శాసనపరమైన విధానాలు మరియు పద్ధతులు

(రాజనీతి శాస్త్రం)

బి. ఎ. తృతీయ సంవత్సరం

సెమిష్టర్ – 5

రచయితలు

కె. సురేష్

అధ్యాపకులు,
శాతవాహన కళాశాల,
విజయవాడ.

డా. కె. హరి బాబు

సహాయ ఆచార్యులు,
రాజనీతి శాస్త్రము మరియు
ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రవిభాగం
ఆదికవి నన్నయ విశ్వవిద్యాలయం.
ఎం. ఎస్. ఎన్. కాంపస్, కాకినాడ.

రచయిత మరియు సంపాదకులు

డా.కె. వి.ఆర్. శ్రీనివాస్

రాజనీతి శాస్త్రము మరియు
ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రవిభాగం
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
గుంటూరు.

సంచాలకులు

డా. నాగరాజు బట్టు

ఎం ,.ఏ.బీ.ఎంహెచ్..ఆర్.ఎం.,ఎం.ఎస్. సి.(సైకాలజి), ఎల్ ,.ఎం.ఎల్.ఎం.ఏ.(సోషియాలజి), ఎంఇ.. డి., ఎం.ఫీల్., పిహెచ్.డి.

దూర విద్యాకేంద్రం, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్ – 522 510, గుంటూరు.

Ph : 0863 - 2346208, 2346222, 2346259 (Study Material)
Website : www.anucde.info
e-mail : anucdedirector@gmail.com

బి. ఎ. తృతీయ సంవత్సరం, సెమిష్టర్ – 5
రాజానీతి శాస్త్రం : శాసనపరమైన విధానాలు మరియు పద్ధతులు

తొలి ప్రచురణ : 2024

కాపీల సంఖ్య :

© **ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం**

ఈ పాఠ్య పుస్తకం ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం లోని దూర విద్యాకేంద్రం నందు ద్వితీయ సంవత్సరం బి. ఎ. విద్యనభ్యసించున్న విద్యార్థుల కొరకు ప్రత్యేకంగాను మరియు పరిమిత పంపిణికై ఉద్దేశించి ముద్రించబడినది.

ప్రచురణ కర్త :
డా. నాగరాజు బట్టు,
సంచాలకులు,
దూర విద్యాకేంద్రం,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

ప్రచురించినది :

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతి పథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు,పరిశోధనలు అందిస్తూ 2016 నాటికి NAAC చే 'A' గ్రేడ్ ను సంపాదించుకొని దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయడానికిసంతోషిస్తున్నాను.ప్రస్తుతం గుంటూరు , ప్రకాశం జిల్లాలోని 447 అనుబంధ కళాశాలలకు డిప్లమో, డిగ్రీ , పీజీ స్థాయి విద్యా బోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికీ అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003 –2004 లో దూర విద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తి స్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్లి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక గల గృహిణులకు ఈ దూర విద్యా కేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బీ.కాం., బి. ఎస్ సి. , పీజీ స్థాయిలో ఎం.కామ్., ఎం.ఎస్ సి., ఎం.సి.ఏ., ఎల్.ఎల్.ఎం., ఎం.బీ.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా జీవన నైపుణ్యాలు అని సర్టిఫికెట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూర విద్యా విధానం ద్వారా విద్యను అభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు సులభంగాను, సరళంగాను, విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకునేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారుచేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాలపై విద్యార్థినీవిద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు, నిష్ణాతులైన వారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలు గ్రహించి మున్ముందు మరింత నిర్దిష్టంగా అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, అభివృద్ధి కోసం, సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాకు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది.

దూర విద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవన యాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే కాక చక్కటి ఉద్యోగ అవకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వారా దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూర విద్యా కేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దినదినాభివృద్ధి చెంది ప్రజలందరికీ అందుబాటులో ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూర విద్యా కేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కో–ఆర్డినేటర్లకు, అకాడమిక్ కౌన్సిలర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్ పి. రాజశేఖర్

ఉపకులపతి

ఆచార్యనాగార్జునవిశ్వవిద్యాలయం.

Domain Subject: **POLITICAL SCIENCE**

IV Year B. A.(Hons) – Semester – V

Max Marks: 100

Course 7 D: **LEGISLATIVE PROCEDURES AND PRACTICES**

(Skill Enhancement Course (Elective), 4 credits)

I. Learning Outcomes:

Students at the successful completion of the course will be able to;

6. Make familiar with legislative procedures and practices.
7. Equip the students with the adequate skills of participation in deliberative processes and democratic decision making.
8. Understand complex policy issues, draft new legislation, analyze ongoing bills, make speeches and floor statements.
9. Provide skills to be part of a legislative support team and expose them to real life legislative work.
10. Enhance understanding of procedures, practices, different committees and motions in the House.

II. **Syllabus:**(Hours: Teaching: 60, Training: 10, Others incl. unit tests: 05)

Unit: 1

Brief Introduction on Legislative bodies, roles and responsibilities-Constitutional Provisions of Legislative Procedures: Articles 107-122, Kinds of Bills: Ordinary Bills, Money Bills, Finance Bills, Constitution Amendment Bills and Private Member Bills.

Unit: 2

Powers and Functions of People's Representatives in Legislative Process: Members of Parliament, Members of State Legislatures, Political Heads of Rural and Urban Local Governments.

Unit: 3

Drafting of the Bill-First Reading and Departmental Standing Committee-Second and Third Reading-Framing rules and regulations, Passage of the Bill, Consent by the President of India and Gazette Notifications.

Unit: 4

Legislative Committees in India: Role in reviewing government policies, finances, programmes and legislation, Types of Committees: Department Standing Committees, Select Committees, Joint Parliamentary Committees, Public Accounts Committee, Estimates Committee, Business Advisory Committee, Ethics Committee etc.

Unit: 5

Budget process: Reviewing the Union Budget, Examination of Demands for Grants of Ministries, Working of Ministries-Motions and Hours in the House: Question Hour : Rules of putting questions, Types of Questions-Rules relating to Calling Attention Motion, Adjournment Motion, Privilege Motion, Censure Motion, No-Confidence Motion, Cut Motion including Resolutions, Discussion and Short Discussion

III. **References:**

1. Basu, D.D, Introduction to Constitution of India, Nagpur, Lexis Nexis Butterworths, 2018.
2. Jayal, N.G., and Mehta, P. (eds), The Oxford Companion to Politics in India, Oxford University Press, New Delhi, 2007.
3. Bhambri, P.C., Parliamentary Control over State Enterprize in India, Delhi Metropolitan Book Dept, New Delhi, 1998.
4. H.Karla, Public Engagement with the Legislature Process, PRS Centre for Policy Research, New Delhi, 2011 available at http://www.prsindia.org.
5. Kaul, M.N. &S.L.Shakdher, Practice and Procedure of Parliament, New Delhi, Lok Sabha Secretariat, 2016.
6. Mehra, A.K, The Indian Parliament and Democratic Transformation, New Delhi, Routledge, 2017.
7. Pai, Sudha & Kumar, A, (eds), The Indian Parliament : A Critical Appraisal, Orient Black Swan, New Delhi, 2014.
8. Shankar, B. & Rodriguez V, The Indian Parliament : A Democracy at Work, Oxford University Press, New Delhi, 2011.
9. Singh, D, The Indian Parliament : Beyond the Seal and Signature of Democracy, Universal Law Publishing, Gurgaon, 2016.
10. Kapur, D and P.Mehta (eds), Public Institutions in India: Performance and Design, Oxford University Press, New Delhi, 2005.
11. Kapur, D., Mehta, P. &Vaishnab, M (eds), Rethinking Public Institutions in India, Oxford University Press, New Delhi, 2017.
12. Kashyap, S. Reviewing the Constitution, Shipra Publications, New Delhi, 2000.
13. Kashyap, S.Our Parliament, National Book Trust, New Delhi, 2015.
14. Web resources suggested by the Teacher concerned and the College Librarian including reading material.

MODEL QUESTION PAPER

B.A. DEGREE EXAMINATION,

Third Year – Fifth Semester

Part - II : Political Science

Paper – VII : **LEGISLATIVE PROCEDURES AND PRACTICES**

Time : Three hours **Max. Marks: 70**

SECTION A–(5 x 4 = 20 marks)

Answer any FIVE of the following.

Each question carries 4 marks.

1. Ordinary Bill.

   సాధారణ బిల్లు.

2. Private member bill.

   ప్రైవేటు సభ్యుల బిల్లు.

3. Lok Sabha speaker.

   లోక్ సభ సభాపతి.

4. Members of parliament.

   పార్లమెంటు సభ్యులు.

5. Sarpanch.

   సర్పంచ్.

6. Gazette notification.

   గెజిట్ నోటిఫికేషన్.

7. Ethics committee.

   నైతిక నియమావళి కమిటీ.

8. Joint parliamentary committee.

   జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ.

9. No confidence motion.

   అవిశ్వాస తీర్మానం.

10. Question hour.

    ప్రశ్నల సమయం.

SECTION B – (5 x 10 = 50 marks)

Answer any FIVE of the following questions.

11. Write an essay on articles from 107 to 122.

107 నుండి 122 వరకు గల అధికారణాలలోని అంశాలు వ్రాయండి.

12. What are the powers and functions of parliament?

పార్లమెంటు అధికారాలు, విధులు పేర్కొనండి.

13. Discuss the powers and functions of Members of parliament.

పార్లమెంటు సభ్యుల అధికారాలు, విధులు చర్చించండి.

14. Explain the functions of a Mayor in a Municipal Corporation.

మునిసిపల్ కార్పోరేషన్లోని మేయర్ విధులను వివరించండి.

15. Discuss the bill processing procedure in parliament.

పార్లమెంటులో బిల్లు ప్రాసెసింగ్ విధానాన్ని చర్చించండి.

16. Write about the role of legislative committees in India.

భారతదేశంలో శాసన కమిటీల పాత్ర గురించి వ్రాయండి.

17. Explain the municipal chairman powers and functions.

మున్సిపల్ చైర్మన్ అధికారాలు మరియు విధులను వివరించండి.

18. Briefly explain about the public accounts committee and business advisory committee.

పబ్లిక్ అక్కౌంట్స్ కమిటీ మరియు బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ గురించి క్లుప్తంగా వివరించండి.

19. Critically examine the budget process in parliament.

పార్లమెంటులో బడ్జెట్ ప్రక్రియను విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించండి.

20. Write an essay on parliament control over the budget.

బడ్జెట్ పై పార్లమెంటు నియంత్రణపై ఒక వ్యాసం రాయండి.

విషయసూచిక

యూనిట్ సంఖ్య	పాఠం సంఖ్య	పాఠం పేరు	పేజి సంఖ్య నుండి	వరకు
యూనిట్ - 1	1	శాసన సభలు మరియు శాసన ప్రక్రియలు	1.1 -	1.25
	2	భారతదేశంలో బిల్లుల రకాలు	2.1 -	2.23
యూనిట్ - 2	3	శాసనసభలో పార్లమెంటు సభ్యుల పాత్ర	3.1 -	3.15
	4	రాష్ట్ర శాసనసభ	4.1 -	4.19
	5	స్థానిక ప్రభుత్వం	5.1 -	5.30
యూనిట్ - 3	6	భారతదేశంలో బిల్లుల ముసాయిదా మరియు చట్ట రూపకల్పన ప్రక్రియ	6.1 -	6.21
	7	రాష్ట్రపతి ఆమోదం, గెజిట్ నోటిఫికేషన్	7.1 -	7.17
యూనిట్ - 4	8	భారతదేశంలో శాసన కమిటీలు	8.1 -	8.22
	9	కమిటీల రకాలు	9.1 -	9.25
యూనిట్ - 5	10	పార్లమెంటులో బడ్జెట్ ప్రక్రియ	10.1 -	10.20
	11	ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్	11. 1 -	11.21
	12	తీర్మానం, తీర్మానాలు మరియు స్వల్పకాలిక చర్చలు	12. 1 -	12.30

పాఠం – 1
శాసన సభలు మరియు శాసన ప్రక్రియలు

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- భారత పార్లమెంటు శాసన ప్రక్రియ మరియు సమాఖ్య చట్రంలో రాజ్యసభ యొక్క కూర్పు మరియు పాత్రను అర్థం చేసు కోవడం.
- రాజ్యసభ సభ్యత్వానికి అర్హతలు, అనర్హత కారణాలను అన్వేషించడం.
- చట్టాలు చేయడంలో, రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడంలో రాజ్యసభకు ఉన్న ప్రత్యేక అధికారాలు, విధులను పరిశీలించడం.
- బిల్లు ఆమోదం దశలతో సహా భారత పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో అనుసరించిన శాసన ప్రక్రియను విశ్లేషించడం.
- సాధారణ, డబ్బు, ఆర్థిక, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులతో సహా బిల్లుల రకాల మధ్య తేడాను గుర్తించడం.
- ద్రవ్య బిల్లులు, ఆర్థిక బిల్లులకు సంబంధించిన ప్రత్యేక నిబంధనలు, వాటి ప్రవేశ, పార్లమెంటులో ఆమోదంపై చర్చించడం.
- పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభల మధ్య శాసన ప్రక్రియలను పోల్చండి, వాటి సారూప్యతలు మరియు తేడాలను హైలైట్ చేయడం.
- భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ద్విసభా విధానం యొక్క ప్రాముఖ్యతను మరియు నియంత్రణలు మరియు సమతుల్యతలను నిర్ధారించడంలో దాని పాత్రను అంచనా వేయడం .

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

1.1 పరిచయం

1.2 నిర్వచనం

1.3 చట్టం అంటే ఏమిటి?

1.4 శాసనసభ నిర్మాణం

1.5 కేంద్ర శాసనసభ / పార్లమెంటు

1.6 లోక్ సభతో పోలిస్తే రాజ్యసభకు సమాన అధికారాలు

1.7 కమిటీలు

1.8 ప్రతిపక్షాలు.

1.9 శాసన ప్రక్రియ : అర్థం

1.10 రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన ప్రతిపాదన

1.11 పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన ప్రతిపాదనల మధ్య వ్యత్యాసం

1.12 ముగింపు

1.13 సారంశం

1.14 ముఖ్య పదకోశం

1.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

1.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

1.1 పరిచయం :

శాసనం అనేది రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్వహించే ముఖ్యమైన విధులలో ఒకటి. రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ ప్రకారం ప్రతిపాదిత చట్టాలను భారతదేశంలోని ద్విసభ చట్టసభలలో శాసన ప్రక్రియ ప్రకారం రాష్ట్ర దిగువ సభ లేదా విధానసభలో కనీసం ఒక్కసారైనా ఆమోదించాలి. దీనిని విధాన పరిషత్ లేదా ఎగువ సభ ఆమోదించాల్సిన అవసరం లేదు. ప్రజాస్వామ్యం మరియు ప్రజా ప్రాతినిధ్యం వంటి విలువలకు పునాదిగా పనిచేసే ఒక కీలకమైన రాజకీయ మరియు రాజ్యాంగ సంస్థ పార్లమెంటు, అందువల్ల రాజ్యాంగ లక్ష్యాలను సాధించడంలో కీలకమైనది. అందువల్ల పార్లమెంటు కార్యకలాపాల్లో లోక్ సభ కీలక పాత్ర పోషిస్తుందని చెప్పవచ్చు. భారత రాజకీయాల్లో ఒడిదుడుకులు ఎదురైనా రాజకీయ, సామాజిక సూత్రాలకు, సాంస్కృతిక వైవిధ్యానికి మారుపేరుగా లోక్ సభ నిలిచింది. రాజ్యసభతో పాటు సార్వభౌమ, సామ్యవాద, లౌకిక, ప్రజాస్వామ్య రిపబ్లిక్ ఆఫ్ ఇండియాకు ఇది పతాకధారి. ఆధునిక జాతీయ రాజ్యాలు తన పౌరులు ఆపాదించిన చట్టబద్ధత ప్రక్రియ ద్వారా పరిపాలించడానికి రాజకీయ అధికారాన్ని కోరుకుంటాయి. ప్రజాస్వామ్యంలో, శాంతిభద్రతలను కాపాడటానికి, పౌర సమాజంలో సంఘర్షణలను పరిష్కరించడానికి ఈ రాజకీయ అధికారం రాజ్యానికి ఒక ముఖ్యమైన సాధనం. ఇది మానవాళిని దిగువ నాగరికత నుండి ఉన్నత రూపాలకు మార్గనిర్దేశం చేస్తుంది. రాజ్యం ఒక సమాజం యొక్క రాజకీయ లక్ష్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది, మరియు దాని సంస్థలు ఆ లక్ష్యాన్ని సాధించే ప్రయత్నాలలో ఉపయోగించే సూత్రాలు మరియు పద్ధతుల యొక్క సరైన శ్రేణిని వ్యక్తపరుస్తాయి. పనిలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి రాజ్యం యొక్క మొత్తం పరిధి, పరిధి, శైలి, ఉద్దేశ్యం మరియు నియంత్రణను విశ్లేషించాల్సిన అవసరం ఉంది. అందువలన ఆధునిక రాజ్యం శాసన, కార్యనిర్వాహక, న్యాయ వ్యవస్థల రూపంలో సమాజానికి నియంత్రణ మరియు మార్గదర్శక పద్ధతులుగా నిర్మాణాత్మక వ్యత్యాసానికి లోనైంది. ఈ మూడు సంస్థల్లో చట్టసభలు రెండు రకాలుగా ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే సంస్థ. ఒకటి, ప్రజాప్రతినిధులు తమ నియోజకవర్గాల భయాలను, ఆశలను చట్టసభలోని ఇతర సభ్యులకు, కార్యనిర్వాహక వర్గానికి

తెలియజేయవచ్చు. రెండవది, చట్టసభలు దేశం యొక్క అన్ని విభాగాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించగలవు, ఇది వారి "బహుళ-సాంస్కృతిక" సమాజానికి "అద్దం" పడుతుంది.

1.2 నిర్వచనం చట్టం యొక్క :

శాసనం అనేది లాటిన్ పదం 'లెజిస్లాటియో' నుండి ఉద్భవించింది, దీని అర్థం ఒక చట్టాన్ని సమర్పించడం లేదా ప్రతిపాదించడం. ఇది చట్టాన్ని సృష్టించే లేదా అమలు చేసే ప్రక్రియ. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, చట్టం అనేది ఒక సార్వభౌమ రాజ్యం ద్వారా ప్రకటించబడినందున చట్ట బలాన్ని కలిగి ఉన్న చట్టాలను రూపొందించే అధికారం మరియు విధిని ఉపయోగించడం. శాసనసభను తరచుగా పార్లమెంటు అనే పదానికి పర్యాయపదంగా ఉపయోగిస్తారు. లెజిస్లేచర్ అనేది లాటిన్ పదం "లెక్స్" నుండి ఉద్భవించింది, దీని అర్థం శాసనం ద్వారా చట్టపరమైన పాలన, మరియు ఫ్రెంచ్ క్రియాపదం "మాట్లాడటం" నుండి "పార్లమెంటు".

1.3 చట్టం అంటే ఏమిటి ?

చారిత్రకంగా చట్టసభలు చట్టాన్ని రూపొందించే సంస్థలుగా ఉండేవి. నేడు ఇది అనేక విధులతో ముడిపడి ఉంది మరియు అసాధారణమైన నిర్మాణ వ్యత్యాసానికి గురైంది. ఉదాహరణకు, అది నిర్వహించే ముఖ్యమైన విధుల్లో ఒకటైన కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థపై నియంత్రణ సాధించడానికి, వివిధ శాసన కమిటీలు మరియు ఇంటర్పెలేషన్ ప్రక్రియలో ఆవిష్కరణలు పుట్టుకొచ్చాయి. లేదా, భాగస్వామ్య ప్రజాస్వామ్యంలో చాలా జాతీయ "నాయకత్వానికి" శిక్షణ ఇచ్చే ప్రదేశం శాసనసభ. ఏదేమైనా, పోటీలు, చర్చలు మరియు నిర్మాణాత్మక నైతిక చట్టాల రూపంలో ద్వంద్వ చర్చ చట్టసభలలో ఉన్న రాజకీయ ప్రక్రియకు మూలంగా ఉంది. వలసానంతర భారత శాసనసభ 1952 నుండి ప్రజాస్వామ్యం మరియు రాజకీయ అభివృద్ధి యొక్క ప్రయాణాన్ని ప్రారంభించింది, కాని భారతీయులకు ఈ వినూత్న శాసన వ్యవస్థను బ్రిటీష్ వారు పరిచయం చేశారు. బ్రిటిష్ పార్లమెంటు ప్రజలపై రాజు యొక్క పాలనా అధికారాన్ని చేజిక్కించుకున్న ప్రధాన మార్గం "బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వం". 1833లో వలసరాజ్య ప్రభుత్వ కాలంలో గవర్నర్ జనరల్ కౌన్సిల్ కార్యనిర్వాహక, శాసన విధుల మధ్య ఒక భావనాత్మక వ్యత్యాసం ఏర్పడింది. ఇంకా, 1861 ఇండియన్ కౌన్సిల్స్ చట్టం ప్రవేశపెట్టడంతో, శాసన మండళ్లకు అప్పగించిన శాసన విధులను క్రమంగా విస్తరించడం మరియు శాసన యంత్రాంగంలో "స్థానికులను" క్రమంగా చేర్చడం రెండూ జరిగాయి. 1909 నాటి మార్లే-మింటో సంస్కరణలు ఎన్నికైన అధికారేతర సభ్యులను చేర్చడం ద్వారా ఇంపీరియల్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ మరియు ప్రావిన్షియల్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ ను విస్తరించడానికి ప్రయత్నించాయి. ఇంపీరియల్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ లో కూడా ఎన్నికల అంశాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. శాసనమండలి యొక్క చర్చా విధులను కూడా పెంచారు మరియు ఇది మొదటిసారిగా ముస్లిం సమాజానికి ప్రత్యేక నియోజక వర్గాన్ని కల్పించింది. అయినప్పటికీ పార్లమెంటరీ రాజకీయాలు భారత పరిస్థితులకు సరిపోవన్న నమ్మకం కొనసాగింది. 1908 డిసెంబర్ 17న ఇండియన్ కౌన్సిల్ బిల్లుపై మొదటి రీడింగ్ సందర్భంగా భారత విదేశాంగ కార్యదర్శి లార్డ్ మోర్లే హౌస్ ఆఫ్ లార్డ్స్ లో ఇలా చదివాడు, "ఈ బిల్లు భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయడానికి ప్రయత్నిస్తుంటే, లేదా సంస్కరణల యొక్క ఈ అధ్యాయం నేరుగా లేదా తప్పనిసరిగా భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ స్థాపనకు దారితీసిందని చెప్పవచ్చు. నేను, దాని కోసం ఏమీ చేయలేను." ఏదేమైనా, మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసే సమయానికి స్థాపించబడిన బ్రిటిష్ అభిప్రాయం మారడం

ప్రారంభమైంది. 1919 నాటి మాంటేగ్-చెమ్స్ ఫర్డ్ సంస్కరణలు ప్రస్తుత వ్యవస్థలో గణనీయమైన మార్పులను ప్రవేశపెట్టాయి. వికేంద్రీకరణ నియమాలు మరియు ద్వంద్వ పాలన ద్వారా ప్రావిన్సులలో బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వం రూపంలో మరిన్ని శాసన సంస్కరణలను తీసుకువచ్చింది. భారత శాసనసభను ప్రాతినిధ్యం వహించి "ద్విసభ"గా చేసి ఉభయ సభల్లో ఎన్నికైన మెజారిటీని ప్రవేశపెట్టారు. భారతదేశంలో బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వం యొక్క ప్రగతిశీల సాక్షాత్కారానికి దారితీసే స్వపరిపాలనా సంస్థలను క్రమంగా అభివృద్ధి చేయాలనే ప్రకటిత లక్ష్యం ఉన్నప్పటికీ, రాజకీయ నిర్మాణం ఇప్పటికీ ఏకీకృతంగా మరియు కేంద్రీకృతంగా ఉంది, కౌన్సిల్ లోని గవర్నర్ జనరల్ మునుపటి మాదిరిగానే, సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేట్ ద్వారా బ్రిటిష్ పార్లమెంటుకు బాధ్యత వహిస్తాడు. ఏదేమైనా, భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం యొక్క మూలాలను ఈ సంస్కరణలతో కనుగొనవచ్చు. 1935 నాటి భారత ప్రభుత్వ చట్టం ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా మరో ప్రధాన సంస్కరణ జరిగింది, దీనిలో సమాఖ్య మరియు ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి, కేంద్రంలో ద్వంద్వ పాలన, కేంద్రం మరియు ప్రావిన్సుల మధ్య శాసనాధికారాల పంపిణీ, మరియు ఆరు ప్రావిన్షియల్ శాసనసభలు ద్విసభలుగా చేయబడ్డాయి. ఏదేమైనా, సెంట్రల్ కౌన్సిల్ ప్రావిన్సులపై నియంత్రణను నిలుపుకుంది, మునుపటి మాదిరిగా, గవర్నర్ జనరల్ సలహా ఇచ్చింది మరియు శాసనసభకు బాధ్యత వహించలేదు. కేంద్ర శాసనసభ ఆమోదించిన బిల్లులను వీటో చేసే అధికారాన్ని క్రౌన్ మరియు గవర్నర్ జనరల్ నిలుపుకున్నారు. గవర్నర్ జనరల్ కు ఆర్డినెన్స్ చేసే అధికారాలు, శాసనాల స్వతంత్ర అధికారాలు లేదా శాశ్వత చట్టాలు ఉండేవి. రాష్ట్ర శాసనసభ కూడా ఇదే విధమైన పరిమితులను ఎదుర్కొంది. 1946 డిసెంబరులో, కె.సి. వేర్ చెప్పినట్లు "రాజ్యాంగ స్వయంప్రతిపత్తి" సూత్రంపై పనిచేయడానికి, రాజ్యాధికారం యొక్క నిర్మాణాత్మక ఏర్పాట్లను అందించడానికి రాజ్యాంగ సభను ఏర్పాటు చేసినప్పుడు, భారతదేశానికి దాని స్వంత శాసనసభ ఉంటుందని స్పష్టమైంది. బ్రిటిష్ పార్లమెంటు సార్వభౌమాధికారం, బాధ్యతను రద్దు చేయడం ద్వారా, కొత్త రాజ్యాంగం, కొత్త చట్టసభల ఏర్పాటు వరకు, రాజ్యాంగం, శాసన ద్వంద్వ విధులను కలిగి ఉండటానికి కిరీటం ఇకపై అధికార వనరుగా ఉండదని, రాజ్యాంగం మరియు శాసన వ్యవస్థను కలిగి ఉండాలని భారత ప్రభుత్వ చట్టం 1947 స్పష్టం చేసింది, భారతదేశం ప్రజాస్వామ్యం మరియు అభివృద్ధి ప్రక్రియను ప్రారంభించింది. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం తన రాజకీయ వ్యవస్థలో అంతర్భాగంగా ఉంది. అందువల్ల దేశ సామాజిక, రాజకీయ ఐక్యతకు పునాదిని సృష్టించే లక్ష్యంతో రాజ్యాంగ పరిషత్ రాజ్యాంగంలోని శాసన నిబంధనను రూపొందించింది. విభజన ఈ పనిని కష్టతరం చేసింది.

1.4 శాసనసభనిర్మాణం :

పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో పనిచేసే భారతదేశంలోని శాసనసభ అనేది కేంద్ర, రాష్ట్ర మరియు స్థానిక చట్టసభల సంపూర్ణత, వాటి అధికారిక మరియు అనధికారిక ఏర్పాట్లు, పరస్పర సంబంధాలు మరియు ఇతర రాష్ట్ర సంస్థలు మరియు పర్యావరణంతో వాటి పరస్పర చర్య. పార్లమెంటు అని కూడా పిలువబడే కేంద్ర శాసనసభలో రాష్ట్రపతి మరియు రెండు సభలు ఉంటాయి – లోక్ సభ (ప్రజల సభ లేదా దిగువ సభ) మరియు రాజ్యసభ (రాష్ట్రాల మండలి లేదా ఎగువ సభ). రాష్ట్ర శాసనసభలో గవర్నర్ మరియు కొన్ని రాష్ట్రాలలో రెండు సభలు (శాసనసభ మరియు శాసన మండలి) లేదా మిగిలిన వాటిలో ఒక సభ (శాసన సభ) ఉంటాయి (ఆర్టికల్ 168). స్థానిక శాసనసభ – గ్రామసభ మరియు మునిసిపాలిటీ – రాజ్యాంగం ద్వారా ఏర్పాటు చేయబడిన స్వయం పాలనా సంస్థ. 73వ, 74వ రాజ్యాంగ సవరణలు సంబంధిత రాష్ట్రానికి బదలాయించాల్సిన గణనీయమైన శాసనాధికారాన్ని పొందే ప్రక్రియలో ఉన్నాయి.

శాసనం కోసం, రాజ్యాంగం ప్రభుత్వ ప్రాథమిక నిర్మాణంగా సమాఖ్య వ్యవస్థను ప్రవేశపెడుతుంది, దీనిలో ఏడవ షెడ్యూల్లో పేర్కొన్న కేంద్ర మరియు రాష్ట్రాల మధ్య మూడు రకాల పంపిణీ ఉంది, అవి యూనియన్ జాబితా, రాష్ట్ర జాబితా మరియు ఉమ్మడి జాబితా. 73, 74వ సవరణల ద్వారా 11వ షెడ్యూలును రాజ్యాంగంలో చేర్చడం ద్వారా రాష్ట్ర, స్థానిక సంస్థల మధ్య విషయాలను పంచే ప్రయత్నం జరుగుతోంది. జాబితాలోని అంశాల పరిధిని అనుసరించడం ద్వారా అన్ని స్థాయిల్లోని చట్టసభలను బాధ్యతాయుతంగా, జవాబుదారీగా చేయడానికి ఇటువంటి అంశాల పంపిణీ అవసరం. ఏదేమైనా, సంఘర్షణ జరిగినప్పుడు, పరిధిని న్యాయవ్యవస్థ పదేపదే నిర్వచిస్తుంది.

1.5 సెంట్రల్ లెజిస్లేచర్/ పార్లమెంటు :

ఆర్టికల్స్ 79 నుంచి 122 వరకు ఉన్న రాజ్యాంగంలోని **ఐదో భాగంలో** పార్లమెంటు వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, అధికారులు, విధివిధానాలు, అధికారాలు తదితర అంశాలను ప్రస్తావించారు. రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 79** పార్లమెంటు నిర్మాణాన్ని వివరిస్తుంది. పార్లమెంటు రాష్ట్రపతి మరియు దిగువ సభ లేదా ప్రజల సభ మరియు ఎగువ సభ లేదా రాష్ట్రాల మండలి అనే రెండు సభలతో కూడి ఉంటుంది. భారత పార్లమెంటు నిర్మాణం మరియు భాగాలు. కేంద్ర ప్రభుత్వ శాసన వ్యవస్థ పార్లమెంటు. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ రూపాన్ని అవలంబించడం వల్ల, ఇది భారత ప్రజాస్వామిక రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రముఖ మరియు కేంద్ర స్థానాన్ని కలిగి ఉంది. దీనిని '**వెస్ట్ మినిస్టర్**' మోడల్ ఆఫ్ గవర్నమెంట్ అని కూడా పిలుస్తారు.

1.5.1 భారత పార్లమెంటు నిర్మాణం మరియు దాని భాగాలు :

రాజ్యాంగం ప్రకారం, భారత పార్లమెంటు మూడు భాగాలుగా విభజించబడింది: రాష్ట్రపతి, కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ మరియు హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్. కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ మరియు హౌస్ ఆఫ్ పీపుల్ 1954 లో వరుసగా 'రాజ్యసభ' మరియు 'లోక్ సభ' అనే హిందీ పేర్లను ఆమోదించాయి. **ఎగువ సభ (రెండవ సభ లేదా పెద్దల సభ)** రాజ్యసభ, మరియు లోక్ **సభలో దిగువ సభ (మొదటి సభ లేదా పాపులర్ హౌస్)**. మొదటిది భారత యూనియన్ యొక్క రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది, రెండవది మొత్తం భారతదేశ ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. భారత రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో సభ్యుడు కాకపోయినా, దాని సమావేశాలకు హాజరు కాకపోయినా, ఆయన పార్లమెంటులో అంతర్భాగమే. పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించిన బిల్లు రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందితే తప్ప చట్టంగా మారదు. ఉభయ సభలను సమావేశపరచడం, అనుకూలంగా వ్యవహరించడం, లోక్ సభను రద్దు చేయడం, ఉభయ సభలను ఉద్దేశించి ప్రసంగించడం, సమావేశాలు లేనప్పుడు ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేయడం వంటి పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన కొన్ని విధులను కూడా ఆయన నిర్వహిస్తారు. శాసన, కార్యనిర్వాహక శాఖల పరస్పరాధారాన్ని పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ రూపంలో నొక్కి చెప్పారు. ఫలితంగా **బ్రిటన్లో** '**క్రౌన్-ఇన్-పార్లమెంట్**'ను పోలిన 'ప్రెసిడెంట్-ఇన్-పార్లమెంట్' మనకు ఉంది. రెండు సభలు వేర్వేరుగా కూర్చుని వేర్వేరు సూత్రాలపై ఏర్పడ్డాయి.

1.5.2 అధ్యక్షుడు :

అమెరికా అధ్యక్షుడిలా కాకుండా భారత రాష్ట్రపతి భారత పార్లమెంటులో అంతర్భాగం. ఏదేమైనా, భారత రాష్ట్రపతి తన అధికారం మరియు హోదాకు సంబంధించి ఇంగ్లాండు కిరీటం నుండి భిన్నంగా ఉంటాడు, ఉదాహరణకు

శాసనం మరియు ప్రమాణ స్వీకారం విషయంలో కొన్ని విచక్షణాధికారాలు. రాజ్యాంగం రాష్ట్రపతికి ప్రభుత్వ వ్యవహారాలను నిర్వహించే అధికారాన్ని కలిగి ఉంది, కాని రాష్ట్రపతి ఈ అధికారాన్ని రాజ్యాంగ పరిమితుల కింద ఉపయోగిస్తాడు, ఉదా: ఆర్టికల్ 74 (1) "కార్యనిర్వాహక అధికారాలను భారత రాష్ట్రపతి తన మంత్రిమండలి సలహాకు అనుగుణంగా ఉపయోగించాలి, లేదా ఆర్టికల్ 53 (1) రాష్ట్రపతి తన అధికారాలను రాజ్యాంగం ప్రకారం ఉపయోగించాలని కోరుతుంది." రాష్ట్రపతి దేశానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాడు మరియు ఐక్యతకు చిహ్నం మరియు ఈ అర్థంలో అతను "దేశాధినేత". అయితే, రాష్ట్రపతి పదవి కొన్ని ప్రశ్నలను లేవనెత్తింది, అంటే, ఒక అధ్యక్షుడు ఖచ్చితంగా ఏమి చేయాలి? రాజ్యాంగం తనకు ప్రసాదించిన అధికారాలను ఆయన అధికారికంగా, అనధికారికంగా ఎలా ఉపయోగించగలరు? అధ్యక్షుడు "ప్రథమ పౌరుడు" లేదా "రబ్బరు స్టాంప్" కంటే ఎక్కువా? ఎస్.ఎస్.ఖేరా ఖచ్చితంగా "తన స్వంత మనస్సును కలిగి ఉండగలడు, అన్ని రాజకీయ ఆటుపోట్లు లేకుండా మరియు ప్రభుత్వ నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో క్రియాశీల హస్తం తీసుకోవడానికి లేదా తన స్థానం మరియు అధికారాలకు సంబంధించి ప్రస్తుత రాజ్యాంగం యొక్క నిబంధనలను మార్చడానికి ఎటువంటి కోరిక లేదా ఆకాంక్ష లేకుండా" ఉండగలడు. ఏదేమైనా, రాష్ట్రపతి మరియు వివిధ శాసన సంస్థల మధ్య సామరస్యపూర్వక సంబంధం పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం విజయవంతంగా పనిచేయడానికి దారితీసింది. ఉదాహరణకు రాష్ట్రపతి, ప్రధాని మధ్య సంబంధాలు చట్టంలో కీలకం. ఈ రెండింటి మధ్య సంబంధ బాంధవ్యాలు శాసనపరమైన అంశాలలో సమస్యాత్మకంగా కనిపిస్తాయి, అందువల్ల నిరంతర చర్చ కోసం ప్రతిపక్షాలు మరియు పౌర సమాజం దృష్టిని ఆకర్షిస్తుంది. ఈ సంబంధం రాజకీయ ప్రభావాలను కలిగి ఉండవచ్చు, బహుశా పార్లమెంటు లోపల మరియు వెలుపల రాష్ట్రపతి ప్రసంగంలో ఇది ప్రతిధ్వనించవచ్చు.

1.5.3 పార్లమెంట్ :

పార్లమెంటు జాతీయ, అంతర్జాతీయ ప్రాముఖ్యత **కలిగిన విషయాలను చర్చిస్తుంది**. ఈ విషయంలో ప్రత్యామ్నాయ అభిప్రాయాలను దేశానికి తెలియజేయడంలో ప్రతిపక్షాలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. పార్లమెంటరీ పాలనా వ్యవస్థ విస్తృత శ్రేణి **జాతి, జాతి, భాషా** మరియు **సైద్ధాంతిక నేపథ్యాలకు** చెందిన ప్రజలను చట్టాలు మరియు విధానాల రూపకల్పనలో పాల్గొనడానికి అనుమతిస్తుంది. పార్లమెంటును తరచుగా **"మినీ-దేశం" అని** పిలుస్తారు మరియు ప్రజాస్వామ్యంలో, చట్టాలు లేదా తీర్మానాలు ఆమోదించడానికి ముందు ముఖ్యమైన అంశాలపై చర్చించడానికి పార్లమెంటు బాధ్యత వహిస్తుంది . **రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల** సరిహద్దులను **మార్చడానికి, తగ్గించడానికి లేదా విస్తరించడానికిపార్లమెంటుకు అధికారం ఉంది.**హౌస్ ఆఫ్ ది **పీపుల్** కూడా సమాచార వనరుగా పనిచేస్తుంది. సభలో సభ్యులు సమాచారం కోరినప్పుడు, మంత్రులు దానిని బహిర్గతం చేయాల్సి ఉంటుంది.

1.5.4 లోక్ సభ :

లోక్ సభ అనేది భారతదేశ ద్విసభ పార్లమెంటు యొక్క దిగువ సభ, లేదా **పాపులర్ ఛాంబర్ / హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్**, రాజ్యసభ ఎగువ సభగా పనిచేస్తుంది. సార్వత్రిక వయోజన ఓటు హక్కు ఆధారంగా ప్రత్యక్ష ఎన్నికల ద్వారా ఎన్నుకోబడిన ప్రజా ప్రతినిధులతో లోక్ సభ ఏర్పడుతుంది. లోక్ సభ సభ్యులను ఎంపీలు లేదా పార్లమెంటు సభ్యులు అని పిలుస్తారు. వివిధ కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు, రాష్ట్రాల నుంచి ఈ సభ్యులను ఎన్నుకుంటారు. లోక్ సభ స్థానాలకు ప్రతి ఐదేళ్లకోసారి ఎన్నికలు జరుగుతాయి. 1951 అక్టోబర్ 25 నుంచి 1952 ఫిబ్రవరి 21 వరకు జరిగిన తొలి సార్వత్రిక ఎన్నికల తర్వాత 1952 ఏప్రిల్ 17న తొలిసారిగా లోక్ సభ (హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్) ఏర్పాటైంది. కూర్పుకు

సంబంధించిన నిబంధనలు. **ఆర్టికల్ 81** లోక్ సభ కూర్పుకు సంబంధించింది. ఈ వ్యాసం గరిష్ట సంఖ్య ఈ క్రింది విధంగా ఉండాలని అందిస్తుంది:

- రాష్ట్రాల ప్రతినిధులు 530 మందికి మించరాదు.
- కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల నుంచి 20 మందికి మించి ప్రతినిధులు ఉండరాదు.
- రాష్ట్రపతి నామినేట్ చేసిన ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీలో ఇద్దరు కంటే ఎక్కువ మంది సభ్యులు ఉండరాదు, పార్లమెంటులో ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీకి తగినంత ప్రాతినిధ్యం లేదని అతను / ఆమె అభిప్రాయపడితే మాత్రమే నియమిస్తారు.
- అంటే లోక్ సభ మొత్తం బలం 530+20+2= 552 గా ఉంది.

1.5.4.1 ఆంగ్లో-ఇండియన్ కమ్యూనిటీ ప్రాతినిధ్యం :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 331 ప్రకారం ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీకి ప్రాతినిధ్యం కల్పించారు. ఆర్టికల్ 331 ఇలా చెబుతోంది: సభ ఆఫ్ ది పీపుల్ లో ఆంగ్లో-ఇండియన్ కమ్యూనిటీకి తగినంత ప్రాతినిధ్యం లేదని రాష్ట్రపతి అభిప్రాయపడితే, ఆ సామాజిక వర్గానికి చెందిన ఇద్దరికి మించి ప్రజా సభకు నామినేట్ చేయకూడదు. **ఎస్సీ, ఎస్టీలకు రిజర్వేషన్లు కల్పిస్తూ, లోక్ సభ, కొన్ని రాష్ట్రాల అసెంబ్లీలకు ఆంగ్లో ఇండియన్లను నామినేట్ చేసే నిబంధనను తొలగిస్తూ** రాజ్యాంగ (126వ సవరణ) బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించింది.

1.5.4.2 లోక్ సభ సభ్యుడయ్యే అర్హత :

రాజ్యాంగంలోని 84వ అధికరణ పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి అర్హతలను నిర్దేశిస్తుంది. లోక్ సభ సభ్యత్వానికి అర్హత కలిగిన వ్యక్తి ఈ క్రింది అర్హతలను కలిగి ఉండాలి:

- అతను **భారత పౌరుడై ఉండాలి** మరియు రాజ్యాంగంలోని మూడవ షెడ్యూలులో ఈ ప్రయోజనం కోసం నిర్దేశించిన ఫారం ప్రకారం ఎన్నికల సంఘం చేత అధికారం పొందిన వ్యక్తి ముందు ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణ చేయాలి;
- వయసు 25 ఏళ్లకు **తగ్గకుండా ఉండాలి.**
- పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం ద్వారా లేదా దాని ప్రకారం నిర్దేశించిన **ఇతర అర్హతలను** కలిగి ఉండాలి.

1.5.4.3 లోక్ సభ సభ్యులపై అనర్హత వేటుకు కారణాలు ?

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 102 ప్రకారం ఒక వ్యక్తి పార్లమెంటు ఉభయసభల్లో సభ్యుడిగా ఎన్నికైనందుకు అనర్హుడు అవుతాడు.

- అతను భారత ప్రభుత్వం లేదా ఏదైనా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కింద లాభదాయకమైన ఏదైనా పదవిని కలిగి

ఉంటే, దాని యజమానిని అనర్హులుగా ప్రకటించడానికి చట్టం ద్వారా పార్లమెంటు ద్వారా ప్రకటించిన పదవి మినహా;

- అతను మానసిక స్థితి **సరిగా లేనట్లయితే** మరియు సమర్థవంతమైన న్యాయస్థానం ద్వారా అలా ప్రకటించబడితే;
- ఒకవేళ అతను **దివాళా తీయని వ్యక్తి అయితే;**
- అతను భారత పౌరుడు కాకపోతే, లేదా స్వచ్ఛందంగా విదేశీ రాష్ట్ర **పౌరసత్వాన్ని పొందినట్లయితే**, లేదా విదేశీ రాజ్యానికి విధేయత లేదా కట్టుబడి ఉండటానికి ఏదైనా అంగీకారం కింద ఉంటే;
- పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం **ప్రకారం ఆయనపై అనర్హత వేటు వేస్తే**.

1.5.4.4 ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టం (1951)లో పార్లమెంటు ఈ క్రింది అదనపు అనర్హతలను నిర్దేశించింది :

- ఎన్నికల్లో కొన్ని ఎన్నికల నేరాలకు, అవినీతికి పాల్పడినట్లు ఆయన దోషిగా తేలి ఉండకూడదు.
- రెండు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ సంవత్సరాలు జైలు శిక్ష పడే ఏ నేరానికైనా అతను దోషిగా తేలి ఉండకూడదు. కానీ, ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టం కింద ఒక వ్యక్తిని నిర్బంధించడం అనర్హత కాదు.
- తన ఎన్నికల ఖర్చుల లెక్కలను సకాలంలో చెల్లించడంలో ఆయన విఫలమై ఉండకూడదు.
- ప్రభుత్వ కాంట్రాక్టులు, పనులు, సేవలపై ఆసక్తి ఉండకూడదు.
- ప్రభుత్వానికి కనీసం 25 శాతం వాటా ఉన్న కార్పొరేషన్లో డైరెక్టర్ లేదా మేనేజింగ్ ఏజెంట్గా లేదా లాభదాయక పదవిలో ఉండకూడదు.
- అవినీతికి, రాష్ట్రానికి నమ్మకద్రోహానికి పాల్పడినందుకు ఆయనను ప్రభుత్వ సర్వీసు నుంచి తొలగించి ఉండకూడదు.
- వివిధ వర్గాల మధ్య శత్రుత్వాన్ని ప్రోత్సహించినందుకు లేదా లంచం తీసుకున్నందుకు అతన్ని దోషిగా నిర్ధారించకూడదు.

1.5.4.5 లోక్ సభ సభ్యుల ఎన్నిక ప్రక్రియ :

లోక్ సభ సభ్యులు ఈ క్రింది సూత్రాల ఆధారంగా ఎన్నుకోబడతారు :

సార్వత్రిక వయోజన ఓటు హక్కు (ఆర్టికల్ 326) : కనీస వయస్సు 18 సంవత్సరాలు నిండిన ప్రతి పౌరుడికి (**61వ సవరణ చట్టం**) లోక్ సభకు జరిగే ఎన్నికల్లో ఓటు హక్కు ఉంది. అయితే తన నియోజకవర్గ ఓటర్ల జాబితాలో ఆయన పేరును చేర్చాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

ఎస్సీ, ఎస్టీలకు రిజర్వేషన్లు : కొన్ని నియోజకవర్గాలు షెడ్యూల్డ్ కులాలు, షెడ్యూల్డ్ తెగలకు రిజర్వ్ చేయబడ్డాయి. వీటిని రిజర్వ్డ్ నియోజకవర్గాలు అంటారు. ప్రతి రిజర్వ్డ్ నియోజకవర్గం నుంచి ఎస్సీ, ఎస్టీలకు చెందిన అభ్యర్థులు మాత్రమే

ఎన్నికల్లో పోటీ చేయవచ్చు. అయితే ప్రతి నియోజకవర్గంలోని ఓటర్లందరూ తమ ఓటు హక్కును వినియోగించుకుని ఎస్సీ, ఎస్టీలకు చెందిన అభ్యర్థిని తమ ప్రతినిధిగా ఎన్నుకుంటారు. ప్రస్తుతం 131 సీట్లు (ఎస్సీలకు 84, ఎస్టీలకు 47) కేటాయించారు.

ఏకసభ్య ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాలు : దేశం మొత్తం లోక్ సభకు ఎన్నికయ్యే సభ్యుల సంఖ్య ఎన్ని ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాలుగా విభజించబడింది. ప్రతి నియోజకవర్గం నుంచి ఒక ఎంపీని ఎన్నుకుంటారు.

ప్రత్యక్ష ఎన్నికలు మరియు సాధారణ మెజారిటీ ఓటు విజయ విధానం : లోక్ సభ సభ్యులందరూ ప్రజలచే నేరుగా ఎన్నుకోబడతారు. ఏ ఓటరు అయినా తన నియోజకవర్గం నుంచి తనకు నచ్చిన అభ్యర్థిని ఎన్నుకోవడానికి ఓటు వేయవచ్చు. ఒక నియోజకవర్గం నుంచి పోటీ చేసిన అభ్యర్థులందరిలో అత్యధిక ఓట్లు సాధించిన అభ్యర్థి లోక్ సభలో తన నియోజకవర్గ ప్రజాప్రతినిధిగా ఎన్నికవుతారు.

1.5.4.6 లోక్ సభ సభ్యుడి పదవీకాలం :

- లోక్ సభ సాధారణ కాలపరిమితి ఐదేళ్లు. అత్యవసర పరిస్థితుల్లో ఈ కాలపరిమితిని ఏడాది పాటు పొడిగించుకోవచ్చు.
- అయితే ఎమర్జెన్సీ ముగిసిన ఆరు నెలల్లోగా లోక్ సభకు కొత్తగా ఎన్నికలు నిర్వహించాలి. అంతేకాకుండా, ప్రధాని సలహా ఇచ్చినప్పుడు లేదా ఏ పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసే స్థితిలో లేనప్పుడు రాష్ట్రపతి ఎప్పుడైనా లోక్ సభను రద్దు చేయవచ్చు.
- ఈ సందర్భంలో కూడా కొత్త లోక్ సభను తప్పనిసరిగా ఆరు నెలల్లో ఎన్నుకోవాల్సి ఉంటుంది.
- **సమావేశాలు:** రాష్ట్రపతి ఎప్పుడైనా పార్లమెంటు సమావేశాలను పిలవవచ్చు, కానీ పార్లమెంటు యొక్క రెండు సమావేశాల మధ్య వ్యవధి ఆరు నెలలకు మించకూడదు. అంటే ఏడాదిలో కనీసం రెండు లోక్ సభ సమావేశాలు తప్పనిసరి.
- **కోరం:** లోక్ సభ సమావేశం జరగాలంటే మొత్తం సభ్యుల్లో కనీసం 1/10వ వంతు మంది హాజరు తప్పనిసరి. లోక్ సభ సమావేశానికి 1/10వ వంతు మంది సభ్యులు హాజరు కాకపోతే కోరం లేకపోవడంతో సభాపతి సమావేశాన్ని వాయిదా వేయవచ్చు.

1.5.4.7 లోక్ సభ అధికారాలు మరియు విధులు :

a. శాసనఅధికారాలు :

పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందిన తర్వాతే సాధారణ బిల్లు చట్టంగా మారుతుంది. పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో సాధారణ బిల్లులను ప్రవేశపెట్టగలిగినప్పటికీ దాదాపు 90 శాతం బిల్లులను లోక్ సభలో ప్రవేశపెడుతున్నారు. లోక్ సభ ఆమోదించిన బిల్లును రాజ్యసభ తిరస్కరించి, కొన్ని సవరణలతో లేదా లేకుండా తిరిగి పంపితే, లోక్ సభ ఆ బిల్లును పునఃసమీక్షిస్తుంది. లోక్ సభ తిరిగి ఆమోదం పొంది, రాజ్యసభ ఇంకా ఆమోదించడానికి సిద్ధంగా లేకపోతే ప్రతిష్ఠంభన ఏర్పడుతుంది. ఈ ప్రతిష్టంభన ఆరు నెలల పాటు అపరిష్కృతంగా ఉంటే, **ఆర్టికల్ 108**

నిబంధనల ప్రకారం రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేస్తారు. ఉమ్మడి సమావేశం నిర్ణయాన్ని ఉభయ సభలు ఆమోదిస్తాయి.

b. కార్యనిర్వాహక అధికారాలు :

ఆర్టికల్ 75(3) ప్రకారం లోక్సభ ముందు మంత్రిమండలి సమిష్టి బాధ్యత వహిస్తుంది. లోక్ సభలో మెజారిటీ నాయకుడే ప్రధానమంత్రి అవుతాడు. మంత్రుల్లో ఎక్కువ మంది లోక్ సభకు చెందినవారే. లోక్ సభలో మెజారిటీ విశ్వాసం ఉన్నంత వరకు మంత్రులు పదవిలో కొనసాగుతారు. లోక్ సభ విధివిధానాలు**, వ్యవహారాల నిర్వహణ నియమావళిలోని రూల్ 198** కింద ఇచ్చిన విధానం ప్రకారం అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ఆమోదించడం ద్వారా లోక్ సభ ఆ మంత్రిత్వ శాఖను పదవి నుంచి తొలగించవచ్చు.అందువలన, మంత్రిత్వ శాఖ యొక్క జీవితం మరియు మరణం లోక్ సభపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మంత్రివర్గంపై లోక్ సభ నిరంతర నియంత్రణను కొనసాగిస్తుంది. ఎంపీలు తమ విధానాలు, పాలనా కార్యకలాపాల గురించి మంత్రులను ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. వారి విధానాలను విమర్శించవచ్చు. ప్రశ్నలు అడిగే హక్కు **భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 75 నుండి** వస్తుంది వారు అనేక రకాల తీర్మానాలు మరియు తీర్మానాలను (వాయిదా తీర్మానం, దృష్టి దృష్టి తీర్మానం, అభిశంసన తీర్మానం మరియు అవిశ్వాస తీర్మానం) ప్రతిపాదించవచ్చు మరియు ఆమోదించవచ్చు.

c. ఆర్థిక అధికారాలు :

లోక్ సభకు అపారమైన ఆర్థిక అధికారాలు ఉన్నాయి. **ఆర్టికల్ 109 ప్రకారం ఇచ్చిన నిబంధనల ప్రకారం మాత్రమే ద్రవ్యబిల్లును** లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టవచ్చు. అది ఆమోదం పొందిన తర్వాత ద్రవ్యబిల్లు రాజ్యసభకు వెళ్తుంది. ఫలానా బిల్లు మనీ బిల్లునా కాదా అనే విషయంలో ఏదైనా వివాదం తలెత్తితే లోక్ సభ స్పీకర్ నిర్ణయం తీసుకుంటారు. ఆయన నిర్ణయమే అంతిమమని, దాన్ని ఏ కోర్టులోనూ, రాజ్యసభ, లోక్ సభలోనూ సవాలు చేయలేమన్నారు. అందువల్ల రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలపై లోక్ సభకు అంతిమ నియంత్రణ ఉందని చెప్పవచ్చు. లోక్ సభ ఆమోదం లేకుండా ఎలాంటి పన్ను విధించడానికి, వసూలు చేయడానికి, మార్చడానికి, రద్దు చేయడానికి వీల్లేదు. లోక్ సభ ఆమోదం లేకుండా ప్రభుత్వ ఆర్థిక విధానాలను అమలు చేయడానికి వీల్లేదు.

d. న్యాయపరమైన అధికారాలు :

లోక్ సభ కొన్ని న్యాయపరమైన విధులను కూడా నిర్వహిస్తుంది. **ఆర్టికల్ 61 కింద పేర్కొన్న** అభిశంసన ప్రక్రియను రాష్ట్రపతిపై లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభలో చేపట్టవచ్చు. అభిశంసన తీర్మానాన్ని ఉభయ సభలు 2/3 మెజారిటీ సభ్యులతో ఆమోదించినప్పుడే రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి తొలగించవచ్చు. ఉపరాష్ట్రపతిపై రాజ్యసభ చేసిన అభియోగాలపై కూడా లోక్ సభ విచారణ జరుపుతుంది. ఆర్టికల్ 124 (4) కింద ఇచ్చిన నిబంధనల ప్రకారం సుప్రీంకోర్టు లేదా రాష్ట్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తిని తొలగించడానికి లోక్ సభ, రాజ్యసభ కలిసి ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించవచ్చు . అటార్నీ జనరల్ వంటి రాష్ట్రానికి చెందిన కొందరు ఉన్నతాధికారుల తొలగింపు కోసం ఉభయ సభలు సంయుక్తంగా ప్రత్యేక ప్రసంగాన్ని ఆమోదించి రాష్ట్రపతికి సమర్పించవచ్చు. చీఫ్ ఎలక్షన్ కమిషనర్ మరియు కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా. సభా ధిక్కరణకు పాల్పడిన ఏ సభ్యుడైనా, ఏ పౌరుడిపైనా లోక్ సభ చర్యలు తీసుకోవచ్చు.

e. ఎన్నికల విధులు :

లోక్ సభ కొన్ని ఎన్నికల విధులను కూడా నిర్వహిస్తుంది. లోక్ సభకు ఎన్నికైన సభ్యులు రాష్ట్రపతి ఎన్నికలో పాల్గొంటారు. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 66 ప్రకారం లోక్ సభ, రాజ్యసభ సభ్యులు కలిసి **ఉపరాష్ట్రపతిని ఎన్నుకుంటారు**. లోక్ సభ సభ్యులు తమ మధ్య నుంచే స్పీకర్, డిప్యూటీ స్పీకర్ ను ఎన్నుకుంటారు.

1.5.4.8 లోక్ సభ యొక్క కొన్ని ఇతర అధికారాలు :

లోక్ సభ మరియు రాజ్యసభ సంయుక్తంగా ఈ క్రింది విధులను నిర్వహిస్తాయి :

- రాష్ట్రపతి జారీ చేసిన ఆర్డినెన్స్ ల ఆమోదం **[ఆర్టికల్ 123(2)]**
- రాష్ట్రాల సరిహద్దుల మార్పు.. రాష్ట్రం, కొత్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు, ఏ రాష్ట్రం పేరులోనైనా మార్పు. **(ఆర్టికల్ 3)**
- ఆర్ పిఎ చట్టం 1951 ప్రకారం **పార్లమెంటు, రాష్ట్ర శాసనసభల సభ్యుల అర్హతలను మార్చడం**
- పార్లమెంటు సభ్యుల జీతభత్యాలను సవరించడం.
- రెండు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ రాష్ట్రాలకు ఉమ్మడి పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ ఏర్పాటు.
- రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఎగువ సభను రద్దు చేయడానికి లేదా సృష్టించడానికి ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించడం **(ఆర్టికల్ 169)**
- ఎమర్జెన్సీ ప్రకటనకు ఆమోదం. **(ఆర్టికల్ 352 మరియు 356)**

ఉదాహరణలు :

- 15వ లోక్ సభ (2009-14) సమయంలో పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలకు తరచూ అంతరాయం కలగడంతో లోక్ సభ 61 శాతం, రాజ్యసభ 66 శాతం పనిచేశాయని పీఆర్ఎస్ (పీఆర్ఎస్ లెజిస్లేటివ్ రీసెర్చ్) నివేదిక పేర్కొంది.
- మరో పిఆర్ఎస్ నివేదిక ప్రకారం, 16 వ లోక్సభ (2014-19) అంతరాయాల వల్ల దాని షెడ్యూల్ సమయంలో 16% కోల్పోయింది, ఇది 15 వ లోక్సభ (37%) కంటే మెరుగ్గా ఉంది, కానీ 14 వ లోక్సభ (13%) కంటే అధ్వాన్నంగా ఉంది.

1.5.4.9 పార్లమెంటరీ విశేషాధికారాలు :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 105 ప్రత్యేక అధికారాల గురించి స్పష్టంగా పేర్కొంది. ఆ వ్యక్తి సభలో సభ్యుడిగా ఉన్నప్పుడు మాత్రమే ఈ హక్కులు క్లెయిమ్ చేయబడతాయి. సభ్యులు వ్యక్తిగతంగా అనుభవించే విశేషాధికారాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

ఆర్టికల్ 19(2) ప్రకారం పౌరుల వాక్ స్వాతంత్ర్యం, భావప్రకటనా స్వేచ్ఛకు భిన్నంగా ఉంటుంది.భారత

రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 105(1)** ఈ హక్కును పరిరక్షిస్తుంది.

అరెస్టు నుండి స్వేచ్ఛ : సభ వాయిదా పడటానికి 40 రోజుల ముందు మరియు తరువాత మరియు సభ సెషన్ లో ఉన్నప్పుడు సభ్యులు ఏదైనా సివిల్ కేసులో అరెస్టు చేయకుండా స్వేచ్ఛను అనుభవిస్తారు.

సాక్షిగా హాజరుకావడం నుంచి స్వేచ్ఛ : పార్లమెంటు సభ్యులు ప్రత్యేక అధికారాలను అనుభవిస్తారు మరియు సాక్షిగా కోర్టుకు హాజరుకావడం నుండి మినహాయింపు పొందుతారు. కోర్టు జోక్యం లేకుండా సభకు హాజరై విధులు నిర్వర్తించడానికి వారికి పూర్తి స్వేచ్ఛ ఇచ్చారు.

సభ్యులు సమిష్టిగా అనుభవించే విశేషాధికారాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

- ఇంటి ప్రిసైడింగ్ అధికారి అనుమతి లేకుండా ఏ వ్యక్తిని (సభ్యుడు లేదా బయటి వ్యక్తిని) అరెస్టు చేయకూడదు మరియు ఇంటి ఆవరణలో ఎటువంటి చట్టపరమైన ప్రక్రియను (క్రిమినల్ లేదా సివిల్) ప్రారంభించకూడదు.
- సభ లేదా దాని కమిటీల కార్యకలాపాలను విచారించే హక్కు ఏ న్యాయస్థానానికీ లేదు.
- సందర్శకులను దాని కార్యకలాపాల నుండి నిషేధించే అధికారం మరియు జాతీయ ప్రాముఖ్యత ఉన్న కొన్ని సందర్భాల్లో, ఏదైనా ముఖ్యమైన అంశంపై రహస్య సమావేశాన్ని నిర్వహించే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉంది.
- పార్లమెంటు యొక్క హక్కులను ఉల్లంఘించినందుకు లేదా ధిక్కారానికి పార్లమెంటు సభ్యులు మరియు సభ్యులు కాని వారిని మందలించవచ్చు, మందలించవచ్చు లేదా జైలుకు పంపవచ్చు (సభ్యుల విషయంలో సస్పెన్షన్ లేదా బహిష్కరణ కూడా).

1.5.5 రాజ్యసభ :

రాజ్యసభ అనేది భారత యూనియన్ యొక్క రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే పార్లమెంటు యొక్క ఎగువ సభ. దీనిని కొన్నిసార్లు రెండవ సభ లేదా పెద్దల సభ అని పిలుస్తారు. రాజ్యసభ ఎప్పుడూ పూర్తిగా రద్దు కానందున దానిని పార్లమెంటు శాశ్వత సభగా పిలుస్తారు. భారత రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ షెడ్యూలులో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు రాజ్యసభ సీట్ల కేటాయింపు ఉంటుంది.

1.5.5.1 రాజ్యసభ – చారిత్రక నేపథ్యం మరియు కూర్పు :

రెండవ చాంబర్ యొక్క మూలం **1918 నాటి మాంటేగ్–చెమ్స్ఫోర్డ్ నివేదికలో** గుర్తించవచ్చు. **భారత ప్రభుత్వ చట్టం, 1919** ప్రకారం, 1921 లో ఉనికిలోకి వచ్చిన పరిమిత ఓటు హక్కుతో అప్పటి శాసనసభ యొక్క రెండవ చాంబర్ గా 'కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్' ను ఏర్పాటు చేయడానికి వీలు కల్పించింది. **రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 80** ప్రకారం రాజ్యసభ సభ్యుల సంఖ్య **250**, వీరిలో **12 మంది రాష్ట్రపతి** నామినేట్ చేస్తారు, 238 మంది రాష్ట్రాలు, రెండు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రతినిధులు. **రాష్ట్రపతి నామినేట్ చేసే సభ్యు** సాహిత్యం, సైన్స్, కళ మరియు సామాజిక సేవ వంటి విషయాలకు సంబంధించి ప్రత్యేక పరిజ్ఞానం లేదా ఆచరణాత్మక అనుభవం ఉన్న వ్యక్తులు.

సీట్ల కేటాయింపు: – రాజ్యాంగంలోని నాల్గవ షెడ్యూలులో రాష్ట్రాలకు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు రాజ్యసభలో సీట్ల కేటాయింపు ఉంటుంది.

1.5.5.2 రాజ్యసభ – సభ్యులు కావడానికి అర్హత :

రాజ్యాంగంలోని 84వ అధికరణ పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి అర్హతలను నిర్దేశిస్తుంది. రాజ్యసభ సభ్యత్వానికి అర్హత కలిగిన వ్యక్తి ఈ క్రింది అర్హతలను కలిగి ఉండాలి:

- అతను **భారత పౌరుడై ఉండాలి** మరియు రాజ్యాంగంలోని మూడవ షెడ్యూలులో ఈ ప్రయోజనం కోసం నిర్దేశించిన ఫారం ప్రకారం ఎన్నికల సంఘం చేత అధికారం పొందిన వ్యక్తి ముందు ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణ చేయాలి;
- వయసు 30 ఏళ్లకు **తగ్గకుండా ఉండాలి.**
- పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం ద్వారా లేదా దాని ప్రకారం నిర్దేశించిన **ఇతర అర్హతలను** కలిగి ఉండాలి.

1.5.5.3 రాజ్యసభ – అనర్హత వేటుకు కారణాలు :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 102 ప్రకారం ఒక వ్యక్తి పార్లమెంటు ఉభయసభల్లో సభ్యుడిగా ఎన్నికైనందుకు అనర్హుడు అవుతాడు.

- అతను భారత ప్రభుత్వం లేదా ఏదైనా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కింద లాభదాయకమైన ఏదైనా పదవిని కలిగి **ఉంటే** , దాని యజమానిని అనర్హులుగా ప్రకటించడానికి చట్టం ద్వారా పార్లమెంటు ద్వారా ప్రకటించిన పదవి మినహా;
- అతను మానసిక స్థితి **సరిగా లేనట్లయితే** మరియు సమర్థవంతమైన న్యాయస్థానం ద్వారా అలా ప్రకటించబడితే;
- ఒకవేళ అతను **దివాళా తీయని వ్యక్తి అయితే;**
- అతను భారత పౌరుడు కాకపోతే, లేదా స్వచ్ఛందంగా విదేశీ రాష్ట్ర **పౌరసత్వాన్ని పొందినట్లయితే**, లేదా విదేశీ రాజ్యానికి విధేయత లేదా కట్టుబడి ఉండటానికి ఏదైనా అంగీకారం కింద ఉంటే;
- పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం **ప్రకారం ఆయనపై అనర్హత వేటు** వేస్తే.

1.5.5.4 రాజ్యసభ సభ్యుడి ఎన్నిక ప్రక్రియ :

రాజ్యసభలో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రతినిధులను పరోక్ష ఎన్నికల పద్ధతిలో ఎన్నుకుంటారు. ప్రతి రాష్ట్రం మరియు రెండు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రతినిధులను ఆ రాష్ట్ర శాసనసభకు ఎన్నికైన సభ్యులు మరియు ఆ కేంద్రపాలిత ప్రాంతానికి ఎలక్టోరల్ కాలేజ్ సభ్యులు **ఒకే బదిలీ ఓటు ద్వారా దామాషా ప్రాతినిధ్య** వ్యవస్థకు అనుగుణంగా ఎన్నుకుంటారు.ఎలక్టోరల్ కాలేజ్ ఫర్ ది నేషనల్ క్యాపిటల్ టెరిటరీ ఆఫ్ ఢిల్లీ ఢిల్లీ లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీకి

ఎన్నికైన సభ్యులను కలిగి ఉంటుంది మరియు పుదుచ్చేరికి పుదుచ్చేరి లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీకి ఎన్నికైన సభ్యులు ఉంటారు. రాజ్యసభ సీటు గెలవాలంటే అభ్యర్థికి అవసరమైన సంఖ్యలో ఓట్లు రావాలి. ఈ క్రింది ఫార్ములాను ఉపయోగించి ఆ సంఖ్యను కనుగొనవచ్చు. **అవసరమైన ఓట్లు = మొత్తం ఓట్ల సంఖ్య / (రాజ్యసభ స్థానాల సంఖ్య + 1) + 1.**

1.5.5.5 రాజ్యసభ సభ్యుల ద్వైవార్షిక/ఉప ఎన్నిక ప్రక్రియ :

రాజ్యసభ శాశ్వత సభ కాబట్టి రద్దుకు లోబడి ఉండదు. అయితే రాజ్యసభ సభ్యుల్లో మూడింట ఒక వంతు మంది ప్రతి రెండో సంవత్సరం తర్వాత పదవీ విరమణ చేస్తారు. పూర్తి కాలానికి ఎన్నికైన సభ్యుడు ఆరేళ్ల పాటు పనిచేస్తారు. ఒక సభ్యుడు పదవీ కాలం ముగియగానే పదవీ విరమణ చేయడం ద్వారా కాకుండా ఇతరత్రా ఏర్పడే ఖాళీని భర్తీ చేయడానికి నిర్వహించే ఎన్నికను 'ఉప ఎన్నిక' అంటారు. ఉప ఎన్నికలో ఎన్నికైన సభ్యుడు పదో షెడ్యూలు ప్రకారం రాజీనామా చేసిన లేదా మరణించిన లేదా సభ సభ్యునిగా ఉండటానికి అనర్హుడైన సభ్యుడి మిగిలిన కాలానికి సభ్యుడిగా ఉంటాడు.

1.5.5.6 రాజ్యసభ జాబితా :

రివైజింగ్ ఛాంబర్ గా : రివైజింగ్ ఛాంబర్ గా రాజ్యసభకు ప్రత్యేక పాత్ర ఉంది. రెండవ సభగా, తొందరపాటు చట్టాలను రెండవసారి క్షుణ్ణంగా పరిశీలించే అధికారం దీనికి ఉంది. రాజ్యసభ సవరించిన బిల్లులను విశ్లేషిస్తే అనేక సందర్భాల్లో లోక్ సభ ఆమోదించిన బిల్లుల్లో మార్పులకు రాజ్యసభ సిఫారసు చేసిందని, వాస్తవానికి ఆ మార్పులు చివరికి జరిగాయని తెలుస్తుంది.

భారత సమాఖ్య వ్యవస్థకు రక్షణ కవచంగా : సమాఖ్య యొక్క యూనిట్లకు ప్రాతినిధ్యం ఇవ్వడానికి సమాఖ్య రాజ్యాంగం కోసం ద్విసభా విధానం అవసరం. తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలు సాధారణంగా కార్యనిర్వాహక, శాసనసభ మరియు న్యాయవ్యవస్థ మధ్య పనిచేస్తాయి, కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ చట్టసభలోనే భద్రతా వాల్వ్ గా పనిచేస్తుంది, ఇది సమాఖ్య ఉద్రిక్తతలను తగ్గిస్తుంది. బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వం మరియు న్యాయ సమీక్ష యొక్క సాధారణంగా గుర్తించబడిన ఉదాహరణలతో పాటు, రాజ్యసభ రాజ్యాంగ తనిఖీలు మరియు సమతుల్యత పథకంలో కీలకమైన భాగానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది.

చర్చాసంఘం : పార్లమెంటు అనేది కేవలం శాసన సభ మాత్రమే కాదు, ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన ప్రధాన అంశాలపై సభ్యులు చర్చించడానికి వీలు కల్పించే చర్చా సంస్థ కూడా. అందువలన, లోక్ సభ యొక్క "చంచలత మరియు అభిరుచి"ని సమతుల్యం చేయడంతో పాటు, చర్చా సంస్థగా ఎగువ సభ యొక్క పాత్ర ఉంటుంది.

బలహీన వర్గాలకు ప్రాతినిధ్యం : మహిళలు, మత, జాతి మరియు భాషా అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు లోక్ సభలో తగినంత ప్రాతినిధ్యం లేదు (ఎన్నికల అనంతర వ్యవస్థ కారణంగా) రాజ్యసభకు పరోక్ష ఎన్నికల రూపం (ప్రతిపాదిత ప్రాతినిధ్యం ద్వారా) అందువల్ల, వారు దేశ చట్టాల రూపకల్పన ప్రక్రియలో పాల్గొనడానికి అవకాశం లభిస్తుంది. తద్వారా ప్రజాతీర్పును గెలుచుకోలేని వారికి రాజ్యసభ స్థానం కల్పించగలదు.

రాజ్యసభకు ప్రత్యేక అధికారాలు : లోక్ సభకు ఉన్న సమన్వయ అధికారాలతో పాటు, పార్లమెంటులో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నందున రాజ్యాంగం తన ఫెడరల్ అధికారాన్ని

వినియోగించుకోవడానికి రాజ్యసభలో కొన్ని ప్రత్యేక అధికారాలను కల్పించింది. ఇటువంటి ప్రత్యేక అధికారాలు లోక్ సభతో పోలిస్తే ఎగువ సభ హోదాకు విశ్వసనీయతను ఇస్తాయి.

రాష్ట్ర వ్యవహారాలపై శాసనం : సమాఖ్య వ్యవస్థగా, ఇది రాష్ట్ర శాసన రంగంలో కేంద్ర జోక్యాన్ని ప్రారంభించవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 249 ప్రకారం రాష్ట్ర జాబితాలో పేర్కొన్న ఏ అంశానికైనా సంబంధించి పార్లమెంటు చట్టాలు చేయడం జాతీయ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా అవసరమని లేదా ప్రయోజనకరమని రాజ్యసభ హాజరైన, ఓటు వేసిన సభ్యుల్లో మూడింట రెండొంతుల మంది మెజారిటీతో తీర్మానాన్ని ఆమోదించవచ్చు. అటువంటి తీర్మానాన్ని ఆమోదించినట్లయితే, తీర్మానంలో పేర్కొన్న అంశంపై, మొత్తం లేదా భారతదేశ భూభాగంలోని ఏదైనా భాగానికి చట్టాలు చేయడానికి పార్లమెంటుకు అధికారం ఉంటుంది. అటువంటి తీర్మానం ఒక సంవత్సరానికి మించకుండా, అందులో పేర్కొన్న కాలానికి మించకుండా అమలులో ఉంటుంది, అయితే తదుపరి తీర్మానాన్ని ఆమోదించడం ద్వారా ఈ వ్యవధిని ఒక సమయంలో ఒక సంవత్సరం పొడిగించవచ్చు.

ఆలిండియా సర్వీసుల ఏర్పాటు : రాజ్యసభకు మరో ప్రత్యేక అధికారం రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 312లో ఉంది , దీనిలో రాజ్యసభ హాజరైన సభ్యులలో మూడింట రెండొంతుల మందికి తగ్గకుండా మెజారిటీతో తీర్మానాన్ని ఆమోదించి, కేంద్రానికి మరియు రాష్ట్రాలకు ఉమ్మడిగా ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ అఖిల భారత సర్వీసులను సృష్టించడం జాతీయ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా అవసరమని లేదా ప్రయోజనకరమని ప్రకటిస్తే, ఇలాంటి సేవలను చట్టం ద్వారా సృష్టించే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉంటుంది.

రాజ్యసభ లేదా కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ అనేది భారతదేశం యొక్క ద్విసభ పార్లమెంటు యొక్క ఎగువ సభ. భారత సమాఖ్యకు ద్విసభ శాసనసభను ఆమోదించడానికి మూడు కారణాలు మార్గనిర్దేశం చేశాయి. మొదటిది– 6 రాజ్యసభ పేరుకు తగ్గట్టుగానే ఫెడరల్ వ్యవస్థలో రాష్ట్రాల హక్కులకు ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి, పరిరక్షించడానికి సభ. అందువల్ల రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకునే ఎలక్టోరల్ కాలేజీలో లోక్ సభతో సమానమైన పాత్ర, హోదా రాజ్యసభకు ఉంటుంది. రాష్ట్ర శాసనసభల సభ్యులు తమ రాష్ట్రాలకు రాజ్యసభ ప్రతినిధులను దామాషా ప్రాతినిధ్య పద్ధతిలో ఎన్నుకుంటారు. రాజ్య సభ యొక్క రాజ్యాంగ స్థానం కేవలం రాష్ట్ర హక్కుల పరంగా మాత్రమే భావించినప్పుడు అధికారం, విధులు లేదా ప్రతిష్ఠలో యుఎస్ సెనేట్ తో పోల్చదగినది కాదు. ఉదాహరణకు పార్లమెంటు ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే, ఉదాహరణకు, ఒక బిల్లును పునఃపరిశీలించడం పరస్పర సంతృప్తికరమైన పరిష్కారాన్ని సాధించడంలో విఫలమైతే, రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. సాధారణ మెజారిటీతోనే నిర్ణయాలు తీసుకుంటారు. లోక్ సభ ఎంపీలు తమ రాజ్యసభ సభ్యుల కంటే 2:1 కంటే ఎక్కువ ఆధిక్యంలో ఉన్నందున, ఉమ్మడి సిట్టింగ్ లో, రాజ్యసభ సాధారణంగా ఓడిపోయే అవకాశం ఉంది. ద్విసభ శాసనసభను ఏర్పాటు చేయడం యొక్క రెండవ ఉద్దేశ్యం లోక్ సభ ఒక బిల్లును ఆమోదించిన తరువాత కూడా రెండవ ఆలోచనలకు సంస్థాగత అవకాశాన్ని మరియు తెలివైన సలహాను అందించడం. ఇది ప్రధానంగా ఉభయ సభల్లో పార్టీ కూర్పుపై ఆధారపడి ఉంటుంది. కాంగ్రెస్ పార్టీ ప్రాబల్యం ఉన్న కాలంలో విమర్శగా రాజ్యసభ పాత్ర ఎక్కువగా కనిపించింది. భారత పాలనా వ్యవస్థలో రాజ్యసభ యొక్క మూడవ విధి లోక్ సభ సమావేశాలు లేనప్పుడు కూడా పార్లమెంటులో ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి వీలు కల్పించడం. లోక్ సభ తిరిగి సమావేశమయ్యే సమయానికి బిల్లుపై పార్లమెంటరీ చర్చ, పనులు చాలావరకు పూర్తవుతాయి.

రాజ్యాంగంలోని కొన్ని నిర్దిష్ట సమాఖ్య లక్షణాలకు సంబంధించి, రాష్ట్ర హక్కుల సంరక్షకుడిగా రాజ్యసభకు ప్రాథమిక సవరణ పాత్ర ఇవ్వబడింది. ఉదాహరణకు ఎగువసభలో మూడింట రెండొంతుల మెజారిటీ అనుమతి ఉంటేనే రాజ్యసభ అధికారాలను మార్చవచ్చు. సిద్ధాంతపరంగా, రాజకీయ ప్రచారాల అనిశ్చిత కఠినతను ఎదుర్కోవటానికి సిద్ధంగా లేని సమర్థులైన లేదా నైపుణ్యం కలిగిన సిబ్బందిని తీసుకురావడానికి సభ మార్గాలను అందిస్తుంది. వీరిని రాజ్యసభకు నియమించి అధికారిక ఎన్నికల ప్రక్రియ లేకుండానే మంత్రివర్గంలోకి తీసుకోవచ్చు.

1.6 లోక్ సభతో పోలిస్తే రాజ్యసభకు సమాన అధికారాలు :

పార్లమెంటు ఉభయ సభలను రాజ్యాంగం సమాన ప్రాతిపదికన ఉంచిన కొన్ని ముఖ్యమైన విషయాలు ఈ క్రింది జాబితా నుండి చూడవచ్చు :

- రాష్ట్రపతి ఎన్నిక, అభిశంసనలో లోక్ సభతో సమాన హక్కు (ఆర్టికల్స్ 54, 61)
- ఉపరాష్ట్రపతి ఎన్నికలో లోక్ సభతో సమాన హక్కు (ఆర్టికల్ 66)
- పార్లమెంటరీ అధికారాలను నిర్వచించే చట్టం చేయడానికి మరియు ధిక్కారానికి శిక్షించడానికి లోక్ సభతో సమాన హక్కు (ఆర్టికల్ 105)
- ఎమర్జెన్సీ ప్రకటనను ఆమోదించడానికి లోక్ సభతో సమాన హక్కు (ఆర్టికల్ 352 కింద జారీ చేయబడింది), రాష్ట్రాల్లో రాజ్యాంగ యంత్రాంగం వైఫల్యానికి సంబంధించిన ప్రకటనలు (ఆర్టికల్ 356 కింద జారీ చేయబడింది)
- వివిధ చట్టబద్ధమైన అథారిటీల నుండి నివేదికలు మరియు పత్రాలను స్వీకరించడానికి లోక్ సభతో సమాన హక్కు, అవి
  - కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా నుండి ఆడిట్ నివేదికలు [ఆర్టికల్ 151(1)]
  - యూనియన్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ నివేదికలు. [ఆర్టికల్ 323(1)]
  - షెడ్యూల్డ్ కులాలు మరియు షెడ్యూల్డ్ తెగల ప్రత్యేక అధికారి నివేదికలు [ఆర్టికల్ 338(2)]
  - వెనుకబడిన తరగతుల స్థితిగతులపై విచారణకు కమిషన్ నివేదిక [ఆర్టికల్ 340(3)]
  - భాషా మైనారిటీల ప్రత్యేక అధికారి నివేదిక [ఆర్టికల్ 350 బి(2)]

1.7 కమిటీలు :

లోక్ సభ పార్లమెంటరీ కమిటీల సహాయంతో పనిచేస్తుంది. సభలో ఆయా పార్టీల బలాబలాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని కమిటీల కూర్పును స్పీకర్, చీఫ్ విప్ నిర్ణయిస్తారు. అనవసరమైన కార్యనిర్వాహక ప్రభావాన్ని నిరోధించడానికి, కమిటీ పరిగణనలోకి తీసుకునే బిల్లుకు బాధ్యత వహించే ఏ మంత్రిని కూడా ఆ కమిటీ చర్చల్లో పాల్గొనడానికి అనుమతించరు. పార్లమెంటరీ వ్యవహారాలను వేగవంతం చేయడానికి మరియు ప్రభుత్వ

కార్యకలాపాలను పరిశీలించడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీలు సహాయపడతాయి. వాటిని నాలుగు విస్తృత సమూహాలుగా విభజించవచ్చు: సభ యొక్క వ్యవస్థ మరియు అధికారాలకు సంబంధించినవి, ఉదాహరణకు రూల్స్ కమిటీ; తమ శాసన విధులలో సభకు సహాయపడేవారు, ఉదాహరణకు సెలెక్ట్ కమిటీ; ప్రభుత్వ శాఖలను మరింత జవాబుదారీగా చేయడంలో సభకు సహాయపడేవి, ఉదాహరణకు వివిధ స్టాండింగ్ కమిటీలు; మరియు పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ (పిఎసి), అంచనాల కమిటీ (ఇసి) మొదలైన వారి ఆర్థిక విధులలో సభకు సహాయపడేవి.

జవాబుదారీతనం, సుపరిపాలన సంస్కృతిని నిర్ధారించడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీలు పార్లమెంటులో వాచ్ డాగ్ లుగా పనిచేస్తాయి. ముఖ్యంగా ఆర్థిక కమిటీలు 'కుంభకోణాలను' వెలికి తీస్తున్నందున వాటిని అత్యంత ముఖ్యమైనవిగా పరిగణిస్తారు మరియు వారి సిఫార్సులను అమలు చేయాలని మరియు సంబంధిత మంత్రి తదుపరి చర్యలపై పార్లమెంటుకు నివేదించాలని ఈ సంప్రదాయం కోరుతుంది.

1.8 ప్రతిపక్షాలు :

పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రతిపక్షం ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వ పాత్ర పోషించాలని భావిస్తున్నారు. కాంగ్రెస్ పార్టీ పూర్తి ఆధిపత్యం కారణంగా స్వతంత్ర భారత చరిత్రలో చాలా వరకు ఈ పరిస్థితి లేదు. భారతదేశంలో రాజకీయ పార్టీల బహుళత్వం కారణంగా, లోక్సభలో కనీసం యాభై సీట్లు ఉన్న పార్టీ నాయకుడికి మాత్రమే ప్రతిపక్ష నాయకుడి హోదా ఇవ్వబడుతుంది. ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసే సామర్థ్యం లేదా సంఖ్యాబలంతో సంబంధం లేకుండా, ప్రతిపక్ష పార్టీలు భారతదేశం వంటి పెద్ద మరియు వైవిధ్యమైన దేశంలో అభిప్రాయాల వైవిధ్యాన్ని నమోదు చేస్తాయి మరియు వ్యక్తపరుస్తాయి. ప్రతిపక్షం కూడా ప్రభుత్వాన్ని తన రాజకీయ వేళ్లపై నిలబెట్టడానికి ఉపయోగపడుతుంది. ఏ తీర్మానంపై అయినా ఓట్ల లెక్కింపులో ప్రతిపక్షం ఓడిపోతుంది. కానీ పార్లమెంటులో దాని ప్రకటనలు దేశంలో పెద్ద ఎత్తున వినబడతాయి మరియు తరచుగా రాజకీయ పార్టీల శ్రేణులలో వినబడతాయి. అందువల్ల, ప్రతిపక్ష ఏర్పాట్లు తరచుగా పార్టీలో ప్రతిధ్వనిస్తాయి మరియు ఈ పరోక్ష మార్గం ద్వారా ప్రజా విధానాన్ని రూపొందించగలవు. అధికార, ప్రతిపక్షాల మధ్య జరిగే చర్చ వాస్తవానికి అధికార పార్టీలో అంతర్గత చర్చకు ఉపయోగపడుతుంది. జవహర్ లాల్ నెహ్రూ స్వయంగా ప్రతిపక్ష శ్రేణుల్లో అభిప్రాయాల పరిధిని చాలా సున్నితంగా పాటించేవారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పటి నుంచి భారత రాజకీయాల్లో ఇదొక విలక్షణ లక్షణం.

1.9 శాసన ప్రక్రియ – అర్థం :

శాసన ప్రక్రియలు సామాజిక, ఆర్థిక మరియు రాజకీయ న్యాయాన్ని నిర్వహించడానికి ప్రభుత్వం గుర్తించి ఉపయోగించే సూత్రాలు. న్యాయ పూర్వాపరాలు, ఆచార వ్యవహారాలు, సంప్రదాయాలు శాసనానికి ప్రధాన వనరులు. చట్టసభల **ప్రాథమిక పాత్ర** చట్టాలను రూపొందించడం మరియు **అమలు చేయడం.** కేంద్ర స్థాయిలో పార్లమెంటు, రాష్ట్ర స్థాయిలో రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా చట్టాలు చేయడానికి భారత రాజ్యాంగంలో నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఫెడరల్ స్థాయిలో, పార్లమెంటులో, రాష్ట్ర స్థాయిలో, రాష్ట్ర శాసనసభలో. పార్లమెంటు లేదా రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన చట్టాన్ని రాజ్యాంగ విరుద్ధం అనే కారణంతో కోర్టులో సవాలు చేయవచ్చు. పార్లమెంటు ఉభయ సభలు కూడా ఇదే లెజిస్లేటివ్ ప్రొసీజర్ ను అనుసరిస్తాయి. చట్టం కోసం ఒక బిల్లును ప్రతిపాదిస్తారు, మరియు అది ఆమోదం పొందితే, అది చట్టం లేదా చట్టంగా మారుతుంది. పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో లెజిస్లేటివ్ ప్రొసీజర్ ఒకేలా ఉంటుంది. చట్టం కోసం ఒక

బిల్లు ప్రతిపాదించబడుతుంది మరియు అది సక్రమంగా అమలు చేయబడినప్పుడు ఒక చట్టం లేదా చట్టంగా మారుతుంది. బిల్లులను **సాధారణ, ద్రవ్య, ఆర్థిక, రాజ్యాంగ సవరణ** బిల్లులు **అనే నాలుగు శీర్షికల కింద వర్గీకరించవచ్చు.ప్రభుత్వ బిల్లులు, ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుల లెజిస్లేటివ్ ప్రొసీజర్ ఒకేలా ఉంటుంది.** ద్రవ్యబిల్లు, ఆర్థిక **బిల్లులను రాజ్యసభలో ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు (ఆర్టికల్ 109). వాటిని లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు. అంటే వాటిని ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులుగా ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు. ఇతర బిల్లులను ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.**

1.9.1 శాసన ప్రక్రియకు సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 107 నుంచి 122 వరకు పార్లమెంటులో బిల్లుల ఆమోదానికి సంబంధించిన శాసన ప్రక్రియను వివరిస్తుంది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 196 ఈ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడం, ఆమోదించడం వంటి అంశాలను తెలియజేస్తుంది. ద్రవ్యబిల్లు, ఆర్థిక బిల్లులను ఆమోదించే విధానాన్ని ఆర్టికల్ 198, 207లో పొందుపరిచారు. ఇతర బిల్లులను శాసనసభలో ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

1.9.2 బిల్లుల ఆమోదం దశలు :

ద్రవ్య బిల్లులు కాకుండా ఇతర బిల్లులకు సంబంధించి పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియలో వివిధ దశలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

	• ఒక ప్రైవేటు సభ్యుడు బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలనుకుంటే, బిల్లును ప్రవేశపెట్టే ఉద్దేశం గురించి ఒక నెల నోటీసు ఇవ్వాలి. • బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలనుకునే వ్యక్తి అందుకు సభ అనుమతి కోరతాడు. బిల్లు ప్రవేశపెట్టడానికి సభ అనుకూలంగా ఉంటే అది తదుపరి దశకు వెళ్తుంది. • బిల్లును సభలో ప్రవేశపెట్టిన తర్వాత గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియాలో ప్రచురిస్తారు. బిల్లును ప్రవేశపెట్టడం, గెజిట్ లో ప్రచురించడం బిల్లు యొక్క మొదటి పఠనం అవుతుంది.
రెండవ పఠనం	• ఇందులో అధికార, ప్రతిపక్ష సభ్యులు బిల్లు సూత్రాలకు మద్దతుగా లేదా వ్యతిరేకంగా ప్రసంగాలు చేస్తారు. • ఈ దశలో బిల్లులోని సూత్రం, సాధారణ నిబంధనలపై చర్చ జరుగుతుంది. • బిల్లుకు క్లాజుల వారీగా సవరణ బిల్లు పరిశీలన దశలో తీసుకుంటారు. నాలుగు ప్రత్యామ్నాయ కార్యాచరణ మార్గాలు తెరిచి ఉన్నాయి: బిల్లును వెంటనే పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు. • బిల్లును సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపవచ్చు. • బిల్లును సభల సంయుక్త కమిటీకి పంపవచ్చు. మరియు • దీనిపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించే ఉద్దేశ్యంతో బిల్లును చలామణి చేయవచ్చు.

కమిటీ దశ	• క్లాజుల వారీగా బిల్లును క్షుణ్ణంగా, సవివరంగా పరిశీలిస్తుంది. • ఏ వ్యక్తినైనా పిలిపించుకోవడానికి, నిపుణులను వినడానికి, పత్రాలను తనిఖీ చేయడానికి, బిల్లు మెరుగుదలకు సూచనలు చేయడానికి దీనికి పూర్తి అధికారం ఉంది. • అది తన నిబంధనలను సవరించవచ్చు, కానీ దానిలో అంతర్లీనంగా ఉన్న సూత్రాలను మార్చకుండా. • నిపుణుల విశ్లేషణ అనంతరం కమిటీ తన నివేదికలను తయారు చేసి సభకు పంపుతుంది.
పరిగణన స్థితి	• ఈ నివేదికలో రెండు భాగాలు ఉన్నాయి – కమిటీ బిల్లులో చేర్చాలని భావించే అంశాలు, కమిటీ సవరించిన బిల్లు. • ఈ దశలో బిల్లును క్లాజులు, సవరణల ద్వారా చర్చకు తీసుకురానున్నారు. • ప్రతి క్లాజు, సవరణపై విడివిడిగా చర్చించి ఓటింగ్ నిర్వహిస్తారు. సభ్యులు మార్పులను కూడా ప్రతిపాదించవచ్చు. • సవరణలకు సభ మెజారిటీతో ఆమోదం తెలిపితే అది బిల్లులో భాగమవుతుంది.
మూడవ పఠనం	• మూడవ పఠనం చివరి పఠనం. ఈ దశలో, బిల్లు యొక్క సాధారణ భావనలు ఇప్పటికే రెండవ పఠన దశలో మూల్యాంకనం చేయబడినందున ఎటువంటి సవరణలను అనుమతించకుండా, చట్టాన్ని అంగీకరించాలా లేదా తిరస్కరించాలా అనే దానికే చర్చ పరిమితమైంది. • హాజరైన మెజారిటీ సభ్యులు, ఓటింగ్ ద్వారా ఆమోదం పొందితే బిల్లును సభ ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు. ఆ తర్వాత బిల్లును సభా ప్రిసైడింగ్ అధికారి ధ్రువీకరించి, అధ్యయనం, ఆమోదం కోసం రెండో సభకు పంపుతారు.
మరో సభలో బిల్లు	• మరో సభకు పంపిన బిల్లు మూడు రీడింగ్ ల ప్రక్రియ ద్వారా ఆమోదం పొందాల్సి ఉంటుంది. బిల్లుపై చర్చ మొదటి రెండు దశలు కాగా, మరో సభ ముందు రీడింగ్ లో నాలుగు ప్రత్యామ్నాయాలు ఉన్నాయి. అవి: • సవరణలు లేకుండానే బిల్లును ఆమోదించవచ్చు. అలాంటప్పుడు బిల్లు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణిస్తారు. • బిల్లును ప్రవేశపెట్టిన సభ ఇతర సభ సవరించిన బిల్లును ఆమోదిస్తే, అది ఉభయ సభల ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణించబడుతుంది. అయితే, ఇతర సభ చేసిన సవరణలకు ప్రారంభ సభ అంగీకరించకపోతే, రెండు సభల మధ్య సవరణలపై తుది విభేదాలు ఉంటే, ఆర్టికల్ 108 ప్రకారం ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్రపతి రెండు సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు.

	• బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు. మరియు • ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోకపోగా బిల్లులను పెండింగ్ లో ఉంచుతుంది.
జాయింట్ సిట్టింగ్	• ఉమ్మడి సమావేశంలో కొత్త సవరణలు చేయడానికి వీల్లేదు. • మినహాయింపు: ఈ సవరణలు ఉభయ సభల మధ్య విభేదాలకు కారణమైతే లేదా బిల్లు ఆమోదంలో జాప్యం కారణంగా అవసరం ఏర్పడితే. సాధారణ మెజారిటీతో బిల్లును ఆమోదించాలి. • ఉమ్మడి సమావేశానికి హాజరై ఓటింగ్ లో పాల్గొన్న మెజారిటీ సభ్యులు బిల్లును ఆమోదిస్తే బిల్లు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందినట్లే అవుతుంది.
రాష్ట్రపతి ఆమోదం	• ఒక బిల్లు ఉభయ సభల ద్వారా లేదా పార్లమెంటు సంయుక్త సమావేశాల ద్వారా ఆమోదం పొందిన తర్వాత లేదా రాష్ట్ర శాసనసభలో సగానికి తగ్గకుండా ఆమోదించిన తరువాత, దానిని రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. • రాష్ట్రపతి తన ఆమోదాన్ని ఇవ్వవచ్చు లేదా తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా ద్రవ్య లేదా రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు కాకుండా ఇతర బిల్లును తన స్వంత సూచనతో పార్లమెంటు పునఃపరిశీలనకు తిరిగి ఇవ్వవచ్చు. పార్లమెంటు ఆయన సూచనను ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు, కానీ ఇప్పుడు మళ్లీ రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పంపితే రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపాల్సి ఉంటుంది. బిల్లును నిలుపుదల చేయలేదు. • రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తర్వాత బిల్లు చట్టంగా మారుతుంది.

1.9.3 ద్రవ్యబిల్లు, ఫైనాన్స్ బిల్లుల విషయంలో ప్రత్యేక నిబంధనలు :

A. ద్రవ్య బిల్లు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 110 ప్రకారం, ఒక బిల్లు ఈ క్రింది వాటిలో ఏదైనా లేదా అన్నింటిని ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావించినట్లయితే ద్రవ్య బిల్లుగా పరిగణించబడుతుంది :

- ఏదైనా పన్ను విధించడం, రద్దు చేయడం, ఉపశమనం, మార్పు లేదా నియంత్రణ;
- భారత ప్రభుత్వం ద్వారా రుణం తీసుకోవడాన్ని నియంత్రించడం;
- కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ లేదా కంటింజెన్సీ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాను స్వాధీనం చేసుకోవడం, అటువంటి ఫండ్ నుంచి డబ్బులను చెల్లించడం లేదా ఉపసంహరించుకోవడం;
- కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి నిధుల కేటాయింపు;
- ఏదైనా వ్యయాన్ని కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేయాల్సిన వ్యయంగా ప్రకటించడం లేదా అటువంటి ఖర్చు మొత్తాన్ని పెంచడం;

- భారతదేశం యొక్క పబ్లిక్ అకౌంట్ యొక్క ఉపసంహరణ లేదా కస్టడీ లేదా యూనియన్ లేదా రాష్ట్రం యొక్క ఖాతాల ఆడిట్;
- పైన పేర్కొన్న ఏ విషయానికైనా యాదృచ్ఛికమైన ఏదైనా విషయం.

ద్రవ్యబిల్లు కాదా అనే ప్రశ్న తలెత్తితే లోక్ సభ స్పీకర్ నిర్ణయమే ఫైనల్. **ఈ విషయంలో ఆయన తీసుకున్న నిర్ణయాన్ని న్యాయస్థానంలో గానీ**, పార్లమెంటు సభలో గానీ, రాష్ట్రపతి గానీ ప్రశ్నించడానికి వీల్లేదు. **రాష్ట్రపతి సిఫారసు లేకుండా ద్రవ్య బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు**. లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టడానికి రాష్ట్రపతి సిఫార్సు అవసరం, దాని సిఫార్సు కోసం అది ద్రవ్యబిల్లు అని స్పీకర్ ఆమోదంతో రాజ్యసభకు పంపుతారు. **రాజ్యసభ తన సొంత అధికారాలతో ద్రవ్యబిల్లును తిరస్కరించడానికి లేదా సవరించడానికి వీల్లేదు**. ఆయనకు సిఫార్సు చేసే పాత్ర మాత్రమే ఉంది. లోక్ సభ నుంచి బిల్లు అందిన తర్వాత 14 రోజుల్లోగా రాజ్యసభ ఎలాంటి సిఫారసు లేకుండా బిల్లును లోక్ సభకు తిప్పి పంపాలి. **రాజ్యసభ ఇచ్చిన సిఫార్సును లోక్ సభ ఆమోదించాల్సిన అవసరం లేదు.** రాజ్యసభ సిఫార్సుతో లేదా ఆమోదించకుండా ద్రవ్య బిల్లును లోక్ సభ ఆమోదించినట్లయితే, ద్రవ్య బిల్లు ఉభయ సభల ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణించబడుతుంది, అప్పుడు స్పీకర్ దానిని రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. **పార్లమెంటు పునఃపరిశీలన కోసం రాష్ట్రపతి ద్రవ్య బిల్లును పంపలేరు**. ద్రవ్యబిల్లుకు ఆయన ఆమోదముద్ర వేస్తారు.

B. ఫైనాన్స్ బిల్లు:

ఆర్థిక బిల్లులో ఆర్టికల్ 110 కింద పేర్కొన్న అంశాలతో పాటు ఇతర అంశాలు కూడా ఉన్నాయి. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 117 ప్రకారం వీటిని పరిష్కరిస్తారు. స్పీకర్ సర్టిఫికేట్ పొందని ఆర్థిక బిల్లులు రెండు తరగతులుగా ఉంటాయి: ఆర్టికల్ 110 లో పేర్కొన్న ఏవైనా విషయాలను కలిగి ఉండి, ఆ విషయాలను మాత్రమే కలిగి ఉండని బిల్లు, ఉదాహరణకు, పన్ను క్లాజును కలిగి ఉన్న బిల్లు, కానీ పన్ను (ఆర్టికల్ 117(1))తో మాత్రమే వ్యవహరించదు. కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ (ఆర్టికల్ 117(3)) నుంచి వ్యయానికి సంబంధించిన నిబంధనలను కలిగి ఉన్న ఏదైనా సాధారణ బిల్లు.

ఆర్థిక బిల్లు సాధారణ బిల్లు వలె మంచిది :

- రాష్ట్రపతి ముందస్తు అనుమతి లేకుండా దీన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు.
- దీన్ని లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
- రాష్ట్రపతి ఒకసారి పార్లమెంటు పునఃపరిశీలన కోసం ఆర్థిక బిల్లును కూడా పంపవచ్చు .
- అటువంటి ఆర్థిక బిల్లును తిరస్కరించే లేదా సవరించే అధికారం రాజ్యసభకు ఉంది.

1.10 రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన ప్రతిపాదన :

ఏకసభ శాసనసభ **ఉన్న రాష్ట్రంలో శాసన ప్రక్రియ సరళంగా ఉంటుంది**. శాసనసభలో ఒకే ఛాంబర్ లో అన్ని బిల్లులు ప్రారంభమై ఆమోదం పొందిన తర్వాత గవర్నర్ ఆమోదానికి సమర్పిస్తారు. కానీ **ద్విసభ శాసనసభ విషయంలో, ఈ విధానం పార్లమెంటు కంటే కొద్దిగా భిన్నంగా ఉంటుంది** , అనగా విధాన పరిషత్ లో ఉద్భవించిన ఒక

బిల్లును విధాన సభ తిరస్కరిస్తే, అప్పుడు బిల్లు ముగుస్తుంది. ద్రవ్యబిల్లుల విషయంలో **అనుసరించే విధానం సరిగ్గా పార్లమెంటు తరహాలోనే ఉంటుంది**. అయితే ఆర్థిక లేదా సాధారణ బిల్లు విషయంలో విధానసభ ఆమోదం పొందినట్లయితే, అది విధాన పరిషత్ కు పంపబడుతుంది, ఒకవేళ ఎగువ సభ అయితే :

- బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించండి.
- విధానసభకు ఆమోదయోగ్యం కాని సవరణలను సూచిస్తుంది; లేదా
- మూడు నెలల పాటు బిల్లుపై చర్యలు తీసుకోలేదు.

ఆ తర్వాత బిల్లును **తిరిగి దిగువ సభకు పంపుతారు**.

- ఒకవేళ విధానసభ రెండోసారి బిల్లును ఆమోదించినట్లయితే, దానిని విధాన పరిషత్ కు తిరిగి బదిలీ చేస్తారు.
- నెల రోజుల వ్యవధి ముగియగానే;. లేదా
- ఈ బిల్లును పరిషత్ తిరస్కరించింది.
- విధాన సభ అంగీకరించని సవరణలతో ఈ బిల్లును పరిషత్ ఆమోదిస్తుంది :

ఆ తర్వాత బిల్లును రెండోసారి అసెంబ్లీ ఆమోదించిన రూపంలో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావించి గవర్నర్ ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. **ఎగువ సభకు దిగువ సభతో సమానమైన అధికారాలు ఉండవు మరియు దాని స్వంత అధికారాలతో బిల్లును సవరించలేము.** ఇది **గరిష్టంగా నాలుగు నెలల పాటు మాత్రమే బిల్లు ఆమోదాన్ని ఆలస్యం చేస్తుంది**. బిల్లు ఆమోదంపై **నెలకొన్న ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్ర శాసనసభ సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసే అవకాశం లేదు**. ఈ **ఏడాది మొదటి సమావేశాల ప్రారంభంలో లేదా విధానసభకు సాధారణ ఎన్నికలు జరిగిన వెంటనే** గవర్నర్లు కలిసి ప్రసంగించినప్పుడు మాత్రమే ఉభయ సభలు ఉమ్మడిగా సమావేశమవుతాయి.

1.11 పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన ప్రతిపాదనల మధ్య వ్యత్యాసం :

పోలికకుఆధారం	**పార్లమెంట్**	**రాష్ట్ర శాసనసభ**
సాధారణ బిల్లు	ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.	ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
సాధారణ బిల్లు ప్రవేశపెట్టారు.	ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ద్వారా	ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ద్వారా
బిల్లుదశలు	1వ 2వ 3వ పఠనం ద్వారా వెళుతుంది	1వ 2వ 3వ పఠనం ద్వారా వెళుతుంది
జాయింట్ సిట్టింగ్	జాయింట్ సిట్టింగ్ కొరకు ఒక మెకానిజం ఉంది	జాయింట్ సిట్టింగ్ కొరకు ఎలాంటి మెకానిజం లేదు
మనీ బిల్లు	ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును లోక్సభలో మాత్రమే	ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును

	ప్రవేశపెట్టవచ్చు.	శాసనసభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
ఎగువసభస్థితి	రాజ్యసభ సవరించవచ్చు, కొన్ని సిఫార్సులు పంపవచ్చు, బిల్లును తిరస్కరించవచ్చు (ద్రవ్య బిల్లు విషయంలో తప్ప).	శాసనమండలికి కేవలం సలహా అధికారాలు మాత్రమే ఉన్నాయి.

1.12 ముగింపు:

చివరగా, పార్లమెంటు ఉభయ సభలు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభలలో శాసన ప్రక్రియలు భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్య పాలనా వ్యవస్థకు వెన్నెముకగా పనిచేస్తాయి. సునిశిత దశల ద్వారా, ప్రతిపాదిత చట్టాలు విభిన్న దృక్పథాలు మరియు ఆసక్తుల యొక్క సమగ్ర పరిశీలనను ప్రతిబింబించేలా బిల్లులు సమగ్ర పరిశీలనకు లోనవుతాయి. బిల్లుల ప్రారంభ ప్రవేశం, ప్రైవేటు సభ్యులకు నెల రోజుల నోటీసు ఇవ్వడం, ఆ తర్వాత ప్రచురణ చేయడం, కమిటీ దశలో నిపుణుల అభిప్రాయాలను కోరడం, సవరణలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడం వరకు ప్రతి అడుగు శాసన ప్రక్రియ పటిష్టతకు, చట్టబద్ధతకు దోహదం చేస్తుంది. ద్రవ్య బిల్లులు మరియు సాధారణ బిల్లులు వంటి వివిధ రకాల బిల్లుల మధ్య వ్యత్యాసం, ప్రతి వర్గానికి సంబంధించిన సున్నితమైన అవసరాలు మరియు అధికారాలను హైలైట్ చేస్తుంది, శాసన సంస్థల మధ్య అధికారం యొక్క సరిహద్దులను వివరిస్తుంది. పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభలు రెండూ వాటి విధానాలలో ప్రాథమిక సారూప్యతలను పంచుకున్నప్పటికీ, ఎగువ సభల పాత్రలు మరియు అధికారాలలో తేడాలు ప్రతి శాసన సందర్భంలో ప్రత్యేకమైన డైనమిక్స్ను నొక్కి చెబుతున్నాయి. ఈ వ్యత్యాసాలు ఉన్నప్పటికీ, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజాస్వామిక విలువల యొక్క ఉమ్మడి తంతు శాసన నిర్మాణం ద్వారా అల్లబడింది, సమ్మిళిత నిర్ణయాలు తీసుకోవడం మరియు ప్రతిస్పందించే పాలనకు నిబద్ధతను పునరుద్ఘాటిస్తుంది. స్థాపిత శాసన ప్రోటోకాల్స్ కు కట్టుబడి ఉండటం ద్వారా మరియు చర్చ మరియు ఏకాభిప్రాయ నిర్మాణం యొక్క సూత్రాలను నిలబెట్టడం ద్వారా, భారతదేశ శాసన సంస్థలు ప్రజాస్వామ్యం యొక్క పునాది విలువలను నిలబెట్టాయి మరియు ప్రజా సంకల్పాన్ని కార్యాచరణ విధానంలోకి సమర్థవంతంగా అనువదించేలా చూస్తాయి.

1.13 సారాంశం:

చివరగా, భారతదేశంలో చట్టాలు ఎలా రూపొందించబడతాయి మరియు అమలు చేయబడతాయో అర్థం చేసుకోవడానికి పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభల ఉభయ సభలలో శాసన విధానాలను అర్థం చేసుకోవడం ప్రాథమికం. అనేక దశలుగా సునిశితంగా రూపొందించబడిన ఈ విధానాలు ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క సమగ్ర పరిశీలన మరియు చర్చను నిర్ధారిస్తాయి. బిల్లుల పరిచయం మొదలుకొని, ప్రైవేటు సభ్యులు నెల రోజుల నోటీసు ఇవ్వాలి, ప్రారంభ ప్రచురణ మరియు మొదటి పఠనం ద్వారా, ప్రతి దశ పారదర్శకత మరియు సమగ్ర పరిశీలనను పెంపొందించడానికి రూపొందించబడింది. రెండవ పఠనంలో బిల్లు యొక్క సూత్రాలు మరియు సంభావ్య సవరణలపై లోతైన చర్చలు ఉంటాయి, తరువాత తరచుగా వివరణాత్మక కమిటీ దశ ఉంటుంది, ఇక్కడ నిపుణులు అంతర్దృష్టులు మరియు సూచనలను అందిస్తారు. బిల్లును సభ ఆమోదించడానికి ముందు తుది పరిశీలన, మూడవ పఠనం బిల్లులోని

నిబంధనలను బలపరుస్తాయి. వివిధ రకాల బిల్లుల మధ్య వ్యత్యాసాలు, ముఖ్యంగా ద్రవ్య బిల్లులు మరియు సాధారణ బిల్లులు, లోక్ సభలో ద్రవ్య బిల్లులను ప్రత్యేకంగా ప్రవేశపెట్టడం మరియు రాజ్యసభలో వాటి ప్రత్యేక ట్రీట్ మెంట్ వంటి నిర్దిష్ట శాసనపరమైన సూక్ష్మాంశాలను హైలైట్ చేస్తాయి. రాష్ట్ర స్థాయిలో శాసన ప్రక్రియలు, ముఖ్యంగా ద్విసభ చట్టసభలు ఉన్న రాష్ట్రాలలో, ఒకే విధమైన సూత్రాలను అనుసరిస్తాయి, కాని ఎగువ సభల పాత్రలలో తేడాలు మరియు ప్రతిష్టంభనలను పరిష్కరించడానికి ఉమ్మడి సమావేశాలు లేకపోవడం. ప్రజాస్వామ్య పాలన, జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందించేలా ప్రతి బిల్లును క్షుణ్ణంగా పరిశీలించేలా ఈ వివరణాత్మక విధానాలు నిర్ధారిస్తాయి. ఈ శాసన ప్రోటోకాల్స్ కు కట్టుబడి ఉండటం ద్వారా, భారతదేశ శాసన సంస్థలు చర్చ, సమ్మిళితత్వం మరియు ప్రతిస్పందన యొక్క సూత్రాలను నిలబెట్టాయి, చట్టాలు సమిష్టి సంకల్పాన్ని ప్రతిబింబించేలా మరియు ప్రజా ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడేలా చూస్తాయి. చట్టం యొక్క ఈ నిర్మాణాత్మక విధానం ప్రజాస్వామ్యం యొక్క పునాది విలువలను బలపరుస్తుంది, సమర్థవంతమైన మరియు పారదర్శక పాలనకు దోహదం చేస్తుంది.

1.14 ముఖ్య పదకోశం :

ద్విసభా విధానం :

భారత పార్లమెంటు యొక్క రాజ్యసభ మరియు లోక్ సభ వంటి శాసన సభలలో రెండు వేర్వేరు ఛాంబర్లు లేదా సభలను కలిగి ఉండటం, చట్ట రూపకల్పనలో తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలను అనుమతించే వ్యవస్థ.

ద్రవ్యబిల్లు :

పన్నుల విధింపు, ప్రభుత్వ రుణాలు, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి నిధుల కేటాయింపు వంటి ఆర్థిక అంశాలకు సంబంధించిన ఒక రకమైన చట్టాన్ని లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టారు.

సంయుక్త సమావేశాలు :

పార్లమెంటు ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభన ఏర్పడినప్పుడు, శాసనసభ విషయాలపై విభేదాలను పరిష్కరించడానికి ఉభయ సభల సభ్యులు సమావేశమయ్యే సెషన్.

శాసన సభ :

భారతదేశంలో ద్విసభ రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క దిగువ సభ, చట్టాలను ఆమోదించడానికి, ప్రభుత్వ చర్యలను పరిశీలించడానికి మరియు రాష్ట్ర స్థాయిలో పౌరుల ప్రయోజనాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి బాధ్యత వహిస్తుంది.

ఎగువ సభ :

భారతదేశంలో రాజ్యసభ వలె ద్విసభ శాసనసభ యొక్క సభ సాధారణంగా రాష్ట్రాలు లేదా ప్రాంతాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది మరియు తరచుగా దిగువ సభ ప్రతిపాదించిన చట్టానికి సవరించే సంస్థగా పనిచేస్తుంది.

ద్రవ్యబిల్లు :

పన్నులు, ప్రభుత్వ రుణాలు, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి ఖర్చు వంటి ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించిన ఒక నిర్దిష్ట రకం చట్టాన్ని లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టారు.

పార్లమెంటరీ కమిటీ :

నిర్దిష్ట అంశాలను పరిశీలించడానికి, ప్రభుత్వ చర్యలను పరిశీలించడానికి, విచారణలు నిర్వహించడం, సిఫార్సులు చేయడం మరియు జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడం ద్వారా శాసన ప్రక్రియను సులభతరం చేయడానికి పార్లమెంటులో ఏర్పాటు చేయబడిన బృందాలు.

1.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. పార్లమెంటు, రాష్ట్ర శాసనసభల్లోని శాసన ప్రక్రియలు ప్రజాస్వామ్య పాలనకు ఎలా దోహదపడతాయి?
2. భారతదేశ శాసన చట్రంలో ద్రవ్య బిల్లులు మరియు సాధారణ బిల్లుల మధ్య ముఖ్యమైన తేడాలు ఏమిటి?
3. భారతదేశ శాసన ప్రక్రియలో బిల్లుల ఆమోదంలో కమిటీ దశ యొక్క ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.
4. భారత సమాఖ్య వ్యవస్థకు, రాష్ట్రాల ప్రాతినిధ్యానికి రాజ్యసభ ఏవిధంగా దోహదం చేస్తుంది?
5. భారత పార్లమెంటులో అనుసరించే శాసన ప్రక్రియలో కీలక దశలు ఏవి?
6. ద్విసభా విధానం యొక్క ప్రాముఖ్యత మరియు శాసన ప్రక్రియ కొరకు భారతదేశ పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రతిపక్ష పాత్ర గురించి చర్చించండి.

1.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. కశ్యప్, ఎస్.సి. భారత పార్లమెంటు: పరిణామం మరియు పనితీరు. ప్రచురణకర్త.
2. కౌల్, ఎం.ఎన్., & షక్దర్, ఎస్.ఎల్. పార్లమెంటరీ ప్రొసీజర్ అండ్ ప్రాక్టీస్. ప్రచురణకర్త.
3. ఆస్టిన్, జి. భారత రాజ్యాంగం: ఒక జాతికి మూలస్తంభం. ప్రచురణకర్త.
4. లక్ష్మీకాంత్, ఎం. భారత రాజనీతి.. ప్రచురణకర్త.
5. జయల్, ఎన్.జి., & మెహతా, పి.బి. (2010). ది ఆక్స్ ఫర్డ్ కంపానియన్ టు పాలిటిక్స్ ఇన్ ఇండియా. ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.

డా.కె. వి.ఆర్. శ్రీనివాస్

పాఠం – 2
భారతదేశంలో బిల్లుల రకాలు

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- ఆర్థిక, రాజ్యాంగ మరియు ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులతో సహా భారత పార్లమెంటులోని వివిధ రకాల బిల్లులను అర్థం చేసుకోవడం.
- పరిచయాలు, రీడింగులు మరియు ఆమోద అవసరాలతో సహా బిల్లులను ఆమోదించడంలో ఇమిడి ఉన్న శాసన ప్రక్రియలను అర్థం చేసుకోవడం.
- పుట్టుక, ప్రాముఖ్యత మరియు ఆమోద ప్రక్రియ పరంగా ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుల మధ్య వ్యత్యాసాన్ని గుర్తించడం.
- రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లుల ప్రాముఖ్యతను, వాటిని చట్టంగా మార్చే ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం.
- సమాజం మరియు పాలనపై వాటి ప్రభావాన్ని హైలైట్ చేస్తూ భారతదేశంలో అమలు చేయబడిన ముఖ్యమైన బిల్లుల ఉదాహరణలను విశ్లేషించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

2.1 పరిచయం

2.2 భారతదేశంలో వివిధ రకాల బిల్లులు

2.2.1 సాధారణ బిల్లు

2.2.2 మనీ బిల్లు

2.2.3 ఆర్థిక బిల్లు

2.2.4 భారతదేశంలో రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు

2.3 భారత పార్లమెంటులో బిల్లు ఎలా ఆమోదం పొందుతుంది

2.4 మూలం ఆధారంగా బిల్లుల రకాలు

2.4.1 ప్రభుత్వ బిల్లు / ప్రజా బిల్లు

2.4.2 ప్రజా బిల్లు – సంబంధిత రాజ్యాంగ నిబంధనలు

2.4.3 ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుకు, పబ్లిక్ బిల్లుకు మధ్య వ్యత్యాసం

2.5 ముగింపు

2.6 సారంశం

2.7 ముఖ్య పదకోశం

2.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

2.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

2.1 పరిచయం :

పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదం పొంది రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తర్వాతే పార్లమెంట్ ఉభయ సభల్లో ప్రవేశపెట్టే ముసాయిదా బిల్లును ముసాయిదా చట్టంగా చెబుతారు. ఇవి బిల్లుల రూపంలో ప్రవేశపెట్టే శాసన ప్రతిపాదనలు. దేశ శాసన ప్రక్రియను సజావుగా నిర్వహించడంలో భారత పార్లమెంటు కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. దేశాభివృద్ధి, అభివృద్ధే ధ్యేయంగా పార్లమెంటులో పలు బిల్లులు ఆమోదం పొందాయి. ***పార్లమెంటులో నాలుగు ప్రధాన రకాల బిల్లులు సాధారణ బిల్లులు, ద్రవ్య బిల్లులు, ఆర్థిక బిల్లులు మరియు రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు***. దేశం మొత్తానికి చట్టాలను రూపొందించే బాధ్యత భారత కేంద్ర ప్రభుత్వానిదే. దీనికి భిన్నంగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు తమకు తోచిన విధంగా ఆయా రాష్ట్రాలకు చట్టాలను రూపొందించే అధికారాలు ఉంటాయి. కేంద్ర ప్రభుత్వం లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక చట్టాన్ని రూపొందించాల్సిన అవసరం ఉన్నప్పుడు పార్లమెంటులో బిల్లు ఆమోదం పొందుతుంది. దేశంలో పరిపాలన, విధాన రూపకల్పనలోని సంక్లిష్టతలను అర్థం చేసుకోవడానికి భారత పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం చాలా అవసరం. ఆర్థిక బిల్లులు, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు, ప్రభుత్వ, ప్రైవేటు సభ్యుల నుంచి వచ్చిన బిల్లులతో సహా పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన వివిధ రకాల బిల్లులను ఈ పాఠం పరిశీలిస్తుంది. ఈ బిల్లులను ఆమోదించడంలో ఇమిడి ఉన్న విధానాలు, వాటి ఆమోదానికి అవసరమైన మెజారిటీ రకాలు మరియు చట్టాలు మరియు విధానాలను రూపొందించడంలో ప్రతి రకం యొక్క ప్రాముఖ్యతను ఇది వివరిస్తుంది. వివిధ రకాల బిల్లుల మధ్య ఉదాహరణలు మరియు కీలక వ్యత్యాసాలను అన్వేషించడం ద్వారా, అభ్యాసకులు భారతీయ శాసన వ్యవస్థ పనితీరు మరియు సమాజంపై దాని ప్రభావం గురించి అంతర్దృష్టిని పొందుతారు. భారత పార్లమెంటులో వివిధ ప్రయోజనాల కోసం నాలుగు రకాల బిల్లులను ప్రవేశపెడతారు.

2.2 భారతదేశంలో వివిధ రకాల బిల్లులు :

దిగువ పట్టిక వివిధ రకాల బిల్లులు మరియు వాటి ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది:

భారతదేశంలో బిల్లుల రకాలు :

S.No	బిల్లుపేరు	ప్రాముఖ్యం
1	**సాధారణ బిల్లు (ఆర్టికల్ 107, ఆర్టికల్ 108)**	ఫైనాన్షియల్ సబ్జెక్టులు కాకుండా మరే ఇతర విషయాలతోనైనా ఆందోళన చెందుతారు.
2	**ద్రవ్య బిల్లు (ఆర్టికల్ 110)**	పన్నులు, ప్రజా వ్యయం మొదలైన ఆర్థిక విషయాలకు

		సంబంధించినది.
3	**ఆర్థిక బిల్లు (ఆర్టికల్ 117 [1], ఆర్టికల్ 117[3])**	ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించింది (అయితే ద్రవ్య బిల్లులకు భిన్నంగా ఉంటాయి).
4	**రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు (ఆర్టికల్ 368)**	రాజ్యాంగంలోని నిబంధనల సవరణకు సంబంధించింది.

2.2.1 సాధారణ బిల్లు :

సాధారణ బిల్లు అనేది పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టి, పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందిన బిల్లు. భారత రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్స్ 107, 108** ప్రకారం సాధారణ బిల్లు ఆర్థిక విషయాలకు తప్ప మరేదైనా సమస్యకు సంబంధించినది. ఇది రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఏ సభలోనైనా ఉద్భవించవచ్చు (శాసనసభ ద్విసభ అయితే). ఈ తరహా బిల్లును మంత్రి లేదా మరే ఇతర సభ్యుడు ప్రతిపాదించవచ్చు. పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా సాధారణ బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. ఈ బిల్లును ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ పార్లమెంటు సభ్యుడు ప్రవేశపెడతారు. భారత రాజ్యాంగంలోని 107, 108 అధికరణల ప్రకారం సాధారణ బిల్లు ఆర్థిక సమస్యలు కాకుండా మరే ఇతర సమస్యకు సంబంధించినది . సాధారణ బిల్లుల విషయంలో రాష్ట్రపతి సిఫారసు లేదు. సాధారణ బిల్లులను రాజ్యసభ మార్చవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు మరియు అవి ఆరు నెలలు ఆలస్యం కావచ్చు. భారత రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 111** ప్రకారం పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించిన తర్వాత బిల్లును రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం లేదా ఆమోదం కోసం తీసుకురావాలి. సాధారణ బిల్లు వస్తే జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అవకాశం ఉంటుంది. ఒక సాధారణ బిల్లు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఐదు దశలను దాటుతుంది :

- మొదటి పఠనం,
- రెండవ పఠనం.
- మూడవ పఠనం.
- రెండో సభలో బిల్లు.
- రాష్ట్రపతి ఆమోదం.

సాధారణ బిల్లులకు రాష్ట్రపతి సిఫార్సు అవసరం లేదని, ఉభయసభల్లో ప్రవేశపెట్టవచ్చునని చెప్పారు. దీనికి సాధారణ మెజారిటీ అవసరం, మరియు రెండవ సభకు బిల్లును ఆమోదించడం, తిరస్కరించడం, బిల్లుకు సవరణలను ప్రతిపాదించడం లేదా ఎటువంటి చర్య తీసుకోకపోవడం వంటి ఎంపికలు ఉన్నాయి. బిల్లు తిరస్కరణకు గురైనప్పుడు, లేదా అసలు సభకు ఆమోదయోగ్యం కాని సవరణలు సూచించినప్పుడు లేదా 180 పార్లమెంటు రోజుల పాటు నిష్క్రియాత్మకంగా ఉన్నప్పుడు ప్రతిష్ఠంభన అంటారు. ఆర్టికల్ 108 ప్రకారం రాష్ట్రపతి ప్రకటించి, ఏర్పాటు చేసిన సంయుక్త సమావేశం ప్రతిష్టంభనకు తెరదించగలదు. నోటిపై చేసిన తర్వాత పెండింగ్ బిల్లుపై ఉభయ సభలు ముందుకు సాగడానికి వీల్లేదు.

సాధారణ బిల్లుల అమలు విధానం :

మొదటి పఠనం :

- బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలనుకునే సభ్యుడు తప్పనిసరిగా సభ నుంచి సెలవు కోరాలి.
- ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సభ సెలవు ఇచ్చినప్పుడు, బిల్లు యొక్క శీర్షిక మరియు లక్ష్యాలను చదవడం ద్వారా బిల్లును ప్రవేశపెట్టే వ్యక్తి దానిని ప్రవేశపెడతాడు.
- ప్రస్తుతానికి ఈ బిల్లుపై ఎలాంటి చర్చ జరగలేదు. ఆ తర్వాత ఈ బిల్లును గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియాలో ప్రచురిస్తారు.
- ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి ముందు గెజిట్ లో ప్రచురిస్తే, ఆ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సభ అనుమతి అవసరం లేదు.
- ఈ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడం, గెజిట్ లో ప్రచురించడం బిల్లుకు తొలి పఠనం.

రెండవ పఠనం :

ఈ దశలో, బిల్లు తుది రూపం తీసుకోవడానికి ముందు సాధారణ మరియు వివరణాత్మక పరిశీలనకు లోనవుతుంది. ఫలితంగా బిల్లు ఆమోదంలో ఇది అత్యంత కీలకమైన దశ. వాస్తవానికి, ఈ దశ మూడు ఉప దశలుగా విభజించబడింది:

ఎ) జనరల్ డిస్కషన్ స్టేజ్:

బిల్లు ప్రింటెడ్ కాపీలను సభ్యులందరికీ పంపిణీ చేస్తారు. బిల్లు యొక్క సాధారణ సూత్రాలు మరియు దాని నిబంధనలు చర్చించబడ్డాయి, కాని బిల్లు యొక్క ప్రత్యేకతలు లేవు. ఈ సమయంలో, నాలుగు చర్యలలో ఒకదాన్ని తీసుకునే అవకాశం సభకు ఉంది:

- వెంటనే లేదా తరువాత తేదీలో బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు;
- బిల్లును హౌస్ సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపవచ్చు.
- ఈ బిల్లును ఉభయ సభల సంయుక్త కమిటీకి పంపవచ్చు. లేదా
- ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించడానికి బిల్లును ప్రసారం చేయవచ్చు.

బిల్లు ప్రవేశ పెట్టిన సభ సభ్యులతో సెలెక్ట్ కమిటీ, పార్లమెంటు ఉభయ సభల సభ్యులతో సంయుక్త కమిటీ ఏర్పాటవుతాయి.

బి) కమిటీ దశ :

బిల్లును సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపడం సాధారణ పద్ధతి. ఈ కమిటీ బిల్లును క్లాజుల వారీగా క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తుంది. అంతర్లీన సూత్రాలను మార్చకుండానే తన నిబంధనలను కూడా మార్చుకోవచ్చు. బిల్లును పరిశీలించి,

చర్చించిన తర్వాత కమిటీ తిరిగి సభకు నివేదిస్తుంది.

(c) పరిశీలన దశ:

- సెలెక్ట్ కమిటీ నుంచి బిల్లు అందిన తర్వాత క్లాజుల వారీగా బిల్లులోని నిబంధనలను సభ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. ఒక్కో క్లాజుపై విడివిడిగా చర్చించి ఓటింగ్ నిర్వహిస్తారు.
- సభ్యులు సవరణలను కూడా ప్రతిపాదించవచ్చు, అవి ఆమోదించబడితే, బిల్లులో భాగం అవుతాయి.

మూడవ పఠనం :

బిల్లులో అంతర్లీనంగా ఉన్న సాధారణ సూత్రాలను ఇప్పటికే రెండో రీడింగ్ దశలో పరిశీలించినందున సవరణలను అనుమతించకుండా మొత్తంగా బిల్లును ఆమోదించాలా లేదా తిరస్కరించాలా అనే దానికే చర్చ పరిమితమైంది. ఈ బిల్లును మెజారిటీ సభ్యులు ఆమోదించి ఓటింగ్ కు హాజరైతే అది సభ ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణిస్తారు. ఆ తర్వాత బిల్లును సభ ప్రిసైడింగ్ అధికారి ధ్రువీకరించి రెండో సభ పరిశీలన, ఆమోదం కోసం పంపుతారు. సవరణలతో లేదా లేకుండా ఒక బిల్లుపై ఉభయ సభలు అంగీకరిస్తేనే అది పార్లమెంటు ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణిస్తారు.

రెండో సభలో బిల్లు :

మొదటి రీడింగ్, సెకండ్ రీడింగ్, థర్డ్ రీడింగ్ అనే మూడు దశల్లోనూ బిల్లు ఆమోదం పొందుతుంది. ఈ సభలో నాలుగు ఆప్షన్లు ఉన్నాయి.

- ✓ మొదటి సభ పంపిన విధంగా (సవరణలు లేకుండా) బిల్లును ఆమోదించవచ్చు;
- ✓ సవరణలతో బిల్లును ఆమోదించి పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి మొదటి సభకు పంపవచ్చు;
- ✓ బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు. లేదా
- ✓ ఎటువంటి చర్యలు తీసుకోదు మరియు తద్వారా బిల్లును పెండింగ్ లో ఉంచుతుంది.

సవరణలు లేకుండా రెండో సభ బిల్లును ఆమోదించినా, రెండో సభ ప్రతిపాదించిన సవరణలను మొదటి సభ ఆమోదించినా బిల్లును ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావించి రాష్ట్రపతి సంతకం కోసం పంపుతారు. రెండో సభ ప్రతిపాదించిన సవరణలను మొదటి సభ తిరస్కరిస్తే, లేదా రెండో సభ బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరిస్తే, లేదా రెండో సభ ఆరు నెలల పాటు ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోకపోతే ప్రతిష్ఠంభన ఏర్పడుతుంది. ఈ ప్రతిష్టంభనను తొలగించడానికి, అధ్యక్షుడు రెండు సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని పిలవవచ్చు. ఉమ్మడి సమావేశాల్లో పాల్గొని ఓటింగ్ లో పాల్గొన్న మెజారిటీ సభ్యులు ఈ బిల్లును ఆమోదిస్తే ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లు భావిస్తారు.

రాష్ట్రపతి ఆమోదం :

పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఒంటరిగా లేదా ఉమ్మడి సమావేశంలో ఒక బిల్లును ఆమోదించిన తరువాత, దానిని రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. అధ్యక్షుడికి మూడు ఆప్షన్లు ఉన్నాయి.

❖ ఆయన బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు;

❖ అతను బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు; లేదా

❖ ఆయన బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం సభలకు తిరిగి పంపవచ్చు.

ఈ బిల్లుపై రాష్ట్రపతి సంతకం చేస్తే అది చట్టంగా నమోదు అవుతుంది. రాష్ట్రపతి బిల్లుపై సంతకం చేయడానికి నిరాకరిస్తే అది చట్టంగా మారదు. ఒకవేళ రాష్ట్రపతి ఈ బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపి, సవరణలతో లేదా లేకుండా మళ్లీ ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొంది రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం సమర్పిస్తే, రాష్ట్రపతి తప్పనిసరిగా బిల్లుపై సంతకం చేయాలి. తత్ఫలితంగా, అధ్యక్షుడికి **"సున్నితమైన వీటో" మాత్రమే ఉంది.**

సాధారణ బిల్లులు – ఇటీవలి ఉదాహరణలు :

✓ నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ హోమియోపతి (సవరణ) బిల్లు 2021

✓ నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ ఇండియన్ సిస్టమ్ ఆఫ్ మెడిసిన్ (సవరణ) బిల్లు 2021

✓ కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయాల (సవరణ) బిల్లు 2021.

పార్లమెంటు సంయుక్త సమావేశాల్లో ఇప్పటి వరకు కేవలం 3 బిల్లులకు మాత్రమే ఆమోదం లభించింది. అవి:

- వరకట్న నిషేధ బిల్లు (1960)
- బ్యాంకింగ్ సర్వీస్ కమిషన్ (రద్దు) బిల్లు (1977)
- టాడా స్థానంలో పోటా బిల్లు (2002).

ఈ మూడు బిల్లులను లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టగా, వాటన్నింటినీ రాజ్యసభ తిరస్కరించింది. సాధారణ బిల్లు అంటే పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టి ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందే బిల్లు. ఒక బిల్లు పార్లమెంటు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఒక ముసాయిదా మాత్రమే. పార్లమెంటు చట్టంగా మారాలంటే ఈ బిల్లు పైన పేర్కొన్న దశలను పూర్తి చేయాలి. బిల్లు యొక్క ప్రతి రూపం యొక్క ఆవశ్యకతలను అనుసరించడం ద్వారా మాత్రమే అది చట్టంగా పరిగణించబడటానికి అర్హత పొందుతుంది.

సాధారణ బిల్లు ఎలా పాస్ అవుతుంది ?

పైన చర్చించినట్లుగా, ఒక సాధారణ బిల్లును పార్లమెంటు సభ్యుడు (ఎంపి) లేదా లోక్సభ లేదా రాజ్యసభలో ఒక మంత్రి ఆమోదించవచ్చు. భారత పార్లమెంటులో ఒక సాధారణ బిల్లు ఎలా ఆమోదం పొందుతుందో సవివరమైన ప్రక్రియను పరిశీలిద్దాం.

మొదటి పఠనం :

మొదటి దశలో పార్లమెంటులో బిల్లును ప్రవేశపెట్టడం జరుగుతుంది, దీనిని ఒక మంత్రి లేదా పార్లమెంటు యొక్క మరొక సభ్యుడు పూర్తి చేస్తారు. బిల్లు ప్రవేశపెట్టే ముందు సెలవు అడుగుతారు. వారు బిల్లు యొక్క శీర్షిక

మరియు లక్ష్యాన్ని చదివారు; ఆ తర్వాత గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియాలో ప్రచురితమవుతుంది. ఈ దశలో ఎటువంటి చర్చ జరగదు, ప్రవేశ పెట్టడానికి ముందు, బిల్లును ఇండియన్ గెజిట్ లో ప్రచురిస్తే, మంత్రి లేదా ఎంపి సంబంధిత సభ నుండి సెలవు తీసుకోవలసిన అవసరం లేదు.

సాధారణ బిల్లు యొక్క రెండవ పఠనం :

సాధారణ బిల్లు యొక్క రెండవ పఠనం చర్చా దశ, కమిటీ దశ మరియు చివరగా పరిశీలన దశ వంటి మూడు దశలకు సంబంధించినది. ప్రతిపాదిత ఆర్డినరీ బిల్లుపై మొదటి దశ చర్చలో సభకు ఉన్న నాలుగు ఆప్షన్లు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

చర్చా దశ	కమిటీ దశ	పరిశీలన దశ
– ఆర్డినరీ బిల్లును వెంటనే పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు. – బిల్లును మొదట ప్రవేశపెట్టిన హౌస్ స్టాండింగ్ కమిటీల నుంచి దీనిని సెలెక్ట్ కమిటీగా సూచించవచ్చు. – ఉభయ సభల సంయుక్త కమిటీకి కూడా పంపవచ్చు. – బిల్లును సాధారణ అభిప్రాయం కోసం కూడా పంపవచ్చు.	– ఈ రెండో దశలో బిల్లును క్లాజుల వారీగా పరిగణిస్తారు. – అవసరమైతే ఈ దశలో కొన్ని మార్పులు లేదా సవరణలు చేయవచ్చు. – మొత్తం పరిశీలన, విచారణ పూర్తయిన తర్వాత కమిటీ బిల్లును సభకు తిప్పి పంపుతుంది.	– కమిటీ విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించిన బిల్లును సభ స్వీకరించిన తర్వాత, అది నిబంధనలను పునఃసమీక్షిస్తుంది మరియు ప్రతి క్లాజును జాగ్రత్తగా సమీక్షిస్తుంది. – బిల్లులోని ప్రతి క్లాజును విడివిడిగా పరిగణనలోకి తీసుకొని ఓటింగ్ చేస్తారు. – సభ్యులు కావాలనుకుంటే బిల్లులో మార్పులు లేదా సవరణలను సూచించవచ్చు, అవి ఆమోదం పొందితే, బిల్లులో భాగం కావచ్చు.

పార్లమెంటులో సాధారణ బిల్లును ఆమోదించడం యొక్క మూడవ రీడింగ్ :

పార్లమెంటులో ఒక బిల్లును ఆమోదించే శాసన ప్రక్రియ యొక్క మొదటి రెండు రీడింగ్ లకు భిన్నంగా, మూడవ దశ లేదా మూడవ రీడింగ్ రెండు సరళమైన దశలను కలిగి ఉంటుంది :

- సాధారణ బిల్లు ఆమోదించబడుతుంది – పార్లమెంటులో మెజారిటీ ఓటింగ్ సభ్యులు బిల్లును ఆమోదించిన సందర్భంలో ఇది జరుగుతుంది.
- సాధారణ బిల్లును తిరస్కరిస్తారు.

ఉభయ సభలు అంగీకరిస్తేనే బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించినట్లు పరిగణిస్తారు. ఆ తర్వాత బిల్లులో ఎలాంటి మార్పులు, చేర్పులు చేయడానికి వీల్లేదు.

రెండో సభలో బిల్లు ఆమోదం :

మొదటి సభలో ఈ మూడు రీడింగ్ ల తరువాత, పార్లమెంటులో అదే శాసన ప్రక్రియను రెండవ సభలో కూడా అనుసరిస్తారు. రెండవ సభలో మళ్లీ మూడు రీడింగ్ లు జరుగుతాయి, దీని వెలుగులో రెండవ సభ ఈ క్రింది చర్యలలో దేనినైనా తీసుకోవచ్చు :

- ❖ మొదటి సభ నుంచి వచ్చే బిల్లును ఎలాంటి మార్పులు లేకుండా రెండో సభ ఆమోదించవచ్చు.
- ❖ రెండో సభకు అవసరం అనిపిస్తే కొన్ని మార్పులతో బిల్లును ఆమోదించి, ఆ తర్వాత రెండో సారి మొదటి సభకు పంపవచ్చు.
- ❖ బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు.
- ❖ బిల్లును నిలుపుదల చేసి చర్యలు తీసుకోకుండా పెండింగ్ లో ఉంచవచ్చు.

రెండో సభ 6 నెలల పాటు ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోకపోతే ప్రతిష్టంభన ఏర్పడి రాష్ట్రపతి సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసే అవకాశం ఉంది.

భారత రాష్ట్రపతి ఆమోదం :

బిల్లు రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ఆమోదం పొందిన తర్వాత, అతను ఈ క్రింది చర్యలలో ఒకదాన్ని తీసుకోవచ్చు:

- ✓ భారత రాష్ట్రపతి ఈ బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేస్తారు, తరువాత దానిని చట్టంగా చేసి శాసన పుస్తకంలో ఉంచుతారు.
- ✓ బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం సభలకు పంపవచ్చు. ఏవైనా సవరణలు చేయాలనుకుంటే లేదా రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం యథాతథంగా తిరిగి ఇవ్వాలా అనేది సభల ఇష్టం.
- ✓ బిల్లు చట్టంగా మారకుండా నిరోధించే బిల్లును రాష్ట్రపతి నిలుపుదల చేయవచ్చు.

2.2.2 మనీ బిల్లు :

భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 110 ప్రకారం నిర్వచించబడిన ద్రవ్య బిల్లు అనేది కేవలం పన్నులు విధించడం, ప్రభుత్వం ద్వారా డబ్బును అప్పుగా తీసుకోవడం, భారత కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుండి ఖర్చు లేదా స్వీకరించడానికి సంబంధించిన నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది. ఒక బిల్లు ఈ క్రింది అన్ని లేదా దేనికైనా సంబంధించిన 'మాత్రమే' నిబంధనలను కలిగి ఉంటే దానిని ద్రవ్య బిల్లుగా పరిగణిస్తారు, అవి :

Sr.No	**కింది విషయాలకు సంబంధించిన నిబంధనలు**
1	ఏదైనా పన్ను విధించడం, రద్దు చేయడం, ఉపశమనం, మార్పు లేదా నియంత్రణ
2	డబ్బును అప్పుగా తీసుకోవడం లేదా భారత ప్రభుత్వం ద్వారా ఏదైనా హామీ ఇవ్వడం లేదా భారత ప్రభుత్వం

	చేపట్టే లేదా చేపట్టాల్సిన ఏదైనా ఆర్థిక బాధ్యతలకు సంబంధించి చట్ట సవరణ
3	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ లేదా కంటింజెన్సీ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా యొక్క కస్టడీ, అటువంటి ఫండ్ నుండి డబ్బులను చెల్లించడం లేదా ఉపసంహరించుకోవడం
4	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి నిధుల కేటాయింపు
5	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేయాల్సిన ఖర్చును ప్రకటించడం లేదా అటువంటి ఖర్చు మొత్తాన్ని పెంచడం
6	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా లేదా పబ్లిక్ అకౌంట్స్ ఆఫ్ ఇండియా ద్వారా డబ్బు అందుకోవడం
7	పైన పేర్కొన్న ఏ విషయానికైనా యాదృచ్ఛికమైన ఏదైనా విషయం.

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 110 ప్రకారం కొన్ని బిల్లులను ద్రవ్యబిల్లుగా పరిగణించరు.

Sr.No	**దిగువ విషయాలకు సంబంధించిన బిల్లులు ద్రవ్య బిల్లుగా పరిగణించబడవు.**
1	జరిమానాలు లేదా ఇతర ఆర్థిక జరిమానాల విధింపునకు సంబంధించిన బిల్లులు.
2	లైసెన్స్ లు లేదా అందించిన సేవలకు రుసుముల కొరకు డిమాండ్ లేదా చెల్లింపుకు సంబంధించిన బిల్లులు
3	బిల్లులు స్థానిక ప్రయోజనాల కోసం ఏదైనా స్థానిక అథారిటీ లేదా సంస్థ ద్వారా ఏదైనా పన్నును విధించడం, రద్దు చేయడం, ఉపశమనం చేయడం, మార్చడం లేదా నియంత్రించడం.

ద్రవ్య బిల్లు గురించి ఇతర ముఖ్యమైన నిబంధనలు :

ద్రవ్యబిల్లు కాదా అనే ప్రశ్న తలెత్తితే లోక్ సభ స్పీకర్ నిర్ణయమే అంతిమం. ఆర్టికల్ 109 ప్రకారం రాజ్యసభకు పంపినప్పుడు, ఆర్టికల్ 111 ప్రకారం రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెట్టినప్పుడు ప్రతి ద్రవ్యబిల్లుపై ఆమోదం ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి సిఫారసుతోనే ద్రవ్యబిల్లును లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ద్రవ్యబిల్లును ప్రభుత్వ బిల్లుగా పరిగణిస్తారు కాబట్టి మంత్రి మాత్రమే ప్రవేశపెడతారు. ద్రవ్యబిల్లుకు సంబంధించిన అధికారాలను రాజ్యసభ పరిమితం చేసింది. ద్రవ్య బిల్లులను తిరస్కరించడం లేదా సవరించడం కుదరదు, సిఫార్సులు మాత్రమే చేయగలదు. 14 రోజుల్లో బిల్లును తిరిగి చెల్లించాలి. రాజ్యసభ సిఫార్సులను లోక్ సభ ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు. 14 రోజుల్లోగా రాజ్యసభ బిల్లును లోక్ సభకు పంపకపోతే లోక్ సభ ఆమోదించిన రూపంలో బిల్లును ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు. ద్రవ్యబిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు లేదా నిలిపివేయవచ్చు, కానీ బిల్లును సభల పరిశీలనకు తిరిగి ఇవ్వలేరు. సాధారణంగా ద్రవ్యబిల్లును తన ముందస్తు అనుమతితో పార్లమెంటులో ప్రవేశపెడితే దానికి రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేస్తారు.

మనీ బిల్లుల చుట్టూ వివిధ సమస్యలు :

కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థ :

కొన్నిసార్లు ప్రభుత్వం మరేదైనా బిల్లును ద్రవ్యబిల్లుగా ఆమోదించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. మెజారిటీ లేని

రాజ్యసభను దాటవేసేందుకు కార్యనిర్వాహక వర్గం చేస్తున్న ప్రయత్నంగా దీన్ని చూడవచ్చు. ఉదా. ఆధార్ బిల్లు, విదేశీ విరాళాల నియంత్రణ చట్టం–2010 సవరణలను ద్రవ్యబిల్లుగా ఆమోదించారు.

పరిశీలన లేకపోవడం :

ద్రవ్య బిల్లులు రాజ్యసభను దాటవేయడం వల్ల వాటికి తగిన పరిశీలన లభించకపోవచ్చనే ఆందోళన వ్యక్తమవుతోంది. దీనివల్ల తొందరపాటు నిర్ణయాలు తీసుకోవడం లేదా కీలక విషయాల్లో తగినంత చర్చ జరగకపోవడం జరుగుతుంది. ఉదా. మనీలాండరింగ్ నిరోధక చట్టం (పీఎంఎల్ ఏ)లో చేసిన సవరణలు ఎన్ ఫోర్స్ మెంట్ డైరెక్టరేట్ (ఈడీ)కు అరెస్టులు, తనిఖీలు నిర్వహించే అధికారాన్ని కల్పించాయి.

రాజ్యాంగ సవాళ్లు :

బిల్లును ద్రవ్యబిల్లుగా వర్గీకరించడాన్ని న్యాయస్థానాల్లో సవాలు చేసిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. ఇటువంటి సవాళ్లు రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 110 యొక్క వివరణ మరియు పార్లమెంటరీ అధికారాల పరిధి గురించి ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతాయి. ఉదా. నేషనల్ గ్రీన్ ట్రిబ్యునల్, సెంట్రల్ అడ్మినిస్ట్రేటివ్ ట్రిబ్యునల్ సహా 19 కీలక జ్యుడీషియల్ ట్రిబ్యునళ్ల నియామకాలను మార్చడానికి ఉద్దేశించిన మనీ బిల్లుగా 2017 ఆర్థిక చట్టం ఆమోదం పొందింది.

ప్రజాస్వామిక లోటు :

రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ, దిగువ సభ అధికారానికి చెక్ పెట్టే రాజ్యసభను దాటవేయడం ద్వారా ద్రవ్య బిల్లులు ద్విసభా సూత్రాలు, ప్రజాస్వామిక జవాబుదారీతన సూత్రాలను బలహీనపరుస్తాయని భావించవచ్చు.

పార్లమెంటులో ద్రవ్య బిల్లు ఎలా ఆమోదం పొందుతుంది ?

భారతదేశంలో ద్రవ్య బిల్లును ఆమోదించే విధానం ఇక్కడ సాధారణ బిల్లును ఆమోదించే విధానానికి కొద్దిగా భిన్నంగా ఉంటుంది. ద్రవ్యబిల్లును లోక్ సభలో, రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు. **భారతదేశంలో ద్రవ్య బిల్లును ఆమోదించే ప్రక్రియలో అనుసరించే దశలను పరిశీలిద్దాం**. లోక్ సభ ఈ బిల్లును రాజ్యసభకు ఆమోదిస్తుంది, ఇది తదుపరి చర్యలు తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. ఇక్కడ రాజ్యసభకు కనీస అధికారాలు ఉంటాయి. ద్రవ్యబిల్లును తిరస్కరించడానికి గానీ, సవరణలు చేయడానికి గానీ వీల్లేదు కానీ కేవలం వాటిని మాత్రమే సూచించాలి. సవరణలు లేదా సిఫార్సులను సూచించాల్సిన బాధ్యత రాజ్యసభపై ఉందని, అయితే 14 రోజుల్లో బిల్లును వెనక్కి పంపాల్సి ఉంటుందన్నారు. 14 రోజుల్లో రాజ్యసభ బిల్లును తిప్పి పంపడంలో లేదా ఏదైనా చర్య తీసుకోవడంలో విఫలమైతే, ద్రవ్య బిల్లు ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణించబడుతుంది. ఇప్పుడు రాజ్యసభ చేసిన సవరణలు లేదా సిఫార్సులను ఆమోదించడం లేదా తిరస్కరించడం లోక్ సభపై ఉంది. ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందితే రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం. రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపడమో లేక పూర్తిగా తిరస్కరించడమో చేయాలి. బిల్లును పునఃపరిశీలనకు తిప్పి పంపే వెసులుబాటు లేదు.

ద్రవ్యబిల్లు రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తర్వాత అది చట్టంగా మారి ఇండియన్ స్టాట్యూట్ బుక్ లో ప్రచురితమయ్యేలా చేస్తారు.

ద్రవ్య బిల్లును ఆమోదించే దశలు :

భారతదేశంలో ద్రవ్య బిల్లు :

సాధారణ బిల్లులా కాకుండా ద్రవ్యబిల్లును రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు మాత్రమే లోక్ సభలో ప్రవేశపెడతారు.

రాష్ట్రపతి సిఫార్సు మేరకు లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టిన ఈ బిల్లును ప్రభుత్వ బిల్లుగా పరిగణిస్తారు.

గమనిక : అన్ని ప్రభుత్వ బిల్లులను మంత్రి మాత్రమే ప్రవేశపెడతారు.

లోక్ సభ ఈ బిల్లును ఆమోదించిన తర్వాత పరిమిత అధికారాలు మాత్రమే ఉన్న రాజ్యసభకు తరలిస్తారు. బిల్లును తిరస్కరించడానికి లేదా సవరించడానికి వీల్లేదు.

రాసుకో :

1. సవరణల సిఫార్సులతో లేదా లేకుండా రాజ్యసభ 14 రోజుల్లో బిల్లును తిప్పి పంపాల్సి ఉంటుంది.
2. నిర్ణీత రోజుల్లో బిల్లును తిరిగి ఇవ్వకపోతే బిల్లు పాస్ అయినట్లుగా పరిగణిస్తారు.
3. లోక్ సభ సవరణలను ఆమోదించవచ్చు లేదా అంగీకరించకపోవచ్చు.

ఉభయ సభల ఆమోదం తర్వాత రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం. అతను రెండు చర్యలు తీసుకోవచ్చు :

1. సమ్మతి ఇవ్వండి
2. సమ్మతిని నిలుపుదల చేయండి

గమనిక : రాష్ట్రపతి బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపలేరు.

2.2.3 ఆర్థిక బిల్లు :

"అప్రాప్రియేషన్స్ కోసం నిధుల కేటాయింపు చట్టం" అని కూడా పిలువబడే ఫైనాన్స్ బిల్లు, ఇది భారత ప్రభుత్వం ఖర్చు చేయాల్సిన డబ్బు మొత్తాన్ని మరియు దానిని ఎలా ఖర్చు చేయాలో నిర్దేశించే బిల్లు. ఆదాయం లేదా వ్యయం వంటి ఆర్థిక సమస్యలను పరిష్కరించే వాటిని ఫైనాన్షియల్ బిల్లులు అంటారు. అయితే సాంకేతిక కోణంలో చూస్తే ఆర్థిక బిల్లు అనే పదాన్ని రాజ్యాంగంలో వాడారు. ఆర్థిక మంత్రి ప్రతిపాదించిన పన్ను సర్దుబాట్లకు అవసరమైన అన్ని చట్టపరమైన మార్పులను నిర్దేశించే కేంద్ర బడ్జెట్లో ఆర్థిక బిల్లు ఒక భాగం.

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు అంటే ఏమిటి ?

భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 117 **ప్రకారం ఆర్థిక బిల్లులు అంటే ఆర్థిక సమస్యలకు సంబంధించిన బిల్లులు కానీ ద్రవ్య బిల్లులు కావు**. ఫైనాన్షియల్ బిల్లులు (i) మరియు (II) అని రెండు కేటగిరీలుగా విభజించబడ్డాయి. బిల్లు ద్రవ్యబిల్లు కాదా అని నిర్ణయించే అధికారం లోక్ సభ స్పీకర్ కు ఉంటుంది. అంతేకాకుండా స్పీకర్ నిర్ణయమే ఫైనల్ గా పరిగణిస్తారు. **ఆర్థిక బిల్లు** అనేది భారత ప్రభుత్వం ఎంత డబ్బును ఖర్చు చేయదలుచుకుంటుందో, దానిని ఎలా ఖర్చు చేయాలనుకుంటుందో నిర్దేశించే బిల్లు. **పన్ను** ఉపశమనం, ద్రవ్యోల్బణం మరియు వడ్డీ రేట్లు వంటి సమస్యలను పరిష్కరించే ఆర్థిక బిల్లును ఫైనాన్స్ మెజర్ అంటారు. ఇది ఆర్థిక బిల్లు కాబట్టి పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా సభ్యులు ఎవరైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు రకాలు :

ఆర్థిక బిల్లులు (1)–ఆర్టికల్ 117 (1)

ఆర్థిక బిల్లు (I) అనేది ఆర్టికల్ 110 **లో పేర్కొన్న ఏవైనా లేదా అన్ని విషయాలను మాత్రమే కాకుండా**, ఇతర సాధారణ శాసన నిబంధనలను కూడా కలిగి ఉన్న ఒక కొలత. ఉదాహరణకు, రుణ విభాగాన్ని కలిగి ఉన్న ఒక కొలత, కానీ రుణం తీసుకోవడానికి మాత్రమే సంబంధించినది కాదు.

ఆర్థిక బిల్లు (I) రెండు విధాలుగా ద్రవ్యబిల్లుతో పోల్చదగినది :

(ఎ) రెండింటినీ రాజ్యసభలో కాకుండా లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు,

(బి) రెండింటినీ రాష్ట్రపతి సలహా మేరకు మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

ఇతర అన్ని విధాలుగా, ఆర్థిక బిల్లు (1) సాధారణ బిల్లు మాదిరిగానే పార్లమెంటరీ విధానాన్ని అనుసరిస్తుంది. తత్ఫలితంగా, దీనిని రాజ్యసభ తిరస్కరించవచ్చు లేదా సవరించవచ్చు (**రాష్ట్రపతి సిఫార్సు లేకుండా** పన్ను తగ్గింపు **లేదా** రద్దు **కోసం ఒకటి మినహా ఇతర సవరణను** ఉభయసభల్లో ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు). అటువంటి చట్టంపై ఉభయ సభలు విభేదిస్తే, ప్రతిష్టంభనను **తొలగించడానికి రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని** ఏర్పాటు చేయవచ్చు.ఈ బిల్లును రాష్ట్రపతికి ఇచ్చినప్పుడు, అతను దానికి తన సమ్మతిని ఇవ్వవచ్చు, దానికి తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా పునఃసమీక్ష కోసం సభలకు తిరిగి పంపవచ్చు.

ఆర్థిక బిల్లులు (II) – ఆర్టికల్ 117 (3):

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు (II)లో భారత ప్రభుత్వ సంచిత నిధి (కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా) వ్యయాన్ని **ప్రభావితం చేసే నిబంధనలు ఉన్నాయి, కానీ** ఆర్టికల్ 110 **లో పేర్కొన్న అంశాలేవీ చేర్చబడలేదు**.ఇది సాధారణ బిల్లుగా పరిగణించబడుతుంది మరియు అన్ని అంశాలలో సాధారణ బిల్లు మాదిరిగానే పార్లమెంటరీ ప్రక్రియకు లోబడి ఉంటుంది. ఈ బిల్లు యొక్క ఏకైక ప్రత్యేకత ఏమిటంటే, ఈ చర్యను ఆ సభ పరిగణనలోకి తీసుకోవాలని రాష్ట్రపతి కోరితే తప్ప దీనిని పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించలేవు. ఫలితంగా **ఆర్థిక బిల్లు (2)**ను పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా దాఖలు చేయవచ్చు, రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం లేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ప్రవేశ దశలో రాష్ట్రపతి సూచన అవసరం లేదు, కానీ పరిశీలన దశలో అవసరం. **పార్లమెంటు** ఉభయ సభల్లో ఏదో ఒక సభ దానిని తిరస్కరించే లేదా సవరించే అవకాశం ఉంది. అటువంటి చట్టంపై ఉభయ సభలు విభేదిస్తే, ప్రతిష్టంభనను తొలగించడానికి రాష్ట్రపతి రెండు సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ఈ బిల్లును రాష్ట్రపతికి ఇచ్చినప్పుడు, అతను దానికి తన సమ్మతిని ఇవ్వవచ్చు, దానికి తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా పునఃసమీక్ష కోసం సభలకు తిరిగి పంపవచ్చు.

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు ఎందుకు అవసరం ?

ఆర్థిక మంత్రి బడ్జెట్ ప్రసంగంలో ప్రతిపాదిత సర్దుబాట్లన్నీ ప్రస్తావించనప్పటికీ, **కేంద్ర బడ్జెట్** వచ్చే ఆర్థిక సంవత్సరానికి వివిధ పన్ను మార్పులను ప్రతిపాదిస్తుంది. ఈ సూచించిన సవరణలు దేశంలో వివిధ పన్నులకు సంబంధించి ఇప్పటికే ఉన్న అనేక చట్టాలను ప్రభావితం చేస్తాయి. ప్రతిదానికి ప్రత్యేక సవరణ బిల్లును ఆమోదించాల్సిన

అవసరం లేకుండా సంబంధిత చట్టాలన్నింటికీ సర్దుబాట్లు చేయడమే ఆర్థిక బిల్లు లక్ష్యం. **ఆర్థిక బిల్లు** భారత రాజకీయాలకు మరియు ప్రభుత్వానికి కీలకమైనది, ఎందుకంటే ఇది దేశం పరిష్కరించాల్సిన అన్ని కీలక సమస్యలను పరిష్కరిస్తుంది, ముఖ్యంగా ఖర్చులకు సంబంధించినవి. పన్ను ఉపశమనం, ద్రవ్యోల్బణం, వడ్డీ రేట్లు వంటి అంశాలను ఈ చర్య పరిష్కరిస్తుంది. ఇలాంటి అంశాలపై ఏర్పాటైన **రాజకీయ పార్టీలకు** ఎన్నికల మద్దతు గురించి కూడా ఇందులో చర్చిస్తారు. పౌరుల **హక్కు చట్టం (ఆర్సీ), కంపెనీ లా అమెండ్మెంట్ యాక్ట్ (సీఎల్ఏఏ), ఫస్ట్ ఇన్ఫర్మేషన్ రిపోర్ట్ యాక్ట్ (ఎఫ్ఐఆర్ఏఏ)** వంటి పలు కీలక చట్టాలను ప్రభుత్వం ఇప్పటికే అమల్లోకి తెచ్చింది. ఉదాహరణకు, కేంద్ర బడ్జెట్లో ప్రణాళికాబద్ధమైన పన్ను సర్దుబాట్లు **ఆదాయపు పన్ను చట్టం, స్టాంప్ చట్టం, మనీ లాండరింగ్ చట్టం** మరియు ఇతర చట్టాల యొక్క వివిధ భాగాలను మార్చడం అవసరం కావచ్చు. అవసరమైన చోట ఫైనాన్స్ బిల్లు ప్రస్తుతమున్న చట్టాలను అతిక్రమించి, సవరించింది.

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు ఈ క్రింది అంశాలలో ద్రవ్య బిల్లు కంటే భిన్నంగా ఉంటుంది :

- దీనిని రాజ్యసభ తిరస్కరించవచ్చు లేదా సవరించవచ్చు, ఇది ద్రవ్య బిల్లులో లేదు.
- ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే రాష్ట్రపతి సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు.
- రాష్ట్రపతి తన సమ్మతిని ఇవ్వవచ్చు, ఆయన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి ఇవ్వవచ్చు. (ద్రవ్యబిల్లు విషయంలో పునఃపరిశీలన కోసం బిల్లును రాష్ట్రపతి తిప్పి పంపలేరు)

ఆర్టికల్ 117(3) కింద ఫైనాన్షియల్ బిల్లు-2 భారత ప్రభుత్వ సంచిత నిధి (కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా) నుంచి వ్యయానికి సంబంధించిన నిబంధనలను మాత్రమే వివరిస్తుంది మరియు ఏదైనా ద్రవ్య బిల్లు విషయాలను మినహాయిస్తుంది (ఆర్టికల్ 110.) దీన్ని సాధారణ బిల్లుగానే పరిగణిస్తారు.

మనీ బిల్లు వర్సెస్ ఫైనాన్షియల్ బిల్లు :

- అన్ని ద్రవ్య బిల్లులు ఫైనాన్షియల్ బిల్లులు అయితే, అన్ని ఫైనాన్షియల్ బిల్లులు మనీ బిల్లులు కావు.

తేడా	**మనీ బిల్లు**	**ఆర్థిక బిల్లు**
వస్తువు	ఆర్టికల్ 110	ఫైనాన్షియల్ బిల్లు-1-ఆర్టికల్ 117(1) ఫైనాన్షియల్ బిల్లు-2-ఆర్టికల్ 117(3)
నిర్వచనం	మనీ బిల్లు అనేది ఒక ఆర్థిక బిల్లు, ఇది పన్ను ప్రతిపాదనలకు సంబంధించిన చర్యలను మాత్రమే కలిగి ఉంటుంది.	ఫైనాన్షియల్ బిల్లు అనేది పన్ను లేదా వ్యయంతో ముడిపడి ఉన్న నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది, కానీ ఇతర విషయాలను కూడా కవర్ చేస్తుంది.
రకం	ప్రభుత్వ బిల్లు	బిల్లు-1 మరియు బిల్లు-2 రెండూ సాధారణ బిల్లులే.
పరిచయం చేయబడింది	లోక్ సభ మాత్రమే	ఫైనాన్షియల్ బిల్లు-1 117(1)-మాత్రమే లోక్ సభ ఫైనాన్షియల్ బిల్లు-2 117(3)-లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభ

రాష్ట్రపతి నుంచి ముందస్తు అనుమతి	అవసరం	ఫైనాన్షియల్ బిల్లు–1–అవసరం,ఫైనాన్షియల్ బిల్లు–2–పరిచయం దశలో అవసరం లేదు కానీ పరిశీలన దశలో అవసరం. స్పీకర్ సర్టిఫికేట్ అవసరం లేదు.
స్పీకర్సర్టిఫికేషన్	బిల్లు మనీ బిల్లునా కాదా అనేది స్పీకర్ నిర్ణయిస్తారు.	ఈ బిల్లు వర్గీకరణకు స్పీకర్ ఆమోదం అవసరం లేదు.
రాజ్యసభపాత్ర	ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును తిరస్కరించే లేదా సవరించే అధికారం రాజ్యసభకు లేదు.	లోక్ సభ మాదిరిగానే పనిచేస్తుంది.
జాయింట్ సిట్టింగ్	జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అవకాశం లేదు	ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు.

2.2.4 భారతదేశంలో రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు :

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు అంటే రాజ్యాంగంలోని కొన్ని భాగాలను మార్చడానికి ఉద్దేశించిన బిల్లు. భారత రాజ్యాంగంలోని 20వ భాగం (ఆర్టికల్ 368) రాజ్యాంగాన్ని సవరించే పద్ధతిని వివరిస్తుంది. ఈ బిల్లును మంత్రి లేదా ప్రైవేట్ సభ్యుడు దాఖలు చేయవచ్చు మరియు దీనికి అధ్యక్షుడి ముందస్తు ఆమోదం అవసరం లేదు. ఈ యంత్రాంగం భారత రాజ్యాంగం యొక్క సమగ్రతను కాపాడుతుంది మరియు భారత పార్లమెంటు యొక్క నిరంకుశ అధికారాన్ని పరిమితం చేస్తుంది. రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా మంత్రి లేదా పార్లమెంటు సభ్యుడు ప్రవేశపెట్టవచ్చు. అయినా రాష్ట్ర శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు. రాజ్యాంగ బిల్లు ఆమోదం పొందాలంటే రాష్ట్రపతి అనుమతి అవసరం లేదు. టై పరిస్థితిలో జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అలాంటి సదుపాయం లేదు. రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును ప్రతి సభలో 50 శాతానికి పైగా ప్రత్యేక మెజారిటీతో ఆమోదించాలి. సాధారణ బిల్లుల మాదిరిగా బిల్లును తిరిగి ఇచ్చే లేదా నిలుపుకునే స్థితిలో లేనందున రాష్ట్రపతి బిల్లుకు ఆమోదం తెలపాల్సి ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తర్వాత, బిల్లు రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంగా మారుతుంది మరియు చట్టం యొక్క నిబంధనలను అనుసరించి రాజ్యాంగానికి అవసరమైన సవరణలు చేయబడతాయి.

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు :

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు అనేది రాజ్యాంగంలోని ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ నిబంధనలను మార్చడానికి ప్రయత్నించే బిల్లు. **ఆర్టికల్ 368** ప్రకారం పార్లమెంటు ప్రాథమిక హక్కులతో సహా రాజ్యాంగంలోని ఏ అంశాన్ని అయినా మార్చగలదని, కానీ రాజ్యాంగం యొక్క 'ప్రాథమిక నిర్మాణం'లో రాజీపడదని ఆర్టికల్ 368 వివరిస్తుంది.

భారత రాజ్యాంగంలోని 20వ భాగంలోని ఆర్టికల్ 368 రెండు రకాల సవరణలకు వీలు కల్పిస్తుంది.

- పార్లమెంటులో ప్రత్యేక మెజారిటీతో..
- మొత్తం రాష్ట్రాలలో సగం ఆమోదంతో పార్లమెంటులో ప్రత్యేక మెజారిటీతో

ద్రవ్యబిల్లు లేదా ఆర్థిక బిల్లు మాదిరిగా కాకుండా, దీనికి రాష్ట్రపతి ముందస్తు సిఫార్సు అవసరం లేదు. దీనిని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు మరియు ఆమోదం పొందడానికి ప్రతి సభలో ప్రత్యేక మెజారిటీ అవసరం. ప్రతిష్టంభన

ఉండవచ్చు, కానీ దానిని పరిష్కరించడానికి ఉమ్మడి సమావేశం ఉండదు. బిల్లుపై రాష్ట్రపతి సంతకం చేయాలి. ఆయన చట్టానికి తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయలేరు లేదా పునఃపరిశీలన కోసం పార్లమెంటుకు తిరిగి పంపలేరు. రాష్ట్రపతి ఆమోదం తర్వాత ఈ బిల్లు చట్టంగా (అంటే రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం) మారి, చట్టం పాఠానికి అనుగుణంగా రాజ్యాంగాన్ని మారుస్తారు. రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు కేంద్ర, రాష్ట్రాల మధ్య అధికారాల విభజనకు సంబంధించినదైతే కనీసం సగం రాష్ట్రాలు ఆమోదించాలి. **1971 నాటి 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం** ప్రకారం మన రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లును సభలు సక్రమంగా ఆమోదించిన తర్వాత రాష్ట్రపతి ఆమోద ముద్ర వేస్తారు.

ఉదాహరణలు : రాజ్యాంగ (షెడ్యూల్డ్ తెగల) ఆర్డర్ (సవరణ) బిల్లు 2021, రాజ్యాంగ (నూట ఇరవై ఏడవ సవరణ) బిల్లు 2021, రాజ్యాంగం (నూట ఇరవై ఆరవ సవరణ) బిల్లు 2019.

రాష్ట్రాలకు సొంత ఓబీసీ జాబితాలను రూపొందించే అధికారాలను పునరుద్ధరించే రాజ్యాంగ (నూట ఇరవై ఏడవ సవరణ) బిల్లు, 2021ను ఇటీవల పార్లమెంటు ఆమోదించింది. ఫలితంగా వారు న్యాయవ్యవస్థకు రిఫరల్ చేయడానికి పెద్ద మొత్తాన్ని వదిలివేస్తారు. ఈ లోపాలు ఉన్నప్పటికీ, ఈ విధానం సూటిగా మరియు సులభంగా నిరూపించబడిందని మరియు సమాజంలో మారుతున్న డిమాండ్లు మరియు పరిస్థితులను పరిష్కరించడంలో ఇది విజయవంతమైందని తిరస్కరించడం కష్టం. పాలక పక్షాలు తమ ఇష్టానుసారం మార్చుకోవడానికి అనుమతించడానికి ఈ విధానం చాలా సరళమైనది కాదు లేదా మారుతున్న డిమాండ్లకు ప్రతిస్పందించకుండా నిరోధించడానికి చాలా కఠినంగా లేదు.

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు ఆమోదం దశలు :

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు	
పరిచయం	పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా.. **రాసుకో :** రాష్ట్ర చట్టసభల్లో ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు
దీని ద్వారా పరిచయం చేయబడింది	ఒక మంత్రి ద్వారా లేదా ఒక ప్రైవేట్ మెంబర్ ద్వారా **రాసుకో :** దీనికి అధ్యక్షుడి ముందస్తు అనుమతి అవసరం లేదు.
మెజారిటీ అవసరం	ప్రతి సభలోనూ ఒక ప్రత్యేక మెజారిటీతో, అంటే, సభ యొక్క మొత్తం సభ్యులలో మెజారిటీ (అంటే 50 శాతానికి పైగా) మరియు సభలో మూడింట రెండు వంతుల మంది సభ్యులు హాజరై ఓటు వేయాలి.
జాయింట్ సిట్టింగ్	ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అవకాశం లేదు
రాష్ట్రశాసనసభపాత్ర	ఈ బిల్లు రాజ్యాంగంలోని ఫెడరల్ నిబంధనలను సవరించాలనుకుంటే, దానిని సగం రాష్ట్రాల శాసనసభలు సాధారణ మెజారిటీతో ఆమోదించాలి, అంటే సభలో మెజారిటీ సభ్యులు హాజరై ఓటు వేయాలి.
రాష్ట్రపతి ఆమోదం	ఆయన తన అంగీకారాన్ని తెలియజేయాలి.

	రాసుకో : 1. అతడు బిల్లును తిరిగి ఇవ్వలేదు 2. సాధారణ బిల్లుల మాదిరిగా బిల్లును నిలుపుదల చేయలేదు.

రాష్ట్రపతి ఆమోదం తర్వాత ఈ బిల్లు రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంగా మారి, చట్టంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా రాజ్యాంగాన్ని సవరించారు.

2.3 భారత పార్లమెంటులో బిల్లు ఎలా ఆమోదం పొందుతుంది ?

రాష్ట్రపతి ఆమోదంతో సహా ఉభయ సభల ఆమోదం లేనిదే బిల్లు చట్టంగా మారదు. ఒక కొత్త బిల్లును భారత పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా (లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభ) ఒక మంత్రి లేదా ఒక మంత్రి కాకుండా మరే ఇతర సభ్యుడు ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ఒక మంత్రి ఒక బిల్లును ప్రవేశపెడితే దానిని ప్రభుత్వ బిల్లు అని, మంత్రి కాకుండా మరే సభ్యుడు ప్రవేశపెడితే దానిని ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు అంటారు. ఒక బిల్లును రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి పంపే ముందు పార్లమెంటులోని ప్రతి సభలో 'మూడు రీడింగ్ లు' జరుగుతాయి. ఈ బిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదం లభిస్తే అది చివరకు దేశమంతటా అందరూ పాటించాల్సిన చట్టంగా మారుతుంది.

మెజారిటీ రకాలు :

పార్లమెంటులో బిల్లు ఆమోదం పొందాలంటే ఓటింగ్ అవసరం :

ఒక బిల్లును ఆమోదించడానికి మరియు దానిని చట్టంగా చేయడానికి, పార్లమెంటు యొక్క ప్రతి సభకు (లోక్ సభ / రాజ్యసభ) నిర్దిష్ట మెజారిటీ ఓట్లు అవసరం. భారత పార్లమెంటులో వివిధ బిల్లులను ఆమోదించడానికి నాలుగు మెజారిటీ ఓట్లు అవసరం.

మెజారిటీరకం	**ఓట్లఅర్థం**
సాధారణ మెజారిటీ	50 శాతానికి పైగా సభ్యులు సభలో ఉండి ఓటేస్తున్నారు.
సంపూర్ణ మెజారిటీ	సభలోని మొత్తం సభ్యుల్లో 50 శాతానికి పైగా
ప్రత్యేక మెజారిటీ	మొత్తం సభ్యుల్లో 2/3వ వంతు లేదా సభకు హాజరై ఓటు వేసేవారిలో 2/3వ వంతు
సమర్థవంతమైన మెజారిటీ	50 శాతం మంది సభ్యుల బలం అంటే ప్రస్తుతం సభలో భర్తీ అవుతున్న సీట్ల సంఖ్య.

ఉదాహరణలు :

లోక్ సభ బలం 545, రాజ్యసభ బలం 245.

- సంపూర్ణ మెజారిటీ : లోక్ సభ – 273, రాజ్యసభ – 123.
- సాధారణ మెజారిటీ : లోక్ సభలో 500 మంది, ఆర్ ఎస్ లో 150 మంది సభ్యులు ఉంటే సాధారణ మెజారిటీ వరుసగా 251, 75 అవుతుంది.
- సమర్థవంతమైన మెజారిటీ : మరణం, అనర్హత, సభ్యుల రాజీనామా కారణంగా సభలో ఖాళీలు ఏర్పడితే

అతని/ఆమె స్థానం ఖాళీ అవుతుంది. లోక్ సభలో 8, రాజ్యసభలో 5 స్థానాలు ఖాళీగా ఉంటే లోక్ సభలో 545-8=537, రాజ్యసభలో 240 స్థానాలు ఖాళీ అవుతాయి.

అందువల్ల లోక్ సభలో సమర్థవంతమైన మెజారిటీ 537/2=269, రాజ్యసభలో 121గా ఉంటుంది.

- ప్రత్యేక మెజారిటీ : లోక్ సభలో 500 మంది, రాజ్యసభలో 200 మంది సభ్యులు ఓటింగ్ లో పాల్గొంటే లోక్ సభలో 334 మంది, రాజ్యసభలో 134 మంది సభ్యుల ప్రత్యేక మెజారిటీ ఉంటుంది.

2.4 మూలం ఆధారంగా బిల్లుల రకాలు :

భారత పార్లమెంటు ప్రభుత్వ చట్టాలను ఉపయోగించడం ద్వారా చట్టాన్ని రూపొందిస్తుంది. ముసాయిదా బిల్లులకు పార్లమెంటు ఆమోదం తెలిపిన తర్వాతే ఈ చట్టాలను భారత రాజ్యాంగంలో పొందుపరుస్తారు. ఒక చట్టాన్ని రూపొందించడానికి, పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా అనేక రకాల బిల్లులను ప్రవేశపెడతారు. బిల్లు అనేది ప్రతిపాదిత శాసన ప్రతిపాదన, ఇది చట్టరూపం దాల్చినప్పుడు చట్టంగా మారుతుంది. సోర్స్ ఆఫ్ ఆరిజిన్ ఆధారంగా బిల్లులను స్థూలంగా రెండు రకాలుగా వర్గీకరిస్తారు.

మూల మూలం –

1. ప్రభుత్వ బిల్లు / ప్రజా బిల్లు
2. ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు

2.4.1 ప్రభుత్వ బిల్లు / ప్రజా బిల్లు :

పార్లమెంటులో ప్రజా బిల్లును ఒక మంత్రి ప్రవేశపెడతారు. ఇది ప్రతిపాదిత చట్టం, ఇది దాని పరిధిలోని ప్రతి ఒక్కరికీ వర్తిస్తుంది. పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టే బిల్లులు రెండు రకాలు: **ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ప్రైవేట్ బిల్లులు**. రెండు బిల్లులు ఒకే సాధారణ విధానం ద్వారా నియంత్రించబడుతున్నప్పటికీ, సభలో ఒకే దశల ద్వారా వెళతాయి. ప్రజా బిల్లులు ప్రభుత్వ విధానాన్ని (అధికార పార్టీ) ప్రతిబింబిస్తాయి. దీనికి పార్లమెంటు ఆమోదం లభించే అవకాశాలు మెండుగా ఉన్నాయి. పార్లమెంటు దిగువ సభలో ఓడిపోతే ప్రభుత్వం రాజీనామా చేయవచ్చు.

ఒక ప్రజా బిల్లు, కొన్నిసార్లు **ప్రభుత్వ బిల్లు** అని పిలువబడుతుంది, చట్టంగా మారడానికి ముందు ప్రభుత్వం ఆమోదం మరియు సాధ్యమైన సవరణ కోసం పార్లమెంటుకు సమర్పించే శాసన ప్రయత్నం యొక్క ఫలితం. మరియు ఆ చర్యలు ప్రజా ప్రయోజన అంశానికి సంబంధించినవి అయితే ఆర్థిక నిబంధనలను చేర్చవచ్చు. పార్లమెంటులో ప్రజా బిల్లును ఒక మంత్రి ప్రవేశపెడతారు. ఇది ప్రభుత్వ (పాలక పక్షం) విధానాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఇది పార్లమెంటు ఆమోదం పొందే అవకాశం ఉంది. సభ తిరస్కరణ పరిపాలనపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసం లేకపోవడాన్ని సూచిస్తుంది, ఇది దాని నిష్క్రమణకు దారితీస్తుంది. దీన్ని ఏడు రోజుల ముందే సభలో ప్రవేశపెట్టాలి. సంబంధిత శాఖ న్యాయ శాఖతో సంప్రదింపులు జరిపి రాస్తారు. వారంలో ఏ రోజైనా ప్రభుత్వ బిల్లును ప్రతిపాదించి చర్చించవచ్చు. ఒక మంత్రి దానిని పార్లమెంటులో ప్రవేశపెడతారు. దీనికి పార్లమెంటు ఆమోదం లభించే అవకాశాలు మెండుగా ఉన్నాయి. దీనిని సభ తిరస్కరించడం ప్రభుత్వంపై విశ్వాస పరీక్షతో సమానం, ఇది రాజీనామాకు దారితీయవచ్చు. దీన్ని అంతర్గతంగా

ప్రవేశపెట్టడం వల్ల ఏడు రోజుల నోటీసు అవసరం. **సాధారణ బిల్లులు (ఆర్టికల్ 107 & ఆర్టికల్ 108)**– ఆర్థిక విషయాలు కాకుండా ఇతర విషయాలకు సంబంధించినవి.

2.4.2 ప్రజా బిల్లు – సంబంధిత రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

ఆర్టికల్ 107 ఆర్థిక విషయాలు కాకుండా ఇతర విషయాలను కలిగి ఉన్న సాధారణ బిల్లులకు సంబంధించినది. భారత రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 108** ప్రకారం ఉభయ సభలు సంయుక్తంగా సమావేశాలు నిర్వహించాలి. రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేస్తారు, దీనికి స్పీకర్ అధ్యక్షత వహిస్తారు లేదా, ఆయన లేనప్పుడు, లోక్ సభ డిప్యూటీ స్పీకర్ లేదా, ఆయన గైర్హాజరీలో రాజ్యసభ డిప్యూటీ ఛైర్మన్. **ఆర్టికల్ 118(3)** ప్రకారం ఉమ్మడి సమావేశం జరిగినప్పుడు రాష్ట్రపతి నిర్దేశించిన నిబంధనలను పొందుపరిచారు.

ఉదాహరణలు :

- పౌరసత్వ సవరణ బిల్లు..
- ఇన్ స్టంట్ ట్రిపుల్ తలాక్ బిల్లు
- జమ్మూకశ్మీర్ పునర్విభజన బిల్లు–2019
- దాద్రా నగర్ హవేలీ, డామన్ అండ్ డయ్యూ (కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల విలీనం) బిల్లు, 2019
- సెంట్రల్ ఎడ్యుకేషనల్ ఇన్ స్టిట్యూషన్స్ (టీచర్స్ కేడర్ లో రిజర్వేషన్) బిల్లు– 2019

నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ హోమియోపతి (సవరణ) బిల్లు 2021, నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ ఇండియన్ సిస్టమ్ ఆఫ్ మెడిసిన్ (సవరణ) బిల్లు 2021, సెంట్రల్ యూనివర్సిటీల (సవరణ) బిల్లు 2021.

ద్రవ్య బిల్లులు (ఆర్టికల్ 110):

పన్నులు మరియు వ్యయం వంటి ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించినవి.

ఉదా : పార్లమెంటు సభ్యుల జీతభత్యాలు మరియు పెన్షన్ (సవరణ) బిల్లు 2020, ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు, ఆధార్ (సవరణ) బిల్లు

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు – I:

(ఆర్టికల్ 117(1)) మరియు ఫైనాన్షియల్ బిల్లు–2 (ఆర్టికల్ 117(3))–ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించినది, అయితే ఇది ద్రవ్య బిల్లుకు భిన్నంగా ఉంటుంది.

ఉదా : పన్ను చట్టాల (సవరణ) బిల్లు 2021, ట్రిబ్యునల్స్ సంస్కరణల బిల్లు 2021, దివాలా కోడ్ (సవరణ) బిల్లు 2021.

రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు (ఆర్టికల్ 368):

రాజ్యాంగంలోని నిబంధనల సవరణకు సంబంధించినది.

ఉదా : రాజ్యాంగ (షెడ్యూల్డ్ తెగల) ఆర్డర్ (సవరణ) బిల్లు 2021, రాజ్యాంగ (నూట ఇరవై ఏడవ సవరణ) బిల్లు 2021, రాజ్యాంగం (నూట ఇరవై ఆరవ సవరణ) బిల్లు 2019.

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు :

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లును పార్లమెంటులో ప్రవేశపెడతారు తప్ప మంత్రి కాదు. శాసన ప్రక్రియ కోసం, పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టే రెండు రకాల బిల్లులు ఉన్నాయి: **ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ బిల్లులు**. మంత్రులు కాకుండా, పార్లమెంటు సభ్యులను (ఎంపిలు) ప్రైవేట్ సభ్యులుగా పిలుస్తారు. ప్రయివేటు సభ్యులు శాసన పుస్తకంలో చేర్చడానికి తగినవిగా భావించే చట్టాన్ని కూడా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. **ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు** ప్రభుత్వ బిల్లుకు భిన్నంగా ఉంటుంది మరియు దీనిని మంత్రి కాని పార్లమెంటు సభ్యుడు నడుపుతారు. ప్రస్తుత న్యాయ వ్యవస్థలో సమస్యలు, లోటుపాట్లు ఉన్నాయని కొందరు ఎంపీలు భావిస్తున్న అంశాలను ప్రభుత్వం దృష్టికి తీసుకురావడానికి ఈ ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు దోహదపడుతుంది. ఫలితంగా, ఇది ముఖ్యమైన అంశాలపై ప్రత్యర్థి పార్టీ దృక్పథానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. దీనికి పార్లమెంటు ఆమోదం లభించే అవకాశాలు తక్కువ. నెల రోజుల నోటీసుతో దీన్ని సభలో ప్రవేశపెట్టాలి. దాని ముసాయిదా రూపకల్పన ప్రశ్నార్థక సభ్యుడి బాధ్యత. ప్రైవేట్ బిల్లు ఆమోదయోగ్యమా కాదా **అనేది రాజ్యసభ చైర్మన్, లోక్ సభ స్పీకర్** నిర్ణయిస్తారు. ప్రభుత్వ బిల్లుల ప్రవేశానికి, చర్చకు అన్ని రోజులు అందుబాటులో ఉంటాయి. అయితే, ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులకు శుక్రవారాలు మాత్రమే అందుబాటులో ఉన్నాయి. అనేక బిల్లులు ఉన్నప్పుడు చర్యలను ప్రవేశపెట్టే క్రమాన్ని నిర్ణయించడానికి బ్యాలెట్ యంత్రాంగాన్ని ఉపయోగిస్తారు. ఈ బిల్లులలో ప్రతి ఒక్కదానిని ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు మరియు తీర్మానాలపై పార్లమెంటరీ కమిటీ పరిశీలిస్తుంది, ఇది ప్రతిదానికి ప్రాధాన్యత మరియు వర్గీకరణను కేటాయిస్తుంది. ప్రయివేటు **మెంబర్ బిల్లును సభ తిరస్కరించడం** వల్ల ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసంపై గానీ, రాజీనామాపై గానీ ఎలాంటి ప్రభావం ఉండదు.

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుకు నిబంధనలు :

భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 108 ప్రకారం ఉభయ సభలు సంయుక్తంగా సమావేశాలు నిర్వహించాలి. రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేస్తారు, దీనికి స్పీకర్ అధ్యక్షత వహిస్తారు లేదా, ఆయన లేనప్పుడు, లోక్ సభ డిప్యూటీ స్పీకర్ లేదా, ఆయన గైర్హాజరీలో రాజ్యసభ డిప్యూటీ చైర్మన్. **ఆర్టికల్ 118(3)** ప్రకారం ఉమ్మడి సమావేశం జరిగినప్పుడు రాష్ట్రపతి నిర్దేశించిన నిబంధనలను పొందుపరిచారు. ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించినప్పుడు రాష్ట్రపతి తన పూర్తి వీటోను ఉపయోగించవచ్చు. అధ్యక్షుడు తన సంపూర్ణ వీటోను ఉపయోగించినప్పుడు, ఒక బిల్లు ఎప్పుడూ పగటి వెలుగును చూడదు. భారత పార్లమెంటు ఆమోదించిన తర్వాత కూడా బిల్లు చట్టంగా మారదు. బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి ముందు, సభ్యుడు కనీసం ఒక నెల నోటీసును అందించాలి, తద్వారా రాజ్యాంగ నిబంధనలు మరియు శాసన నిబంధనలకు అనుగుణంగా సభ సెక్రటేరియట్ దానిని సమీక్షించగలదు. పీఆర్ఎస్ లెజిస్లేటివ్ ప్రకారం 1970 నుంచి ఏ ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించలేదు. 1956లో ఆమోదించిన 14 బిల్లుల్లో ఇప్పటి వరకు 14 బిల్లులను పార్లమెంటు ఆమోదించింది. 14వ లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టిన 300కు పైగా ప్రైవేటు మెంబర్ బిల్లుల్లో కేవలం 4 శాతం మాత్రమే చర్చకు వచ్చాయి. మిగిలిన 96% ఒక్క చర్చ కూడా లేకుండానే ముగిశాయి.

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు – ఉదాహరణలు :

- చివరిసారిగా 1970లో ఉభయ సభలు ప్రైవేటు మెంబర్ బిల్లును ఆమోదించాయి.

- 1968 నాటి సుప్రీంకోర్టు (క్రిమినల్ అప్పిలేట్ పరిధి విస్తరణ) బిల్లు ఈ చట్టం.
- 1956లో లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టిన ప్రొసీడింగ్స్ ఆఫ్ లెజిస్లేచర్ (ప్రచురణ పరిరక్షణ) బిల్లు.
- 1964లో లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టిన పార్లమెంటు సభ్యుల జీతభత్యాల (సవరణ) బిల్లు.
- భారత శిక్షాస్మృతి (సవరణ) బిల్లును 1967లో రాజ్యసభలో ప్రవేశపెట్టారు.

ప్రైవేటు మెంబర్ బిల్లులు చట్టరూపం దాల్చాయి.

- ❖ ముస్లిం వక్ఫ్ బిల్లు, 1952
- ❖ మహిళా, శిశు సంస్థల (లైసెన్సింగ్) బిల్లు, 1954
- ❖ పురాతన మరియు చారిత్రక కట్టడాలు మరియు పురావస్తు ప్రదేశాలు మరియు జాతీయ ప్రాముఖ్యత) బిల్లు, 1954
- ❖ హిందూ వివాహ (సవరణ) బిల్లు, 1956
- ❖ క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ (సవరణ) బిల్లు, 1957
- ❖ అనాథాశ్రమాలు మరియు ఇతర చారిటబుల్ హోమ్స్ (పర్యవేక్షణ మరియు నియంత్రణ) బిల్లు, 1959
- ❖ ఇండియన్ మెరైన్ ఇన్సూరెన్స్ బిల్లు, 1959
- ❖ పార్లమెంటు సభ్యుల జీతభత్యాలు (సవరణ) బిల్లు, 1964
- ❖ ఇండియన్ పీనల్ కోడ్ (సవరణ) బిల్లు, 1963
- ❖ సుప్రీం కోర్టు (క్రిమినల్ అప్పిలేట్ పరిధి విస్తరణ) బిల్లు, 1970

2.4.3 ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుకు, పబ్లిక్ బిల్లుకు మధ్య వ్యత్యాసం :

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు..	**ప్రజా బిల్లు**
దీనిని మంత్రి కాకుండా పార్లమెంటు సభ్యులు ఎవరైనా ప్రవేశపెడతారు.	దీనిని పార్లమెంటులో ఒక మంత్రి ప్రవేశపెడతారు.
ఇది ప్రస్తుత సమస్యపై ప్రతిపక్ష పార్టీ దృక్పథానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది.	ఇది అధికార పార్టీ విధానానికి అద్దం పడుతోంది.
దీనికి పార్లమెంటు ఆమోదం లభించే అవకాశాలు తక్కువ.	దీనికి పార్లమెంటు ఆమోదం లభించే అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి.
దీనిని సభ తిరస్కరించడం వల్ల ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసంపై గానీ, రాజీనామాపై గానీ ఎలాంటి ప్రభావం ఉండదు.	దీనిని సభ తిరస్కరించడం ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసం లేకపోవడానికి సమానం మరియు రాజీనామాకు దారితీయవచ్చు.

దీనిని సభలో ప్రవేశపెట్టడానికి నెల రోజుల నోటీసు అవసరం.	దానిని సభలో ప్రవేశపెట్టడం.. ఏడు రోజుల నోటీసు అవసరం.
దాని ముసాయిదా రూపకల్పన సంబంధిత సభ్యుడి బాధ్యత.	న్యాయశాఖతో సంప్రదించి సంబంధిత శాఖ దీన్ని రూపొందిస్తుంది.

2.5 ముగింపు :

సాధారణ బిల్లు అంటే పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టి ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందే బిల్లు. ఒక బిల్లు పార్లమెంటు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఒక ముసాయిదా మాత్రమే. పార్లమెంటు చట్టంగా మారాలంటే ఈ బిల్లు పైన పేర్కొన్న దశలను పూర్తి చేయాలి. బిల్లు యొక్క ప్రతి రూపం యొక్క ఆవశ్యకతలను అనుసరించడం ద్వారా మాత్రమే అది చట్టంగా పరిగణించబడటానికి అర్హత పొందుతుంది. ఈ పాఠం భారత పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియ యొక్క సమగ్ర అవలోకనాన్ని అందిస్తుంది, ఆర్థిక బిల్లులు, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు మరియు వాటి మూలం ఆధారంగా బిల్లులతో సహా వివిధ రకాల బిల్లులపై దృష్టి పెడుతుంది. ఇది వివిధ రకాల బిల్లులను ఆమోదించడంలో ఇమిడి ఉన్న విధానాలను వివరిస్తుంది, మెజారిటీ ఓట్లు మరియు రాష్ట్రపతి ఆమోదం యొక్క పాత్రను నొక్కి చెబుతుంది. దీనికి తోడు మంత్రులు ప్రవేశపెట్టిన ప్రభుత్వ బిల్లులకు, పార్లమెంటు సభ్యులు ప్రవేశపెట్టిన ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులకు మధ్య వ్యత్యాసం ఉంటుంది. సమాజంపై వాటి ప్రభావాన్ని ప్రదర్శిస్తూ చట్టంగా రూపొందించిన ముఖ్యమైన బిల్లుల ఉదాహరణలను కూడా ఈ గ్రంథం అందిస్తుంది. అంతేకాక, ఇది ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు మరియు పబ్లిక్ బిల్లుల మధ్య వ్యత్యాసాలను హైలైట్ చేస్తుంది, వాటి లక్షణాలు మరియు చిక్కులను వివరిస్తుంది. భారత పార్లమెంటులో చట్టాలు ఎలా అమలవుతాయో అర్థం చేసుకోవడానికి శాసన ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం చాలా ముఖ్యం. మెజారిటీ ఓట్లు, రాష్ట్రపతి ఆమోదం, పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల ప్రాముఖ్యతను నొక్కిచెబుతూ బిల్లు ఆమోదంలోని చిక్కులను ఈ పాఠం వెలుగులోకి తెస్తుంది. ఆర్థిక వ్యవహారాలను పరిష్కరించే ఆర్థిక బిల్లుల నుంచి రాజ్యాంగ మౌలిక చట్రాన్ని మార్చే రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లుల వరకు పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన బిల్లుల విభిన్న స్వభావాన్ని ఇది నొక్కిచెబుతుంది. అంతేకాక, విధానాలను రూపొందించడంలో మరియు సామాజిక సమస్యలను పరిష్కరించడంలో ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ సభ్య బిల్లుల ప్రాముఖ్యతను ఇది నొక్కి చెబుతుంది. చట్టబద్ధ బిల్లుల ఉదాహరణలను పరిశీలించడం ద్వారా, పాలన మరియు సమాజంపై శాసన చర్య యొక్క స్పష్టమైన ప్రభావాన్ని ఈ పాఠం వివరిస్తుంది. మొత్తంమీద, ఈ పాఠం అభ్యాసకులను భారతదేశంలో శాసన ప్రక్రియపై సమగ్ర అవగాహనతో సన్నద్ధం చేస్తుంది, చట్ట రూపకల్పన మరియు విధాన రూపకల్పన యొక్క డైనమిక్స్తో విమర్శనాత్మకంగా నిమగ్నం కావడానికి వారికి అధికారం ఇస్తుంది.

2.6 సారంశం :

చివరగా, భారత పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియ ఒక సంక్లిష్టమైన మరియు బహుముఖ వ్యవస్థ, ఇది ప్రతిపాదిత చట్టాలు కట్టుబడి ఉండటానికి ముందు సమగ్ర పరిశీలన మరియు చర్చను నిర్ధారిస్తుంది. ఈ పాఠం వివిధ రకాల బిల్లులను హైలైట్ చేసింది– సాధారణ బిల్లులు, ఆర్థిక బిల్లులు, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు, ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు– ప్రతి ఒక్కటి ప్రత్యేక ప్రయోజనాలను అందిస్తాయి మరియు నిర్దిష్ట విధానాలను అనుసరిస్తాయి. ద్రవ్య బిల్లులు మరియు ఆర్థిక బిల్లుల మధ్య వ్యత్యాసం, ముఖ్యంగా భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్

110 మరియు 117 లో పేర్కొన్న సూక్ష్మాంశాలు శాసన పాలన యొక్క ఖచ్చితమైన స్వభావాన్ని నొక్కిచెబుతున్నాయి. ఆర్థిక బిల్లులు ఆర్థిక విధానం మరియు ప్రభుత్వ వ్యయాలకు అంతర్భాగం, అయితే రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు దేశం యొక్క పునాది చట్ట చట్రాన్ని స్వీకరించడానికి మరియు నవీకరించడానికి కీలకం. శాసన ప్రక్రియలో లోక్ సభ, రాజ్యసభ మరియు రాష్ట్రపతి యొక్క పాత్రలు మరియు అధికారాలు ప్రజాస్వామ్య జవాబుదారీతనాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ వ్యవస్థలో అంతర్లీనంగా ఉన్న తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలను మరింత వివరిస్తాయి. ఒక బిల్లు యొక్క శాసన ప్రయాణం– ఉభయ సభల ఆమోదం మరియు రాష్ట్రపతి ఆమోదం వరకు– పార్లమెంటులోని విభిన్న అభిప్రాయాలు మరియు ఆసక్తులను ప్రతిబింబించే బహుళ దశలు మరియు మెజారిటీ రకాలను కలిగి ఉంటుంది. ప్రభుత్వ బిల్లులు అధికార పార్టీ ఎజెండాను ప్రతిబింబిస్తాయి, అయితే ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు వ్యక్తిగత ఎంపిలకు ప్రజా సమస్యలను పరిష్కరించడానికి ఒక మార్గాన్ని అందిస్తాయి, అయినప్పటికీ అమలుకు తక్కువ అవకాశాలు ఉన్నాయి. విధానపరమైన సంక్లిష్టతలు ఉన్నప్పటికీ, శాసన ప్రక్రియ కఠినమైన మరియు ప్రతిస్పందించే విధంగా రూపొందించబడింది, మార్పు యొక్క అవసరానికి స్థిరత్వాన్ని సమతుల్యం చేస్తుంది. భారతదేశం యొక్క సామాజిక–ఆర్థిక మరియు రాజకీయ ముఖచిత్రాన్ని రూపొందించే చట్టాలు ఎలా ఉనికిలోకి వస్తాయో అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం చాలా ముఖ్యం. దేశ అవసరాలు మరియు సవాళ్లను పరిష్కరించడంలో శాసన వ్యవస్థ పటిష్ఠంగా, పారదర్శకంగా మరియు సమర్థవంతంగా ఉండేలా చూడటానికి చట్టసభ సభ్యులు మరియు పౌరులు చురుకైన భాగస్వామ్యం మరియు అప్రమత్తత యొక్క ప్రాముఖ్యతను కూడా ఇది హైలైట్ చేస్తుంది. కీలక ఉదాహరణలు మరియు అంతర్లీన సూత్రాలను పరిశీలించడం ద్వారా, ఈ పాఠం భారతదేశం యొక్క శాసన చట్రం గురించి సమగ్ర అంతర్దృష్టిని అందిస్తుంది, ప్రజాస్వామ్య పాలనపై లోతైన అవగాహనను పెంపొందిస్తుంది.

2.7 ముఖ్య పదకోశం :

సంయుక్త సమావేశం :

శాసనసభ ప్రతిష్టంభనలను పరిష్కరించడానికి ఉభయ సభలు ఏకకాలంలో సమావేశమయ్యే పార్లమెంటరీ విధానం, లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా డిప్యూటీ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ డిప్యూటీ చైర్మన్ అధ్యక్షతన.

ప్రత్యేక మెజారిటీ :

పార్లమెంటులో ఓటింగ్ పరిమితి రాజ్యాంగ సవరణలు వంటి కొన్ని బిల్లులను ఆమోదించడానికి మూడింట రెండు వంతుల మంది సభ్యులు హాజరు కావాలి మరియు మొత్తం బలంలో మూడింట రెండు వంతులు ఓటు వేయాలి, గణనీయమైన శాసన మార్పులకు విస్తృత ఏకాభిప్రాయాన్ని నిర్ధారిస్తుంది.

సంపూర్ణ మెజారిటీ :

విశ్వాస తీర్మానాలు వంటి బిల్లుల ఆమోదానికి అవసరమైన శాసనమండలి మొత్తం బలంలో 50 శాతానికి మించి ఓటింగ్ అవసరం, కీలక నిర్ణయాలకు మెజారిటీ మద్దతును ప్రతిబింబిస్తుంది.

సమర్థవంతమైన మెజారిటీ :

శాసనమండలిలో ప్రస్తుతం భర్తీ అయిన సీట్ల ఆధారంగా మెజారిటీ, వివిధ కారణాల వల్ల ఖాళీలను లెక్కించడం,

బిల్లులు ఆమోదించడానికి వాస్తవ బలాన్ని నిర్ణయించడం, ప్రొసీడింగ్స్ నిర్వహించడం.

ఆమోదం :

భారతదేశంలో రాజ్యాంగ సవరణలకు వర్తించే ఒక నిర్ణయం లేదా ఒప్పందానికి అధికారిక ఆమోదం లేదా ధృవీకరణ, పార్లమెంటు ప్రతిపాదించిన మార్పులను అమలు చేయడానికి రాష్ట్ర శాసనసభల ఆమోదం అవసరం.

2.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. భారత పార్లమెంటులో ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుల మధ్య ముఖ్యమైన తేడాలు ఏమిటి?
2. ఫైనాన్షియల్ బిల్లుల యొక్క ప్రాముఖ్యత మరియు భారతదేశ ఆర్థిక విధానాలను రూపొందించడంలో వాటి పాత్రను వివరించండి.
3. రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు భారతదేశ న్యాయ, రాజకీయ ముఖచిత్రం యొక్క పరిణామానికి ఎలా దోహదం చేస్తాయి?
4. శాసన ప్రక్రియలో విభిన్న దృక్పథాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడంలో ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లుల ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.

2.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. కశ్యప్, ఎస్.సి. భారత పార్లమెంటు: పరిణామం మరియు పనితీరు. ప్రచురణకర్త.
2. కౌల్, ఎం.ఎన్., & షక్దర్, ఎస్.ఎల్. పార్లమెంటరీ ప్రొసీజర్ అండ్ ప్రాక్టీస్. ప్రచురణకర్త.
3. ఆస్టిన్, జి. భారత రాజ్యాంగం: ఒక జాతికి మూలస్తంభం. ప్రచురణకర్త.
4. లక్ష్మీకాంత్, ఎం. భారత రాజనీతి.. ప్రచురణకర్త.
5. జయల్, ఎన్.జి., & మెహతా, పి.బి. (2010). ది ఆక్స్ ఫర్డ్ కంపానియన్ టు పాలిటిక్స్ ఇన్ ఇండియా. ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్సిటీ ప్రెస్.

డా. కె. వి. ఆర్. శ్రీనివాస్

పాఠం – 3
శాసనసభలో పార్లమెంటు సభ్యుల పాత్ర

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ఎంపీలు నిర్వహించే విభిన్న బాధ్యతలను గ్రహించడం.
- పార్లమెంటు సభ్యులు ఏర్పాటు చేసిన ప్రభుత్వాన్ని నిర్వచించే ప్రత్యేక లక్షణాలను పరిశీలించడం.
- శాసనం నుంచి పర్యవేక్షణ, ప్రాతినిధ్యం వరకు ఎంపీలు చేపట్టే బహుముఖ విధులను అర్థం చేసుకోవడం.
- ప్రత్యామ్నాయ వ్యవస్థల కంటే పార్లమెంటరీ పాలనను భారతదేశం ఎంచుకోవడం వెనుక కారణాలను అంచనా వేయడం.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

3.1 పరిచయం

3.2 పార్లమెంటుసభ్యులు

3.3 పార్లమెంటుసభ్యత్వం

- 3.3.1 పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలు
- 3.3.2 అర్హత ప్రమాణాలు
- 3.3.3 అనర్హతలు
- 3.3.4 అనర్హతకు ఇతర కారణాలు
- 3.3.5 అలాంటి అనర్హతలకు హైకోర్టులో అప్పీల్ చేసుకునే హక్కు ఉంది.

3.4 ఎంపీల అధికారాలు, అధికారాలు

3.5 పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రధాన బాధ్యతలు

3.6 భారతదేశంలో పార్లమెంటు సభ్యుల విధులు.

3.7 పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రభుత్వ రూపాన్ని స్వీకరించడం?

3.8 పార్లమెంటు సభ్యుల పాత్ర

3.9 ముగింపు

3.10 సారంశం

3.11 ముఖ్య పదకోశం

3.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

3.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

3.1 పరిచయం:

ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలు, విలువల పట్ల దేశ నిబద్ధతకు భారతదేశంలోని పార్లమెంటరీ పాలనా వ్యవస్థ నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది. చారిత్రక వారసత్వాలతో నిండిన లోక్ సభ, రాజ్యసభలతో కూడిన భారత పార్లమెంటు దేశ ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యానికి మూలస్తంభం. ఈ పాఠం పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ యొక్క సంక్లిష్టతలను పరిశీలిస్తుంది, దేశ శాసన ముఖచిత్రాన్ని రూపొందించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తున్న పార్లమెంటు సభ్యుల (ఎంపిలు) పాత్రలు, విధులు మరియు బాధ్యతలను వివరిస్తుంది. అర్హత ప్రమాణాలు మరియు అనర్హతలతో సహా పార్లమెంటరీ సభ్యత్వాన్ని నియంత్రించే రాజ్యాంగ నిబంధనలు బలమైన మరియు బాధ్యతాయుతమైన పార్లమెంటరీ నిర్మాణానికి పునాది వేస్తాయి. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ యొక్క సంక్లిష్టతల గుండా ప్రయాణిస్తున్నప్పుడు, నామమాత్ర మరియు నిజమైన కార్యనిర్వాహకులు, సమిష్టి బాధ్యత మరియు ప్రధాన మంత్రి నాయకత్వం వంటి భారతదేశ రాజకీయ ముఖచిత్రాన్ని నిర్వచించే విలక్షణ లక్షణాలను మేము ఆవిష్కరించాము. ప్రధాని సలహా మేరకు లోక్ సభను రద్దు చేయడం వ్యవస్థ డైనమిక్ స్వభావాన్ని చాటిచెబుతుంది. అదనంగా, గోప్యతా సూత్రాలు మరియు రాజకీయ సజాతీయత భారత పార్లమెంటు యొక్క ప్రత్యేక లక్షణానికి దోహదం చేస్తాయి. శాసన బాధ్యతలు, పర్యవేక్షణ, ప్రాతినిధ్యం, పర్సు యొక్క శక్తిని కలిగి ఉన్న ఎంపిలు నిర్వహించే విస్తృతమైన విధులను ఈ పాఠం మరింత అన్వేషిస్తుంది. పార్లమెంటరీ పాలనలో కీలకమైన రాజ్యాంగ సవరణలు వివిధ మెజారిటీ అవసరాలు మరియు రాష్ట్ర ఆమోదాలతో కూడిన ఖచ్చితమైన ప్రక్రియకు లోనవుతాయి. భారతదేశం పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వాన్ని అవలంబించడం వెనుక గల కారణాలను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు, పరిచయం, బాధ్యత యొక్క స్పష్టమైన నిర్వచనం, సంఘర్షణలను నివారించడం మరియు దేశంలోని గొప్ప వైవిధ్యాన్ని గుర్తించడం వంటి చారిత్రక నేపథ్యాన్ని మనం చూస్తాము. స్థానిక స్థాయిలో వారి అభివృద్ధి బాధ్యతలు, ఎన్నికల ప్రక్రియల్లో భాగస్వామ్యం, ప్రభుత్వ పథకాలపై అప్రమత్తతతో సహా ఎంపీలు చేపట్టే బహుముఖ పాత్రలపై దృష్టి సారించడం ద్వారా పాఠం ముగుస్తుంది. ఈ అంశాలన్నీ కలిసి భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్య సారాంశాన్ని ఆవిష్కరించే సమగ్ర కథనాన్ని అల్లి, దేశ పాలనను, విధాన నిర్ణయాలను నడిపించే రాజకీయ యంత్రాంగాన్ని సూక్ష్మంగా అర్థం చేసుకుంటాయి. ద్విసభ చట్టసభలు ఉన్న దేశాలలో పార్లమెంటుకు ఓటర్ల ప్రతినిధిగా ఉన్న వ్యక్తిని పార్లమెంటు సభ్యుడు (ఎంపి) అంటారు. మన ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్య లక్ష్యాలను ఆచరణలో పెట్టడానికి పార్లమెంటు వేదిక. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 79-122లో అర్హత ప్రమాణాలు, విధులు, అనర్హత నిబంధనలు తదితర అంశాలను పొందుపరిచారు.

3.2 పార్లమెంటుసభ్యులు :

ద్విసభ చట్టసభలు ఉన్న దేశాలలో, పార్లమెంటు సభ్యుడు లేదా ఎంపి పార్లమెంటులో ఓటర్లకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు. దేశంలోని మెజారిటీ రాజకీయ పార్టీలకు సాధారణంగా పార్లమెంటు సభ్యులు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు. భారత పార్లమెంటు రెండు సభలుగా విభజించబడింది:

రాజ్యసభ లేదా పెద్దల సభ

లోక్ సభ లేదా పార్లమెంటు దిగువ సభ

రాజ్యసభ: రాజ్యసభలో గరిష్టంగా 250 మంది సభ్యులు ఉండాలి, ఇందులో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు 238 మంది సభ్యులు, రాష్ట్రపతి ఎన్నుకునే 12 మంది సభ్యులు ఉండాలి.

లోక్ సభ: ఇది సార్వత్రిక వయోజన ఓటు హక్కు ఆధారంగా నేరుగా ఎన్నుకోబడిన వ్యక్తులతో కూడి ఉంటుంది. సభలో గరిష్టంగా 552 మంది సభ్యులు ఉండవచ్చు, ఇందులో రాష్ట్రాలకు 530 మంది, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు 20 మంది, ఆంగ్లో-ఇండియన్ కమ్యూనిటీ నుండి రాష్ట్రపతిచే ఎన్నుకోబడిన ఇద్దరు ఉంటారు. ప్రస్తుతం సభలో 543 మంది సభ్యులున్నారు.

3.3 పార్లమెంటుసభ్యత్వం :

భారత రాజ్యాంగం భారతదేశానికి ఒక పార్లమెంటును శాసన వ్యవస్థగా అందించింది. ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం అనే మన లక్ష్యాన్ని సాకారం చేసుకునే వేదిక పార్లమెంటు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 79-122లో అర్హతలు, విధులు, అనర్హత నిబంధనలు తదితర అంశాలను పొందుపరిచారు.

3.3.1 పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

ఆర్టికల్ 79 – 122 పార్లమెంటరీ సభ్యత్వం కోసం వివిధ నిబంధనలను ఈ క్రింది విధంగా అందించింది :

ఆర్టికల్ 79 – పార్లమెంటు కూర్పుకు అవకాశం కల్పిస్తుంది. భారత పార్లమెంటులో రాష్ట్రపతి, లోక్ సభ, రాష్ట్రాల మండలి (రాజ్యసభ) ఉంటాయి.

ఆర్టికల్ 80 – రాష్ట్రాల మండలి కూర్పు – ఇది మొత్తం 250 మంది (238 మంది రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల నుండి ఎన్నుకోబడిన + 12 మంది భారత రాష్ట్రపతిచే నామినేట్ చేయబడింది) సభ్యత్వాన్ని కల్పించింది. రాష్ట్రాలకు చెందిన సభ్యులను ఆయా రాష్ట్రాల శాసనసభలకు ఎన్నికైన సభ్యులు పరోక్ష ఎన్నికల ద్వారా, ఒకే బదిలీ ఓటు విధానం ద్వారా ఎన్నుకుంటారు. (నాల్గవ షెడ్యూలు). పార్లమెంటు ఆమోదించిన చట్టం ద్వారా యుటిల ప్రతినిధులు నిర్దేశించబడతారు మరియు నియంత్రించబడతారు. అధ్యక్షుడు 12 మంది సభ్యులను ఈ క్రింది మార్గాల నుండి నామినేట్ చేస్తాడు; ఆర్ట్, లిటరేచర్, సైన్స్ అండ్ సోషల్ సర్వీస్. ప్రస్తుతం రాజ్యసభలో 245 స్థానాలు ఉండగా, అందులో 233 స్థానాలు రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు కేటాయించారు. (వరుసగా 229 + 4) + 12 నామినేట్ చేయబడింది). మన సమాఖ్య వ్యవస్థలో రాష్ట్రాల ప్రయోజనాలకు కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. జనాభా నిష్పత్తిలో రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యం ఉంది. అన్ని రాష్ట్రాలకు సమాన ప్రాతినిధ్యం

ఉన్న అమెరికాలా కాదు. రాజ్యసభ అనేది శాశ్వత సభ. ఇది ప్రతి ఐదేళ్లకోసారి లోక్ సభలాగా రద్దు కాదు. ప్రతి రెండవ సంవత్సరం 1/3 వ వంతు సభ్యులు పదవీ విరమణ చేస్తారు మరియు ఎన్నికల ద్వారా కొత్త 1/3 వ వంతు సభ్యులు భర్తీ చేయబడతారు. ఒక సాధారణ ఖాళీని భర్తీ చేయడానికి ఒక సభ్యుడు ఎన్నికైతే, అతను / ఆమె ఆ స్థానానికి మిగిలిపోయిన కాలాన్ని మాత్రమే (అంటే మొత్తం ఆరేళ్ల వ్యవధి కాదు) మాత్రమే అందిస్తారు.

ఆర్టికల్ 81 : లోక్ సభ కూర్పు ; లోక్ సభకు మొత్తం 552 మంది సభ్యులు ఉండాలని రాజ్యాంగం చెబుతోంది. వీరిలో రాష్ట్రాల నుంచి 530 మంది, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల నుంచి 20 మంది, ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీ నుంచి ఇద్దరు రాష్ట్రపతి నామినేట్ అయ్యారు. యూనివర్సల్ అడల్ట్ ఓటుహక్కు ప్రక్రియ ద్వారా వీరు నేరుగా ఎన్నుకోబడతారు. సూత్రాలలో ఒకే నియోజకవర్గం, మొదట పదవిని దాటడం వంటివి ఉన్నాయి.

ఆర్టికల్ 83 : సభ వ్యవధి ; భారత రాజ్యాంగంలోని 83వ అధికరణం పార్లమెంటు ఉభయ సభల కాలపరిమితిని కల్పిస్తుంది. లోక్ సభ కాలపరిమితి 5 సంవత్సరాలు, రాజ్యసభ శాశ్వత సభ.

3.3.2 అర్హత ప్రమాణాలు :

ఆర్టికల్ 84 : అర్హతలు ; రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 84 ప్రకారం పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి అర్హతలు ఉన్నాయి. అర్హత ప్రమాణాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి: :

- అతను భారత పౌరుడు అయి ఉండాలి.
- వయసు 30 ఏళ్లకు తగ్గకుండా ఉండాలి.
- అందుకోసం పార్లమెంటు చేసిన ఏ చట్టమైనా నిర్దేశించిన ఇతర అర్హతలు కలిగి ఉండాలి.

3.3.3 అనర్హతలు :

ఆర్టికల్ 102 : అనర్హతలు ; రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 102 ప్రకారం పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లోని సభ్యులపై అనర్హత వేటు పడే అవకాశం ఉంది. పార్లమెంటు చట్టంలో పేర్కొన్న పదవి కాకుండా లాభదాయకమైన పదవి (భారత ప్రభుత్వం లేదా ఏదైనా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కింద) కలిగి ఉంటే సభ్యుడు అనర్హుడు.

- ఒకవేళ అతడు మానసిక స్థితి సరిగా లేనట్లయితే, సమర్థవంతమైన న్యాయస్థానం ద్వారా ప్రకటించబడితే;
- ఒకవేళ అతను దివాళా తీయని వ్యక్తిగా తేలితే;
- అతను భారత పౌరుడు కాకపోతే, లేదా స్వచ్ఛందంగా విదేశీ రాష్ట్ర పౌరసత్వాన్ని పొందినట్లయితే, లేదా విదేశీ రాజ్యానికి విధేయత లేదా కట్టుబడి ఉండటానికి ఏదైనా అంగీకారం కింద ఉంటే;
- పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం ప్రకారం ఆయనపై అనర్హత వేటు వేస్తే..

3.3.4 అనర్హతకు ఇతర కారణాలు :

- ఒక వ్యక్తి అవినీతికి పాల్పడినట్లు రుజువైతే..
- ఒక వ్యక్తి కొన్ని నేరాలకు దోషిగా తేలితే – అవి: ఐపిసి; పౌరహక్కుల చట్టం– 1955, యుఎపిఎ చట్టం, 1967 మొదలైనవి.
- 2 సంవత్సరాలకు తగ్గకుండా జైలు శిక్ష పడే ఏదైనా నేరానికి ఆ వ్యక్తి దోషిగా తేలితే..
- ఒకవేళ ఆ వ్యక్తిని ప్రభుత్వ సర్వీసు నుంచి తొలగిస్తే..
- 10వ షెడ్యూలు ప్రకారం అనర్హుడిగా తేలితే..
- అటువంటి అనర్హత విషయంలో రాష్ట్రపతి నిర్ణయం (ఆర్టికల్ 103), రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యుడి విషయంలో గవర్నర్ నిర్ణయం (ఆర్టికల్ 192).
- దీనికి సంబంధించి ఏదైనా నిర్ణయం తీసుకునేటప్పుడు రాష్ట్రపతి, గవర్నర్ కేంద్ర ఎన్నికల సంఘం అభిప్రాయాన్ని తీసుకోవాలి.

3.3.5 అలాంటి అనర్హతలకు హైకోర్టులో అప్పీల్ చేసుకునే హక్కు ఉంది :

ఆర్టికల్ 101 – అనర్హతకు కారణాలను కూడా ఈ క్రింది విధంగా అందిస్తుంది :

- ఒక వ్యక్తి ఎంపీగా, ఎమ్మెల్యేగా ఎన్నికైతే ఒక సభ్యత్వాన్ని వదులుకోవాల్సి ఉంటుంది. లేదంటే రెండు స్థానాలకు అనర్హత వేటు పడుతుంది.
- ప్రిసైడింగ్ అధికారికి రాజీనామా చేసి తన పదవికి రాజీనామా చేస్తే..
- ప్రిసైడింగ్ అధికారికి నోటీసు ఇవ్వకుండా 60 రోజులకు మించి గైర్హాజరైతే..

10వ షెడ్యూలు :

ఫిరాయింపుల నిరోధక చట్టం (10వ షెడ్యూలు) లోని నిబంధనలు. ఒక వ్యక్తి **స్వచ్ఛందంగా పార్టీ సభ్యత్వాన్ని వదులుకుంటే** అనర్హత వేటు వేయవచ్చు.ఓటింగ్ కు దూరంగా ఉండటం లేదా అతని/ఆమె రాజకీయ పార్టీ ఇచ్చిన ఆదేశాలకు విరుద్ధంగా వ్యవహరించడం ఎన్నికైన తరువాత ఒక రాజకీయ పార్టీలో చేరతారు. 6 నెలల గడువు ముగిసిన తర్వాత ఏదైనా రాజకీయ పార్టీలో చేరితే 91వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం–2003 ప్రకారం ఒక పార్టీలోని 2/3 వంతు సభ్యులు మరో రాజకీయ పార్టీలో చేరితే వారిపై అనర్హత వేటు పడదు. (గతంలో ఇది మూడింట ఒక వంతు ఉండేది) అలాంటి విషయంలో స్పీకర్, చైర్మన్ నిర్ణయమే ఫైనల్ అవుతుంది.

3.4 ఎంపీల అధికారాలు, అధికారాలు :

ఎంపీల అధికారాలు, అధికారాలు**ఆర్టికల్ 105, ఆర్టికల్ 194**). పార్లమెంటు స్వతంత్రతను, గౌరవాన్ని

కాపాడటానికి, తమ విధులను సమర్థవంతంగా నిర్వహించడానికి, ఎంపీలు, ఎమ్మెల్యేలు సమిష్టిగా, వ్యక్తిగత హోదాలో ఈ క్రింది హక్కులు మరియు మినహాయింపులను అనుభవిస్తున్నారు.

వ్యక్తిగత సామర్థ్యంలో..

- భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ హక్కు
- అరెస్టు నుండి స్వేచ్ఛ
- సాక్షులుగా హాజరు నుండి మినహాయింపు

సమిష్టి సామర్థ్యంలో..

- డిబేట్స్ ప్రొసీడింగ్స్ ప్రచురించే హక్కు
- అపరిచితులను మినహాయించే హక్కు
- సభ్యులు మరియు బయటి వ్యక్తులను శిక్షించే హక్కు
- వారి అధికారాలు, విశేషాధికారాలు పార్లమెంటు చట్టం ద్వారా నియంత్రించబడతాయి.
- అటార్నీ, అడ్వొకేట్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియాకు కూడా ఇలాంటి అధికారాలు లభిస్తాయి.

సంబంధిత వివాదాలు :

కేరళ శాసనసభ ఎమ్మెల్యేలపై క్రిమినల్ కేసులను ఉపసంహరించుకునేందుకు సుప్రీంకోర్టు నిరాకరించింది. 2015లో బడ్జెట్ సమావేశాల సందర్భంగా ఈ ఎమ్మెల్యే ఇంటిని ధ్వంసం చేశారు.

సుప్రీం కోర్టు ఇలా చెబుతోంది :

క్రిమినల్ చర్యలకు పార్లమెంటరీ అధికారాలు అందుబాటులో లేవు. ఇవి రోగనిరోధక శక్తికి ఆటోమేటిక్ గేట్వేలు కావు. అవసరమైన శాసన చర్యను నిర్వహించడానికి హక్కులు అందుబాటులో ఉన్నాయి, మరియు విధ్వంసం అవసరమైన శాసన చర్య కాదు. సభలో విధ్వంసం ప్రతిపక్షాల నిరసన తెలిపే హక్కుతో సమానం కాదు. భారత పౌరులందరికీ సమానంగా వర్తించే పబ్లిక్ ప్రాపర్టీ డ్యామేజ్ నిరోధక చట్టం 1984 ప్రకారం విధ్వంసం నేరం. పార్లమెంటు సభ్యులు రాజ్యాంగ విధేయత ప్రమాణం ప్రకారం వ్యవహరించాలి మరియు భారతదేశ ఐక్యత మరియు సమగ్రతను నిలబెట్టాలి. వారు ప్రజా విశ్వాసం యొక్క పరామీటర్లకు లోబడి పనిచేయాలి. దీనికితోడు మీడియాపై అధికారాలను ఉపయోగించడం కూడా మరో వివాదానికి దారి తీసింది.

3.5 పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రధాన బాధ్యతలు :

నామమాత్ర మరియు నిజమైన కార్యనిర్వాహకులు :

నిజమైన కార్యనిర్వాహక వర్గం పార్లమెంటరీ రూపంలో ప్రధానమంత్రి, నామమాత్ర కార్యనిర్వాహక వర్గం అధ్యక్షుడు.

సమిష్టి బాధ్యత :

పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో సమిష్టి బాధ్యత అనేది ప్రాథమిక సూత్రం. అన్ని పనుల నిర్వహణకు ఏ ఒక్క వ్యక్తి బాధ్యత వహించదు. దీనికి భిన్నంగా మంత్రులందరూ విధానాలను రూపొందించాలి, భారత పౌరుల కోసం ప్రగతిశీల చట్టాలను ఏర్పాటు చేయాలి మరియు ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపరచాలి.

మెజారిటీ పార్టీ పాలన :

లోక్ సభ ఎన్నికల సమయంలో ఏ రాజకీయ పార్టీకి ఎక్కువ సీట్లు వస్తాయో ఆ పార్టీ కొత్త ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేస్తుంది.

ప్రధాన మంత్రి నాయకత్వం :

పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థలో సభా నాయకుడు దేశ ప్రధాని.

దిగువ సభ రద్దు :

ప్రధానమంత్రి సలహా మేరకు రాష్ట్రపతి లోక్ సభ లేదా దిగువ సభను రద్దు చేయవచ్చు.

గోప్యత :

పార్లమెంటు గోప్యత సూత్ర పద్ధతిని అనుసరిస్తుంది. ఇది పాలసీలు, ప్రొసీడింగ్స్ మరియు నిర్ణయాల యొక్క గోప్యతను కాపాడుతుంది.

రాజకీయ సజాతీయత :

సాధారణంగా, మంత్రిమండలిని ఏర్పాటు చేసే సభ్యులు ఒకే రాజకీయ పార్టీకి చెందినవారు, అందువల్ల వారు ఒకే రకమైన రాజకీయ భావజాలాన్ని పంచుకుంటారు. సంకీర్ణ ప్రభుత్వం విషయంలో మంత్రులు ఏకాభిప్రాయానికి కట్టుబడి ఉంటారు.

3.6 భారతదేశంలో పార్లమెంటు సభ్యుల విధులు :

భారత రాజ్యాంగంలో పార్లమెంటు విధులు ఇలా వ్రాయబడి ఉన్నాయి **ఐదవ భాగంలోని రెండవ అధ్యాయం**. వాటిలో క్రింద జాబితా చేయబడిన అనేక తలలు ఉన్నాయి :

A. శాసన విధులు

B. కార్యనిర్వాహక విధులు

C. ఆర్థిక విధులు

D. అధికారాల సవరణ

E. ఎన్నికల విధులు

F. న్యాయపరమైన విధులు

పార్లమెంటు సభ్యులు నిర్వహించే ఇతర విధులు

- వివిధ సేవా సంస్థలు చేసిన అవార్డుల కోసం వచ్చిన అభ్యర్థనలను చదవడం.
- వివిధ విభాగాల వల్ల కలిగే ఉపయోగాన్ని పరిశోధించడం.
- అపవిత్రం యొక్క సంఘటనలను పరిశోధిస్తుంది.
- 1983 నుంచి పార్లమెంటరీ స్టాండింగ్ బోర్డుల ఏర్పాటును భారత్ పెంచింది.
- ఇటువంటి శాఖాపరమైన సంబంధిత ధర్మకర్తల బోర్డులు ఇరవై ఉన్నాయి.
- వివిధ విభాగాలు స్టాండింగ్ కమిటీలను నియంత్రిస్తాయి – వాటి ఆర్థిక ప్రణాళిక, ఉపయోగం మరియు కార్యాలయంలో కనిపించే బిల్లులు.

రాజ్యాంగ సవరణలు :

ప్రభుత్వం తన అధికారాన్ని పొందే దేశం యొక్క ప్రాథమిక రూల్ బుక్ ను సవరించడాన్ని రాజ్యాంగ సవరణ అంటారు. భారతదేశంలో, ఈ రోజు వరకు, వివిధ ఆర్టికల్స్ జోడించడానికి మరియు తొలగించడానికి మన రాజ్యాంగం 105 సార్లు సవరించబడింది. భారతదేశంలో రాజ్యాంగాన్ని మూడు విధాలుగా సవరిస్తాం. మొదటి రకం రాజ్యాంగ సవరణలో, పార్లమెంటులోని ప్రతి సభ సాధారణ మెజారిటీతో చట్టాన్ని ఆమోదించవచ్చు. రెండో రకం రాజ్యాంగ సవరణలో పార్లమెంటులోని ప్రతి సభ ప్రత్యేక మెజారిటీతో చట్టాన్ని ఆమోదించాలి. మూడవ సందర్భంలో, పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ప్రత్యేక మెజారిటీతో చట్టాన్ని ఆమోదించాలి మరియు సగం రాష్ట్ర అసెంబ్లీలు చట్టాన్ని ఆమోదించాలి.

3.7 పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రభుత్వ రూపాన్ని స్వీకరించడం ?

పరిచయం :

బ్రిటిష్ వలస పాలన (ఆధునిక చరిత్ర వారసత్వం) సమయంలో భారతదేశంలో అమలులో ఉన్న పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ గురించి రాజ్యాంగ నిర్మాతలకు సహేతుకంగా తెలుసు.

బాధ్యత :

పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థ కార్యనిర్వాహక వర్గం యొక్క బాధ్యతాయుతమైన ప్రవర్తనను స్పష్టంగా వివరిస్తుంది, మరియు రాజ్యాంగ నిర్మాతలు అత్యున్నత పీఠంపై బాధ్యత సూత్రానికి ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు.

సంఘర్షణలను నివారించండి :

అమెరికాలో అమలులో ఉన్న అధ్యక్ష వ్యవస్థలో కార్యనిర్వాహక, శాసన వ్యవస్థల మధ్య తలెత్తే సంఘర్షణలను నివారించడానికి రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ప్రయత్నించారు.

రిచ్ డైవర్సిటీ :

భారతదేశం ప్రపంచవ్యాప్తంగా అత్యంత వైవిధ్యభరితమైన రాష్ట్రాలు మరియు అత్యంత సమ్మిళిత బహువచన సమాజాలలో ఒకటి. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ ఈ వైవిధ్యాల ప్రాతినిధ్యాన్ని మరింత ఆశాజనకంగా చూసింది.

భారతదేశం వంటి బహుళ అంతస్తుల పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో ఒక పార్లమెంటు సభ్యుడు (ఎంపి) చాలా కీలకమైన స్థానాన్ని కలిగి ఉంటాడు. అధికార పార్టీ/సంకీర్ణానికి చెందిన వారు కూడా ఎంపీలకు నిర్దిష్ట పాత్రలు, బాధ్యతలు ఉంటాయి. మన దేశం నడుపుతున్న చట్టాలను రూపొందించే బాధ్యత ఎంపీలదే. కార్యక్రమాల రూపకల్పన, పర్యవేక్షణలో వీరు కీలక పాత్ర పోషిస్తారు కానీ, ఈ కార్యక్రమాల అమలులో వారి పాత్ర లేదు. ఎంపిలు తమ నియోజకవర్గంలో పౌరులకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నప్పటికీ, పౌర సమస్యలకు వారిని జవాబుదారీగా ఉంచలేరు. కాబట్టి, వారి బాధ్యతలు ఏమిటి?

3.8 పార్లమెంటు సభ్యుల పాత్ర :

పార్లమెంటు సభ్యుల యొక్క విస్తృత బాధ్యతలు ఈ క్రింది వాటిని కలిగి ఉంటాయి :

లెజిస్లేటివ్ రెస్పాన్సిబిలిటీ :

లోక్ సభలో భారత చట్టాలను ఆమోదించడం.

పర్యవేక్షణ బాధ్యత :

కార్యనిర్వాహక వర్గం (అంటే ప్రభుత్వం) తన విధులను సమర్థవంతంగా నిర్వర్తించేలా చూడటం.

ప్రాతినిధ్య బాధ్యత :

భారత పార్లమెంటు (లోక్ సభ)లో తమ నియోజకవర్గాల ప్రజల అభిప్రాయాలు, ఆకాంక్షలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడం.

ఆర్థిక పరమైన బాధ్యత :

ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన ఆదాయాలు మరియు వ్యయాలను ఆమోదించడం మరియు పర్యవేక్షించడం.

కార్యనిర్వాహక వర్గం :

కేంద్ర మంత్రిమండలి, పార్లమెంటు సభ్యులు కార్యనిర్వాహక వర్గం యొక్క అదనపు బాధ్యతలను నిర్వహిస్తారు.

శాసనసభా పాత్ర :

ముందుగా ఎంపీ అంటే శాసనసభ్యుడు. సాధారణ బిల్లుల (ఆర్టికల్ 100) విషయానికొస్తే, ఆ సభ ఆమోదించిన బిల్లు చట్టంగా మారాలంటే సభలో ఉన్న 50% కంటే ఎక్కువ మంది ఎంపీలు బిల్లుకు అనుకూలంగా ఓటు వేయాలి. ఆర్టికల్ 368 ప్రకారం రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు చట్టంగా మారాలంటే ప్రస్తుతం ఉన్న ఎంపీల్లో కనీసం మూడింట రెండొంతుల మంది, సభలోని సభ్యుల్లో 50 శాతం మంది ఓటు వేయాలి. ఎంపీలు కూడా బిల్లులోని వివిధ అంశాలపై చర్చించి, ఆ తర్వాత కావాలంటే సవరణలను ప్రతిపాదించాలి.

సంక్షిప్తంగా, చట్టాలను రూపొందించడం, బిల్లులు మరియు సవరణల కోసం చర్చించడం మరియు ఓటు వేయడం, వంటి శాసన వ్యవహారాలలో పాల్గొనడం :

i) **శాసనమండలి ఏర్పాటు**

ii) భౌతిక స్థితి సరిహద్దులను పెంచడం లేదా తగ్గించడం

iii) సుప్రీంకోర్టు మరియు హైకోర్టులకు కేటాయించిన అధికార పరిధిని క్రమబద్ధీకరించడం

iv) రాష్ట్రపతి అభిశంసన ప్రక్రియలో పాల్గొనడం

అప్పగించిన చట్టం :

ఒక బిల్లు చట్టంగా సంతకం చేయబడిన తరువాత, వివరణాత్మక నియంత్రణ చేసే అధికారం కార్యనిర్వాహక వర్గం చేతిలో ఉంటుంది. అప్పుడే ఒక ఎంపీ పాత్ర తెరపైకి వస్తుంది, దీనిలో అతను / ఆమె కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థపై నిఘా ఉంచుతారు మరియు ప్రభుత్వం అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయకుండా చూస్తారు.

చర్చనీయ పాత్ర :

భారత రాజ్యాంగ పథకం ప్రకారం కార్యనిర్వాహక వర్గం శాసనసభకు జవాబుదారీగా ఉంటుంది. ప్రభుత్వ మంత్రులను ప్రశ్నించాల్సి ఉన్నందున దీనిని ఎంపీలు పాక్షికంగా నిర్వహిస్తున్నారు. పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ స్టార్ అండ్ అన్స్టార్డ్ (ఎంపీలు అడిగే మౌఖిక, రాతపూర్వక ప్రశ్నలు) ఉన్నాయి. కర్ణాటకలో పాలన, పౌర సమస్యలపై ప్రశ్నలు ప్రత్యేకంగా ఉంటాయి. ఒక ఎంపీ తమ నియోజకవర్గంలో క్రియాశీలక గొంతుకగా ఉండేందుకు వీలు కల్పిస్తున్నందున ఈ ప్రశ్నలు, వాదోపవాదాలు కీలకం. అవసరమైతే వాయిదా తీర్మానం, అవిశ్వాస తీర్మానం, అటెన్షన్ మోషన్ మొదలైన వాటిని ప్రారంభించడం కార్యనిర్వాహక వర్గంపై అధికారాన్ని నిర్వహించడానికి ఒక ఎంపి మోయవలసిన ఇతర బాధ్యతలు.

ఎన్నికల పాత్ర :

ఒక దేశ రాష్ట్రపతి, ఉపరాష్ట్రపతిని ఎన్నుకోవడంలో ఎంపీ కీలక పాత్ర పోషిస్తారు. స్పీకర్, డిప్యూటీ స్పీకర్ను ఎన్నుకునే అధికారం లోక్సభ ఎంపీలకు ఉండగా, రాజ్యసభ ఎంపీకి వైస్ చైర్మన్ ని ఎన్నుకునే అధికారం ఉంది.

ఆర్థిక అధికారాలు :

పార్లమెంటు ఆమోదంతో తప్ప ప్రభుత్వం ఎలాంటి పన్ను విధించదు, ఖర్చు చేయదు. అందుకే బడ్జెట్ ను పార్లమెంటులో ప్రవేశపెడతారు. ప్రతి ఎంపీ తన నియోజకవర్గ గొంతుక.

అభివృద్ధి పాత్ర :

ఒక ఎంపి తమ రాష్ట్రం లేదా నియోజకవర్గంలో అభివృద్ధి పాత్ర ముఖ్యమైనది. వారు సాధారణంగా ఈ నిబంధనల ద్వారా ఈ పాత్రలను నెరవేరుస్తారు:

స్థానిక సంస్థల్లో ప్రాతినిధ్యం :

పంచాయతీలు, మున్సిపాలిటీలు అభివృద్ధిని అట్టడుగు స్థాయికి తీసుకురావడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. రాజ్యాంగంలోని 9వ భాగంలోని నిబంధనలు ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ ఇంటర్మీడియట్, జిల్లా స్థాయి పంచాయతీల్లో ఎంపీకి ప్రాతినిధ్యం కల్పించడాన్ని వివరిస్తుంది. నియోజకవర్గ పరిధిలోని మునిసిపల్ సంస్థల్లో ఎంపీల ప్రాతినిధ్యాన్ని రాష్ట్ర శాసనసభ ఎలా కల్పిస్తుందో కూడా పేర్కొంది. అంతేకాకుండా జిల్లా

ప్రణాళికా కమిటీలకు ఎంపీలను నామినేట్ చేయవచ్చు.

ప్రభుత్వ పథకాలపై నిఘా, పర్యవేక్షణ :

ఎంపీలు తమ రాష్ట్రాల్లోని కొన్ని కేంద్ర ప్రాయోజిత పథకాలను పర్యవేక్షించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తారు. ఈ బాధ్యతలకు అతీతంగా ఎంపీలు తమ నియోజకవర్గాల్లో కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల పథకాలను ప్రజల్లోకి తీసుకెళ్లేందుకు కృషి చేయవచ్చు. ఇందుకు కేంద్ర, రాష్ట్ర స్థాయిల్లోని ప్రజాప్రతినిధులతో చురుకైన భాగస్వామ్యం అవసరం. వారి అవసరాలు మరియు ఆందోళనలను బాగా అర్థం చేసుకోవడానికి భాగస్వాములతో ఎక్కువ పరస్పర చర్య అవసరం. ఈ విధంగా ఎంపీలు తమ రాష్ట్ర ప్రజలకు, వారి నియోజకవర్గ ప్రజలకు బాగా ప్రాతినిధ్యం వహించవచ్చు. అంతిమంగా, వారు తమ నియోజకవర్గాల గురించి గుణాత్మక మరియు పరిమాణాత్మక సమాచారాన్ని కూడా కోరవచ్చు, తద్వారా వారు దానిని పౌరులతో పంచుకోవచ్చు. వారు ఎన్నుకోబడిన ప్రతినిధులు కాబట్టి, వారి నియోజకవర్గాల పారిశ్రామిక అభివృద్ధిని నిర్ధారించడానికి ప్రైవేట్ లేదా కార్పొరేట్ రంగంతో ప్రత్యక్ష సంబంధం కోసం వారికి చట్టబద్ధమైన రాజకీయ అధికారం ఉంది. ఈ బాధ్యతలను గతంలో చాలా మంది ఎంపీలు విజయవంతంగా నిర్వర్తించగా, నేటికీ అదే బాధ్యతను కొనసాగిస్తున్నారు.

ఎంపీల్యాడ్స్ :

1993లో ప్రారంభించిన ఎంపీ లోకల్ ఏరియా డెవలప్మెంట్ స్కీమ్ (ఎంపీలాడ్స్) కింద ప్రతి ఎంపీ తన నియోజకవర్గంలో అభివృద్ధి పనులు ప్రారంభించేందుకు ఏడాదికి రూ.5 కోట్లు కేటాయిస్తున్నారు. ఈ పథకాన్ని స్టాటిస్టిక్స్ అండ్ ప్రోగ్రామ్ ఇంప్లిమెంటేషన్ మంత్రిత్వ శాఖ నిర్వహిస్తుంది, ఇది ఎంపిలాడ్స్ కింద అనుమతించిన పనులు మరియు కార్యకలాపాలపై మార్గదర్శకాలను రూపొందిస్తుంది. జిల్లాలోని ఆయా ఇంప్లిమెంటేషన్ ఏజెన్సీల ద్వారా ఎంపీ ల్యాడ్స్ కింద నిధులు మళ్లిస్తారు.

3.9 ముగింపు :

చివరగా, పార్లమెంటు ప్రధాన మంత్రి నాయకత్వంలో భారతదేశం ఆమోదించిన పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థ, ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలు మరియు పాలన పట్ల దేశం యొక్క నిబద్ధతను నొక్కిచెప్పే విలక్షణ లక్షణాలు మరియు విధుల సమూహాన్ని కలిగి ఉంది. రాష్ట్రపతి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న నామమాత్రపు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థకు, ప్రధానమంత్రిలో అంతర్లీనంగా ఉన్న నిజమైన కార్యనిర్వాహక వర్గానికి మధ్య పాత్రల విభజన సమతుల్య నాయకత్వ నిర్మాణాన్ని నిర్ధారిస్తుంది. సమిష్టి బాధ్యత సూత్రం విధాన రూపకల్పన యొక్క సహకార స్వభావాన్ని నొక్కి చెబుతుంది, భారత పౌరుల శ్రేయస్సు మరియు దేశ ఆర్థిక పరిస్థితుల పురోగతి కోసం ప్రగతిశీల చట్టాల రూపకల్పనకు మంత్రులందరూ దోహదపడతారు. మెజారిటీ పార్టీ పాలన ద్వారా మార్గనిర్దేశం చేయబడిన ఎన్నికల ప్రక్రియ, లోక్ సభ ఎన్నికలలో అత్యధిక స్థానాలు సాధించిన రాజకీయ పార్టీ కొత్త ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసే ప్రజాస్వామ్య పునాదిని ఏర్పరుస్తుంది. సభా నాయకుడిగా ఉన్న ప్రధాని నాయకత్వం పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ నిర్మాణాన్ని మరింత పటిష్టం చేస్తుంది. ప్రధాని సలహా మేరకు లోక్ సభను రద్దు చేసే రాష్ట్రపతి అధికారం వ్యవస్థకు రాజ్యాంగపరమైన చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్ ను జోడిస్తుంది. పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల్లో గోప్యత విధాన నిర్ణయాల్లో పాటించే గోప్యతను

నొక్కిచెబుతుంది, బాధ్యతాయుతమైన అధికార వినియోగాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది. మంత్రిమండలిలో రాజకీయ సజాతీయత, తరచుగా ఒకే పార్టీకి చెందిన సభ్యులను కలిగి ఉంటుంది, లేదా ఏకాభిప్రాయంతో పనిచేసే సంకీర్ణ ప్రభుత్వం, ఏకీకృత రాజకీయ భావజాలాన్ని పెంపొందిస్తుంది. పార్లమెంటు సభ్యులు శాసన విధుల నుండి పర్యవేక్షణ మరియు ప్రాతినిధ్య పాత్రల వరకు బహుముఖ బాధ్యతలను నిర్వహిస్తారు. చట్టాలను ఆమోదించడంలో, తీర్మానాలను ప్రారంభించడంలో మరియు చర్చలలో పాల్గొనడంలో వారు చురుకుగా పాల్గొనడం వారి శాసన బాధ్యత యొక్క డైనమిక్ స్వభావాన్ని నొక్కిచెబుతుంది. కార్యనిర్వాహక వర్గంపై నిఘా, ప్రభుత్వ మంత్రులను ప్రశ్నించడం, తీర్మానాలను ప్రతిపాదించడం వంటి పర్యవేక్షణ బాధ్యతలు సమర్థవంతమైన పాలనను నిర్ధారించడానికి వారి నిబద్ధతను తెలియజేస్తాయి. రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియ, దాని వివిధ రకాలతో, భారతదేశ పాలనా చట్రం యొక్క వశ్యతను మరియు అనుకూలతను వివరిస్తుంది. భారతదేశం పార్లమెంటరీ వ్యవస్థను ఎంచుకోవడానికి గల కారణాలు దాని చారిత్రక పరిచయం, బాధ్యత పట్ల నిబద్ధత, ఇతర వ్యవస్థలలో అంతర్లీనంగా ఉన్న సంఘర్షణలను నివారించాలనే కోరిక మరియు దాని గొప్ప వైవిధ్యాన్ని గుర్తించడం. సారాంశంలో, పార్లమెంటు సభ్యులు భారత ప్రజాస్వామ్య చట్రం యొక్క పునాదిగా పనిచేస్తారు, శాసన, పర్యవేక్షణ మరియు ప్రాతినిధ్య పాత్రల ద్వారా దేశ అభివృద్ధికి దోహదం చేస్తారు. రాజ్యాంగ ప్రక్రియల పట్ల వారి అంకితభావం, ప్రజాస్వామ్య విలువల పట్ల నిబద్ధత, పాలనా ప్రక్రియలో చురుకైన భాగస్వామ్యం సమిష్టిగా భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యానికి వెన్నెముకగా నిలుస్తాయి, దేశం యొక్క వైవిధ్యమైన మరియు బహుళత్వ గుర్తింపుకు అనుగుణంగా ఉండే వ్యవస్థను పెంపొందిస్తాయి.

కార్యాలయ లావాదేవీలు సజావుగా సాగేందుకు పార్లమెంట్ రూల్ బుక్ లో అనేక నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఈ విషయాన్ని అంచనా వేయడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీలను ఏర్పాటు చేయడం నిబంధనల్లో ఒకటి. పార్లమెంటులో వివరంగా చర్చించని సమస్యలను పార్లమెంటు సభ్యులు పరిష్కరిస్తారు మరియు ఈ కమిటీలు తమ నివేదికలను పార్లమెంటుకు సమర్పిస్తాయి. భారతదేశంలో ఫైనాన్స్, అగ్రికల్చర్, మైనింగ్ వంటి అనేక విషయాలు ఉన్నాయి. వాటిని మదింపు చేయాల్సిన బాధ్యత పార్లమెంటు సభ్యులదే. కొన్నిసార్లు రాజ్యాంగ సవరణలను కూడా ఈ కమిటీలకు పంపి లోతుగా పరిశీలించవచ్చు. ఉభయ సభల్లో పార్లమెంటు సభ్యులు సభ్యులుగా ఉంటారు. అందువల్ల, సమస్యలను పరిష్కరించడానికి ప్రభుత్వం ఉభయ సభల ప్రయోజనాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. శాసనసభ్యులుగా తమ పాత్రల బరువును అర్థం చేసుకుని, తమ పనిలో తమ వంతు కృషి చేసే ఎంపీలు మనకు చాలా మంది ఉన్నారు. ఈ ఎంపీలు పార్లమెంటులోని తమ సహచరులకు మాత్రమే కాకుండా, విస్తృత ప్రపంచానికి కూడా కొన్ని అంశాలపై తమ పట్టును స్థాపించడానికి పార్లమెంటులో సమస్యలను హైలైట్ చేయడానికి ప్రయత్నిస్తారు. సుపరిపాలనకు సంబంధించిన అన్ని పారామీటర్లను నిర్దేశించినప్పటికీ, ముడి డేటాను ఖచ్చితంగా పర్యవేక్షించడం మరియు ఎంపిల పనితీరును విశ్లేషించడం అంత సులభం కాదు. కొన్ని రాష్ట్రాల్లో వాస్తవ సంఖ్యలను పౌరులకు అందుబాటులో ఉంచే వ్యవస్థ కూడా లేదు. అయితే, పౌర సమస్యలకు సంబంధించిన అమలుకు వారు బాధ్యులు కాదని మనం గుర్తుంచుకోవాలి. ఎంపీలు తమ వాస్తవ విధులను సక్రమంగా నిర్వర్తించాలి. మరింత అసాధారణ అధికారాలు, నిధులు, సామర్థ్యాన్ని ఇందులోకి చొప్పించాల్సిన అవసరం ఉంది. *పంచాయితీలు* (గ్రామీణ ప్రాంతంలో స్థానిక స్థాయి పాలన) మరియు మునిసిపాలిటీలు. ఇది ప్రజాస్వామ్య స్ఫూర్తిని పెంపొందిస్తుంది.

3.10 సారంశం :

భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ పాలనా వ్యవస్థ, దాని ప్రత్యేక లక్షణాలు మరియు సంక్లిష్టమైన యంత్రాంగాలతో, ప్రజాస్వామ్య సూత్రాల పట్ల దేశం యొక్క అంకితభావాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ పాఠం పార్లమెంటు సభ్యుల (ఎంపిలు) పాత్రలు, విధులు మరియు బాధ్యతలను క్షుణ్ణంగా అన్వేషించింది, భారతదేశ శాసన మరియు పాలనా చట్రాన్ని రూపొందించడంలో వారి ప్రధాన పాత్రను హైలైట్ చేసింది. లోక్ సభ, రాజ్యసభలతో కూడిన ద్విసభా పార్లమెంటులో ఎంపీలు ఓటర్లకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు మరియు శాసన ప్రక్రియలు, విధాన రూపకల్పన మరియు ప్రభుత్వ పర్యవేక్షణలో కీలకం. పార్లమెంటరీ సభ్యత్వానికి సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలు పటిష్టమైన మరియు జవాబుదారీ నిర్మాణాన్ని నిర్ధారిస్తాయి, అనర్హతకు స్పష్టమైన అర్హత ప్రమాణాలు మరియు కారణాలను నిర్దేశిస్తాయి. భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ యొక్క ముఖ్య లక్షణాలు నామమాత్ర మరియు నిజమైన కార్యనిర్వాహకుల మధ్య వ్యత్యాసం, సమిష్టి బాధ్యత సూత్రం, మెజారిటీ పార్టీ పాలన మరియు ప్రధాన మంత్రి నాయకత్వ పాత్ర. ఈ వ్యవస్థ రాజకీయ సజాతీయతను మరియు పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల గోప్యతను కూడా నొక్కి చెబుతుంది, అదే సమయంలో ప్రధానమంత్రి సలహా మేరకు లోక్ సభ రద్దుకు అనుమతిస్తుంది. ఆర్థిక పర్యవేక్షణ, రాజ్యాంగ సవరణలు, ఎన్నికల విధులు, పాలనకు సంబంధించి సమగ్ర విధానాన్ని నిర్ధారించడానికి ఎంపీల విధులు చట్టానికి అతీతంగా విస్తరించాయి. ఈ రకమైన ప్రభుత్వాన్ని అవలంబించడానికి చారిత్రక మరియు ఆచరణాత్మక కారణాలు పరిచయం, బాధ్యత, సంఘర్షణను నివారించడం మరియు భారతదేశం యొక్క గొప్ప వైవిధ్యానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే సామర్థ్యంలో పాతుకుపోయాయి. అభివృద్ధిని నిర్ధారించడం, ప్రభుత్వ పథకాలను పర్యవేక్షించడంలో కూడా ఎంపీలు స్థానిక స్థాయిలో కీలక పాత్ర పోషిస్తున్నారు. పార్లమెంటు సభ్యుల స్థానిక ప్రాంత అభివృద్ధి పథకం (ఎంపిలాడ్స్) అట్టడుగు స్థాయి అభివృద్ధి పట్ల వారి నిబద్ధతకు నిదర్శనం. చివరగా, భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ, తన ఎన్నికైన ఎంపీల ద్వారా, శాసన విధులు, కార్యనిర్వాహక పర్యవేక్షణ మరియు విభిన్న నియోజకవర్గాల ప్రాతినిధ్యాన్ని సమర్థవంతంగా సమతుల్యం చేస్తుంది, తద్వారా ప్రజాస్వామ్య విలువలను కాపాడుతుంది మరియు జాతీయ పురోగతిని ప్రోత్సహిస్తుంది. పాత్రలు మరియు బాధ్యతల యొక్క ఈ సంక్లిష్టమైన పరస్పర చర్య భారత రాజకీయ ముఖచిత్రం యొక్క డైనమిక్ స్వభావాన్ని నొక్కిచెబుతుంది, ప్రాతినిధ్యం మరియు జవాబుదారీతనం రెండింటినీ కలిగి ఉన్న పాలనను నిర్ధారిస్తుంది.

3.11 ముఖ్య పదకోశం :

ద్విసభ శాసనసభ :

భారతదేశంలో రాజ్యసభ మరియు లోక్ సభ వంటి రెండు వేర్వేరు ఛాంబర్లు లేదా సభలను కలిగి ఉన్న శాసన సభ, ప్రతి ఒక్కటి శాసన ప్రక్రియలో ప్రత్యేక పాత్ర పోషిస్తాయి.

ఫిరాయింపుల నిరోధక చట్టం (10వ షెడ్యూలు) :

ఎన్నికైన ప్రజాప్రతినిధులు ఎన్నికల తర్వాత పార్టీలు మారకుండా నిరోధించడం, రాజకీయ సుస్థిరతను నిర్ధారించడం, అవకాశవాద ఫిరాయింపులను నిరుత్సాహపరచడం.

నామమాత్ర మరియు నిజమైన కార్యనిర్వాహకులు :

దేశానికి అధిపతి అయిన అధ్యక్షుడు నామమాత్ర కార్యనిర్వాహక వర్గం, వాస్తవ పాలక అధికారాన్ని కలిగి ఉన్న ప్రధాన మంత్రి పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో నిజమైన కార్యనిర్వాహక వర్గం.

సమిష్టి బాధ్యత :

పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యాల్లో ప్రభుత్వ విధానాలు, చర్యలకు మంత్రులందరూ బాధ్యత వహిస్తూ ఐక్యత, జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందించే ప్రాథమిక సూత్రం.

మెజారిటీ పార్టీ పాలన :

దిగువ సభలో (లోక్ సభ) అత్యధిక స్థానాలు ఉన్న రాజకీయ పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేస్తుంది, ఇది ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియలో మెజారిటీ ఎంపికను ప్రతిబింబిస్తుంది.

శాసన విధులు :

చట్టాల రూపకల్పన, సవరణ, రద్దుకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలు, దేశ న్యాయ చట్రాన్ని రూపొందించడంలో పార్లమెంటరీ సభ్యుల ప్రధాన బాధ్యత.

రాజ్యాంగ సవరణలు :

ఒక దేశం యొక్క ప్రాథమిక చట్టాలకు (రాజ్యాంగం) మార్పులు, భారతదేశం వివిధ రకాల సవరణలకు వివిధ మెజారిటీ అవసరాలు మరియు రాష్ట్ర ఆమోదాలతో కూడిన నిర్మాణాత్మక ప్రక్రియను కలిగి ఉంది.

3.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలో నిజమైన మరియు నామమాత్రపు కార్యనిర్వాహకులను వేరుచేసే ముఖ్య లక్షణాలు ఏమిటి?
2. భారతదేశంలో రాజ్యాంగ సవరణ ప్రక్రియను అన్వేషించండి మరియు ప్రతి సవరణ రకం యొక్క ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.
3. శాసన, పర్యవేక్షణ మరియు ప్రాతినిధ్య బాధ్యతల్లో పార్లమెంటు సభ్యుల పాత్రను మదింపు చేయండి.
4. పరిచయం, బాధ్యత వంటి అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని భారత్ పార్లమెంటరీ విధానాన్ని ఎందుకు అవలంబించింది?

3.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. **చక్రవర్తి, బి.** (2019). *భారత ప్రభుత్వం మరియు రాజకీయాలు*. రూట్లెడ్జ్.
2. **కశ్యప్, ఎస్.సి.** (2017). *మన పార్లమెంటు*. నేషనల్ బుక్ ట్రస్ట్.

3. **శక్తర్, ఎస్.ఎల్.** (2005). *భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ ప్రక్రియ.* మెట్రోపాలిటన్ బుక్ కంపెనీ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్

4. **లక్ష్మీకాంత్, ఎం.** (2021). *ఇండియన్ పాలిటీ.* మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్.

5. **కశ్యప్, ఎస్.సి.** (2015). *భారతదేశంలో పార్లమెంటు సభ్యులు: ఒక రిఫరెన్స్ హ్యాండ్ బుక్.* ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.

డా.కె. వి.ఆర్. శ్రీనివాస్

పాఠం – 4
రాష్ట్ర శాసనసభ

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క వ్యవస్థ మరియు కూర్పును అర్థం చేసుకోవడం.
- రాష్ట్ర శాసనసభ మరియు మండలి యొక్క అధికారాలు మరియు విధులను అన్వేషించడం.
- బిల్లుల అమలు, ఆమోదం సహా శాసన ప్రక్రియలను పరిశీలించడం.
- రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఆర్థిక పాత్రలు మరియు అధికారాలను చర్చించడం.
- రాష్ట్ర స్థాయిలో పాలన, రాజకీయ సమీకరణాలపై రాష్ట్ర శాసనసభ ప్రభావాన్ని విశ్లేషించడం.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

4.1 పరిచయం

4.2 భారతదేశ శాసన వ్యవస్థ ద్విసభ.

4.3 శాసనమండలి ఏర్పాటు రద్దు

4.4 సభలకూర్పు

4.5 రాష్ట్ర శాసనసభ – శాసనసభ (విధాన సభ)

4.6 రాష్ట్ర శాసనసభ – శాసన మండలి (విధాన పరిషత్)

4.7 రాష్ట్ర శాసనసభ

4.8 రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యత్వ అర్హతలు

4.9 రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యత్వ అనర్హతలు (ఆర్టికల్ 191)

4.10 రాష్ట్ర శాసనసభ – విధులు

4.11 రాష్ట్ర శాసనసభ – అధికారాలు

4.12 రాష్ట్రశాసనసభకూర్పు

4.13 చట్టం అంటే ఏమిటి

4.14 రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ – రాజ్యాంగ నిబంధనలు

4.15 పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ మధ్య పోలిక

4.16 శాసన ప్రక్రియలో గవర్నర్..

4.17 ముగింపు

4.18 సారంశం

4.19 ముఖ్య పదకోశం

4.20 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

4.21 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

4.1 పరిచయం:

రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని మూడవ అధ్యాయంలో వివరించిన విధంగా భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ దేశ సమాఖ్య నిర్మాణంలో ఒక కీలకమైన స్తంభంగా నిలుస్తుంది, ఇది ఆయా రాష్ట్రాల పాలనకు లోతైన మరియు స్వయంప్రతిపత్తిని అందిస్తుంది. శాసనసభ, శాసనమండలి రెండింటినీ కలుపుకొని, చట్టాలను రూపొందించడం, పరిశీలించడం మరియు ఆమోదించడం ద్వారా రాష్ట్ర శాసనసభ ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఆర్టికల్స్ 168 నుంచి 212 వరకు వివరించిన విధంగా రాష్ట్ర శాసనసభ వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, కార్యాలయాలు, విధివిధానాలు, విశేషాధికారాలు, అధికారాలు క్షుణ్ణంగా వివరించి, పరిపాలన పునాది సూత్రాలను నొక్కిచెబుతున్నాయి. ఈ శాసన వ్యవస్థ భారతదేశ ద్విసభ నిర్మాణం యొక్క విస్తృత సందర్భంలో పనిచేస్తుంది, కొన్ని రాష్ట్రాలు అసెంబ్లీ మరియు మండలి రెండింటినీ కలిగి ఉంటాయి, మరికొన్ని ఏకసభ శాసనసభతో పనిచేస్తాయి. ఆర్టికల్ 169 ద్వారా అనుమతించబడిన శాసన మండలి ఉనికి, ఎంపిక చేసిన రాష్ట్రాలకు అదనపు ఛాంబర్ను అందిస్తుంది, ఇది రాజ్యాంగ చట్రంలో అంతర్లీనంగా ఉన్న తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలకు దోహదం చేస్తుంది. రాష్ట్ర శాసనసభకు ఉన్న శాసనాధికారాలు విస్తృతమైనవి, ఇది రాష్ట్ర మరియు ఉమ్మడి జాబితాలలో జాబితా చేయబడిన అంశాలపై చట్టాలను రూపొందించడానికి అనుమతిస్తుంది. ఏదేమైనా, వైరుధ్యం ఉన్న సందర్భాల్లో కేంద్ర చట్టాల ఆధిపత్యం ప్రబలంగా ఉంటుంది, ఇది రాష్ట్ర మరియు కేంద్ర పాలన మధ్య సంక్లిష్టమైన పరస్పర చర్యను నొక్కి చెబుతుంది. శాసన ప్రయాణంలో సాధారణ బిల్లులు మరియు ద్రవ్య బిల్లులుగా వర్గీకరించబడిన బిల్లులను ప్రవేశపెట్టడం జరుగుతుంది, రెండవది విలక్షణమైన ప్రారంభ మరియు ఆమోద ప్రక్రియలను కలిగి ఉంటుంది. రాష్ట్ర ఆర్థిక విధులు కూడా రాష్ట్ర శాసనసభ పరిధిలోకి వస్తాయి, ఇది ఖర్చులు, పన్నులు, రుణాలు మరియు బడ్జెట్ నిర్ణయాలపై నియంత్రణను అందిస్తుంది. రాజ్యాంగపరమైన అధికారాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, రాష్ట్ర శాసనసభ పార్లమెంటు సభ్యులకు ఇచ్చిన కొన్ని అధికారాలను, ముఖ్యంగా దాని ఆవరణలో వాక్ స్వాతంత్ర్యం మరియు భావ వ్యక్తీకరణ స్వేచ్ఛను ప్రతిబింబిస్తుంది. ఏదేమైనా, ఈ ఆవరణలోని చర్యలకు మాత్రమే సంపూర్ణ హక్కు వర్తిస్తుంది, బాహ్య వ్యక్తీకరణలు పరువు నష్టం కలిగించేవిగా పరిగణించబడతాయి. రాష్ట్ర పాలనలోని సంక్లిష్టతలను గమనిస్తే శాసన సభ అధికారాలు, విధులు ప్రముఖంగా తెలుస్తాయి. ప్రాధమిక శక్తిగా పనిచేస్తూ, శాసనసభ శాసన, కార్యనిర్వాహక, ఆర్థిక, సవరణ మరియు ఎన్నికల అధికారాలను ఉపయోగిస్తుంది, రాష్ట్ర వ్యవహారాల గమనాన్ని

రూపొందిస్తుంది. దీనికి విరుద్ధంగా, శాసన మండలి మరింత సలహా పాత్ర పోషిస్తుంది మరియు అసెంబ్లీ ఒక బిల్లును తిరస్కరిస్తే మాత్రమే దాని అధికారాలు పర్యవసానంగా ఉంటాయి, ఇది పునఃసమీక్షను ప్రేరేపిస్తుంది. శాసన ప్రక్రియ ఉన్నప్పటికీ, రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్దిష్ట పరిమితులకు లోబడి పనిచేస్తుంది, కొన్ని బిల్లులకు రాష్ట్రపతి ఆమోదం మరియు నిర్దిష్ట పరిస్థితులలో పార్లమెంటు యొక్క విస్తృత అధికారానికి లోబడి ఉంటుంది. స్వయంప్రతిపత్తి మరియు కేంద్ర పర్యవేక్షణ మధ్య ఈ సున్నితమైన సమతుల్యత రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క సూక్ష్మమైన పనితీరును సూచిస్తుంది, ఇది భారతదేశ సమాఖ్య ప్రజాస్వామ్య నిర్మాణానికి దోహదం చేస్తుంది.

రాష్ట్ర శాసనసభను రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని మూడవ అధ్యాయంలో ప్రస్తావించారు. ఇది రాష్ట్ర శాసనసభ మరియు గవర్నరుతో కూడి ఉంటుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగం రాష్ట్ర శాసనసభ వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, కార్యాలయాలు, ప్రక్రియలు, అధికారాలు, మొదలైన వాటి గురించి వివరిస్తుంది. రాష్ట్రానికి సంబంధించిన బిల్లులను రూపొందించి ప్రవేశపెట్టడమే రాష్ట్ర శాసనసభ లక్ష్యం, లక్ష్యం. పార్లమెంటు సభ్యులకు ఇవ్వబడిన అధికారాలతో సమానమైన అనేక అధికారాలు మరియు విశేషాధికారాలు రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యులకు ఇవ్వబడ్డాయి, అయితే, ఈ అధికారాలు మరియు విధులు ఆ నిర్దిష్ట రాష్ట్రానికి మాత్రమే పరిమితం చేయబడతాయి. భారత రాజ్యాంగం 168 నుండి 212 అధికరణలలో రాష్ట్ర శాసనసభలోని ముఖ్యమైన భాగాలు మరియు అవసరాలకు సంబంధించిన సంబంధిత వివరాలను చర్చిస్తుంది.

4.2 భారత శాసన వ్యవస్థ ద్విసభా వ్యవస్థ :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 169 ప్రకారం పార్లమెంటు మాదిరిగానే రాష్ట్రాలకు శాసన సభతో పాటు శాసన మండలిని ఏర్పాటు చేసుకోవచ్చు. ఆంధ్రప్రదేశ్, తెలంగాణ, ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక రాష్ట్రాల్లో శాసనమండలి ఉంది.

ద్విసభ మరియు ఏకసభ రాష్ట్రాలు :

ఏకసభా రాజ్యం :

చట్టాలను ఆమోదించడం, బడ్జెట్లను ఆమోదించడం మరియు జాతీయ మరియు అంతర్జాతీయ సమస్యలపై చర్చించడం వంటి అన్ని విధులను ఒకే శాసన సభ నిర్వహించే ఏకసభ శాసనసభ. చాలా దేశాలలో ఏకసభ శాసనసభ ఉన్నందున, ఇది సర్వసాధారణం. ఇది సమర్థవంతమైన చట్టం ఎందుకంటే ఇది చట్టం రూపొందించే ప్రక్రియను సులభతరం చేస్తుంది మరియు అడ్డంకుల సంభావ్యతను తగ్గిస్తుంది.

ద్విసభా రాజ్యం :

బడ్జెట్ ను ఆమోదించడం మరియు చట్టాన్ని రూపొందించడం వంటి విధులను నిర్వహించే రెండు ప్రత్యేక చట్టనిర్మాణ సభలను కలిగి ఉన్న రాష్ట్రాన్ని ద్విసభ శాసనసభగా మేము సూచిస్తాము. జాతీయ స్థాయిలో, భారతదేశం ద్విసభ శాసనసభను కలిగి ఉంది, కాని రాష్ట్రాలు తమ స్వంతంగా సృష్టించుకోవచ్చు. భారతదేశంలో కేవలం ఏడు రాష్ట్రాలకు మాత్రమే ద్విసభ శాసనసభ ఉంది. మరోవైపు ద్విసభ శాసనసభ ఏకసభ శాసనసభ వలె ప్రభావవంతంగా ఉండకపోవచ్చు. అయితే, కొన్ని పరిస్థితులలో, ఇది శాసన ప్రక్రియను మరింత సంక్లిష్టంగా చేస్తుంది కాబట్టి ఇది

అడ్డంకిగా పనిచేస్తుంది.

4.3 శాసనమండలి ఏర్పాటు రద్దు :

శాసన మండలి (విధాన పరిషత్ అని కూడా పిలుస్తారు) మన దేశంలో ద్విసభ శాసనసభ యొక్క ఎగువ సభ. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 169 దీని స్థాపనకు వీలు కల్పిస్తుంది, మరియు అదే నిబంధన కింద దానిని కూడా తొలగించవచ్చు. మన దేశంలోని అనేక రాష్ట్రాల్లో శాసనమండలి గురించి ఆర్టికల్ 168లో ప్రస్తావించారు. భారత రాష్ట్రంలో ద్విసభ శాసనసభ అవసరం లేదు. ఎందుకంటే ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ (ఆర్థిక లేదా మరేదైనా కారణం వల్ల) ద్విసభ శాసనసభ సాధ్యం కాదని మన వ్యవస్థాపకులు గుర్తించారు. ఆర్టికల్ 169 ప్రకారం శాసనమండలిని ఏర్పాటు చేస్తారు లేదా రద్దు చేస్తారు. శాసనమండలిని ఏర్పాటు చేయడానికి లేదా రద్దు చేయడానికి శాసనసభ మొత్తం బలంలో సగానికి పైగా మద్దతుతో ఒక తీర్మానాన్ని శాసనసభ ఆమోదించాలి.

4.4 సభల కూర్పు :

భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 170 ప్రకారం శాసనసభల కూర్పు గురించి చర్చిస్తారు. ఈ వ్యాసం యొక్క ఉద్దేశ్యం రాష్ట్ర శాసనసభల వ్యవస్థను హైలైట్ చేయడం. మరోవైపు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 171 శాసన మండలి కూర్పును నిర్దేశిస్తుంది.

4.5 రాష్ట్ర శాసనసభ – శాసనసభ (విధాన సభ):

శాసన సభ అనేది ప్రజలచే ఎన్నుకోబడిన శాసనసభ మరియు ఒక రాష్ట్రంలో నిజమైన అధికార స్థానం. అసెంబ్లీ యొక్క గరిష్ఠ బలం 500 మించకూడదు మరియు దాని కనీస బలం 60 కంటే తక్కువ ఉండకూడదు. అయితే సిక్కిం, అరుణాచల్ ప్రదేశ్, గోవా వంటి పలు రాష్ట్రాల్లో చిన్న అసెంబ్లీలకు అనుమతి ఇచ్చారు. రాష్ట్ర వ్యాప్తంగా ప్రతి నియోజకవర్గ జనాభా, దానికి కేటాయించిన సీట్ల సంఖ్య మధ్య నిష్పత్తి స్థిరంగా ఉండేలా ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాల ఏర్పాటు జరగాలి. ఈ విస్తృత నిబంధనలతో పాటు, ఎస్సీ, ఎస్టీ ప్రజల ప్రాతినిధ్యానికి నిర్దిష్ట నిబంధనలు కూడా ఉన్నాయి. అసెంబ్లీలో ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీకి ప్రాతినిధ్యం తక్కువగా ఉందని గవర్నర్ భావిస్తే ఆ సామాజికవర్గం నుంచి ఒకరిని నియమించవచ్చు.

4.6 రాష్ట్ర శాసనసభ – శాసన మండలి (విధాన పరిషత్):

శాసన మండలి కూర్పు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 171 లో ఇవ్వబడింది. శాసనమండలిలోని మొత్తం సభ్యులు రాష్ట్ర శాసనసభలోని మొత్తం సభ్యులలో మూడింట ఒక వంతుకు మించకూడదు. శాసనమండలి కూర్పుకు మరో ప్రమాణం కూడా ఉంది. శాసనమండలిలో సభ్యుడి వయసు ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ 40కి తగ్గకుండా ఉండాలి. విధాన పరిషత్ కూర్పులో మినహాయింపు ఉంది. శాసనమండలి కూర్పును ఈ క్రింది విధంగా విభజించవచ్చు :

- చట్టప్రకారం పార్లమెంటు నిర్దేశించిన జిల్లా బోర్డులు, మున్సిపాలిటీలు, ఇతర స్థానిక సంస్థల నుంచి శాసనమండలి సభ్యుల్లో మూడింట ఒక వంతు మందిని ఎన్నుకోవాలి.
- దీని సభ్యులలో పన్నెండవ వంతు మంది కనీసం మూడు సంవత్సరాల కాలానికి ఒకే రాష్ట్రంలో

నివసిస్తున్న వ్యక్తి నుండి ఎన్నుకోబడతారు మరియు భారతదేశ భూభాగంలో ఉన్న విశ్వవిద్యాలయం నుండి పట్టభద్రులవుతారు.

- మొత్తం సభ్యుల్లో పన్నెండవ వంతు మంది రాష్ట్ర విద్యా సంస్థలోనే కనీసం మూడేళ్లపాటు ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో ఉన్న వ్యక్తి నుంచి ఎన్నికవ్వాలి.
- మూడింట ఒక వంతు మంది శాసనసభల ద్వారా ఎన్నుకోబడాలి మరియు వారిలో ఎవరూ శాసన సభ సభ్యులు కాకూడదు.
- మిగిలిన సభ్యులను చట్టం ప్రకారం గవర్నర్ నామినేట్ చేయాలి.

1951 ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టంలో అదనపు అర్హతలతో భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 173 లో రాష్ట్ర శాసనసభ సంబంధిత నిబంధనలను పేర్కొన్నారు. భారత ప్రభుత్వ వ్యవస్థలో, శాసనసభ సభ్యుడు (ఎం.ఎల్.ఎ) అనేది ఒక ఎన్నికల జిల్లా (నియోజకవర్గం) ఓటర్లు రాష్ట్ర ప్రభుత్వ శాసనసభకు ఎన్నుకున్న ప్రతినిధి. ఓటర్లు ప్రతి నియోజకవర్గం నుండి ఒక ప్రతినిధిని ఎన్నుకుంటారు, తరువాత అతను శాసన సభ సభ్యుడు (ఎమ్మెల్యే) అవుతాడు.

4.7 రాష్ట్ర శాసనసభ :

రాష్ట్ర శాసనసభ ఒక రాష్ట్ర రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రముఖ మరియు కేంద్ర స్థానాన్ని ఆక్రమిస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని ఆర్టికల్స్ 168 నుంచి 212 వరకు రాష్ట్ర శాసనసభ వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, అధికారులు, విధివిధానాలు, విశేషాధికారాలు, అధికారాలు తదితర అంశాలను వివరిస్తాయి. రాష్ట్ర శాసనసభలో గవర్నరు మరియు శాసనసభ ఉంటాయి, కొన్ని రాష్ట్రాలలో, శాసనసభ రెండు సభలను కలిగి ఉంటుంది, అవి శాసన సభ మరియు శాసన మండలి (ద్విసభ), మిగిలిన వాటిలో శాసన సభ (ఏకసభ) అనే ఒకే సభ ఉంటుంది.

4.8 రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యత్వ అర్హతలు :

ఒక వ్యక్తి ఈ క్రింది అవసరాలను పూర్తి చేయకపోతే రాష్ట్ర శాసనసభలో ఒక స్థానానికి ఎన్నిక కావడానికి అర్హులు కాదు. ఒక వ్యక్తిని రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యుడిగా ఎన్నుకోవడానికి రాజ్యాంగం ఈ క్రింది అర్హతలను నిర్దేశించింది. అతను భారత పౌరుడు అయి ఉండాలి. ఇందుకోసం ఎన్నికల సంఘం అనుమతి పొందిన వ్యక్తి ముందు ప్రమాణం లేదా ప్రమాణం చేయాలి. శాసనమండలి విషయంలో 30 ఏళ్లు, శాసనసభ విషయంలో 25 ఏళ్లకు తగ్గకుండా ఉండాలి. పార్లమెంటు నిర్దేశించిన ఇతర అర్హతలు కలిగి ఉండాలి.

తదనుగుణంగా పార్లమెంటు ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టం (1951)లో ఈ క్రింది అదనపు అర్హతలను నిర్దేశించింది :

శాసనమండలికి ఎన్నికైన వ్యక్తి సంబంధిత రాష్ట్రంలోని అసెంబ్లీ నియోజకవర్గానికి ఓటరు అయి ఉండాలి, గవర్నర్ నామినేషన్ కు అర్హత పొందాలంటే సంబంధిత రాష్ట్ర నివాసి అయి ఉండాలి. శాసనసభకు ఎన్నిక కావాలంటే ఆ రాష్ట్రంలో రిజిస్టర్డ్ ఓటరు అయి ఉండాలి. వారికి కేటాయించిన స్థానానికి పోటీ చేయాలంటే షెడ్యూల్డ్ కులం లేదా తెగకు చెందిన వారై ఉండాలి. మరోవైపు షెడ్యూల్డ్ కులం లేదా తెగకు చెందిన వారు తమకు రిజర్వ్ చేయని స్థానానికి పోటీ చేయవచ్చు.

ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణ :

సభలోని ప్రతి సభ్యుడు గవర్నర్ లేదా ఆయన నియమించిన వ్యక్తి ముందు ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణ చేయాలి. తన ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణలో, అతను ప్రమాణం చేస్తాడు. భారత రాజ్యాంగం పట్ల నిజమైన విశ్వాసం, విధేయత కలిగి ఉండాలి. భారతదేశ సార్వభౌమత్వాన్ని, సమగ్రతను కాపాడేందుకు.. ఒక సభ్యుడు ప్రమాణ స్వీకారం చేయకపోతే, అతను ఓటు వేయలేడు మరియు సభా కార్యకలాపాలలో పాల్గొనలేడు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క హక్కులు మరియు మినహాయింపులకు అర్హుడు కాదు. ఒక వ్యక్తి ఒక సభలో సభ్యుడిగా కూర్చున్న లేదా ఓటు వేసిన ప్రతి రోజు రూ .500 జరిమానా విధించబడుతుంది. రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యులు కాలానుగుణంగా రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్ణయించిన విధంగా జీతభత్యాలు పొందడానికి అర్హులు.

రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని ఆర్టికల్స్ 168 నుంచి 212 వరకు రాష్ట్ర శాసనసభ వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, అధికారులు, విధివిధానాలు, విశేషాధికారాలు, అధికారాలు తదితర అంశాలను వివరిస్తాయి.

4.9 రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యత్వ అనర్హతలు (ఆర్టికల్ 191):

రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యత్వాల అనర్హతలు :

రాజ్యాంగం ప్రకారం, ఒక వ్యక్తి కేంద్ర లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కింద లాభదాయకమైన ఏదైనా పదవిని కలిగి ఉంటే శాసనసభ లేదా శాసనమండలి సభ్యుడిగా ఉండటానికి అనర్హుడు (ఒక మంత్రి లేదా రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా మినహాయించిన మరేదైనా పదవి మినహా)

- అతను మానసిక స్థితి సరిగా లేకపోతే కోర్టు అలా ప్రకటిస్తే..
- ఒకవేళ అతను దివాళా తీయని వ్యక్తి అయితే..
- అతను భారత పౌరుడు కాకపోతే లేదా స్వచ్ఛందంగా విదేశీ రాష్ట్ర పౌరసత్వాన్ని పొందినట్లయితే లేదా విదేశీ రాజ్యానికి విధేయత కలిగి ఉంటే. పార్లమెంటు చేసిన ఏదైనా చట్టం ప్రకారం ఆయనపై అనర్హత వేటు వేస్తే.

ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టం 1951లో అనర్హతలు :

- ఎన్నికల్లో కొన్ని ఎన్నికల నేరాలకు, అవినీతికి పాల్పడినట్లు ఆయన దోషిగా తేలి ఉండకూడదు.
- రెండు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ సంవత్సరాలు జైలు శిక్ష పడే ఏ నేరానికి అతను దోషిగా తేలకూడదు. కానీ ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టం కింద నిర్బంధం అనర్హత కాదు.
- తన ఎన్నికల ఖర్చుల లెక్కలను సకాలంలో చెల్లించడంలో ఆయన విఫలమై ఉండకూడదు.
- ప్రభుత్వ కాంట్రాక్టులు, పనులు, సేవలపై ఆసక్తి ఉండకూడదు.

- ప్రభుత్వానికి కనీసం 25 శాతం వాటా ఉన్న కార్పొరేషన్లో డైరెక్టర్ లేదా మేనేజింగ్ ఏజెంట్గా లేదా లాభదాయక పదవిలో ఉండకూడదు.
- అవినీతికి, రాష్ట్రానికి ద్రోహం చేసినందుకు ఆయనను ప్రభుత్వ సర్వీసు నుంచి తొలగించి ఉండకూడదు.
- వివిధ సమూహాల మధ్య శత్రుత్వాన్ని ప్రోత్సహించినందుకు లేదా లంచం ఇచ్చిన నేరానికి అతను దోషిగా నిర్ధారించబడకూడదు.
- అంటరానితనం, వరకట్నం, సతి వంటి సామాజిక నేరాలను బోధించినందుకు, ఆచరించినందుకు అతనికి శిక్ష పడకూడదు.
- ఒక సభ్యుడు పైన పేర్కొన్న అనర్హతలకు లోబడి ఉన్నారా అనే ప్రశ్నకు గవర్నర్ నిర్ణయమే అంతిమమన్నారు.
- అయితే గవర్నర్ ఎన్నికల సంఘం అభిప్రాయం తీసుకుని తదనుగుణంగా వ్యవహరించాలి (ఆర్టికల్ 192).

ఫిరాయింపుల ఆధారంగా అనర్హత వేటు :

రాజ్యాంగం ప్రకారం 10వ షెడ్యూలు ప్రకారం ఒక వ్యక్తి ఏ సభలోనైనా ఉండటానికి అనర్హుడు. 10వ షెడ్యూలు ప్రకారం అనర్హత వేటు అంశాన్ని శాసనసభ విషయంలో స్పీకర్, శాసనమండలి విషయంలో చైర్మన్ నిర్ణయిస్తారు. చైర్మన్/స్పీకర్ నిర్ణయం న్యాయసమీక్షకు లోబడి ఉంటుందని 1992లో సుప్రీంకోర్టు తీర్పునిచ్చింది.

శాసనసభ స్థానాలకు సెలవు –

ఈ క్రింది సందర్భాల్లో, రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యుడు తన స్థానాన్ని ఖాళీ చేస్తాడు :

డబుల్ మెంబర్ షిప్ :

ఒక వ్యక్తి రాష్ట్ర శాసనసభ ఉభయ సభల్లో ఒకేసారి పనిచేయడానికి వీల్లేదు. ఒక వ్యక్తి ఉభయ సభలకు ఎన్నికైతే, రాష్ట్ర శాసనసభ రూపొందించిన శాసనం యొక్క ఆవశ్యకతల ప్రకారం ఒక సభలో అతని స్థానం ఖాళీ అవుతుంది.

అనర్హత :

పైన పేర్కొన్న ఏ కారణం చేతనైనా రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యుడు అనర్హుడైతే, అతని స్థానం ఖాళీ అవుతుంది.

రాజీనామా :

శాసనమండలి చైర్మన్ లేదా శాసనసభ స్పీకర్ కు లేఖ రాయడం ద్వారా ఒక సభ్యుడు తన పదవికి రాజీనామా చేయవచ్చు. రాజీనామా ఆమోదం పొందితే ఆ స్థానం ఖాళీ అవుతుంది.

గైర్హాజరు :

రాష్ట్ర శాసనసభలోని ఒక సభ తన అనుమతి లేకుండా అరవై రోజుల పాటు అన్ని సమావేశాలకు హాజరు కాకపోతే ఒక సభ్యుడి స్థానం ఖాళీగా ఉన్నట్లు ప్రకటించవచ్చు.

ఇతర సందర్భాలు :

ఒక సభ్యుడు తన ఎన్నిక చెల్లదని కోర్టు భావించినట్లయితే, సభ ద్వారా బహిష్కరించబడినట్లయితే, అతను రాష్ట్రపతి లేదా ఉపరాష్ట్రపతి పదవికి ఎన్నికైనట్లయితే, లేదా ఒక రాష్ట్ర గవర్నర్ పదవికి నియమించబడినట్లయితే రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఏదైనా సభకు రాజీనామా చేయాలి.

4.10 రాష్ట్ర శాసనసభ – విధులు :

శాసన విధులు :

రాష్ట్ర, ఉమ్మడి జాబితాల అంశంపై రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టాలను రూపొందించవచ్చు. ఏదేమైనా, కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర చట్టాల మధ్య ఏదైనా వైరుధ్యం ఉంటే, పార్లమెంటు నిర్ణయించిన చట్టం అమలులో ఉంటుంది. బిల్లులు రెండు రకాలుగా ఉంటాయి– సాధారణ బిల్లులు మరియు మనీ బిల్లులు. రాష్ట్ర శాసనసభ ద్విసభ అయితే సాధారణ బిల్లులను ఉభయ సభల్లో ప్రవేశపెట్టవచ్చు, అయితే ద్రవ్యబిల్లును మొదట విధానసభలో ప్రవేశపెట్టాల్సి ఉంటుంది. బిల్లుకు సవరణలు చేస్తే ఉభయ సభలు ఆమోదించాలి. ఫలానా రాష్ట్ర శాసనమండలిలో పెండింగ్ లో ఉన్న బిల్లు శాసనసభ ఆమోదం పొందని బిల్లు శాసనసభ రద్దుతో ముగిసిపోదు. అయితే, ఒక రాష్ట్ర శాసనసభలో బిల్లు పెండింగ్ లో ఉంటే, లేదా శాసనసభ ఆమోదించిన బిల్లు శాసనమండలిలో పెండింగ్ లో ఉంటే, అసెంబ్లీ రద్దు తర్వాత ఆ బిల్లు రద్దవుతుంది. బిల్లు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందిన తర్వాత గవర్నర్ ఆమోదానికి పంపుతారు. ఒకవేళ బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపినట్లయితే, ఈ బిల్లును శాసనసభ తిరిగి ఆమోదించవచ్చు మరియు గవర్నర్ తన ఆమోదాన్ని ఇవ్వాలి లేదా రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు రిజర్వ్ చేయాలి.

ఆర్థిక విధులు :

రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలపై రాష్ట్ర శాసనసభకు నియంత్రణ ఉంటుంది. ద్రవ్యబిల్లును విధానసభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ద్రవ్యబిల్లులో ప్రభుత్వం ఆమోదించిన ఖర్చులు, పన్నుల విధింపు లేదా రద్దు, రుణాలు మొదలైనవి ఉంటాయి. ద్రవ్యబిల్లులను ప్రైవేటు మెంబర్ ప్రవేశపెట్టడానికి వీల్లేదు. దీనిని గవర్నర్ సిఫార్సుల మేరకు మంత్రి ప్రవేశపెట్టాల్సి ఉంటుంది. ఆ నిర్దిష్ట బిల్లును ద్రవ్యబిల్లుగా ధ్రువీకరించే విషయంలో ఏదైనా గందరగోళం ఏర్పడితే, విధానసభ స్పీకర్ దానిని నిర్ణయిస్తారు. విధానసభ ఆమోదం పొందిన తర్వాత ఈ ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును విధాన పరిషత్ కు పంపాల్సి ఉంటుంది. ఈ బిల్లును 14 రోజుల వ్యవధిలో, ఎటువంటి సిఫార్సులతో లేదా లేకుండా తిరిగి చెల్లించాల్సి ఉంటుంది. విధాన సభ ఈ సిఫార్సులను ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు. ఈ దశలు పూర్తయిన తర్వాత ఈ బిల్లును గవర్నర్ ఆమోదానికి పంపుతారు.

రాజ్యాంగంలో పేర్కొన్న విశేషాధికారాలు :

ఆర్టికల్ 105(1) ప్రకారం పార్లమెంటు సభ్యులకు భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ, క్లాజ్ (2) ప్రకారం పార్లమెంటు

సభ్యులెవరూ తాను చెప్పినదానికి లేదా ఓటుకు సంబంధించి ఏ న్యాయస్థానానికి ముందు జరిగే విచారణలో బాధ్యత వహించరు. పార్లమెంటు లేదా దాని కింద ఏదైనా అథారిటీ ఏదైనా నివేదిక, కాగితం, ఓట్లు లేదా ప్రొసీడింగ్స్ ప్రచురణకు ఏ వ్యక్తి బాధ్యత వహించదని పేర్కొంది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 194 ఒక రాష్ట్ర శాసనసభకు అవే అధికారాలను తెలియజేస్తుంది. ఈ సంపూర్ణ అధికారాన్ని సంబంధిత సభ్యులు పార్లమెంటు ఆవరణలో మాత్రమే ఉపయోగించుకోవచ్చని, ఆవరణ వెలుపల ఏదైనా మాట్లాడితే అది పరువునష్టం కలిగించే అంశమని పేర్కొన్నారు.

4.11 రాష్ట్ర శాసనసభ – అధికారాలు :

రాష్ట్ర శాసనసభ అధికారాలు మరియు విధులు :

రాష్ట్ర శాసనసభ యంత్రాంగాన్ని నడపడానికి రాష్ట్ర శాసనసభ అత్యంత శక్తివంతమైన సంఘం. రాష్ట్ర శాసనమండలి విధులు, అధికారాలు కేవలం సలహాలు మాత్రమే. అయితే శాసనమండలి ఆమోదించిన బిల్లును శాసనసభ తిరస్కరిస్తే శాసనమండలిలో పునఃసమీక్షిస్తారు. *రాష్ట్ర శాసనసభకు శాసన, కార్యనిర్వాహక, ఆర్థిక, సవరణ మరియు ఎన్నికల అధికారాలు ఉన్నాయి.*

అవి ఈ క్రింది విధంగా వివరించబడ్డాయి :

శాసనాధికారాలు – చట్టాలు చేయడంలో శాసన మండలి రాష్ట్ర శాసనసభ కంటే తక్కువ శక్తివంతమైనది. ఒక బిల్లును ముందుగా శాసనమండలిలో ఆమోదించి ఆ తర్వాత శాసనమండలికి పంపాలి.

ఆర్థిక అధికారాలు – ద్రవ్య బిల్లులకు సంబంధించి రాష్ట్ర శాసనసభకు సర్వోన్నత అధికారం ఉంటుంది. రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలు రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా మంజూరు చేయబడతాయి మరియు నియంత్రించబడతాయి. దీనితో పాటు రాష్ట్ర వార్షిక బడ్జెట్ నిర్వహణ బాధ్యత రాష్ట్ర శాసనసభదే.

కార్యనిర్వాహక అధికారాలు – శాసన సభకు అధికార స్థానం ఉంది మరియు దాని సభ్యులను ప్రశ్నించే హక్కు ఉంది. అలాగే, అవిశ్వాస తీర్మానానికి దారితీసే ఏ ప్రభుత్వ విధానాన్నైనా (రాష్ట్రం) తిరస్కరించే అధికారం రాష్ట్ర శాసనసభకు ఉంది.

సవరణ అధికారాలు – రాష్ట్ర శాసనసభతో ఏకీభవిస్తూ, పార్లమెంటు కొన్ని రాజ్యాంగ సవరణలు చేయవచ్చు. ఉదా: రాష్ట్ర సరిహద్దులను మార్చాలని నిర్ణయించడానికి పార్లమెంటు రాష్ట్ర శాసనసభ అభిప్రాయాన్ని కోరాలి.

ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును 3 నెలలు, ద్రవ్య బిల్లును 14 రోజులు వాయిదా వేసే అధికారం శాసనమండలికి ఉంది. ఒకవేళ ఆలస్యమైతే, ఆ బిల్లును 1 నెల తిరిగి రీవర్క్ కోసం పంపుతారు. అలాగే, శాసన మండలి సభ్యుడికి రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకునే హక్కు లేదు . రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క మరికొన్ని అధికారాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి– రాష్ట్ర శాసనసభ తన డిప్యూటీ స్పీకర్ మరియు స్పీకర్ లను ఎన్నుకోవచ్చు. అయితే కొన్ని సందర్భాల్లో అవిశ్వాస తీర్మానం ద్వారా స్పీకర్, డిప్యూటీ స్పీకర్లను ఆయా పదవుల నుంచి తొలగించే అవకాశం ఉంది. దేశ రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకోవడంలో శాసన సభ సభ్యులు పాల్గొనవచ్చు. రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్, ఆడిటర్ జనరల్, ఇలాంటి సంస్థలు సమర్పించిన నివేదికలను రాష్ట్ర శాసనసభ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది.

రాష్ట్ర శాసనసభ అధికారాలపై పరిమితులు :

రాష్ట్ర శాసనసభ కూడా లోక్ సభ పనితీరును పోలి ఉంటుంది. అయితే, *రాష్ట్ర శాసనసభ అధికారాలపై కొన్ని పరిమితులు ఉన్నాయి.* అవి ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి:

- భారత రాష్ట్రపతి ముందస్తు అనుమతి లేకుండా, కొన్ని బిల్లులు శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టబడవు.
- రాష్ట్ర శాసనసభ ఆమోదించిన కొన్ని బిల్లులను ఆయా రాష్ట్రాల గవర్నర్ రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు రిజర్వు చేసిన తర్వాత నిర్వహించడానికి రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం.
- రాష్ట్ర జాబితాలో జాబితా చేయబడిన విషయాలకు సంబంధించి పార్లమెంటు భారత భూభాగంలోని ఏ భాగానికైనా లేదా మొత్తం రాష్ట్రానికి చట్టాలను రూపొందించవచ్చు. అయితే, ఎమర్జెన్సీ ప్రకటన అమలులో ఉంది.
- రాజ్యాంగ యంత్రాంగాన్ని విచ్ఛిన్నం చేసే ఆపరేషన్ సమయంలో, పార్లమెంటు యొక్క శాసన అధికారం రాష్ట్ర జాబితాలో జాబితా చేయబడటానికి దాని సబ్జెక్టును విస్తరించవచ్చు.

4.12 రాష్ట్రశాసనసభకూర్పు :

భారతదేశం రెండు సంస్థలతో కూడిన శాసన సభ. దీని రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసనసభ మరియు శాసన మండలి ఉంటాయి. ఈ రెండు సభలు చట్టాల అమలు, పరిపాలనను పంచుకుంటాయి. రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఈ రెండు సంస్థలు క్రింద వివరించబడ్డాయి.

రాష్ట్ర శాసనసభ

రాష్ట్ర శాసనసభలో ప్రజాదరణ పొందిన ఛాంబర్ లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీ మరియు ఇది రాష్ట్రం యొక్క నిజమైన ఛాంబర్ గా పరిగణించబడుతుంది. *రాష్ట్ర శాసనసభలోని మొత్తం సభ్యుల సంఖ్య 500 మించరాదు, కనీస సంఖ్య 60 మించకూడదు.* **అయితే గోవా, అరుణాచల్ ప్రదేశ్, సిక్కిం వంటి రాష్ట్రాలు ఇందుకు మినహాయింపు, ఎందుకంటే అవి సాపేక్షంగా చిన్న అసెంబ్లీలను కలిగి ఉండటానికి అనుమతించబడ్డాయి. కానీ, రాష్ట్ర జనాభాకు, శాసనసభలో సీట్ల సంఖ్యకు మధ్య నిష్పత్తి అన్ని రాష్ట్రాలకు సమానంగా ఉండాలి.**

రాష్ట్ర శాసనమండలి

శాసనమండలిలో గరిష్ట సభ్యుల సంఖ్య 1/3వ వంతుకు మించరాదు, తక్కువ సభ్యులు 40 మంది మాత్రమే ఉండాలి మరియు అంతకంటే తక్కువ ఉండకూడదు. జమ్మూకశ్మీర్ లో అత్యల్పంగా 36 మంది శాసనమండలి సభ్యులు మాత్రమే ఉన్నారు. రాష్ట్ర శాసనమండలి కూర్పును భారత రాజ్యాంగం కల్పించింది. ఏదేమైనా, ఇది అంతిమమైనది కాదు, మరియు తుది అధికారం కేంద్ర పార్లమెంటు అనుభవిస్తుంది.

రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ

శాసనం అనేది రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్వహించే ముఖ్యమైన విధులలో ఒకటి. రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ ప్రకారం ప్రతిపాదిత చట్టాలను భారతదేశంలోని ద్విసభ చట్టసభలలో శాసన ప్రక్రియ ప్రకారం రాష్ట్ర దిగువ సభ లేదా

విధానసభలో కనీసం ఒక్కసారైనా ఆమోదించాలి. దీనిని విధాన పరిషత్ లేదా ఎగువ సభ ఆమోదించాల్సిన అవసరం లేదు.

4.13 చట్టం అంటే ఏమిటి :

శాసనం అనేది లాటిన్ పదం 'శాసనం' నుండి ఉద్భవించింది, దీని అర్థం ఒక చట్టాన్ని సమర్పించడం లేదా ప్రతిపాదించడం. ఇది చట్టాన్ని సృష్టించే లేదా అమలు చేసే ప్రక్రియ. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, చట్టం అనేది ఒక సార్వభౌమ రాజ్యం ద్వారా ప్రకటించబడినందున చట్ట బలాన్ని కలిగి ఉన్న చట్టాలను రూపొందించే అధికారం మరియు విధిని ఉపయోగించడం. శాసన ప్రక్రియలు సామాజిక, ఆర్థిక మరియు రాజకీయ న్యాయాన్ని నిర్వహించడానికి ప్రభుత్వం గుర్తించి ఉపయోగించే సూత్రాలు. న్యాయ పూర్వాపరాలు, ఆచార వ్యవహారాలు, సంప్రదాయాలు శాసనానికి ప్రధాన వనరులు.

చట్టసభల పాత్ర :

చట్టసభల ప్రాథమిక పాత్ర చట్టాలను రూపొందించడం మరియు అమలు చేయడం. కేంద్ర స్థాయిలో పార్లమెంటు, రాష్ట్ర స్థాయిలో రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా చట్టాలు చేయడానికి భారత రాజ్యాంగంలో నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఫెడరల్ స్థాయిలో, పార్లమెంటులో, రాష్ట్ర స్థాయిలో, రాష్ట్ర శాసనసభలో. పార్లమెంటు లేదా రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన చట్టాన్ని రాజ్యాంగ విరుద్ధం అనే కారణంతో కోర్టులో సవాలు చేయవచ్చు. పార్లమెంటు ఉభయ సభలు కూడా ఇదే లెజిస్లేటివ్ ప్రొసీజర్ ను అనుసరిస్తాయి. చట్టం కోసం ఒక బిల్లును ప్రతిపాదిస్తారు, మరియు అది ఆమోదం పొందితే, అది చట్టం లేదా చట్టంగా మారుతుంది.

4.14 రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ – రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

రాష్ట్ర శాసనసభను రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని మూడవ అధ్యాయంలో ప్రస్తావించారు. ఇది రాష్ట్ర శాసనసభ మరియు కార్యనిర్వాహక శాఖతో కూడి ఉంటుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలో 168 నుంచి 212 అధికరణలు రాష్ట్ర శాసనసభ వ్యవస్థ, కూర్పు, కాలపరిమితి, కార్యాలయాలు, ప్రక్రియలు, విశేషాధికారాలు, అధికారాలు మొదలైన వాటికి సంబంధించినవి. రెండు సభలు ఉన్న రాష్ట్రాల్లో దాన్ని తొలగించడానికి, అలాగే ఇప్పటికే ఉనికిలో లేని రాష్ట్రాల్లో అలాంటి సభ ఏర్పాటుకు రాజ్యాంగం అనుమతిస్తుంది. ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ సంపూర్ణ మెజారిటీతో ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించినట్లయితే, మూడింట రెండొంతుల మంది సభ్యులు హాజరై రెండవ సభ ఏర్పాటుకు అనుకూలంగా ఓటు వేస్తే, అటువంటి తీర్మానానికి పార్లమెంటు అంగీకరిస్తే, సంబంధిత రాష్ట్రానికి శాసనసభలో రెండు సభలు ఉండవచ్చు. ఎగువ సభలను రద్దు చేసే విధానం కూడా అలాంటిదే. 1969 మరియు 1970 లలో వరుసగా పంజాబ్ మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రాలలో రెండు సభలు రద్దు చేయబడ్డాయి. 1986లో తమిళనాడు శాసనమండలి రద్దయింది.

ఒకే సభ ఉన్న రాష్ట్ర శాసనసభను లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీ (విధాన సభ) అని, రెండు సభలు కలిగిన రాష్ట్ర శాసనసభను శాసనమండలి (విధాన పరిషత్), అని పిలుస్తారు. రాజ్యాంగం ప్రారంభమైనప్పటి నుంచి చేసిన మార్పుల కారణంగా, ఆర్టికల్ 169లో పేర్కొన్న ప్రక్రియకు అనుగుణంగా రెండు సభలు ఉన్న రాష్ట్రాలు ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్,

మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక, ఆంధ్రప్రదేశ్, తెలంగాణ.

రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ

అసెంబ్లీ మరియు కౌన్సిల్ పార్లమెంటు మాదిరిగానే శాసన ప్రక్రియను అనుసరిస్తాయి. సమావేశాల మధ్య ఆరు నెలలకు మించకుండా రాష్ట్ర శాసనసభ సంవత్సరానికి కనీసం రెండుసార్లు సమావేశమవ్వాలి. ప్రతి నూతన సమావేశాల ప్రారంభంలో గవర్నర్ ప్రారంభోపన్యాసం చేస్తూ, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ విధానాన్ని వివరిస్తారు. అసెంబ్లీలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టగల ద్రవ్యబిల్లులు మినహా మరే ఇతర బిల్లునైనా ఉభయసభల్లోనూ ప్రవేశపెట్టవచ్చు. గవర్నర్ ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెట్టే ముందు మూడు రీడింగ్ లు చదవాలి. గవర్నర్ దానిని పునఃపరిశీలనకు తిరిగి ఇవ్వవచ్చు, కానీ శాసనసభ మళ్లీ ఆమోదించినట్లయితే దానిపై సంతకం చేయకుండా ఉండలేరు. గవర్నర్ కొన్ని బిల్లులను రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు రిజర్వ్ చేయవచ్చు, వారు వాటిని పునఃపరిశీలన కోసం శాసనసభ ముందుకు తీసుకురావాలని అభ్యర్థించవచ్చు. సవరణలతో లేదా లేకుండా మళ్లీ ఆమోదం పొందినప్పుడు రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు పంపుతారు. ఈ బిల్లును రాష్ట్ర శాసనసభ రెండోసారి పరిశీలించి ఆమోదించినా రాష్ట్రపతి ఆమోదించక తప్పదు. బిల్లు ఆమోదం పొందక ముందే అసెంబ్లీని రద్దు చేసినా, మండలి ముందు పెండింగ్ లో ఉండగానే అసెంబ్లీ ఆమోదం పొందినా బిల్లు రద్దవుతుంది. అయితే, రాష్ట్రానికి ఒకే సభ ఉంటే అసెంబ్లీ ఆమోదించిన బిల్లులు, రాష్ట్రానికి రెండు సభలు ఉంటే అసెంబ్లీ, మండలి ఆమోదించిన బిల్లులు గవర్నర్ లేదా రాష్ట్రపతి ఆమోదంలో పెండింగ్లో ఉన్నాయి. గవర్నర్ లేదా రాష్ట్రపతి పునఃపరిశీలనకు పంపిన బిల్లును తొలుత రద్దయిన సభ ఆమోదించినప్పటికీ కొత్తగా ఏర్పడిన అసెంబ్లీ సమీక్షించి చట్టం చేయవచ్చు.

4.15 పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ మధ్య పోలిక :

ద్రవ్యబిల్లు మినహా ఇతర బిల్లులకు సంబంధించి	
పార్లమెంట్	**రాష్ట్ర శాసనసభ**
1. పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఏదో ఒక సభ ఈ బిల్లులను ప్రతిపాదించవచ్చు.	1. బిల్లులను రాష్ట్ర శాసనసభలో ఏ సభ అయినా ప్రతిపాదించవచ్చు.
2. ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు దీనిని సమర్పించవచ్చు.	2. ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు దీనిని సమర్పించవచ్చు.
3. ప్రారంభ సభలో మొదటి, రెండవ మరియు మూడవ రీడింగ్ చదవాలి.	3. ఇది ప్రారంభ సభలో మొదటి, రెండవ మరియు మూడవ రీడింగ్ చదవాలి.
4. సవరణలతో లేదా లేకుండా ఉభయ సభలు అంగీకరిస్తేనే పార్లమెంటు ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు. రెండు సభల మధ్య ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే రాష్ట్రపతి పిలిచే ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశం మాత్రమే ప్రతిష్టంభనను తొలగించగలదు.	4. శాసనమండలికి సమాన అధికారాలు ఉండవని, రెండు సభలు విభేదిస్తే శాసనసభ సంకల్పానికి ప్రాధాన్యం ఉంటుందన్నారు. తత్ఫలితంగా, ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి జాయింట్ సిట్టింగ్ యొక్క యంత్రాంగం లేదు.

5. ప్రతిష్ఠంభన సంభవించవచ్చు a. ఒక సభ బిల్లును ఆమోదిస్తుంది మరియు మరొక సభ దానిని తిరస్కరిస్తుంది, లేదా b. ఒక సభ సవరణలను ప్రతిపాదిస్తుంది, దీనిని మరొక సభ అంగీకరించదు. c. బిల్లు ఆమోదం పొందిన ఆరు నెలల్లోగా సభ ఆమోదం తెలపకపోతే	5. ప్రతిష్ఠంభన సంభవించవచ్చు a. ఒక సభ బిల్లును ఆమోదిస్తుంది మరియు మరొక సభ దానిని తిరస్కరిస్తుంది, లేదా b. ఒక సభ సవరణలను ప్రతిపాదిస్తుంది, దీనిని మరొక సభ అంగీకరించదు.
6. రాజ్యసభలో లోక్ సభ నుంచి వచ్చిన బిల్లును ఆమోదించడానికి ఆరు నెలల కాలపరిమితి ఉంటుంది.	6. శాసనమండలిలో బిల్లు ఆమోదం పొందడానికి మూడు నెలల కాలపరిమితి ఉంటుంది.
7. విభేదాలు తలెత్తితే ప్రతిష్టంభనను తొలగించేందుకు ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశం ఒక్కటే మార్గం. ఏదేమైనా, రాష్ట్రపతి తన విచక్షణ మేరకు సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయకపోతే, బిల్లు చెల్లదు, అందువల్ల బిల్లు ఆమోదం పొందకుండా నిరోధించే సమర్థవంతమైన సామర్థ్యం రాజ్యసభకు ఉంది.	7. విభేదాలు తలెత్తితే రెండోసారి శాసనసభలో బిల్లు ఆమోదం పొందితే సరిపోతుంది. బిల్లు ఆమోదం పొందిన తర్వాత మళ్లీ శాసనమండలికి పంపితే, బిల్లుతో ఏకీభవించకపోతే మండలికి ఉన్న ఏకైక మార్గం రెండో ప్రయాణంలో స్వాగతం పలికిన తేదీ నుంచి నెల రోజుల పాటు నిలుపుదల చేయడమే. మండలి మళ్లీ బిల్లును తిరస్కరిస్తే లేదా శాసన సభ తిరస్కరించిన సవరణలను సూచించినా, లేదా బిల్లును ఆమోదించకుండా ఒక నెల అనుమతించినా, ఆ బిల్లును శాసనసభ రెండోసారి ఆమోదించిన రూపంలో రాష్ట్ర శాసనసభ ఆమోదించినట్లుగా భావించబడుతుంది.
8. రాజ్యసభలో ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టి ఆమోదిస్తే సాధారణ బిల్లులు, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులకు సమాన అధికారం ఉంటుంది.	8. శాసనమండలి ఒక బిల్లును రూపొందించి, చట్టబద్ధం చేసి శాసనసభకు పంపితే, శాసన సభ బిల్లును తిరస్కరిస్తే లేదా శాసనమండలికి ఆమోదయోగ్యం కాని సవరణలు చేస్తే, బిల్లును వెంటనే రద్దు చేస్తారు.

మనీ బిల్లుకు సంబంధించి..

పార్లమెంట్	**రాష్ట్ర శాసనసభ**
1. లోక్ సభ మాత్రమే దీన్ని ప్రవేశపెట్టగలదు, రాజ్యసభ కాదు.	1. శాసన సభ మాత్రమే దీనిని ప్రవేశపెట్టగలదు, శాసన మండలి కాదు.
2. రాష్ట్రపతి సిఫారసుల మేరకే దీన్ని ప్రవేశపెట్టవచ్చు.	2. గవర్నర్ సిఫారసుల మేరకే దీన్ని ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
3. దీన్ని మంత్రి మాత్రమే ప్రతిపాదించగలరు తప్ప	3. దీన్ని మంత్రి మాత్రమే ప్రతిపాదించగలరు తప్ప

ప్రైవేటు సభ్యుడు ప్రతిపాదించరు.	ప్రైవేటు సభ్యుడు ప్రతిపాదించరు.
4. రాజ్యసభ దానిని తిరస్కరించడానికి లేదా సవరించడానికి వీల్లేదు. 14 రోజుల్లోగా సిఫారసులతో లేదా లేకుండా లోక్ సభకు తిరిగి పంపాలి.	4. శాసనమండలి దానిని తిరస్కరించడానికి లేదా సవరించడానికి వీల్లేదు. 14 రోజుల్లోగా సిఫారసులతోనో, లేకుండానో తిరిగి శాసనసభకు పంపాలి.
5. లోక్ సభ అన్ని లేదా రాజ్యసభ సిఫార్సులను ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు.	5. శాసన మండలి యొక్క అన్ని లేదా ఏదైనా సిఫార్సులను శాసనసభ ఆమోదించవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు.
6. రాజ్యసభ ఇచ్చిన ఏవైనా సూచనలను లోక్ సభ అంగీకరిస్తే, బిల్లు సవరించిన రూపంలో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావిస్తారు.	6. శాసనమండలి ఇచ్చే ఏవైనా సూచనలను శాసనసభ అంగీకరిస్తే, బిల్లును సవరించిన రూపంలో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు.
7. ఒకవేళ లోక్ సభ ఒక ప్రతిపాదనను తిరస్కరిస్తే, ఆ బిల్లును ఉభయ సభలు ఒకే రూపంలో ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు.	7. ఒకవేళ శాసనసభ ఒక ప్రతిపాదనను తిరస్కరిస్తే, శాసనసభ ఆమోదించిన అదే రూపంలో బిల్లును ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు.
8. 14 రోజుల్లోగా రాజ్యసభ ఈ బిల్లును లోక్ సభకు పంపకపోతే 14 రోజుల కాలపరిమితి ముగిసే సమయానికి లోక్ సభ ఆమోదించిన రూపంలో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లు భావిస్తారు.	8. శాసనమండలి 14 రోజుల్లోగా బిల్లును శాసనసభకు పంపకపోతే, 14 రోజుల కాలపరిమితి ముగిసే సమయానికి శాసనసభ ఆమోదించిన రూపంలో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావించబడుతుంది.
9. ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి ఉమ్మడి సమావేశం అనే నిబంధన రాజ్యాంగంలో లేదు. లోక్ సభ ఆమోదించిన బిల్లుకు రాజ్యసభ అంగీకరించకపోతే రాజ్యసభ సంకల్పం కంటే లోక్ సభ సంకల్పానికి ప్రాధాన్యమివ్వడమే ఇందుకు కారణం.	9. ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి ఉమ్మడి సమావేశం అనే నిబంధన రాజ్యాంగంలో లేదు. శాసన సభ ఆమోదించిన బిల్లుకు శాసనమండలి అంగీకరించకపోతే శాసనమండలి సంకల్పం కంటే శాసన సభ సంకల్పానికి ప్రాధాన్యమివ్వడమే ఇందుకు కారణం.

4.16 శాసన ప్రక్రియలో గవర్నర్ :

భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ గురించి జరిగిన సమగ్ర చర్చలో, శాసన ప్రక్రియలో గవర్నర్ పాత్రను మరింత హైలైట్ చేయగల ఒక ముఖ్యమైన అంశం. రాష్ట్ర రాజ్యాంగ అధిపతిగా గవర్నర్ రాష్ట్ర శాసనసభ పనితీరులో కీలక పాత్ర పోషిస్తారు. బిల్లులను ఆమోదం కోసం గవర్నర్ కు పంపుతామని క్లుప్తంగా పేర్కొన్నప్పటికీ, గవర్నర్ విధులు, అధికారాలను లోతుగా పరిశీలిస్తే శాసన సమీకరణాలపై అవగాహన పెరుగుతుంది. రాష్ట్ర శాసనసభ సమావేశాలను పిలవడం మరియు వాయిదా వేయడం, శాసన కార్యకలాపాలను ప్రారంభించడం మరియు

ముగించడం గవర్నర్ యొక్క బాధ్యతలు. శాసనసభ ఆమోదించిన బిల్లులకు ఆమోదముద్ర వేయడంలో వారి పాత్ర శాసన ప్రక్రియలో కీలకమైన దశ. శాసన, కార్యనిర్వాహక శాఖల మధ్య కీలక వారధిగా వాటి పాత్రను నొక్కిచెబుతూ ఒక బిల్లు చట్టంగా మారాలంటే గవర్నర్ ఆమోదం తప్పనిసరి. అంతేకాక, గవర్నర్ కు కొన్ని సందర్భాల్లో అమలులోకి వచ్చే విచక్షణాధికారాలు ఉంటాయి. ఉదాహరణకు రాష్ట్ర శాసనసభ ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే, వివాదాన్ని పరిష్కరించడంలో గవర్నర్ మధ్యవర్తిత్వ పాత్ర పోషించవచ్చు. రాష్ట్ర రాజకీయ చట్రంలో చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్ లను అర్థం చేసుకోవడంలో గవర్నర్ విచక్షణాధికారాన్ని అర్థం చేసుకోవడం కీలకం.

అదనంగా, రాష్ట్ర శాసన చట్రంలో ఇటీవలి మార్పులు లేదా పరిణామాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడం ప్రయోజనకరంగా ఉంటుంది. శాసన వ్యవస్థలు డైనమిక్ గా ఉంటాయి, సవరణలు మరియు సంస్కరణలకు లోబడి ఉంటాయి. జనవరి 2022 లో చివరి నాలెడ్జ్ అప్డేట్ నుండి రాష్ట్ర శాసన నిర్మాణంలో ఏదైనా ముఖ్యమైన నవీకరణలు లేదా మార్పులను పరిష్కరించడం ద్వారా అందించిన సమాచారం ప్రస్తుత మరియు సంబంధితంగా ఉండేలా చూసుకోవచ్చు. ఈ అంశాలను చర్చలో చేర్చడం ద్వారా రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క మరింత సమగ్ర దృక్పథాన్ని అందిస్తుంది, రాష్ట్ర ప్రజాస్వామిక పాలనలో శాసన, కార్యనిర్వాహక మరియు గవర్నర్ శాఖల మధ్య సంక్లిష్టమైన పరస్పర చర్యపై అంతర్దృష్టిని అందిస్తుంది.

4.17 ముగింపు:

చివరగా, భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ గణనీయమైన అధికారాలు మరియు బాధ్యతలను కలిగి, శాసన ముఖచిత్రాన్ని రూపొందించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆరవ భాగంలోని మూడవ అధ్యాయంలో పొందుపరిచిన శాసన సభ, కొన్ని రాష్ట్రాలలో శాసన మండలితో కూడిన రాష్ట్ర శాసనసభ దేశ ప్రజాస్వామిక పాలనలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. రాష్ట్ర మరియు ఉమ్మడి జాబితాలలో జాబితా చేయబడిన అంశాలపై చట్టాలను రూపొందించే అధికారంతో, స్థానిక సమస్యలు మరియు ఆందోళనలను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన విధులు కీలకమైనవి. ఏదేమైనా, ఆర్టికల్ 168 నుండి 212 లో వివరించిన విధంగా భారతదేశ సమాఖ్య నిర్మాణం యొక్క అంతర్లీన సంక్లిష్టత రాష్ట్ర స్వయంప్రతిపత్తి మరియు కేంద్ర నియంత్రణ మధ్య సున్నితమైన సమతుల్యతను వెల్లడిస్తుంది. రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఆర్థిక విధులు, ముఖ్యంగా ద్రవ్య బిల్లులపై దాని ప్రత్యేక నియంత్రణ, ఆర్థిక విషయాలలో గణనీయమైన వాటాను అందిస్తుంది. ప్రభుత్వం ఆమోదించిన ద్రవ్య బిల్లులను ప్రవేశపెట్టడం, పరిశీలించడం, ఆమోదించడం, పన్నులు, రుణాలు, వ్యయాలను ప్రభావితం చేయడం చట్టసభల ఆర్థిక అధికారాలను నొక్కిచెబుతుంది. ద్రవ్యబిల్లుగా వర్గీకరించే అధికారం విధానసభ స్పీకర్ కు ఉండటం, ఆర్థిక వ్యవహారాల్లో క్రమబద్ధమైన ప్రక్రియ జరిగేలా చూడటం గమనార్హం. రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యులకు ఇవ్వబడిన ప్రత్యేకాధికారాలు, పార్లమెంటు సభ్యులకు సూచించిన వాటికి అద్దం పట్టడం, పార్లమెంటరీ ఆవరణలో భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ మరియు శాసన రక్షణ సూత్రాలను నిలబెట్టాయి. ఏదేమైనా, పార్లమెంటరీ స్వేచ్ఛ మరియు జవాబుదారీతనం మధ్య సున్నితమైన సమతుల్యతను నొక్కి చెబుతూ, ఈ అధికారాలు శాసన రంగానికి మించి విస్తరించబడవు. ప్రాథమిక సభ అయిన రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క అధికారాలు మరియు విధులు ముఖ్యమైనవి, శాసన, కార్యనిర్వాహక, ఆర్థిక, సవరణ మరియు ఎన్నికల డొమైన్లను కలిగి ఉంటాయి. దీనికి భిన్నంగా శాసనమండలి పాత్ర సలహాగా ఉన్నప్పటికీ ద్రవ్యేతర బిల్లులను జాప్యం చేసే అధికారం శాసనమండలికి ఉంది. రాష్ట్ర కార్యనిర్వాహక అధికారాలు, ఆర్థిక నియంత్రణ, ప్రభుత్వ విధానాలను ప్రశ్నించే సామర్థ్యం శాసన సభ

యొక్క బలీయమైన ప్రభావానికి దోహదం చేస్తాయి. ఏదేమైనా, నిర్దిష్ట బిల్లులకు రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోరడం మరియు కొన్ని చట్టాలను కేంద్ర పర్యవేక్షణకు గురిచేయడం వంటి పరిమితులను రాష్ట్ర శాసనసభ ఎదుర్కొంటుంది. ముఖ్యంగా రాజ్యాంగ విచ్ఛిన్నాలు లేదా అత్యవసర పరిస్థితుల్లో రాష్ట్ర, కేంద్ర పాలన మధ్య సంక్లిష్టమైన సంబంధాన్ని ఇది నొక్కిచెబుతుంది. సారాంశంలో, రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క బహుముఖ విధులు మరియు అధికారాలు భారతదేశ సమాఖ్య పాలనా నిర్మాణంలో ఒక మూలస్తంభంగా చేస్తాయి, రాష్ట్ర స్వయంప్రతిపత్తి మరియు కేంద్ర అధికారం, ఆర్థిక వివేకం మరియు శాసన సమర్థత మధ్య సున్నితమైన సమతుల్యతను నావిగేట్ చేస్తాయి. భారతదేశ వైవిధ్యభరితమైన, చైతన్యవంతమైన రాజకీయ ముఖచిత్రాన్ని రూపొందించే ప్రజాస్వామిక చట్రాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క సంక్లిష్టతలను అర్థం చేసుకోవడం చాలా అవసరం. ఏడవ షెడ్యూలులోని జాబితా 2 (రాష్ట్ర జాబితా), జాబితా 3 (ఉమ్మడి జాబితా)లో పొందుపరిచిన అంశాలకు సంబంధించి చట్టాలను రూపొందించే ప్రత్యేక అధికారం ఏ రాష్ట్ర శాసనసభకైనా ఉంటుంది. అయితే, రాష్ట్ర, ఉమ్మడి జాబితాలపై నియంత్రణకు సంబంధించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి ఉన్న అధికారాలు పూర్తిగా సమర్థనీయం కావు. వాస్తవానికి కేంద్ర ప్రభుత్వ నియంత్రణను భారత పార్లమెంటు ప్రజాప్రయోజనాల దృష్ట్యా సముచితమైనదిగా భావించే చోట కేంద్ర ప్రభుత్వ నిర్ణయం శ్రేష్టమైనదిగా పరిగణించబడుతుంది.

4.18 సారంశం:

అంతిమంగా, రాష్ట్ర శాసనసభ భారత రాష్ట్రాల పరిపాలనలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది, గణనీయమైన శాసన, ఆర్థిక మరియు కార్యనిర్వాహక అధికారాలను కలిగి ఉంటుంది. శాసన సభ (విధాన సభ) మరియు కొన్ని రాష్ట్రాలలో, శాసన మండలి (విధాన పరిషత్) ను కలిగి ఉన్న రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం చేయడం, రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలను నిర్వహించడం మరియు కార్యనిర్వాహక శాఖను పర్యవేక్షించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఎన్నుకోబడిన ప్రజాప్రతినిధులతో కూడిన శాసన సభ, ముఖ్యంగా ఆర్థిక విషయాలలో మరింత గణనీయమైన అధికారాన్ని కలిగి ఉంది, ఇది ప్రాథమిక చట్టనిర్మాణ సంస్థగా దాని పాత్రను నొక్కి చెబుతుంది. దీనికి విరుద్ధంగా, శాసనమండలి ఒక సలహా విధిని నిర్వహిస్తుంది, బిల్లులను ఆలస్యం చేయడానికి పరిమిత అధికారం ఉంటుంది కాని వాటిని వీటో చేయడానికి కాదు. ప్రతిపాదిత చట్టాలపై సమగ్ర చర్చ, పరిశీలన జరిగేలా రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసన ప్రక్రియ సునిశితంగా రూపొందించబడింది. సాధారణ బిల్లులు అయినా, ద్రవ్య బిల్లులు అయినా పలు రీడింగ్ లకు లోనవుతాయి మరియు వర్తించే చోట గవర్నర్ ఆమోదానికి ముందు ఉభయ సభల సమ్మతి అవసరం. ఈ ప్రక్రియ ప్రజాస్వామిక సూత్రాలను ప్రతిబింబిస్తుంది, వైవిధ్యమైన ఇన్ పుట్ లు మరియు తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలను అనుమతిస్తుంది. అదనంగా, రాజ్యాంగ సవరణలను ప్రభావితం చేసే రాష్ట్ర శాసనసభ సామర్థ్యం మరియు భారత రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకోవడంలో దాని పాత్ర రాష్ట్ర సరిహద్దులకు అతీతంగా దాని విస్తృత ప్రాముఖ్యతను హైలైట్ చేస్తుంది. పటిష్టమైన చట్రం ఉన్నప్పటికీ, రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్దిష్ట బిల్లులపై రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం మరియు రాష్ట్ర మరియు కేంద్ర చట్టాల మధ్య వైరుధ్యాల విషయంలో పార్లమెంటు యొక్క ఆధిపత్యం వంటి కొన్ని పరిమితుల కింద పనిచేస్తుంది. ఈ పరిమితులు రాష్ట్ర మరియు కేంద్ర ప్రభుత్వాల మధ్య అధికార సమతుల్యతను నిర్ధారిస్తాయి, ఇది భారతదేశ సమాఖ్య నిర్మాణాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. అంతిమంగా, రాష్ట్ర శాసనసభ భారతదేశ ప్రజాస్వామిక విలువలను ప్రతిబింబించే రాష్ట్ర పాలనకు మూలస్తంభం. దీని విధులు మరియు అధికారాలు ప్రాంతీయ పరిపాలనకు కీలకమైనవి, జాతీయ

విధానాలకు అనుగుణంగా ఉంటూనే స్థానిక అవసరాలను సమర్థవంతంగా పరిష్కరించడానికి రాష్ట్రాలకు వీలు కల్పిస్తుంది. రాష్ట్ర శాసనసభ తన శాసన, ఆర్థిక మరియు కార్యనిర్వాహక పాత్రల ద్వారా భారతదేశ రాజకీయ మరియు పరిపాలనా ముఖచిత్రానికి గణనీయంగా దోహదం చేస్తుంది.

4.19 ముఖ్య పదకోశం :

ద్విసభ శాసనసభ :

భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ వంటి రెండు ప్రత్యేక సభలతో కూడిన శాసన వ్యవస్థ, వీటిలో శాసన సభ మరియు శాసన మండలి ఉన్నాయి, ప్రతి ఒక్కటి ప్రత్యేక అధికారాలు మరియు విధులను కలిగి ఉంటాయి.

ఉమ్మడి జాబితా :

భారత రాజ్యాంగంలోని ఏడో షెడ్యూలులో కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఏయే అంశాలపై చట్టాలు చేయవచ్చో పేర్కొంటూ ఒక జాబితా, ఇది భాగస్వామ్య అధికార పరిధికి దారితీస్తుంది.

ద్రవ్యబిల్లు :

పన్నులు, ప్రజా వ్యయాలు, అప్పులతో సహా జాతీయ లేదా రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలకు సంబంధించిన శాసన ప్రతిపాదనను మొదట విధానసభ (రాష్ట్ర శాసనసభ)లో ప్రవేశపెట్టారు.

లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ :

భారతదేశంలో విధాన పరిషత్ వంటి ద్విసభ శాసనసభ యొక్క ఎగువ సభ, ద్రవ్యేతర బిల్లులను ఆలస్యం చేయడానికి మరియు వైవిధ్యమైన ప్రాతినిధ్యాన్ని అందించడానికి అధికారాలతో సలహా విధులను కలిగి ఉంటుంది.

శాసన సభ :

శాసన, కార్యనిర్వాహక, ఆర్థిక, సవరణ మరియు ఎన్నికల అధికారాలకు బాధ్యత వహించే ద్విసభ శాసనసభ యొక్క దిగువ సభ, బిల్లులను ఆమోదించే మరియు రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవస్థలను నియంత్రించే సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

సంపూర్ణ హక్కు :

రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యులకు మినహాయింపు ఇవ్వడం, శాసనసభ ఆవరణలో వాక్ స్వాతంత్ర్యం మరియు భావప్రకటనా స్వేచ్ఛను అనుమతించడం, విచారణ సమయంలో చేసిన ప్రకటనలకు చట్టపరమైన పరిణామాల నుండి వారిని రక్షించడం.

శాసన ప్రక్రియ :

ఒక బిల్లు చట్టంగా మారడానికి ముందు బహుళ రీడింగ్ లు, పరిగణనలు మరియు ఆమోద దశలతో కూడిన రాష్ట్ర శాసనసభలో చట్టాలను ప్రతిపాదించడానికి, చర్చించడానికి మరియు ఆమోదించడానికి ఏర్పాటు చేయబడిన ప్రక్రియ.

ద్రవ్యబిల్లు సర్టిఫికేషన్:

ప్రతిపాదిత బిల్లు కేవలం రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవహారాలకు సంబంధించినదా, దానిని సక్రమంగా శాసనసభా వ్యవహారాలకు సంబంధించిందా అనే విషయాన్ని విధానసభ (రాష్ట్ర శాసనసభ) స్పీకర్ నిర్ణయిస్తారు.

శాసన సామర్థ్యం :

రాజ్యాంగ యంత్రాంగాన్ని విచ్ఛిన్నం చేసినప్పుడు లేదా నిర్దిష్ట పరిస్థితులలో రాష్ట్రపతి ఆమోదంతో సహా కొన్ని పరిమితులకు లోబడి చట్టాలను రూపొందించడానికి రాష్ట్ర శాసనసభకు ఉన్న అధికార పరిధి.

ఉమ్మడి సమావేశాలు :

రాష్ట్ర శాసనసభలకు వర్తించని లోక్ సభ, రాజ్యసభ రెండింటినీ సమావేశపరచడం ద్వారా ఉభయ సభల మధ్య ప్రతిష్టంభనలను పరిష్కరించడానికి పార్లమెంటులో ఒక యంత్రాంగం, అసెంబ్లీ సంకల్పం బలపడటానికి అనుమతిస్తుంది.

ఏడవ షెడ్యూలు :

కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య అధికారాలు, విధుల పంపిణీని వివరించే భారత రాజ్యాంగంలోని ఒక భాగం, ఇందులో మూడు జాబితాలు ఉన్నాయి: కేంద్ర జాబితా, రాష్ట్ర జాబితా మరియు ఉమ్మడి జాబితా.

4.20 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. "భారతదేశంలోని రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క శాసన అధికారాలు మరియు ఆర్థిక విధులను పరిశీలించండి."
2. రాజ్యాంగం ప్రకారం రాష్ట్ర శాసనసభ అధికారాలపై ఉన్న అధికారాలు, పరిమితుల గురించి చర్చించండి.
3. శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్ర శాసనమండలి పాత్ర ఏమిటి? దాని విధులను వివరించండి.
4. "పార్లమెంటు మరియు రాష్ట్ర శాసనసభల మధ్య శాసన ప్రక్రియలలో సారూప్యతలు మరియు తేడాలను అన్వేషించండి."
5. "ఒక రాష్ట్ర పాలన మరియు రాజకీయ వ్యవస్థపై రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ప్రభావాన్ని అంచనా వేయండి."

4.21 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. బసు, డి.డి. భారత రాజ్యాంగ పరిచయం. లెక్సిస్ నెక్సిస్.
2. పైలీ, ఎం.వి. (2012). భారతదేశంలో రాజ్యాంగ ప్రభుత్వం. ఎస్.చాంద్ అండ్ కంపెనీ లిమిటెడ్
3. కశ్యప్, ఎస్.సి. మన రాజ్యాంగం. నేషనల్ బుక్ ట్రస్ట్, ఇండియా.

డా.కె. వి.ఆర్. శ్రీనివాస్

పాఠం – 5
స్థానిక ప్రభుత్వం

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- భారతదేశంలో పట్టణ స్థానిక పాలన యొక్క చారిత్రక నేపథ్యం మరియు పరిణామాన్ని అర్థం చేసుకోవడం.
- మున్సిపాలిటీలు, పట్టణ స్థానిక సంస్థలకు సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలను పరిశీలించడం.
- మునిసిపాలిటీలు మరియు ఇతర పట్టణ స్థానిక సంస్థల కూర్పు, అధికారాలు మరియు బాధ్యతల గురించి తెలుసుకోవడం.
- పట్టణ స్థానిక సంస్థలకు నిధుల ఆర్థిక అధికారాలు, యంత్రాంగాలను పరిశీలించడం.
- పట్టణ స్థానిక సంస్థలు ఎదుర్కొంటున్న సవాళ్లను, వాటి ప్రభావాన్ని మెరుగుపరిచేందుకు ఉద్దేశించిన సంస్కరణలను విశ్లేషించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

5.1 పరిచయం

5.2 స్థానిక ప్రభుత్వం

5.3 భారతదేశంలో స్థానిక ప్రభుత్వ నిర్మాణం.

5.3.1 పంచాయితీ రాజ్

5.3.1.1 పంచాయితీ రాజ్ పరిణామం

5.3.1.2 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంలోని ముఖ్యాంశాలు

5.3.1.3 పెసా చట్టం 1996

5.3.1.4 పంచాయితీరాజ్ సంస్థలు – పరిణామం

5.3.1.5 స్థానిక ప్రభుత్వ ముఖ్య కమిటీలు:

5.3.1.6 పంచాయతీరాజ్ రాజ్యాంగీకరణ– 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 1992

5.3.1.7 పెసా చట్టం 1996

5.3.1.8 పంచాయితీ వికేంద్రీకరణ సూచిక

5.3.2 పురపాలక సంఘం

5.3.2.1 పురపాలక సంఘం – చారిత్రక నేపథ్యం

5.3.2.2 మున్సిపాలిటీ – రాజ్యాంగ నిబంధనలు

5.3.2.3 మున్సిపాలిటీ పరిణామం

5.3.2.4 మున్సిపాలిటీల ఏర్పాటు

5.3.2.5 మున్సిపాలిటీల ఎన్నికలు

5.4 పట్టణ ప్రభుత్వ రకాలు

5.4.1 మునిసిపల్ కార్పొరేషన్

5.4.2 మున్సిపాలిటీ

5.4.3 నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీ

5.4.4 టౌన్ ఏరియా కమిటీ

5.4.5 కంటోన్మెంట్ బోర్డు

5.4.6 టౌన్ షిప్

5.4.7 పోర్ట్ ట్రస్ట్

5.4.8 స్పెషల్ పర్పస్ ఏజెన్సీ

5.5 పట్టణ స్థానిక సంస్థలు (యు ఎల్ బి లు)

5.5.1 పట్టణ స్థానిక సంస్థలు – చారిత్రక నేపథ్యం

5.5.2 పట్టణ స్థానిక సంస్థల ఉద్దేశ్యం

5.5.3 74వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ప్రకారం పట్టణ స్థానిక సంస్థల నిబంధనలు

5.5.4 మున్సిపాలిటీల కూర్పు

5.5.5 మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక అధికారం

5.5.6 ఫైనాన్స్ కమిషన్

5.5.7 జిల్లా ప్రణాళికా సంఘం (డి.పి.సి.)

5.5.8 మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీ(ఎంపిసి)

5.5.9 పట్టణ స్థానిక సంస్థల సవాళ్లు

5.5.10 పట్టణ స్థానిక సంస్థల సంస్కరణలు

5.6 ముగింపు

5.7 సారంశం

5.8 ముఖ్య పదకోశం

5.9 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

5.10 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

5.1 పరిచయం:

భారతదేశంలోని పట్టణ ప్రాంతాల పాలన మునిసిపాలిటీలు అని పిలువబడే స్థానిక స్వపరిపాలన యూనిట్ల నిర్మాణంలో సంక్లిష్టంగా అల్లబడింది. బ్రిటీష్ వలస పాలనకు పూర్వపు చారిత్రక వారసత్వంలో పాతుకుపోయిన, స్వయం నియంత్రిత గ్రామ పంచాయతీల వ్యవస్థ బ్రిటిష్ నమూనాచే ప్రభావితమైన ఆధునిక పరిపాలనా వ్యవస్థకు దారితీసింది. 1688 లో మద్రాసులో మొదటి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ స్థాపన ఒక కీలక ఘట్టంగా గుర్తించబడింది, చివరికి బొంబాయి మరియు కలకత్తాలో మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లకు దారితీసింది. 1882 లో లార్డ్ రిప్పన్ స్థానిక స్వపరిపాలన తీర్మానం పునాదిని దృఢపరిచింది, భారతదేశంలో "స్థానిక స్వపరిపాలన పితామహుడు" అనే బిరుదును సంపాదించింది. మహాత్మా గాంధీ గ్రామ స్వరాజ్యం కోసం వాదించడం మరియు మునిసిపాలిటీలను పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ పరిధిలోకి తీసుకువచ్చిన తరువాతి రాజ్యాంగ నిబంధనలతో ఈ పరిణామం కొనసాగింది. రాజ్యాంగ సవరణలు, ముఖ్యంగా 1992 నాటి 74వ సవరణ చట్టం మున్సిపాలిటీలకు రాజ్యాంగ ప్రతిపత్తిని కల్పించి, పట్టణ పాలనలో వాటి కీలక పాత్రను నొక్కిచెప్పింది. మున్సిపాలిటీల కూర్పు, సీట్ల రిజర్వేషన్లు, కాలపరిమితితో పాటు వాటి అధికారాలు, అధికారాలు, బాధ్యతలను ఈ సవరణలో పొందుపరిచారు. మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు, మున్సిపాలిటీలు, నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీలు మరియు ఇతరులతో సహా పట్టణ స్థానిక సంస్థల సంక్లిష్టమైన వల పరిపాలనా దృశ్యానికి లోతును జోడిస్తుంది. ఆర్థిక సంఘాలు, జిల్లా ప్రణాళికా కమిటీల ఏర్పాటుతో పాటు పన్నులు విధించడం, గ్రాంట్లు పొందే అధికారం ద్వారా ఆర్థిక సాధికారతపై ప్రధానంగా దృష్టి సారించారు. పట్టణ స్థానిక పాలన యొక్క సూక్ష్మ కోణాలను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు, సవాళ్లను ఎదుర్కొంటున్నప్పటికీ, భారతదేశ పట్టణ కేంద్రాల పెరుగుదల, అభివృద్ధి మరియు పౌర శ్రేయస్సును రూపొందించడంలో పట్టణ స్థానిక సంస్థలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయని స్పష్టమవుతుంది. ఈ పాఠం దేశ పాలనా వ్యవస్థకు సమిష్టిగా దోహదపడే చారిత్రక ప్రయాణం, రాజ్యాంగ పునాదులు, పట్టణ స్థానిక సంస్థల వివిధ రకాలు, విధులను వివరిస్తుంది.

స్థానిక సంస్థలు స్థానిక స్వపరిపాలన యొక్క సంస్థలు, ఇవి గ్రామాలు, పట్టణాలు లేదా నగరాలు వంటి ఒక ప్రాంతం లేదా చిన్న సమాజం యొక్క పరిపాలనను చూసుకుంటాయి. భారతదేశంలోని స్థానిక సంస్థలను స్థూలంగా రెండు వర్గాలుగా వర్గీకరించారు. గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో స్థానిక ప్రణాళిక, అభివృద్ధి మరియు పరిపాలన కోసం ఏర్పాటు చేసిన స్థానిక సంస్థలను గ్రామీణ స్థానిక సంస్థలు (పంచాయితీలు) అని, పట్టణ ప్రాంతాల్లో స్థానిక ప్రణాళిక, అభివృద్ధి

మరియు పరిపాలన కోసం ఏర్పాటు చేసిన స్థానిక సంస్థలను పట్టణ స్థానిక సంస్థలు (మునిసిపాలిటీలు) అని పిలుస్తారు. అయితే, పంచాయతీలు, మున్సిపాలిటీలకు సంబంధించి రాజ్యాంగంలోని 9వ (పదకొండో షెడ్యూలు), తొమ్మిదో షెడ్యూలు (పన్నెండో షెడ్యూలు)లో పొందుపరిచిన నిబంధనలు కొన్ని ప్రాంతాలను ఈ భాగాల వర్తింపు నుంచి మినహాయించాయి. భారత రాజ్యాంగంలోని ఐదవ షెడ్యూలు ఈ ప్రాంతాలలో షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాలు మరియు షెడ్యూల్డ్ తెగల పరిపాలన మరియు నియంత్రణకు సంబంధించినది. అదేవిధంగా అస్సాం, మేఘాలయ, త్రిపుర, మిజోరాం రాష్ట్రాల్లోని గిరిజన ప్రాంతాల పరిపాలనకు సంబంధించి ఆరో షెడ్యూలులో నిబంధనలు ఉన్నాయి. ఏదేమైనా, మణిపూర్ లోని నాగలండ్, హిల్స్ పార్ట్ 9 మరియు పార్ట్ IXA లోని నిబంధనల పరిధిలోకి రావు లేదా రాజ్యాంగంలోని ఆరవ షెడ్యూల్ లో చేర్చబడలేదు మరియు ఈ ప్రాంతాల స్థానిక పాలన యొక్క స్వయంప్రతిపత్తి వారి రాష్ట్ర చట్టాల ద్వారా నిర్వహించబడుతుంది. మిజోరాం పూర్తిగా పార్ట్ 9 మరియు పార్ట్ IXA పరిధిలోకి రాదు, అయితే, కొన్ని ప్రాంతాలు ఆరవ షెడ్యూల్ పరిధిలోకి వస్తాయి మరియు ఈ ప్రాంతాల స్వయంప్రతిపత్తి రాష్ట్ర చట్టం ద్వారా స్థాపించబడింది. స్థానిక పాలన కోసం రాష్ట్ర చట్టాల కింద అస్సాంలో కొన్ని స్వయంప్రతిపత్తి సంస్థలు స్థాపించబడ్డాయి. 2000 నాటి రాజ్యాంగ (ఎనభై మూడవ సవరణ) చట్టం ప్రకారం పంచాయతీల్లో సీట్ల రిజర్వేషన్లకు సంబంధించిన ఆర్టికల్ 243డి అరుణాచల్ ప్రదేశ్ లో వర్తించదు. డార్జిలింగ్ గూర్ఖా హిల్ కౌన్సిల్ పరిధిలో ఉన్న పశ్చిమ బెంగాల్ లోని కొండ జిల్లా డార్జిలింగ్ లోని కొన్ని ప్రాంతాలు కూడా రాజ్యాంగంలోని తొమ్మిదవ భాగం మరియు పార్ట్ IXAలో చేర్చబడలేదు మరియు దాని స్వయంప్రతిపత్తి రాష్ట్ర చట్టం ద్వారా నిర్వహించబడుతుంది. జమ్ముకశ్మీర్ లో లడఖ్ అటానమస్ డిస్ట్రిక్ట్ కౌన్సిల్, కార్గిల్ అటానమస్ డిస్ట్రిక్ట్ కౌన్సిల్, పంచాయతీలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం రద్దు చేసింది మరియు జమ్మూ కాశ్మీర్ కు ఆర్టికల్ 371 యొక్క ప్రత్యేక నిబంధనల కారణంగా తొమ్మిదవ భాగం పరిధిలోకి రాలేదు.

5.2 స్థానిక ప్రభుత్వం :

గ్రామాలు, మండలాలు మరియు జిల్లా స్థాయిలలో స్థానిక ప్రభుత్వాన్ని ప్రభుత్వంగా అర్థం చేసుకోవచ్చు. సాధారణ ప్రజలకు దగ్గరగా ఉండటం వల్ల ఈ తరహా ప్రభుత్వాన్ని క్షేత్రస్థాయి ప్రభుత్వం అని కూడా అంటారు. వారు రోజువారీ ఫిర్యాదుల పరిష్కారంలో తమను తాము నిమగ్నం చేసుకుంటారు మరియు వాటిపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నిర్దేశించిన అధికారాలు మరియు విధులను కలిగి ఉంటారు.

5.3 భారతదేశంలో స్థానిక ప్రభుత్వ నిర్మాణం :

భారతదేశంలో స్థానిక ప్రభుత్వాన్ని స్థూలంగా రెండు వర్గాలుగా వర్గీకరించవచ్చు :

1. పంచాయితీ రాజ్
2. మున్సిపాలిటీలు

పంచాయితీ రాజ్ :

భారతదేశంలో పంచాయతీరాజ్ అనే పదం అభివృద్ధితో పాటు గ్రామీణ స్థానిక స్వపరిపాలన వ్యవస్థను సూచిస్తుంది. అట్టడుగు స్థాయిలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని నిర్మించడానికి రాష్ట్ర శాసనసభల చట్టాల ద్వారా భారతదేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలలో ఇది స్థాపించబడింది మరియు 1992 యొక్క 73 వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా రాజ్యాంగబద్ధం

చేయబడింది. 1959లో పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేసిన తొలి రాష్ట్రం రాజస్థాన్ కాగా, ఆ తర్వాత ఆంధ్రప్రదేశ్ కూడా 1959లోనే ఈ విధానాన్ని అవలంబించింది.

మున్సిపాలిటీలు :

పురపాలక సంఘాలు పట్టణ ప్రాంతాలలో స్థానిక స్వపరిపాలన యూనిట్లు. భారతదేశంలో పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వం అనే పదం ప్రజలు తమ ఎన్నుకున్న ప్రజాప్రతినిధి ద్వారా పట్టణ ప్రాంత పాలనను సూచిస్తుంది. పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ అధికార పరిధి నిర్దిష్ట పట్టణ ప్రాంతాలకు పరిమితం చేయబడింది, దీనిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఈ ప్రయోజనం కోసం నిర్దేశిస్తుంది. 'పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వం' అనే అంశాన్ని గృహనిర్మాణ, పట్టణ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ (రాష్ట్రాలు), రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖ (కంటోన్మెంట్ బోర్డులు), హోం వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ (కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు) నిర్వహిస్తాయి.

5.3.1 పంచాయితీ రాజ్ :

పంచాయితీ రాజ్ **భారతదేశంలో అట్టడుగు స్థాయి ప్రజాస్వామిక సంస్థ. గ్రామస్థాయిలకు రాజ్యాంగ హోదా ఇవ్వడానికి ముందు దాదాపు నాలుగు దశాబ్దాల పాటు అధికారాల వికేంద్రీకరణ జరగాలని పలు కమిటీలు వాదించాయి.** 1992 నాటి 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా పంచాయతీరాజ్ కు రాజ్యాంగ హోదా లభించింది.

5.3.1.1 పంచాయితీ రాజ్ పరిణామం :

మూడో అంచె ప్రభుత్వ వ్యవస్థ అంటే పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ నిర్మాణం, కూర్పును సిఫారసు చేయడానికి అనేక కమిటీలను ఏర్పాటు చేశారు.

ఈ కమిటీల జాబితా క్రింద ఇవ్వబడింది.

- రాజ్యాంగ (73వ సవరణ) చట్టం, 1992 (లేదా కేవలం పంచాయతీరాజ్ చట్టం) ఆమోదం దేశ సమాఖ్య ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో కొత్త శకాన్ని సూచిస్తుంది.
- బల్వంత్ రాయ్ మెహతా కమిటీ సిఫార్సు మేరకు ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నారు.
- ఇది 1993 ఏప్రిల్ 24 నుంచి అమల్లోకి వచ్చింది.
- 20 లక్షలకు పైగా జనాభా ఉన్న అన్ని రాష్ట్రాలకు మూడంచెల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ ఉంది.
- ఈ చట్టం పంచాయితీ రాజ్ యొక్క మూడంచెల వ్యవస్థను అందించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది, వీటిలో ఇవి ఉన్నాయి :

    1. గ్రామ స్థాయి పంచాయితీలు
    2. బ్లాక్ లెవల్ పంచాయితీలు
    3. జిల్లా స్థాయి పంచాయితీలు

5.3.1.2 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంలోని ముఖ్యాంశాలు :

గ్రామసభ అటువంటి అధికారాలను ఉపయోగించవచ్చు మరియు ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టప్రకారం కల్పించగల అటువంటి విధులను గ్రామ స్థాయిలో నిర్వహించవచ్చు. ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ వీటిని ఏర్పాటు చేయాలి– **ఈ భాగంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా** గ్రామ, మధ్య, జిల్లా స్థాయిల్లో పంచాయితీలు ఏర్పాటు చేయబడతాయి. **ఇరవై లక్షలకు మించని** జనాభా ఉన్న రాష్ట్రంలో **మధ్యంతర స్థాయిలో పంచాయతీలు ఏర్పాటు చేయబడవు**. ఒక పంచాయితీలోని అన్ని స్థానాలు ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాల నుండి ప్రత్యక్ష ఎన్నికల **ద్వారా ఎన్నుకోబడిన వ్యక్తులచే భర్తీ చేయబడతాయి**. పంచాయితీ ప్రాంతంలో మరియు ఈ ప్రయోజనం కోసం, ప్రతి పంచాయతీ ప్రాంతాన్ని ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాలుగా విభజించాలి, తద్వారా ప్రతి నియోజకవర్గం యొక్క జనాభా మరియు దానికి కేటాయించిన సీట్ల సంఖ్య మధ్య నిష్పత్తి, సాధ్యమైనంత వరకు, పంచాయతీ ప్రాంతం అంతటా ఒకేలా ఉంటుంది. ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టప్రకారం గ్రామ స్థాయిలో, ఇంటర్మీడియట్ స్థాయిలో లేదా ఇంటర్మీడియట్ స్థాయిలో పంచాయతీలు లేని రాష్ట్రానికి జిల్లా స్థాయిలో పంచాయతీలలో ప్రాతినిధ్యం కల్పించవచ్చు: ఆర్టికల్ 243 డి ప్రకారం **షెడ్యూల్డ్ కులాలు మరియు షెడ్యూల్డ్** తెగలకు సీట్లు రిజర్వ్ చేయబడతాయి. ప్రతి పంచాయతీలో జనాభా నిష్పత్తి ప్రకారం సీట్ల కేటాయింపు ఉంటుంది. అలా రిజర్వ్ చేసిన సీట్లలో మూడింట ఒక వంతుకు తగ్గకుండా షెడ్యూల్డ్ కులాలు లేదా షెడ్యూల్డ్ తెగలకు చెందిన మహిళలకు రిజర్వ్ చేయాలి.

మహిళలకు రిజర్వేషన్లు :

ప్రతి పంచాయతీలో ప్రత్యక్ష ఎన్నికల ద్వారా భర్తీ చేయాల్సిన షెడ్యూల్డ్ కులాలు, షెడ్యూల్డ్ తెగలకు చెందిన మహిళలకు రిజర్వ్ చేసిన మొత్తం సీట్లలో మూడింట ఒక వంతుకు తగ్గకుండా మహిళలకు రిజర్వు చేయాలి.

చైర్ పర్సన్ పదవులకు రిజర్వేషన్లు:

గ్రామ లేదా మరే ఇతర స్థాయిలోనైనా పంచాయతీల్లో చైర్ పర్సన్ల పదవులను షెడ్యూల్డ్ కులాలు, షెడ్యూల్డ్ తెగలు, మహిళలకు చట్టప్రకారం రాష్ట్ర శాసనసభకు కేటాయించాలి.

సభ్యులపై అనర్హత :

సంబంధిత రాష్ట్ర శాసనసభకు జరిగే ఎన్నికల ప్రయోజనాల కోసం ప్రస్తుతానికి అమలులో ఉన్న ఏదైనా చట్టం ద్వారా లేదా దాని ప్రకారం ఒక వ్యక్తిని పంచాయతీ సభ్యుడిగా ఉండటానికి అనర్హుడిగా పరిగణిస్తారు; మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన ఏదైనా చట్టం ద్వారా లేదా దాని ప్రకారం అతను అనర్హుడైతే.

పంచాయితీ అధికారాలు, అధికారాలు, బాధ్యతలు :

పంచాయతీలు స్వపరిపాలనా సంస్థలుగా పనిచేయడానికి అవసరమైన అధికారాలు, అధికారాలను పంచాయితీలకు ఇచ్చే శాసనాధికారాలు రాష్ట్ర శాసనసభలకు ఉంటాయి. ఆర్థికాభివృద్ధి, సామాజిక న్యాయం కోసం ప్రణాళికలు రూపొందించడం, పథకాలను అమలు చేసే బాధ్యతను వారికి అప్పగించవచ్చు.

పన్నులు మరియు ఆర్థిక వనరులను విధించే అధికారాలు :

పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్, ఫీజులు మొదలైన వాటిని విధించడానికి, వసూలు చేయడానికి మరియు తగిన విధంగా వసూలు చేయడానికి ఒక రాష్ట్రం చట్టం ద్వారా పంచాయితీకి అధికారం ఇవ్వవచ్చు. ఇది రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వసూలు చేసే వివిధ సుంకాలు, పన్నులు మొదలైన వాటిని పంచాయతీకి కేటాయించవచ్చు. రాష్ట్ర కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి పంచాయతీలకు గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్ ఇవ్వవచ్చు.

పంచాయతీ ఫైనాన్స్ కమిషన్లు :

రాజ్యాంగం (73వ సవరణ చట్టం, 1992) అమల్లోకి వచ్చిన ఏడాదిలోగా పంచాయతీల ఆర్థిక స్థితిగతులను సమీక్షించడానికి, గవర్నర్ కు సిఫార్సులు చేయడానికి ఆర్థిక సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేయాలి.

5.3.1.3 పెసా చట్టం 1996:

భూరియా కమిటీ నివేదికకు ప్రతిస్పందనగా పంచాయతీల (షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాలకు పొడిగింపు) చట్టం, 1996 (పెసా) రూపొందించబడింది, ఇది రాజ్యాంగంలోని తొమ్మిదవ భాగాన్ని నిర్దిష్ట సర్దుబాట్లు మరియు మినహాయింపులతో షెడ్యూల్డ్ 5 ప్రాంతాలకు విస్తరించాలని సిఫార్సు చేసింది. ఆంధ్రప్రదేశ్, చత్తీస్ గఢ్, గుజరాత్, హిమాచల్ ప్రదేశ్, జార్ఖండ్, మధ్యప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, ఒడిశా, రాజస్థాన్, తెలంగాణ రాష్ట్రాల్లో షెడ్యూల్డ్ వి రీజియన్లు ఉన్నాయి. రాష్ట్రంలో పెసా నిబంధనల అమలుకు పంచాయతీరాజ్ మంత్రిత్వ శాఖ నోడల్ మంత్రిత్వ శాఖగా ఉంటుంది.

5.3.1.4 పంచాయితీరాజ్ సంస్థలు – పరిణామం :

భారతదేశంలో పంచాయితీరాజ్ సంస్థలు పురాతన కాలం నుండి ఉన్నాయి. పురాతన భారతదేశంలో, పంచాయతీలు సాధారణంగా కార్యనిర్వాహక మరియు న్యాయ అధికారాలతో ఎన్నుకోబడిన కౌన్సిల్లుగా ఉండేవి. తరువాత మొఘల్ మరియు బ్రిటీష్ వంటి విదేశీ పరిపాలనలు, సహజమైన మరియు బలవంతపు సామాజిక–ఆర్థిక మార్పులు గ్రామ పంచాయతీల ప్రాముఖ్యతను బలహీనపరిచాయి. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ పరిణామం ఊపందుకుంది. గాంధేయ సూత్రాలను భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 40లో పొందుపరిచారు, గ్రామ పంచాయితీలను వ్యవస్థీకరించడానికి మరియు అవి స్వపరిపాలనా యూనిట్లుగా పనిచేయడానికి అవసరమైన అధికారాలు మరియు అధికారాలను ఇవ్వడానికి ప్రభుత్వం చర్యలు తీసుకుంటుందని పేర్కొంది. బల్వంత్ రాయ్ మెహతా కమిటీ, అశోక్ మెహతా కమిటీ, జీవీకే రావు కమిటీ, ఎల్ఎం సింఘ్వీ కమిటీ, తుంగోన్ కమిటీ వంటి గ్రామీణ స్థాయిలో స్వపరిపాలన అమలును అధ్యయనం చేయడానికి భారత ప్రభుత్వం అనేక కమిటీలను నియమించింది.

5.3.1.5 స్థానిక ప్రభుత్వ ముఖ్య కమిటీలు :

రాజస్థాన్ 1959 లో భారతదేశంలో మొదటి పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థను నాగౌర్ జిల్లాలో అభివృద్ధి చేసింది, తరువాత ఆంధ్రప్రదేశ్ ఉంది. ఆ తర్వాత యథాతథ స్థితిని మెజారిటీ ప్రజలు అవలంబించారు. స్థానిక స్వపరిపాలన రూపకల్పన, పంపిణీ చేయాల్సిన అధికార స్థాయి, ఫైనాన్సింగ్ ఇవన్నీ కీలక అంశాలు. దీనికి పరిష్కారం కనుగొనేందుకు ఆయా కేంద్ర ప్రభుత్వాలు పలు కమిటీలను ఏర్పాటు చేశాయి. కొన్ని ముఖ్యమైన కమిటీలు :

- బల్వంత్ రాయ్ మెహతా కమిటీ
- అశోక్ మెహతా కమిటీ
- జీవీకే రావు కమిటీ
- ఎల్ఎం సింఘ్వీ కమిటీ
- తుంగన్ కమిటీ
- గాడ్గిల్ కమిటీ

A. పంచాయితీ రాజ్ – బల్వంత్ రాయ్ మెహతా కమిటీ :

కమ్యూనిటీ డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రామ్ మరియు నేషనల్ ఎక్స్ టెన్షన్ సర్వీస్ యొక్క మెరుగైన పనితీరు కోసం చర్యలను పరిశీలించడానికి మరియు సూచించడానికి ఇది 1957 లో నియమించబడింది.

కమిటీ చేసిన సిఫార్సులు :

గ్రామస్థాయిలో గ్రామపంచాయతీ, బ్లాక్ స్థాయిలో పంచాయితీ సమితి, జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా పరిషత్ లతో కూడిన మూడంచెల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ ఉండాలని, అన్ని ప్రణాళిక, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను ఈ సంస్థలకు అప్పగించాలని సూచించారు. గ్రామ పంచాయతీని ప్రత్యక్షంగా ఎన్నికైన ప్రజాప్రతినిధులతో, పంచాయతీ సమితి, జిల్లా పరిషత్ లను పరోక్షంగా ఎన్నికైన సభ్యులతో ఏర్పాటు చేయాలి. పంచాయతీ సమితి కార్యనిర్వాహక సంస్థగా, జిల్లా పరిషత్ సలహా, సమన్వయ, పర్యవేక్షక సంస్థగా జిల్లా కలెక్టర్ చైర్మన్ గా ఉండాలి.

B. పంచాయతీరాజ్ – అశోక్ మెహతా కమిటీ :

భారతదేశంలో క్షీణిస్తున్న పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థను పునరుద్ధరించడానికి మరియు బలోపేతం చేయడానికి చర్యలను సూచించడానికి భారత ప్రభుత్వం 1977 లో అశోక్ మెహతా కమిటీని నియమించింది.

ప్రధాన సిఫార్సులు :

మూడు అంచెల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ స్థానంలో జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా పరిషత్, దాని కింద మండల పంచాయతీ, మొత్తం 15,000 నుంచి 20,000 జనాభా ఉన్న గ్రామాల సమూహంతో కూడిన రెండు అంచెల వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయాలి. రాష్ట్రస్థాయిలో ప్రజల పర్యవేక్షణలో వికేంద్రీకరణకు జిల్లా మొదటి స్థానం కావాలి. జిల్లా స్థాయిలో ప్రణాళికను జిల్లా పరిషత్ కార్యనిర్వాహక సంస్థగా నిర్వహిస్తుంది. పంచాయితీరాజ్ సంస్థలు తమ ఆర్థిక వనరులను సమీకరించుకోవడానికి తప్పనిసరిగా పన్నుల అధికారాలు కలిగి ఉండాలి మరియు జిల్లా స్థాయి ఏజెన్సీ ద్వారా క్రమం తప్పకుండా సోషల్ ఆడిట్ నిర్వహించాలి.

C. పంచాయతీ రాజ్ – జి వి కె రావు కమిటీ :

గ్రామీణాభివృద్ధి, పేదరిక నిర్మూలన కార్యక్రమాల కోసం ప్రస్తుతమున్న పరిపాలనా ఏర్పాట్లను సమీక్షించడానికి ప్రణాళికా సంఘం 1985లో దీనిని నియమించింది. ప్రజాస్వామికీకరణకు విరుద్ధంగా అభివృద్ధి

పాలనను బ్యూరోక్రటైజేషన్ చేయడం వల్ల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలు బలహీనపడ్డాయని గుర్తించి, 'మూలాలు లేని గడ్డి'గా అభివర్ణించింది.

అందువలన, ఇది కొన్ని కీలక సిఫార్సులు చేసింది :

ప్రజాస్వామిక వికేంద్రీకరణ పథకంలో జిల్లా పరిషత్ కీలక సంస్థగా ఉండాలని, జిల్లా స్థాయిలో అభివృద్ధి కార్యక్రమాల నిర్వహణకు ప్రధాన సంస్థగా ఉండాలన్నారు. పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలోని ప్రతి స్థాయికి నిర్దిష్ట ప్రణాళిక, అమలు, గ్రామీణ అభివృద్ధి కార్యక్రమాల పర్యవేక్షణ బాధ్యతలను అప్పగించాలి. జిల్లా అభివృద్ధి కమిషనర్ పోస్టును సృష్టించాలి, జిల్లా పరిషత్ ముఖ్య కార్యనిర్వహణాధికారిగా ఎవరు ఉంటారు. పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలోని ప్రతి స్థాయికి క్రమం తప్పకుండా ఎన్నికలు నిర్వహించాలి.

D. పంచాయతీరాజ్ పై ఎం.సింఘ్వీ కమిటీ :

ప్రజాస్వామ్యం, అభివృద్ధి కోసం పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలను పునరుజ్జీవింపజేసే చర్యలను సిఫారసు చేసే ప్రధాన లక్ష్యంతో 1986లో భారత ప్రభుత్వం ఎల్ఎం సింఘ్వీ కమిటీని నియమించింది.

కమిటీ చేసిన ప్రధాన సిఫార్సులు :

పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలకు రాజ్యాంగబద్ధంగా గుర్తింపు కల్పించి, సంస్థలకు స్వేచ్ఛాయుత, నిష్పాక్షిక ఎన్నికలను గుర్తించే నిబంధనలను ఏర్పాటు చేయాలి. గ్రామ పంచాయితీని మరింత ఆచరణీయంగా మార్చడానికి గ్రామాలను పునర్వ్యవస్థీకరించాలని సిఫారసు చేసింది మరియు గ్రామసభ ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెప్పింది. గ్రామ పంచాయతీలు తమ కార్యకలాపాలకు ఎక్కువ నిధులు సమకూర్చుకోవాలని, న్యాయ పంచాయతీల ఏర్పాటు దిశగా దిశానిర్దేశం చేయాలని సిఫార్సు చేసింది. పంచాయతీరాజ్ సంస్థల ఎన్నికలకు సంబంధించిన వ్యవహారాలు, వాటి పనితీరుకు సంబంధించిన ఇతర అంశాలను పరిష్కరించేందుకు ప్రతి రాష్ట్రంలో జ్యుడీషియల్ ట్రిబ్యునళ్లను ఏర్పాటు చేయాలి.

E. పంచాయతీరాజ్ పై – తూంగన్ కమిటీ :

1988లో జిల్లా ప్రణాళిక కోసం జిల్లాలో రాజకీయ, పరిపాలనా నిర్మాణాన్ని పరిశీలించడానికి పి.కె.తుంగన్ అధ్యక్షతన పార్లమెంటు సంప్రదింపుల కమిటీ ఉపసంఘం ఏర్పాటైంది.

ఇది ఈ క్రింది సిఫార్సులు చేసింది **:**

గ్రామ, బ్లాక్, జిల్లా స్థాయిల్లో పంచాయితీలు అనే మూడంచెల వ్యవస్థతో పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు రాజ్యాంగబద్ధంగా గుర్తింపు రావాలి. జిల్లా పరిషత్ పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థకు కేంద్ర బిందువుగా ఉండాలని, జిల్లాలో ప్రణాళిక, అభివృద్ధి సంస్థగా పనిచేయాలన్నారు. పంచాయితీరాజ్ సంస్థలకు నిర్ణీత కాలపరిమితి ఐదేళ్లు, ఒక సంస్థ పదవీ కాలం గరిష్టంగా ఆరు నెలలు ఉండాలి. పంచాయితీరాజ్ కు సంబంధించిన అంశాల సమగ్ర జాబితాను రూపొందించి రాజ్యాంగంలో పొందుపర్చాలి. జనాభా ప్రాతిపదికన మూడు అంచెల్లో సీట్ల కేటాయింపు జరగాలని, మహిళలకు కూడా రిజర్వేషన్లు ఉండాలన్నారు. పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు నిధుల బదలాయింపునకు విధివిధానాలు,

మార్గదర్శకాలను నిర్దేశించే రాష్ట్ర ఆర్థిక సంఘాన్ని ప్రతి రాష్ట్రంలో ఏర్పాటు చేయాలి. జిల్లా కలెక్టర్ జిల్లా పరిషత్ ముఖ్య కార్యనిర్వహణాధికారిగా ఉండాలి.

F. పంచాయతీరాజ్ – గాడ్గిల్ కమిటీ :

దీనిని 1988లో పాలసీ అండ్ ప్రోగ్రామ్స్ కమిటీగా ఏర్పాటు చేశారు.

కమిటీ ఈ క్రింది సిఫార్సులు చేసింది :

పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు రాజ్యాంగ హోదా కల్పించాలి. గ్రామ, బ్లాక్, జిల్లా స్థాయిల్లో పంచాయతీలతో కూడిన మూడంచెల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థ. పంచాయతీరాజ్ సంస్థల కాలపరిమితిని ఐదేళ్లుగా నిర్ణయించి మూడు స్థాయిల్లోని పంచాయతీల సభ్యులను నేరుగా ఎన్నుకోవాలి. ఎన్నికల నిర్వహణకు రాష్ట్ర ఎన్నికల సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేయాలి. ఎస్సీ, ఎస్టీ, మహిళలకు రిజర్వేషన్లు కల్పించాలి. సామాజిక, ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రణాళికలు రూపొందించి అమలు చేసే బాధ్యత పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు ఉండాలని, తగిన పన్నులు, సుంకాలు విధించే, వసూలు చేసే అధికారం పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు ఉండాలన్నారు. పంచాయతీలకు నిధుల కేటాయింపు కోసం రాష్ట్ర ఆర్థిక సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేయాలి. పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు రాజ్యాంగ హోదా, రక్షణ కల్పించే లక్ష్యంతో రూపొందించిన సవరణ బిల్లు రూపకల్పనకు గాడ్గిల్ కమిటీ సిఫార్సులే ప్రాతిపదికగా మారాయి.

- ఎల్ ఎం సింఘ్వీ, తుంగన్, గాడ్గిల్ కమిటీలు వంటి అనేక కమిటీలు పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు రాజ్యాంగ హోదా ఆవశ్యకతను నొక్కి చెప్పాయి.
- పిఆర్ఐలను బలోపేతం చేయడానికి ప్రయత్నించిన 64 వ సవరణ బిల్లు (1989) ను రాజీవ్ గాంధీ ప్రవేశపెట్టడంతో రాజ్యాంగ సవరణ దశ ప్రారంభమైంది, కానీ రాజ్యసభ ఆమోదం పొందలేదు.
- 1990లో రాజ్యాంగ (74వ సవరణ) చట్టం (పీఆర్ఐలు, మున్సిపాలిటీల ఉమ్మడి బిల్లు) ప్రవేశపెట్టినా దానిపై చర్చ జరగలేదు.
- 1991 సెప్టెంబరులో పీవీ నరసింహారావు ప్రధానిగా ఉన్నప్పుడు రాజ్యాంగ 72వ సవరణ బిల్లు రూపంలో సమగ్ర సవరణ బిల్లును సమర్పించారు.
- 1992 డిసెంబరులో 73, 74వ రాజ్యాంగ సవరణలకు పార్లమెంటు ఆమోదం తెలిపింది. ఈ మార్పుల ఫలితంగా గ్రామీణ మరియు పట్టణ భారతదేశంలో స్థానిక స్వపరిపాలన ప్రవేశపెట్టబడింది.

5.3.1.6 పంచాయతీరాజ్ రాజ్యాంగీకరణ – 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 1992 :

పౌర సమాజ సంస్థలు, మేధావులు మొదలైన వారి నిరంతర కృషి కారణంగా, పార్లమెంటు రాజ్యాంగానికి రెండు సవరణలను ఆమోదించింది – గ్రామీణ స్థానిక సంస్థల (పంచాయతీలకు) 73 వ రాజ్యాంగ సవరణ మరియు పట్టణ స్థానిక సంస్థల (మున్సిపాలిటీలు) కోసం 74 వ రాజ్యాంగ సవరణ వాటిని స్వపరిపాలనా సంస్థలుగా మార్చాయి.

చట్టం యొక్క ప్రాముఖ్యత :

రాజ్యాంగంలోని తొమ్మిదవ భాగాన్ని (ఆర్టికల్ 243 నుంచి ఆర్టికల్ 243 ఓ) 'పంచాయితీలు'గా చేర్చి, పంచాయతీలకు సంబంధించిన 29 అంశాలతో కూడిన పదకొండో షెడ్యూలును కూడా చేర్చింది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 40 ప్రకారం గ్రామ పంచాయతీలను వ్యవస్థీకరించి, వాటికి అధికారాలు, అధికారాలు కల్పించి స్వపరిపాలనగా పనిచేయాలని ప్రభుత్వం ఆదేశిస్తుంది. ఇది పంచాయతీరాజ్ సంస్థలకు రాజ్యాంగ హోదాను ఇస్తుంది మరియు వాటిని రాజ్యాంగం యొక్క న్యాయమైన భాగం పరిధిలోకి తీసుకువస్తుంది. ఈ చట్టంలో రెండు భాగాలు ఉన్నాయి: తప్పనిసరి మరియు స్వచ్ఛందం. కొత్త పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థల ఏర్పాటుతో సహా రాష్ట్ర చట్టాలకు తప్పనిసరి నిబంధనలను జోడించాలి. మరోవైపు స్వచ్ఛంద నిబంధనలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వ విచక్షణ మేరకు చేర్చవచ్చు. దేశంలో అట్టడుగు స్థాయిలో ప్రజాస్వామిక సంస్థలను సృష్టించడంలో ఇది చాలా మైలురాయి, ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యాన్ని భాగస్వామ్య ప్రజాస్వామ్యంగా మార్చింది.

1992 నాటి 73వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంలోని ముఖ్యాంశాలు :

గ్రామసభ: ఇది పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థ యొక్క ప్రాథమిక సంస్థగా పరిగణించబడే పంచాయతీ పరిధిలో నమోదైన ఓటర్లందరితో కూడిన గ్రామ సభ. ఇది అధికారాలను నిర్వహిస్తుంది మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్ణయించిన విధులను నిర్వహిస్తుంది.

మూడంచెల వ్యవస్థ : ఈ చట్టం రాష్ట్రాల్లో (గ్రామ, ఇంటర్మీడియట్, జిల్లా స్థాయి) మూడంచెల పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేస్తుంది. అయితే, 20 లక్షలకు మించని జనాభా ఉన్న రాష్ట్రాలు ఇంటర్మీడియట్ స్థాయిని కలిగి ఉండకపోవచ్చు.

సభ్యులు, చైర్ పర్సన్ల ఎన్నిక : పంచాయతీరాజ్ లోని అన్ని స్థాయిలకు సభ్యులను ప్రత్యక్షంగా ఎన్నుకోగా, ఇంటర్మీడియట్, జిల్లా స్థాయికి చైర్మన్లను ఎన్నికైన సభ్యుల నుంచి పరోక్షంగా ఎన్నుకుంటారు. అలాగే గ్రామస్థాయిలో చైర్ పర్సన్ ను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన విధంగా ఎన్నుకుంటారు.

సీట్ల కేటాయింపు : ఎస్సీ, ఎస్టీలకు వారి జనాభా శాతాన్ని బట్టి మూడు అంచెల్లో రిజర్వేషన్లు కల్పించాలని పేర్కొంది. ఇక మహిళల విషయానికొస్తే మొత్తం సీట్లలో మూడింట ఒక వంతుకు తగ్గకుండా మహిళలకు కేటాయించాలి. పంచాయతీలోని అన్ని స్థాయిల్లో చైర్పర్సన్ల పదవుల్లో మూడింట ఒక వంతుకు తగ్గకుండా మహిళలకు రిజర్వు చేయాలన్న నిబంధన కూడా ఉంది. వెనుకబడిన వర్గాలకు అనుకూలంగా పంచాయతీ లేదా చైర్ పర్సన్ పదవి ఏ స్థాయిలోనైనా సీట్ల రిజర్వేషన్లపై నిర్ణయం తీసుకునే అధికారం రాష్ట్ర శాసనసభలకు ఈ చట్టం కల్పిస్తుంది.

పంచాయితీ కాలపరిమితి : ఈ చట్టం పంచాయతీలోని అన్ని స్థాయిలకు ఐదేళ్ల పదవీకాలాన్ని కల్పిస్తుంది, ఇది కూడా దాని కాలపరిమితి పూర్తి కాకముందే రద్దు చేయబడుతుంది.

కొత్త పంచాయతీ ఏర్పాటుకు కొత్తగా ఎన్నికలు పూర్తి చేయాలి.

- ఐదేళ్ల కాలపరిమితి ముగియకముందే.. రద్దు జరిగితే;
- అది రద్దయిన తేదీ నుంచి ఆరు నెలల కాలపరిమితి ముగియకముందే

అనర్హత : ఒక వ్యక్తి అనర్హుడైతే పంచాయతీ సభ్యుడిగా ఎన్నికైనందుకు అనర్హుడు అవుతాడు.

- సంబంధిత రాష్ట్ర శాసనసభకు ఎన్నికలకు ప్రస్తుతానికి అమలులో ఉన్న ఏ చట్టం కిందనైనా..
- రాష్ట్ర శాసనసభ చేసిన ఏదైనా చట్టం ప్రకారం.. అయితే, 25 ఏళ్ల లోపు వయసున్న వ్యక్తి 21 ఏళ్లు దాటితే అనర్హుడు కాదు.
- అలాగే, అనర్హతకు సంబంధించిన అన్ని ప్రశ్నలను రాష్ట్ర శాసనసభలు నిర్ణయించే అథారిటీకి పంపాలి.

రాష్ట్ర ఎన్నికల సంఘం :

ఓటర్ల జాబితా తయారీ, పంచాయతీ ఎన్నికల నిర్వహణ పర్యవేక్షణ, దిశానిర్దేశం, నియంత్రణ బాధ్యత ఇది. ఇందులో గవర్నర్ నియమించిన రాష్ట్ర ఎన్నికల కమిషనర్ ఉంటారు. రాష్ట్ర ఎన్నికల కమిషనర్ సర్వీసు నిబంధనలు, పదవీకాలాన్ని గవర్నర్ నిర్ణయిస్తారు. పంచాయతీల ఎన్నికలకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలకు సంబంధించి రాష్ట్ర శాసనసభ నిబంధనలు చేయవచ్చు.

అధికారాలు మరియు విధులు :

పంచాయితీలు రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా స్వపరిపాలనా సంస్థలుగా పనిచేయడానికి అవసరమైన అధికారాలు మరియు అధికారాలను కలిగి ఉండవచ్చు. అటువంటి పథకంలో ఆర్థిక అభివృద్ధి మరియు సామాజిక న్యాయం కోసం ప్రణాళికల తయారీ మరియు దాని అమలుకు సంబంధించి గ్రామ పంచాయితీ యొక్క పనికి సంబంధించిన నిబంధనలు ఉండవచ్చు.

ఫైనాన్స్ :

రాష్ట్ర శాసనసభ ఇలా చేయవచ్చు –

1. పన్నులు, సుంకాలు, టోల్ లు మరియు రుసుములను వసూలు చేయడానికి, వసూలు చేయడానికి మరియు తగిన వాటికి పంచాయితీకి అధికారం ఇవ్వండి.
2. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం విధించే మరియు వసూలు చేసే పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్ మరియు ఫీజులను పంచాయితీకి కేటాయించండి.
3. రాష్ట్ర సంఘటిత నిధి నుంచి పంచాయతీలకు గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్ ఇవ్వడానికి వీలు కల్పించడం.

ఫైనాన్స్ కమిషన్ :

పంచాయతీల ఆర్థిక పరిస్థితిని సమీక్షించడానికి ప్రతి ఐదేళ్లకోసారి రాష్ట్ర గవర్నర్ ఆర్థిక సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేస్తారు. ఈ మేరకు గవర్నర్ కు ఈ కింది సిఫార్సులు చేస్తుంది.

ప్రభుత్వం విధించే పన్నులు, సుంకాలు మొదలైన నికర ఆదాయాలను రాష్ట్రం, పంచాయతీల మధ్య పంచుకోవాల్సిన సూత్రాలు, అన్ని స్థాయిల్లో పంచాయతీల మధ్య వాటాల కేటాయింపు, పంచాయతీలకు కేటాయించే పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్, ఫీజుల నిర్ధారణ, రాష్ట్ర సంఘటిత నిధి నుంచి పంచాయతీలకు గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్.

పంచాయతీల ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపర్చడానికి అవసరమైన చర్యలు, గవర్నర్ ప్రస్తావించిన ఇతర అంశాలు. కమిషన్ కూర్పు, దాని సభ్యులకు అవసరమైన అర్హతలు, వారిని ఎన్నుకునే విధానాన్ని రాష్ట్ర శాసనసభ అందించవచ్చు. కమిషన్ సిఫార్సులతో పాటు నివేదికపై తీసుకున్న చర్యలను గవర్నర్ రాష్ట్ర శాసనసభ ముందు ఉంచాల్సి ఉంటుంది.

అకౌంట్స్ ఆడిట్ :

- పంచాయతీ ఖాతాల నిర్వహణ, ఆడిట్ కోసం రాష్ట్ర శాసనసభ ఏర్పాట్లు చేయవచ్చు.

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు దరఖాస్తు :

తొమ్మిదవ భాగంలోని నిబంధనలు అనేక కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు వర్తిస్తాయి. కానీ, రాష్ట్రపతి తాను సూచించిన మినహాయింపులు మరియు మార్పులకు లోబడి ఒక కేంద్రపాలిత ప్రాంతానికి వర్తింపజేయాలని ఆదేశించవచ్చు.

ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాన్ని కొనసాగించడం :

- చట్టం ప్రారంభమైన 1993 ఏప్రిల్ 24 నుంచి గరిష్ఠంగా ఏడాది వ్యవధిలో రాష్ట్రాలు ఈ చట్టం ఆధారంగా కొత్త పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థను అవలంబించాల్సి ఉంటుంది.
- ఈ చట్టం ప్రారంభానికి ముందు ఉన్న అన్ని పంచాయతీలను రాష్ట్ర శాసనసభ త్వరగా రద్దు చేయకపోతే వాటి కాలపరిమితి ముగిసే వరకు కొనసాగించాలనే నిబంధన కూడా ఉంది.

కోర్టుల జోక్యానికి ఆంక్షలు

- పంచాయతీల ఎన్నికల వ్యవహారాల్లో కోర్టులు జోక్యం చేసుకోరాదని, నియోజకవర్గాల పునర్విభజన లేదా ఆయా నియోజకవర్గాలకు సీట్ల కేటాయింపుకు సంబంధించిన ఏ చట్టం చెల్లుబాటును ఏ కోర్టులోనూ ప్రశ్నించలేమని ఈ చట్టం ప్రకటిస్తుంది.
- అలాగే, ఏ పంచాయతీ ఎన్నికలను ఆ అథారిటీకి సమర్పించిన ఎన్నికల పిటిషన్ ద్వారా, రాష్ట్ర శాసనసభ కల్పించిన విధంగా ప్రశ్నించకూడదు.

5.3.1.7 పెసా చట్టం 1996:

- నాగాలాండ్, మేఘాలయ, మిజోరాం రాష్ట్రాలతో పాటు మరికొన్ని ప్రాంతాలకు 73వ సవరణ చట్టం వర్తించదు. కొన్ని ఇతర ప్రాంతాలలో షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాలు మరియు రాష్ట్రాల్లోని గిరిజన ప్రాంతాలు, మణిపూర్ లోని కొండ ప్రాంతాలు జిల్లా కౌన్సిల్ ఉనికిలో ఉన్నాయి మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ లోని డార్జిలింగ్ జిల్లాకు డార్జిలింగ్ గూర్ఖా హిల్ కౌన్సిల్ ఉంది.
- ఏదేమైనా, పార్లమెంటు తాను సూచించిన మినహాయింపు మరియు మార్పులకు లోబడి పైన పేర్కొన్న ప్రాంతాలకు తొమ్మిదవ భాగాన్ని విస్తరించవచ్చు. దీంతో పంచాయతీల (షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాల విస్తరణ (పెసా) చట్టం అమల్లోకి వచ్చింది.

- ఆంధ్రప్రదేశ్, చత్తీస్ గఢ్, గుజరాత్, హిమాచల్ ప్రదేశ్, జార్ఖండ్, మధ్యప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, ఒడిశా, రాజస్థాన్, తెలంగాణ రాష్ట్రాలు పెసా పరిధిలోకి వస్తాయి.

5.3.1.8 పంచాయితీ వికేంద్రీకరణ సూచిక :

- **పంచాయతీరాజ్ మంత్రిత్వ శాఖ** 2006 నుంచి పంచాయతీ వికేంద్రీకరణ సూచిక (పీడీఐ)పై వార్షిక అధ్యయనం నిర్వహిస్తోంది.
- పంచాయతీరాజ్ సంస్థ, గ్రామీణ స్థానిక సంస్థలకు అధికారాల బదలాయింపు విషయంలో ప్రతి రాష్ట్రం ఎక్కడ ఉందో అంచనా వేస్తుంది.
- 3ఎఫ్ ల పరంగా పంచాయితీరాజ్ సంస్థలకు అధికారాల బదలాయింపులో రాష్ట్రాలు ఎక్కడ ఉన్నాయో చూస్తుంది.

1. **విధులు** – భారత రాజ్యాంగంలోని 73వ సవరణ చట్టంలో పేర్కొన్న విధంగా విధులను సమర్థవంతంగా బదిలీ చేయడం.
2. **కార్యనిర్వహణాధికారులు** – ఎన్నుకోబడిన నాయకత్వ నియంత్రణలో విధులు నిర్వర్తించడానికి తగిన సంఖ్యలో అధికారులు.
3. **నిధులు** – తమ కార్యనిర్వాహక బాధ్యతలను నిర్వర్తించడానికి తగిన నిధులు.

పంచాయతీరాజ్ సంస్థలతో ఇటీవల లేవనెత్తిన సమస్యలు :

- 14వ ఆర్థిక సంఘం గ్రాంట్ కంటే చాలా తక్కువ కాబట్టి గ్రామీణ స్థానిక సంస్థలకు 15వ ఆర్థిక సంఘం నిధుల కింద అధిక గ్రాంట్ ఇవ్వాలని ఇటీవల తెలంగాణ ప్రభుత్వం కేంద్రాన్ని కోరింది.
- **తక్కువ పన్ను వసూళ్లు**: పంచాయతీలకు 2017–18లో కేంద్ర/ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల నుంచి 95 శాతం ఆదాయం రాగా, 2017–18లో కేవలం 5 శాతం మాత్రమే ఆదాయం సమకూరింది.
- **సర్పంచి–పతి వ్యవస్థ:** మహిళా సర్పంచ్ ల భర్తలు అనుచిత ప్రభావాన్ని ప్రదర్శించడం మహిళా సాధికారత లక్ష్యానికి విరుద్ధంగా ఉంది.

5.3.2 పురపాలక సంఘం :

పురపాలక సంఘాలు పట్టణ ప్రాంతాలలో స్థానిక స్వపరిపాలన యూనిట్లు. భారతదేశంలో పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వం అనే పదం ప్రజలు తమ ఎన్నుకున్న ప్రజాప్రతినిధి ద్వారా పట్టణ ప్రాంత పాలనను సూచిస్తుంది. పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ అధికార పరిధి నిర్దిష్ట పట్టణ ప్రాంతాలకు పరిమితం చేయబడింది, దీనిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఈ ప్రయోజనం కోసం నిర్దేశిస్తుంది. 'అర్బన్ లోకల్ గవర్నమెంట్' అనే అంశాన్ని గృహనిర్మాణ, పట్టణ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ (రాష్ట్రాలు), రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖ (కంటోన్మెంట్ బోర్డులు), హోం మంత్రిత్వ శాఖ (కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు) నిర్వహిస్తాయి.

5.3.2.1 పురపాలక సంఘం – చారిత్రక నేపథ్యం :

భారతదేశంలో బ్రిటీష్ వారి **దండయాత్రకు ముందు స్థానిక స్వపరిపాలన వ్యవస్థ బాగా స్థాపించబడింది.** బ్రిటీష్ నమూనా ఆధారంగా ఆధునిక పరిపాలనా వ్యవస్థలో స్వయం సమృద్ధ గ్రామ పంచాయతీల పాత వ్యవస్థను రద్దు చేశారు. **భారతదేశంలో మొదటి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ 1688 లో మద్రాసులో స్థాపించబడింది**. తరువాత 1726 లో బొంబాయి, కలకత్తాలో మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు స్థాపించబడ్డాయి. భారత వైస్రాయ్ లార్డ్ రిప్పన్ 1882లో స్థానిక స్వపరిపాలన తీర్మానాన్ని జారీ చేశాడు. భారతదేశంలో లార్డ్ **రిప్పన్ ను "స్థానిక స్వపరిపాలన పితామహుడు" అని పిలుస్తారు**. 1935 భారత ప్రభుత్వ చట్టంలో, ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి పథకం కింద స్థానిక స్వపరిపాలనను ప్రావిన్షియల్ సబ్జెక్టుగా ప్రకటించారు. **మహాత్మాగాంధీ గ్రామ స్వరాజ్యాన్ని బలంగా** విశ్వసించారని, గ్రామీణ ప్రజలకు అధికార బదలాయింపు జరగాలని విజ్ఞప్తి చేశారు.

5.3.2.2 మున్సిపాలిటీ – రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

భారత రాజ్యాంగంలో రాష్ట్ర **విధాన ఆదేశిక సూత్రాల్లో ఆర్టికల్ 40ని చేర్చడం మినహా స్థానిక స్వపరిపాలన స్థాపనకు ఎలాంటి కేటాయింపులు చేయలేదు. 74 వ సవరణ చట్టం, 1992 రాజ్యాంగంలో** మునిసిపాలిటీలు మరియు నగర పాలికాల పరిపాలనకు సంబంధించిన కొత్త పార్ట్ 9 ఎ ను చేర్చింది. ఇందులో **ఆర్టికల్ 243 పి నుండి 243 జెడ్ జి వరకు ఉన్నాయి. రాజ్యాంగంలో కొత్త పన్నెండో షెడ్యూల్** ను కూడా చేర్చింది. **12వ షెడ్యూలులో 18 అంశాలు ఉన్నాయి**. ఈ చట్టం మున్సిపాలిటీలకు రాజ్యాంగ హోదా కల్పించింది. మున్సిపాలిటీలకు రాజ్యాంగ గుర్తింపు ఇవ్వడంతో పాటు, ప్రతి రాష్ట్రంలో రెండు కమిటీలను ఏర్పాటు చేయాలని 74వ రాజ్యాంగ సవరణలో పేర్కొన్నారు. జిల్లా స్థాయిలో ఒక **జిల్లా ప్రణాళికా సంఘం [ఆర్టికల్ 243 జెడ్ డి]**

5.3.2.3 మున్సిపాలిటీ పరిణామం :

కమ్యూనిటీ డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రామ్ 1952 అక్టోబర్ 2న ప్రారంభమైంది. రెండవ ప్రయోగం 1953 లో నేషనల్ ఎక్స్టెన్షన్ స్కీమ్ను ప్రారంభించింది. అయితే ఈ కార్యక్రమం విజయవంతం కాలేదు. **భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్య వికేంద్రీకరణ సమస్యను పరిష్కరించడానికి** కొన్ని కమిటీలను ఏర్పాటు చేశారు.**ఉదాహరణలు:** బల్వంత్ రాయ్ మెహతా కమిటీ, 1957; అశోక్ మెహతా కమిటీ, 1977; జీవీకే రావు కమిటీ, 1985, ఎల్ఎం సింఘ్వీ కమిటీ 1986. ఈ కమిటీ నివేదికల ఆధారంగా **భారత ప్రభుత్వం 1989లో స్థానిక ప్రభుత్వంపై 64వ సవరణ బిల్లును** పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టినప్పటికీ అవసరమైన మద్దతు లభించలేదు. ఈ బిల్లును ఆమోదించడానికి 1990 లో రెండవ ప్రయత్నం జరిగింది, అయితే పార్లమెంటు రద్దు కారణంగా అది చెల్లలేదు. చివరకు **ఈ బిల్లును 1992లో 73, 74వ సవరణ చట్టంగా ఆమోదించారు**. పీవీ నరసింహారావు ప్రధానిగా ఉన్న సమయంలో ఈ బిల్లు ఆమోదం పొందింది.

5.3.2.4 మున్సిపాలిటీల ఏర్పాటు :

క్లాజ్ 234 కె ప్రకారం ప్రతి రాష్ట్రంలో "మున్సిపాలిటీలు" అని పిలువబడే స్వపరిపాలనా సంస్థలు ఏర్పాటు చేయబడతాయి.

మునిసిపాలిటీలు మూడు రకాలుగా ఉన్నాయి :

- నగర పంచాయితీ, ఒక పరివర్తన ప్రాంతం, అనగా, గ్రామీణ ప్రాంతం నుండి పట్టణ ప్రాంతంగా రూపాంతరం చెందుతున్న ప్రాంతం.
- చిన్న పట్టణ ప్రాంతానికి మునిసిపల్ కౌన్సిల్.
- పెద్ద పట్టణ ప్రాంతానికి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.
- **ఆర్టికల్ 243 క్యూ ప్రకారం ప్రతి రాష్ట్రం** ఇలాంటి యూనిట్లను ఏర్పాటు చేసుకోవాల్సి ఉంటుంది.
- "పరివర్తన ప్రాంతం", "చిన్న పట్టణ ప్రాంతం" లేదా "పెద్ద పట్టణ ప్రాంతం" అనే పదాలకు **గవర్నర్ నిర్ణయించగల ప్రాంతం అని అర్థం.**
- ఆ ప్రాంత జనాభా, జనసాంద్రత, స్థానిక పరిపాలనకు వచ్చే ఆదాయం, వ్యవసాయేతర కార్యకలాపాల్లో ఉపాధి శాతం, ఆర్థిక ప్రాముఖ్యత తదితర అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని దీన్ని నిర్ణయించవచ్చు.

మున్సిపాలిటీల కూర్పు (ఆర్టికల్ 243 ఆర్) :

సాధారణంగా మున్సిపాలిటీ సభ్యులందరినీ ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాల నుంచి మునిసిపల్ ప్రాంత **ప్రజలు నేరుగా ఎన్నుకుంటారు**. **శాసనమండలి కల్పించిన పద్ధతిలో చైర్మన్ ను ఎన్నుకుంటారు**. ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టప్రకారం మునిసిపాలిటీలో ప్రాతినిధ్యం కల్పించవచ్చు, మునిసిపాలిటీ సమావేశాలలో ఓటు హక్కు లేకుండా, ఈ క్రింది వ్యక్తులకు :

- మునిసిపల్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ లో ప్రత్యేక పరిజ్ఞానం లేదా అనుభవం ఉన్న వ్యక్తులు.
- లోక్ సభ, రాజ్యసభ సభ్యులు; రాష్ట్ర శాసనసభ, రాష్ట్ర శాసన మండలి.
- వార్డు కమిటీలు కాకుండా ఇతర కమిటీల చైర్మన్లను ఏర్పాటు చేశారు.

వార్డు కమిటీ :

ఆర్టికల్ 243ఎస్ ప్రకారం **మూడు లక్షలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ జనాభా ఉన్న ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ వార్డులతో వార్డు కమిటీలను ఏర్పాటు చేయాలి**. రాష్ట్ర శాసనసభ దాని కూర్పు, అవార్డు కమిటీ యొక్క ప్రాదేశిక వైశాల్యం మరియు అవార్డు కమిటీలోని స్థానాలను భర్తీ చేసే విధానానికి సంబంధించి ఏర్పాట్లు చేస్తుంది.

షెడ్యూల్డ్ కులాలు, షెడ్యూల్డ్ తెగలు మరియు మహిళలకు రిజర్వేషన్లు (ఆర్టికల్ 243 టి) :

మహిళలు : ప్రత్యక్ష ఎన్నికల ద్వారా భర్తీ చేయాల్సిన మొత్తం సీట్లలో ఎస్సీ, ఎస్టీ మహిళలకు రిజర్వ్ చేసిన సీట్ల సంఖ్యతో కలిపి కనీసం 1/3 వంతు స్థానాలు మహిళలకు రిజర్వ్ చేయబడతాయి. మున్సిపాలిటీల్లో మహిళల రిజర్వేషన్ల శాతాన్ని 33 శాతం నుంచి 50 శాతానికి పెంచేందుకు ఉద్దేశించిన 112వ రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు 2009 పార్లమెంటులో పెండింగ్ లో ఉంది.

ఎస్సీ, ఎస్టీలు : తొమ్మిదో భాగంలో మాదిరిగా ప్రతి మున్సిపాలిటీలో జనాభా నిష్పత్తి ప్రకారం షెడ్యూల్డ్ కులాలు,

షెడ్యూల్డ్ తెగలకు అనుకూలంగా సీట్ల రిజర్వేషన్లు కల్పించాలి.

చైర్ పర్సన్ : మున్సిపాలిటీల చైర్మన్ పదవుల రిజర్వేషన్ల విధానాన్ని చట్టం ద్వారా నిర్ణయించే బాధ్యతను రాష్ట్ర శాసనసభకు వదిలేశారు.

వెనుకబడిన తరగతులు : వెనుకబడిన తరగతులకు అనుకూలంగా రాష్ట్ర శాసనసభ స్థానాలు లేదా చైర్మన్ పదవులను కేటాయించడానికి నిబంధనలు చేయవచ్చు.

మున్సిపాలిటీల కాలపరిమితి

మున్సిపాలిటీల అర్హత, వ్యవధి, అధికారాలు, అధికారాలు, బాధ్యతలు (ఆర్టికల్ 243 క్యూ) :

ప్రతి **మున్సిపాలిటీకి ఐదేళ్ల కాలపరిమితి** ఉంటుంది మరియు ప్రతి మునిసిపాలిటీ దాని రద్దుకు ముందు వాదనలు వినడానికి సహేతుకమైన అవకాశం ఇవ్వబడుతుంది. మున్సిపాలిటీ ఏర్పాటుకు 5 సంవత్సరాల కాలపరిమితి ముగిసేలోగా ఎన్నికలు పూర్తి చేయాలని, **గతంలో రద్దయితే 6 నెలల్లోగా ఎన్నికలు నిర్వహించాలన్నారు**.

ఆర్టికల్ 243 వి ప్రకారం రాష్ట్ర శాసనసభకు ఎంపిక కావడానికి అర్హత ఉన్న వ్యక్తులందరూ మునిసిపాలిటీలో సభ్యులుగా ఉండటానికి అర్హులు. ఎన్నికల్లో పోటీ చేయడానికి కనీస వయస్సు 21 సంవత్సరాలు. **అనర్హత: అనర్హతకు** సంబంధించిన అన్ని ప్రశ్నలను రాష్ట్ర శాసనసభ నిర్ణయించిన అధికారానికి పంపాలి.

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 243డబ్ల్యు ప్రకారం, రాష్ట్రాల శాసనసభలు మునిసిపాలిటీలు స్వపరిపాలనా సంస్థలుగా పనిచేయడానికి అవసరమైన అన్ని అధికారాలు మరియు అధికారాలను పొందాయి. వారికి ఈ బాధ్యతను అప్పగించవచ్చని ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు :

- ఆర్థికాభివృద్ధి, సామాజిక న్యాయం కోసం ప్రణాళికల తయారీ
- వారికి అప్పగించిన పథకాల అమలు
- భారత రాజ్యాంగంలోని 12వ షెడ్యూలులో పేర్కొన్న అంశాలకు సంబంధించి..
- **పన్నులు మరియు ఆర్థిక వనరులను విధించే అధికారం:** పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్ మొదలైన వాటిని విధించడానికి, వసూలు చేయడానికి మరియు తగిన విధంగా చేయడానికి రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం ద్వారా మునిసిపాలిటీకి అధికారం ఇవ్వవచ్చు. ఇది రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వసూలు చేసే వివిధ పన్నులు, సుంకాలు మొదలైన వాటిని మున్సిపాలిటీకి కేటాయించవచ్చు. రాష్ట్ర కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి మున్సిపాలిటీలకు గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్.

రాష్ట్ర ఆర్థిక సంఘం :

- **ఆర్టికల్ 243ఐ కింద ఏర్పాటైన ఆర్థిక సంఘం మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక పరిస్థితిని (ఆర్టికల్ 234 వై) సమీక్షించి ఈ క్రింది విధంగా సిఫారసు చేస్తుంది:**
- పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్ మరియు రుసుముల నికర ఆదాయాన్ని రాష్ట్రం మరియు మునిసిపాలిటీల

మధ్య పంపిణీ చేస్తుంది మరియు మునిసిపాలిటీల యొక్క వివిధ స్థాయిల మధ్య వాటాల కేటాయింపు.

- పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్, ఫీజులు మున్సిపాలిటీలకు కేటాయించవచ్చు.
- మున్సిపాలిటీలకు గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్ ఇవ్వాలి.
- మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపరిచేందుకు అవసరమైన చర్యలు.
- మరేదైనా విషయాన్ని గవర్నర్ ప్రస్తావించవచ్చు.
- **ఆర్టికల్ 234జెడ్** మునిసిపాలిటీల **ఖాతాల ఆడిట్ కు అవకాశం కల్పిస్తుంది**.

5.3.2.5 మున్సిపాలిటీల ఎన్నికలు :

- **ఆర్టికల్ 243కే ప్రకారం నియమితులైన రాష్ట్ర ఎన్నికల సంఘానికి ఓటర్ల జాబితా తయారీ,** మున్సిపాలిటీలకు జరిగే అన్ని ఎన్నికల నిర్వహణ పర్యవేక్షణ, దిశానిర్దేశం, నియంత్రణ అధికారాలు ఉంటాయి.మున్సిపాలిటీల ఎన్నికలకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలకు సంబంధించి రాష్ట్ర శాసనసభ వెసులుబాటు కల్పించవచ్చు.
- **ఎన్నికల వ్యవహారాల్లో కోర్టుల జోక్యానికి నిషేధం:** నియోజకవర్గాల పునర్విభజన లేదా ఆర్టికల్ 243జెడ్ఏ కింద చేసిన సీట్ల కేటాయింపుకు సంబంధించిన చట్టం చెల్లుబాటును పరిశీలించే అధికారం న్యాయస్థానాలకు ఉండదు. మున్సిపాలిటీకి ఎన్నికను ఎన్నికల పిటిషన్ ద్వారా మాత్రమే ప్రశ్నించవచ్చు, దీనిని అటువంటి అథారిటీకి సమర్పించాలి మరియు రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా లేదా ఏదైనా చట్టం ద్వారా సూచించిన విధంగా ఉండాలి.

5.4 పట్టణ ప్రభుత్వ రకాలు :

భారతదేశంలో ఎనిమిది రకాల పట్టణ ప్రభుత్వాలు ఉన్నాయి.

5.4.1 మునిసిపల్ కార్పొరేషన్:

పెద్ద నగరాల పరిపాలన కోసం మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లను ఏర్పాటు చేస్తారు. ఒక మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మూడు వేర్వేరు అథారిటీలను కలిగి ఉంటుంది. మునిసిపల్ కౌన్సిల్, స్టాండింగ్ కమిటీలు మరియు మునిసిపల్ కమిషనర్ **సభ** ప్రజలచే నేరుగా ఎన్నుకోబడిన కౌన్సిలర్లను కలిగి ఉంటుంది మరియు **మేయర్ నేతృత్వంలో**.. అయితే **కమీషనర్** రాష్ట్ర ప్రభుత్వంచే నియమించబడుతుంది మరియు **సాధారణంగా ఐఏఎస్ అధికారి**.

- ఇది రాష్ట్రాలలో రాష్ట్ర శాసనసభల చట్టాల ద్వారా మరియు యుటి యొక్క పార్లమెంటు చట్టాల ద్వారా స్థాపించబడుతుంది.
- ప్రతి సంస్థకు మూడు అవయవాలు ఉన్నాయి, అవి; కౌన్సిల్, స్టాండింగ్ కమిటీలు, కమిషనర్..
- శాసనమండలి అయిన కౌన్సిల్ కు మేయర్ నేతృత్వం వహిస్తారు, దీనికి డిప్యూటీ మేయర్ సహకరిస్తారు.
- మండలిలో ప్రజలచే నేరుగా ఎన్నుకోబడిన కౌన్సిలర్లు ఉంటారు.

- స్టాండింగ్ కమిటీ కౌన్సిల్ పనితీరుకు సహకరిస్తుంది. ఇది పబ్లిక్ వర్క్, ఎడ్యుకేషన్, టాక్సేషన్, హెల్త్, ఫైనాన్స్ మొదలైన వాటికి సంబంధించినది.
- మునిసిపల్ కమిషనర్ కార్పొరేషన్ యొక్క ముఖ్య కార్యనిర్వాహక అధికారి మరియు కౌన్సిల్ మరియు స్టాండింగ్ కమిటీల నిర్ణయాల అమలుకు బాధ్యత వహిస్తాడు.

5.4.2 మున్సిపాలిటీ :

మున్సిపాలిటీలు చిన్న పట్టణాలు మరియు నగరాల పరిపాలనకు బాధ్యత వహిస్తాయి. అవి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ల మాదిరిగానే నిర్మించబడ్డాయి, అధ్యక్షుడు / చైర్మన్ కౌన్సిల్ అధిపతి, మరియు కమిషనర్కు బదులుగా, వాటికి ముఖ్య కార్యనిర్వహణాధికారి / చీఫ్ మునిసిపల్ అధికారి ఉంటారు. దీనికి మునిసిపల్ కౌన్సిల్, మునిసిపల్ కమిటీ, మునిసిపల్ బోర్డు, బరో మున్సిపాలిటీ, సిటీ మునిసిపాలిటీ వంటి అనేక ఇతర పేర్లు ఉన్నాయి.

- పట్టణాలు మరియు చిన్న నగరాల పరిపాలన కోసం సంబంధిత రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టాల ద్వారా మునిసిపాలిటీలు స్థాపించబడతాయి.
- మునిసిపల్ కౌన్సిల్, మునిసిపల్ కమిటీ, మునిసిపల్ బోర్డు, బరో మునిసిపాలిటీ, నగర మునిసిపాలిటీ మరియు ఇతరులు కూడా వీటిని పిలుస్తారు.
- పురపాలక సంఘంలో కౌన్సిల్, స్టాండింగ్ కమిటీ మరియు ముఖ్య కార్యనిర్వహణ అధికారి అనే మూడు విభాగాలు కూడా ఉన్నాయి.
- కూర్పులో అవి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లను పోలి ఉంటాయి, కౌన్సిల్కు అధ్యక్షుడు / చైర్మన్ నేతృత్వం వహిస్తారు మరియు వైస్ ప్రెసిడెంట్ / వైస్ చైర్మన్ సహాయపడతారు మరియు కమిషనర్ స్థానంలో ఒక ముఖ్య కార్యనిర్వహణాధికారి / చీఫ్ మునిసిపల్ అధికారి ఉంటారు.
- రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నియమించిన చీఫ్ ఎగ్జిక్యూటివ్ అథారిటీ రోజువారీ పరిపాలనకు బాధ్యత వహిస్తుంది.

5.4.3 నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీ :

మున్సిపాలిటీ ఏర్పాటుకు అవసరమైన అన్ని అవసరాలను తీర్చని వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న పట్టణాలు, పట్టణాల పరిపాలనను పర్యవేక్షించడానికి నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీని ఏర్పాటు చేశారు. మున్సిపాలిటీకి భిన్నంగా నోటిఫికేషన్ ద్వారా ఏర్పాటైంది. ఇది చట్టబద్ధమైన లేదా ప్రజాస్వామ్యబద్ధంగా ఎన్నుకోబడిన అథారిటీ కాదు. రాష్ట్ర యంత్రాంగం మొత్తం సంస్థను నామినేట్ చేసింది.

- పారిశ్రామికీకరణ కారణంగా వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న పట్టణం లేదా మున్సిపాలిటీ ఏర్పాటుకు అవసరమైన అన్ని షరతులను నెరవేర్చడానికి ఇంకా అభివృద్ధి చెందని పట్టణం పరిపాలన కోసం నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తారు.
- ఇది గెజిట్ లో నోటిఫికేషన్ ద్వారా స్థాపించబడింది.
- నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీ విధులకు ప్రభుత్వ గెజిట్ నోటిఫికేషన్ లో పేర్కొన్న నిబంధన మాత్రమే

వర్తిస్తుంది.

- నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీ అధికారాలు మున్సిపాలిటీతో సమానంగా ఉంటాయి.
- నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీ పూర్తిగా నామినేటెడ్ సంస్థ. నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీకి చైర్మన్ తో సహా సభ్యులందరినీ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నామినేట్ చేస్తుంది.
- అందువల్ల, ఇది ఎన్నుకోబడిన సంస్థ కాదు లేదా చట్టబద్ధమైన సంస్థ కాదు.

5.4.4 టౌన్ ఏరియా కమిటీ :

రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ప్రత్యేక చట్టం ఒక చిన్న పట్టణం యొక్క పరిపాలన కోసం దీనిని ఏర్పాటు చేస్తుంది. ఇది పరిమిత పౌర బాధ్యతలతో కూడిన సెమీ–మునిసిపల్ సంస్థ. రాష్ట్ర చట్టాన్ని బట్టి ఇది పూర్తిగా ఎన్నుకోబడుతుంది, పూర్తిగా నామినేట్ చేయబడుతుంది లేదా పాక్షికంగా ఎన్నుకోబడుతుంది మరియు పాక్షికంగా నామినేట్ చేయబడుతుంది.

- ఒక చిన్న పట్టణం యొక్క పరిపాలన కొరకు టౌన్ ఏరియా కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తారు.
- ఇది సెమీ–మునిసిపల్ అథారిటీ మరియు డ్రైనేజీ, రోడ్లు, వీధి దీపాలు మరియు సంరక్షణ వంటి పరిమిత సంఖ్యలో పౌర విధులను కలిగి ఉంది.
- ఇది రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం ద్వారా రూపొందించబడింది.
- టౌన్ ఏరియా కమిటీకి సంబంధించిన కూర్పు, విధులు, ఇతర విషయాలను చట్టంలో ప్రస్తావించారు.
- ఇది ఒక రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ద్వారా పూర్తిగా నియమించబడిన సంస్థ కావచ్చు లేదా పూర్తిగా ఎన్నుకోబడిన లేదా పాక్షికంగా నియమించబడిన మరియు పాక్షికంగా ఎన్నుకోబడిన సంస్థ కావచ్చు.

5.4.5 కంటోన్మెంట్ బోర్డు :

కంటోన్మెంట్ జోన్లలో నివసించే పౌరులకు (సైనిక దళాలు మరియు దళాలు శాశ్వతంగా మోహరించిన ప్రాంతం) పురపాలక పరిపాలనను అందించడం దీని ఉద్దేశం. కంటోన్మెంట్ చట్టం 2006 నిబంధనల ప్రకారం కేంద్ర ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసిన ఈ సంస్థను కేంద్ర ప్రభుత్వ రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖ నిర్వహిస్తోంది. ఇది పాక్షికంగా ఎన్నుకోబడిన మరియు పాక్షికంగా నామినేట్ చేయబడిన సంస్థ, దీని ఎక్స్–అఫీషియో అధ్యక్షుడు స్టేషన్కు నాయకత్వం వహించే సైనిక అధికారి. బోర్డులో ఎన్నికైన సభ్యుల నుంచి ఉపాధ్యక్షుడిని ఎన్నుకుంటారు. కంటోన్మెంట్ బోర్డు కార్యనిర్వహణాధికారిని భారత రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు.

- కంటోన్మెంట్ ప్రాంతాల్లోని పౌరుల కోసం పురపాలక పరిపాలన కోసం కంటోన్మెంట్ బోర్డులను ఏర్పాటు చేస్తారు.
- దీనిని కేంద్ర ప్రభుత్వం స్థాపించి నిర్వహిస్తుంది.
- కేంద్ర ప్రభుత్వ చట్టమైన కంటోన్మెంట్ల చట్టం 2006 నిబంధనల ప్రకారం దీన్ని ఏర్పాటు చేశారు.

- కంటోన్మెంట్ బోర్డు కేంద్ర రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖ అధీనంలో పనిచేస్తుంది.
- ప్రస్తుతం దేశంలో 62 కంటోన్మెంట్ బోర్డులు ఉన్నాయి.
- కంటోన్మెంట్ బోర్డులను నాలుగు కేటగిరీలుగా విభజించారు, అనగా కేటగిరీ 1 – 50,000 కంటే ఎక్కువ జనాభా; కేటగిరీ–2: 10,000–50,000 మధ్య ఉన్న పౌర జనాభా; కేటగిరీ 3: 2500–10,000 మధ్య సివిల్ జనాభా, కేటగిరీ 4– 2500 లోపు జనాభా.
- దీని సభ్యులు పాక్షికంగా ఎన్నుకోబడతారు మరియు పాక్షికంగా నామినేట్ చేయబడతారు.
- కంటోన్మెంట్ బోర్డు కార్యనిర్వహణాధికారిని భారత రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు.

5.4.6 టౌన్ షిప్:

కంపెనీ సమీపంలో నిర్మించిన హౌసింగ్ కాలనీల్లో నివసించే తమ ఉద్యోగులు, కార్మికులకు మునిసిపల్ సౌకర్యాలు కల్పించడానికి పెద్ద ప్రభుత్వ సంస్థలు దీనిని నిర్మిస్తాయి. ఇది ఎన్నుకోబడిన సంస్థ కాదు; బదులుగా, సంస్థ పట్టణ నిర్వాహకుడితో సహా సభ్యులందరినీ నియమిస్తుంది.

- ప్లాంట్ సమీపంలో నిర్మించిన హౌసింగ్ కాలనీల్లో నివసిస్తున్న తన సిబ్బందికి, కార్మికులకు పౌర సౌకర్యాలు కల్పించడానికి పెద్ద ప్రభుత్వ సంస్థలు టౌన్షిప్పు ఏర్పాటు చేస్తాయి.
- ఇది ఎన్నుకోబడిన సంస్థ కాదు మరియు టౌన్ షిప్ యొక్క పరిపాలనను చూసుకోవడానికి ఎంటర్ ప్రైజ్ టౌన్ అడ్మినిస్ట్రేటర్ తో సహా సభ్యులందరినీ నియమిస్తుంది.

5.4.7 పోర్ట్ ట్రస్ట్:

ముంబై, కోల్కతా, చెన్నై వంటి ఓడరేవు ప్రాంతాల్లో పోర్ట్ ట్రస్టులు రెండు ప్రయోజనాల కోసం స్థాపించబడ్డాయి :

- ఓడరేవులను నిర్వహించడానికి మరియు రక్షించడానికి;
- పౌర సౌకర్యాలు కల్పించేందుకు..
- ఇది **పార్లమెంటు చట్టం ద్వారా రూపొందించబడింది** మరియు ఇది ఎన్నుకోబడిన మరియు నామినేటెడ్ సభ్యులను కలిగి ఉంటుంది.
- ముంబై, కోల్కతా, చెన్నై వంటి దేశంలోని ఓడరేవు ప్రాంతాల్లో పోర్టు ట్రస్టులు ఏర్పాటయ్యాయి.
- ఓడరేవుల నిర్వహణ, రక్షణ, పౌర సౌకర్యాలు కల్పించడం పోర్టు ట్రస్ట్ ఏర్పాటు ఉద్దేశం.
- ఇది పార్లమెంటు చట్టం ద్వారా రూపొందించబడింది.
- పోర్ట్ ట్రస్ట్ లో ఎన్నికైన మరియు నామినేటెడ్ సభ్యులు ఉంటారు. దీని చైర్మన్ అధికారి.
- దీని విధులు ఇంచుమించుగా మున్సిపాలిటీని పోలి ఉంటాయి.

5.4.8 స్పెషల్ పర్పస్ ఏజెన్సీ :

- **ఇవి రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం లేదా ఒక శాఖ యొక్క కార్యనిర్వాహక ఉత్తర్వు ద్వారా స్థాపించబడతాయి. వారు ఒక నిర్దిష్ట విధిని కలిగి ఉంటారు మరియు పౌర సంస్థలతో సంబంధం లేకుండా ఒక నిర్దిష్ట ప్రాంతంలో నిర్వహిస్తారు.**
- ఇవి ఫంక్షన్ బేస్డ్, ఏరియా బేస్డ్ కాదు.
- ఇవి రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం ద్వారా చట్టబద్ధమైన సంస్థలుగా లేదా కార్యనిర్వాహక తీర్మానం ద్వారా విభాగాలుగా స్థాపించబడతాయి. ఇవి స్వయంప్రతిపత్తి కలిగిన సంస్థగా పనిచేస్తాయి మరియు స్థానిక పురపాలక సంస్థలకు సబార్డినేట్ ఏజెన్సీలు కావు.
- **ఉదాహరణ:** ఢిల్లీ మెట్రో రైల్ కార్పొరేషన్

పైన పేర్కొన్న ఏడు రకాల పట్టణ సంస్థలతో పాటు, పైన పేర్కొన్న స్థానిక పట్టణ ప్రభుత్వాలకు చెందిన నిర్దిష్ట విధులను చూసుకోవడానికి రాష్ట్రాలు కొన్ని ఏజెన్సీలను సృష్టించవచ్చు. స్పెషల్ పర్పస్ ఏజెన్సీలు ఫంక్షన్ బేస్డ్ గా ఉంటాయి మరియు ఇతర పట్టణ సంస్థల మాదిరిగా ఏరియా బేస్డ్ గా ఉండవు. అటువంటి సంస్థలకు ఉదాహరణలు: పట్టణ అభివృద్ధి ట్రస్టులు; నీటి సరఫరా మరియు మురుగునీటి బోర్డులు; పొల్యూషన్ కంట్రోల్ బోర్డులు; విద్యుత్ సరఫరా బోర్డులు; పట్టణాభివృద్ధి అధికారులు; నగర రవాణా బోర్డులు; హౌసింగ్ బోర్డులు.. ఇవి రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం ద్వారా చట్టబద్ధమైన సంస్థలుగా లేదా కార్యనిర్వాహక తీర్మానం ద్వారా విభాగాలుగా స్థాపించబడతాయి. ఇవి స్థానిక పట్టణ ప్రభుత్వాల నుండి స్వతంత్రంగా తమకు అప్పగించిన విధులను నిర్వహించే స్వయంప్రతిపత్తి సంస్థలుగా పనిచేస్తాయి. వారు స్థానిక పట్టణ సంస్థలలోని ఏ అవయవానికి లోబడి ఉండరు.

స్థానిక స్వపరిపాలన అనేది మన దేశంలో అత్యంత సృజనాత్మకమైన పాలనా పరివర్తన ప్రక్రియలలో ఒకటి. ఒక దేశ ప్రభుత్వాన్ని పౌరుల చేతుల్లో పెట్టాలనే ఉదాత్త ఆలోచన నిస్సందేహంగా ప్రశంసనీయం. అయితే, ప్రపంచంలోని ఇతర వ్యవస్థల మాదిరిగానే, ఇది లోపభూయిష్టమైనది. దుర్వినియోగం, ఆర్థిక దోపిడీ నిత్యకృత్యాలు. కానీ ఇది సమర్థవంతమైన పాలనకు అడ్డంకి కాకూడదు. ఈ చెడు అలవాట్లను నిర్మూలించగలిగితే, ప్రపంచంలో మరెక్కడా మన స్థానిక స్వపరిపాలన వ్యవస్థకు పోలికలు ఉండవు.

5.5 పట్టణ స్థానిక సంస్థలు (యుఎల్ బిలు):

పట్టణ స్థానిక సంస్థలు (యుఎల్బిలు) ప్రాథమికంగా ఒక నిర్దిష్ట జనాభా ఉన్న నగరం లేదా పట్టణాన్ని నిర్వహించే లేదా పాలించే చిన్న స్థానిక ప్రజా సంస్థలు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు యూఎల్బీలకు పెద్ద సంఖ్యలో పనులు అప్పగించాయి. భారతదేశంలో మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు, మునిసిపాలిటీలు, నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీలు, అర్బన్ ఏరియా కమిటీలు, స్పెషల్ పర్పస్ ఏజెన్సీలు, టౌన్షిప్లు, పోర్టు ట్రస్టులు, కంటోన్మెంట్ బోర్డులు వంటి వివిధ రకాల పట్టణ స్థానిక సంస్థలు ఉన్నాయి.

5.5.1 పట్టణ స్థానిక సంస్థలు – చారిత్రక నేపథ్యం :

భారతదేశంలో మొదటి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ 1687 లో మద్రాసులో స్థాపించబడింది, 1726 లో

బొంబాయి మరియు కలకత్తాలో మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు స్థాపించబడ్డాయి. 1870లో లార్డ్ మాయో ఆర్థిక వికేంద్రీకరణ తీర్మానం స్థానిక స్వపరిపాలనకు మార్గం సుగమం చేసింది. స్థానిక స్వపరిపాలన యొక్క మాగ్నా కార్టా అని కూడా పిలువబడే లార్డ్ రిప్పన్ యొక్క ప్రసిద్ధ తీర్మానాన్ని లార్డ్ రిప్పన్ ప్రభుత్వం 1882 మే 18 న జారీ చేసింది. **భారత ప్రభుత్వ చట్టం 1919** ద్వారా, స్థానిక స్వపరిపాలన కొత్త ప్రావిన్షియల్ చట్టసభలకు బాధ్యత వహించే మంత్రులకు బదిలీ చేయబడింది. మద్రాసులో 1919 మునిసిపల్ చట్టం, 1920 జిల్లా మునిసిపాలిటీల చట్టం కౌన్సిళ్లకు తమ సొంత చైర్మన్లను ఎన్నుకునే, సొంత బడ్జెట్లను రూపొందించే అధికారాలను ఇచ్చాయి. 1925లో ఆమోదించిన మరో చట్టం లక్షకు పైగా జనాభా ఉన్న నగర మున్సిపాలిటీలను పూర్తిగా ఎన్నుకోవాలని చేసింది. **భారత ప్రభుత్వ చట్టం, 1935** ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తిని ప్రవేశపెట్టింది మరియు స్థానిక స్వపరిపాలనను ప్రాంతీయ అంశంగా ప్రకటించింది. జాతీయ ప్రభుత్వం 1948లో స్థానిక సంస్థల ఆర్థిక వనరులను మెరుగుపరిచే మార్గాలపై నివేదించడానికి లోకల్ ఫైనాన్స్ ఎంక్వైరీ కమిటీ అని పిలువబడే ఒక కమిటీని నియమించింది. 1985లో కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమించిన జాతీయ పట్టణీకరణ కమిషన్ 1988లో తన నివేదికను ఇచ్చింది. పట్టణ నిర్వహణకు సంబంధించిన అన్ని కోణాల్లో అధ్యయనం చేసి సూచనలు ఇచ్చేందుకు కమిషన్ ను ఏర్పాటు చేశారు. రాజ్యాంగ (74వ సవరణ) చట్టం, 1992 నగరాలు మరియు పట్టణాలలో స్థానిక స్వపరిపాలనను బలోపేతం చేయడానికి భారత ప్రభుత్వం తీసుకున్న ఒక మైలురాయి అడుగు.

5.5.2 పట్టణ స్థానిక సంస్థల ఉద్దేశ్యం :

- పట్టణ సేవలను సమర్థవంతంగా, సమర్థవంతంగా, సమానంగా అందించేందుకు యూఎల్ బీలను ఏర్పాటు చేశారు.
- పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వాలు కూడా ఆర్థిక మరియు సామాజిక అభివృద్ధికి ప్రణాళికలు రూపొందిస్తాయి.
- ఇవి భూమి వినియోగాన్ని, భవనాల నిర్మాణాన్ని నియంత్రిస్తాయి.
- గృహ, పారిశ్రామిక, వాణిజ్య అవసరాలకు నీటి సరఫరాను నియంత్రిస్తాయి.
- ఇవి ప్రజారోగ్యం, పారిశుధ్య పరిరక్షణ, ఘన వ్యర్థాల నిర్వహణను నిర్వహిస్తాయి.
- వారు వివిధ చట్టాలు మరియు నిబంధనలను నిర్వహిస్తారు.
- కేంద్ర ప్రభుత్వ పథకాలను క్షేత్రస్థాయిలో అమలు చేస్తారు.
- పేదరికాన్ని తగ్గించే పని చేస్తున్నారు.

5.5.3 74వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ప్రకారం పట్టణ స్థానిక సంస్థల నిబంధనలు :

- ఆర్టికల్ 243క్యూ ప్రకారం మున్సిపాలిటీలు అంటే నగర పంచాయతీ, మునిసిపల్ కౌన్సిల్, మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ల ఏర్పాటు గురించి ప్రస్తావించారు.
- ఆర్టికల్ 243ఆర్ మునిసిపాలిటీల కూర్పును ప్రస్తావించింది, దీని సభ్యులందరూ మునిసిపల్ ప్రాంత

ప్రజలచే నేరుగా ఎన్నుకోబడతారు, దీనిని వార్డులు అని పిలువబడే ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాలుగా విభజించారు.

- అధికరణ 243 ఎస్ మునిసిపాలిటీలో ఆ వార్డుకు ప్రాతినిధ్యం వహించే వార్డులు మరియు సభ్యులతో కూడిన వార్డు కమిటీల ఏర్పాటు మరియు కూర్పు గురించి ప్రస్తావించింది.
- ఆర్టికల్ 243 టి ప్రకారం ప్రతి మున్సిపాలిటీలో సీట్ల కేటాయింపు ఉంటుంది.
- ఆర్టికల్ 243డబ్ల్యూ పట్టణ ప్రణాళిక, ఆర్థిక, సామాజిక అభివృద్ధి తదితర అంశాలతో కూడిన మున్సిపాలిటీల అధికారాలు, అధికారాలు, బాధ్యతలను వివరిస్తుంది.
- ఆర్టికల్ 243ఎక్స్ ప్రకారం పన్నుల విధింపునకు సంబంధించిన విషయాలను చట్టం ద్వారా పేర్కొనే అధికారాన్ని రాష్ట్ర శాసనసభకు రాజ్యాంగం కల్పించింది.
- ఆర్టికల్ 243 జెడ్ఇ ప్రకారం, మెట్రోపాలిటన్ ప్రాంతం కోసం ముసాయిదా మెరుగుదల ప్రణాళికను ఏర్పాటు చేయడానికి ప్రతి మెట్రోపాలిటన్ ప్రాంతంలో మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీ ఉంటుంది.

5.5.4మున్సిపాలిటీల కూర్పు :

ఈ స్థానాలను ప్రత్యక్ష ఎన్నికల ద్వారా భర్తీ చేయనున్నారు. ఈ కారణంగా, ప్రతి మెట్రోపాలిటన్ ప్రాంతాన్ని వార్డులుగా పిలువబడే భూభాగాలుగా విభజించాలి. మున్సిపాలిటీ చైర్ పర్సన్ ఎన్నికకు రాష్ట్ర అసెంబ్లీ మార్గం సుగమం చేసే అవకాశం ఉంది. పౌర సంస్థలో అసాధారణ పరిజ్ఞానం లేదా అనుభవం ఉన్న వ్యక్తులు, రాజ్యసభ, లోక్ సభ సభ్యులు మరియు రాష్ట్ర శాసన మండలి మరియు శాసన మండలి మరియు శాసనసభ సభ్యులు, పూర్తిగా లేదా పాక్షికంగా మునిసిపల్ ప్రాంతాన్ని కలిగి ఉన్న నియోజకవర్గాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించే సభ్యులను ఒక రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టప్రకారం పురపాలక సంఘంలో ప్రాతినిధ్యం కల్పించవచ్చు. మున్సిపాలిటీ చైర్మన్ల ఎన్నిక తీరును కూడా రాష్ట్ర శాసనసభాపక్షం ఇవ్వవచ్చు.

5.5.5 మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక అధికారం :

చట్టప్రకారం రాష్ట్ర శాసనసభ :

1. పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్ మరియు ఫీజులను వసూలు చేయడానికి, వసూలు చేయడానికి మరియు తగిన విధంగా చేయడానికి మునిసిపాలిటీకి అధికారం ఉంటుంది.
2. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వసూలు చేసిన పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్, పన్నులను మున్సిపాలిటీకి కేటాయించాలి.
3. రాష్ట్ర కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుంచి మున్సిపాలిటీలకు సాయం మంజూరు.
4. మునిసిపల్ నిధులన్నీ జమ అయ్యేలా నిధుల ఏర్పాటు.

5.5.6 ఫైనాన్స్ కమిషన్

ప్రతి ఐదేళ్లకోసారి ఆర్థిక సంఘం మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక స్థితిగతులను సమీక్షించి తదనుగుణంగా గవర్నర్ కు

సిఫార్సులు చేస్తుంది.

ఆర్థిక సంఘం సిఫార్సులు ఈ క్రింది వాటిని కవర్ చేస్తాయి :

- రాష్ట్రం విధించే పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్ మరియు సుంకాల నికర ఆదాయాన్ని రాష్ట్రం మరియు పురపాలక సంఘాల మధ్య పంపిణీ చేయడం.
- రాష్ట్రంలోని అన్ని స్థాయిల్లోని మున్సిపాలిటీలకు ఈ ఆదాయాల వాటా పంపిణీ.
- మున్సిపాలిటీలు కేటాయించాల్సిన లేదా పంపిణీ చేయాల్సిన పన్నులు, సుంకాలు, టోల్స్, ఛార్జీలను నిర్ణయించడం.
- రాష్ట్ర సంఘటిత నిధి నుంచి మున్సిపాలిటీలకు సాయం మంజూరు.
- మున్సిపాలిటీల ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపరిచేందుకు అవసరమైన చర్యలు.
- మునిసిపల్ ఫైనాన్స్ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా మరేదైనా విషయాన్ని గవర్నర్ ఫైనాన్స్ కమిషన్ కు రిఫర్ చేస్తారు.

5.5.7 జిల్లా ప్రణాళికా సంఘం (డి.పి.సి.):

పంచాయతీలు, మున్సిపాలిటీలు రూపొందించిన అభివృద్ధి ప్రణాళికలను క్రోడీకరించడానికి జిల్లా స్థాయిలో ప్రతి రాష్ట్రానికి ఒక జిల్లా ప్రణాళికా కమిటీ ఉంటుంది. జిల్లా మొత్తానికి డీపీసీ ముసాయిదా అభివృద్ధి ప్రణాళికను రూపొందించింది. కమిటీ కూర్పు, విధులు, సభ్యులు, చైర్ పర్సన్ ఎన్నిక విధానం వంటి అంశాలను రాష్ట్ర శాసనసభ కల్పిస్తుంది. ఈ చట్టం ప్రకారం కమిటీలో 4/5వ వంతు సభ్యులను పంచాయతీలు, మున్సిపాలిటీలకు ఎన్నికైన సభ్యులు తమ మధ్య నుంచే ఎన్నుకోవాలి. ఈ సభ్యుల ప్రాతినిధ్యం జిల్లాలోని గ్రామీణ, పట్టణ జనాభా నిష్పత్తిగా ఉండాలి.

5.5.8 మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీ(ఎం పి సి):

మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీ ముసాయిదా అభివృద్ధి ప్రణాళికను సిద్ధం చేస్తుంది. ఈ చట్టం ప్రకారం ఎంపిసి యొక్క 2/3వ వంతు సభ్యులను మునిసిపాలిటీల ఎన్నికైన సభ్యులు మరియు మెట్రోపాలిటన్ రీజియన్ ప్రాంతంలోని పంచాయతీల చైర్ పర్సన్లు తమ మధ్య నుండి ఎన్నుకుంటారు. కమిటీ కూర్పు, విధులు, సభ్యులు, చైర్ పర్సన్ ఎన్నిక విధానం వంటి అంశాలను రాష్ట్ర శాసనసభ కల్పిస్తుంది. ఈ సభ్యుల ప్రాతినిధ్యం జిల్లాలోని గ్రామీణ, పట్టణ జనాభా నిష్పత్తిగా ఉండాలి.

5.5.9 పట్టణ స్థానిక సంస్థల సవాళ్లు :

అధికారాల బదలాయింపు :

చాలా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పట్టణ స్థానిక సంస్థలకు అధికారాలను అప్పగించలేదు, కాబట్టి యుఎల్ బిలు తమ విధులను సమర్థవంతంగా నిర్వహించలేకపోతున్నాయి.

అసమర్థ నాయకత్వం :

మేయర్లు, కౌన్సిలర్లు కోరుకున్న పట్టణ సంస్కరణలకు మార్పు ఏజెంట్లుగా కాకుండా తమ పదవులను తమ రాజకీయ జీవితానికి ఉపయోగిస్తారు.

పారాస్టాటికల్ ఏజెన్సీల ఏర్పాటు :

పట్టణాభివృద్ధి అధికారులు, ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలోని సంస్థలు వంటి పారాస్టాటికల్ ఏజెన్సీలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు మాత్రమే జవాబుదారీగా ఉంటాయి తప్ప స్థానిక ప్రభుత్వాలకు కాదు.

నిధుల కొరత :

పట్టణ స్థానిక సమాజాలు ఎదుర్కొంటున్న మొదటి మరియు అత్యంత తీవ్రమైన సమస్య నిధుల కొరత. పలు చిన్న పట్టణాల్లోని మునిసిపల్ కమిటీలు కూడా తమ ఉద్యోగులకు సకాలంలో జీతాలు చెల్లించడంలో ఇబ్బందులు పడుతున్నాయి.

అవినీతి :

ఈ స్థానిక అధికారులకు అందుబాటులో ఉన్న పరిపాలనా యంత్రాంగాలు సరిపోవు తరచుగా తక్కువ వేతనం పొందే సిబ్బంది అవినీతికి పాల్పడతారు, దీని ఫలితంగా ఆదాయం కోల్పోతుంది.

పరిమిత సామర్థ్యం :

పురపాలక సంఘాలకు నిధులు వస్తున్నా అవి సమర్థవంతంగా పనిచేసే సామర్థ్యం లేదు. యూఎల్బీలకు చెల్లించే నిధుల్లో ఎక్కువ భాగం పరిమిత నిధులే.

5.5.10 పట్టణ స్థానిక సంస్థల సంస్కరణలు :

రాష్ట్రాల్లో పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వాల ఆర్థిక వ్యవస్థను బలోపేతం చేసే లక్ష్యంతో పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ సంస్కరణలు, పట్టణ సేవా సంస్కరణలు జరుగుతున్నాయి. ఈ సంస్కరణలు యుఎల్ బిలు తమ పౌరులకు మెరుగైన ప్రజారోగ్యం మరియు పారిశుద్ధ్య సేవలను అందించడానికి వీలు కల్పిస్తాయి. యూఎల్బీ సంస్కరణలు పూర్తి చేసిన ఆంధ్రప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్, మణిపూర్, రాజస్థాన్, తెలంగాణ రాష్ట్రాల సరసన గోవా చేరింది. సంస్కరణల కోసం గుర్తించిన నాలుగు పౌర కేంద్రీకృత ప్రాంతాలు :

1. వన్ నేషన్ వన్ రేషన్ కార్డు విధానం అమలు
2. ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ సంస్కరణలు
3. పట్టణ స్థానిక సంస్థలు / వినియోగ సంస్కరణలు
4. విద్యుత్ రంగంలో సంస్కరణలు

ఈ లక్ష్యాలను సాధించడానికి వ్యయ విభాగం నిర్దేశించిన సంస్కరణల సమూహం :

- ప్రస్తుత సర్కిల్ రేట్లకు అనుగుణంగా ఉన్న యుఎల్ బిలలో ఆస్తి పన్ను ఫ్లోర్ రేట్లను రాష్ట్రం నోటిఫై చేస్తుంది (అనగా ఆస్తి లావాదేవీలకు మార్గదర్శక రేట్లు) మరియు;
- ప్రస్తుత ఖర్చులు/గత ద్రవ్యోల్బణాన్ని ప్రతిబింబించే నీటి సరఫరా, డ్రైనేజీ, మురుగునీటి పారుదల కల్పనకు సంబంధించి యూజర్ ఛార్జీల ఫ్లోర్ రేట్లను ప్రభుత్వం నోటిఫై చేస్తుంది.
- ధరల పెరుగుదలకు అనుగుణంగా ఆస్తి పన్ను/ యూజర్ ఛార్జీల ఫ్లోర్ రేట్లను కాలానుగుణంగా పెంచే వ్యవస్థను రాష్ట్రం అమలు చేస్తుంది.

5.6 ముగింపు:

చివరగా, భారతదేశంలో పట్టణ స్థానిక సంస్థల (యుఎల్బి) పరిణామం మరియు రాజ్యాంగ నిబంధనలు స్థానిక స్వపరిపాలనకు బహుముఖ విధానాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. 1992 నాటి 74వ సవరణ చట్టం మున్సిపాలిటీలకు రాజ్యాంగ ప్రతిపత్తిని కల్పించడం ద్వారా ఒక ముఖ్యమైన మైలురాయిని గుర్తించింది, తద్వారా పట్టణ ప్రాంతాల విభిన్న అవసరాలను తీర్చడానికి వారికి అధికారం ఇచ్చింది. మున్సిపాలిటీల కూర్పు, వాటి ఆర్థిక అధికారాలు, ఆర్థిక సంఘాల పాత్ర సమర్థవంతమైన స్థానిక పాలనను నిర్ధారించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. జిల్లా ప్రణాళికా కమిటీలు (డిపిసిలు) మరియు మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీలు (ఎంపిసిలు) ఏర్పాటు జిల్లా మరియు మెట్రోపాలిటన్ స్థాయిలలో సమీకృత ప్రణాళిక యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది, ఇది సమగ్ర పట్టణ అభివృద్ధికి నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది. మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు, మునిసిపాలిటీలు, నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీలు మరియు ఇతరులతో సహా వివిధ రకాల పట్టణ ప్రభుత్వాలు వివిధ పట్టణ పరిస్థితుల ప్రత్యేక అవసరాలను తీరుస్తాయి. ఏదేమైనా, తగినంత అధికారాల పంపిణీ లేకపోవడం, అసమర్థ నాయకత్వం మరియు ఆర్థిక పరిమితులు వంటి సవాళ్లు పట్టణ స్థానిక సంస్థల ఉత్తమ పనితీరుకు అవరోధాలుగా ఉన్నాయి. వివిధ రాష్ట్రాల్లో కనిపిస్తున్నట్లుగా యుఎల్ బిలను బలోపేతం చేయడానికి ఉద్దేశించిన సంస్కరణలు మెరుగైన పట్టణ సేవలు మరియు పాలనకు ఆశను అందిస్తాయి. వన్ నేషన్ వన్ రేషన్ కార్డు అమలు, సులభతర వాణిజ్యం సహా సంస్కరణల కోసం గుర్తించిన పౌర కేంద్రీకృత ప్రాంతాలు పట్టణ ప్రాంతాల్లో జీవన నాణ్యతను పెంచడానికి నిబద్ధతను ప్రదర్శిస్తాయి. పట్టణ పాలన యొక్క సంక్లిష్టతలను మనం నావిగేట్ చేస్తున్నప్పుడు, నగరాలు మరియు పట్టణాల డైనమిక్ స్వభావాన్ని గుర్తించడం చాలా ముఖ్యం, అనుకూలమైన మరియు ప్రతిస్పందించే స్థానిక పాలనా నిర్మాణాలు అవసరం. సవాళ్లను అధిగమించడం మరియు కొనసాగుతున్న సంస్కరణలను స్వీకరించడం పట్టణ స్థానిక సంస్థల యొక్క నిజమైన సామర్థ్యాన్ని గ్రహించడంలో, భారతదేశంలో పెరుగుతున్న పట్టణ జనాభాకు స్థిరమైన మరియు సమ్మిళిత అభివృద్ధిని నిర్ధారించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. సమర్థవంతమైన పట్టణ పాలన దిశగా ప్రయాణం కొనసాగుతోంది, మరియు అభివృద్ధి చెందుతున్న సవాళ్లను పరిష్కరించడానికి మరియు పౌర-కేంద్రీకృత సంస్కరణలను చేర్చడానికి నిరంతర ప్రయత్నాలు దేశంలోని పట్టణ స్థానిక సంస్థల భవిష్యత్తు ముఖచిత్రాన్ని రూపొందిస్తాయి.

5.7 సారంశం:

భారతదేశంలో పట్టణ స్థానిక సంస్థల (యుఎల్బి) నిర్మాణం మరియు పనితీరు వికేంద్రీకృత పాలన మరియు

స్థానిక స్వపరిపాలన పట్ల దేశం యొక్క నిబద్ధతను హైలైట్ చేస్తుంది. 1687 లో మద్రాసులో మొదటి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ స్థాపన నుండి 1992 యొక్క చారిత్రాత్మక 74 వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం వరకు యుఎల్బిల పరిణామం పట్టణ పాలన యొక్క ప్రగతిశీల మెరుగుదలను నొక్కి చెబుతుంది. మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు, మునిసిపాలిటీలు, నోటిఫైడ్ ఏరియా కమిటీలు, టౌన్ ఏరియా కమిటీలు, కంటోన్మెంట్ బోర్డులు, టౌన్షిప్లు, పోర్ట్ ట్రస్టులు మరియు స్పెషల్ పర్పస్ ఏజెన్సీలతో సహా వివిధ రకాల పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వాలు పట్టణ పరిపాలన యొక్క విభిన్న అవసరాలను తీరుస్తాయి. ప్రతి రకమైన పట్టణ సంస్థ, దాని కూర్పు మరియు పనితీరులో భిన్నంగా ఉన్నప్పటికీ, పౌర సౌకర్యాలను అందించడానికి, ప్రజారోగ్యం మరియు పారిశుద్ధ్యాన్ని నిర్ధారించడానికి, భూ వినియోగాన్ని నిర్వహించడానికి మరియు ఆర్థిక మరియు సామాజిక అభివృద్ధిని ప్రోత్సహించడానికి సమిష్టిగా కృషి చేస్తుంది. ఈ పురోగతి ఉన్నప్పటికీ, యుఎల్బిలు తగినంత అధికారాల పంపిణీ, అసమర్థ నాయకత్వం, పారాస్టాటికల్ ఏజెన్సీల ఏర్పాటు, నిధుల కొరత, అవినీతి మరియు పరిమిత సామర్థ్యం వంటి గణనీయమైన సవాళ్లను ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఈ సమస్యలు వారి పాత్రలు మరియు బాధ్యతలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించడానికి ఆటంకం కలిగిస్తాయి. ఆస్తిపన్ను సంస్కరణలు, యూజర్ చార్జీలు వంటి యంత్రాంగాల ద్వారా ఆర్థిక సాధికారత యూఎల్ బీల సుస్థిరతకు కీలకం. అదనంగా, పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ సంస్కరణలు ఈ సంస్థల నిర్వహణ సామర్థ్యం మరియు సేవల పంపిణీని పెంచాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాయి. రాజ్యాంగ నిబంధనల్లో పొందుపరిచిన స్థానిక స్వపరిపాలన సూత్రాలు పట్టణ పరిపాలనకు పటిష్టమైన ఫ్రేమ్వర్క్ను అందిస్తాయి. ఏదేమైనా, యుఎల్బిల పూర్తి సామర్థ్యాన్ని సాధించడానికి దుర్వినియోగం మరియు ఆర్థిక దుర్వినియోగం యొక్క శాశ్వత సమస్యలను అధిగమించడం చాలా అవసరం. ఈ సవాళ్లను పరిష్కరించినట్లయితే, భారతదేశంలోని పట్టణ స్థానిక ప్రభుత్వ వ్యవస్థ భాగస్వామ్య మరియు సమర్థవంతమైన పాలనకు ప్రతిరూపంగా మారుతుంది, సమానమైన పట్టణ అభివృద్ధి మరియు పౌరులందరికీ మెరుగైన జీవన నాణ్యతను నిర్ధారిస్తుంది.

5.8 ముఖ్య పదకోశం :

మెట్రోపాలిటన్ ప్రాంతం :

నగరాలు మరియు చుట్టుపక్కల ప్రాంతాలతో కూడిన ఒక పెద్ద పట్టణ ప్రాంతం. పాలనలో, 74 వ సవరణ చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం స్థానిక ప్రాతినిధ్యం మరియు ప్రణాళిక కోసం దీనిని వార్డులుగా విభజించారు.

కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ :

ఆదాయాలు, రుణాలు, ఇతర ప్రభుత్వ నిధులను సమీకరించే కేంద్రీకృత నిధి. మున్సిపాలిటీల విషయానికొస్తే గ్రాంట్ ఇన్ ఎయిడ్ కు ఇది వనరుగా పనిచేస్తుంది.

పారాస్టాటికల్ ఏజెన్సీలు :

స్థానిక పట్టణ ప్రభుత్వాలకు లోబడి కాకుండా నిర్దిష్ట విధులను నిర్వహించే స్వతంత్ర ప్రభుత్వ యాజమాన్య సంస్థలు. అర్బన్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీలు, హౌసింగ్ బోర్డులు, పొల్యూషన్ కంట్రోల్ బోర్డులు ఇందుకు ఉదాహరణలు.

సర్కిల్ రేట్లు :

ప్రాపర్టీ ట్రాన్సాక్షన్స్ కోసం గైడ్ లైన్స్ రేట్లు, పట్టణ స్థానిక సంస్థల్లో (యూఎల్ బీ) ఆస్తి పన్ను ఫ్లోర్ రేట్లను నిర్ణయించడానికి ప్రాతిపదికగా ఉపయోగిస్తారు.

ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ సంస్కరణ :

బ్యూరోక్రటిక్ విధానాలను సరళతరం చేయడం, పట్టణ ప్రాంతాల్లో వ్యాపారాలు నిర్వహించడం సులభతరం చేయడం, ఆర్థిక వృద్ధికి దోహదం చేయడం లక్ష్యంగా పౌర కేంద్రీకృత సంస్కరణ.

వన్ నేషన్ వన్ రేషన్ కార్డు విధానం :

దేశవ్యాప్తంగా రేషన్ కార్డుల పోర్టబులిటీని నిర్ధారించడం, వ్యక్తులు మరియు కుటుంబాలకు సబ్సిడీ ఆహార ధాన్యాలను సులభంగా పొందడాన్ని ప్రోత్సహించడం.

ఫ్లోర్ రేట్లు :

ఆస్తి పన్ను, యూజర్ ఛార్జీలకు ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన కనీస రేట్లు. స్థిరత్వాన్ని నిర్ధారిస్తుంది మరియు క్రమానుగత పెరుగుదలకు ఒక ఆధారాన్ని అందిస్తుంది, ఇది యుఎల్ బిల ఆర్థిక స్థిరత్వానికి దోహదం చేస్తుంది.

పట్టణ సేవా సంస్కరణలు :

పట్టణ ప్రాంతాల్లో నిత్యావసర సేవల పంపిణీని మెరుగుపరచడం, ప్రజారోగ్యం, పారిశుధ్యం, పౌరుల మొత్తం జీవన నాణ్యతను పెంపొందించడం లక్ష్యంగా చర్యలు.

5.9 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. భారతదేశంలో స్థానిక స్వపరిపాలన బలోపేతానికి 1992 నాటి 74వ సవరణ చట్టం ఏ విధంగా దోహదం చేస్తుంది?
2. మున్సిపాలిటీల కూర్పు మరియు ఆర్థిక అధికారాలను వివరించండి, స్థానిక పాలనలో వాటి పాత్రను హైలైట్ చేయండి.
3. పట్టణ స్థానిక సంస్థలు ఎదుర్కొంటున్న సవాళ్లను చర్చించండి మరియు సమర్థవంతమైన పాలన కోసం ప్రతిపాదిత సంస్కరణలను చర్చించండి.
4. పట్టణ పరిపాలనలో మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు మరియు మున్సిపాలిటీల నిర్మాణాలు మరియు విధులను పోల్చండి మరియు పోల్చండి.
5. పట్టణాభివృద్ధిలో జిల్లా ప్రణాళికా కమిటీలు, మెట్రోపాలిటన్ ప్లానింగ్ కమిటీల ప్రాముఖ్యతను మదింపు చేయాలి.

5.10 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. వర్మ, ఎస్.కె. వికేంద్రీకరణ, లోకల్ గవర్నెన్స్ అండ్ అర్బన్ సర్వీసెస్: ఎ స్టడీ ఆఫ్ ఇండియాస్ అర్బన్ ఎన్విరాన్మెంట్. అకడమిక్ ఫౌండేషన్.
2. మాథుర్, ఓ.పి. (2015). భారతదేశంలో పట్టణ పాలన: సవాళ్లు మరియు అవకాశాలు. కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
3. లక్ష్మీకాంత్, ఎం. ఇండియన్ అడ్మినిస్ట్రేషన్.. మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్.
4. రవీంద్ర, ఎ. (ఎడి.). (2016). భారతదేశంలో పట్టణీకరణ మరియు పాలన. స్ప్రింగ్.
5. ఖాన్, ఎ. ఆర్. (2006). అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో స్థానిక పాలన. ఆంథమ్ ప్రెస్.

కె. సురేష్

పాఠం – 6

భారతదేశంలో బిల్లుల ముసాయిదా మరియు చట్ట రూపకల్పన ప్రక్రియ

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- చట్టనిర్మాణ యంత్రాంగాలను అర్థం చేసుకోవడం మరియు ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియలలో చురుకైన భాగస్వామ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం.
- సమర్థవంతమైన చట్టాలను రూపొందించడంలో సహకారం, చర్చ మరియు పరిశీలన యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతూ, చట్ట రూపకల్పన ప్రక్రియలో పార్లమెంటు యొక్క కీలక పాత్రను పరిశీలించడం.
- చట్టాల్లో ప్రతిపక్షాల విధులను పరిశీలించడం, సవరణలను ప్రతిపాదించడం, ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడం, విభిన్న దృక్పథాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడం.
- భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో చట్టాలు ఎలా రూపొందించబడతాయి, చర్చించబడతాయి మరియు అమలు చేయబడతాయి అనే దానిపై సమగ్ర అవగాహన కల్పించడం.
- ప్రభుత్వ బిల్లులు, ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు, ద్రవ్య బిల్లులు, రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులతో సహా వివిధ రకాల బిల్లులను వివరించడం, వాటి ప్రత్యేక లక్షణాలు మరియు ప్రాముఖ్యతను హైలైట్ చేయడం.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

6.1 పరిచయం

6.2 చట్టం రూపొందించే విధానం

6.3 బిల్లు ఫార్మాట్

6.4 బిల్లుల రకాలు

6.5 బిల్లుల ముసాయిదా రూపకల్పన

6.6 వస్తువులు మరియు కారణాల ప్రకటన

6.7 రాజ్యసభలో ఆవిర్భవించిన బిల్లులు / శాసన ప్రతిపాదనల ప్రారంభం

6.8 సాధారణ బిల్లుల అమలు విధానం

6.8.1 మొదటి పఠనం

6.8.2 రెండవ పఠనం

6.8.3 మూడవ పఠనం

6.8.4 రెండో సభలో బిల్లు

6.8.9 సంయుక్త సమావేశంలో బిల్లు పరిశీలన

6.9 రాష్ట్రపతి ఆమోదం

6.10 సాధారణ బిల్లులు – ఇటీవలి ఉదాహరణలు

6.11 భారతదేశంలో చట్టం తయారీలో అడుగులు

6.11.1 ఒక సాధారణ బిల్లును ఆమోదించే దశలు

6.11.2 ద్రవ్య బిల్లును ఆమోదించే దశలు

6.11.3 ఆర్థిక బిల్లును ఆమోదించే దశలు

6.11.4 రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు ఆమోదం దశలు

6.12 ముగింపు

6.13 సారంశం

6.14 ముఖ్య పదకోశం

6.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

6.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

6.1 పరిచయం:

చట్టాలు చేయడం పార్లమెంటు యొక్క ముఖ్యమైన పని. సర్వసాధారణంగా ఆమోదించబడిన నిర్వచనం ప్రకారం, ఒక 'చట్టం' అనేది ఒక బిల్లులో పొందుపరచబడిన ఒక అనివార్యమైన దిశ, ఇది చట్టబద్ధంగా ఏర్పాటు చేయబడిన శాసనసభ లేదా పార్లమెంటు ద్వారా నిర్ణీత పద్ధతిలో చర్చించబడి ఆమోదించబడింది మరియు ప్రభుత్వాధినేతచే ఆమోదించబడింది మరియు ప్రతి పౌరుడికి కట్టుబడి ఉంటుంది, మరియు చట్టాన్ని గౌరవించే బాధ్యతను కలిగి ఉన్న న్యాయస్థానాలు దీనిని అమలు చేయాల్సి ఉంటుంది. 'చట్టం' అనే పదంలో ఏదైనా ఆర్డినెన్స్, ఆర్డర్, బై లా, రూల్, రెగ్యులేషన్, నోటిఫికేషన్, ఆచారం లేదా చట్టం యొక్క బలాన్ని కలిగి ఉన్న ఉపయోగం ఉంటాయి. అన్ని శాసన ప్రతిపాదనలను బిల్లుల రూపంలో పార్లమెంటు ముందుకు తీసుకువస్తారు. ఒక బిల్లు అనేది ముసాయిదాలోని ఒక శాసనం, మరియు ఏ బిల్లును ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టినా లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ప్రవేశపెట్టినా, అది పార్లమెంటు ఉభయ సభల ఆమోదం మరియు రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందే వరకు చట్టంగా మారదు. ఒక బిల్లు

పార్లమెంటు ఆమోదం పొంది, దేశాధినేత ఆమోదముద్ర వేస్తే అది చట్టంగా మారుతుంది.

6.2 చట్టంరూపొందించేవిధానం :

సంక్షేమ రాజ్యంలో, ప్రజా కష్టాలను సాధ్యమైనంత వరకు తగ్గించడానికి, సామాజిక, రాజకీయ మరియు ఆర్థిక దురాచారాలను అరికట్టడానికి మరియు న్యాయం పొందే మార్గాన్ని సులభతరం చేయడానికి ఒక క్రమబద్ధమైన సమాజాన్ని తీసుకురావడానికి చట్టాలు రూపొందించబడ్డాయి. శాసన ప్రతిపాదనను రూపొందించడానికి శాసనం యొక్క అంశంపై సమగ్ర పరిజ్ఞానం, భాషపై ప్రావీణ్యం, చట్టంలో పొందుపరచాలనుకుంటున్న వస్తువుల గురించి ఖచ్చితమైన మరియు ఖచ్చితమైన భావన మరియు ఆ వస్తువులను స్పష్టమైన పదబంధాలలో వ్యక్తీకరించే నైపుణ్యం అవసరం. చట్టంలో నిపుణులు మరియు సామాన్యుల సహకారం మరియు అంగీకారం ఉంటుంది. చట్టాల రూపకల్పనకు చట్టాల రూపకల్పన, రూపకల్పనతో సంబంధం ఉన్నవారికి గొప్ప నైపుణ్యం అవసరం. ప్రతిపాదిత చట్టం సమాజ పురోగతికి అనువుగా ఉండేలా, నిరంకుశ పక్షపాతం లేకుండా, సాధారణ తెలివితేటలున్నవారికి సులభంగా అర్థమయ్యేలా, దురుద్దేశం, కుతంత్రాలకు తావులేకుండా ఉండేలా దార్శనికత, రాతపూర్వక మాటలకు అతీతంగా వ్యవహరించే సామర్థ్యం శాసనసభ్యులకు ఉండాలి.

6.3 బిల్లు ఫార్మాట్ :

ఒక బిల్లు ఒక చిన్న శీర్షికతో, పొడవైన శీర్షికతో, పీఠికతో, అవసరమైన చోట ఒక ఆచరణాత్మక సూత్రంతో ప్రారంభించాలి. ఇది ఎంతవరకు వర్తిస్తుంది మరియు కొన్ని సందర్భాల్లో ఇది అమలులోకి వచ్చే తేదీని కూడా నిర్దేశిస్తుంది. తేదీని సూచించకపోతే, జనరల్ క్లాజుల చట్టం, **1897** లోని సెక్షన్ **5** యొక్క నిబంధన ప్రకారం అంటే ఆమోదం పొందిన తేదీ నుండి బిల్లు యొక్క నిబంధన అమల్లోకి వస్తుందని అర్థం. కొన్ని సందర్భాల్లో, అధికారిక గెజిట్ లో నోటిఫికేషన్ ద్వారా ప్రభుత్వం నిర్దేశించిన తేదీ నుండి చట్టం అమల్లోకి వస్తుందని బిల్లు అందించవచ్చు. కొన్ని బిల్లుల్లో 'డెఫినిషన్ క్లాజ్' ఉంటుంది, ఇది అస్పష్టత మరియు విసుగు కలిగించే పునరావృతాలను నివారించడానికి ఉద్దేశించబడింది. ఈ బిల్లుల్లో ఆపరేటివ్ సెక్షన్ లేదా సెక్షన్లు, మినహాయింపులు మరియు మినహాయింపులు, విధానపరమైన నిబంధనలు, చట్టం మరియు నిబంధనల యొక్క మితిమీరిన ప్రభావం, శిక్షా క్లాజులు, విధులను అప్పగించే అధికారం, సందేహాల తొలగింపు, ఆదేశాలు జారీ చేసే అధికారం మరియు పొదుపు క్లాజులు కూడా ఉంటాయి. ఒక బిల్లును క్లాజులు అని పిలువబడే స్వీయ-నియంత్రిత పేరాగ్రాఫ్ లుగా విభజిస్తారు, ప్రతి ఒక్కటి బిల్లులో పొందుపరిచిన ప్రతిపాదనల లక్షణాన్ని కలిగి ఉంటాయి. ఒక క్లాజును ఉప క్లాజులుగా, సబ్ క్లాజును భాగాలుగా విభజించవచ్చు. క్లాజులు **1, 2, 3** మొదలైన వరుస సంఖ్యలు, ఉప క్లాజులు **(1), (2), (3)** మొదలైనవి, మరియు భాగాలు **(i), (ii), (iii)**, మొదలైనవి లేదా **(a), (b), (c)** మొదలైనవి. అవసరమైన చోట బిల్లులో షెడ్యూళ్లు కూడా ఉండవచ్చు. సాధారణంగా, జాబితాలు, పట్టికలు మొదలైన వివరాల విషయాలు షెడ్యూల్ లకు జతచేయబడతాయి. ఒక బిల్లు పొడవుగా ఉంటే దాన్ని అధ్యాయాలుగా విభజిస్తారు. ప్రతి చాప్టర్, క్లాజు, షెడ్యూలుకు సంక్షిప్త శీర్షిక ఇస్తారు. కొత్త ప్రతిపాదనలు, ఆలోచనలు లేదా విధానాలను కలిగి ఉండి, **25** కంటే ఎక్కువ క్లాజులను కలిగి ఉన్న బిల్లులో 'క్లాజుల అమరిక' రూపంలో క్లాజుల జాబితా కూడా ఉంటుంది, ఇది బిల్లులోని విషయాల స్వభావంలో ఉంటుంది.

కొన్ని బిల్లుల్లో 'ఆబ్జెక్ట్స్ అండ్ రీజన్స్ స్టేట్ మెంట్' తర్వాత 'నోట్స్ ఆన్ క్లాజులు' ఉంటాయి, ఇవి బిల్లులోని ప్రతి

క్లాజు యొక్క ఉద్దేశ్యాన్ని వివరిస్తాయి. సవరణ బిల్లుల్లో రాజ్యాంగంలోని సంబంధిత నిబంధనలు లేదా ప్రధాన చట్టంలోని సారాంశాలు అనుబంధం రూపంలో ఉంటాయి. భారతదేశంలో, ఒక బిల్లు యొక్క అమలు సూత్రం – 'భారత గణతంత్ర సంవత్సరంలో పార్లమెంటు చేత చట్టబద్ధం కావచ్చు'. అంటే రాష్ట్రపతి, ఉభయ సభలతో కూడిన పార్లమెంటు దేశం కోసం చట్టాలు చేస్తుంది.

6.4 బిల్లులరకాలు :

రాజ్యాంగంలోని నిబంధనలకు లోబడి పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా బిల్లు రావచ్చు. బిల్లులు ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ప్రవేశ పెట్టినందున వాటిని తదనుగుణంగా ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ప్రైవేట్ సభ్యుల బిల్లులుగా వర్గీకరించవచ్చు. వాటి విషయాలను బట్టి, బిల్లు ఈ క్రింది రకాలుగా ఉండవచ్చు :

(ఎ) కొత్త ప్రతిపాదనలు, ఆలోచనలు లేదా విధానాలను కలిగి ఉన్న ఒరిజినల్ బిల్లులు లేదా బిల్లులు;

(బి) ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాలను సవరించడానికి, సవరించడానికి లేదా సవరించడానికి ప్రయత్నించే బిల్లులు లేదా బిల్లులను సవరించడం;

(సి) ఒక నిర్దిష్ట అంశంపై ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాన్ని ఏకీకృతం చేయడానికి ప్రయత్నించే బిల్లులు లేదా బిల్లులను ఏకీకృతం చేయడం;

(డి) గడువు తీరిన చట్టాలు (కొనసాగింపు) బిల్లులు లేదా గడువు తీరిన చట్టాన్ని కొనసాగించే బిల్లులు;

(ఇ) ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాలను రద్దు చేయడానికి ఉద్దేశించిన బిల్లులు లేదా బిల్లులను రద్దు చేయడం;

(ఎఫ్) ఆర్డినెన్స్ ల స్థానంలో బిల్లులు; మరియు

(జి) రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు.

పన్ను మరియు అప్రాప్రియేషన్ మరియు ఫైనాన్షియల్ బిల్లులపై ద్రవ్య బిల్లులు, వాటి ప్రత్యేక లక్షణాల కారణంగా, ఇతర బిల్లుల నుండి వేరుగా పరిగణించబడతాయి.

భారతదేశంలో బిల్లుల రకాలు :

భారత పార్లమెంటులో వివిధ ప్రయోజనాల కోసం నాలుగు రకాల బిల్లులను ప్రవేశపెడతారు.

దిగువ పట్టిక వివిధ రకాల బిల్లులు మరియు వాటి ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది :

భారతదేశంలో బిల్లుల రకాలు :

S.No	**బిల్లుపేరు**	**ప్రాముఖ్యం**
1	సాధారణ బిల్లు (ఆర్టికల్ 107, ఆర్టికల్ 108)	ఫైనాన్షియల్ సబ్జెక్టులు కాకుండా మరే ఇతర విషయాలతోనైనా ఆందోళన చెందుతారు.
2	ద్రవ్య బిల్లు	పన్నులు, ప్రజా వ్యయం మొదలైన ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించినది

	(ఆర్టికల్ 110)	
3	ఆర్థిక బిల్లు (ఆర్టికల్ 117[1], ఆర్టికల్ 117[3])	ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించింది (అయితే ద్రవ్య బిల్లులకు భిన్నంగా ఉంటాయి)
4	రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు (ఆర్టికల్ 368)	రాజ్యాంగంలోని నిబంధనల సవరణకు సంబంధించింది.

6.5 బిల్లుల ముసాయిదా రూపకల్పన :

ఈ ప్రతిపాదనకు క్యాబినెట్ ఆమోదం తెలిపిన తర్వాత, పరిపాలనా మంత్రిత్వ శాఖ దానిని బిల్లు రూపంలో ఉంచడానికి న్యాయ మరియు న్యాయ మంత్రిత్వ శాఖలోని డ్రాఫ్ట్స్ మెన్ కు పత్రాలను పంపుతుంది. డ్రాఫ్ట్స్ మెన్ యొక్క పని చాలా ఖచ్చితమైనది మరియు అతను శిక్షణ పొందిన నిపుణుడు మరియు ఈ కళలో అనుభవం కలిగి ఉండాలి. భారతీయ శాసన గ్రంథం గురించి మాత్రమే కాకుండా, ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల యొక్క వివిధ శాఖలలో ఉపయోగించే సాంకేతిక వ్యక్తీకరణల గురించి మరియు వాటి ఖచ్చితమైన అర్థం గురించి కూడా అతనికి విస్తృతమైన మరియు సన్నిహిత పరిజ్ఞానం ఉండాలి. ప్రభుత్వ పనితీరు, న్యాయపరమైన నిర్ణయాలు, దేశ సమస్యలపై ఆయనకు సమగ్ర చిత్రం ఉండాలి. బిల్లులోని ఒక నిర్దిష్ట నిబంధనకు ఆయన ఎంచుకున్న పదాలు, పదబంధాలు ఎలాంటి అస్పష్టత లేకుండా ఉద్దేశాన్ని స్పష్టంగా తెలియజేయాలి. ఆయన బిల్లు రూపం, దాని పదాల గురించి మాత్రమే కాదు; ఇది సరళమైనది, ప్రభావవంతమైనది మరియు సగటు సామర్థ్యం ఉన్న పురుషులకు సులభంగా అర్థమయ్యేలా కూడా అతను చూసుకోవాలి. ఈ చర్యతో సంబంధం ఉన్న కార్యనిర్వాహక మంత్రిత్వ శాఖ ముఖ్య అధికారులు అతనికి సహాయ సహకారాలు అందించాలి, ప్రతిపాదనకు సంబంధించిన అన్ని సంబంధిత పత్రాలు మరియు పత్రాలను అతనికి అందుబాటులో ఉంచాలి మరియు ముసాయిదా బిల్లు సాధ్యమైనంత పరిపూర్ణతకు దగ్గరగా ఉండేలా అతనితో మౌఖిక చర్చల ద్వారా సమాచారాన్ని జోడించాలి. ముసాయిదా ప్రకారం ఈ బిల్లును పరిపాలనా మంత్రిత్వ శాఖ క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తుంది. కొన్నిసార్లు, ఒక బిల్లు అన్ని విమర్శలను ఎదుర్కోవటానికి మరియు ఈ విషయంతో సంబంధం ఉన్న వివిధ నిపుణులను సంతృప్తిపరచడానికి ముందు అనేకసార్లు రూపొందించవలసి ఉంటుంది. ఒకవేళ ఈ బిల్లు ముఖ్యమైనది అయితే, క్యాబినెట్ లేదా దాని కమిటీ ద్వారా కూడా వివరంగా పరిశీలించవచ్చు.

6.6 వస్తువులు మరియు కారణాల ప్రకటన :

ఈ బిల్లు ఈ వివిధ మార్గాల గుండా ఆమోదం పొంది, చివరకు డ్రాఫ్ట్స్ మెన్, నిపుణులు, మంత్రి మరియు మంత్రివర్గం అంగీకరించిన తరువాత, ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క ఉద్దేశ్యాన్ని క్లుప్తంగా వివరిస్తూ 'స్టేట్ మెంట్ ఆఫ్ ఆబ్జెక్ట్స్ అండ్ రీజన్స్' తయారీ కోసం పరిపాలనా మంత్రిత్వ శాఖకు పంపబడుతుంది. ఈ ప్రకటన ఒక బిల్లు యొక్క అంశాలు మరియు అంశాలను వివరిస్తుంది మరియు బిల్లు యొక్క ఆవశ్యకత మరియు పరిధిని అర్థం చేసుకోవడానికి సహాయపడుతుంది. ఇది సాంకేతికేతర భాషలో రూపొందించబడాలి మరియు అనవసరంగా ఎక్కువసేపు ఉండకూడదు. కొన్ని సందర్భాల్లో బిల్లులతో పాటు 'నోట్స్ ఆన్ క్లాజులు', శాసనాధికారాల బదలాయింపు ప్రతిపాదనలు ఏవైనా ఉంటే వివరించే 'ఫైనాన్షియల్ మెమోరాండం', ఆర్డినెన్స్ స్థానంలో సవరణలతో కూడిన బిల్లు,

బిల్లులో చేసిన మార్పులను వివరించే మెమోరాండం కూడా ఉంటాయి. ప్రస్తుతమున్న చట్టాన్ని సవరించాలనుకుంటే, బిల్లు ద్వారా సవరించదలచిన నిబంధనల సారాంశాలను ప్రత్యేక అనుబంధంగా బిల్లుకు జతచేస్తారు. బిల్లు అన్ని విధాలుగా పూర్తయిన తరువాత, వివిధ మెమోలు, అనుబంధాలు మొదలైన వాటితో సహా డ్రాఫ్ట్స్ మెన్ కు పంపబడుతుంది, అతను తుది పరిశీలన తర్వాత దానిని ముద్రణకు పంపుతాడు. తాను సరిచేసి ధృవీకరించిన రెండు ప్రూఫ్ కాపీలను బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలని ప్రతిపాదించిన సభ సెక్రటరీ జనరల్ కు పంపిస్తారు. ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలని ప్రతిపాదించిన సభ సెక్రటేరియట్ డ్రాఫ్ట్స్ మెన్ నుంచి ప్రూఫ్ కాపీ అందిన తర్వాత, బిల్లులోని ప్రతి పేజీలోని లైన్లను **5**గా ఉండేలా బిల్లును, సంవత్సరానికి సంబంధించిన బిల్లు నంబరును ఇవ్వడానికి ఆ సెక్రటేరియట్ చర్యలు తీసుకుంటుంది. **10, 15** మొదలైనవి (సభలో సవరణలను ప్రవేశపెట్టడానికి మరియు పరిశీలించడానికి వీలుగా) మరియు అవసరమైన సంఖ్యలో కాపీలను ముద్రించడం.

కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుండి వ్యయానికి సంబంధించిన బిల్లుల్లోని క్లాజులు లేదా నిబంధనలు బోల్డ్ గా లేదా ఇటాలిక్స్ లో ముద్రించబడతాయి; అయితే ఈ ఆవశ్యకత నెరవేరని పక్షంలో, అటువంటి క్లాజులను సభ దృష్టికి తీసుకురావడానికి బిల్లు ఇన్ ఛార్జి సభ్యుడిని అనుమతించే అధికారం గౌరవ చైర్మన్ కు ఉంటుంది. ఈ బిల్లును మంత్రి ప్రవేశపెట్టాలని ప్రతిపాదించిన రోజుకు సంబంధించిన 'బిజినెస్ జాబితా'లో చేర్చారు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ **117(3)10** ప్రకారం బిల్లును పరిశీలించడానికి రాష్ట్రపతి చేసిన సిఫారసు సకాలంలో లభిస్తే, బిల్లులోని 'ఆబ్జెక్ట్స్ అండ్ రీజన్స్ స్టేట్మెంట్' తర్వాత రుజువు దశలో పునరుద్ఘాటిస్తారు. సిఫారసు అందితే బిల్లు ముద్రించిన తర్వాత సమయం దొరికితే పార్లమెంటరీ బులెటిన్ లో ప్రచురిస్తారు.

సాధారణ బిల్లు అనేది పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టి, పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందిన బిల్లు. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ **107, 108** ప్రకారం సాధారణ బిల్లు ఆర్థిక విషయాలకు తప్ప మరేదైనా సమస్యకు సంబంధించినది. ఇది రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క ఏ సభలోనైనా ఉద్భవించవచ్చు (శాసనసభ ద్విసభ అయితే). ఈ తరహా బిల్లును మంత్రి లేదా మరే ఇతర సభ్యుడు ప్రతిపాదించవచ్చు.

6.7 రాజ్యసభలో ఆవిర్భవించిన బిల్లులు / శాసన ప్రతిపాదనల ప్రారంభం :

ప్రభుత్వ శాసన ప్రతిపాదనలను క్యాబినెట్ లేదా మంత్రిత్వ శాఖ మంత్రి ప్రారంభిస్తారు. ఎన్నికల హామీల అమలుకు ప్రభుత్వ ప్రధాన విధానాలతో కూడిన ప్రతిపాదనలను ప్రారంభిస్తారు, దాని ఆధారంగా పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చింది. ప్రసుతమున్న చట్టాల పనితీరు యొక్క అనుభవం ఫలితంగా ఒక మంత్రి లేదా అతని మంత్రిత్వ శాఖ ద్వారా చిన్న లేదా ద్వితీయ ప్రాముఖ్యత కలిగిన ప్రతిపాదనలు ప్రారంభించబడతాయి. ఏదేమైనా, అన్ని సందర్భాల్లో, ఒక శాసన ప్రతిపాదనను ఆలోచించిన వెంటనే, సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖ దాని పర్యవసానాలను పనిచేస్తుంది, అవి రాజకీయ, పరిపాలనా, ఆర్థిక, ఆర్థిక లేదా సామాజిక. ప్రభుత్వం లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వంలోని ఇతర మంత్రిత్వ శాఖలు ఏ విధంగానైనా ఆందోళన చెందితే, వారి సలహాను పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. అవసరమైన చోట నిపుణుల అభిప్రాయాన్ని కూడా తీసుకుంటారు. సమస్య యొక్క చట్టపరమైన లేదా రాజ్యాంగపరమైన అంశాలను న్యాయ మరియు న్యాయ మంత్రిత్వ శాఖ లేదా భారత అటార్నీ జనరల్ తో సంప్రదించి పరిశీలిస్తారు. ఈ ప్రతిపాదనను అన్ని కోణాల నుంచి క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, సంబంధిత వారిని సంప్రదించిన తర్వాత, స్వీయ-నియంత్రిత మెమోరాండం

తయారు చేయబడుతుంది, దీనిని న్యాయ మరియు న్యాయ మంత్రిత్వ శాఖ ఆమోదించిన తరువాత ఆమోదం కోసం క్యాబినెట్ కు సమర్పిస్తారు. ఈ ప్రతిపాదనలో అంతర్లీనంగా ఉన్న విధానపరమైన విస్తృత అంశాలకే మంత్రివర్గం తన చర్చను పరిమితం చేసి తన నిర్ణయాన్ని ఇస్తుంది. ఒకవేళ ప్రతిపాదన ముఖ్యమైనది అయితే, క్యాబినెట్ దాని స్టాండింగ్ కమిటీలలో ఒకదాన్ని లేదా తాత్కాలిక కమిటీని మరింత వివరంగా పరిశీలించమని కోరవచ్చు మరియు ప్రతిపాదనలో అంతర్లీనంగా ఉన్న సూత్రం లేదా విధానానికి ఆమోదం తెలిపిన తరువాత, వాస్తవ బిల్లు యొక్క ముసాయిదాను సమగ్ర పరిశీలన కోసం దానికి సమర్పించాల్సి ఉంటుంది.

6.8 సాధారణ బిల్లుల అమలు విధానం :

పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా సాధారణ బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. ఈ బిల్లును ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ పార్లమెంటు సభ్యుడు ప్రవేశపెడతారు. భారత రాజ్యాంగంలోని 107, 108 అధికరణల ప్రకారం సాధారణ బిల్లు ఆర్థిక సమస్యలు కాకుండా మరే ఇతర సమస్యకు సంబంధించినది . సాధారణ బిల్లుల విషయంలో రాష్ట్రపతి సిఫారసు లేదు. సాధారణ బిల్లులను రాజ్యసభ మార్చవచ్చు లేదా తిరస్కరించవచ్చు మరియు అవి ఆరు నెలలు ఆలస్యం కావచ్చు. భారత రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 111** ప్రకారం పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించిన తర్వాత బిల్లును రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం లేదా ఆమోదం కోసం తీసుకురావాలి. సాధారణ బిల్లు వస్తే జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అవకాశం ఉంటుంది.

ఒక సాధారణ బిల్లు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఐదు దశలను దాటుతుంది :

- మొదటి పఠనం,
- రెండవ పఠనం
- మూడవ పఠనం.
- రెండో సభలో బిల్లు.
- రాష్ట్రపతి ఆమోదం.

6.8.1 మొదటి పఠనం :

పార్లమెంటు యొక్క ఏదైనా ఒక సభలో– లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభలో బిల్లును ప్రవేశపెట్టడంతో శాసన ప్రక్రియ ప్రారంభమవుతుంది. ఒక బిల్లును ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ప్రవేశపెట్టవచ్చు. మొదటి సందర్భంలో దీనిని ప్రభుత్వ బిల్లు అని, రెండవ సందర్భంలో ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లు అని పిలుస్తారు. బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి బిల్లు ఇన్ ఛార్జి సభ్యుడు సెలవు కోరడం అవసరం. సభ అనుమతిస్తే బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. ఈ దశను బిల్లు ఫస్ట్ రీడింగ్ అంటారు. ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టే తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకిస్తే, తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించే సభ్యుడు, తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టిన ఇన్ ఛార్జి సభ్యుడు సంక్షిప్త వివరణా ప్రకటన చేయడానికి స్పీకర్ అనుమతించవచ్చు. ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సెలవు తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకిస్తే, బిల్లు శాసనసభ పరిధికి వెలుపల శాసనాన్ని ప్రారంభిస్తుందనే కారణంతో, స్పీకర్ దానిపై పూర్తి చర్చకు అనుమతించవచ్చు. ఆ తర్వాత ఈ ప్రశ్నను సభలో ఓటింగ్ కు పెడతారు. అయితే ఆర్థిక బిల్లు లేదా ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సెలవు తీర్మానాన్ని వెంటనే సభ ఓటింగ్ కు పెడతారు.

కీలక దశలు :

- బిల్లును ప్రవేశపెట్టాలనుకునే సభ్యుడు తప్పనిసరిగా సభ నుంచి సెలవు కోరాలి.
- ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సభ సెలవు ఇచ్చినప్పుడు, బిల్లు యొక్క శీర్షిక మరియు లక్ష్యాలను చదవడం ద్వారా బిల్లును ప్రవేశపెట్టే వ్యక్తి దానిని ప్రవేశపెడతాడు.
- ప్రస్తుతానికి ఈ బిల్లుపై ఎలాంటి చర్చ జరగలేదు. ఆ తర్వాత ఈ బిల్లును గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియాలో ప్రచురిస్తారు.
- ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి ముందు గెజిట్ లో ప్రచురిస్తే, ఆ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి సభ అనుమతి అవసరం లేదు.
- ఈ బిల్లును ప్రవేశపెట్టడం, గెజిట్ లో ప్రచురించడం బిల్లుకు తొలి పఠనం.

గెజిట్ లో ప్రచురణ :

ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టిన తరువాత, దానిని అధికారిక గెజిట్ లో ప్రచురిస్తారు. ప్రవేశపెట్టడానికి ముందే స్పీకర్ అనుమతితో బిల్లును గెజిట్ లో ప్రచురించవచ్చు. ఇలాంటి సందర్భాల్లో బిల్లును సభలో ప్రవేశపెట్టడానికి అనుమతి కోరకుండా నేరుగా బిల్లును ప్రవేశపెడతారు.

స్టాండింగ్ కమిటీకి బిల్లు ప్రస్తావన :

ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టిన తరువాత, సంబంధిత సభా ప్రిసైడింగ్ అధికారి బిల్లును పరిశీలన కోసం సంబంధిత స్టాండింగ్ కమిటీకి పంపవచ్చు మరియు దానిపై నివేదిక ఇవ్వవచ్చు. [14వ లోక్ సభ నాల్గవ సమావేశాల నుండి, ఒక బిల్లును స్టాండింగ్ కమిటీకి పంపేటప్పుడు సాధారణంగా నివేదిక సమర్పించడానికి మూడు నెలల కాలపరిమితిని సూచిస్తారు]. ఒక బిల్లును స్టాండింగ్ కమిటీకి పంపినట్లయితే, కమిటీ వారికి సూచించిన బిల్లులోని సాధారణ సూత్రాలు మరియు క్లాజులను పరిగణనలోకి తీసుకొని దానిపై నివేదికను తయారు చేస్తుంది. కమిటీ నిపుణుల అభిప్రాయం లేదా చర్చపై ఆసక్తి ఉన్న సాధారణ ప్రజల అభిప్రాయాన్ని కూడా తీసుకోవచ్చు. ఈ విధంగా బిల్లును పరిశీలించిన తర్వాత కమిటీ తన నివేదికను సభకు సమర్పిస్తుంది. కమిటీ ఇచ్చిన నివేదిక నమ్మదగిన విలువ కలిగినది కాబట్టి, కమిటీ ఇచ్చిన సలహాగా పరిగణించబడుతుంది.

6.8.2 రెండవ పఠనం :

ఈ దశలో, బిల్లు తుది రూపం తీసుకోవడానికి ముందు సాధారణ మరియు వివరణాత్మక పరిశీలనకు లోనవుతుంది. ఫలితంగా బిల్లు ఆమోదంలో ఇది అత్యంత కీలకమైన దశ. వాస్తవానికి, ఈ దశ మూడు ఉప దశలుగా విభజించబడింది :

ఎ) జనరల్ డిస్కషన్ స్టేజ్ :

మొదటి దశలో బిల్లులో అంతర్లీనంగా ఉన్న సూత్రాన్ని చర్చించినప్పుడు మొత్తం బిల్లుపై సాధారణ చర్చ ఉంటుంది. ఈ దశలో బిల్లును సభ సెలెక్ట్ కమిటీకి లేదా ఉభయ సభల సంయుక్త కమిటీకి పంపడం లేదా దానిపై

అభిప్రాయాన్ని సేకరించడం లేదా నేరుగా పరిగణనలోకి తీసుకోవడం వంటి చర్యలకు సభ అవకాశం ఉంది.

- బిల్లు ప్రింటెడ్ కాపీలను సభ్యులందరికీ పంపిణీ చేస్తారు.
- బిల్లు యొక్క సాధారణ సూత్రాలు మరియు దాని నిబంధనలు చర్చించబడ్డాయి, కాని బిల్లు యొక్క ప్రత్యేకతలు లేవు.
- ఈ సమయంలో, నాలుగు చర్యలలో ఒకదాన్ని తీసుకునే అవకాశం సభకు ఉంది:
  - వెంటనే లేదా తరువాత తేదీలో బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు;
  - బిల్లును హౌస్ సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపవచ్చు.
  - ఈ బిల్లును ఉభయ సభల సంయుక్త కమిటీకి పంపవచ్చు. లేదా
  - ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించడానికి బిల్లును ప్రసారం చేయవచ్చు.
- బిల్లు పుట్టిన సభ సభ్యులతో సెలెక్ట్ కమిటీ, పార్లమెంటు ఉభయ సభల సభ్యులతో సంయుక్త కమిటీ ఏర్పాటవుతాయి.

సెలెక్ట్ / జాయింట్ కమిటీ ముందు బిల్లు :

ఒక బిల్లును సెలెక్ట్/జాయింట్ కమిటీకి పంపిన సందర్భంలో, సభ మాదిరిగానే బిల్లు క్లాజుల వారీగా కమిటీ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. కమిటీ సభ్యులు వివిధ క్లాజులకు సవరణలు ప్రతిపాదించవచ్చు. ఈ కమిటీ చర్యలు తీసుకోవడానికి ఆసక్తి ఉన్న సంఘాలు, ప్రజా సంస్థలు లేదా నిపుణుల సాక్ష్యాలను కూడా తీసుకోవచ్చు. ఈ విధంగా బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకున్న తరువాత, కమిటీ తన నివేదికను సభకు సమర్పిస్తుంది, ఇది కమిటీ నివేదించిన విధంగా బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది.

అభిప్రాయం తెలుసుకోవడానికి బిల్లు చలామణి :

20పై ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించే ఉద్దేశ్యంతో ఒక బిల్లును చలామణి చేయవచ్చు మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సంస్థల ద్వారా అభిప్రాయాలను పొందవచ్చు. ఒక అభిప్రాయాన్ని సేకరించడానికి ఒక బిల్లును సర్క్యులేట్ చేసిన చోట, అభిప్రాయాలు స్వీకరించి సభా టేబుల్ పై ఉంచిన చోట, బిల్లుకు సంబంధించిన తదుపరి తీర్మానం సెలెక్ట్/ జాయింట్ కమిటీకి సూచించాలి. గౌరవ సభాపతి అనుమతిస్తే తప్ప ఈ దశలో బిల్లును పరిశీలనకు తీర్మానం ప్రతిపాదించడం సాధారణంగా ఆమోదయోగ్యం కాదు.

క్లాజ్-బై-క్లాజ్ పరిశీలన :

రెండవ రీడింగ్ యొక్క రెండవ దశలో ప్రవేశపెట్టిన లేదా సెలెక్ట్/ జాయింట్ కమిటీ నివేదించిన విధంగా బిల్లు యొక్క క్లాజ్-బై-క్లాజ్ పరిశీలన ఉంటుంది. బిల్లులోని ప్రతి క్లాజుపై చర్చ జరుగుతుంది మరియు ఈ దశలో క్లాజులకు సవరణలు ప్రతిపాదించవచ్చు. ఒక సవరణకు రాష్ట్రపతి యొక్క ముందస్తు అనుమతి లేదా సిఫారసు అవసరం అయితే, అటువంటి సవరణను ఇచ్చే సభ్యుడు దానిని తన నోటీసుకు జత చేయాలి, లేకపోతే అది చెల్లదు.22 ప్రతి సవరణ మరియు ప్రతి క్లాజును సభ ఓటింగ్ కు ఉంచుతారు. వాటిని మెజారిటీ సభ్యులు ఆమోదించి ఓటింగ్ కు హాజరై ఓటు వేస్తే సవరణ బిల్లులో భాగమవుతుంది. క్లాజులు, షెడ్యూళ్లు ఏవైనా ఉంటే, బిల్లు యొక్క అమలు సూత్రం,

సుదీర్ఘ శీర్షిక మరియు సంక్షిప్త శీర్షికను సభ ఆమోదించిన తరువాత, రెండవ రీడింగ్ ముగిసినట్లుగా భావించబడుతుంది.

బి) కమిటీ దశ:

ఒక బిల్లును సెలెక్ట్/జాయింట్ కమిటీకి పంపినట్లయితే, సభ మాదిరిగానే బిల్లు క్లాజుల వారీగా కమిటీ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. కమిటీ సభ్యులు వివిధ క్లాజులకు సవరణలు ప్రతిపాదించవచ్చు. ఈ కమిటీ ఈ చర్యపై ఆసక్తి ఉన్న సంఘాలు, ప్రజా సంస్థలు లేదా నిపుణుల సాక్ష్యాలను కూడా తీసుకోవచ్చు. ఈ విధంగా బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకున్న తరువాత, కమిటీ తన నివేదికను సభకు సమర్పిస్తుంది, ఇది కమిటీ నివేదించిన విధంగా బిల్లును తిరిగి పరిశీలిస్తుంది.

- బిల్లును సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపడం సాధారణ పద్ధతి.
- ఈ కమిటీ బిల్లును క్లాజుల వారీగా క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తుంది. అంతర్లీన సూత్రాలను మార్చకుండానే తన నిబంధనలను కూడా మార్చుకోవచ్చు.
- బిల్లును పరిశీలించి, చర్చించిన తర్వాత కమిటీ తిరిగి సభకు నివేదిస్తుంది.

ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించే ఉద్దేశ్యంతో ఒక బిల్లును చలామణి చేస్తే, అటువంటి అభిప్రాయాలను రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రభుత్వాల ద్వారా పొందుతారు. అలా స్వీకరించిన అభిప్రాయాలను సభా టేబుల్ పై ఉంచుతారు మరియు బిల్లుకు సంబంధించి తదుపరి తీర్మానం సెలెక్ట్ /జాయింట్ కమిటీకి సూచించబడేలా ఉండాలి. ఈ దశలో బిల్లు పరిశీలన కోసం తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించడం సాధారణంగా ఆమోదయోగ్యం కాదు.

(c) పరిశీలన దశ:

రెండవ రీడింగ్ యొక్క చివరి దశలో ప్రవేశపెట్టిన లేదా సెలెక్ట్/జాయింట్ కమిటీ నివేదించిన విధంగా బిల్లు యొక్క క్లాజుల వారీగా పరిశీలన ఉంటుంది. బిల్లులోని ప్రతి క్లాజుపై చర్చ జరుగుతుంది మరియు ఈ దశలో క్లాజులకు సవరణలు ప్రతిపాదించవచ్చు. ప్రతిపాదించినప్పటికీ ఉపసంహరించుకోని క్లాజుకు సవరణలను సంబంధిత క్లాజును సభ పరిష్కరించే ముందు సభ ఓటింగ్ కు పెడతారు. ఈ సవరణలను మెజారిటీ సభ్యులు హాజరై ఓటింగ్ లో ఆమోదిస్తే బిల్లులో భాగం అవుతుంది. క్లాజులు, షెడ్యూలు, క్లాజ్ 1, యాక్టివేటింగ్ ఫార్ములా, బిల్లు యొక్క సుదీర్ఘ శీర్షికను సభ ఆమోదించిన తరువాత, రెండవ రీడింగ్ ముగిసినట్లుగా భావించబడుతుంది.

- సెలెక్ట్ కమిటీ నుంచి బిల్లు అందిన తర్వాత క్లాజుల వారీగా బిల్లులోని నిబంధనలను సభ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. ఒక్కో క్లాజుపై విడివిడిగా చర్చించి ఓటింగ్ నిర్వహిస్తారు.
- సభ్యులు సవరణలను కూడా ప్రతిపాదించవచ్చు, అవి ఆమోదించబడితే, బిల్లులో భాగం అవుతాయి.

6.8.3 మూడవ పఠనం:

ఆ తర్వాత బిల్లును ఆమోదించేలా ఇన్చార్జి సభ్యుడు ప్రతిపాదించవచ్చు. ఈ దశను థర్డ్ రీడింగ్ ఆఫ్ ది బిల్లు అంటారు. ఈ దశలో చర్చ బిల్లుకు మద్దతుగా లేదా తిరస్కరణకు సంబంధించిన వాదనలకే పరిమితమై, అవసరమైన దానికంటే ఎక్కువ వివరాలను ప్రస్తావించలేదు. ఈ దశలో అధికారిక, మౌఖిక లేదా పర్యవసాన సవరణలను మాత్రమే

ప్రతిపాదించడానికి అనుమతించబడుతుంది. ఒక సాధారణ బిల్లును ఆమోదించడానికి, సాధారణ మెజారిటీ సభ్యులు హాజరై ఓటు వేయడం అవసరం. కానీ రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు విషయంలో, సభలోని మొత్తం సభ్యులలో మెజారిటీ మరియు పార్లమెంటులోని ప్రతి సభలో హాజరైన మరియు ఓటింగ్ లో మూడింట రెండు వంతులకు తగ్గకుండా మెజారిటీ అవసరం.

- బిల్లులో అంతర్లీనంగా ఉన్న సాధారణ సూత్రాలను ఇప్పటికే రెండో రీడింగ్ దశలో పరిశీలించినందున సవరణలను అనుమతించకుండా మొత్తంగా బిల్లును ఆమోదించాలా లేదా తిరస్కరించాలా అనే దానికే చర్చ పరిమితమైంది.
- ఈ బిల్లును మెజారిటీ సభ్యులు ఆమోదించి ఓటింగ్ కు హాజరైతే అది సభ ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణిస్తారు.
- ఆ తర్వాత బిల్లును సభ ప్రిసైడింగ్ అధికారి ధ్రువీకరించి రెండో సభ పరిశీలన, ఆమోదం కోసం పంపుతారు.
- సవరణలతో లేదా లేకుండా ఒక బిల్లుపై ఉభయ సభలు అంగీకరిస్తేనే అది పార్లమెంటు ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణిస్తారు.

6.8.4 రెండో సభలో బిల్లు :

- మొదటి రీడింగ్, సెకండ్ రీడింగ్, థర్డ్ రీడింగ్ అనే మూడు దశల్లోనూ బిల్లు ఆమోదం పొందుతుంది. ఈ సభలో నాలుగు ఆప్షన్లు ఉన్నాయి.
  - మొదటి సభ పంపిన విధంగా (సవరణలు లేకుండా) బిల్లును ఆమోదించవచ్చు;
  - సవరణలతో బిల్లును ఆమోదించి పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి మొదటి సభకు పంపవచ్చు;
  - బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు. లేదా
  - ఎటువంటి చర్యలు తీసుకోదు మరియు తద్వారా బిల్లును పెండింగ్ లో ఉంచుతుంది.
- సవరణలు లేకుండా రెండో సభ బిల్లును ఆమోదించినా, రెండో సభ ప్రతిపాదించిన సవరణలను మొదటి సభ ఆమోదించినా బిల్లును ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావించి రాష్ట్రపతి సంతకం కోసం పంపుతారు.
- రెండో సభ ప్రతిపాదించిన సవరణలను మొదటి సభ తిరస్కరిస్తే, లేదా రెండో సభ బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరిస్తే, లేదా రెండో సభ ఆరు నెలల పాటు ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోకపోతే ప్రతిష్ఠంభన ఏర్పడుతుంది.
- ఈ ప్రతిష్టంభనను తొలగించడానికి, అధ్యక్షుడు రెండు సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని పిలవవచ్చు.
- ఉమ్మడి సమావేశాల్లో పాల్గొని ఓటింగ్ లో పాల్గొన్న మెజారిటీ సభ్యులు ఈ బిల్లును ఆమోదిస్తే ఉభయ

సభలు ఆమోదించినట్లు భావిస్తారు.

మనీ బిల్లులు :

పన్నులు విధించడం మరియు రద్దు చేయడం, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుండి డబ్బును ఉపసంహరించుకోవడం మొదలైన వాటిని ప్రత్యేకంగా కలిగి ఉన్న బిల్లులు ద్రవ్య బిల్లులుగా ధృవీకరించబడతాయి. ద్రవ్య బిల్లులను లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు. లోక్ సభ ఆమోదించి పంపిన ద్రవ్య బిల్లులో రాజ్యసభ సవరణలు చేయడానికి వీల్లేదు. అయితే ద్రవ్యబిల్లులో సవరణలను సిఫారసు చేయవచ్చు కానీ, ద్రవ్యబిల్లులు అందిన తేదీ నుంచి పద్నాలుగు రోజుల్లోగా లోక్ సభకు తిరిగి పంపాలి. ద్రవ్యబిల్లుకు సంబంధించి రాజ్యసభ చేసిన సిఫారసుల్లో దేనినైనా లేదా అన్నింటినీ ఆమోదించడం లేదా తిరస్కరించడం లోక్ సభకు స్వేచ్ఛ ఉంది. ఒకవేళ రాజ్యసభ సిఫారసుల్లో దేనినైనా లోక్ సభ ఆమోదించినట్లయితే, ద్రవ్యబిల్లు రాజ్యసభ సిఫారసు చేసిన సవరణలతో ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా భావించబడుతుంది మరియు లోక్ సభ ఏవైనా సిఫార్సులను లోక్ సభ ఆమోదించనట్లయితే, ద్రవ్యబిల్లు ఏదీ లేకుండా లోక్ సభ ఆమోదించిన రూపంలో ఉభయ సభలచే ఆమోదించబడినట్లుగా పరిగణించబడుతుంది. రాజ్యసభ సిఫారసు చేసిన సవరణలు.. లోక్ సభ ఆమోదించి, దాని సిఫారసుల కోసం రాజ్యసభకు పంపిన ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు పద్నాలుగు రోజుల వ్యవధిలో లోక్ సభకు తిరిగి రాకపోతే, లోక్ సభ ఆమోదించిన రూపంలో ఆ గడువు ముగిసే సమయానికి ఉభయ సభలు ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు.

6.8.9 సంయుక్త సమావేశంలో బిల్లు పరిశీలన:

ఒక సభ ఆమోదించిన బిల్లును మరో సభ తిరస్కరించినా, లేదా బిల్లులో చేయాల్సిన సవరణలపై సభలు చివరకు విభేదించినా, లేదా బిల్లు ఆమోదం పొందకుండానే మరో సభ బిల్లును ఆమోదించిన తేదీ నుంచి ఆరు నెలలకు పైగా గడిచిపోతే, ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశంలో హాజరైన, ఓటింగ్ లో ఉన్న మొత్తం సభ్యుల్లో అత్యధికులు ఈ బిల్లును ఆమోదించినట్లయితే, సవరణలు ఏవైనా ఉంటే, అవి ఆమోదించినట్లయితే, బిల్లు ఉభయ సభల ఆమోదం పొందినట్లుగా పరిగణించబడుతుంది. రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లుపై ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశం కుదరదు.

6.9 రాష్ట్రపతి ఆమోదం :

ఒక బిల్లు ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందినప్పుడు, బిల్లును చివరిగా కలిగి ఉన్న సభా సెక్రటేరియట్ రాష్ట్రపతి ఆమోదాన్ని పొందుతుంది. ద్రవ్యబిల్లు లేదా సభల సంయుక్త సమావేశంలో ఆమోదం పొందిన బిల్లు విషయంలో లోక్ సభ సెక్రటేరియట్ రాష్ట్రపతి ఆమోదాన్ని పొందుతుంది. రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేసిన తర్వాతే బిల్లు చట్టంగా మారుతుంది. రాష్ట్రపతి ఒక బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు లేదా నిలిపివేయవచ్చు. రాష్ట్రపతి సిఫార్సులతో బిల్లును (ద్రవ్యబిల్లు మినహా) పునఃపరిశీలన కోసం సభలకు తిరిగి పంపవచ్చు, సవరణలతో లేదా లేకుండా సభలు మళ్లీ బిల్లును ఆమోదించినట్లయితే, రాష్ట్రపతి బిల్లుకు ఆమోదాన్ని నిలిపివేయలేరు. ఏదేమైనా, పార్లమెంటు సభలు అవసరమైన ప్రత్యేక మెజారిటీతో ఆమోదించిన రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేయాల్సి ఉంటుంది మరియు అవసరమైతే రాష్ట్రాలచే ఆమోదించబడుతుంది.

- పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఒంటరిగా లేదా ఉమ్మడి సమావేశంలో ఒక బిల్లును ఆమోదించిన

తరువాత, దానిని రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. అధ్యక్షుడికి మూడు ఆప్షన్లు ఉన్నాయి.

  - ఆయన బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు;
  - అతను బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు; లేదా
  - ఆయన బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం సభలకు తిరిగి పంపవచ్చు.

- ఈ బిల్లుపై రాష్ట్రపతి సంతకం చేస్తే అది చట్టంగా మారి స్టాట్యూట్ బుక్ లో నమోదు అవుతుంది.
- రాష్ట్రపతి బిల్లుపై సంతకం చేయడానికి నిరాకరిస్తే అది చట్టంగా మారదు.
- ఒకవేళ రాష్ట్రపతి ఈ బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపి, సవరణలతో లేదా లేకుండా మళ్లీ ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొంది రాష్ట్రపతి ఆమోదం కోసం సమర్పిస్తే, రాష్ట్రపతి తప్పనిసరిగా బిల్లుపై సంతకం చేయాలి.
- తత్ఫలితంగా, అధ్యక్షుడికి "**సున్నితమైన వీటో**" మాత్రమే ఉంది.

6.10 సాధారణ బిల్లులు – ఇటీవలి ఉదాహరణలు :

- నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ హోమియోపతి (సవరణ) బిల్లు 2021
- నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ ఇండియన్ సిస్టమ్ ఆఫ్ మెడిసిన్ (సవరణ) బిల్లు 2021
- కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయాల (సవరణ) బిల్లు 2021.

పార్లమెంటు సంయుక్త సమావేశాల్లో ఇప్పటి వరకు కేవలం 3 బిల్లులకు మాత్రమే ఆమోదం లభించింది. అవి :

- వరకట్న నిషేధ బిల్లు (1960)
- బ్యాంకింగ్ సర్వీస్ కమిషన్ (రద్దు) బిల్లు (1977)
- టాడా స్థానంలో పోటా బిల్లు (2002).

ఈ మూడు బిల్లులను లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టగా, వాటన్నింటినీ రాజ్యసభ తిరస్కరించింది.

6.11 భారతదేశంలో చట్టం తయారీలో అడుగులు :

నాలుగు రకాల బిల్లుల అమలుకు వేర్వేరు విధానాలు ఉన్నాయి. బిల్లులను అమలు చేయడానికి ఈ విధానాలను భారత రాజ్యాంగం నిర్దేశించింది. అవి క్రింద ఇవ్వబడ్డాయి :

6.11.1 ఒక సాధారణ బిల్లును ఆమోదించే దశలు :

ఒక సాధారణ బిల్లు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఐదు దశలను దాటాల్సి ఉంటుంది :

మొదటి పఠనం	ఒక మంత్రి లేదా ఒక సభ్యుడు పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. బిల్లు

	ప్రవేశపెట్టే ముందు ఆయన సెలవు అడిగారు. బిల్లు యొక్క శీర్షిక మరియు ఉద్దేశ్యాన్ని అతను చదువుతాడు. ప్రవేశపెట్టిన తర్వాత ఈ బిల్లును గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియాలో ప్రచురిస్తారు. **రాసుకో :** 1. ఈ దశలో బిల్లుపై ఎలాంటి చర్చ జరగదు. 2. బిల్లు ప్రవేశపెట్టడానికి ముందు ఇండియన్ గెజిట్ లో ప్రచురిస్తే, మంత్రి/సభ్యుడు సెలవు అడగాల్సిన అవసరం లేదు.
రెండవ పఠనం	జనరల్ డిస్కషన్ దశ : బిల్లుపై సభ నాలుగు చర్యలు తీసుకోవచ్చు: 1. వెంటనే లేదా మరేదైనా నిర్ణీత తేదీన బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు. 2. బిల్లును సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపే అవకాశం ఉంది. 3. ఈ బిల్లును **ఉభయ సభల** సంయుక్త కమిటీకి పంపవచ్చు. 4. ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించడానికి బిల్లును సర్క్యులేట్ చేయవచ్చు. **రాసుకో :** 1. సెలెక్ట్ కమిటీ : బిల్లును ప్రవేశపెట్టిన సభలో సభ్యులు ఉంటారు. 2. జాయింట్ కమిటీ : ఉభయ సభల నుంచి సభ్యులు
	కమిటీ దశ : 1. సెలెక్ట్ కమిటీ బిల్లును క్షుణ్ణంగా, సవివరంగా క్లాజుల వారీగా పరిశీలిస్తుంది. 2. అది తన నిబంధనలను సవరించవచ్చు, కానీ దానిలో అంతర్లీనంగా ఉన్న సూత్రాలను మార్చకుండా. 3. పరిశీలన, చర్చ పూర్తయిన తర్వాత కమిటీ బిల్లును తిరిగి సభకు నివేదిస్తుంది.
	పరిశీలన దశ : 1. సెలెక్ట్ కమిటీ నుంచి బిల్లు అందిన తర్వాత బిల్లులోని అంశాలను క్లాజుల వారీగా సభ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. 2. ప్రతి క్లాజుపై విడివిడిగా చర్చించి ఓటింగ్ నిర్వహిస్తారు. 3. సభ్యులు కూడా సవరణలు ప్రతిపాదించవచ్చు మరియు ఆమోదించినట్లయితే, అవి బిల్లులో భాగం అవుతాయి.
మూడవ పఠనం	రెండు చర్యలలో ఒకటి జరుగుతుంది : 1. బిల్లు ఆమోదం (హాజరైన మెజారిటీ సభ్యులు బిల్లును అంగీకరిస్తే, బిల్లును సభ ఆమోదించినట్లుగా పరిగణిస్తారు) 2. బిల్లు తిరస్కరణ. **రాసుకో :** 1. బిల్లులో ఎలాంటి సవరణలకు అనుమతి లేదు 2. సవరణలతోనో, లేకుండానో ఉభయ సభలు అంగీకరించిన తర్వాతే బిల్లును

	పార్లమెంటు ఆమోదించినట్లు భావిస్తారు.
రెండో సభలో బిల్లు.	మొదటి మూడు దశలు ఇక్కడ పునరావృతమవుతాయి : 1. మొదటి పఠనం 2. రెండవ పఠనం 3. మూడవ పఠనం రెండవ ఇల్లు నాలుగు చర్యలలో ఒకదాన్ని తీసుకోవచ్చు : 1. ఇది మొదటి సభ పంపిన విధంగా బిల్లును ఆమోదించవచ్చు (అనగా, సవరణలు లేకుండా) 2. సవరణలతో బిల్లును ఆమోదించి పునఃపరిశీలన కోసం మొదటి సభకు పంపవచ్చు. 3. బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరించవచ్చు. 4. ఇది ఎటువంటి చర్య తీసుకోకపోవచ్చు మరియు తద్వారా బిల్లును పెండింగ్ లో ఉంచుతుంది. **రాసుకో :** 1. బిల్లును, సవరణలను ఉభయ సభలు ఆమోదిస్తే బిల్లు ఆమోదం పొందినట్లుగా భావిస్తారు. 2. రెండవ సభ 6 నెలల పాటు ఎటువంటి చర్య తీసుకోనట్లయితే, ఒక ప్రతిష్టంభన కనిపిస్తుంది, ఇది రెండు సభల **సంయుక్త సమావేశం** (రాష్ట్రపతిచే పిలవబడుతుంది) ద్వారా పనిచేస్తుంది.
రాష్ట్రపతిఆమోదం	మూడు చర్యలలో ఒకదాన్ని అతను తీసుకోవచ్చు : 1. బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని ఇవ్వవచ్చు (బిల్లు **ఒక చట్టంగా మారుతుంది మరియు శాసన పుస్తకంలో ఉంచబడుతుంది**) 2. బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు (బిల్లు ముగుస్తుంది మరియు చట్టంగా మారదు) 3. బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి పంపవచ్చు (సభలు సవరణలు చేయవచ్చు/ చేయలేకపోవచ్చు మరియు దానిని తిరిగి రాష్ట్రపతికి పంపవచ్చు, ఆ తరువాత ఆయన ఆమోదం తెలపాలి) **గమనిక : అధ్యక్షుడు** 'సుస్పెన్సివ్ వీటో'ను **మాత్రమే ఆస్వాదిస్తారు.** భారత రాష్ట్రపతి అధికారాలను ఇక్కడ చెక్ చేయండి.

6.11.2 ద్రవ్య బిల్లును ఆమోదించే దశలు :

సాధారణ బిల్లులా కాకుండా ద్రవ్యబిల్లును రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు మాత్రమే లోక్ సభలో ప్రవేశపెడతారు.
రాష్ట్రపతి సిఫార్సు మేరకు లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టిన ఈ బిల్లును ప్రభుత్వ బిల్లుగా పరిగణిస్తారు. అన్ని ప్రభుత్వ బిల్లులను

మంత్రి మాత్రమే ప్రవేశ పెడతారు.
రాసుకో : 1. సవరణల సిఫార్సులతో లేదా లేకుండా రాజ్యసభ 14 రోజుల్లో బిల్లును తిప్పి పంపాల్సి ఉంటుంది. 2. నిర్ణీత రోజుల్లో బిల్లును తిరిగి ఇవ్వకపోతే బిల్లు పాస్ అయినట్లుగా పరిగణిస్తారు. 3. లోక్ సభ సవరణలను ఆమోదించవచ్చు లేదా అంగీకరించకపోవచ్చు. 4. లోక్ సభ ఈ బిల్లును ఆమోదించిన తర్వాత పరిమిత అధికారాలు మాత్రమే ఉన్న రాజ్యసభకు తరలిస్తారు. బిల్లును తిరస్కరించడానికి లేదా సవరించడానికి వీల్లేదు.
ఉభయ సభల ఆమోదం తర్వాత రాష్ట్రపతి ఆమోదం అవసరం. అతను రెండు చర్యలు తీసుకోవచ్చు: 1. సమ్మతి ఇవ్వండి 2. సమ్మతిని నిలుపుదల చేయండి **గమనిక :** రాష్ట్రపతి బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపలేరు
రాష్ట్రపతి ఆమోదం తర్వాత ఈ బిల్లు చట్టంగా మారి ఇండియన్ స్టాట్యూట్ బుక్ లో ప్రచురితమవుతుంది. ఐఏఎస్ ఆశావహులు మనీ బిల్లు గురించి లింక్డ్ ఆర్టికల్ లో తెలుసుకోవచ్చు.

6.11.3 ఆర్థిక బిల్లును ఆమోదించే దశలు

ఫైనాన్స్ బిల్లు అనేది మనీ బిల్లు. కొత్త పన్నులను ప్రవేశపెట్టడానికి, ఇప్పటికే ఉన్న పన్ను నిర్మాణాలను సవరించడానికి లేదా ప్రస్తుత పన్ను నిర్మాణాన్ని పార్లమెంటు ప్రారంభ ఆమోదానికి మించి విస్తరించడానికి ప్రభుత్వం దీనిని ఉపయోగిస్తుంది. పార్లమెంటు ఆమోదం ఒకే ఆర్థిక సంవత్సరానికి ఇవ్వబడుతుంది, మరియు ఆమోదం పొందిన తర్వాత, ఫైనాన్స్ బిల్లు ఆర్థిక చట్టంగా మారుతుంది.

- వార్షిక బడ్జెట్ లో భాగంగా భారత్ లో ఆర్థిక బిల్లును ప్రవేశ పెడతారు.
- ఆర్థిక మంత్రి ఈ బిల్లును లోక్ సభ (హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్)లో ప్రవేశ పెడతారు.
- బిల్లుపై చర్చ జరుగుతుంది, సభ్యులు సవరణలను సూచించవచ్చు.
- చర్చ అనంతరం బిల్లు ఆమోదం కోసం ఓటింగ్ నిర్వహిస్తారు.
- లోక్ సభ ఆమోదం పొందితే తదుపరి పరిశీలన కోసం రాజ్యసభ (కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్)కు వెళుతుంది.
- రాజ్యసభ సవరణలను సూచించవచ్చు కానీ బిల్లును తిరస్కరించడానికి వీల్లేదు.
- బిల్లుపై ఉభయ సభలు ఆమోదం తెలపగానే రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి వెళ్తుంది.
- రాష్ట్రపతి ఆమోదం తర్వాత ఆర్థిక సంవత్సరానికి ఆర్థిక చట్టంగా మారుతుంది.

ఫైనాన్స్ బిల్లు రకాలు :

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు యొక్క టైప్ (1):

ఇది రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 117 (1) కింద డీల్ చేయబడుతుంది మరియు ద్రవ్య బిల్లులో పేర్కొన్న ఏదైనా

లేదా అన్ని విషయాలను మాత్రమే కాకుండా సాధారణ శాసనానికి సంబంధించిన ఇతర విషయాలను కూడా కలిగి ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి సిఫార్సు మేరకు మాత్రమే ప్రవేశపెట్టే అవకాశం ఉన్నందున ఇది ద్రవ్యబిల్లు వంటిదని, రాజ్యసభలో కాకుండా లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చని తెలిపారు. దీనిని రాజ్యసభ తిరస్కరించవచ్చు లేదా సవరించవచ్చు. అటువంటి బిల్లుపై ఉభయ సభల మధ్య విభేదాలు తలెత్తితే, ప్రతిష్టంభనను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ఈ బిల్లును రాష్ట్రపతికి సమర్పించినప్పుడు, అతను బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని ఇవ్వవచ్చు లేదా బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా బిల్లును సభల పునఃసమీక్ష కోసం తిరిగి పంపవచ్చు.

ఫైనాన్షియల్ బిల్లు యొక్క టైప్ (II):

ఇది రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 117 (3) కింద డీల్ చేయబడుతుంది మరియు ఇది కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుండి ఖర్చుకు సంబంధించిన నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది. ఆర్టికల్ 110లో పేర్కొన్న అంశాలేవీ ఇందులో లేవు. ఇలాంటి బిల్లులను పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ఇది సాధారణ బిల్లుకు వర్తించే అదే శాసన ప్రక్రియ ద్వారా నిర్వహించబడుతుంది. ఈ బిల్లులను ఏ సభ అయినా పరిగణనలోకి తీసుకోవాలంటే రాష్ట్రపతి సిఫార్సు తప్పనిసరి అని, అలాంటి సిఫారసు వస్తే తప్ప ఉభయ సభలు బిల్లును ఆమోదించలేవన్నారు.

ఆర్థిక బిల్లును లోక్ సభలో ప్రవేశపెడతారు. ఈ బిల్లులో సవరణలకు రాజే సభ సిఫారసు చేయవచ్చు. అయితే ఈ బిల్లును ప్రవేశపెట్టిన 75 రోజుల్లోగా పార్లమెంటు ఆమోదించాల్సి ఉంటుంది. ఆర్థిక చట్టం అనేది పార్లమెంటు యొక్క చట్టం, దీని ద్వారా భారత కేంద్ర ప్రభుత్వం తరువాతి ఆర్థిక సంవత్సరానికి ప్రభుత్వం ఇచ్చిన ఆర్థిక ప్రతిపాదనలకు ప్రభావాలను ఇస్తుంది. కేంద్ర బడ్జెట్ ను ఆర్థిక మంత్రి ప్రవేశపెట్టిన తర్వాత దిగువ సభలో ఆర్థిక బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. ఈ ప్రతిపాదనలను పార్లమెంటు ఆమోదించి, రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేస్తే అది ఆ ఏడాది ఆర్థిక చట్టంగా మారుతుంది.

6.11.4 రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు ఆమోదం దశలు :

పరిచయం	పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా.. **గమనిక:** రాష్ట్రాల చట్టసభల్లో ప్రవేశపెట్టడం కుదరదు
దీని ద్వారా పరిచయం చేయబడింది	ఒక మంత్రి ద్వారా లేదా ఒక ప్రైవేట్ మెంబర్ ద్వారా **గమనిక:** దీనికి అధ్యక్షుడి ముందస్తు అనుమతి అవసరం లేదు.
మెజారిటీ అవసరం	ప్రతి సభలోనూ ఒక ప్రత్యేక మెజారిటీతో, అంటే, సభ యొక్క మొత్తం సభ్యులలో మెజారిటీ (అంటే 50 శాతానికి పైగా) మరియు సభలో మూడింట రెండు వంతుల మంది సభ్యులు హాజరై ఓటు వేయాలి.
జాయింట్ సిట్టింగ్	ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే జాయింట్ సిట్టింగ్ కు అవకాశం లేదు
రాష్ట్రశాసనసభపాత్ర	ఈ బిల్లు రాజ్యాంగంలోని ఫెడరల్ నిబంధనలను సవరించాలనుకుంటే, దానిని సగం రాష్ట్రాల శాసనసభలు సాధారణ మెజారిటీతో ఆమోదించాలి, అంటే సభలో మెజారిటీ సభ్యులు హాజరై ఓటు వేయాలి.
రాష్ట్రపతి ఆమోదం	ఆయన తన అంగీకారాన్ని తెలియజేయాలి.

	రాసుకో: 1. అతడు బిల్లును తిరిగి ఇవ్వలేదు 2. సాధారణ బిల్లుల మాదిరిగా బిల్లును నిలుపుదల చేయలేదు.

రాష్ట్రపతి ఆమోదం తర్వాత ఈ బిల్లు రాజ్యాంగ సవరణ చట్టంగా మారి, చట్టంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా రాజ్యాంగాన్ని సవరించారు. యుపిఎస్సి కోసం భారత రాజ్యాంగంలోని ముఖ్యమైన సవరణల గురించి మరింత చదవడానికి, అభ్యర్థులు లింక్ చేసిన వ్యాసాన్ని చూడవచ్చు.

ఈ విధంగా బిల్లులు చట్టాలుగా మారతాయి మరియు భారత పార్లమెంటు చట్టాలు చేస్తుంది. అదేవిధంగా, భారత రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టాలను రూపొందించాలి మరియు దాని కోసం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం బిల్లులను ప్రవేశపెట్టాలి. రాష్ట్ర శాసనసభ ద్వారా బిల్లును ఆమోదించే విధానం దాదాపు కేంద్ర చట్టాన్ని పోలి ఉంటుంది. అయితే, గవర్నర్ పాత్రకు, రాష్ట్రపతి ఆమోదానికి మధ్య కొన్ని తేడాలు ఉన్నాయి, వీటిని మీరు పరీక్షకు ప్రిపేర్ చేసేటప్పుడు జాగ్రత్తగా చదవవచ్చు.

6.12 ముగింపు :

సాధారణ బిల్లు అంటే పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టి ఉభయ సభల్లో ఆమోదం పొందే బిల్లు. ఒక బిల్లు పార్లమెంటు చట్టంగా మారడానికి ముందు ఒక ముసాయిదా మాత్రమే. పార్లమెంటు చట్టంగా మారాలంటే ఈ బిల్లు పైన పేర్కొన్న దశలను పూర్తి చేయాలి. బిల్లు యొక్క ప్రతి రూపం యొక్క ఆవశ్యకతలను అనుసరించడం ద్వారా మాత్రమే అది చట్టంగా పరిగణించబడటానికి అర్హత పొందుతుంది. చివరగా, భారత పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియ అనేది ఆలోచనలను అమలు చేయగల చట్టాలుగా మార్చడానికి ఉద్దేశించిన సునిశితమైన నిర్మాణాత్మక మరియు బహుముఖ వ్యవస్థ. చట్టం యొక్క నిర్వచనం బిల్లులలో పొందుపరిచిన ఆదేశాల యొక్క అనివార్య స్వభావాన్ని నొక్కిచెబుతుంది, ఈ చట్టాల యొక్క బంధన స్వభావాన్ని ప్రతి పౌరుడిపై నొక్కి చెబుతుంది. చట్టం రూపొందించే విధానంలో సబ్జెక్టుపై పూర్తి అవగాహన, నిపుణులు, సామాన్యుల మధ్య సహకారం, నైపుణ్యంతో కూడిన ముసాయిదా ప్రక్రియ ఉంటాయి. బిల్లులు, ఒరిజినల్ అయినా, సవరించినా, కన్సాలిడేట్ చేసినా, చిన్న శీర్షికలు, పొడవైన శీర్షికలు, పీఠికలు మరియు సూత్రాలను అమలు చేయడం వంటి ముఖ్యమైన అంశాలను కలిగి ఉన్న వివరణాత్మక ఆకృతికి లోనవుతాయి, స్పష్టత మరియు ఖచ్చితత్వాన్ని నిర్ధారిస్తాయి. ద్రవ్య బిల్లులతో సహా బిల్లుల వర్గీకరణ, వాటి ప్రత్యేక లక్షణాలతో, వైవిధ్యమైన శాసన దృశ్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. బిల్లుల ముసాయిదా ఒక కీలకమైన దశ, ఇది న్యాయ నైపుణ్యాన్ని మాత్రమే కాకుండా సామాజిక అవసరాలు మరియు సంభావ్య చిక్కుల గురించి లోతైన అవగాహనను కూడా కోరుతుంది. ఈ ప్రక్రియలో కఠినమైన పరిశీలన, సంప్రదింపులు మరియు కొన్నిసార్లు, ప్రతిపాదిత చట్టాలు ఎటువంటి పక్షపాతాలు లేదా లొసుగులు లేకుండా సామాజిక పురోగతి యొక్క దార్శనికతకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూడటానికి బహుళ సవరణలు ఉంటాయి. సాధారణ బిల్లులను అమలు చేసే విధానం వివిధ దశల ద్వారా విస్తరిస్తుంది – ప్రవేశపెట్టడం మరియు ప్రారంభ చర్చ నుండి కమిటీల సమగ్ర పరిశీలన మరియు తుది ఓటింగ్ వరకు. ఉభయ సభల మధ్య విభేదాలను పరిష్కరించడంలో ఉమ్మడి సమావేశం యొక్క ప్రాముఖ్యత శాసన ప్రక్రియకు అదనపు ప్రజాస్వామిక చర్చను జోడిస్తుంది. జాతీయ హోమియోపతి కమిషన్ మరియు కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయాలకు సంబంధించిన సాధారణ బిల్లుల యొక్క ఇటీవలి ఉదాహరణలు అభివృద్ధి చెందుతున్న సామాజిక అవసరాలను తీర్చే శాసన కార్యక్రమాల డైనమిక్ స్వభావాన్ని ప్రదర్శిస్తాయి. అంతేకాక, ఉమ్మడి సమావేశాల చారిత్రక సంఘటనలు

సంభావ్య ప్రతిష్టంభనలను పరిష్కరించడానికి అమలులో ఉన్న రాజ్యాంగ నిబంధనలను నొక్కిచెబుతున్నాయి, ప్రజాస్వామ్య నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో నిబద్ధతను నొక్కి చెబుతున్నాయి.

సారాంశంలో, భారత పార్లమెంటులో శాసన ప్రక్రియ నైపుణ్యం, ప్రాతినిధ్యం మరియు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాల మధ్య సున్నితమైన సమతుల్యతను కలిగి ఉంటుంది. చట్టాలు రూపొందించబడుతున్నప్పుడు, చర్చించబడినప్పుడు మరియు అమలు చేయబడినప్పుడు, సమకాలీన సవాళ్లను పరిష్కరించే, సామాజిక ఆకాంక్షలను ప్రతిబింబించే మరియు భారత గణతంత్రంలో న్యాయం మరియు పురోగతికి దిక్సూచిగా నిలిచే ఒక చట్టపరమైన విధానాలు రూపొందించడంపై దృష్టి పెడతారు.

6.13 సారంశం:

భారతదేశంలో శాసన ప్రక్రియ దాని ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో మూలస్తంభం, ప్రాతినిధ్యం, చర్చ మరియు జవాబుదారీతనం యొక్క సూత్రాలను కలిగి ఉంటుంది. ఈ పాఠం ఒక బిల్లు ఆవిర్భావం నుండి చివరికి అమల్లోకి వచ్చే వరకు సంక్లిష్టమైన ప్రయాణాన్ని వివరిస్తుంది, ఇందులోని బహుముఖ దశలపై వెలుగునిస్తుంది. ప్రజల అవసరాలు మరియు ఆకాంక్షలను ప్రతిబింబించేలా చట్టాలు ఎలా రూపొందించబడుతున్నాయో అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం చాలా ముఖ్యం. ప్రభుత్వం లేదా ప్రైవేట్ సభ్యులు ప్రారంభించగల ఒక బిల్లును ప్రవేశపెట్టడంతో ప్రయాణం ప్రారంభమవుతుంది. ప్రభుత్వ బిల్లులు, ప్రైవేటు సభ్యుల బిల్లులు, ద్రవ్య బిల్లులు లేదా రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లులు కావచ్చు, ప్రతి రకమైన బిల్లు దాని స్వభావం మరియు ప్రాముఖ్యతకు అనుగుణంగా నిర్దిష్ట మార్గాలు మరియు ప్రక్రియలను అనుసరిస్తుంది. ఈ రకాల యొక్క వివరణాత్మక పరిశీలన శాసన చట్రం యొక్క బహుముఖ మరియు దృఢత్వాన్ని నొక్కిచెబుతుంది. ఈ ప్రక్రియలో పార్లమెంటు పాత్ర కీలకమైనది, ఇది చర్చకు, చర్చకు మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి వేదికగా పనిచేస్తుంది. పార్లమెంటు కేవలం చట్టం రూపొందించే సంస్థగా మాత్రమే కాకుండా జాతీయ సమస్యలను పరిష్కరించడానికి, పారదర్శకతను నిర్ధారించడానికి మరియు ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి ఒక వేదికగా ఎలా పనిచేస్తుందో ఈ పాఠం హైలైట్ చేస్తుంది. బిల్లుల పరిశీలనలో స్టాండింగ్ కమిటీలు, సెలెక్ట్ కమిటీల ప్రమేయం శాసన ప్రక్రియ సమగ్రతను మరింత బలపరుస్తుంది, చట్టాలు సమగ్రంగా ఉండటమే కాకుండా విభిన్న దృక్పథాలు మరియు నిపుణుల అభిప్రాయాలను కూడా పరిగణనలోకి తీసుకుంటాయి. పాఠంలో ప్రధానంగా ప్రతిపక్ష పాత్రపై ప్రధానంగా దృష్టి సారించారు. ప్రతిపక్షాల పాత్ర కేవలం ప్రతిపక్షం కోసం వ్యతిరేకించడం మాత్రమే కాదు, ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని విమర్శనాత్మకంగా విశ్లేషించడం, సవరణలను సూచించడం మరియు ప్రత్యామ్నాయ దృక్పథాలను అందించడం. ఇది చట్ట రూపకల్పనలో సమతుల్యమైన మరియు సమ్మిళిత విధానాన్ని నిర్ధారిస్తుంది, ఇక్కడ బహుళ దృక్పథాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు మరియు సాధ్యమైనంత ఉత్తమమైన చట్టాన్ని అమలు చేస్తారు. చర్చలకు ప్రతిపక్షాల సహకారం, ప్రభుత్వ విధానాలను ప్రశ్నించడం, పార్లమెంటరీ కమిటీల్లో దాని పాత్ర శక్తివంతమైన, పనిచేసే ప్రజాస్వామ్యానికి చాలా అవసరం. అంతిమంగా, ఈ పాఠం శాసన ప్రక్రియలో పౌర నిమగ్నత మరియు అవగాహన యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది. ప్రజాస్వామ్యం యొక్క ఆరోగ్యానికి వివేకవంతమైన మరియు చురుకైన పౌరులు చాలా కీలకం, ఎందుకంటే ఇది ప్రభుత్వం బాధ్యతాయుతంగా మరియు జవాబుదారీగా ఉండేలా చేస్తుంది. చట్టాలు ఎలా తయారు చేయబడతాయో అర్థం చేసుకోవడం ద్వారా, పౌరులు తమ ప్రతినిధులతో బాగా నిమగ్నం కావచ్చు, బహిరంగ చర్చలో పాల్గొనవచ్చు మరియు వారి జీవితాలను

ప్రభావితం చేసే చట్టాల రూపకల్పనకు దోహదపడవచ్చు. చివరగా, ఈ పాఠం భారతదేశంలో శాసన ప్రక్రియ యొక్క సమగ్ర అవలోకనాన్ని అందిస్తుంది, దానిలో నిక్షిప్తమైన సంక్లిష్టత, చర్చ మరియు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను హైలైట్ చేస్తుంది. ఇది ప్రతి దశ యొక్క ప్రాముఖ్యతను, వివిధ భాగస్వాముల పాత్రలను మరియు బలమైన మరియు డైనమిక్ ప్రజాస్వామ్యాన్ని కొనసాగించడంలో క్రియాశీల పౌరుల భాగస్వామ్యం యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది.

6.14 ముఖ్య పదకోశం :

శాసనం :

పార్లమెంటు ద్వారా చట్టాలను రూపొందించే లేదా అమలు చేసే ప్రక్రియ, బిల్లుల పరిచయం, చర్చ మరియు ఆమోదంతో కూడిన ప్రక్రియ, ఒకసారి ఆమోదించబడిన తరువాత, పౌరులకు కట్టుబడి ఉంటుంది.

అనివార్యమైన దిశ :

ఒక బిల్లులో పొందుపరిచిన స్పష్టమైన మరియు అధికారిక సూచన, దాని నిబంధనలను పాటించమని పౌరులను బలవంతం చేయడం, న్యాయ వ్యవస్థ ద్వారా అమలు చేయబడుతుంది.

రాజ్యాంగ సవరణ :

రాజ్యాంగాన్ని సవరించడానికి లేదా సవరించడానికి ఉద్దేశించిన ఒక ప్రత్యేక రకం బిల్లు, దీనికి ఉభయ సభలలో నిర్దిష్ట మెజారిటీ మరియు కొన్ని సందర్భాల్లో రాష్ట్ర ఆమోదం అవసరం.

ఫైనాన్షియల్ మెమోరాండం :

ఆర్థిక వ్యవహారాలకు సంబంధించిన ప్రతిపాదనలు, శాసనాధికారాల బదలాయింపు, ఆర్థిక చిక్కులను వివరించే బిల్లులతో కూడిన డాక్యుమెంట్.

సెలెక్ట్ కమిటీ :

బిల్లు తుది పరిశీలనకు ముందు బిల్లులను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, నిపుణుల అభిప్రాయాలు, సిఫారసులను అందించడానికి పార్లమెంటు ఏర్పాటు చేసిన కమిటీ.

వీటో :

ఆమోదాన్ని తాత్కాలికంగా నిలిపివేసే అధికారం, ఒక బిల్లును పునఃసమీక్షించడానికి పార్లమెంటుకు అవకాశం ఇవ్వడం, కానీ పార్లమెంటు దానిని పునరుద్ఘాటిస్తే, చివరికి రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపాలి.

చట్టపరమైన క్లాజులు :

ఒక బిల్లులోని నిర్దిష్ట నిబంధనలు దాని అమలు విభాగాలు, మినహాయింపులు, మినహాయింపులు, విధానపరమైన చర్యలు, జరిమానాలు మరియు ఇతర కీలక అంశాలను వివరిస్తాయి, స్పష్టత మరియు ఖచ్చితత్వాన్ని నిర్ధారిస్తాయి.

ఆర్డినెన్స్ :

పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు అసాధారణ పరిస్థితుల్లో తాత్కాలిక చట్టపరమైన నిబంధనలను కల్పిస్తూ రాష్ట్రపతి జారీ చేసే కార్యనిర్వాహక ఉత్తర్వు.

ప్రజాభిప్రాయాన్ని సేకరించడం :

సాధారణ ప్రజల నుండి ఫీడ్ బ్యాక్ మరియు అభిప్రాయాలను కోరే ప్రక్రియ, తరచుగా ఇన్ పుట్ కోసం బిల్లులను సర్క్యులేట్ చేయడం, శాసన ప్రక్రియలో ప్రజాస్వామ్య భాగస్వామ్యాన్ని నిర్ధారించడం.

ప్రత్యేక మెజారిటీ :

రాజ్యాంగ సవరణ, పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో గణనీయమైన మద్దతు లభించేలా చూడటం వంటి కొన్ని నిర్ణయాలకు సాధారణం కంటే ఎక్కువ ఓటింగ్ పరిమితి అవసరం.

6.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో సాధారణ బిల్లుల అమలులో కీలక దశలను వివరించండి.
2. "శాసన ప్రక్రియలో బిల్లుల రకాలు మరియు వాటి ప్రత్యేక లక్షణాలను చర్చించండి."
3. శాసనసభ బిల్లుల ఆమోదంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర, ప్రాముఖ్యతను అన్వేషించాలన్నారు.
4. లోక్ సభ, రాజ్యసభల మధ్య విభేదాలను సంయుక్త సమావేశాలు ఎలా పరిష్కరిస్తాయని ప్రశ్నించారు.
5. "బిల్లుల ముసాయిదా ప్రక్రియను విశ్లేషించండి, అవసరమైన నైపుణ్యాలు మరియు పరిగణనలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వండి."

6.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. శర్మ, ఎస్.కె. భారత పార్లమెంటరీ విధానాల పరిచయం. ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
2. రామచంద్రన్, వి.జి. లెజిస్లేటివ్ డ్రాఫ్టింగ్: ఒక ప్రాక్టికల్ గైడ్. ఈస్టర్న్ బుక్ కంపెనీ.
3. లక్ష్మీకాంత్, ఎం. భారత రాజ్యాంగం: సమగ్ర అధ్యయనం. మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్.
4. సింగ్, ఆర్.కె. భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ విధానాలు: విశ్లేషణాత్మక అధ్యయనం. లెక్సిస్ నెక్సిస్.
5. పాండే, జె.ఎన్. భారత రాజ్యాంగ చట్టం. సెంట్రల్ లా ఏజెన్సీ.

కె. సురేష్

పాఠం – 7
రాష్ట్రపతి ఆమోదం, గెజిట్ నోటిఫికేషన్

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి పాత్రను నియంత్రించే రాజ్యాంగ నిబంధనలను అర్థం చేసుకోవడం.
- బిల్లులకు ఆమోదముద్ర వేయడం లేదా నిలిపివేయడంలో రాష్ట్రపతి విచక్షణాధికారాలను పరిశీలించడం.
- బిల్లులపై రాష్ట్రపతి నిర్ణయాల ఆచరణాత్మక పర్యవసానాలను వివరించే నిజజీవిత ఉదాహరణలను పరిశీలించడం.
- ఆమోదాన్ని ఇవ్వడానికి మించి రాష్ట్రపతి యొక్క విస్తృత శాసన అధికారాలను విశ్లేషించడం.
- చట్టాలను ఖరారు చేయడంలో గెజిట్ నోటిఫికేషన్ యొక్క ప్రాముఖ్యతను చర్చించడం.
- ఏకపక్ష లేదా రాజ్యాంగ విరుద్ధమైన చట్టాలకు వ్యతిరేకంగా రాజ్యాంగ రక్షణగా రాష్ట్రపతి పాత్రను మదింపు చేయడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

7.1 పరిచయం

7.2 రాష్ట్రపతి శాసన అధికారాలు

7.3 రాష్ట్రపతి సమ్మతి

 7.3.1 ఆర్టికల్ 111 – రాష్ట్రపతి ఆమోదం

 7.3.2 అధ్యక్షుడి పాకెట్ వీటో అధికారం

 7.3.4 రాజ్యాంగనిబంధనలు

7.4 ఆర్టికల్ 123 – ఆర్డినెన్స్ తయారీ

 7.4.1 రాష్ట్రపతి అధికారాలు కల్పిస్తూ ఆర్డినెన్స్

 7.4.2 రాష్ట్రపతి అధికారాలు కల్పించే ఆర్డినెన్స్ కు పరిమితులు

 7.4.3 తాజాగా రాష్ట్రపతి జారీ చేసిన ఆర్డినెన్స్

7.5 రాష్ట్రపతి నిర్ణయం

7.6 రాష్ట్రపతికిపరిగణనలు

7.7 రాజ్యాంగరక్షణలు

7.8 గెజిట్ నోటిఫికేషన్

7.9 గెజిట్ నోటిఫికేషన్ జారీ

7.10 చట్టపరమైన ప్రభావం

7.11 పబ్లిక్ యాక్సెసబిలిటీ మరియు లీగల్ గా కట్టుబడి ఉండటం

7.12 ముగింపు

7.13 సారంశం

7.14 ముఖ్య పదకోశం

7.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

7.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

7.1 పరిచయం:

భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో సంక్లిష్టమైన పరిస్థితుల్లో బిల్లుల ఆమోదం శాసన ప్రక్రియలో కీలకమైన అంశం. ఒక బిల్లు భావన నుండి చట్టంగా మారడానికి పట్టే ప్రయాణాన్ని అర్థం చేసుకోవడం పౌరులకు మరియు విధాన నిర్ణేతలకు కీలకం. ఈ పాఠం భారతదేశంలో రాజ్యాంగ నిబంధనలు మరియు బిల్లుల ఆమోదంలో ఇమిడి ఉన్న సంక్లిష్టమైన దశలను పరిశీలిస్తుంది. శాసన ప్రక్రియకు పునాది భారత రాజ్యాంగంలో ఉంది. ఆర్టికల్స్ 107 నుంచి 122 వరకు పార్లమెంటు కార్యకలాపాలను నియంత్రించే రాజ్యాంగ చట్రాన్ని అందిస్తాయి, ఆర్టికల్ 108, 109 మరియు 111 లోని నిర్దిష్ట నిబంధనలు బిల్లుల ఆమోదాన్ని వివరిస్తాయి. ఒక బిల్లు యొక్క ప్రయాణం ప్రభుత్వం లేదా పార్లమెంటు యొక్క వ్యక్తిగత సభ్యుల నుండి ఒక ప్రతిపాదనతో ప్రారంభమవుతుంది. ఈ బిల్లును రూపొందించిన తర్వాత లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభలో ప్రవేశపెడతారు. ద్రవ్యబిల్లు విషయంలో లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టాలి, రాజ్యసభ సవరణలను మాత్రమే సూచించగలదు. బిల్లు మొదటి పఠనానికి లోనవుతుంది, ఈ సమయంలో దాని శీర్షిక చదవబడుతుంది మరియు కాపీలు సభ్యులందరికీ అందుబాటులో ఉంచబడతాయి. ఈ దశలో కంటెంట్ పై ఎలాంటి చర్చ జరగదు. రెండో రీడింగ్ లో బిల్లులోని అంశాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తారు. సభ్యులు ప్రతి క్లాజును చర్చించి, చర్చించి, సవరణలను ప్రతిపాదించి చేర్చవచ్చు. ఈ దశ ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క సమగ్ర అవగాహన మరియు పరిశీలనకు అనుమతిస్తుంది. అనేక బిల్లులను లోతైన పరిశీలన కోసం పార్లమెంటరీ కమిటీలకు పంపుతారు. స్టాండింగ్ కమిటీలు లేదా సెలెక్ట్ కమిటీలు వంటి ఈ కమిటీలు బిల్లును సమీక్షించి, నిపుణుల అభిప్రాయాలను కోరి, సవరణలను సూచిస్తాయి. ఇది చట్టం యొక్క నాణ్యత మరియు ప్రభావాన్ని పెంచుతుంది. కమిటీ పరిశీలన అనంతరం

బిల్లును నివేదిక కోసం సభకు పంపుతారు. కమిటీ సిఫార్సులపై సభ్యులు చర్చించి, మరిన్ని సవరణలను ప్రతిపాదిస్తూ, బిల్లు కంటెంట్ పై తుది నిర్ణయాలు తీసుకుంటారు. బిల్లును మూడోసారి చదివి తుది సమీక్షకు అనుమతిస్తారు. సభ్యులు మొత్తంగా బిల్లుపై చర్చించి ఓటింగ్ చేపడతారు. బిల్లు ఆమోదం పొందితే అది మరో సభకు (లోక్ సభ నుంచి రాజ్యసభకు లేదా దానికి విరుద్ధంగా) వెళ్తుంది. రెండవ సభ కూడా ఇదే విధమైన ప్రక్రియను పునరావృతం చేస్తుంది, మరియు విభేదాలు ఉంటే, ఏకాభిప్రాయం వచ్చే వరకు బిల్లు సభల మధ్య కదలవచ్చు. ఒకవేళ ప్రతిష్టంభన ఏర్పడితే ఆర్టికల్ 108 ప్రకారం జాయింట్ సిట్టింగ్ కు పిలుపునివ్వవచ్చు. ఆర్టికల్ 111 ప్రకారం రాష్ట్రపతి ఆమోదమే చివరి దశ. రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు, ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు లేదా బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపవచ్చు.

ఈ దశ రూపొందించిన చట్టాలు రాజ్యాంగ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూస్తుంది. ఈ వ్యాసంలో మనం భారత రాష్ట్రపతి గురించి చర్చించబోతున్నాము, కేంద్ర లేదా రాష్ట్ర శాసనసభ ఆయనకు పంపిన బిల్లుకు మూడు విధానాలు ఉన్నాయి :

1. అతడు సమ్మతి తెలపవచ్చు,
2. అతడు తన సమ్మతిని నిలిపివేయవచ్చు లేదా
3. అతను సాధారణంగా బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి ఇవ్వవచ్చు (బిల్లు రకంపై ఆధారపడి ఉంటుంది).

భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో, భారత రాజ్యాంగంలో పేర్కొన్న నియంత్రణలు మరియు సమతుల్యతల సూత్రాలను ప్రతిబింబించే శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి సమ్మతి కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. రాష్ట్రపతి సమ్మతి చుట్టూ ఉన్న రాజ్యాంగ నిబంధనలు ప్రధానంగా ఆర్టికల్ 111 మరియు 123 లో పొందుపరచబడ్డాయి, ఇవి చట్టాల సృష్టి మరియు అమలులో రాష్ట్రపతి ప్రమేయానికి ఒక ఫ్రేమ్వర్క్ను అందిస్తాయి. పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించిన బిల్లులకు రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేసే ప్రక్రియను ఆర్టికల్ 111 వివరిస్తుంది. లోక్ సభ (హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్) మరియు రాజ్యసభ (కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్) నుండి ఆమోదం పొందిన తరువాత, రాష్ట్రపతికి మూడు ఎంపికలు ఉన్నాయి: వారి ఆమోదాన్ని ఇవ్వడం, ఆమోదాన్ని నిలిపివేయడం లేదా పాకెట్ వీటో అధికారం అని కూడా పిలువబడే బిల్లును తిరిగి ఇవ్వడం. ప్రధాన మంత్రి నేతృత్వంలోని మంత్రిమండలి సలహాను అనుసరించి, ఆమోదాన్ని మంజూరు చేయడం లేదా నిలిపివేయడంలో అధ్యక్షుడి పాత్ర ఎక్కువగా సంప్రదాయబద్ధంగా ఉంటుంది. అయితే, ఈ రాజ్యాంగ కర్తవ్యం పూర్తిగా రబ్బరు స్టాంపింగ్ కాదు; అధికారిక ఆమోదాన్ని ఇవ్వడానికి ముందు బిల్లులోని కొన్ని అంశాలపై వివరణ కోరడంలో రాష్ట్రపతి విచక్షణను ఉపయోగించవచ్చు. ఈ విచక్షణాధికారం రాష్ట్రపతి యొక్క పాత్ర యొక్క కీలకమైన అంశం, ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని ఆలోచనాత్మకంగా సమీక్షించేలా చేస్తుంది. శాసన బిల్లులతో నేరుగా సంబంధం లేనప్పటికీ, తక్షణ చర్య అవసరం ఉంటే, పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు ఆర్డినెన్స్లను జారీ చేసే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 123 రాష్ట్రపతికి ఇస్తుంది. ఈ ఆర్డినెన్స్ లు పార్లమెంటు చట్టం వలె అదే శక్తి మరియు ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి, కానీ పార్లమెంటు తిరిగి సమావేశమైనప్పుడు తదుపరి ఆమోదం అవసరం. ఈ సందర్భంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర తాత్కాలిక శాసనాధికారంగా పనిచేస్తుంది, ఇది కార్యనిర్వాహక మరియు శాసన శాఖల మధ్య రాజ్యాంగ సమతుల్యతను నొక్కి చెబుతుంది. శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి ప్రమేయం ఏకపక్ష లేదా రాజ్యాంగ విరుద్ధమైన చట్టాలకు వ్యతిరేకంగా

రాజ్యాంగ రక్షణగా పనిచేస్తుంది. రాజ్యాంగ చట్రానికి విరుద్ధంగా ఉన్న చట్టాలను అమలు చేయకుండా నిరోధించడానికి రాష్ట్రపతి తుది పరీక్షగా వ్యవహరిస్తారు. ప్రతి బిల్లును జాగ్రత్తగా పరిశీలించాల్సిన బాధ్యత భారత రాజ్యాంగ పీఠికలో పేర్కొన్న న్యాయం, స్వేచ్ఛ, సమానత్వ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉంటుంది. భారతదేశంలో రాష్ట్రపతి సమ్మతికి సంబంధించిన రాజ్యాంగ నిబంధనలు స్పష్టమైన అధికారాల సమతుల్యతను ప్రతిబింబిస్తాయి, వివరణ కోరే విచక్షణను నిలుపుకుంటూనే రాష్ట్రపతి యొక్క అధికారిక పాత్రను నొక్కి చెబుతాయి. ఈ నిబంధనలు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాల పట్ల నిబద్ధతను నొక్కిచెబుతున్నాయి, రూపొందించిన చట్టాలు రాజ్యాంగ విలువలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూస్తాయి మరియు వైవిధ్యమైన మరియు శక్తివంతమైన భారతదేశం యొక్క విస్తృత ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడతాయి.

7.2 రాష్ట్రపతిశాసనఅధికారాలు :

పార్లమెంటును సమావేశపరిచే లేదా వాయిదా వేసే అధికారం, లోక్ సభను రద్దు చేసే అధికారం ఆయనకు ఉంది. లోక్ సభ స్పీకర్ అధ్యక్షతన ఉభయ సభల సంయుక్త సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ప్రతి సాధారణ ఎన్నికల తరువాత మొదటి సెషన్ ప్రారంభంలో, అలాగే ప్రతి సంవత్సరం మొదటి సెషన్లో పార్లమెంటును ఉద్దేశించి ప్రసంగించే హక్కు ఆయనకు ఉంది. పార్లమెంటులో పెండింగ్ లో ఉన్న బిల్లుకు సంబంధించినదైనా, మరేదైనా సరే పార్లమెంటు సభలకు సందేశాలు పంపే అధికారం ఆయనకు ఉంది. స్పీకర్, డిప్యూటీ స్పీకర్ పదవులు ఖాళీగా ఉన్నప్పుడు లోక్ సభ కార్యకలాపాలకు అధ్యక్షత వహించేందుకు ఏ సభ్యుడినైనా నియమించే అధికారం ఆయనకు ఉంటుంది. అదేవిధంగా చైర్మన్, డిప్యూటీ చైర్మన్ పదవులు ఖాళీ అయితే సభా కార్యక్రమాలకు అధ్యక్షత వహించేందుకు రాజ్యసభ సభ్యుడిని నియమించవచ్చు. సాహిత్యం, సైన్స్, కళ, సామాజిక సేవలో ప్రత్యేక పరిజ్ఞానం లేదా ఆచరణాత్మక అనుభవం ఉన్న వారి నుంచి 12 మంది రాజ్యసభ సభ్యులను ఆయన నియమిస్తారు. ఆంగ్లో ఇండియన్ కమ్యూనిటీకి చెందిన ఇద్దరిని లోక్ సభకు నియమించే అధికారం ఆయనకు ఉంది. పార్లమెంటు సభ్యుల అనర్హతలపై ఎన్నికల సంఘంతో సంప్రదింపులు జరిపి నిర్ణయాలు తీసుకుంటారు. కొన్ని రకాల బిల్లులను పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టాలంటే ఆయన ముందస్తు సిఫార్సు లేదా అనుమతి అవసరం.

ఉదాహరణకు – కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుండి ఖర్చుకు సంబంధించిన బిల్లు, లేదా రాష్ట్ర సరిహద్దుల మార్పు లేదా కొత్త రాష్ట్ర ఏర్పాటుకు సంబంధించిన బిల్లు.

పార్లమెంటు ఆమోదం పొందిన తర్వాత ఒక బిల్లును రాష్ట్రపతికి పంపినప్పుడు, ఆయనకు మూడు ఎంపికలు ఉన్నాయి:

- బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయడం;
- బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలుపుదల చేయడం;
- బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం పార్లమెంటుకు తిరిగి పంపండి (ఇది ద్రవ్య బిల్లు కాకపోతే).
- అయితే సవరణలతో లేదా లేకుండా బిల్లును పార్లమెంటులో ప్రవేశపెడితే రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపాల్సి ఉంటుంది.

రాష్ట్ర శాసనసభ ఆమోదించిన బిల్లును రాష్ట్రపతి పరిశీలనకు గవర్నర్ రిజర్వ్ చేసినప్పుడు రాష్ట్రపతికి మూడు

ఆప్షన్లు ఉంటాయి.

- బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయడం;
- బిల్లుకు తన ఆమోదాన్ని నిలుపుదల చేయడం;
- బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం రాష్ట్ర శాసనసభకు తిరిగి పంపమని గవర్నర్ ను ఆదేశించండి (ఇది ద్రవ్య బిల్లు కాకపోతే).
- రాష్ట్ర శాసనసభలో బిల్లును తిరిగి ఆమోదించి, తిరిగి పరిశీలనకు పంపితే రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపాల్సిన అవసరం లేదని గమనించాలి.

పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేసే అధికారం ఆయనకు ఉంటుంది. ఈ ఆర్డినెన్స్ లను తిరిగి సమావేశమైన ఆరు వారాల్లోగా పార్లమెంటు ఆమోదించాలి. ఆయన ఎప్పుడైనా ఆర్డినెన్స్ ను ఉపసంహరించుకోవచ్చు. కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్, యూనియన్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్, ఫైనాన్స్ కమిషన్ తదితరుల నివేదికలను ఆయన పార్లమెంటుకు సమర్పిస్తారు. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు, లక్షద్వీప్, దాద్రా నగర్ హవేలీ, డామన్ అండ్ డయ్యూ, లడఖ్ లలో శాంతి, పురోగతి, సుపరిపాలన కోసం చట్టాలు చేసే అధికారం ఆయనకు ఉంది. పుదుచ్చేరి విషయానికొస్తే అసెంబ్లీని సస్పెండ్ చేసినప్పుడు లేదా రద్దు చేసినప్పుడు మాత్రమే నిబంధనల ద్వారా చట్టం చేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంటుంది.

7.3 రాష్ట్రపతి అంగీకారం :

కార్యనిర్వాహక, శాసన శాఖల మధ్య అంతరాన్ని సూచిస్తూ ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ యొక్క శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి సమ్మతి ఒక కీలకమైన దశ. ఒక బిల్లు శాసనసభ ఉభయ సభలను విజయవంతంగా నావిగేట్ చేసిన తరువాత, అది దేశాధినేత – రాష్ట్రపతిచే తుది అంచనాకు లోనవుతుంది. ప్రతిపాదిత చట్టాలు రాజ్యాంగ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా, దేశ ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడేలా ఈ కీలక పాత్రను రూపొందించారు. రాష్ట్రపతి సమ్మతి చుట్టూ ఉన్న రాజ్యాంగ నిబంధనలు ప్రధానంగా ఆర్టికల్ 111 మరియు 123 లో పొందుపరచబడ్డాయి, ఇవి చట్టాల సృష్టి మరియు అమలులో రాష్ట్రపతి ప్రమేయానికి ఒక ఫ్రేమ్వర్క్ను అందిస్తాయి.

7.3.1 ఆర్టికల్ 111 – రాష్ట్రపతి ఆమోదం :

పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించిన బిల్లులకు రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేసే ప్రక్రియను ఆర్టికల్ 111 వివరిస్తుంది. లోక్ సభ (హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్) మరియు రాజ్యసభ (కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్) నుండి ఆమోదం పొందిన తరువాత, రాష్ట్రపతికి మూడు ఎంపికలు ఉన్నాయి: వారి ఆమోదాన్ని ఇవ్వడం, ఆమోదాన్ని నిలిపివేయడం లేదా పాకెట్ వీటో అధికారం అని కూడా పిలువబడే బిల్లును తిరిగి ఇవ్వడం. ప్రధాన మంత్రి నేతృత్వంలోని మంత్రిమండలి సలహాను అనుసరించి, ఆమోదాన్ని మంజూరు చేయడం లేదా నిలిపివేయడంలో అధ్యక్షుడి పాత్ర ఎక్కువగా సంప్రదాయబద్ధంగా ఉంటుంది. అయితే, ఈ రాజ్యాంగ కర్తవ్యం పూర్తిగా రబ్బరు స్టాంపింగ్ కాదు; అధికారిక ఆమోదాన్ని ఇవ్వడానికి ముందు బిల్లులోని కొన్ని అంశాలపై వివరణ కోరడంలో రాష్ట్రపతి విచక్షణను ఉపయోగించవచ్చు. ఈ విచక్షణాధికారం రాష్ట్రపతి యొక్క పాత్ర యొక్క కీలకమైన అంశం, ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని ఆలోచనాత్మకంగా సమీక్షించేలా చేస్తుంది.

7.3.2 అధ్యక్షుడి పాకెట్ వీటో అధికారం :

పాకెట్ వీటో అనేది ఒక శాసనాధికారం, ఇది **రాష్ట్రపతి ఎటువంటి చర్య తీసుకోకుండా (దానిని తన జేబులో ఉంచుకోకుండా)** ఒక **బిల్లుపై అధికారాన్ని ఉపయోగించడానికి అనుమతిస్తుంది. భారత రాష్ట్రపతి వీటో అధికారం భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 111 ద్వారా పాలించబడుతుంది** . రాష్ట్రపతి ఈ బిల్లుపై ఏ గడువులోగా వ్యవహరించాలో రాజ్యాంగం ఎలాంటి కాలపరిమితి ఇవ్వలేదు. అందువల్ల, రాష్ట్రపతి తన పాకెట్ వీటోను ఉపయోగిస్తారు, అక్కడ అతను బిల్లుపై చర్య తీసుకోవలసిన అవసరం లేదు. భారత రాష్ట్రపతి వీటో అధికారం గురించి వాస్తవాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

- రాష్ట్రపతి తన జేబు వీటోను ఉపయోగించినప్పుడు, బిల్లును నిరవధికంగా నిలిపివేస్తారు.
- ఆయన బిల్లును తిరస్కరించరు, పునఃపరిశీలించడానికి తిరిగి పంపరు.
- రాజ్యాంగం ప్రకారం బిల్లుపై చర్యలు తీసుకోవడానికి రాష్ట్రపతికి కాలపరిమితి ఇవ్వలేదు. ఫలితంగా, బిల్లుపై చర్య తీసుకోకుండా ఉండటానికి అధ్యక్షుడు తన జేబు వీటోను ఉపయోగిస్తాడు.
- చట్టాన్ని తిరిగి పంపడానికి 10 రోజుల సమయం ఉన్న అమెరికా అధ్యక్షుడి **మాదిరిగా కాకుండా**, భారత అధ్యక్షుడికి అలాంటి గడువు లేదు.
- **ఉదా:** భారత రాష్ట్రపతి ఇంతకు ముందు తన వీటో అధికారాన్ని ఉపయోగించారు. 1986లో అధ్యక్షుడు జైల్ సింగ్ తన జేబు వీటోను ఉపయోగించారు.
- 1982 నుండి 1987 వరకు భారత రాష్ట్రపతి పాకెట్ వీటో అధికారాన్ని ఉపయోగించి **భారత తపాలా కార్యాలయ (సవరణ) బిల్లు** చట్టంగా మారకుండా నిరోధించారు.
- రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లు **విషయంలో రాష్ట్రపతికి వీటో అధికారం లేదు.**
- **1971 నాటి 24వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం** ప్రకారం రాజ్యాంగ సవరణ బిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలపాల్సి ఉంటుంది.

7.3.4 రాజ్యాంగనిబంధనలు :

- రాజ్యాంగంలోని 111వ అధికరణం వివిధ సందర్భాల్లో అధ్యక్షుని వీటో అధికారాన్ని ఉపయోగించడానికి సూత్రాలను ఏర్పరుస్తుంది.
- ఆర్టికల్ 111 ప్రకారం పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఒక బిల్లును ఆమోదించిన తర్వాత దానిని రాష్ట్రపతికి, రాష్ట్రపతికి అందజేయాలి.
  - బిల్లుకు ఆమోదం తెలపండి లేదా వీటో చేయండి.
  - అవునో కాదో చెప్పడానికి నిరాకరిస్తాడు.
  - బిల్లును (ద్రవ్యబిల్లు మినహాయించి) పునఃసమీక్షించాలన్న అభ్యర్థనతో పార్లమెంటుకు తిరిగి పంపుతుంది.

7.4 ఆర్టికల్ 123 – ఆర్డినెన్స్ తయారీ :

శాసన బిల్లులతో నేరుగా సంబంధం లేనప్పటికీ, తక్షణ చర్య అవసరం ఉంటే, పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు ఆర్డినెన్స్లను జారీ చేసే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 123 రాష్ట్రపతికి ఇస్తుంది. ఈ ఆర్డినెన్స్ లు పార్లమెంటు చట్టం వలె అదే శక్తి మరియు ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి, కానీ పార్లమెంటు తిరిగి సమావేశమైనప్పుడు తదుపరి ఆమోదం అవసరం. ఈ సందర్భంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర తాత్కాలిక శాసనాధికారంగా పనిచేస్తుంది, ఇది కార్యనిర్వాహక మరియు శాసన శాఖల మధ్య రాజ్యాంగ సమతుల్యతను నొక్కి చెబుతుంది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 123 ప్రకారం పార్లమెంటు విరామ సమయంలో ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంది. ఆర్డినెన్స్ లు తప్పనిసరిగా తాత్కాలిక చట్టాలు, ఇవి పార్లమెంటు చట్టం వలె అదే ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి కాని పరిమిత కాలానికి మాత్రమే చెల్లుబాటు అవుతాయి. దీనిని మంత్రిమండలి సలహా మేరకు రాష్ట్రపతి జారీ చేస్తారు.

- భారత రాష్ట్రపతికి ఆర్డినెన్స్ రూపొందించే అధికారం మూలాలు భారత ప్రభుత్వ చట్టం, 1935 లో ఉన్నాయి, ఇది వైస్రాయ్ శాసనమండలిల విరామ సమయంలో ఆర్డినెన్స్లను జారీ చేయడానికి వీలు కల్పించింది.
- ఈ నిబంధన 1950 లో భారత రాజ్యాంగాన్ని స్వీకరించినప్పుడు స్వతంత్ర భారతదేశానికి వారసత్వంగా వచ్చింది.
- అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడానికి ప్రభుత్వం అత్యవసరంగా చట్టాలను రూపొందించాల్సిన పరిస్థితులు ఉండవచ్చని రాజ్యాంగ నిర్మాతలు భావించారు, అందువల్ల ఆర్డినెన్స్ తయారీ అధికారాన్ని భారత రాజ్యాంగంలో చేర్చారు.
- రాజ్యాంగ పరిషత్తు చర్చల సమయంలో, రూపకర్తలు ఈ అధికారాన్ని విస్తృతంగా చర్చించారు, దాని పరిధి, పరిమితులు మరియు దుర్వినియోగం కాకుండా చూసుకోవాల్సిన అవసరాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకున్నారు.
- ఈ అధికారాన్ని యథేచ్ఛగా ఉపయోగించకుండా నిరోధించాల్సిన అవసరాన్ని సమతుల్యంగా, అవసరమైనప్పుడు త్వరితగతిన పనిచేయడానికి కార్యనిర్వాహక వర్గాన్ని అనుమతించడం యొక్క ప్రాముఖ్యతను గుర్తించారు.

7.4.1 రాష్ట్రపతి అధికారాలు కల్పిస్తూ ఆర్డినెన్స్ :

భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 123 ప్రకారం పార్లమెంటు విరామ సమయంలో ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంది. ఒక సభ మాత్రమే సమావేశాలు ఉన్నప్పుడు ఆర్డినెన్స్ జారీ చేయవచ్చు, ఎందుకంటే చట్టాన్ని ఒక సభ మాత్రమే ఆమోదించకుండా రెండు సభలు ఆమోదించగలవు. ఉభయ సభలు జరుగుతున్నప్పుడు తెచ్చిన ఆర్డినెన్స్ చెల్లదు. అందువల్ల రాష్ట్రపతికి అధికారం కల్పించే ఆర్డినెన్స్ చట్టానికి సమాంతర అధికారం కాదు. ఆర్డినెన్స్ లను తిరిగి ప్రవేశపెట్టిన ఆరు వారాల్లోగా పార్లమెంటు ఆమోదించాలి. పార్లమెంటు ఉభయ సభలు దీనికి వ్యతిరేకంగా తీర్మానాలు చేస్తే నిర్ణీత ఆరు వారాల కంటే ముందే అవి పనిచేయడం మానేస్తాయి. అందువల్ల పార్లమెంటు

ఆమోదం పొందని పక్షంలో ఆర్డినెన్స్ గరిష్ట జీవితకాలం ఆరు నెలలు, ఆరు వారాలు. ఒక ఆర్డినెన్స్ పార్లమెంటు ఆమోదం పొందకుండానే రద్దయితే, అది పనిచేయడానికి ముందు దాని కింద చేసిన చట్టాలు పూర్తిగా చెల్లుబాటు అవుతాయి మరియు ప్రభావవంతంగా ఉంటాయి. ఆర్డినెన్స్ ను రాష్ట్రపతి ఎప్పుడైనా **ఉపసంహరించుకోవచ్చు**. అయితే, ఆర్డినెన్స్ రూపొందించే అధికారం ఆయన విచక్షణాధికారం కాదు. ప్రధాని నేతృత్వంలోని మంత్రిమండలి సలహా మేరకే ఆర్డినెన్స్ జారీ చేయడం లేదా ఉపసంహరించుకోవడం చేయవచ్చు. పార్లమెంటు యొక్క ఏదైనా చట్టాన్ని, పన్ను చట్టాలను కూడా సవరించవచ్చు లేదా రద్దు చేయవచ్చు. కానీ రాజ్యాంగాన్ని సవరించడానికి ఇది జారీ చేయబడదు. పార్లమెంటు చట్టాలు చేయగల అంశాలపై మాత్రమే ఆర్డినెన్స్ జారీ చేయవచ్చు. దీనికి పార్లమెంటు చట్టంతో సమానమైన పరిమితులు ఉన్నాయి.ఉదాహరణకు, ఆర్డినెన్స్ ఏ ప్రాథమిక హక్కులను హరించజాలదు.

7.4.2 రాష్ట్రపతి అధికారాలు కల్పించే ఆర్డినెన్స్ కు పరిమితులు :

తాత్కాలిక స్వభావం :

పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు అత్యవసర పరిస్థితులను పరిష్కరించడానికి ఆర్డినెన్స్ లు ఉద్దేశించబడ్డాయి. అవి తాత్కాలిక స్వభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి మరియు తిరిగి సమావేశమైన తర్వాత నిర్దిష్ట వ్యవధిలో పార్లమెంటు ఉభయ సభలు ఆమోదించాలి. ఆమోదం లభించకపోతే అవి పనిచేయడం మానేస్తాయి.

పార్లమెంటు విరామ సమయంలో మాత్రమే జారీ చేయవచ్చు :

రెండు లేదా ఏదైనా ఒక సభ సమావేశాలు లేనప్పుడు మాత్రమే ఆర్డినెన్స్ జారీ చేయవచ్చు. ఉభయ సభలు జరుగుతున్నప్పుడు తెచ్చిన ఆర్డినెన్స్ చెల్లదు.

రాజ్యాంగాన్ని సవరించడానికి ఉపయోగించలేము :

రాజ్యాంగాన్ని సవరించడానికి దీనిని జారీ చేయలేము.రాజ్యాంగంలో నిర్దేశించిన సవరణ ప్రక్రియ ద్వారా రాజ్యాంగంలో ఏవైనా మార్పులు చేయాలి.

పార్లమెంటరీ ఆధిపత్యం :

ఆర్డినెన్స్ లకు చట్ట బలం ఉన్నప్పటికీ, అవి పార్లమెంటు ఆధిపత్యానికి లోబడి ఉంటాయి. పార్లమెంటు సమావేశమైన తర్వాత, అది ఆర్డినెన్స్ను సవరించవచ్చు లేదా రద్దు చేయవచ్చు, తద్వారా రాష్ట్రపతి ఆర్డినెన్స్ తయారీ అధికారం యొక్క వ్యవధి మరియు పరిధిని పరిమితం చేయవచ్చు.

జ్యుడీషియల్ రివ్యూకు లోబడి :

ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేసే అధికారం రాష్ట్రపతికి న్యాయ సమీక్షకు లోబడి ఉంటుంది. **కూపర్ కేసులో (1970)** సుప్రీంకోర్టు దురుద్దేశంతో రాష్ట్రపతి సంతృప్తిని కోర్టులో ప్రశ్నించవచ్చని అభిప్రాయపడింది.

7.4.3 తాజాగా రాష్ట్రపతి జారీ చేసిన ఆర్డినెన్స్ :

క్రిమినల్ లా (సవరణ) ఆర్డినెన్స్, 2018 :

12 సంవత్సరాల కంటే తక్కువ వయస్సు ఉన్న బాలికలపై అత్యాచారాలకు పాల్పడేవారికి మరణశిక్షను మరియు అత్యాచారానికి కనీస శిక్షను ఏడు నుండి పది సంవత్సరాలకు పెంచింది.

ముస్లిం మహిళల (వివాహ హక్కుల పరిరక్షణ) ఆర్డినెన్స్, 2019:

ఇది భారతదేశంలోని ముస్లింలలో తక్షణ ట్రిపుల్ తలాక్ (తలాక్-ఎ-బిద్దత్) ఆచారాన్ని నేరంగా పరిగణించింది. ఆ తర్వాత ఆర్డినెన్స్ స్థానంలో బిల్లును ప్రవేశపెట్టి పార్లమెంట్ ఉభయ సభలు ఆమోదించాయి.

పౌరసత్వ (సవరణ) ఆర్డినెన్స్, 2019:

2014 డిసెంబర్ 31 లేదా అంతకు ముందు ఆఫ్ఘనిస్తాన్, బంగ్లాదేశ్ మరియు పాకిస్తాన్ నుండి భారతదేశంలోకి ప్రవేశించిన హిందూ, సిక్కు, బౌద్ధ, జైన, పార్శీ మరియు క్రిస్టియన్ కమ్యూనిటీలకు చెందిన అక్రమ వలసదారులకు పౌరసత్వం ఇవ్వడానికి 1955 పౌరసత్వ చట్టాన్ని సవరించింది.

ఎపిడమిక్ డిసీజెస్ (సవరణ) ఆర్డినెన్స్ 2020:

ఎపిడెమిక్ డిసీజెస్ యాక్ట్, 1897 ను సవరించింది, ఇది వైద్యులు లేదా ఆరోగ్య కార్యకర్తలపై దాడి చేసేవారిని శిక్షించే ఏర్పాట్లను చేర్చింది. **వ్యవసాయ మార్కెటింగ్ లో సంస్కరణల కోసం 2020లో** రైతు ఉత్పత్తుల వాణిజ్యం, వాణిజ్యం (ప్రోత్సాహం, సౌలభ్యం) ఆర్డినెన్స్, ధరల హామీ, వ్యవసాయ సేవలపై రైతు (సాధికారత, రక్షణ) ఒప్పందం ఆర్డినెన్స్, నిత్యావసర వస్తువుల చట్టాన్ని సవరించే ఆర్డినెన్స్ తీసుకొచ్చారు.

7.5 రాష్ట్రపతి నిర్ణయం:

రాష్ట్రపతి నిర్ణయంలో మూడు ఆప్షన్లు ఉంటాయి :

(ఎ) ఆమోదం తెలపడం

(బి) సమ్మతిని నిలిపివేయడం లేదా

(సి) పునఃపరిశీలన కొరకు బిల్లును తిరిగి పంపడం

ఈ ఎంపికలను ఉదాహరణలతో వాటి ఆచరణాత్మక చిక్కులను అర్థం చేసుకోవడానికి అన్వేషిద్దాం.

బిల్లును స్వీకరించిన తరువాత, రాష్ట్రపతికి మూడు విభిన్న ఎంపికలు ఇవ్వబడతాయి, ప్రతి ఒక్కటి గణనీయమైన పరిణామాలను కలిగి ఉంటాయి. మొదటిది, రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేయవచ్చు, తప్పనిసరిగా బిల్లును ఆమోదించి చట్టంగా మార్చడానికి అనుమతించవచ్చు. ప్రత్యామ్నాయంగా రాష్ట్రపతి బిల్లును పూర్తిగా తిరస్కరిస్తూ ఆమోదాన్ని నిలిపివేయవచ్చు. మూడవ ఎంపికలో బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం శాసనసభకు తిరిగి పంపడం ఉంటుంది, బహుశా ఆందోళనలు లేదా మరింత వివరణ అవసరం కావచ్చు. అధ్యక్షుడికి పరిగణనలు సాధారణ అవును లేదా కాదు అనే నిర్ణయానికి మించి ఉంటాయి. ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క నిర్దిష్ట అంశాలను స్పష్టం చేయడానికి దేశాధినేత చట్టసభలతో చర్చలో పాల్గొనవచ్చు లేదా అదనపు సమాచారాన్ని కోరవచ్చు. ఇది నిర్ణయం తీసుకునే ప్రక్రియ యొక్క ఖచ్చితమైన స్వభావాన్ని నొక్కిచెబుతుంది, దేశం యొక్క చట్టపరమైన భూభాగాన్ని రూపొందించడంలో సమాచార ఎంపికల ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది. భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో, ఒక బిల్లు పార్లమెంటు ఉభయ సభలను విజయవంతంగా ఆమోదించిన తర్వాత, అది తుది దశ ఆమోదం కోసం రాష్ట్రపతికి చేరుతుంది.

సమ్మతి ఇవ్వండి (ఆప్షన్ ఎ):

రాష్ట్రపతి ఒక బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయాలని నిర్ణయించినప్పుడు, వారు ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని ఆమోదించి,

అంగీకరిస్తున్నారని అర్థం. ఈ బిల్లు రాజ్యాంగ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉందని, దేశ ప్రయోజనాలకు మేలు చేస్తుందనే నమ్మకాన్ని ఈ నిర్ణయం ప్రతిబింబిస్తుంది. రాష్ట్రపతి ఒక బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేయాలని నిర్ణయించుకున్నప్పుడు, వారు ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని ఆమోదించారని మరియు అంగీకరిస్తున్నారని అర్థం. ముఖ్యంగా రాజ్యాంగ సూత్రాలకు, మంత్రిమండలి సలహాలకు అనుగుణంగా బిల్లు ఉన్నప్పుడు ఇది సర్వసాధారణ పరిణామం. ఈ బిల్లు చట్టంగా మారి దేశవ్యాప్తంగా అమల్లోకి రావడానికి రాష్ట్రపతి ఆమోదం కీలక అడుగు. ఆర్థిక వ్యవస్థలో పారదర్శకత, సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించే లక్ష్యంతో ఆర్థిక సంస్కరణలకు సంబంధించిన బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించిందనుకోండి. ఈ బిల్లు దేశ ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా ఉందని, రాజ్యాంగ నిబంధనలకు లోబడి ఉందని రాష్ట్రపతి భావిస్తే, వారు తమ ఆమోదాన్ని ఇవ్వవచ్చు, బిల్లు చట్టంగా మారడానికి అనుమతిస్తుంది.

ఉదా: గూడ్స్ అండ్ సర్వీసెస్ టాక్స్ (జీఎస్టీ) బిల్లు, 2017

- భారతదేశ పరోక్ష పన్నుల వ్యవస్థను ఏకీకృతం చేయడమే జిఎస్ టి బిల్లు లక్ష్యం. క్షుణ్ణంగా పరిశీలించిన రాష్ట్రపతి ఈ పరివర్తన చట్టానికి ఆమోదముద్ర వేశారు. ఈ నిర్ణయం రాష్ట్రాలలో పన్నులను క్రమబద్ధీకరించే సమగ్ర పన్ను సంస్కరణకు ఆమోదం తెలిపింది.

సమ్మతిని నిలిపివేయండి (ఆప్షన్ బి):

ఈ బిల్లు రాజ్యాంగ నిబంధనలకు అనుగుణంగా లేదని రాష్ట్రపతి భావిస్తే లేదా దాని పర్యవసానాల గురించి ఆందోళన వ్యక్తం చేస్తే, వారు ఆమోదాన్ని నిలిపివేయడానికి ఎంచుకోవచ్చు. ఈ నిర్ణయం రాజ్యాంగ మౌలిక సూత్రాలకు విరుద్ధమైన చట్టాల అమలుకు చెక్ పెడుతుంది. ఆమోదాన్ని నిలిపివేసిన సందర్భంలో, రాష్ట్రపతి బిల్లును ఆమోదించడానికి నిరాకరిస్తారు, ఇది చట్టంగా మారకుండా నిరోధిస్తుంది. రాష్ట్రపతి జాగ్రత్తగా పరిశీలించిన తరువాత, రాజ్యాంగ లేదా చట్టపరమైన సమస్యలను కనుగొంటే, లేదా ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క సంభావ్య ప్రతికూల ప్రభావం గురించి ఆందోళనలు ఉంటే ఇది జరగవచ్చు. తగిన హేతుబద్ధత లేకుండా పౌరుల కొన్ని ప్రాథమిక హక్కులను హరించడానికి ఉద్దేశించిన బిల్లును రాష్ట్రపతికి సమర్పించిన సందర్భాన్ని పరిశీలించండి. ఈ బిల్లు రాజ్యాంగ విరుద్ధమని లేదా వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు ముప్పు అని రాష్ట్రపతి భావిస్తే, వారు ఆమోదాన్ని నిలుపుదల చేయడానికి ఎంచుకోవచ్చు, ఇది ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని తిరస్కరించడాన్ని సూచిస్తుంది.

ఉదాహరణ: నేషనల్ టెర్రరిజం సెంటర్ (ఎన్ సిటిసి) బిల్లు, 2013

ఎన్ సిటిసి బిల్లు కేంద్రీకృత ఉగ్రవాద నిరోధక సంస్థను ఏర్పాటు చేయాలని ప్రతిపాదించింది. అయితే ఫెడరలిజం, ఏజెన్సీకి ఇచ్చిన అధికారాలపై ఆందోళన వ్యక్తం చేస్తూ రాష్ట్రపతి ఆమోదాన్ని నిలిపివేశారు. ఈ నిర్ణయం అధికారాల సమతుల్యతకు భంగం కలిగించే చట్టం ఆమోదం పొందకుండా నిరోధించడంలో అధ్యక్షుడి పాత్రను ఎత్తిచూపింది.

పునఃపరిశీలన కొరకు బిల్లును రిటర్న్ చేయండి (ఆప్షన్ సి):

నిర్దిష్ట ఆందోళనలు, అస్పష్టతలు లేదా తదుపరి పరిశీలన అవసరం ఉంటే బిల్లును పునఃపరిశీలన కోసం తిరిగి పంపే అధికారాన్ని రాష్ట్రపతి ఉపయోగించవచ్చు. ప్రతిపాదిత చట్టంలో సంభావ్య లోపాలను పరిష్కరించడానికి

కార్యనిర్వాహక మరియు శాసన శాఖల మధ్య సహకార విధానాన్ని ఈ ఎంపిక అనుమతిస్తుంది.

ఉదా : అవినీతి నిరోధక (సవరణ) బిల్లు, 2014

- అవినీతి నిరోధక సవరణ బిల్లు-2014ను సమీక్షించిన రాష్ట్రపతి కొన్ని నిబంధనలపై ఆందోళన వ్యక్తం చేశారు. అవినీతి నిరోధక చట్టం సమర్ధతను నిర్ధారించడానికి దాని ప్రాముఖ్యతను నొక్కిచెప్పి, పునఃపరిశీలన కోసం సూచనలతో బిల్లును పార్లమెంటుకు తిరిగి పంపారు.

ఈ మూడు ఎంపికలు సమిష్టిగా శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి తీసుకునే జాగ్రత్తగా మరియు పరిగణనలోకి తీసుకునే విధానాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. చేసిన చట్టాలు రాజ్యాంగ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉండటమే కాకుండా దేశ విస్తృత ప్రయోజనాలు, శ్రేయస్సును దృష్టిలో ఉంచుకుని పనిచేస్తాయి. ఈ విషయంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతకు దోహదం చేస్తుంది, శాసనాధికారాన్ని ఏకపక్షంగా లేదా రాజ్యాంగ విరుద్ధంగా ఉపయోగించడాన్ని నిరోధిస్తుంది. ప్రతి నిర్ణయం రాజ్యాంగ చట్రాన్ని నిలబెట్టడానికి మరియు చట్టం చేయబడిన చట్టాలు న్యాయం, సమానత్వం మరియు దేశ మొత్తం శ్రేయస్సు యొక్క సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూడటానికి అధ్యక్షుడి నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది.

7.6 రాష్ట్రపతికి పరిగణనలు :

ఒక బిల్లుకు ఆమోదముద్ర వేసే ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతికి ఉన్న పరిగణనలు బహుముఖంగా ఉంటాయి, ఇది రాజ్యాంగ సూత్రాల పట్ల మరియు దేశ శ్రేయస్సు పట్ల నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ పరిగణనలను మరింత వివరంగా పరిశీలిద్దాం:

- రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేసే ముందు కొన్ని అంశాలపై వివరణ కోరవచ్చు.
- ఈ నిర్ణయం సాధారణంగా రాజ్యాంగబద్ధత మరియు దేశం యొక్క మొత్తం శ్రేయస్సుపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

1. వివరణ కోరడం :

ఆమోదం తెలిపే ముందు రాష్ట్రపతి బిల్లులోని నిర్దిష్ట అంశాలపై స్పష్టత కోరే హక్కును వినియోగించుకోవచ్చు. ప్రతిపాదిత చట్టం యొక్క సంక్లిష్టతలు మరియు సంభావ్య చిక్కులను అర్థం చేసుకోవడానికి ఇది జాగ్రత్తగా మరియు జిజ్ఞాసాత్మక విధానాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. వివరణ కోరడం ద్వారా, రాష్ట్రపతి బిల్లులోని నిబంధనలపై సమగ్ర అవగాహన ఉందని, ఏవైనా అనిశ్చితులు లేదా అస్పష్టతలను పరిష్కరిస్తారని నిర్ధారిస్తారు. నిఘా, సమాచార సేకరణపై సంక్లిష్ట నిబంధనలను పొందుపరుస్తూ జాతీయ భద్రతకు సంబంధించిన బిల్లును పార్లమెంటు ఆమోదించిందనుకోండి. ఈ విషయం యొక్క సున్నితత్వాన్ని గుర్తించిన రాష్ట్రపతి, ఈ బిల్లు వ్యక్తిగత గోప్యతా హక్కులను ఎలా పరిరక్షిస్తుందో మరియు భద్రతా చర్యలు మరియు పౌర స్వేచ్ఛల మధ్య సరైన సమతుల్యతను ఎలా నిర్ధారిస్తుందనే దానిపై వివరణ కోరవచ్చు.

2. రాజ్యాంగ పరిశీలన :

రాష్ట్రపతి నిర్ణయ ప్రక్రియ ప్రాథమికంగా బిల్లు రాజ్యాంగబద్ధతపై ఆధారపడి ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగ

సంరక్షకుడిగా వ్యవహరిస్తారు, ప్రతిపాదిత చట్టం భారత రాజ్యాంగంలో పొందుపరిచిన సూత్రాలు మరియు విలువలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూస్తారు. ప్రాథమిక హక్కులు, అధికారాల విభజన, ఇతర రాజ్యాంగ నిబంధనలతో దాని అమరికను నిర్ధారించడానికి బిల్లులోని అంశాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడం ఇందులో ఉంటుంది. అత్యవసర సమయాల్లో భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛపై పరిమితులను ప్రతిపాదించే బిల్లును పరిశీలించండి. ఈ బిల్లును మూల్యాంకనం చేసేటప్పుడు, ఇటువంటి పరిమితులు ప్రాథమిక హక్కులకు రాజ్యాంగ రక్షణలకు అనుగుణంగా ఉన్నాయా మరియు ప్రతిపాదిత చర్యలు రాజ్యాంగ చట్రంలో సమర్థనీయమైనవా అని రాష్ట్రపతి పరిశీలిస్తారు.

3. దేశ సమగ్ర శ్రేయస్సు :

న్యాయపరమైన అంశాలకు అతీతంగా రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేయడం దేశ సమగ్ర శ్రేయస్సుపై విస్తృత దృక్పథంతో ముడిపడి ఉంది. ఇది చట్టం యొక్క సంభావ్య సామాజిక, ఆర్థిక మరియు రాజకీయ ప్రభావాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. ప్రతిపాదిత చట్టం దేశ పురోగతికి, సామరస్యానికి సానుకూలంగా దోహదం చేస్తుందని, పౌరుల ప్రయోజనాలను నిలబెట్టే వాతావరణాన్ని పెంపొందిస్తుందని రాష్ట్రపతి పేర్కొన్నారు. ఆర్థిక సంస్కరణలపై ఒక బిల్లు దృష్టి సారిస్తే, వృద్ధిని ప్రేరేపించడానికి, ఉపాధిని సృష్టించడానికి మరియు దేశ మొత్తం ఆర్థిక శ్రేయస్సును పెంచడానికి దాని సామర్థ్యాన్ని రాష్ట్రపతి పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. ఈ సమగ్ర మూల్యాంకనం దేశ అభివృద్ధికి చట్టం సానుకూలంగా దోహదం చేస్తుందని నిర్ధారిస్తుంది. రాష్ట్రపతి యొక్క పరిగణనలు శాసన ప్రక్రియకు సమతుల్యమైన మరియు సమగ్రమైన విధానాన్ని కలిగి ఉంటాయి. వివరణ కోరడం ద్వారా, రాజ్యాంగ సూత్రాలను నిలబెట్టడం ద్వారా, దేశ శ్రేయస్సుకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం ద్వారా, పౌరుల ప్రయోజనాలను పరిరక్షించడంలో మరియు భారతదేశ ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో చట్టాలను న్యాయబద్ధంగా అమలు చేసేలా చూడటంలో రాష్ట్రపతి కీలక పాత్ర పోషిస్తారు.

7.7 రాజ్యాంగ రక్షణలు :

ఏకపక్ష లేదా రాజ్యాంగ విరుద్ధమైన చట్టాలకు వ్యతిరేకంగా రాష్ట్రపతి జోక్యం రాజ్యాంగ రక్షణగా పనిచేస్తుంది. శాసన ప్రక్రియలో అంతిమ పరీక్షగా వ్యవహరించడం ద్వారా రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగ సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తారు. నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియ ఏకపక్షం కాదు. బదులుగా, ఇది బిల్లు యొక్క కంటెంట్, రాజ్యాంగ విలువలతో దాని అమరిక మరియు దేశ శ్రేయస్సుపై సంభావ్య ప్రభావాల సమగ్ర పరిశీలనను కలిగి ఉంటుంది. సారాంశంలో, రాష్ట్ర పునాది సూత్రాలను బలహీనపరిచే చట్టాలను అమలు చేయకుండా నిరోధించడానికి రాష్ట్రపతి సమ్మతి ఒక కీలకమైన యంత్రాంగంగా పనిచేస్తుంది. ఈ నిశిత పరిశీలన ప్రతిపాదిత చట్టం రాజ్యాంగ స్ఫూర్తికి కట్టుబడి ఉందని నిర్ధారిస్తుంది, దేశానికి సమతుల్యమైన మరియు న్యాయమైన చట్ట చట్రాన్ని పెంపొందిస్తుంది. ఈ ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి పాత్ర ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోని అధికారాల సున్నితమైన సమతుల్యతను ప్రతిబింబిస్తుంది, ప్రజల ప్రయోజనాలను పరిరక్షించడానికి కార్యనిర్వాహక మరియు శాసన శాఖల మధ్య సహకార ప్రయత్నాన్ని నొక్కి చెబుతుంది.

7.8 గెజిట్ నోటిఫికేషన్ :

గెజిట్ నోటిఫికేషన్ భారతదేశంలో ఒక బిల్లు యొక్క శాసన ప్రయాణంలో ముగింపు దశను సూచిస్తుంది.

పారదర్శకత, సమాచార వ్యాప్తి, చట్టబద్ధ చట్టాన్ని చట్టబద్ధంగా అమలు చేయడంలో ఈ దశ కీలకం. గెజిట్ ఆఫ్ ఇండియా అనేది ఒక పబ్లిక్ జర్నల్ మరియు భారత ప్రభుత్వం యొక్క అధీకృత చట్టపరమైన డాక్యుమెంట్, ఇది గృహనిర్మాణం మరియు పట్టణ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ యొక్క సబార్డినేట్ కార్యాలయమైన డిపార్ట్మెంట్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్ ద్వారా వారానికి ఒకసారి ప్రచురించబడుతుంది. గెజిట్ ను గవర్నమెంట్ ఆఫ్ ఇండియా ప్రెస్ ముద్రిస్తుంది. ప్రభుత్వ పత్రికగా గెజిట్ ప్రభుత్వం నుంచి అధికారిక నోటీసులను ముద్రిస్తుంది. గెజిట్ లో సమాచారాన్ని ప్రచురించడం చట్టబద్ధమైన అవసరం, దీని ద్వారా అధికారిక పత్రాలు అమల్లోకి వస్తాయి మరియు పబ్లిక్ డొమైన్ లోకి ప్రవేశిస్తాయి. సాధారణ గెజిట్లను క్రమం తప్పకుండా వారంలో ఒక నిర్దిష్ట రోజున ప్రచురిస్తారు, అయితే ప్రచురించాల్సిన విషయాల అత్యవసరతను బట్టి ప్రతిరోజూ అసాధారణ గెజిట్లను ప్రచురిస్తారు.

7.9 గెజిట్ నోటిఫికేషన్ జారీ :

బిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదముద్ర వేసిన తర్వాత తదుపరి, చివరి దశ గెజిట్ నోటిఫికేషన్ జారీ చేయడం. గెజిట్, భారతీయ సందర్భంలో, చట్టాలు, నోటిఫికేషన్లు మరియు ప్రభుత్వ ప్రకటనల భాండాగారంగా పనిచేసే అధికారిక ప్రభుత్వ ప్రచురణను సూచిస్తుంది. ఒక నిర్దిష్ట బిల్లుకు సంబంధించిన గెజిట్ నోటిఫికేషన్లో చట్టం యొక్క శీర్షిక మరియు అది అధికారికంగా అమల్లోకి వచ్చిన తేదీ వంటి ముఖ్యమైన వివరాలు ఉంటాయి. పర్యావరణ పరిరక్షణ, సుస్థిరాభివృద్ధికి సంబంధించిన బిల్లుకు రాష్ట్రపతి ఆమోదం లభించిందనుకుందాం. ఈ చట్టం కోసం గెజిట్ నోటిఫికేషన్ దాని శీర్షిక (ఉదా. "పర్యావరణ పరిరక్షణ చట్టం") మరియు ఇది అధికారికంగా అమలు చేయదగిన తేదీని వివరిస్తుంది.

7.10 చట్టపరమైన ప్రభావం :

గెజిట్ నోటిఫికేషన్ జారీ చేయడం గణనీయమైన చట్టపరమైన చిక్కులను కలిగి ఉంటుంది మరియు చట్టం ఎప్పుడు అమల్లోకి వస్తుందో నిర్ణయిస్తుంది. గెజిట్ నోటిఫికేషన్లో పేర్కొన్న తేదీ నుంచి ఈ చట్టం అధికారికంగా అమల్లోకి వస్తుంది. ఈ తేదీ కీలకమైనది, ఎందుకంటే ఇది చట్టం యొక్క అనువర్తనానికి మరియు దేశ చట్టపరమైన చట్రంలో దాని విలీనానికి నాంది పలుకుతుంది. పర్యావరణ పరిరక్షణ చట్టం 2025 జనవరి 1 నుంచి అమల్లోకి వస్తుందని గెజిట్ నోటిఫికేషన్లో పేర్కొన్నట్లయితే, ఆ తేదీ నుంచి వ్యక్తులు, వ్యాపారాలు, ప్రభుత్వ సంస్థలు దాని నిబంధనలు, నిబంధనలకు కట్టుబడి ఉండాలి. చట్టపరమైన ప్రభావం చట్టం అమలు చేయడమే కాకుండా అమలు చేయదగిన మరియు కట్టుబడే సాధనంగా మారుతుంది.

7.11 పబ్లిక్ యాక్సెసబిలిటీ మరియు లీగల్ గా కట్టుబడి ఉండటం :

గెజిట్ నోటిఫికేషన్ చట్టాన్ని బహిర్గతం చేయడానికి మరియు పౌరులందరికీ అందుబాటులో ఉండటానికి ఒక సాధనంగా పనిచేస్తుంది. అధికారిక ప్రభుత్వ ప్రచురణగా, గెజిట్ విస్తృతంగా పంపిణీ చేయబడుతుంది మరియు ప్రజలు, న్యాయ నిపుణులు మరియు ఇతర భాగస్వాములచే యాక్సెస్ చేయవచ్చు. ఈ పారదర్శకత ప్రజాస్వామ్య సమాజంలో ప్రాథమికమైనది, పౌరులు వాటిని నియంత్రించే చట్టాల గురించి తెలుసుకోవడానికి అనుమతిస్తుంది. గెజిట్ నోటిఫికేషన్ను ఆన్లైన్లో మరియు ముద్రణలో ప్రచురించడం ద్వారా, వ్యక్తులు, వ్యాపారాలు మరియు న్యాయ

నిపుణులు పర్యావరణ పరిరక్షణ చట్టాన్ని సులభంగా యాక్సెస్ చేయవచ్చు మరియు సమీక్షించవచ్చు. ఈ ప్రాప్యత చట్టంతో అవగాహన మరియు సమ్మతిని పెంపొందిస్తుంది, ఇది బాగా తెలిసిన పౌరులకు దోహదం చేస్తుంది. గెజిట్ నోటిఫికేషన్ అనేది శాసన ప్రక్రియలో చివరి దశ, ఇది ఒక బిల్లును చట్టబద్ధంగా అమలు చేయగల చట్టంగా మారుస్తుంది. గెజిట్ లోని ఈ అధికారిక ప్రకటన పారదర్శకత, చట్టపరమైన సమర్థత మరియు విస్తృత ప్రాప్యతను నిర్ధారిస్తుంది, ఇది ప్రజాస్వామ్య మరియు బాగా తెలిసిన సమాజం యొక్క సూత్రాలను ప్రతిబింబిస్తుంది.

7.12 ముగింపు :

అంతిమంగా, భారతదేశ పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం గుండా ఒక బిల్లు ప్రయాణం ఒక కీలక ఘట్టంలో ముగుస్తుంది – రాష్ట్రపతి అంగీకారం. ఆర్టికల్ 111, 123 రాజ్యాంగ నిబంధనల ప్రకారం శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి పాత్ర కీలకమైన చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్ గా పనిచేస్తుంది. ఈ పాత్ర కేవలం లాంఛనప్రాయానికి మించి విస్తరించి, రాష్ట్రపతి వివరణ కోరడానికి మరియు ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని ఆలోచనాత్మకంగా సమీక్షించడానికి అనుమతించే విచక్షణాధికారాలను కలిగి ఉంటుంది. వస్తు, సేవల పన్ను (జీఎస్టీ) బిల్లు, జాతీయ ఉగ్రవాద నిరోధక కేంద్రం (ఎన్సీటీసీ) బిల్లు, అవినీతి నిరోధక (సవరణ) బిల్లుల ఉదాహరణలు రాష్ట్రపతి నిర్ణయాల ఆచరణాత్మక చిక్కులను నొక్కిచెబుతున్నాయి, ఈ ఎంపికలు రాజ్యాంగ సూత్రాలకు అనుగుణంగా ఉంటాయి మరియు దేశ పునాది విలువలను ఎలా పరిరక్షిస్తాయో చూపుతాయి. రాజ్యాంగంలో పేర్కొన్న విధంగా రాష్ట్రపతికి ప్రసాదించిన శాసన అధికారాలు, పార్లమెంటును పిలవడం లేదా వాయిదా వేయడం, ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేయడం మరియు కీలకమైన నియామకాలు చేయడం వంటి విస్తృత పాత్రను నొక్కి చెబుతాయి. ఈ అధికారాలు ప్రజాస్వామిక చట్రంలో తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతల సంక్లిష్ట రూపానికి దోహదం చేస్తాయి. రాష్ట్రపతికి సంబంధించిన పరిగణనలు, వివరణ కోరడం నుండి రాజ్యాంగ పరిశీలన వరకు, దేశ సమగ్ర శ్రేయస్సును నిర్ధారించేటప్పుడు రాజ్యాంగ విలువలను నిలబెట్టే నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తాయి. శాసన ప్రయాణం ముగింపును సూచించే గెజిట్ నోటిఫికేషన్, ఒక బిల్లును చట్టబద్ధంగా అమలు చేయగల చట్టంగా మారుస్తుంది. ఈ చర్య పారదర్శకత మరియు సమాచార వ్యాప్తిని నిర్ధారించడమే కాకుండా, పౌరులు అర్థం చేసుకోవడానికి మరియు కట్టుబడి ఉండటానికి చట్టాలను బహిరంగపరిచే ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను కూడా నొక్కి చెబుతుంది. సారాంశంలో, రాష్ట్రపతి సమ్మతి అధికారాల యొక్క ఖచ్చితమైన సమతుల్యతను ప్రతిబింబిస్తుంది, ఇది ప్రజాస్వామ్య సూత్రాల పట్ల నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది మరియు రూపొందించిన చట్టాలు వైవిధ్యమైన మరియు శక్తివంతమైన భారతదేశం యొక్క రాజ్యాంగ నిర్మాణంతో సామరస్యంగా ఉండేలా చూస్తాయి.

7.13 సారాంశం :

చివరగా, రాష్ట్రపతి సమ్మతి భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం యొక్క శాసన ప్రక్రియలో ఒక కీలకమైన చెక్ పాయింట్ కు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది, ఇది సున్నితమైన అధికార సమతుల్యతను మరియు రాజ్యాంగంలో పొందుపరిచిన నియంత్రణలు మరియు సమతుల్యతల సూత్రాలను ప్రతిబింబిస్తుంది. 111, 123 అధికరణలు రాష్ట్రపతి పాత్రను నొక్కిచెబుతూ, రాష్ట్రపతి పనిచేసే నిర్మాణాత్మక చట్రాన్ని అందిస్తాయి. ఒక బిల్లు ప్రారంభం నుండి చట్టం చేసే వరకు ప్రయాణం సంక్లిష్టమైనది, వివిధ స్థాయిలలో నిశిత పరిశీలనను కలిగి ఉంటుంది మరియు రాష్ట్రపతి సమ్మతి అనేది ఒక బిల్లును చట్టంగా మార్చే తుది అధికారిక ముద్ర. ప్రతిపాదిత చట్టాలు రాజ్యాంగబద్ధంగా పటిష్టంగా

ఉండటమే కాకుండా దేశ విస్తృత ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా ఈ ప్రక్రియ దోహదపడుతుంది. రాష్ట్రపతి తరచుగా మంత్రిమండలి సలహా మేరకు పనిచేస్తూనే, వివరణలు కోరే, ఆమోదాన్ని నిలుపుదల చేసే లేదా ఒక బిల్లును పునఃపరిశీలనకు తిరిగి ఇచ్చే విచక్షణాధికారాన్ని కలిగి ఉంటాడు, తద్వారా చట్టాన్ని ఆలోచనాత్మకంగా మరియు ఉద్దేశపూర్వకంగా సమీక్షించేలా చూస్తాడు. వస్తు, సేవల పన్ను (జీఎస్టీ) బిల్లు, జాతీయ ఉగ్రవాద నిరోధక కేంద్రం (ఎన్సీటీసీ) బిల్లు, అవినీతి నిరోధక (సవరణ) బిల్లు వంటి నిజజీవిత ఉదాహరణలు రాష్ట్రపతి నిర్ణయ ప్రక్రియ యొక్క ఆచరణాత్మక చిక్కులను మరియు ప్రాముఖ్యతను వివరిస్తాయి. రాష్ట్రపతి ఎంపికలు శాసన వ్యవస్థను ఎంతగా ప్రభావితం చేస్తాయో, రాజ్యాంగ సూత్రాలను పరిరక్షిస్తాయో, చట్టసభల అతిక్రమణను నిరోధిస్తాయో ఈ ఉదంతాలు ఎత్తిచూపుతున్నాయి. అంతేకాక, పార్లమెంటును పిలవడం లేదా వాయిదా వేయడం, ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేయడం మరియు కీలకమైన నియామకాలు చేయడం వంటి రాష్ట్రపతికి ఉన్న విస్తృత శాసన అధికారాలు ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో సమతుల్యతను కాపాడటంలో రాష్ట్రపతి పాత్ర యొక్క ప్రాముఖ్యతను మరింత నొక్కిచెబుతున్నాయి. గెజిట్ నోటిఫికేషన్ జారీ చేయడం శాసన ప్రక్రియకు పరాకాష్టను సూచిస్తుంది, కొత్త చట్టాన్ని అధికారికంగా ప్రకటిస్తుంది మరియు దాని చట్టబద్ధతను నిర్ధారిస్తుంది. పారదర్శకత మరియు ప్రజా ప్రాప్యత కోసం ఈ చర్య చాలా ముఖ్యమైనది, చట్టాలను ప్రజలకు అందుబాటులో ఉంచడం ద్వారా ప్రజాస్వామ్య విలువలను బలోపేతం చేయడం మరియు వారి హక్కులు మరియు బాధ్యతల గురించి వారికి బాగా తెలిసేలా చూడటం. మొత్తం మీద, రాష్ట్రపతి సమ్మతి రాజ్యాంగ సమగ్రత, న్యాయం మరియు దేశ సంక్షేమం పట్ల నిబద్ధతను ప్రతిబింబించే ప్రాథమిక రక్షణగా పనిచేస్తుంది. భారత సమాజంలోని వైవిధ్యభరితమైన, చైతన్యవంతమైన నిర్మాణాలకు చట్టాలు న్యాయమైనవి, సమానమైనవి, ప్రయోజనకరమైనవి అని నిర్ధారించడానికి కార్యనిర్వాహక మరియు శాసన శాఖల మధ్య సహకార ప్రయత్నాన్ని ఇది నొక్కి చెబుతుంది. ఈ సునిశిత ప్రక్రియ ద్వారా, రాష్ట్రపతి ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో సహాయపడతారు, శాసన ప్రక్రియ పటిష్ఠంగా, పారదర్శకంగా మరియు రాజ్యాంగ విలువలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూస్తారు.

7.14 ముఖ్య పదకోశం :

రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

ప్రభుత్వ నిర్మాణాన్ని నిర్వచించే, అధికారాలను కేటాయించే, పౌరుల హక్కులను నెలకొల్పే దేశ రాజ్యాంగంలో పేర్కొన్న న్యాయ సూత్రాలు ఇవి. భారతదేశంలో ఆర్టికల్స్ 107 నుంచి 122 వరకు ఇలాంటి నిబంధనలు ఉన్నాయి.

విచక్షణాధికారం :

వ్యక్తిగత తీర్పు, చట్టం యొక్క వివరణ ఆధారంగా నిర్ణయాలు తీసుకునే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఇవ్వబడింది, శాసన ప్రక్రియలో కొన్ని సందర్భాల్లో సౌలభ్యాన్ని అనుమతిస్తుంది.

ఆర్డినెన్స్ తయారీ అధికారం :

పార్లమెంటు సమావేశాలు లేనప్పుడు అత్యవసర అంశాలను పరిష్కరిస్తూ ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేయడానికి రాష్ట్రపతికి ఇచ్చిన తాత్కాలిక శాసనాధికారం. ఆర్డినెన్స్ లకు పార్లమెంటు చట్టాలతో సమానమైన బలం

ఉంటుంది.

తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతలు :

రాష్ట్రపతి పాత్ర వంటి ప్రభుత్వ వ్యవస్థలోని యంత్రాంగాలు, ఏ ఒక్క శాఖ ఎక్కువ అధికారాన్ని పొందకుండా నిరోధించడానికి, నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో సమతుల్యతను నిర్ధారించడానికి మరియు దుర్వినియోగం నుండి రక్షించడానికి రూపొందించబడ్డాయి.

పాకెట్ వీటో :

ఒక బిల్లును ఆమోదించకుండా లేదా నిలుపుదల చేయకుండా పరోక్షంగా తిరస్కరించే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంటుంది, సమర్థవంతంగా దానిని నిలుపుదల చేస్తుంది మరియు చట్టంలోకి ఆటోమేటిక్ గా ఆమోదం పొందకుండా నిరోధిస్తుంది.

శాసన అధికారాలు :

రాజ్యాంగంలో పేర్కొన్న విధంగా పార్లమెంటును సమావేశపరచడం లేదా వాయిదా వేయడం, ఆర్డినెన్స్ లు జారీ చేయడం మరియు కీలక నియామకాలు చేయడం వంటి నిర్దిష్ట శాసన విధులను నిర్వహించడానికి రాష్ట్రపతికి అధికారం ఉంటుంది.

రాజ్యాంగ రక్షణలు :

శాసనాధికారాన్ని ఏకపక్షంగా లేదా రాజ్యాంగ విరుద్ధంగా ఉపయోగించడాన్ని నిరోధించడానికి రాజ్యాంగంలో పొందుపరిచిన రక్షణలు, చట్టాలు రాజ్యాంగ సూత్రాలు మరియు విలువలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూడటం.

గెజిట్ నోటిఫికేషన్:

చట్టాలు, నోటీసులు, ప్రభుత్వ ప్రకటనల వివరాలతో కూడిన అధికారిక ప్రచురణ. ఇది చట్టపరమైన ఆవశ్యకతగా పనిచేస్తుంది, చట్టం యొక్క అధికారిక ప్రవేశాన్ని సూచిస్తుంది మరియు పారదర్శకత మరియు ప్రాప్యతను ప్రోత్సహిస్తుంది.

7.15 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. భారత శాసన ప్రక్రియలో రాష్ట్రపతి సమ్మతి రాజ్యాంగ రక్షణగా ఎలా పనిచేస్తుంది?
2. ఒక బిల్లుకు ఆమోదాన్ని మంజూరు చేయడం లేదా నిలిపివేయడంలో రాష్ట్రపతి నిర్ణయాన్ని ఏ పరిగణనలు ప్రభావితం చేస్తాయి?
3. ఆమోదం తెలపడం, శాసనాధికారాలు, బాధ్యతలకు ప్రాధాన్యమివ్వడానికి మించి రాష్ట్రపతి పాత్రను అన్వేషించండి.
4. బిల్లు ఆమోదంలో రాష్ట్రపతి నిర్ణయాల ఆచరణాత్మక చిక్కులను వివరించే ఉదాహరణలు ఇవ్వండి.

5. భారతదేశంలో చట్టాలను ఖరారు చేయడంలో గెజిట్ నోటిఫికేషన్ యొక్క ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.

7.16 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. ఆస్టిన్, గ్రాన్విల్లే. *భారత రాజ్యాంగం: ఒక జాతికి మూలస్తంభం*. ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్, 1999.
2. శక్తర్, ఎస్.ఎల్. *భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ విధానం: భారత పార్లమెంటుకు ఒక పరిచయం*. సుర్జీత్ పబ్లికేషన్స్, 2002.
3. ముఖర్జీ, ప్రణబ్. *భారత రాష్ట్రపతి: ప్రణబ్ ముఖర్జీ*. రూప పబ్లికేషన్స్, 2016.
4. సీర్వాయి, హెచ్.ఎం. *భారత రాజ్యాంగ చట్టం: విమర్శనాత్మక వ్యాఖ్యానం*. యూనివర్సల్ లా పబ్లిషింగ్ కంపెనీ, 1991.
5. భారత ప్రభుత్వం.. *భారత గెజిట్*.. డిపార్ట్మెంట్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్, మినిస్ట్రీ ఆఫ్ హౌసింగ్ అండ్ అర్బన్ అఫైర్స్. (క్రమం తప్పకుండా ప్రచురితం)

కె. సురేష్

పాఠం – 8

భారతదేశంలో శాసన కమిటీలు

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం

- అడ్ హాక్ కమిటీల ఏర్పాటు మరియు కార్యకలాపాలను నియంత్రించే పార్లమెంటరీ నియమాలు మరియు విధానాలను నేర్చుకోవడం.
- సాక్ష్యాల సేకరణ మరియు విశ్లేషణ ద్వారా సమగ్ర దర్యాప్తులను నిర్వహించడంలో నైపుణ్యాలను పెంపొందించుకోవడం.
- ప్రతిపాదిత చట్టాలను విశ్లేషించండి మరియు విధాన ప్రభావాన్ని పెంపొందించడానికి సమాచారంతో కూడిన సిఫార్సులను రూపొందించడం.
- కమిటీ లీడర్ షిప్ రోల్స్ లో అనుభవం పొందండి మరియు విభిన్న టీమ్ సభ్యులతో సమర్ధవంతంగా సహకరించడం.
- పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం, ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని పెంపొందించడంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల పాత్రను అర్థం చేసుకోవడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

8.1 పరిచయం

8.2 పార్లమెంటరీ కమిటీల ప్రాముఖ్యత

8.3 స్టాండింగ్ కమిటీలు

8.3.1 ఆర్థిక కమిటీ

8.3.2 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు

8.3.3 విచారణ కమిటీలు

8.3.4 పరిశీలన, నియంత్రణకు కమిటీ

8.3.5 ఇంటి రోజువారీ వ్యవహారాలకు సంబంధించిన కమిటీలు

8.3.6 హౌస్ కీపింగ్ కమిటీ

8.4 అడ్–హాక్ కమిటీలు

8.4.1 విచారణ కమిటీలు

8.4.2 సలహా కమిటీలు

8.4.3 అడ్ హాక్ కమిటీల యొక్క ఇతర ముఖ్యమైన లక్షణాలు

8.4.4. రిపోర్టింగ్ మెకానిజం మరియు రద్దు

8.4.5. ఇటీవలి పరిణామాలు మరియు వివాదాలు

8.4.6 ఇటీవలి వార్తలు / వివాదాలు

8.5 ముగింపు

8.6 సారంశం

8.7 ముఖ్య పదకోశం

8.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

8.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

8.1 పరిచయం :

పార్లమెంటుకు కార్యనిర్వాహక వర్గం యొక్క జవాబుదారీతనం మరియు కార్యనిర్వాహక కార్యకలాపాలను పర్యవేక్షించే మరియు పరిశీలించే పార్లమెంటు యొక్క హక్కు సూత్రప్రాయంగా అంగీకరించబడతాయి. కానీ ఆచరణలో పార్లమెంటుపై ఒత్తిడి మరియు దాని కార్యాచరణ విధానాల వంటి కొన్ని అనివార్య కారణాల వల్ల, రోజువారీ పరిపాలన మరియు దాని ఆర్థిక లావాదేవీల యొక్క బహుముఖ మరియు సంక్లిష్టమైన వివరాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడం పార్లమెంటుకు కష్టం, ప్రభుత్వంలోని వివిధ విభాగాల పనితీరును పరిశీలించడానికి అవసరమైన అధికారాలతో పార్లమెంటు వరుస కమిటీలను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా సమస్యను పరిష్కరించింది. ప్రభుత్వ పనులను పరిశీలించే ముఖ్యమైన కమిటీలలో, ముఖ్యంగా పబ్లిక్ ఫైనాన్స్ రంగంలో, రెండు కమిటీలకు ప్రత్యేక ప్రస్తావన అవసరం: పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ మరియు ఎస్టిమేట్స్ కమిటీ. ఇవి, ఇతర కమిటీలు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థను తన భుజస్కంధాలపై ఉంచాలని భావిస్తున్నారు. ప్రతిపాదిత అన్ని విధానాలను సమర్థవంతంగా మరియు సమగ్రంగా పరిశీలించేలా ఇవి నిర్ధారిస్తాయి. తరచుగా, కమిటీలు వివాదాస్పద మరియు సున్నితమైన విషయాలను పక్షపాతరహితంగా చర్చించడానికి అనువైన సందర్భాన్ని అందిస్తాయి, పబ్లిసిటీ యొక్క కాంతిని దూరంగా ఉంచుతాయి. అవి అనుభవం మరియు సామర్థ్యాన్ని ఉపయోగించుకోవడానికి ఉపయోగకరమైన వేదికను అందిస్తాయి, లేకపోతే అవి ఉపయోగించబడవు. భావి మంత్రులకు, ప్రిసైడింగ్ అధికారులకు విలువైన శిక్షణా మైదానంగా కూడా ఇవి నిలుస్తాయి. పార్లమెంటరీ కమిటీలు పార్లమెంటు సమర్థవంతంగా పనిచేయడానికి ఒక సాధనం. భారత రాజ్యాంగం అనేక చోట్ల కమిటీల గురించి ప్రస్తావించింది కాని వాటి కూర్పు, పదవీకాలం లేదా విధుల గురించి నిర్దిష్ట నిబంధనలను అందించలేదు. అడ్ హాక్ కమిటీలు, స్టాండింగ్ కమిటీలు ప్రధానంగా రెండు రకాల పార్లమెంటరీ కమిటీలు. భారతదేశం యొక్క శక్తివంతమైన పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో, అత్యవసర సమస్యలను

పరిష్కరించడానికి మరియు ప్రతిపాదిత చట్టాలను పరిశీలించడానికి అడ్ హాక్ కమిటీలు అనివార్య సాధనాలుగా పనిచేస్తాయి. నిర్దిష్ట ప్రయోజనాల కోసం, పరిమిత కాలవ్యవధి కోసం ఏర్పాటైన ఈ కమిటీలు విచారణలు నిర్వహించడంలో, నిపుణుల విశ్లేషణను అందించడంలో, పార్లమెంటులో సమాచారంతో కూడిన నిర్ణయాలను ప్రోత్సహించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. విచారణ మరియు సలహా కమిటీలు వంటి విభిన్న రకాలతో, అవి ప్రజా ప్రయోజనాల విషయాలపై సమగ్ర దర్యాప్తును నిర్ధారిస్తాయి మరియు శాసన ప్రతిపాదనలపై విలువైన అంతర్దృష్టులను అందిస్తాయి. స్పీకర్ లేదా చైర్ పర్సన్ మార్గదర్శకత్వంలో నామినేటెడ్ సభ్యుల నేతృత్వంలో, ఈ కమిటీలు పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు పాలనా నాణ్యతకు దోహదం చేస్తాయి, తద్వారా భారతదేశ ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియలను సుసంపన్నం చేస్తాయి.

8.2 పార్లమెంటరీ కమిటీల ప్రాముఖ్యత :

చట్టాల రూపకల్పన ప్రక్రియలో పారదర్శకత మరియు సమర్థతను నిర్ధారించడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీలు ఒక ముఖ్యమైన సాధనం, అలాగే ఈ క్రింది విధంగా ప్రభుత్వం పనిచేస్తుంది :

పార్లమెంటరీ పనులు సంక్లిష్టమైనవి, కాబట్టి అటువంటి విషయాలను అర్థం చేసుకోవడానికి సాంకేతిక నైపుణ్యం అవసరం. సభ్యులు తమ అధ్యయన సమయంలో డొమైన్ నిపుణులు మరియు ప్రభుత్వ అధికారులతో నిమగ్నం కావడానికి ఒక వేదికను అందించడం ద్వారా కమిటీలు సహాయపడతాయి. పార్లమెంటరీ కమిటీలు రాజకీయ పార్టీలకు అతీతంగా ఏకాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించడానికి ఒక వేదికను కూడా అందిస్తాయి. ఒక కమిటీ తన అధ్యయనాన్ని పూర్తి చేసిన తరువాత, పార్లమెంటులో ఉంచడానికి తన నివేదికను ప్రచురిస్తుంది. ఈ నివేదికలు పార్లమెంటుకు మరియు దేశానికి కూడా ఒక నిర్దిష్ట చట్టంపై అవగాహన కల్పించడానికి సహాయపడతాయి. పార్లమెంటులో బిల్లు ఆమోదం పొందే ముందు కమిటీలు లోతుగా పరిశీలిస్తాయి. కమిటీలు ఆయా మంత్రిత్వ శాఖల విధానపరమైన అంశాలను పరిశీలించి ప్రభుత్వానికి సూచనలు చేస్తాయి. ఈ సిఫార్సులు ఆమోదించబడ్డాయా లేదా అనే దానిపై ప్రభుత్వం తిరిగి నివేదించాలి, అప్పుడు కమిటీలు ఒక యాక్షన్ టేకెన్ రిపోర్టును రూపొందిస్తాయి, ఇది ప్రతి సిఫార్సుపై ప్రభుత్వ చర్య యొక్క స్థితిని చూపుతుంది.

నియామకవిధానం

- పార్లమెంటరీ కమిటీని సభ నియమిస్తుంది లేదా ఎన్నుకుంటుంది లేదా స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ చేత నామినేట్ చేయబడుతుంది.
- ఇది స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ మార్గదర్శకత్వంలో పనిచేస్తుంది.
- తన నివేదికను సభకు లేదా స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ కు సమర్పిస్తుంది.

పార్లమెంటరీ కమిటీల రకాలు :

పార్లమెంటరీ కమిటీలు స్థూలంగా రెండు రకాలు –

- స్టాండింగ్ కమిటీలు

- అడ్–హాక్ కమిటీలు

స్టాండింగ్ కమిటీలు శాశ్వతమైనవి, ప్రతి సంవత్సరం లేదా క్రమానుగతంగా ఏర్పాటు చేయబడతాయి మరియు నిరంతర ప్రాతిపదికన పనిచేస్తాయి. అడ్ హాక్ కమిటీలు తాత్కాలికమైనవి మరియు వారికి అప్పగించిన పనిని పూర్తి చేసిన తరువాత ఉనికిలో ఉండవు.

8.3 స్టాండింగ్ కమిటీలు :

భారతదేశంలో, క్రింద పేర్కొన్న ఆరు రకాల స్టాండింగ్ కమిటీలు ఉన్నాయి. అవి నశించని స్వభావం కలిగి ఉంటాయి. **స్టాండింగ్ కమిటీ** అనేది భారత **పార్లమెంటులోని పార్లమెంటు సభ్యులతో కూడిన** కమిటీ . భారత పార్లమెంటులో **స్టాండింగ్ కమిటీలు** శాశ్వతమైనవి (ప్రతి సంవత్సరం లేదా క్రమం తప్పకుండా ఏర్పడతాయి) మరియు నిరంతర ప్రాతిపదికన పనిచేస్తాయి. వారు నిర్వహించే విధుల స్వభావం ఆధారంగా స్టాండింగ్ కమిటీలను ఈ క్రింది ఆరు వర్గాలుగా వర్గీకరించవచ్చు :

- ఫైనాన్షియల్ కమిటీలు
- డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు
- విచారణకు కమిటీలు
- పరిశీలన మరియు నియంత్రణ కొరకు కమిటీలు
- సభ యొక్క రోజువారీ కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన కమిటీలు
- హౌస్ కీపింగ్ కమిటీలు లేదా సర్వీస్ కమిటీలు

స్టాండింగ్ కమిటీలు అంటే ఏమిటి ?

స్టాండింగ్ కమిటీ అనేది పార్లమెంటు చట్టం యొక్క నిబంధనలు లేదా **విధివిధానాలు మరియు ప్రవర్తనా నియమావళి** ప్రకారం ఏర్పాటు చేయబడిన శాశ్వత మరియు సాధారణ కమిటీ . భారత పార్లమెంటు పని విస్తృతమైనది మాత్రమే కాదు, సంక్లిష్టమైనది, అందువల్ల ఈ పార్లమెంటరీ కమిటీలు దానిలో గణనీయమైన భాగాన్ని నిర్వహిస్తాయి. కొన్ని మినహాయించి, పార్లమెంటు ఉభయ సభలు, రాజ్యసభ మరియు లోక్ సభలు ఒకే విధమైన కమిటీ వ్యవస్థలను పంచుకుంటాయి. వారి నియామకం, కార్యాలయ కాలాలు, విధులు మరియు వ్యాపార కార్యకలాపాలు అన్నీ ఒకేలా ఉంటాయి. ఈ స్టాండింగ్ కమిటీలను రాజ్యసభ చైర్మన్ లేదా లోక్ సభ **స్పీకర్** ప్రతి సంవత్సరం లేదా క్రమం తప్పకుండా లేదా వారి మధ్య చర్చల ఫలితంగా ఎన్నుకుంటారు లేదా నియమిస్తారు. స్టాండింగ్ **కమిటీ, అడ్ హాక్ కమిటీ** రెండు రకాల పార్లమెంటరీ కమిటీలు.

స్టాండింగ్ కమిటీల వర్గీకరణ

స్టాండింగ్ కమిటీలు	**రకాలు**
ఫైనాన్షియల్ కమిటీలు	• పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ

	• అంచనాల కమిటీ • పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్స్ కమిటీ
డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు	• 24 కమిటీలు
విచారణకు కమిటీలు	• పిటిషన్లపై కమిటీ • ప్రివిలేజెస్ కమిటీ • నైతిక విలువల కమిటీ
పరిశీలన మరియు నియంత్రణ కొరకు కమిటీలు	• ప్రభుత్వ హామీలపై కమిటీ • సబార్డినేట్ లెజిస్లేషన్ పై కమిటీ • టేబుల్ పై ఉంచిన కాగితాల కమిటీ • ఎస్సీ, ఎస్టీల సంక్షేమంపై కమిటీ • మహిళా సాధికారత కమిటీ • లాభదాయక పదవుల జాయింట్ కమిటీ
సభ యొక్క రోజువారీ కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన కమిటీలు	• బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ • ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు, తీర్మానాలపై కమిటీ • రూల్స్ కమిటీ • సభా సమావేశాలకు సభ్యుల గైర్హాజరుపై కమిటీ
హౌస్ కీపింగ్ కమిటీలు లేదా సర్వీస్ కమిటీలు	• జనరల్ పర్పస్ కమిటీ • హౌస్ కమిటీ • గ్రంథాలయ కమిటీ • సభ్యుల జీతభత్యాలపై జాయింట్ కమిటీ

స్టాండింగ్ కమిటీలు – అవసరం :

- **చట్టాల రూపకల్పన :** పెద్ద ఎత్తున చట్టాలు ఉన్నందున, పార్లమెంటులో అన్ని చర్యలపై సమగ్ర చర్చ సాధ్యం కాదు. కమిటీలు కొత్త చట్టాలపై లోతైన చర్చలు, విశ్లేషణలు నిర్వహిస్తాయి, ప్రతి చట్టం నివాసితుల ప్రయోజనం కోసం ఉండేలా చూస్తాయి.

- **ఏకాభిప్రాయం:** రాజకీయ పార్టీలు ఒక ఒప్పందానికి రావడానికి కమిటీలు వేదికగా పనిచేస్తాయి. సమావేశాల సమయంలో సభా కార్యక్రమాలు ప్రసారం అవుతాయని, చాలా అంశాలపై ఎంపీలు తమ పార్టీ వైఖరికి కట్టుబడి ఉంటారని భావిస్తున్నారు.

- ఏకాభిప్రాయం సాధించడానికి కమిటీలు క్లోజ్ డోర్ సెషన్లను కలిగి ఉంటాయి, ఇక్కడ వారు సమస్యలను బహిరంగంగా ప్రశ్నించవచ్చు మరియు చర్చించవచ్చు.

- **పరిశీలన :** ఒక బిల్లు ఆమోదం పొందడానికి ముందు దానిని క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, పూర్తి అధ్యయనం కోసం బిల్లులను స్టాండింగ్ కమిటీకి సమర్పించడానికి మన చట్టనిర్మాణ యంత్రాంగం

అనుమతిస్తుంది.

స్టాండింగ్ కమిటీలు – ప్రాముఖ్యత :

- **అనుసంధానం :** వారు అనేక పరస్పర అనుసంధాన విభాగాలు మరియు మంత్రిత్వ శాఖలలో పార్లమెంటుకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు.
- **రిపోర్టులు/గ్రాంట్లు/బిల్లుల పరిశీలన :** ప్రశ్నార్థకమైన మంత్రిత్వ శాఖలు/విభాగాలు చేసిన గ్రాంట్ల అభ్యర్థనలను పరిశోధించడం, అలాగే సంబంధిత బిల్లులు, వార్షిక నివేదికలు మరియు దీర్ఘకాలిక ప్రణాళికలపై పార్లమెంటుకు నివేదించడం మరియు నివేదించడం **వీరి బాధ్యత**.
- కమిటీ నివేదికలు సాధారణంగా సమగ్రంగా ఉంటాయి మరియుపరిపాలనకు సంబంధించిన విషయాలపై ప్రామాణిక సమాచారాన్ని అందిస్తాయి.
- **మెరుగైన అవగాహన కలిగిన చర్చలు :** బహిరంగ సభల్లో చర్చల మాదిరిగా కాకుండా, పార్టీ స్థానాలకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చినప్పుడు, కమిటీలో చర్చలు సభ్యులకు మరింత అర్థవంతమైన అభిప్రాయాల మార్పిడికి అనుమతిస్తాయి. తద్వారా వారు మెరుగైన విధాన నిర్ణయాలు తీసుకునేందుకు వీలవుతుంది.
- **పరిశీలన:** ప్రభుత్వ ఖాతాలను, కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా నివేదికను పరిశీలించే పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీలు పబ్లిక్ ఫైనాన్స్ ను పరిశీలిస్తాయి. తత్ఫలితంగా, అతిగా ఖర్చు చేసే ప్రమాదం తగ్గుతుంది మరియు ప్రభుత్వ వ్యయ డేటా ధృవీకరించబడుతుంది.
- **శాసనాలు మరియు నిబంధనలను మెరుగుపరచండి:** సబార్డినేట్ లెజిస్లేషన్ కమిటీ కొన్ని చట్టాల పరిధిలో రాజ్యాంగం ప్రసాదించిన నిబంధనలు, నియమాలు, ఉప నిబంధనలు, ఉప నిబంధనలు మరియు ఇతర అధికారాలను సముచితంగా ఉపయోగించడంపై దర్యాప్తు చేసి సభకు నివేదిస్తుంది.
- అంతేకాక, అవి ప్రజల దృష్టి నుండి పనిచేస్తాయి, శాసన ప్రక్రియలను నియంత్రించే నిబంధనల కంటే తక్కువ అధికారికమైనవి **మరియు** సభలోని కొత్త మరియు అనుభవం లేని సభ్యులకు అద్భుతమైన బోధనా కేంద్రాలుగా పనిచేస్తాయి.
- రాజకీయ విభేదాలు ఉన్నప్పటికీ డిఆర్ ఎస్ సి సభ్యులు ఏకాభిప్రాయం కోసం నిరంతరం కృషి చేస్తారు. పనిచేసే ప్రజాస్వామ్యానికి ఇలాంటి చర్యలు అవసరం.

స్టాండింగ్ కమిటీలు – సవాళ్లు :

- **పిఆర్ఎస్ లెజిస్లేటివ్ రీసెర్చ్ ప్రకారం,** 14 వ లోక్ సభలో 60 శాతం బిల్లులు మరియు 15 వ లోక్ సభలో 71 శాతం బిల్లులను డిఆర్ఎస్సిలకు పంపినప్పటికీ, ఈ నిష్పత్తి 16 వ లోక్సభలో 27 శాతానికి పడిపోయింది.

- జమ్ముకశ్మీర్ ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని రద్దు చేసి, రాష్ట్రాన్ని రెండు కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలుగా విభజించిన **ఆర్టికల్ 370ని** పునరుద్ధరించడం వంటి ఇటీవలి సంవత్సరాల్లో పార్లమెంటు యొక్క కొన్ని ముఖ్యమైన చట్టాలను ఏ సభా కమిటీ ప్రాసెస్ చేయలేదు.

- సమావేశాలకు ఎంపీల హాజరు తక్కువగా ఉండటం, కమిటీ కింద ఎక్కువ మంత్రిత్వ శాఖలు ఉండటం, కమిటీలకు ఎంపీలను నియమించేటప్పుడు చాలా రాజకీయ పార్టీలు పాటించని నిబంధనలు, స్పెషలైజేషన్లకు ఏడాది పాటు డీఆర్ఎస్సీల ఏర్పాటు చాలా తక్కువ సమయం ఇవ్వడం ఇవన్నీ కమిటీల పనితీరును దెబ్బతీస్తున్నాయి.

స్టాండింగ్ కమిటీలు అనేది పార్లమెంటరీ చట్టం యొక్క అవసరాలకు అనుగుణంగా లేదా లోక్ సభలో విధివిధానాలు మరియు కార్యకలాపాల నిర్వహణకు అనుగుణంగా ఎప్పటికప్పుడు ఏర్పడే శాశ్వత మరియు సాధారణ కమిటీలు. ఈ కమిటీలు నిరంతర ప్రాతిపదికన పనిచేస్తాయి. మూడు ఫైనాన్షియల్ కమిటీలు– అంచనాలు, పబ్లిక్ అకౌంట్స్ మరియు పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్స్ కమిటీలు– స్టాండింగ్ కమిటీలను కలిగి ఉంటాయి ఎందుకంటే అవి ప్రభుత్వ వ్యయం మరియు పనితీరును పర్యవేక్షిస్తాయి.

8.3.1 ఆర్థిక కమిటీ :

ఫైనాన్షియల్ కమిటీలను మూడు రకాలుగా విభజిస్తారు.

1. **పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ :** ప్రభుత్వ వార్షిక నివేదికలు, కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ నివేదికలను రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు ముందు ఉంచుతారు. ఇది 1921 లో స్థాపించబడింది. ఇందులో 22 మంది సభ్యులు (లోక్ సభ నుంచి 15 మంది, రాజ్యసభ నుంచి ఏడుగురు) ఉంటారు. ★ స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం నుంచి ఘనమైన చరిత్ర ఉన్న పీఏసీ ఆదేశం పారదర్శకత, ఆర్థిక క్రమశిక్షణను కాపాడటంలో కీలకంగా ఉంది. దీని సభ్యత్వ నిర్మాణం సమతుల్య ప్రాతినిధ్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది, ఇందులో 22 మంది సభ్యులు ఉన్నారు, వీరిలో 15 మంది లోక్ సభ (హౌస్ ఆఫ్ ది పీపుల్) మరియు 7 మంది రాజ్యసభ (కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్) నుండి ఉన్నారు.

2. **అంచనాల కమిటీ :** ఇది బడ్జెట్లో ప్రభుత్వ ప్రణాళికాబద్ధమైన వ్యయ అంచనాలను అంచనా వేస్తుంది మరియు ప్రభుత్వ వ్యయంలో "ఆర్థిక వ్యవస్థలను" అందిస్తుంది. మొత్తం 30 మంది సభ్యులు లోక్ సభకు చెందినవారే. బడ్జెట్ లో పేర్కొన్న ప్రభుత్వ ప్రణాళికాబద్ధమైన వ్యయ అంచనాలను మదింపు చేసే బాధ్యతను చేపట్టిన అంచనాల కమిటీ ఆర్థిక ప్రణాళిక, పర్యవేక్షణలో మూలస్తంభంగా పనిచేస్తుంది. వివేకవంతమైన ఆర్థిక నిర్వహణను ప్రోత్సహించడంపై దృష్టి సారించిన ఈ కమిటీ బడ్జెట్ కేటాయింపులను క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తుంది మరియు ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని ఆప్టిమైజ్ చేయడానికి సిఫార్సులను అందిస్తుంది. లోక్ సభ నుంచి ప్రత్యేకంగా 30 మంది సభ్యులతో కూడిన ఈ కమిటీ బడ్జెట్ కేటాయింపుల సామర్థ్యాన్ని పెంచడానికి సమగ్ర సమీక్షా ప్రక్రియను నిర్ధారిస్తుంది.

3. **పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్స్ కమిటీ :** ఇది ప్రభుత్వ సంస్థల నివేదికలు, ఖాతాలను మదింపు చేస్తుంది. పబ్లిక్ ఎంటర్ ప్రైజ్ అకౌంటబిలిటీ యొక్క సంరక్షకులుగా, CPU పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్ లకు సంబంధించిన రిపోర్టులు మరియు ఖాతాల యొక్క సమగ్ర మదింపును చేపడుతుంది. ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల పనితీరు, ఆర్థిక స్థితిగతులను పరిశీలించడం ద్వారా ప్రభుత్వ రంగ కార్యకలాపాల్లో సమర్థత, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందించడానికి ఈ కమిటీ దోహదపడుతుంది. పిఎసికి అద్దం పట్టే సభ్యత్వ కూర్పుతో, సిపియులో లోక్ సభ నుండి 15 మంది మరియు రాజ్యసభ నుండి 7 మందితో సహా 22 మంది

సభ్యులు ఉన్నారు, దీని చర్చలలో విస్తృత ఆధారిత ప్రాతినిధ్యం మరియు విభిన్న దృక్పథాలను నిర్ధారిస్తుంది.

ఈ కమిటీలు పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణ చట్రంలో కీలకమైన స్తంభాలుగా పనిచేస్తాయి, పబ్లిక్ ఫైనాన్స్ రంగంలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమర్థవంతమైన పాలన యొక్క సూత్రాలను కలిగి ఉంటాయి.

8.3.2 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు :

డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణ మరియు పాలనకు ముఖ్యమైన స్తంభాలుగా పనిచేస్తాయి. మొత్తం 24 కమిటీలతో – రాజ్యసభ కింద ఎనిమిది, లోక్ సభ కింద పదహారు కమిటీలతో – వారు భారత పార్లమెంటు పనితీరుకు కీలకమైన బహుముఖ బాధ్యతలను నిర్వహిస్తారు. సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖల నుండి గ్రాంట్ అభ్యర్థనలను సమీక్షించడం, ప్రతిపాదిత బిల్లులను పరిశీలించడం, మంత్రిత్వ శాఖలు సమర్పించిన వార్షిక నివేదికలను అంచనా వేయడం మరియు ఉభయ సభలకు సమర్పించిన విధాన పత్రాలను మూల్యాంకనం చేయడం వీరి విధులు. నిధులను సమర్థవంతంగా కేటాయించడం, చట్టాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడం, మంత్రిత్వ శాఖ పనితీరును అంచనా వేయడంలో ఈ కమిటీలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. అంతేకాక, వారు వారి విశ్లేషణ ఆధారంగా అమూల్యమైన సలహా సిఫార్సులను అందిస్తారు, పార్లమెంటరీ చర్చలు మరియు నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలకు గణనీయంగా దోహదం చేస్తారు. వారి సిఫార్సులు కట్టుబడి లేనప్పటికీ, విధానాలు మరియు పాలనా పద్ధతులను రూపొందించడంలో అవి గణనీయమైన బరువు మరియు ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి. అంతిమంగా, భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమర్థవంతమైన పాలనను ప్రోత్సహించడానికి డిపార్ట్మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు కీలకమైన యంత్రాంగాలుగా పనిచేస్తాయి.

విధులు :

- వారు సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖల నుండి గ్రాంట్ **అభ్యర్థనలపై పనిచేస్తారు**. అవి ఏ విధమైన కట్ – మోషన్కు ప్రాతినిధ్యం వహించవు.
- ప్రశ్నార్థకమైన **మంత్రిత్వ శాఖకు సంబంధించిన బిల్లులను** వారు పరిశీలిస్తారు.
- వారు **మంత్రిత్వ శాఖల వార్షిక నివేదికల ఆధారంగా పనిచేస్తారు.**
- ఉభయ సభలకు మంత్రిత్వ శాఖలు ఇచ్చిన విధాన పత్రాలను **కూడా పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు**.
- వారు **సలహా స్వభావం కలిగిన సిఫార్సులు చేస్తారు మరియు అందువల్ల పార్లమెంటుకు కట్టుబడి ఉండరు.**

మొత్తం **24 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు** ఉన్నాయి : రాజ్యసభ కింద 8, లోక్ సభ కింద 16.

డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు

రాజ్యసభ ఆధ్వర్యంలో కమిటీలు..	**లోక్ సభ పరిధిలోని కమిటీలు**
1. కామర్స్ కమిటీ	1. వ్యవసాయంపై కమిటీ..

2. హోం వ్యవహారాల కమిటీ
3. మానవ వనరుల అభివృద్ధి కమిటీ
4. పరిశ్రమలపై కమిటీ..
5. సైన్స్ అండ్ టెక్నాలజీ, పర్యావరణం, అటవీ శాఖ కమిటీ
6. రవాణా, పర్యాటకం, సాంస్కృతిక శాఖ కమిటీ
7. ఆరోగ్య, కుటుంబ సంక్షేమంపై కమిటీ
8. పర్సనల్, పబ్లిక్ గ్రీవెన్స్, లా అండ్ జస్టిస్ కమిటీ

2. ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీపై కమిటీ
3. రక్షణ శాఖ కమిటీ..
4. ఇంధన శాఖ కమిటీ
5. విదేశీ వ్యవహారాల కమిటీ
6. ఫైనాన్స్ కమిటీ..
7. ఆహార, వినియోగదారుల వ్యవహారాలు, ప్రజాపంపిణీపై కమిటీ
8. కార్మిక కమిటీ
9. పెట్రోలియం, సహజవాయువుపై కమిటీ
10. రైల్వేలపై కమిటీ..
11. పట్టణాభివృద్ధిపై కమిటీ
12. జలవనరుల కమిటీ
13. రసాయనిక, ఎరువులపై కమిటీ
14. గ్రామీణాభివృద్ధిపై కమిటీ
15. బొగ్గు, ఉక్కుపై కమిటీ
16. సామాజిక న్యాయం, సాధికారతపై కమిటీ

8.3.3 విచారణ కమిటీలు :

మూడు విభిన్న రకాలు ఉన్నాయి :

1. **పిటిషన్లపై కమిటీ** – ఈ కమిటీ ఏదైనా శాసన పిటిషన్లు లేదా సాధారణ ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన విషయాలను సమీక్షిస్తుంది. శాసన పిటిషన్లు మరియు సాధారణ ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన విషయాలను సమీక్షించడంలో దాని పాత్రతో పాటు, పిటిషన్ల కమిటీ పౌరులు మరియు వారి ఎన్నుకోబడిన ప్రతినిధుల మధ్య ఒక ముఖ్యమైన వారధిగా పనిచేస్తుంది. వ్యక్తులు లేదా సమూహాలు లేవనెత్తిన ఫిర్యాదులను పరిష్కరించే ఆదేశంతో, కమిటీ భాగస్వామ్య పాలన యొక్క ప్రజాస్వామ్య సూత్రాన్ని కలిగి ఉంటుంది, పౌరులు తమ సమస్యలను నేరుగా పార్లమెంటుకు తెలియజేయడానికి ఒక వేదికను అందిస్తుంది. పిటిషన్లను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడం ద్వారా కమిటీ జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడమే కాకుండా, శాసన ప్రక్రియలో పౌరుల భాగస్వామ్యాన్ని పెంపొందిస్తుంది, తద్వారా అట్టడుగు స్థాయిలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని సుసంపన్నం చేస్తుంది. లోక్ సభ కమిటీలో **15 మంది,** రాజ్యసభ కమిటీలో **10 మంది సభ్యులు ఉంటారు.**

2. **ప్రివిలేజెస్ కమిటీ** – సభలోని ఒక సభ్యుడు ప్రవర్తనా నియమావళిని ఉల్లంఘిస్తే, ఈ కమిటీ దర్యాప్తు చేసి తగిన చర్యను సిఫారసు చేస్తుంది. పార్లమెంటరీ అధికారాలు, నైతిక విలువల సంరక్షకుడిగా, చట్టసభ సమగ్రతను, హుందాతనాన్ని కాపాడటంలో ప్రివిలేజెస్ కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఈ కమిటీ తన పాక్షిక న్యాయాధికారంతో, సభా హక్కుల ఉల్లంఘనలు లేదా ప్రవర్తనా నియమావళి ఉల్లంఘనలపై దర్యాప్తు చేస్తుంది, పార్లమెంటరీ నిబంధనలు మరియు సంప్రదాయాలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూస్తుంది. కమిటీ తన కఠినమైన పరిశీలన మరియు నిష్పాక్షిక తీర్పు ద్వారా, పార్లమెంటరీ సార్వభౌమాధికారం యొక్క ఆధిపత్యాన్ని పునరుద్ఘాటిస్తుంది మరియు ఎన్నికైన ప్రజాప్రతినిధుల హక్కులు మరియు విశేషాధికారాలను పరిరక్షిస్తుంది. దీనికి **సెమీ జ్యుడీషియల్ స్వభావం ఉంది. లోక్సభలో 15 మంది** , రాజ్యసభలో **10 మంది సభ్యులు** ఉన్నారు.

3. **ఎథిక్స్ కమిటీ** – సభలో ఎవరైనా సభ్యులు ఉల్లంఘనకు పాల్పడితే లేదా క్రమశిక్షణా రాహిత్యాన్ని ప్రదర్శిస్తే, ఈ కమిటీ దానిపై దర్యాప్తు చేసి తగిన చర్యలు తీసుకుంటుంది. నైతిక పాలన యొక్క నైతికతలో పాతుకుపోయిన ఎథిక్స్ కమిటీ, ప్రజా జీవితంలో సమగ్రత, జవాబుదారీతనం మరియు పారదర్శకతను ప్రోత్సహిస్తూ, సభలోని సభ్యులకు నైతిక దిక్సూచిగా పనిచేస్తుంది. దుష్ప్రవర్తన లేదా నైతిక ప్రమాణాల ఉల్లంఘనల ఆరోపణలపై దర్యాప్తు చేయడం ద్వారా, కమిటీ పార్లమెంటరీ సంస్థల పవిత్రతను కాపాడుతుంది మరియు ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియలపై ప్రజల నమ్మకాన్ని బలోపేతం చేస్తుంది. నైతిక విషయాలపై క్రియాశీల వైఖరి ద్వారా, కమిటీ తప్పు చేసిన సభ్యులను క్రమశిక్షణలో పెట్టడమే కాకుండా, నైతిక ప్రవర్తనపై పార్లమెంటేరియన్లకు అవగాహన కల్పిస్తుంది, తద్వారా బాధ్యత మరియు చిత్తశుద్ధి యొక్క సంస్కృతిని పెంపొందిస్తుంది. 1997లో రాజ్యసభలో ఈ కమిటీ స్థాపన, ఆ తర్వాత 2000లో లోక్ సభలో ఏర్పాటు కావడం పార్లమెంటరీ పాలన యొక్క అభివృద్ధి చెందుతున్న స్వభావాన్ని హైలైట్ చేస్తుంది, దీనిలో శాసన విధులతో పాటు నైతిక పరిగణనలకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడుతుంది.

8.3.4 పరిశీలన, నియంత్రణకు కమిటీ :

పార్లమెంటరీ పాలనలో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత, నైతిక నాయకత్వ సూత్రాలను ప్రతిబింబించే ఈ కమిటీలు ప్రజాస్వామ్యానికి రక్షణ కవచాలుగా నిలుస్తాయి.

ఈ కమిటీలలో ఆరు రకాలు ఉన్నాయి, క్రింద జాబితా చేయబడ్డాయి :

1. **ప్రభుత్వ హామీపై కమిటీ** – ఒక మంత్రి లోక్ సభలో ఒక వాగ్దానం చేసినప్పుడు, హామీ ఇచ్చినప్పుడు లేదా ఒక హామీ తీసుకున్నప్పుడు, ఆ హామీలు, హామీలు మరియు హామీలు ఏ మేరకు అమలు చేయబడ్డాయో ఈ కమిటీ పరిశీలిస్తుంది. ఇందులో **15 మంది లోక్ సభ సభ్యులు, 10 మంది రాజ్యసభ సభ్యులు ఉన్నారు.** మంత్రులు ఇచ్చిన వాగ్దానాలు, హామీలు, హామీలను పరిశోధించే దాని ప్రధాన విధితో పాటు, ప్రభుత్వ హామీల కమిటీ ప్రభుత్వం మరియు శాసనసభల మధ్య నమ్మకాన్ని పెంపొందించడానికి ఒక యంత్రాంగంగా పనిచేస్తుంది. కమిటీ తన నిశిత పరిశీలన ద్వారా, మంత్రులు ఇచ్చిన హామీలను నెరవేర్చేలా చూస్తుంది, తద్వారా పాలనలో పారదర్శకత మరియు జవాబుదారీతనం పెరుగుతుంది. లోక్ సభ, రాజ్యసభలకు చెందిన సభ్యులతో కూడిన ఈ కమిటీ వివిధ కోణాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ, తన చర్చలను సుసంపన్నం చేస్తూ, ప్రభుత్వ హామీలను సమగ్రంగా పర్యవేక్షించేలా చూస్తుంది.

2. **సబార్డినేట్ లెజిస్లేషన్ కమిటీ** – పార్లమెంటు అప్పగించిన లేదా రాజ్యాంగం ప్రసాదించిన నిబంధనలు, నియమాలు, ఉప నిబంధనలు మరియు ఉప-చట్టాలను రూపొందించడానికి కార్యనిర్వాహక విభాగం తన హక్కులను సక్రమంగా ఉపయోగిస్తోందా అని ఇది పరిశీలిస్తుంది. ఈ కమిటీలో 15 మంది సభ్యులు ఉంటారు. శాసనాధిపత్యానికి బలమైన సంరక్షకుడిగా, కార్యనిర్వాహక శాఖ రూపొందించిన నిబంధనలు, నియమాలు, ఉప నిబంధనలు మరియు ఉప-నిబంధనలను పరిశీలించే కీలకమైన పనిని సబార్డినేట్ లెజిస్లేషన్ కమిటీ తీసుకుంటుంది. సబార్డినేట్ చట్టాలను పరిశీలించడం ద్వారా, కమిటీ పార్లమెంటరీ సార్వభౌమత్వ సూత్రాన్ని సమర్థిస్తుంది, కార్యనిర్వాహక చర్యలు చట్టం పరిధిలోనే ఉంటాయని మరియు ప్రజాస్వామ్య పర్యవేక్షణకు లోబడి ఉంటాయని నిర్ధారిస్తుంది. 1953 లో స్థాపించబడినప్పటి నుండి, ఈ కమిటీ శాసనసభ మరియు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థల మధ్య అధికార సమతుల్యతను కాపాడటంలో, ప్రజాస్వామ్యం యొక్క ప్రాథమిక సూత్రాలను పరిరక్షించడంలో కీలక పాత్ర పోషించింది.

3. **టేబుల్ పై ఉంచిన కాగితాల కమిటీ** – మంత్రులు ఏదైనా కాగితాన్ని టేబుల్ పై ఉంచినప్పుడు, ఈ కమిటీ విశ్వసనీయత కోసం మరియు అది రాజ్యాంగ నిబంధనలకు అనుగుణంగా ఉందో లేదో పరిశీలిస్తుంది. పార్లమెంటు ముందు ఉంచిన పత్రాల విశ్వసనీయత, రాజ్యాంగబద్ధతను పరిశీలించడంలో దాని పాత్రకు మించి, టేబుల్ పై ఉంచిన కాగితాల కమిటీ కార్యనిర్వాహక అతిక్రమణకు వ్యతిరేకంగా రక్షణ కవచంగా పనిచేస్తుంది. కమిటీ తన కఠినమైన పరిశీలన ద్వారా, పార్లమెంటుకు ఖచ్చితమైన మరియు సంబంధిత సమాచారాన్ని అందించడం కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థ యొక్క రాజ్యాంగ కర్తవ్యాన్ని సమర్థిస్తుంది, తద్వారా శాసన ప్రక్రియ యొక్క పారదర్శకత మరియు ప్రభావాన్ని పెంచుతుంది. పార్లమెంటు ఉభయ సభలకు చెందిన సభ్యులతో కూడిన ఈ కమిటీ టేబుల్ పై ఉంచిన పత్రాలను సమగ్రంగా సమీక్షించడం, పార్లమెంటరీ పరిశీలన విషయాల్లో ద్వైపాక్షిక సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడం, ఏకాభిప్రాయ సాధనకు దోహదపడుతుంది. ఇందులో **15 మంది లోక్ సభ** సభ్యులు, **10 మంది రాజ్యసభ సభ్యులు ఉన్నారు.**

4. **ఎస్సీ, ఎస్టీ సంక్షేమ కమిటీ** – ఇందులో **30 మంది సభ్యులు ఉంటారు.** లోక్ సభలో **20 మంది, రాజ్యసభలో 10 మంది సభ్యులు ఉన్నారు.** జాతీయ ఎస్సీ కమిషన్, జాతీయ ఎస్టీ కమిషన్ నివేదికలను ఈ కమిటీ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. సామాజిక న్యాయం, సమ్మిళిత అభివృద్ధి సూత్రాలతో రూపుదిద్దుకున్న ఎస్సీ, ఎస్టీల సంక్షేమ కమిటీ అణగారిన వర్గాల అభ్యున్నతికి కృషి చేస్తుంది. జాతీయ ఎస్సీ, ఎస్టీ కమిషన్ నివేదికలను నిశితంగా పరిశీలించడం ద్వారా, ఈ వర్గాల సామాజిక-ఆర్థిక సాధికారతను ప్రోత్సహించే విధానాలు మరియు కార్యక్రమాల కోసం వ్యవస్థాగత అడ్డంకులను కమిటీ గుర్తిస్తుంది. పార్లమెంటు ఉభయ సభల నుంచి దామాషా ప్రాతినిధ్యాన్ని ప్రతిబింబించేలా ఈ కమిటీ ఎస్సీ, ఎస్టీల గళాలను, ఆందోళనలను చట్టసభల పరిధిలో సమర్థవంతంగా వ్యక్తీకరించి పరిష్కరించేలా చూస్తుంది.

5. **మహిళా సాధికారతపై కమిటీ** – మహిళలకు అన్ని రంగాల్లో హోదా, గౌరవం, సమానత్వం కల్పించేందుకు జాతీయ మహిళా కమిషన్ ఇచ్చిన నివేదికను ఈ కమిటీ పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. లింగ సమానత్వం, మహిళా హక్కుల సాధనకు కట్టుబడి ఉన్న మహిళా సాధికారత కమిటీ వివిధ రంగాల్లో పరివర్తనాత్మక మార్పులకు ఉత్ప్రేరకంగా పనిచేస్తుంది. జాతీయ మహిళా కమిషన్ నివేదికలను పరిగణనలోకి తీసుకొని, ఈ కమిటీ

జీవితంలోని అన్ని రంగాలలో మహిళల హోదా, గౌరవం మరియు సమానత్వాన్ని కాపాడటానికి ఉద్దేశించిన సిఫార్సులు మరియు విధాన జోక్యాలను రూపొందిస్తుంది. సమ్మిళిత విధానం మరియు సహకార ప్రయత్నాల ద్వారా, మహిళలు పూర్తిగా పాల్గొనడానికి మరియు దేశ పురోగతి మరియు అభివృద్ధికి దోహదపడే అనువైన వాతావరణాన్ని సృష్టించడానికి కమిటీ కృషి చేస్తుంది.

6. **లాభదాయక పదవులపై సంయుక్త కమిటీ** – ఇది **ఫెడరల్, రాష్ట్ర మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రభుత్వాలు నియమించిన కమిటీలు** మరియు ఇతర సంస్థల కూర్పు మరియు స్వభావాన్ని పరిశీలిస్తుంది మరియు ఈ పదవులలో ఉన్న వ్యక్తిని పార్లమెంటుకు ఎన్నిక కాకుండా మినహాయించాలా వద్దా అనే దానిపై సిఫార్సులు చేస్తుంది. ఇందులో **15 మంది సభ్యులు (లోక్ సభ నుంచి 10 మంది, రాజ్యసభ నుంచి ఐదుగురు) ఉంటారు**. వివిధ స్థాయిల్లో ప్రభుత్వాలు నియమించిన సంస్థల కూర్పు, స్వభావాన్ని పరిశీలించే అధికారంతో, లాభదాయక కార్యాలయంపై సంయుక్త కమిటీ పార్లమెంటరీ సంస్థల సమగ్రతను, స్వతంత్రతను నిలబెట్టడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. లాభదాయక పదవులకు సంబంధించిన విషయాలపై సమగ్ర విచారణ జరిపి సిఫార్సులు చేయడం ద్వారా, అటువంటి పదవుల్లో ఉన్న వ్యక్తులు ప్రభుత్వ కార్యాలయానికి అవసరమైన సమగ్రతను మరియు నిష్పాక్షికతను పాటించేలా కమిటీ నిర్ధారిస్తుంది. ద్వైపాక్షిక కూర్పు మరియు కఠినమైన పరిశీలన ద్వారా, కమిటీ ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియపై ప్రజల నమ్మకాన్ని బలోపేతం చేస్తుంది, జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత మరియు నైతిక పాలన యొక్క సూత్రాలను బలోపేతం చేస్తుంది.

8.3.5 ఇంటి రోజువారీ వ్యవహారాలకు సంబంధించిన కమిటీలు :

ఈ క్రింది నాలుగు రకాల కమిటీలు ఉన్నాయి :

బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ – సభ యొక్క ప్రోగ్రామ్ మరియు టైమ్ టేబుల్ ను కమిటీ నియంత్రిస్తుంది. లోక్ సభ కమిటీలో స్పీకర్ చైర్మన్ గా సహా **15 మంది సభ్యులు** ఉంటారు. రాజ్యసభలో ఎక్స్ అఫీషియో చైర్మన్ సహా 11 మంది సభ్యులు ఉన్నారు. సభ యొక్క కార్యక్రమం మరియు సమయ పట్టికను నియంత్రించడంతో పాటు, శాసనసభ విషయాల ప్రాధాన్యతకు సంబంధించి పార్లమెంటరీ సభ్యుల మధ్య ఏకాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించడంలో బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. దీని కూర్పు రాజకీయ సిద్ధాంతాలు మరియు ప్రాంతీయ ప్రయోజనాల యొక్క వైవిధ్యమైన ప్రాతినిధ్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది, చర్చలు, చర్చలు మరియు ఇతర పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలను షెడ్యూల్ చేయడంలో సమాచారంతో కూడిన నిర్ణయాలను సులభతరం చేస్తుంది. అదనంగా, శాసనసభ ఎజెండాను క్రమబద్ధీకరించడానికి మరియు ఉద్భవిస్తున్న సమస్యలను సమర్థవంతంగా పరిష్కరించడానికి పార్లమెంటరీ పార్టీలు, ప్రభుత్వ అధికారులు మరియు పార్లమెంటరీ సిబ్బందితో సహా వివిధ భాగస్వాములతో సమన్వయం చేయడానికి ఈ కమిటీ ఒక వేదికగా పనిచేస్తుంది.

ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు, తీర్మానాల కమిటీ – ఈ కమిటీ **చట్టాలను వర్గీకరించి** ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు, తీర్మానాలపై చర్చకు సమయం కేటాయిస్తుంది. లోక్ సభ ప్రత్యేక కమిటీ అయిన ఈ కమిటీలో డిప్యూటీ స్పీకర్ చైర్మన్ గా **15 మంది సభ్యులు** ఉంటారు. రాజ్యసభలో అలాంటి కమిటీ లేదు. ప్రైవేట్ మెంబర్ల లెజిస్లేటివ్ ఇనిషియేటివ్స్ కు సంరక్షకుడిగా లోక్ సభలో ఈ కమిటీ ప్రైవేట్ మెంబర్ బిల్లులు, తీర్మానాల పరిశీలన, వర్గీకరణ, సమయాన్ని కేటాయించే బాధ్యతను

తీసుకుంటుంది. దీని చర్చా ప్రక్రియలు పార్లమెంటరీ వనరులకు సమాన ప్రాప్యతను నిర్ధారిస్తాయి మరియు బ్యాక్ బెంచ్ సభ్యులు శాసన ప్రక్రియకు అర్థవంతంగా దోహదపడే అవకాశాలను అందిస్తాయి. అంతేకాక, ద్వైపాక్షిక సహకారాన్ని పెంపొందించడానికి మరియు పార్టీలకు అతీతంగా ఏకాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించడానికి, తద్వారా పార్లమెంటులో ప్రజాస్వామ్య చర్చను సుసంపన్నం చేయడానికి ఈ కమిటీ ఒక వేదికగా పనిచేస్తుంది.

రూల్స్ కమిటీ – సభ నిబంధనలను సవరించాల్సి వస్తే ఈ **కమిటీ సిఫార్సులు చేస్తుంది**. లోక్ సభలో ఎక్స్ అఫీషియో చైర్మన్ గా స్పీకర్ సహా 15 మంది సభ్యులు ఉంటారు. ఇందులో **ఎక్స్ అఫీషియో చైర్మన్ సహా** 16 మంది సభ్యులు ఉంటారు.పార్లమెంటరీ నియమనిబంధనల సంరక్షకుడిగా, శాసన నియమాలు మరియు సంప్రదాయాల పవిత్రతను నిలబెట్టడంలో రూల్స్ కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ప్రస్తుత నిబంధనలకు సవరణలను సిఫారసు చేయడమే కాకుండా, అభివృద్ధి చెందుతున్న సవాళ్లను పరిష్కరించడానికి మరియు అభివృద్ధి చెందుతున్న శాసన డైనమిక్స్కు అనుగుణంగా పార్లమెంటరీ పద్ధతులను నిరంతరం పరిశీలించడంలో కమిటీ నిమగ్నమైంది. నియమాల రూపకల్పనలో దాని సమ్మిళిత విధానం పార్లమెంటరీ చట్రంలో పారదర్శకత మరియు జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందిస్తుంది, సంక్లిష్టమైన విధానపరమైన అవసరాలను విశ్వాసంతో నావిగేట్ చేయడానికి సభ్యులకు అధికారం ఇస్తుంది. అంతేకాక, ఈ కమిటీ పార్లమెంటరీ ప్రివిలేజ్ యొక్క సంరక్షకుడిగా పనిచేస్తుంది, పార్లమెంటరీ వనరులకు సమాన ప్రాప్యతను నిర్ధారిస్తుంది మరియు సభ్యులందరికీ వారి శాసన విధులను సమర్థవంతంగా నిర్వర్తించే అవకాశాలను నిర్ధారిస్తుంది.

సభ్యుల గైర్హాజరుపై కమిటీ – ఈ కమిటీ సభల సభ్యులు సమర్పించిన అన్ని సెలవు అభ్యర్థనలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. ఇది **15 మంది సభ్యులతో** కూడిన లోక్ సభ ప్రత్యేక కమిటీ. రాజ్యసభలో అలాంటి కమిటీ లేదు. సెలవు అభ్యర్థనలను మదింపు చేసే దాని ప్రాథమిక విధులకు మించి, సభ్యుల గైర్హాజరీ కమిటీ సభ్యులలో పార్లమెంటరీ హాజరు మరియు జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందించడానికి ఒక వాహకంగా పనిచేస్తుంది. కమిటీ తన చర్చా ప్రక్రియల ద్వారా, సభ్యుల గైర్హాజరుకు దోహదపడే అంతర్లీన కారకాలను గుర్తించడానికి మరియు వ్యవస్థాగత సవాళ్లను పరిష్కరించడానికి లక్ష్య జోక్యాలను రూపొందించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అంతేకాక, పార్లమెంటరీ బాధ్యతలను మరియు సభ్యుల నిమగ్నతకు అవకాశాలను సమానంగా పంపిణీ చేయడంలో ఇది కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది, తద్వారా పార్లమెంటులో చురుకైన భాగస్వామ్యం మరియు సమ్మిళిత సంస్కృతిని పెంపొందిస్తుంది. అదనంగా, సభ్యుల మధ్య మార్గదర్శకత్వం మరియు పీర్ సపోర్ట్ నెట్వర్క్లను పెంపొందించడానికి, పార్టీలకు అతీతంగా జ్ఞాన-భాగస్వామ్యం మరియు వృత్తిపరమైన అభివృద్ధిని సులభతరం చేయడానికి ఈ కమిటీ ఒక వేదికగా పనిచేస్తుంది.

8.3.6 హౌస్ కీపింగ్ కమిటీ :

ఈ క్రిందివి నాలుగు విభిన్న రకాల కమిటీలు :

జనరల్ పర్పస్ కమిటీ – ఈ కమిటీ ఇతర శాసన కమిటీల పరిధిలోకి రాని అంశాలను పరిష్కరిస్తుంది. ఈ కమిటీ ఈ క్రింది వ్యక్తులతో కూడి ఉంటుంది :

- ఎక్స్ అఫీషియో చైర్మన్ గా, ప్రిసైడింగ్ అధికారిగా (స్పీకర్ /చైర్మన్)
- స్పీకర్ డిప్యూటీ (రాజ్యసభ విషయంలో డిప్యూటీ చైర్మన్)

- ○ చైర్ పర్సన్ల ప్యానెల్ సభ్యులు (రాజ్యసభ విషయంలో వైస్ చైర్ పర్సన్ల ప్యానెల్)
- ○ డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీ చైర్మన్లు.
- ○ సభలో గుర్తింపు పొందిన పార్టీలు, గ్రూపుల నేతలు..
- ○ ఇతర సభ్యులను ప్రిసైడింగ్ అధికారి నామినేట్ చేస్తారు.

వివిధ అంశాలను పరిష్కరించడంలో దాని పాత్రతో పాటు, వివిధ పార్లమెంటరీ కమిటీల పనితీరును సమన్వయం చేయడానికి మరియు క్రమబద్ధీకరించడానికి జనరల్ పర్పస్ కమిటీ ఒక వేదికగా పనిచేస్తుంది. ప్రిసైడింగ్ అధికారి, డిప్యూటీ ప్రిసైడింగ్ అధికారులు, కమిటీ చైర్మన్లు మరియు పార్టీ నాయకులు వంటి కీలక భాగస్వాములను ఏకతాటిపైకి తీసుకురావడం ద్వారా, కమిటీ పార్లమెంటులోని వివిధ విభాగాల మధ్య కమ్యూనికేషన్ మరియు సహకారాన్ని సులభతరం చేస్తుంది. దాని సమ్మిళిత కూర్పు పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం పట్ల నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది, మొత్తం చట్టసభల పనితీరును ప్రభావితం చేసే నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలలో విభిన్న దృక్పథాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది.

హౌస్ కమిటీ – ఈ కమిటీ గృహ సభ్యులకు గృహనిర్మాణం, ఆహారం, వైద్య సహాయం రూపంలో అందించే సేవలను పర్యవేక్షిస్తుంది. లోక్సభలో 12 మంది సభ్యులు ఉంటారు. సభ్యుల సంక్షేమాన్ని పర్యవేక్షించడంతో పాటు, పార్లమెంటరీ ఆవరణలో మర్యాద మరియు క్రమశిక్షణను నిర్వహించడంలో హౌస్ కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఇది సభ్యుల మధ్య ఫిర్యాదులు మరియు వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది, నిర్మాణాత్మక చర్చకు మరియు చర్చలకు అనుకూలమైన వాతావరణాన్ని నిర్ధారిస్తుంది. అంతేకాక, ఈ కమిటీ పార్లమెంటరీ గృహనిర్మాణం, క్యాంటీన్లు మరియు వైద్య సహాయం వంటి సౌకర్యాలను నిర్వహిస్తుంది, తద్వారా సభ్యులు తమ పార్లమెంటరీ విధులను సమర్థవంతంగా నిర్వహించడానికి సహాయక పర్యావరణ వ్యవస్థను పెంపొందిస్తుంది.

లైబ్రరీ కమిటీ – ఈ కమిటీ పార్లమెంటు లైబ్రరీకి సంబంధించిన అన్ని విషయాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. లైబ్రరీ సేవలను ఉపయోగించుకోవడంలో సభ్యులకు సహాయపడుతుంది. ఇందులో 9 మంది సభ్యులు ఉంటారు – లోక్ సభ నుండి 6 మంది, రాజ్యసభ నుండి 3 మంది. పార్లమెంటరీ విజ్ఞాన వనరుల సంరక్షకుడిగా, లైబ్రరీ కమిటీ పార్లమెంటరీ గ్రంథాలయ సేకరణ మరియు సేవలను ఆధునీకరించడానికి మరియు విస్తరించడానికి చొరవలకు నాయకత్వం వహిస్తుంది. ఇది పరిశోధన సామగ్రి మరియు డిజిటల్ వనరుల ప్రాప్యతను పెంచడానికి జాతీయ మరియు అంతర్జాతీయ సంస్థలతో కలిసి పనిచేస్తుంది, శాసన పరిశీలన మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి సభ్యులకు సమగ్ర సమాచారంతో సాధికారత కల్పిస్తుంది. అదనంగా, కమిటీ పార్లమెంటేరియన్లు మరియు ప్రజలను లక్ష్యంగా చేసుకుని విద్యా కార్యక్రమాలు మరియు ఔట్ రీచ్ కార్యకలాపాలను నిర్వహించడం ద్వారా అక్షరాస్యత మరియు జీవితకాల అభ్యాసాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది.

సభ్యుల జీతభత్యాలపై సంయుక్త కమిటీలు – సభ్యుల జీతభత్యాలు, పెన్షన్ చట్టం 1954 ప్రకారం ఈ కమిటీని ఏర్పాటు చేశారు. ఇందులో 15 మంది, లోక్ సభ నుంచి 10 మంది, రాజ్యసభ నుంచి ఐదుగురు సభ్యులు ఉంటారు. వేతనాన్ని నిర్ణయించడంతో పాటు, సభ్యుల జీతభత్యాలపై సంయుక్త కమిటీలు క్రమానుగత సమీక్షలు నిర్వహించి ప్రజాప్రతినిధుల బాధ్యతలు, ఆకాంక్షలకు అనుగుణంగా పార్లమెంటరీ పరిహారం ఉండేలా చూస్తాయి. ఆర్థిక

సూచికలు, జీవన వ్యయ సర్దుబాట్లు, ఇతర ప్రభుత్వ ఉద్యోగులతో తులనాత్మక విశ్లేషణలు వంటి అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని న్యాయమైన, సమానమైన పరిహార ప్యాకేజీలను రూపొందిస్తుంది. ఈ కమిటీ తన చర్చల ద్వారా ప్రజాసేవ గౌరవాన్ని నిలబెట్టడంతో పాటు పన్ను చెల్లింపుదారులకు ఆర్థిక వివేకం, జవాబుదారీతనం వంటి అంశాలను కూడా పరిష్కరిస్తుంది.

సంప్రదింపుల కమిటీలు :

- ఇవి ప్రభుత్వంలోని వివిధ మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలకు అనుబంధంగా ఉంటాయి.
- ప్రభుత్వ విధానాలు, కార్యక్రమాలు, అమలు ప్రక్రియపై మంత్రులు, సభ్యుల మధ్య అనధికారిక చర్చకు ఈ కమిటీలు వేదికగా నిలుస్తాయి.
- పార్లమెంటరీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ **ఈ కమిటీలను ఏర్పాటు చేస్తుంది.**
- కమిటీలో గరిష్ఠంగా 30 మంది, కనిష్ఠంగా 10 మంది సభ్యులు ఉంటారు.
- ఈ కమిటీల సభ్యత్వం స్వచ్ఛందం.

పార్లమెంటు మరియు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థల మధ్య కీలక అనుసంధానకర్తలుగా సేవలందిస్తున్న కన్సల్టేటివ్ కమిటీలు విధాన రూపకల్పన మరియు అమలుకు పార్లమెంటేరియన్లకు దోహదపడే అవకాశాన్ని కల్పిస్తాయి. సభ్యులు మంత్రులు మరియు సీనియర్ అధికారులతో గణనీయమైన చర్చల్లో పాల్గొంటారు, వివిధ విధాన సమస్యలపై విలువైన అంతర్దృష్టులు, ఫీడ్ బ్యాక్ మరియు సిఫార్సులను అందిస్తారు. ఈ కమిటీలు ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలపై మరింత ప్రజా అవగాహనను పెంపొందించడం ద్వారా పారదర్శకత మరియు ప్రజాస్వామ్య పాలనను ప్రోత్సహిస్తాయి మరియు కీలక విధాన రంగాలపై పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణను నిర్ధారిస్తాయి.

8.4 అడ్ హాక్ కమిటీలు :

అడ్ హాక్ కమిటీలు పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలలో కీలకమైన భాగాలుగా పనిచేస్తాయి, చట్టసభల ముందు నిర్దిష్ట సమస్యలు లేదా బిల్లులను పరిష్కరించడానికి కేంద్రీకృత విధానాన్ని అందిస్తాయి. ఈ కమిటీలు ఒక నిర్దిష్ట ప్రయోజనం కోసం ఏర్పాటు చేయబడతాయి మరియు పరిమిత కాలానికి పనిచేస్తాయి, అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆందోళనలు లేదా శాసన అవసరాలకు పార్లమెంటు సమర్థవంతంగా ప్రతిస్పందించడానికి అనుమతిస్తుంది. అడ్ హాక్ కమిటీలు అంటే పరిమిత కాలానికి నియమించబడి, అవి ఏ లక్ష్యం కోసం ఏర్పాటు చేయబడ్డాయో ఆ లక్ష్యాన్ని పూర్తి చేసిన తరువాత రద్దు చేయబడతాయి. రద్దుకు ముందు సంబంధిత అథారిటీకి నివేదిక సమర్పిస్తారు. ఉదాహరణకు, రైల్వేలు చెల్లించాల్సిన డివిడెండ్ను అంచనా వేయడానికి రైల్వే కన్వెన్షన్ కమిటీని ఏర్పాటు చేశారు. అడ్ హాక్ కమిటీలు నిర్దిష్ట లక్ష్యాలను చేరుకోవడానికి పరిమిత కాలానికి నియమించబడే కమిటీలు.

అడ్ హాక్ కమిటీల రకాలు :

అడ్ హాక్ కమిటీలను రెండు ప్రాథమిక రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు, ప్రతి ఒక్కటి వేర్వేరు విధులను నిర్వహిస్తాయి. ఈ కమిటీలను రెండు కేటగిరీలుగా విభజించవచ్చు, అవి తాత్కాలికమైనవి.

- **విచారణకమిటీలు**
- **సలహా కమిటీలు** – నిర్దిష్ట బిల్లులపై నివేదిక ఇవ్వాలి

8.4.1 విచారణ కమిటీలు :

ముఖ్యమైన సంఘటనలు లేదా ప్రజాప్రయోజన విషయాలను పరిశోధించడానికి ఈ కమిటీలు ఏర్పాటు చేయబడతాయి. ఉదాహరణకు, ఒక ప్రభుత్వ ప్రాజెక్టులో ఆర్థిక అవకతవకలు జరిగాయనే ఆరోపణలపై ప్రతిస్పందనగా, ఈ విషయాన్ని క్షుణ్ణంగా విచారించడానికి ఒక విచారణ కమిటీని ఏర్పాటు చేయవచ్చు. భారత్ లో 2జీ స్పెక్ట్రమ్ కుంభకోణంపై విచారణ జరిపిన జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ ఇందుకు ఒక ముఖ్యమైన ఉదాహరణ. ఇవి **కాలానుగుణంగా ఏర్పాటు చేయబడింది**, ఒక తీర్మానంపై ఉభయ సభలు కదలడం ద్వారా లేదా స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ ద్వారా ఒక తీర్మానం గురించి విచారించడం ద్వారా **ఒక నిర్దిష్ట అంశంపై నివేదిక**. విచారణ కమిటీని ఏర్పాటు చేశారు. **నిర్దిష్ట సంఘటనలను ఎప్పటికప్పుడు పరిశీలించడం**. ఉదాహరణకు, **పార్లమెంట్ హౌస్ కాంప్లెక్స్ లో ఫుడ్ మేనేజ్ మెంట్ కమిటీ** పార్లమెంటరీ క్యాంటీన్ లో రేట్ల సవరణను పరిశీలించే అటువంటి కమిటీలలో ఒకటి. పార్లమెంట్ రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ లో ఈ రూల్స్ ఆఫ్ ఆపరేషన్ ను పేర్కొన్నారు. ముఖ్యమైన సంఘటనలు లేదా ప్రజాప్రయోజన విషయాలను పరిశోధించడానికి ఈ కమిటీలు ఏర్పాటు చేయబడతాయి. ఉదాహరణకు, 2001 స్టాక్ మార్కెట్ కుంభకోణంపై సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీ ఆర్థిక అవకతవకల ఆరోపణలపై దర్యాప్తు చేయడానికి ఏర్పాటు చేయబడింది, ఇది సెక్యూరిటీల నిబంధనలలో సంస్కరణలకు దారితీసింది.

విచారణ కమిటీల విధులు మరియు కార్యకలాపాలు: ఈ కమిటీలు నిర్దిష్ట సంఘటనలు లేదా సమస్యలపై సమగ్ర దర్యాప్తులు నిర్వహిస్తాయి, విచారణలు, నిపుణుల సాక్ష్యం మరియు డాక్యుమెంటేషన్ ద్వారా సాక్ష్యాలను సేకరిస్తాయి. ఉదాహరణకు, పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ (పిఎసి) ప్రభుత్వ ఖర్చులను పరిశీలిస్తుంది మరియు ఆర్థిక విషయాలలో పారదర్శకత మరియు జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడానికి పార్లమెంటుకు నివేదిస్తుంది.

8.4.2 సలహా కమిటీలు :

నిర్దిష్ట బిల్లులపై రిపోర్ట్ చేయడానికి: తమకు సూచించిన నిర్దిష్ట బిల్లులపై నిపుణుల విశ్లేషణ, సిఫార్సులు అందించే బాధ్యతను అప్పగించారు. ఉదాహరణకు, భారతదేశంలో వస్తు, సేవల పన్ను (జిఎస్టి) చట్టం ముసాయిదా రూపకల్పన సమయంలో, ప్రతిపాదిత ఫ్రేమ్వర్క్ను అంచనా వేయడానికి మరియు సమర్థవంతమైన అమలు కోసం మార్పులను సూచించడానికి పన్ను నిపుణులు మరియు ఆర్థికవేత్తలతో కూడిన సలహా కమిటీలను నియమించారు. ఈ కమిటీలు.. **బిల్లులపై సెలెక్ట్ లేదా జాయింట్ కమిటీలు**, నిర్దిష్ట బిల్లులను పరిగణనలోకి తీసుకొని నివేదించడానికి నియమించబడతాయి. వాళ్ళు **సమాచారాన్ని అందించడం** నిర్దిష్ట బిల్లుల గురించి.. సలహా కమిటీలను ఏర్పాటు చేస్తారు. **నిర్దిష్ట బిల్లులపై నివేదిక** అని ప్రస్తావించారు. ఉదాహరణకి **పర్సనల్ డేటా ప్రొటెక్షన్ బిల్లు 2019పై జాయింట్ కమిటీ** ముసాయిదా బిల్లును విశ్లేషించడానికి అటువంటి సలహా కమిటీలలో ఒకటి. ఈ కమిటీల విధివిధానాలు, పనితీరును లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ ఛైర్ పర్సన్ నిర్ణయిస్తారు. తమకు సూచించిన నిర్దిష్ట బిల్లులపై నిపుణుల విశ్లేషణ, సిఫార్సులు అందించే బాధ్యతను అప్పగించారు. కంపెనీల చట్టం, 2013 ముసాయిదా సమయంలో,

ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని సమీక్షించడానికి మరియు కార్పొరేట్ పాలనా పద్ధతులను ఆధునీకరించడానికి సవరణలను సూచించడానికి న్యాయ నిపుణులు మరియు పరిశ్రమ భాగస్వాములతో కూడిన సలహా కమిటీలను నియమించారు.

సలహా కమిటీల విధులు మరియు కార్యకలాపాలు: ప్రతిపాదిత బిల్లులను సమీక్షించడం మరియు నిపుణుల విశ్లేషణ మరియు సిఫార్సులను శాసనసభకు అందించడం. ఉదాహరణకు, ఆర్థిక స్థాయీ సంఘం కేంద్ర బడ్జెట్ను సమీక్షిస్తుంది మరియు ద్రవ్య విధాన రూపకల్పనను పెంచడానికి, జాతీయ ప్రాధాన్యతలు మరియు ఆర్థిక లక్ష్యాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా ఇన్పుట్లను అందిస్తుంది.

8.4.3 అడ్ హాక్ కమిటీల యొక్క ఇతర ముఖ్యమైన లక్షణాలు :

- **కూర్పు :** ఇందులో స్పీకర్ నామినేట్ చేసిన సభ్యులు, లోక్ సభ, రాజ్యసభ చైర్మన్ లు ఉంటారు. కచ్చితమైన సభ్యుల సంఖ్యను స్పీకర్, చైర్మన్ నిర్ణయిస్తారు.
- **ఛైర్మన్ :** కమిటీ చైర్మన్ ను సభ్యుల్లో స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ నియమిస్తారు.
- **నివేదిక :** కమిటీలు ఆయా మంత్రిత్వ శాఖలకు నివేదికను సమర్పించి విచ్ఛిన్నం చేస్తాయి.

అడ్ హాక్ కమిటీలలో సాధారణంగా లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ చైర్ పర్సన్ నామినేట్ చేసిన సభ్యులు ఉంటారు, వివిధ రాజకీయ పార్టీల నుండి ప్రాతినిధ్యం మరియు సంబంధిత సబ్జెక్టు రంగాలలో నైపుణ్యం కలిగి ఉంటారు. ఈ కమిటీల చైర్మన్ పదవిని స్పీకర్ లేదా చైర్ పర్సన్ నియమించిన సభ్యుడికి అప్పగిస్తారు, అతను కార్యకలాపాలను పర్యవేక్షిస్తాడు మరియు కమిటీ లక్ష్యాలు నెరవేరేలా చూస్తాడు. 2019-20 లోక్సభ సమావేశాల్లో 17 అడ్ హాక్ కమిటీలు ఉన్నాయి. అడ్ హాక్ కమిటీలకు స్వల్ప కాలపరిమితి, పరిమిత ప్రయోజనం ఉన్నప్పటికీ, పార్లమెంటుకు వాటి సహకారం ఎనలేనిది. అనేక బిల్లులను సమగ్ర విశ్లేషణ కోసం సెలెక్ట్ లేదా జాయింట్ కమిటీలకు పంపుతారు, దీని ఫలితంగా మెరుగైన చట్టాలు వచ్చాయి మరియు బిల్లుల హడావిడి ఆమోదం నిరోధించబడ్డాయి. భారతదేశంలో అడ్ హాక్ కమిటీలు సాధారణంగా లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ చైర్ పర్సన్ చేత నామినేట్ చేయబడిన సభ్యులను కలిగి ఉంటాయి, వివిధ రాజకీయ పార్టీల నుండి ప్రాతినిధ్యం మరియు సంబంధిత సబ్జెక్టు రంగాలలో నైపుణ్యం కలిగి ఉంటాయి. ఈ కమిటీల చైర్మన్ పదవిని స్పీకర్ లేదా చైర్ పర్సన్ నియమించిన సభ్యుడికి అప్పగిస్తారు, అతను కార్యకలాపాలను పర్యవేక్షిస్తాడు మరియు కమిటీ లక్ష్యాలు నెరవేరేలా చూస్తాడు.

8.4.4 రిపోర్టింగ్ మెకానిజం మరియు రద్దు :

అడ్ హాక్ కమిటీలు తమ ఆదేశానుసారం పూర్తయిన తరువాత, తమ పరిశోధనలు, సిఫార్సులు మరియు ప్రతిపాదిత చర్యలను వివరిస్తూ సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా పార్లమెంటరీ సంస్థలకు సమగ్ర నివేదికలను సమర్పిస్తాయి. ఉదాహరణకు, వ్యక్తిగత డేటా పరిరక్షణ బిల్లు, 2019పై సంయుక్త కమిటీ తన నివేదికను పార్లమెంటుకు సమర్పించింది, డేటా గోప్యత హక్కులను పరిరక్షించడానికి చట్టం రూపకల్పనకు మార్గనిర్దేశం చేసింది. వారి లక్ష్యాలను నెరవేర్చిన తరువాత, అడ్ హాక్ కమిటీలను రద్దు చేస్తారు, అవసరమైన విధంగా కొత్త కమిటీలను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా ఉద్భవిస్తున్న సమస్యలు లేదా ప్రాధాన్యతలను పరిష్కరించడానికి పార్లమెంటును అనుమతిస్తుంది.

8.4.5 ఇటీవలి పరిణామాలు మరియు వివాదాలు :

ఇటీవలి సంవత్సరాలలో భారతదేశ శాసన ప్రక్రియలో అడ్ హాక్ కమిటీలతో సహా పార్లమెంటరీ కమిటీల పాత్ర మరియు సమర్థత చుట్టూ చర్చలు మరియు వివాదాలు జరిగాయి. పాలనలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనంపై ఆందోళన వ్యక్తం చేస్తూ ఈ కమిటీలు తగిన పరిశీలన లేకుండానే ముఖ్యమైన బిల్లులు ఆమోదం పొందిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు, 2020 లో వివాదాస్పద వ్యవసాయ బిల్లులను ఆమోదించడం వాటాదారులతో సమ్మిళిత చర్చ మరియు సంప్రదింపులు లేకపోవడంపై నిరసనలు మరియు విమర్శలను రేకెత్తించింది, బలమైన పార్లమెంటరీ పరిశీలన మరియు ప్రజా భాగస్వామ్యం యొక్క అవసరాన్ని ఎత్తిచూపింది.

8.4.6 ఇటీవలి వార్తలు/వివాదాలు :

- ఇటీవలి సంవత్సరాలలో, పరిశీలన మరియు సిఫార్సుల స్టాండింగ్ మరియు అడ్ హాక్ కమిటీలు అంచుకు నెట్టబడ్డాయి లేదా చీకట్లో వదిలివేయబడ్డాయి.
- బిల్లులను హౌస్ సెలెక్ట్ కమిటీలు లేదా జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీలకు పంపడానికి **ప్రభుత్వం తీవ్ర విముఖత** ప్రదర్శించింది.
- **2015లో** భూసేకరణ, పునరావాసం, పునరావాసంలో న్యాయమైన పరిహారం, పారదర్శకత (రెండో సవరణ) బిల్లునుసంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీకి పంపారు.
- జమ్ముకశ్మీర్ **కు ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని రద్దు చేసి**, రాష్ట్రాన్ని రెండు కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలుగా విడగొట్టే **ఆర్టికల్ 370ని సవరించడం వంటి ఇటీవలి సంవత్సరాల్లో పార్లమెంటు చేసిన అత్యంత ముఖ్యమైన చట్టాలను ఏ సభా కమిటీ ప్రాసెస్ చేయలేదు.**
- పార్లమెంటు వర్షాకాల సమావేశాల్లో **మూడు వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల బిల్లులు , పని పరిస్థితులు, ఉపాధి నిబంధనలు, ఫిర్యాదుల పరిష్కారం, సామాజిక భద్రతను సంస్కరించే** మూడు కార్మిక బిల్లులు **సభల సెలెక్ట్ కమిటీలు పరిశీలించాల్సిన అంశాలు**. అయితే పార్లమెంట్ ఉభయ సభల్లో మూడింట రెండొంతుల మెజారిటీని సద్వినియోగం చేసుకున్న ప్రభుత్వం బిల్లులను త్వరితగతిన ఆమోదించింది.

8.5 ముగింపు :

చివరగా, తాత్కాలిక కమిటీలు భారతదేశ పార్లమెంటరీ చట్రంలో కీలక స్తంభాలుగా నిలుస్తాయి, కేంద్రీకృత విచారణ, నిపుణుల విశ్లేషణ మరియు ప్రతిస్పందనాత్మక పాలన యొక్క సారాంశాన్ని కలిగి ఉంటాయి. సునిశితమైన పరిశోధనలు, లోతైన చర్చల ద్వారా ఈ కమిటీలు పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం, శాసనపరమైన శ్రేష్ఠతకు ఉత్ప్రేరకాలుగా పనిచేస్తాయి. అప్పుడప్పుడు వివాదాలు, సవాళ్లు ఎదురైనా ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో, చట్టాల నాణ్యతను నిర్ధారించడంలో వారి పాత్ర అత్యంత కీలకం. 2001 స్టాక్ మార్కెట్ కుంభకోణంపై సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీ, కేంద్ర బడ్జెట్ పై ఆర్థిక స్థాయీ సంఘం సమీక్ష వంటి ఉదాహరణల ద్వారా, భారతదేశ పాలనా ముఖచిత్రాన్ని రూపొందించడంలో అడ్ హాక్ కమిటీలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. ఏదేమైనా, తగిన పరిశీలన లేకుండా

ముఖ్యమైన బిల్లులను ఆమోదించడం చుట్టూ ఇటీవలి చర్చలు ఈ కమిటీల అధికారాన్ని మరియు స్వయంప్రతిపత్తిని బలోపేతం చేయాల్సిన ప్రాముఖ్యతను నొక్కిచెబుతున్నాయి. అడ్ హాక్ కమిటీల పనితీరులో మరింత పారదర్శకత, సమ్మిళితత్వం, ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని పెంపొందించడం ద్వారా శాసన ప్రక్రియపై ప్రజల నమ్మకాన్ని పెంపొందించడం అత్యవసరం. అలా చేయడం ద్వారా, భారతదేశం ప్రజాస్వామ్య విలువల పట్ల తన నిబద్ధతను పునరుద్ఘాటించగలదు మరియు రాబోయే సంవత్సరాల్లో సమర్థవంతమైన పాలన మరియు ప్రజా ప్రయోజనాల సంరక్షకులుగా అడ్ హాక్ కమిటీలు కొనసాగేలా చూసుకోవచ్చు.

భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో అడ్ హాక్ కమిటీలు కేంద్రీకృత విచారణకు, నిపుణుల విశ్లేషణకు కీలకమైన సాధనాలుగా పనిచేస్తాయి. విచారణ, సలహా కమిటీలుగా విభజించి ముఖ్యమైన సంఘటనలపై విచారణ జరిపి బిల్లులపై సిఫార్సులు చేస్తారు. పార్లమెంటరీ నాయకులు నామినేట్ చేసిన సభ్యులతో, ఈ కమిటీలు వైవిధ్యమైన ప్రాతినిధ్యాన్ని నిర్ధారిస్తాయి. నియమితులైన చైర్ పర్సన్ల మార్గదర్శకత్వంలో పనిచేస్తూ తమ పనులు పూర్తయిన తర్వాత సమగ్ర నివేదికలను సమర్పిస్తారు. తగిన పరిశీలన లేకుండానే బిల్లులు పాస్ అవుతుండటంతో పటిష్ఠ పరిశీలన ప్రాముఖ్యతను ఇటీవలి చర్చలు ఎత్తిచూపుతున్నాయి. సవాళ్లు ఉన్నప్పటికీ, భారతదేశ శాసన ప్రక్రియలో సమర్థవంతమైన పాలనకు అవసరమైన పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో అడ్ హాక్ కమిటీలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి.

పార్లమెంటు యొక్క ప్రాథమిక పాత్ర చర్చ, చర్చ మరియు పునఃపరిశీలన, ఇది ఏ ప్రజాస్వామిక సంస్థ యొక్క లక్షణం. పార్లమెంటరీ కమిటీలు సభ్యులు తమ పరిశోధన సమయంలో డొమైన్ నిపుణులు మరియు ప్రభుత్వ అధికారులతో సంభాషించడానికి ఒక వేదికను అందించడం ద్వారా దీనికి సహాయపడతాయి. ప్రధాన బిల్లులను తప్పనిసరిగా పరిశీలించడం శాసన ప్రక్రియకు అడ్డంకి కాదు. బదులుగా, చట్టం యొక్క నాణ్యతను మరియు తద్వారా పరిపాలన యొక్క నాణ్యతను నిర్వహించడం చాలా ముఖ్యం. చట్టం రూపొందించే ప్రక్రియలో పార్లమెంటు సమగ్రతను కాపాడటానికి, బలమైన పార్లమెంటరీ కమిటీ వ్యవస్థ అవసరం. సవాళ్లు మరియు వివాదాలు ఉన్నప్పటికీ, భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమర్థవంతమైన పాలనను ప్రోత్సహించడానికి తాత్కాలిక కమిటీలు కీలక సాధనాలుగా ఉన్నాయి. కేంద్రీకృత విచారణ, నిపుణుల విశ్లేషణ మరియు సమాచారంతో కూడిన నిర్ణయాలు తీసుకోవడం ద్వారా, ఈ కమిటీలు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో మరియు చట్టం యొక్క నాణ్యతను నిర్ధారించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. భారతదేశంలో శాసన ప్రక్రియపై ప్రజల విశ్వాసాన్ని పెంపొందించడానికి మరియు సమ్మిళిత మరియు భాగస్వామ్య పాలనను పెంపొందించడానికి తాత్కాలిక కమిటీల ఆదేశం, స్వయంప్రతిపత్తి మరియు సమర్థతను బలోపేతం చేయడం చాలా అవసరం.

8.6 సారంశం:

అంతిమంగా, ప్రపంచవ్యాప్తంగా ప్రజాస్వామ్య సంస్థలు సమర్థవంతంగా పనిచేయడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీల పనితీరు కీలకం. భారతీయ సందర్భంలో, ఈ కమిటీలు సభ యొక్క రోజువారీ వ్యవహారాలలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమర్థవంతమైన శాసన ప్రక్రియలను నిర్ధారిస్తాయి. బిజినెస్ అడ్వయిజరీ కమిటీల నుంచి లైబ్రరీ కమిటీల వరకు వివిధ రకాల కమిటీలు శాసన, పరిపాలనా, సంక్షేమ అంశాలను

పరిష్కరించడంలో పార్లమెంటు బహుముఖ బాధ్యతలను ఎత్తిచూపుతున్నాయి. ఈ కమిటీలు సమన్వయం, చర్చ మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి వేదికలుగా పనిచేస్తాయి, ఏకాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించడానికి మరియు పార్టీలకు అతీతంగా సమ్మిళితతను ప్రోత్సహిస్తాయి. అంతేకాక, తాత్కాలిక కమిటీలు నిర్దిష్ట సమస్యలు లేదా బిల్లులను పరిష్కరించడానికి కేంద్రీకృత విధానాన్ని అందిస్తాయి, అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆందోళనలు లేదా శాసన అవసరాలకు తాత్కాలిక పరిష్కారాలను అందిస్తాయి. ప్రజాప్రయోజనాల విషయాలను పరిశోధించే విచారణ కమిటీలు లేదా బిల్లులపై నిపుణుల విశ్లేషణను అందించే సలహా కమిటీల ద్వారా, ఈ తాత్కాలిక సంస్థలు అభివృద్ధి చెందుతున్న సవాళ్లకు పార్లమెంటు యొక్క సమర్థత మరియు ప్రతిస్పందనను పెంచుతాయి. వాటి ప్రాముఖ్యత ఉన్నప్పటికీ, ఇటీవలి పరిణామాలు మరియు వివాదాలు పార్లమెంటరీ కమిటీలతో మరింత పరిశీలన మరియు నిమగ్నత అవసరాన్ని నొక్కిచెబుతున్నాయి. 2020 లో వ్యవసాయ బిల్లుల విషయంలో చూసినట్లుగా, కమిటీలు తగిన చర్చ లేకుండా బిల్లులు ఆమోదించడంపై ఆందోళనలు పార్లమెంటరీ నిబంధనలను నిలబెట్టడం మరియు పటిష్టమైన పర్యవేక్షణ యంత్రాంగాలను నిర్ధారించడం యొక్క ప్రాముఖ్యతను హైలైట్ చేస్తాయి. అంతేకాకుండా, పార్లమెంటరీ కమిటీల అణచివేతను సూచించే ఇటీవలి ధోరణులు పారదర్శకత మరియు జవాబుదారీతనం పట్ల ప్రభుత్వ నిబద్ధతపై ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతున్నాయి. బిల్లులను హౌస్ సెలెక్ట్ కమిటీలు లేదా జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీలకు పంపడానికి విముఖత చూపడం స్థాపిత పార్లమెంటరీ పద్ధతుల నుండి వైదొలగడాన్ని సూచిస్తుంది, ఇది నియంత్రణలు మరియు సమతుల్యతల యొక్క ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను బలహీనపరుస్తుంది. ఈ నేపథ్యంలో ప్రజాస్వామిక పాలనలో కీలక సాధనాలుగా పార్లమెంటరీ కమిటీల బలోపేతానికి శాసనసభ్యులు, పౌరసమాజం, మీడియాతో సహా భాగస్వాములు వాదించడం అనివార్యమవుతుంది. ప్రజాస్వామ్య విలువలను పరిరక్షించడానికి, పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం యొక్క సమ్మిళిత మరియు భాగస్వామ్య పనితీరును నిర్ధారించడానికి ఈ కమిటీల సమగ్రత, స్వతంత్రత మరియు సమర్థతను నిలబెట్టడం చాలా అవసరం. పార్లమెంటరీ కమిటీల పాత్రను, ఔచిత్యాన్ని బలపరిచే సమిష్టి ప్రయత్నాల ద్వారానే చట్టసభలు నిజమైన ప్రజాప్రతినిధిగా, ప్రజాస్వామిక పాలనకు రక్షణ కవచంగా తన ఆదేశాన్ని నెరవేర్చగలవు.

8.7 ముఖ్య పదకోశం :

పార్లమెంటరీ విధానం :

భారతదేశంలో లోక్ సభ, రాజ్యసభ వంటి శాసన సభల్లో అడ్ హాక్ కమిటీల ఏర్పాటు, నిర్వహణతో సహా పార్లమెంటరీ వ్యవహారాల నిర్వహణను నియంత్రించే స్థాపిత నియమాలు మరియు పద్ధతులు.

లెజిస్లేటివ్ స్క్రూటినీ :

ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని చట్టంగా అమలు చేయడానికి ముందు దాని చట్టపరమైన, ఆచరణాత్మక, సామాజిక చిక్కులను అంచనా వేయడానికి అడ్ హాక్ కమిటీలతో సహా పార్లమెంటరీ కమిటీలు వివరణాత్మక పరిశీలన మరియు విశ్లేషణ.

కమిటీ కూర్పు :

నైపుణ్యం, రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం, పార్లమెంటరీ ప్రొటోకాల్ వంటి ప్రమాణాల ఆధారంగా అడ్ హాక్ కమిటీలకు

సభ్యుల ఎంపిక, నియామకం, విభిన్న దృక్పథాలు, సమర్థవంతమైన చర్చలు.

చైర్ పర్సన్ నియామకం :

అడ్ హాక్ కమిటీలో సభ్యుడిని నియమించే ప్రక్రియ దాని కార్యకలాపాలకు అధ్యక్షత వహించడానికి, చర్చలను పర్యవేక్షించడానికి మరియు పార్లమెంటరీ నియమాలు మరియు లక్ష్యాలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూడటం, సమర్థవంతమైన నిర్ణయాలు తీసుకోవడం సులభతరం చేస్తుంది.

నివేదిక సమర్పణ :

అడ్ హాక్ కమిటీలు తమకు అప్పగించిన పనులు పూర్తయిన తర్వాత సంబంధిత పార్లమెంటరీ అధికారులు లేదా మంత్రిత్వ శాఖలకు కనుగొన్న విషయాలు, సిఫార్సులు మరియు తీర్మానాలను అధికారికంగా సమర్పించడం, చట్టపరమైన చర్యలను తెలియజేయడం.

రద్దు ప్రోటోకాల్ :

సభ్యుల తొలగింపు మరియు కమిటీ విధులను రద్దు చేయడం, కొత్త ప్రాధాన్యతలకు పరివర్తన చెందడానికి అనుమతించడంతో సహా తాత్కాలిక కమిటీల కార్యకలాపాలను వాటి లక్ష్యాలను సాధించిన తరువాత ముగించే అధికారిక ప్రక్రియ.

పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణ :

ప్రభుత్వ చర్యలు, విధానాలు, వ్యయాలను పర్యవేక్షించడం, మదింపు చేయడం, జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత, శాసన ప్రక్రియలో ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూడటం అడ్ హాక్ కమిటీల బాధ్యత.

పబ్లిక్ కన్సల్టేషన్ :

శాసనపరమైన విషయాలపై సలహాలు, అభిప్రాయాలు మరియు దృక్పథాలను సేకరించడానికి అడ్ హాక్ కమిటీలు నిర్వహించే చర్చలు, విచారణలు మరియు సంప్రదింపులలో పౌరులు, భాగస్వాములు మరియు నిపుణులను నిమగ్నం చేసే ప్రక్రియ, ప్రజాస్వామ్య భాగస్వామ్యం మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడం.

8.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థల్లో శాసన పర్యవేక్షణకు, నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి అడ్ హాక్ కమిటీలు ఎలా దోహదపడతాయి?
2. భారత పార్లమెంటరీ చట్రంలో విచారణ కమిటీల కీలక విధులు, కార్యకలాపాలు ఏమిటి?
3. ప్రతిపాదిత బిల్లులపై నిపుణుల విశ్లేషణ మరియు సిఫార్సులను అందించడంలో సలహా కమిటీల ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.
4. భారతదేశ శాసన ప్రక్రియలో అడ్ హాక్ కమిటీల పాత్ర మరియు సమర్థత చుట్టూ ఇటీవలి వివాదాలను అన్వేషించండి.

5. తాత్కాలిక కమిటీల కూర్పు, నాయకత్వం పార్లమెంటరీ పాలనలో వాటి ప్రభావాన్ని ఏ విధాలుగా ప్రభావితం చేస్తాయి?

8.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. సుధా పాయ్. (2010). *భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ కమిటీలు: పనితీరు మరియు సమర్థత.* ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
2. ఎం.పి.సింగ్. (2015). *అడ్ హాక్ కమిటీలు మరియు శాసన పర్యవేక్షణ.* కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
3. ప్రకాశ్ సింగ్. (2008). *భారత పార్లమెంటులో విచారణ కమిటీలు: సమగ్ర అధ్యయనం.* సేజ్ పబ్లికేషన్స్ ఇండియా.
4. కె.ఎన్.కట్జూ. (2012). *సలహా కమిటీలు: భారతీయ చట్టంలో వాటి పాత్ర.* పియర్సన్ ఇండియా.
5. సుభాష్ సి.కశ్యప్. (2009). *భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం: కమిటీల పాత్ర.* లెక్సిస్ నెక్సిస్ బటర్ వర్త్స్.

కె. సురేష్

పాఠం – 9
కమిటీల రకాలు

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- సమర్థవంతమైన శాసన పర్యవేక్షణ కొరకు పార్లమెంటరీ కమిటీల పాత్రలు మరియు విధులను అర్థం చేసుకోవడం.
- పార్లమెంటరీ కమిటీల సమర్థతను అంచనా వేయడం మరియు వాటి ఆదేశాలను నెరవేర్చడంలో పరిమితులను గుర్తించడం.
- ప్రభుత్వ వ్యయంలో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత పెంపొందించడంలో కమిటీల పాత్రను హైలైట్ చేయడం.
- పార్లమెంటేరియన్లలో నైతిక ప్రమాణాలను నిర్వహించడంలో నైతిక కమిటీల ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెప్పడం.
- ప్రజాస్వామిక పాలన, జవాబుదారీతనాన్ని బలోపేతం చేయడానికి పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల్లో చురుకైన భాగస్వామ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

9.1 పరిచయం

9.2 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు

9.3 సెలెక్ట్ కమిటీ

9.4 సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీలు

9.5 పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ

9.6 పార్లమెంటు అంచనాల కమిటీ

9.7 బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ

9.8 నైతిక విలువల కమిటీ

9.9 ముగింపు

9.10 సారంశం

9.11 ముఖ్య పదకోశం

9.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

9.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

9.1 పరిచయం :

భారత రాజకీయ ముఖచిత్రంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల పనితీరు ప్రజాస్వామ్య పాలనకు మూలస్తంభంగా నిలుస్తుంది, పర్యవేక్షణ, పరిశీలన మరియు విధాన రూపకల్పనకు ఒక యంత్రాంగాన్ని అందిస్తుంది. ప్రభుత్వ వ్యయాలను, పనితీరును క్షుణ్ణంగా పరిశీలించే పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ (పీఏసీ) వంటి గౌరవనీయమైన సంస్థలు ఈ ఫ్రేమ్వర్క్కు కేంద్ర బిందువుగా ఉన్నాయి. అదేవిధంగా బడ్జెట్ కేటాయింపులను అంచనా వేయడంలో, ఆర్థిక వివేకాన్ని నిర్ధారించడంలో, పరిపాలనలో మెరుగుదలలను సూచించడంలో అంచనాల కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. అలాగే, నైతిక విలువల కమిటీ ప్రజా జీవితంలో నైతిక సమగ్రత, పార్లమెంటు సభ్యుల మధ్య దుష్ప్రవర్తన కేసులను దర్యాప్తు చేయడం మరియు నైతిక ప్రమాణాలను నిలబెట్టడం పట్ల దేశం యొక్క నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది. చారిత్రాత్మక పూర్వాపరాలు మరియు శాసన సంస్కరణలో పాతుకుపోయిన ఈ కమిటీలు పరిపాలన యొక్క సంక్లిష్టతలను నావిగేట్ చేస్తాయి, రాజ్యాంగ ఆదేశాలు మరియు పార్లమెంటరీ సంప్రదాయాల నుండి పొందిన అధికారాన్ని కలిగి ఉంటాయి. అభివృద్ధి చెందుతున్న రాజకీయ పరిస్థితులు మరియు సామాజిక అంచనాల మధ్య, ఈ సంస్థలు పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సుపరిపాలన యొక్క విస్తృత ఆవశ్యకతలతో తమ విధులను సమీకృతం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తూ నిరంతరం మారుతూ ఉంటాయి. అందువల్ల, భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల నిర్మాణం, విధులు మరియు ప్రాముఖ్యతను అర్థం చేసుకోవడం కేవలం ఒక అకడమిక్ అన్వేషణ మాత్రమే కాదు, దేశ పాలనా చక్రాన్ని రూపొందించే ప్రజాస్వామ్య నైతికత మరియు సంస్థాగత డైనమిక్స్ను అర్థం చేసుకోవడంలో ఒక ముఖ్యమైన అంశం.

చాలా కమిటీలు 'స్టాండింగ్ కమిటీలు' ఎందుకంటే వాటి ఉనికి నిరాటంకంగా ఉంటుంది మరియు సాధారణంగా వార్షికంగా పునర్వ్యవస్థీకరించబడుతుంది. కొన్ని కమిటీలు 'సెలెక్ట్'గా ఉంటాయి, అంటే ఒక నిర్దిష్ట ప్రయోజనం కోసం ఏర్పాటు చేయబడతాయి, ఒక నిర్దిష్ట బిల్లుపై చర్చించడానికి. బిల్లు ఆమోదం పొందితే ఆ సెలెక్ట్ కమిటీ ఉనికిలో ఉండదు. మానవ వనరుల అభివృద్ధి స్టాండింగ్ కమిటీ వంటి కొన్ని స్టాండింగ్ కమిటీలు శాఖాపరమైన సంబంధం కలిగి ఉంటాయి. విద్యకు సంబంధించిన బిల్లును ప్రత్యేకంగా ఏర్పాటు చేసే సెలెక్ట్ కమిటీ లేదా డిపార్ట్ మెంట్ స్టాండింగ్ కమిటీ పరిశీలించవచ్చు. ఈ విషయాన్ని పార్లమెంటరీ కమిటీకి నివేదించడానికి చైర్ తన విచక్షణాధికారాన్ని ఉపయోగిస్తారు, అయితే ఇది సాధారణంగా సభలోని పార్టీల నాయకులతో సంప్రదింపులు జరుపుతుంది. కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థపై పార్లమెంటు అధికారానికి ఆర్థిక నియంత్రణ ఒక ముఖ్యమైన సాధనం; అందువల్ల, ఫైనాన్స్ కమిటీలు ముఖ్యంగా శక్తివంతమైనవిగా పరిగణించబడతాయి. మూడు ఫైనాన్షియల్ కమిటీలు :

- పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ
- అంచనాల కమిటీ
- పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్స్ కమిటీ

1. పార్లమెంటరీ కమిటీలు తమ అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 105 (పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రత్యేకాధికారాలపై) మరియు ఆర్టికల్ 118 (దాని ప్రక్రియ మరియు కార్యకలాపాల నిర్వహణను నియంత్రించడానికి నిబంధనలను రూపొందించే పార్లమెంటు అధికారం) నుండి పొందుతాయి.

2. కమిటీ నివేదికలు సాధారణంగా సమగ్రంగా ఉంటాయి మరియు పాలనకు సంబంధించిన విషయాలపై ప్రామాణిక సమాచారాన్ని అందిస్తాయి. కమిటీలకు రిఫర్ చేసిన బిల్లులను గొప్ప విలువ జోడింపుతో తిరిగి సభకు పంపుతారు.

కమిటీలకు ఎవరు అధ్యక్షత వహిస్తారు ?

1. మొత్తం 24 కమిటీల్లో పదహారు లోక్ సభ, 8 కమిటీలను ఎగువ సభ నిర్వహిస్తాయి. చైర్ పర్సన్ సంబంధిత ఇంటి నుంచి వచ్చారు.

2. పార్లమెంటులో రాజకీయ పార్టీలకు వారి బలాన్ని బట్టి కుర్చీలు కేటాయిస్తారు.

3. ఆర్థిక, హోం, విదేశీ వ్యవహారాలు వంటి కొన్ని కమిటీలకు ప్రతిపక్ష పార్టీకి చెందిన సీనియర్ సభ్యుడు అధ్యక్షత వహించడం ఆనవాయితీ.

బిల్లును స్టాండింగ్ కమిటీకి ఎందుకు పంపాలి ?

ఒక బిల్లును స్టాండింగ్ కమిటీ లేదా సెలెక్ట్ కమిటీకి పంపినప్పుడు విస్తృత సంప్రదింపులు జరుగుతాయి. కేవలం ఎంపీల వ్యక్తిగత అభిప్రాయం ఆధారంగా చట్టాలు చేయకుండా స్టాండింగ్ కమిటీలను రూపొందించారు. పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో, పార్లమెంటుకు స్థూలంగా రెండు విధులు ఉన్నాయి, అవి చట్టం చేయడం మరియు ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక శాఖను పర్యవేక్షించడం. పార్లమెంటు ప్రజా సంకల్పానికి ప్రతిరూపం. కమిటీలు పార్లమెంటు తన స్వంత సమర్థవంతమైన పనితీరుకు ఒక సాధనం. శాసనసభా వ్యవహారాలు ఎక్కువగా ఉన్న దృష్ట్యా, పార్లమెంటు పరిశీలనలో ఉన్న అన్ని బిల్లులపై సభలో వివరంగా చర్చించడం అసాధ్యం. ప్రతిపాదిత చట్టంపై విస్తృత చర్చకు కమిటీలు వేదికలు. కనీసం సూత్రప్రాయంగానైనా, వ్యక్తిగత పార్టీల దామాషా బలం మరియు వ్యక్తిగత శాసనకర్తల ఆసక్తులు మరియు నైపుణ్యం ఆధారంగా సమావేశమైన చట్టసభ సభ్యుల చిన్న సమూహం మరింత సమగ్రమైన, బహిరంగమైన మరియు మెరుగైన సమాచారంతో కూడిన చర్చను కలిగి ఉంటుందని అంచనా. కమిటీ సమావేశాలు 'క్లోజ్డ్ డోర్' మరియు సభ్యులు పార్టీ విప్ లకు కట్టుబడి ఉండరు, ఇది పూర్తి మరియు బహిరంగ సభలలో చర్చలకు విరుద్ధంగా మరింత అర్థవంతమైన అభిప్రాయాలను పంచుకోవడానికి అనుమతిస్తుంది మరియు పార్టీ పదవులకు ఎల్లప్పుడూ ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడుతుంది. సాంకేతిక పరిజ్ఞానంలో విచ్ఛిన్నకర ఆవిష్కరణలు మరియు వాణిజ్యం, వాణిజ్యం మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క విస్తరణ, సాధారణంగా, సంస్థాగత మరియు చట్టపరమైన నిర్మాణాలలో నిరంతర సంస్కరణ అవసరమయ్యే కొత్త విధాన సవాళ్లను విసురుతున్నాయి. చట్టనిర్మాణం చాలా సంక్లిష్టంగా మారినప్పటికీ, శాసనకర్తలు తమ జ్ఞానాన్ని మానవ కార్యకలాపాల యొక్క నిరంతరం విస్తరిస్తున్న ప్రాంతాలలోకి విస్తరించలేరు. పార్లమెంటు సభ్యులకు గొప్ప అవగాహన ఉండవచ్చు, కానీ అటువంటి పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడంలో వారికి నిపుణుల సహాయం అవసరం. కమిటీల ద్వారానే చట్టాల రూపకల్పనలో అలాంటి నైపుణ్యం సాధ్యమవుతుంది.

చట్టసభలకు కార్యనిర్వాహక జవాబుదారీతనం పార్లమెంటులో కూడా ప్రశ్నల ద్వారా అమలు చేయబడుతుంది, వాటికి మంత్రులు సమాధానాలు ఇస్తారు. అయితే డిపార్ట్ మెంట్ స్టాండింగ్ కమిటీలు మరో అడుగు ముందుకేసి ప్రభుత్వ ఉన్నతాధికారుల నుంచి క్లోజ్డ్ సెట్టింగ్ లో వింటూ మరింత లోతైన చర్చలకు ఆస్కారం కల్పిస్తున్నాయి. కార్యనిర్వాహక ప్రక్రియలను పార్లమెంటేరియన్లు నిశితంగా అర్థం చేసుకోవడానికి కూడా ఈ యంత్రాంగం అనుమతిస్తుంది.

9.2 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు :

స్టాండింగ్ కమిటీ అనేది భారత పార్లమెంటులోని పార్లమెంటు సభ్యుల (ఎంపిల) సమూహం. ఇది పార్లమెంటు చట్టం లేదా విధివిధానాలు మరియు ప్రవర్తనా నియమావళి యొక్క అవసరాలకు అనుగుణంగా ఏర్పాటు చేయబడిన శాశ్వత మరియు సాధారణ కమిటీ.

చారిత్రక నేపథ్యం :

భారత పార్లమెంటు సందర్భంలో, పార్లమెంటరీ కమిటీల చారిత్రాత్మక మూలాలను బ్రిటిష్ పార్లమెంటు నుండి గుర్తించవచ్చు. 1571లో తొలి పార్లమెంటరీ కమిటీ ఏర్పాటైంది. సంక్షిప్తంగా, పార్లమెంటరీ కమిటీలు బ్రిటిష్ కాలం నాటి వారసత్వం అని మనం నిర్ధారించవచ్చు. భారతదేశంలో, ప్రభుత్వ శాఖలు వారి స్వంత స్టాండింగ్ కమిటీలను ఏర్పాటు చేయడం ప్రారంభించిన తరువాత 1989 లో మొదటి పార్లమెంటరీ కమిటీ, ముఖ్యంగా శాఖకు సంబంధించినది ఏర్పాటు చేయబడింది.

స్టాండింగ్ కమిటీల అవసరం :

లెజిస్లేటివ్ ఎజెండా విస్తృతి దృష్ట్యా, పార్లమెంటు పరిశీలనలో ఉన్న అన్ని బిల్లులను సభలో లోతుగా పరిష్కరించడం కష్టం. డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు ప్రతిపాదిత చట్టాన్ని వివరంగా చర్చిస్తాయి. కనీసం, సిద్ధాంతంలో, అనుభవంతో పాటు వ్యక్తిగత శాసనసభ్యుల దామాషా బలం మరియు ఆసక్తుల ఆధారంగా సేకరించిన చట్టసభ సభ్యుల చిన్న సమూహం మరింత బహిరంగ, ఇంటెన్సివ్ మరియు బాగా తెలిసిన సంభాషణలను కలిగి ఉండవచ్చు.

స్టాండింగ్ కమిటీల పాత్ర :

ఈ కమిటీలలో చర్యలను మరింత వివరంగా పరిశీలించడం ద్వారా పార్లమెంటుకు ప్రభుత్వ జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడం శాఖ సంబంధిత స్టాండింగ్ కమిటీల ప్రధాన పాత్ర, దీని ఉద్దేశం పరిపాలనను లేదా ప్రభుత్వాన్ని బలహీనపరచడం లేదా విమర్శించడం కాదు, కానీ మరింత పార్లమెంటరీ మద్దతును పెట్టుబడి పెట్టడం ద్వారా దానిని బలోపేతం చేయడం. అందువల్ల డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల ప్రధాన పాత్ర కార్యనిర్వాహకులకు అంటే మంత్రిమండలికి పార్లమెంటుకు మరింత జవాబుదారీతనాన్ని సాధించడం. బడ్జెట్ ను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు ఈ డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు ప్రత్యేకంగా పనిచేస్తున్నాయి.

స్టాండింగ్ కమిటీలు – సభ్యులు :

ప్రతి కమిటీలో 31 మంది సభ్యులు ఉంటారు, వీరిలో 21 మందిని లోక్ సభ స్పీకర్ దాని సభ్యుల నుండి

నామినేట్ చేస్తారు మరియు 10 మందిని రాజ్యసభ చైర్మన్ దాని సభ్యుల నుండి నామినేట్ చేస్తారు. ఒక్కో సభ్యుడి పదవీ కాలం ఏడాది. ఒక మంత్రి కమిటీ సభ్యత్వాన్ని కలిగి ఉండలేరు. ఒక సభ్యుడు తన సభ్యత్వం తీసుకున్న తర్వాత మంత్రి అయితే, అతను సంబంధిత కమిటీలో సభ్యుడిగా ఉండడు. లోక్ సభలో 16 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు, రాజ్యసభలో 8 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలుగా 24 స్టాండింగ్ కమిటీలు ఉన్నాయి.

లోక్ సభ ఆధ్వర్యంలో కమిటీలు :

1. వ్యవసాయ కమిటీ
2. ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీ కమిటీ
3. రక్షణ శాఖ కమిటీ
4. ఇంధన శాఖ కమిటీ
5. విదేశీ వ్యవహారాల కమిటీ
6. ఫైనాన్స్ కమిటీ..
7. ఆహార, వినియోగదారుల వ్యవహారాలు, ప్రజాపంపిణీ కమిటీ
8. కార్మిక కమిటీ
9. పెట్రోలియం, సహజవాయువుపై కమిటీ
10. రైల్వేలపై కమిటీ..
11. పట్టణాభివృద్ధిపై కమిటీ
12. జలవనరుల కమిటీ
13. కెమికల్స్ అండ్ ఫెర్టిలైజర్స్ కమిటీ
14. గ్రామీణాభివృద్ధిపై కమిటీ
15. బొగ్గు, ఉక్కుపై కమిటీ
16. సామాజిక న్యాయం, సాధికారత కమిటీ

రాజ్యసభ ఆధ్వర్యంలో కమిటీలు :

1. కామర్స్ కమిటీ
2. హోం వ్యవహారాల కమిటీ
3. మానవ వనరుల అభివృద్ధి కమిటీ
4. పరిశ్రమలపై కమిటీ

5. సైన్స్ అండ్ టెక్నాలజీ, ఎన్విరాన్ మెంట్ అండ్ ఫారెస్ట్ కమిటీ.

స్టాండింగ్ కమిటీల సమస్యలు/సవాళ్లు :

డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల సమావేశాలన్నీ మూసివేసిన తలుపుల వెనుక జరుగుతాయి, వీటిలో మినిట్స్ ఎప్పుడూ ప్రచురించబడవు. దీంతో కమిటీ పనిలో పారదర్శకతకు తెరలేచింది. కమిటీ సిఫార్సులకు కట్టుబడి ఉండరు. దీంతో బిల్లును క్షుణ్ణంగా పరిశీలించిన ఫలితం లేకుండా పోయింది. స్టాండింగ్ రీసెర్చ్ సపోర్ట్ కొరవడింది. వారికి సాధారణ సహాయక సిబ్బంది మద్దతు ఇస్తారు మరియు అంకితభావం కలిగిన పరిశోధకులు లేరు. పార్లమెంటు నిబంధనల ప్రకారం, బిల్లును లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ చైర్మన్ సూచిస్తారు, కానీ ఇది సాధారణంగా సంబంధిత మంత్రిచే చేయబడుతుంది. అన్ని బిల్లులను డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలకు పంపడం లేదు. ఏడాది కాలపరిమితితో స్పెషలైజేషన్ కు చాలా తక్కువ సమయం పడుతుంది కమిటీ సమావేశాలకు ఎంపీల హాజరు బలహీనంగా ఉంది. అలాగే, ఒక కమిటీ అనేక మంత్రిత్వ శాఖలను డీల్ చేయాల్సి వచ్చింది.

స్టాండింగ్ కమిటీలు – సూచనలు :

1. అన్ని బిల్లులను డీఆర్ ఎస్ సీలకు రిఫర్ చేయాలి.
2. డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల సమావేశాల జవాబుదారీతనాన్ని లెక్కించడానికి, వాటిని ప్రసారం చేయాలి.
3. కమిటీ సభ్యుల పదవీకాలాన్ని ఏడాది నుంచి పెంచాలి. సభ్యులకు సూచించిన ఏదైనా అంశంపై నైపుణ్యం పొందడానికి, ఒక నిర్దిష్ట కమిటీ యొక్క పని డొమైన్ను అర్థం చేసుకోవడానికి ఒక సంవత్సరం కాలపరిమితి సరిపోదు.
4. కమిటీ సమావేశాలకు హాజరయ్యేందుకు ఎంపీలను బాధ్యులను చేయాలి. అలవెన్సులు, రెమ్యునరేషన్లు డీఆర్ఎస్సీ సమావేశాలకు హాజరయ్యే ఎంపీలకు సంబంధించినవిగా ఉండాలి.

శాసన ప్రక్రియ సజావుగా, సమర్థంగా జరగాలంటే డిపార్ట్ మెంట్ రిలేటెడ్ స్టాండింగ్ కమిటీలు (డీఆర్ ఎస్ సీ) కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. అవి సమర్థవంతంగా పనిచేయాలంటే రాజ్యాంగ పనితీరును సమీక్షించే జాతీయ కమిషన్ సిఫారసులను అమలు చేయాలి. ఈ మెరుగుదలలు చివరికి చట్టాలను రూపొందించే, ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచే మరియు ప్రజా వ్యయానికి ఎటువంటి అభ్యంతరాన్ని ఇవ్వని పార్లమెంటు యొక్క మొత్తం సమర్థతలో మెరుగుదలకు దారితీస్తాయి.

9.3 సెలెక్ట్ కమిటీ :

సెలెక్ట్ కమిటీ అంటే ఏమిటి?

సెలెక్ట్ కమిటీలు అనేది నిర్దిష్ట బిల్లులను **పరిశీలించడం మరియు పరిశీలించడం అనే నిర్దిష్ట ఉద్దేశ్యంతో ఏర్పాటు చేయబడిన తాత్కాలిక లేదా తాత్కాలిక కమిటీ** యొక్క వర్గం. దాని సభ్యత్వం **ఒక సభకు చెందిన ఎంపీలకే పరిమితం.** నిర్దేశించిన పని పూర్తయిన తర్వాత **ఈ కమిటీలను రద్దు చేస్తారు.** తాత్కాలికమే అయినప్పటికీ, సెలెక్ట్

కమిటీలను నిర్వహించే విధానాలు మరియు నియమాలు **పార్లమెంటు యొక్క ప్రొసీజర్ రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ పరిధిలో బాగా నిర్వచించబడ్డాయి.**

గమనిక : ఒక నిర్దిష్ట ప్రయోజనం కోసం, ఉభయ సభల ఎంపీలతో ఏర్పాటు చేసిన కమిటీలను జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీలు (జేపీసీ) అంటారు.

సెలెక్ట్ కమిటీల ఏర్పాటు :

సెలెక్ట్ కమిటీ ఏర్పాటును **బిల్లు ఇన్చార్జి మంత్రి** లేదా పార్లమెంటు సభ్యుడు ప్రతిపాదించే తీర్మానం ద్వారా ప్రారంభించవచ్చు. అనంతరం ఈ ప్రతిపాదనను సభ ఆమోదం కోసం ప్రవేశపెడతారు. ఆమోదం పొందితే, **రిఫర్ చేసిన బిల్లును** పరిశీలించి నివేదించడానికి కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తారు.

సెలెక్ట్ కమిటీకి సభ్యుల ఎంపిక :

బిల్లును కమిటీకి **పంపాలని సూచించే తీర్మానంలో సెలెక్ట్ కమిటీ సభ్యుల పేర్లను ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు**. ఈ సభ్యులను సభ నియమిస్తుంది, మరియు వారి **సమ్మతి ప్రక్రియలో కీలకమైన అంశం. రాజ్యసభ నిబంధనల ప్రకారం సెలెక్ట్ కమిటీలో పనిచేయడానికి ఇష్టపడని సభ్యులను నియమించడానికి** వీల్లేదు , **అయితే ప్రతిపాదిత సభ్యుల సంతకాల సేకరణ నిబంధనల ప్రకారం స్పష్టంగా అవసరం లేదు.**

కోరం :

సెలెక్ట్ కమిటీ యొక్క కూర్పు దాని ఉద్దేశ్యాన్ని బట్టి మారుతుంది. ఇది **మొత్తం సభ్యుల సంఖ్యలో మూడింట ఒక వంతు కోరంతో పనిచేస్తుంది.** ఓట్లలో టై ఉంటే, చైర్మన్ (లేదా ప్రిసైడింగ్ పర్సన్) కు కాస్టింగ్ ఓటు ఉంటుంది.

ప్రమేయం :

బిల్లును క్షుణ్ణంగా సమీక్షించడం, దాని క్లాజులను పరిశీలించడం, ఆ **బిల్లు ఉద్దేశిత ఉద్దేశం, లక్ష్యాలను కచ్చితంగా ప్రతిబింబించేలా** చూడటం సెలెక్ట్ కమిటీ ప్రాథమిక కర్తవ్యం.కమిటీ నిపుణులు, మౌఖిక ఆధారాలు, ప్రభుత్వ అధికారుల నుంచి మెమోల ద్వారా సమాచారాన్ని సేకరించవచ్చు. సాక్ష్యాలను మదింపు చేసిన తరువాత, కమిటీ తన తీర్మానాలను రూపొందిస్తుంది, ఇందులో బిల్లు యొక్క ఉద్దేశ్యానికి అనుగుణంగా క్లాజులను సవరించవచ్చు. బిల్లులోని నిర్దిష్ట అంశాలను పరిష్కరించడానికి సబ్ కమిటీలను కూడా ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ఏవైనా భిన్నాభిప్రాయాలు ఉంటే కమిటీ నివేదికను సభకు సమర్పిస్తారు. సెలెక్ట్ కమిటీ నివేదికలు **సిఫార్సు చేసేవి. కమిటీ సిఫార్సులను ఆమోదించడం లేదా తిరస్కరించడం ప్రభుత్వం ఎంచుకోవచ్చు.**

వివరాలు :

స్టాండింగ్ కమిటీకి పంపాలని ప్రతిపక్షాలు డిమాండ్ చేసిన ఏడు బిల్లులు:

- ముస్లిం మహిళల (వివాహ హక్కుల పరిరక్షణ) బిల్లు – 2019
- సమాచార హక్కు (సవరణ) బిల్లు – 2019
- కోడ్ వేతనాల బిల్లు, 2019
- ఆక్యుపేషనల్ సేఫ్టీ, హెల్త్ అండ్ వర్కింగ్ కండిషన్స్ కోడ్ బిల్లు, 2019

- అంతర్రాష్ట్ర నదీ జలాల వివాదాల (సవరణ) బిల్లు - 2019
- డీఎన్ఏ టెక్నాలజీ (యూజ్ అండ్ అప్లికేషన్) రెగ్యులేషన్ బిల్లు, 2019
- చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపాల (నివారణ) సవరణ బిల్లు 2019.

2. చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపాల (నివారణ) సవరణ బిల్లు 2019, సమాచార హక్కు (సవరణ) బిల్లు. 2019, డీఎన్ఏ టెక్నాలజీ (యూజ్ అండ్ అప్లికేషన్) రెగ్యులేషన్ బిల్లు-2019లకు ప్రస్తుత పార్లమెంట్ సమావేశాల్లో లోక్ సభ ఆమోదం తెలిపింది.

ఆందోళనలు :

1. ప్రస్తుత సమావేశాల్లో ఇప్పటివరకు 15 బిల్లులు ఆమోదం పొందినప్పటికీ ఒక్క బిల్లు కూడా సెలెక్ట్ లేదా స్టాండింగ్ కమిటీకి వెళ్లలేదు.
2. ప్రతి సెషన్ లోనూ బిల్లులు స్టాండింగ్ కమిటీకి వెళ్తుంటాయని, అయితే ఒక్క బిల్లు కూడా పరిశీలనకు వెళ్లని తొలి సెషన్ ఇదేనని చెప్పారు.
3. ఆర్టీఐ బిల్లును రాజ్యసభ ఆమోదిస్తే సమాఖ్య స్ఫూర్తిని నిలబెట్టడంలో రాష్ట్రాల మండలి విఫలమైనట్లే అవుతుందని టీఎంసీ నేత డెరెక్ ఓబ్రెయిన్ అభిప్రాయపడ్డారు.
4. సమావేశాలను పొడిగించాలని ప్రభుత్వం భావిస్తుండగా, పరిశీలన లేకుండా మరిన్ని బిల్లులను ఆమోదించడం వృథా ప్రక్రియ అవుతుందని ప్రతిపక్షాలు అభిప్రాయపడుతున్నాయి.

9.4 సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీలు :

ఉమ్మడి పార్లమెంటరీ కమిటీలు మన దేశంలో ప్రముఖ స్థానాన్ని ఆక్రమించాయి. బిల్లులపై చర్చించేందుకు జాయింట్ కమిటీ వంటి నిర్దిష్ట బిల్లుపై చర్చించేందుకు లేదా ఆర్థిక అవకతవకలపై విచారణ జరిపేందుకు జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీలను (జేపీసీ) ఏర్పాటు చేయవచ్చు. ఉభయ సభల నుంచి ఈ కమిటీల సభ్యులను ఎంపిక చేస్తారు. నిర్దిష్ట బిల్లులపై చర్చించడానికి లేదా ఆర్థిక అవకతవకలు వంటి విషయాలను పరిశీలించడానికి **భారత పార్లమెంటులో సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీలు ఏర్పాటు చేయబడతాయి**. ఈ కమిటీల్లో లోక్ సభ, రాజ్యసభ సభ్యులు ఉంటారు. జాయింట్ పార్లమెంట్ కమిటీ (జెపిసి) అనేది ఒక నిర్దిష్ట సమస్యను ముందుగా నిర్ణయించిన కాలానికి పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి ఏర్పడిన తాత్కాలిక సంస్థ.

సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీలు :

ఒక తీర్మానాన్ని ఒక సభ ఆమోదించి, మరో సభ ఆమోదించినప్పుడు లేదా ఆమోదించినప్పుడు, ఒక సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తారు. **ఉభయ సభల ఇద్దరు ప్రిసైడింగ్ చీఫ్ లు ఒకరికొకరు లేఖలు రాసి, ఒకరితో ఒకరు సంభాషించుకుని**, ఆ తర్వాత రెండో పద్ధతిగా సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీని ఏర్పాటు చేసుకోవచ్చు. 2001లో స్టాక్ మార్కెట్ కుంభకోణాలకు, 2003లో శీతలపానీయాల్లో పురుగుమందుల అవశేషాలకు కమిటీలు ఏర్పాటయ్యాయి. ఈ తీర్మానాన్ని ప్రభుత్వం లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టింది. బాధ్యతలను నిర్ణయించడం, లొసుగులను

గుర్తించడం, తగిన సిఫార్సులు చేయడం వంటి అంశాలను ప్రస్తావించారు. **జెపిసి సిఫార్సులకు విలువ ఉంది కాని ప్రభుత్వానికి కట్టుబడి ఉండదు**. ప్రభుత్వం దానిని అంగీకరించవచ్చు లేదా నివేదిక ఆధారంగా కొత్త దర్యాప్తు ప్రారంభించవచ్చు. తదుపరి చర్యలపై ప్రభుత్వం నివేదిక ఇవ్వాలి, దాని ఆధారంగా కమిటీ తీసుకున్న చర్యల నివేదికను పార్లమెంటుకు సమర్పించాలి. ఈ నివేదికలపై పార్లమెంటులో చర్చిస్తారు.

జెపిసి పూర్తి ఫారం :

జెపిసి పూర్తి రూపం **జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ**. పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన ఒక నిర్దిష్ట బిల్లును పరిశీలించే ఉద్దేశ్యంతో పార్లమెంటు ఇటువంటి కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తుంది. ప్రభుత్వ వ్యవస్థలోని ఆర్థిక అసమానతల కేసులను పరిశీలించే బాధ్యత కూడా దీనికి ఉంది. జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ అనేది తాత్కాలిక **సంస్థ**. ఇది ఒక నిర్దిష్ట లక్ష్యాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని రూపొందించబడింది, ఇది కాలపరిమితితో కూడుకున్నది. ఆ ఉద్దేశం నెరవేరి, సమగ్ర నివేదికను పార్లమెంటుకు సమర్పించిన తర్వాత కమిటీ (జేపీసీ)ని రద్దు చేస్తారు.

- ఒక అంశం లేదా బిల్లు యొక్క సమగ్ర పరిశీలన వంటి **ప్రత్యేక ప్రయోజనం కోసం పార్లమెంటు** సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీ (జెపిసి) ఏర్పాటు చేస్తుంది.
- ఉభయ **సభలతో పాటు అధికార, ప్రతిపక్షాల సభ్యులు ఉన్నారు.**
- జెపిసి సభ్యులను **పార్లమెంటు నిర్ణయిస్తుంది.**
- కమిటీలో **నిర్ణీత** సంఖ్యలో సభ్యులు లేరు.
- దాని కాలపరిమితి ముగిసిన తర్వాత **లేదా దాని** పని పూర్తయిన తర్వాత దానిని రద్దు చేస్తారు.
- కమిటీ చేసిన సిఫార్సులు ప్రభుత్వానికి **కట్టుబడేవి కావు.**

జేపీసీ ఏర్పాటు ప్రక్రియ ఏమిటి?

జెపిసి ఏర్పాటు అనేది ఒక రాజకీయ ప్రక్రియ, దీనికి మెజారిటీ పార్లమెంటు సభ్యుల మద్దతు అవసరం. జేపీసీ ఏర్పాటు నిర్ణయం సాధారణంగా సమస్యపై గణనీయమైన ప్రజాప్రయోజనం ఉన్నప్పుడు, సమగ్ర, స్వతంత్ర దర్యాప్తు జరగాలనే కోరిక ఉన్నప్పుడు తీసుకుంటారు.

భారతదేశంలో సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీ (జెపిసి) ఏర్పాటు ప్రక్రియ ఈ క్రింది విధంగా ఉంది :

- ఒక నిర్దిష్ట అంశాన్ని పరిశీలించడానికి జెపిసిని ఏర్పాటు చేయాలని కోరుతూ పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ఒక తీర్మానం ప్రవేశపెట్టబడుతుంది.
- ఈ తీర్మానాన్ని ఆమోదిస్తే లోక్ సభ స్పీకర్ (దిగువ సభ) లేదా రాజ్యసభ చైర్మన్ (ఎగువ సభ) జేపీసీని నియమిస్తారు.
- జెపిసిలో పార్లమెంటు ఉభయ సభల సభ్యులు ఉంటారు మరియు లోక్ సభ సభ్యుడు అధ్యక్షత వహిస్తారు.

- విచారణ పరిధి, రిపోర్టింగ్ కాలపరిమితితో సహా జేపీసీకి సంబంధించిన టర్మ్స్ ఆఫ్ రిఫరెన్స్ ను జేపీసీ సభ్యులతో చర్చించి స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ నిర్ణయిస్తారు.
- సాక్షులను పిలిపించి సంబంధిత పత్రాలను పరిశీలించడం వంటి అంశాలతో జేపీసీ తన దర్యాప్తును కొనసాగిస్తుంది.
- జెపిసి తన విచారణను పూర్తి చేసిన తరువాత, దాని పరిశోధనలు మరియు సిఫార్సుల నివేదికను తయారు చేస్తుంది, వాటిని పార్లమెంటుకు సమర్పిస్తుంది.

జెపిసి యొక్క అధికారాలు ఏమిటి?

భారతదేశంలో సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీ (జెపిసి) ఈ క్రింది అధికారాలను కలిగి ఉంది :

- **సాక్షులను పిలిచే అధికారం :** జేపీసీ ఏ వ్యక్తినైనా సాక్ష్యం ఇవ్వడానికి లేదా డాక్యుమెంట్లు సమర్పించడానికి పిలవవచ్చు.
- **సాక్షులను విచారించే అధికారం : సాక్షులను** ప్రమాణం లేదా ధృవీకరణపై విచారించే అధికారం జేపీసీకి ఉంది.
- **హాజరును బలవంతం చేసే అధికారం :** సమన్లు లేదా వారెంట్లు జారీ చేయడం ద్వారా సాక్షుల హాజరు లేదా పత్రాలను సమర్పించాలని జెపిసి బలవంతం చేయవచ్చు.
- **సమాచారాన్ని కోరే అధికారం :** జెపిసి ఏదైనా కార్యాలయం లేదా అథారిటీ నుండి ఏదైనా సమాచారం లేదా రికార్డును కోరవచ్చు.
- **కెమెరాలో సాక్ష్యాలు తీసుకునే అధికారం :** జేపీసీ తనకు తోచిన విధంగా కెమెరాలో (ప్రైవేటుగా) సాక్ష్యాలను తీసుకోవచ్చు.
- **సిఫార్సులు చేసే అధికారం :** జేపీసీ తన పరిశోధనలు, తీర్మానాల ఆధారంగా పార్లమెంటుకు సిఫార్సులు చేయవచ్చు.
- **పార్లమెంటుకు నివేదించే అధికారం :** జెపిసి తన నివేదికను పార్లమెంటుకు సమర్పించాలి, ఆ తర్వాత దాని సిఫార్సులపై తగిన చర్యలు తీసుకోవచ్చు.

జెపిసి కోర్టు కాదు మరియు ఎటువంటి జరిమానాలు లేదా శిక్షలు విధించే అధికారం లేదు. ప్రజా ప్రాముఖ్యత ఉన్న అంశాలను పరిశీలించి, దాని ఫలితాల ఆధారంగా పార్లమెంటుకు సిఫార్సులు చేయడం వరకే దీని పాత్ర పరిమితమైంది. జెపిసి సిఫార్సులు ప్రభుత్వానికి కట్టుబడి ఉండవు మరియు ఆనాటి ప్రభుత్వం సిఫార్సులను విస్మరించవచ్చు. విస్తృత ప్రజా ప్రాముఖ్యత ఉన్న అంశాలపై జెపిసి నిర్వహించబడుతున్నప్పటికీ, దీనికి రాజకీయ విలువ ఉంది.

కమిటీ అధికారాలు :

- నిపుణులు, ప్రజాసంఘాలు, సంఘాలు, వ్యక్తులు లేదా ఆసక్తిగల పార్టీల సాక్ష్యాలను లేదా వారు చేసిన అభ్యర్థనలపై జెపిసి పొందవచ్చు.
- సమన్లకు ప్రతిస్పందనగా ఒక సాక్షి **జెపిసి ముందు హాజరు కాకపోతే**, అతని ప్రవర్తన సభను **ధిక్కరించినట్లు అవుతుంది.**
- సాధారణంగా మంత్రులను కమిటీలు **సాక్ష్యం చెప్పడానికి** పిలవవు.
- అయితే **స్పీకర్ అనుమతితో** జేపీసీ మంత్రుల నుంచి కొన్ని అంశాలపై సమాచారం సేకరించి మంత్రులను పిలిపించుకోవచ్చు.
- జెపిసి **తన పరిశీలనలో ఉన్న అంశానికి సంబంధించి** మౌఖిక మరియు రాతపూర్వక సాక్ష్యాలను తీసుకోవచ్చు లేదా పత్రాలను కోరవచ్చు.

ఇప్పటి వరకు ఏర్పాటు చేసిన సంయుక్త పార్లమెంటరీ కమిటీల్లో ఈ కింది అంశాలు ఉన్నాయి.

- బోఫోర్స్ కుంభకోణం (1987)
- హర్షద్ మెహతా స్టాక్ మార్కెట్ కుంభకోణం (1992)
- కేతన్ పరేఖ్ స్టాక్ మార్కెట్ కుంభకోణం (2001)
- శీతల పానీయ పురుగుమందు సమస్య (2003)
- 2జి స్పెక్ట్రమ్ కేసు (2011)
- వీవీఐపీ చాపర్ కుంభకోణం (2013)
- భూ సేకరణ (2015)
- ఎన్ఆర్సీ (2016)
- పర్సనల్ డేటా ప్రొటెక్షన్ బిల్లు (2019)

జాయింట్ పార్లమెంటరీ కమిటీ (జేపీసీ) ఏర్పాటు ప్రజా ప్రాధాన్యమున్న అంశాలను పరిశీలించి పార్లమెంటుకు సిఫారసులు చేసే దిశగా కీలక ముందడుగు. ప్రభుత్వం జేపీసీని ఏర్పాటు చేసి సమగ్ర విచారణ జరిపించాలి. దీంతో ఈ వ్యవహారంలో ప్రభుత్వ పాత్రపై వస్తున్న తీవ్ర ఆరోపణలకు తెరపడనుంది.

9.5 పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ :

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ (పీఏసీ) అనేది పార్లమెంటు సభ్యుల కమిటీ. భారత ప్రభుత్వ ఆదాయ, వ్యయాలను ఆడిట్ చేయడమే దీని ఉద్దేశం. ఈ కమిటీ భారతదేశంలోని పురాతన పార్లమెంటరీ కమిటీలలో ఒకటి. ఇది మొదట

భారత ప్రభుత్వ చట్టం, 1919 లో స్థాపించబడింది మరియు **దీనిని మాంట్ఫోర్డ్ సంస్కరణలు అని పిలుస్తారు.** ఈ కమిటీని **ప్రభుత్వ వ్యయాల వాచ్ డాగ్ అని కూడా అంటారు**.

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ

వివరాలు	వర్ణన
మిశ్రమం	• ఈ కమిటీలో **లోక్ సభ నుంచి 15 మంది, రాజ్యసభ నుంచి ఏడుగురు చొప్పున మొత్తం** 22 మంది సభ్యులు ఉంటారు.
ఎన్నిక	• దామాషా ప్రాతినిధ్య సూత్రం ప్రకారం ప్రతి సంవత్సరం పార్లమెంటు **తన సభ్యుల నుండి** ఒకే బదిలీ ఓటు ద్వారా సభ్యులను ఎన్నుకుంటుంది. • **ఈ కమిటీలో మంత్రిగా ఎన్నిక కావడానికి వీల్లేదు.** • ఒక సభ్యుడు కమిటీకి ఎన్నికైన తరువాత మంత్రిగా నియమితుడైనట్లయితే, ఆ నియామక తేదీ నాటికి అతను లేదా అతను కమిటీ సభ్యుడిగా ఉండరు.
కాలపరిమితి	• సభ్యుల పదవీ కాలం **ఏడాది.**
నియామకం	• **కమిటీ ఛైర్మన్ ను** సభ్యుల నుంచి స్పీకర్ నియమిస్తారు.
కాగ్ తో సంబంధాలు	• **కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్** (కాగ్) ఈ కమిటీకి మిత్రుడు, తత్వవేత్త, మార్గదర్శి. • **కాగ్ కమిటీ సమావేశాలకు హాజరై దాని చర్చలకు సహకరిస్తుంది.**

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ – విధులు :

ప్రభుత్వ వ్యయాలు, పనితీరుపై **నిఘా ఉంచడం , పార్లమెంటు ఆమోదించిన** విధానాల అమలులో అసమర్థతలు, వృథా ఖర్చులు, **అలసత్వం** వెలుగులోకి **తీసుకురావడం పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ విధులు**. **విధానాలను సమర్థవంతంగా, వేగవంతంగా, పొదుపుగా అమలు చేయడానికి పరిపాలనను క్రమబద్ధీకరించడానికి సిఫార్సులు చేయడం.** కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ ఆఫ్ ఇండియా (కాగ్) **ఆడిట్ నివేదికలను ఏటా పరిశీలించడం** ఈ కమిటీ పని.

రాష్ట్రపతి పార్లమెంట్ ముందు ఉంచిన నివేదిక

కాగ్ మూడు నివేదికలు సమర్పించింది.

- కేటాయింపు ఖాతాలపై **ఆడిట్ నివేదిక**
- ఫైనాన్స్ ఖాతాలపై **ఆడిట్ నివేదిక**
- ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలపై **ఆడిట్ నివేదిక**

అసమర్థత **, దుబారాలను తగ్గించడానికి ఈ కమిటీ ప్రభుత్వ** వ్యయాన్ని చట్టపరమైన, అధికారిక కోణంలోనే కాకుండా ఆర్థిక కోణంలో కూడా పరిశీలిస్తుంది.

- కేంద్ర **ప్రభుత్వ ద్రవ్య వినిమయ, ఆర్థిక ఖాతాలతో** పాటు లోక్ సభ ముందు ఉంచిన ఇతర ఖాతాలను పరిశీలించడం.
- ప్రభుత్వ సంస్థల ఖాతాలు, వాణిజ్య సంస్థలు, తయారీ ప్రాజెక్టులు, **వాటిపై కాగ్ నివేదికలను**

పరిశీలించడం.

- సెమీ అటానమస్ సంస్థల ఖాతాలను, **వాటిపై కాగ్ నివేదికను** పరిశీలించడం.
- **ఒక ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఏదైనా సేవకు ప్రభుత్వం మంజూరు చేసిన మొత్తం కంటే ఎక్కువ ఖర్చు చేసిన డబ్బును** పరిశీలించడం.

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ – పరిమితులు

- స్థూలంగా విధానపరమైన అంశాలతో సంబంధం లేదు.
- ఇది అకౌంటింగ్ యొక్క పోస్ట్ మార్టం విశ్లేషణను (మునుపటి వ్యయాన్ని సూచిస్తుంది) చేపడుతుంది.
- దైనందిన పరిపాలనలో జోక్యం చేసుకునే అధికారం దీనికి లేదు.
- దీని సూచనలు సలహాలు మాత్రమే తప్ప మంత్రిత్వ శాఖలను కట్టడి చేయవు.
- శాఖాపరమైన వ్యయాన్ని నిషేధించే అధికారం దీనికి లేదు.
- ఇది కార్యనిర్వాహక సంస్థ కాదు, ఉత్తర్వులు జారీ చేయదు. దాని ఫలితాల ఆధారంగా తుది నిర్ణయాలు తీసుకునే అధికారం పార్లమెంటుకు మాత్రమే ఉంది.

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ – చారిత్రక నేపథ్యం

మాంటేగ్–చెమ్స్ఫోర్డ్ సంస్కరణలు లేదా **భారత ప్రభుత్వ చట్టం 1919 1921** లో పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ ఏర్పాటుకు ప్రేరేపించింది. 1950 జనవరి 26 న రాజ్యాంగం అమలులోకి రావడంతో, కమిటీ ఒక పార్లమెంటరీ కమిటీగా మారింది, ఇది స్పీకర్ కు జవాబుదారీగా ఉంటుంది మరియు కమిటీకి ఎన్నికైన లోక్ సభ సభ్యుల నుండి **స్పీకర్ చేత నామినేట్ చేయబడిన అధికారేతర చైర్మన్** నాయకత్వం వహిస్తుంది. 1966–67 వరకు ఈ కమిటీ చైర్మన్ అధికార పార్టీకి చెందినవారే. 1967 నుండి ఒక సంప్రదాయం అభివృద్ధి చెందింది, **కమిటీ చైర్మన్ ను ప్రతిపక్షం నుండి ఎన్నుకోవడం జరుగుతుంది.**

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ – ఇటీవలి వివాదాలు :

2జీ స్కామ్ ఇష్యూ (2010–11):

- అప్పటి పీఏసీ చైర్మన్ మురళీ మనోహర్ జోషి 2జీ కుంభకోణంపై వివాదాస్పద నివేదికను రాబట్టేందుకు ప్రయత్నించి, అప్పటి ప్రధాని మన్మోహన్ సింగ్ ను పిలిపిస్తామని బెదిరించడం కాంగ్రెస్ సభ్యుల ఆగ్రహానికి కారణమైంది.

నోట్ల రద్దు అంశం (2016–17):

- ఆర్బీఐ గవర్నర్ ఉర్జిత్ పటేల్, ఆర్థిక ఉన్నతాధికారుల సమాధానాలతో సంతృప్తి చెందని పక్షంలో పెద్దనోట్ల రద్దు అంశాన్ని వివరించేందుకు ప్రధాని నరేంద్ర మోదీని తీసుకురావచ్చని పీఏసీ చైర్మన్ కేవీ

థామస్ చేసిన వ్యాఖ్యలపై అప్పటి లోక్ సభ స్పీకర్ సుమిత్రా మహాజన్ అసంతృప్తి వ్యక్తం చేశారు.

- **ఏకగ్రీవ అంగీకారం లేకుండా పీఏసీ ఏ నివేదికను ఖరారు చేయదని**, చైర్మన్ పాత్రపై జరుగుతున్న చర్చలో ఈ సందిగ్ధత పదేపదే తలెత్తుతోందన్నారు.
- రాజకీయ కల్లోలాన్ని నివారించడానికి, ప్రతి **పిఎసి విధానం కంటే విధాన పరిపాలనపై దృష్టి పెట్టాలని నమ్ముతారు**, ఎందుకంటే ప్రతి ఒక్కటి ఒక నిర్దిష్ట రాజకీయ సందర్భంలో పనిచేస్తుంది మరియు అది ప్రాతినిధ్యం వహించే శాసనానికి ప్రత్యేకమైన ఇబ్బందులను ఎదుర్కొంటుంది.

ముందుకు సాగే మార్గం :

కాగ్ ఎంపికపై పీఏసీని సంప్రదించాలని, ప్రభుత్వ, ప్రైవేటు భాగస్వామ్య ప్రాజెక్టులపై దర్యాప్తు చేసే అధికారం పీఏసీకి ఇవ్వాలని పార్లమెంటరీ పీఏసీలు, రాష్ట్ర / కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల శాసనసభల చైర్మన్ల అఖిల భారత సదస్సు సిఫార్సు చేసింది. ఇతర అంశాలతో పాటు సాంకేతిక అంశాలకు **నిపుణుల సహాయాన్ని వినియోగించుకోవాలని** నివేదిక సూచించింది. **రాజకీయ కుమ్ములాటలను నివారించడానికి,** పిఎసి యొక్క ప్రధాన దృష్టి **విధానం కంటే విధాన పరిపాలనపై** ఉండాలి . ప్రజాధనం వినియోగానికి కార్యనిర్వాహక వర్గాన్ని బాధ్యులను చేయడం పార్లమెంటు పిఎసి యొక్క కీలక పాత్రలలో ఒకటి, "**అన్ని పార్లమెంటరీ కమిటీలకు తల్లి**". ఈ కమిటీ పోషించిన పాత్రపై మాజీ కాగ్ అశోక్ చందా స్పందిస్తూ.. ప్రజా వ్యయాల నియంత్రణలో శక్తిమంతమైన శక్తిగా ఎదగాలన్న ఆకాంక్షను కొన్నేళ్లుగా కమిటీ పూర్తిగా నెరవేర్చిందని పేర్కొన్నారు.

9.6 పార్లమెంటు అంచనాల కమిటీ :

అంచనాల కమిటీ – చారిత్రక నేపథ్యం :

1921లో ఏర్పాటైన స్టాండింగ్ ఫైనాన్షియల్ కమిటీ నుంచి స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం నుంచే ఈ కమిటీ ఆవిర్భావాన్ని గుర్తించవచ్చు. 1950–51 బడ్జెట్ ను ప్రవేశపెడుతూ అప్పటి ఆర్థిక మంత్రి జాన్ మథాయ్ చేసిన ప్రసంగంలో పేర్కొన్నట్లుగా, స్వాతంత్ర్యానంతర కాలంలో మొదటి అంచనా కమిటీ ఆయన సలహా మేరకు 1950లో ఏర్పాటైంది.

అంచనాల కమిటీ – కూర్పు :

- ఎస్టిమేట్ కమిటీలో మొదట 25 మంది సభ్యులు ఉండగా, 1956లో ఆ సంఖ్యను 30కి పెంచారు.
- మొత్తం 30 మంది సభ్యులు లోక్ సభకు చెందినవారే.
- ఈ కమిటీలో రాజ్యసభకు ప్రాతినిధ్యం లేదు.
- దామాషా ప్రాతినిధ్య సూత్రం ప్రకారం లోక్ సభ సభ్యుల నుంచి ప్రతి సంవత్సరం ఒకే బదిలీ ఓటు ద్వారా సభ్యులను ఎన్నుకుంటారు. తద్వారా కమిటీలో అన్ని పార్టీలకు సముచిత ప్రాతినిధ్యం లభిస్తుంది.

- అంచనాల కమిటీలో ఏ మంత్రి కూడా సభ్యుడు కాలేడు.
- అంచనాల కమిటీ చైర్మన్ ను లోక్ సభ స్పీకర్ దాని సభ్యుల మధ్య నుంచి నియమిస్తారు.
- నియమితుడైన చైర్మన్ అధికార పార్టీకి చెందిన వారే.

అంచనా కమిటీ – విధులు :

బడ్జెట్ లో వ్యయ అంచనాలను పరిశీలించి, ప్రభుత్వ వ్యయంలో ఆర్థిక సూచన ఇవ్వడం ఎస్టిమేట్ కమిటీ పని. అందుకే దీనిని కంటిన్యూస్ ఎకానమీ కమిటీ అని కూడా అంటారు.

అంచనాల కమిటీ యొక్క వివరణాత్మక విధులు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి :

- ఆర్థిక వ్యవస్థల రకాన్ని నివేదించడం, అంచనాలలో అంతర్లీనంగా ఉన్న విధానానికి అనుగుణంగా సంస్థాగత, సమర్థత మరియు పరిపాలనా సంస్కరణలలో ప్రగతిశీల మెరుగుదలలు ప్రభావితమవుతాయి.
- పరిపాలనలో సమర్థతను, ఆర్థిక వ్యవస్థను తీసుకురావడానికి ప్రత్యామ్నాయ విధానాలను సూచించడం.
- అంచనాల్లో పేర్కొన్న పాలసీ పరిమితులకు లోబడి డబ్బు సక్రమంగా ఉందో లేదో పరిశీలించడం.
- పార్లమెంటుకు అంచనాలను ఏ విధంగా సమర్పించాలో సూచించడం.
- పబ్లిక్ అండర్ టేకింగ్స్ కమిటీకి రిఫర్ చేయబడిన ప్రభుత్వ అండర్ టేకింగ్ ను ఈ కమిటీ విధుల్లో చేర్చరు. అలాగే, ఆర్థిక సంవత్సరం పొడవునా కమిటీ ఎప్పటికప్పుడు అంచనాల పరిశీలనను కొనసాగించి, పరిశీలన కొనసాగుతుండగా సభకు నివేదించవచ్చు.
- ఈ కమిటీ కేంద్ర ప్రభుత్వ మంత్రిత్వ శాఖ లేదా విభాగానికి లేదా కేంద్ర ప్రభుత్వం యొక్క చట్టబద్ధమైన మరియు ఇతర సంస్థలకు ఎప్పటికప్పుడు తగినదిగా భావించే అంచనాలను ఎంపిక చేస్తుంది.
- కమిటీ తన పని సమయంలో తలెత్తే లేదా సభ లేదా స్పీకర్ ద్వారా స్పష్టంగా సమర్పించబడే ప్రత్యేక ఆసక్తి సమస్యలను కూడా పరిశీలిస్తుంది.
- పరిశీలనలో ఉన్న అంశాలకు సంబంధించి సంబంధిత సంస్థల నుంచి సన్నాహక సామగ్రిని, కమిటీ సభ్యులు ఉపయోగించే సబ్జెక్టుల అవగాహనతో అధికారులు కాని వారి అభిప్రాయాలను కమిటీ కోరుతుంది.

అంచనాల కమిటీల సమర్థతకు సవాళ్లు :

- అంచనాల కమిటీ బడ్జెట్ ను ఓటింగ్ కు ముందు కాకుండా పార్లమెంటులో ఓటింగ్ జరిగిన తర్వాత పరిశీలిస్తుంది. ఇది ఎస్టిమేట్ కమిటీని పదునైన అంచు లేని కత్తిగా చేస్తుంది

- ఆ విధానాన్ని ప్రశ్నించే హక్కు లేదన్నారు.
- దీని పని పోస్టుమార్టం స్వభావంలో ఉంటుంది.
- దీని సిఫార్సులు కేవలం సలహా స్వభావం కలిగి ఉంటాయి.
- ఇది ప్రతి సంవత్సరం ఎంపిక చేసిన కొన్ని మంత్రిత్వ శాఖలు మరియు విభాగాలను పరిశీలిస్తుంది, కాబట్టి మొత్తం మంత్రిత్వ శాఖలను కవర్ చేయడానికి సంవత్సరాలు పడుతుంది.
- కాగ్ నుంచి నిపుణుల సహకారం కొరవడింది.

సవాళ్లను అధిగమించేందుకు చర్యలు :

ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన వ్యయాల పరిశీలన ఓటింగ్ కు ముందే జరిగితే, అది కొంతవరకు వ్యయాన్ని తగ్గిస్తుంది, ఎందుకంటే ప్రతిపాదిత వ్యయం యొక్క సమగ్ర పరిశీలనను అంచనాల కమిటీ చేస్తుంది, ప్రభుత్వానికి ప్రశ్నలు అడిగే హక్కు ఇవ్వాలి. మొత్తం బడ్జెట్లో మరింత పారదర్శకత తీసుకురావడానికి ఇది దోహదపడుతుంది. డబ్బు సక్రమంగా ఉందో లేదో కమిటీ పరిశీలిస్తున్నందున, దాని సిఫార్సులు కట్టుబడి ఉండాలి. ఎస్టిమేట్ కమిటీ కింద ఉపసంఘాలను ఏర్పాటు చేసి అన్ని మంత్రిత్వ శాఖలు, శాఖలను ఒకేసారి కవర్ చేయవచ్చు. బడ్జెట్ పరిశీలనలో అంచనాల కమిటీకి సహకరించేందుకు ప్రత్యేక నిపుణుల సిబ్బంది కేడర్ ను తీసుకురావాలి. అలాగే కమిటీకి సీఏజీల నైపుణ్యం, అనుభవం కల్పించాలి. ఎస్టిమేట్స్ కమిటీ అత్యంత ముఖ్యమైన ఫైనాన్స్ కమిటీలలో ఒకటి కాబట్టి, దీనికి పోస్ట్ మార్టం పని కాకుండా మరింత రియల్ టైమ్ బాధ్యతలు ఉండాలి. బడ్జెట్ లో ప్రతిపాదించిన ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని పరిశీలించడం ద్వారా అంచనాల కమిటీ ప్రజాధనంపై మరింత నిఘా ఉంచి ప్రజల సొమ్ము పట్ల మరింత బాధ్యతాయుతంగా, పారదర్శకంగా వ్యవహరించవచ్చు.

9.7 బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ :

ఎక్స్ అఫీషియో ఛైర్ పర్సన్, లోక్ సభ స్పీకర్ తనకు కేటాయించిన అంశాలపై చర్చించేందుకు సమయాన్ని సిఫారసు చేసే బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ. పార్లమెంటులో సభల టైంటేబుల్ ను క్రమబద్ధీకరించడం దీని ప్రధాన పని.

బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ అంటే ఏమిటి ?

- బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ సభలో చర్చకు సమయాన్ని చూసుకుంటుంది మరియు పార్లమెంటు సమావేశాల దినచర్యను నిర్వహిస్తుంది.
- పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో ఈ కమిటీ ఉంటుంది.

మిశ్రమం :

- ఇందులో స్పీకర్ నేతృత్వంలో లోక్ సభలో 15 మంది, ఎక్స్ అఫీషియో ఛైర్ పర్సన్ నేతృత్వంలో రాజ్యసభలో 11 మంది సభ్యులు ఉంటారు. పార్టీ బలాన్ని బట్టి లోక్ సభ, రాజ్యసభలో సభ్యులను స్పీకర్ లేదా ఛైర్మన్ నామినేట్ చేస్తారు.

- ఈ కమిటీలో మంత్రులు సభ్యులుగా ఉండలేరు.
- కమిటీ సాధారణంగా ప్రతి సెషన్ ప్రారంభంలో మరియు ఆ తరువాత అవసరాన్ని బట్టి సమావేశమవుతుంది.
- కమిటీ తన నిర్ణయాన్ని ఏకగ్రీవంగా తీసుకుంటుంది.

విధులు :

- ప్రభుత్వ బిల్లులు మరియు ఇతర విషయాలకు పరిగణనలోకి తీసుకోవాల్సిన సమయాన్ని సిఫారసు చేయడం, సభా నాయకుడితో ఏకీభవించి, కమిటీకి పంపాలని స్పీకర్ ఆదేశించవచ్చు.
- నిర్దిష్ట అంశాలను సభలో పరిశీలనకు తీసుకురావాలని, అలాంటి చర్చలకు సమయం కేటాయించాలని కమిటీ ప్రభుత్వానికి సిఫారసు చేయవచ్చు.
- బిజినెస్ అడ్వయిజరీ కమిటీని మొదట 1952లో ఏర్పాటు చేశారు.

ముగింపు :

పార్లమెంటులోని ప్రతి సభకు దాని స్వంత కమిటీలు ఉన్నాయి, ఇవి వరుసగా లోక్సభలో స్పీకర్ మరియు రాజ్యసభలో ఛైర్మన్ సిఫార్సుపై పనిచేస్తాయి. పార్లమెంటులో బిల్లులు, చర్చల సమయాన్ని పర్యవేక్షించే కమిటీల్లో బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ ఒకటి.

9.8 ఎథిక్స్ కమిటీ :

ఎథిక్స్ కమిటీ – ఒక పరిచయం :

రాజకీయాల్లో నైతికత :

నైతికత, నైతికత పురాతన కాలం నుండి భారతదేశంలో ప్రజాజీవితానికి చిహ్నంగా ఉన్నాయి. పాలకులు కఠినమైన నైతిక విలువలను పాటించాలని ఆశించారు మరియు అనైతిక రాజు కరుణ చూపలేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే నైతికత, రాజకీయాలు విడదీయరానివి. ఈ నైతిక మరియు నైతిక వారసత్వాన్ని దాని జాతీయ నాయకులు వారసత్వంగా పొందారు, వారు మహాత్మా గాంధీ నేతృత్వంలోని స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో ప్రజా జీవితంలో ఉన్నత స్థాయి నిజాయితీని ప్రదర్శించారు, ఆయన స్వయంగా ఈ సంప్రదాయానికి ప్రతిరూపం. ప్రజాజీవితంలో నైతికతను బోధించడమే కాకుండా ఆచరించారు. నైతికత లేని రాజకీయాలకు దూరంగా ఉండాలని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు. అయితే ఇటీవలి కాలంలో తీవ్ర ఒత్తిడికి లోనవుతున్న భారత రాజకీయ వ్యవస్థలో అంతా సవ్యంగా లేదనే అభిప్రాయం సర్వత్రా వ్యక్తమవుతోంది. ప్రజాజీవితంలో విలువలు క్షీణించడంపై ఆందోళనలు వ్యక్తమవుతున్నాయి. అయితే ఇటీవలి రాజకీయ ధోరణులు ప్రజాజీవితంలో నిజాయితీని నిర్ధారించే మన ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థ సామర్థ్యం అంతకంతకూ తగ్గిపోతోందన్న అభిప్రాయాన్ని కలిగించాయి. ఇలాంటి పరిస్థితి ప్రజాస్వామ్య భవిష్యత్తుకు మంచిది కాదని, తక్షణమే అరెస్టు చేయాల్సిన అవసరం ఉందన్నారు.

ప్రజాప్రతినిధుల పాత్ర :

అన్ని రంగాల్లో నైతిక విలువలు క్షీణించాయనే విషయాన్ని కాదనలేం. కాబట్టి ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో వ్యవస్థకు దిశానిర్దేశం చేయాల్సిన ప్రజాప్రతినిధుల పాత్ర చాలా కీలకంగా మారుతుంది. ప్రజాప్రతినిధులుగా పార్లమెంటు సభ్యులను ప్రజలు ఆదర్శంగా తీసుకుంటారని, వారి భవితవ్యాన్ని నిర్దేశించే వారు ఎలాంటి అనుమానాలకు తావులేకుండా ఉండాలన్నారు. వారిలో ఎక్కువ మందిని చైతన్యవంతం చేయాల్సిన సైద్ధాంతిక పునాది, సేవా స్ఫూర్తి సన్నగిల్లుతున్నాయని, రాజకీయ పార్టీలను, రాజకీయ వ్యవస్థను ప్రభావితం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తున్న శక్తులు మొత్తం వ్యవస్థలో చిత్తశుద్ధిని ఎలా కాపాడుకోవచ్చో ప్రతి ఒక్కరూ ఆలోచించేలా చేస్తున్నాయి. ప్రజాజీవితంలో నిజాయితీని నిర్ధారించడానికి అనేక మార్గాలు ఉండవచ్చు, కానీ స్వీయ-క్రమశిక్షణా యంత్రాంగం, పార్లమెంటు వంటి సంస్థలో ఉత్తమమైనదిగా కనిపిస్తుంది.

వోహ్రా కమిటీ – ఒక పూర్వగామి :

ఈ నేపథ్యంలోనే, రాజకీయ నాయకుల అవినీతి ఆరోపణలు, రాజకీయాలను నేరపూరితం చేయాలనే సాధారణ అవగాహన మధ్య, అప్పటి భారత ప్రభుత్వ హోం కార్యదర్శి శ్రీ ఎన్.ఎన్.వోహ్రా అధ్యక్షతన ఒక కమిటీని అప్పటి భారత ప్రభుత్వ హోం కార్యదర్శి శ్రీ ఎన్.ఎన్.వోహ్రా అధ్యక్షతన అప్పటి ప్రభుత్వం నియమించింది. రాజకీయ ప్రముఖులు.. ఈ విషయాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకున్న కమిటీ తన నివేదికను భారత ప్రభుత్వానికి సమర్పించింది, ఇది 1995 ఆగస్టు 1 న పార్లమెంటు ఉభయ సభల ముందు ఉంచింది. ఈ నివేదికపై 1995 ఆగస్టు 8, 23, 24 తేదీల్లో పార్లమెంటు ఉభయ సభల్లో చర్చ జరిగింది. దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల్లో క్రిమినల్ ముఠాలు, పోలీసులు, బ్యూరోక్రసీ, రాజకీయ నాయకుల మధ్య సంబంధాలు స్పష్టంగా బయటపడ్డాయని కమిటీ తన నివేదికలో పేర్కొంది. ప్రస్తుతమున్న క్రిమినల్ జస్టిస్ సిస్టమ్, ఇది తప్పనిసరిగా రూపొందించబడింది.

వ్యక్తిగత నేరాలు/నేరాలతో వ్యవహరించడం, మాఫియా కార్యకలాపాలను డీల్ చేయలేకపోవడం; ఆర్థిక నేరాలకు సంబంధించి చట్ట నిబంధనలు బలహీనంగా ఉన్నాయని మరియు మాఫియా కార్యకలాపాల ద్వారా సంపాదించిన ఆస్తులను జప్తు చేయడం / జప్తు చేయడంలో పరిష్కరించలేని చట్టపరమైన ఇబ్బందులు ఉన్నాయని కనుగొన్నారు. భారత ప్రభుత్వ హోం మంత్రిత్వ శాఖ ఆధ్వర్యంలో ఒక నోడల్ ఏజెన్సీని ఏర్పాటు చేయాలని, కేంద్ర హోంశాఖ కార్యదర్శి నేరుగా పర్యవేక్షిస్తారని, వివిధ నిఘా సంస్థల నుంచి అందిన మొత్తం సమాచారాన్ని క్రోడీకరించి క్రోడీకరించడానికి మంత్రిత్వ శాఖకు చెందిన ఒకరు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ మంది ఎంపిక చేసిన అధికారులు సహాయపడతారని నివేదిక సూచించింది. తదనంతరం 1995 సెప్టెంబర్ 15న అప్పటి కేంద్ర హోం మంత్రి శ్రీ ఎస్.బి.చవాన్ అధ్యక్షతన ఒక అఖిలపక్ష సమావేశం జరిగింది.

ఎజెండాను రూపొందించిన అంశాలు :

1. పార్లమెంటు సభ్యుల కార్యకలాపాలపై సంరక్షకుడిగా వ్యవహరించే ప్రివిలేజెస్ కమిటీకి భిన్నంగా నైతిక విలువలపై పార్లమెంటరీ కమిటీని ఏర్పాటు చేయడం.
2. పరిశుభ్రమైన ప్రజాజీవితాన్ని నిర్ధారించడానికి రాజకీయ పార్టీల స్థాయిలో ప్రవర్తనా నియమావళిని

ఆమోదించడం, ఉదా: నేరచరిత్ర ఉన్న వ్యక్తులకు పార్టీ టిక్కెట్లు ఇవ్వకపోవడం.

3. అన్ని రాజకీయ పార్టీలు ఓపెన్ ఆడిటెడ్ అకౌంట్లను కలిగి ఉండాలి, వీటిని ఏటా ప్రచురించాలి.

4. వోహ్రా కమిటీ నివేదిక సిఫారసుల ఫలితంగా ఏర్పాటైన నోడల్ బృందానికి మరింత బలం చేకూర్చడం.

5. న్యాయవ్యవస్థలో మార్పులు, ప్రక్రియ సరళీకరణ, సత్వర న్యాయం అందించడం.

ఎథిక్స్ కమిటీ ఆవిర్భావం :

భారత పార్లమెంటు రెండవ సభ అయిన రాజ్యసభ కూడా ఈ విషయాన్ని చాలా కాలంగా పరిగణనలోకి తీసుకుంది. ఈ విషయాన్ని సభలోని పార్టీలు, గ్రూపుల నాయకులు పరిగణనలోకి తీసుకోవాలని 1996లో రాజ్యసభ బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ నిర్ణయించింది. అప్పటి విదేశాంగ మంత్రిగా ఉన్న భారత మాజీ ప్రధాని శ్రీ ఐ.కె.గుజ్రాల్ చొరవతో 1996లో రాజ్యసభలో పార్టీలు, గ్రూపుల నాయకులతో ఈ అంశంపై చర్చించడానికి ఒక సమావేశం జరిగింది. ఆ తర్వాత 1997లో రాజ్యసభ జనరల్ పర్పస్ కమిటీ ముందు ఈ అంశాన్ని ఉంచారు. ఈ విషయాన్ని క్షుణ్ణంగా పరిశీలించిన కమిటీ రాజ్యసభ సభ్యులకు స్వయం నియంత్రణ సంస్థగా పనిచేసే అంతర్గత యంత్రాంగాన్ని ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించింది. ఈ కమిటీ తన సభ్యుల నైతిక మరియు నైతిక ప్రవర్తనను పర్యవేక్షించడానికి ఒక నైతిక కమిటీని ఏర్పాటు చేయడానికి రాజ్యసభ ఛైర్మన్ కు అధికారం ఇచ్చింది. ఈ విధంగా, సభ్యుల నైతిక మరియు నైతిక ప్రవర్తనను పర్యవేక్షించడానికి మరియు సభ్యుల నైతిక మరియు ఇతర దుష్ప్రవర్తనకు సంబంధించి సూచించిన కేసులను పరిశీలించడానికి 1997 మార్చి 4 న రాజ్యసభ ఛైర్మన్ చేత భారతదేశంలోని ఏ శాసనసభలోనైనా మొట్టమొదటి కమిటీ అయిన రాజ్యసభలో ఎథిక్స్ కమిటీ ఏర్పాటు చేయబడింది. విధివిధానాలు, ఇతర విషయాల్లో సభాపతి కాలానుగుణంగా చేసే మార్పులు, చేర్పులతో ప్రివిలేజెస్ కమిటీకి వర్తించే నిబంధనలు ఎథిక్స్ కమిటీకి వర్తిస్తాయని పేర్కొన్నారు. 1997 మే 30న అప్పటి భారత ఉపరాష్ట్రపతి, రాజ్యసభ ఛైర్మన్ శ్రీ కె.ఆర్.నారాయణన్ ఈ కమిటీని ప్రారంభించారు. నైతిక విలువల కమిటీ వంటి సంస్థను ఏర్పాటు చేయడం నిజానికి భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్య చరిత్రలో ఒక ముఖ్యమైన ఘట్టం. ఇటువంటి కమిటీలు ప్రపంచంలోని కొన్ని దేశాలలో మాత్రమే పనిచేస్తున్నాయి మరియు ఇక్కడ ఈ కమిటీని ఏర్పాటు చేయడంతో, భారతదేశం కూడా ఈ ఎంపిక చేసిన దేశాల సమూహంలో చేరింది. ఎథిక్స్ కమిటీ, రాజ్యసభ ఛైర్మన్ తో సహా పది మంది సభ్యులను కలిగి ఉంటుంది, వీరు రాజ్యసభ ఛైర్మన్ చేత నామినేట్ చేయబడతారు. ఈ కమిటీకి ఛైర్మన్ ఎక్కడి నుంచి వచ్చారు?

సభలో అతిపెద్ద పార్టీగా అవతరించింది. ఇతర సభ్యులు సాధారణంగా రాజ్యసభలో వారి పార్టీలు / గ్రూపుల నాయకులు, ఉప నాయకులు / చీఫ్ విప్లు. 1997, మే 30న కమిటీని ప్రారంభించిన సందర్భంగా శ్రీ కె.ఆర్.నారాయణన్ ఇలా అన్నారు: పార్టీల నాయకులను సభ్యులుగా ఎన్నుకోవడం ద్వారా కమిటీకి ప్రతిష్ఠ, పలుకుబడితో పెట్టుబడి పెట్టడానికి మేము ప్రయత్నించాము. ఈ విధంగా మన పార్లమెంటరీ జీవితంలో అత్యున్నత నైతిక ప్రమాణాలను కొనసాగించడానికి తీవ్రంగా ఆసక్తి చూపే రాజకీయ పార్టీలతో పరోక్షంగా మరియు అనధికారికంగా ఒక సంబంధాన్ని ఏర్పరచడానికి కూడా మేము ప్రయత్నించాము. నిజానికి పార్లమెంటు ఉన్నత ప్రమాణాలను నిలబెట్టుకోవడానికి మనమందరం కలిసి పనిచేయడానికి ఇది ఒక ఉమ్మడి వేదిక.

ప్రాథమిక చర్చలు :

కమిటీ ఏర్పాటైన తర్వాత దాని విధివిధానాలకు సంబంధించిన అంశాలపై చర్చించడం ప్రారంభించింది. వివిధ రాజకీయ పార్టీల ప్రతినిధులు, న్యాయనిపుణులతో చర్చించారు. కేంద్ర హోం మంత్రిత్వ శాఖ, క్యాబినెట్ సెక్రటేరియట్, కొన్ని రాష్ట్రాల హోం వ్యవహారాల శాఖల ఉన్నతాధికారులతో సమావేశమైన కమిటీ తన అధికారానికి సంబంధించిన వివిధ అంశాలపై చర్చించింది. పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రవర్తనలో నైతిక, నైతిక అంశాలతో వ్యవహరించే కొన్ని దేశాల్లో ఉన్న పార్లమెంటరీ వాచ్ డాగ్ బాడీలు, ఆ దేశాల్లో ప్రజాజీవితంలో ప్రవర్తనా ప్రమాణాలను నిర్ధారించడానికి సంబంధించిన ఇతర సంస్థలను కమిటీ అధ్యయనం చేసింది. ఈ కమిటీ దేశంలోని కొన్ని రాష్ట్రాలను సందర్శించి, తన ముందున్న సమస్యలపై విస్తృత సంప్రదింపులు జరిపే లక్ష్యంతో రాష్ట్రాల ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసర్లు, శాసనసభ్యులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, పారిశ్రామికవేత్తలు, న్యాయనిపుణులు, మాజీ న్యాయమూర్తులు, విశ్వవిద్యాలయాల ఉపకులపతులు, పాత్రికేయులు మొదలైన వారితో సంప్రదింపులు జరిపింది.

ఎథిక్స్ కమిటీకి కూడా అప్పటి రాజ్యసభ చైర్మన్ శ్రీ కె.ఆర్.నారాయణన్ వివేకవంతమైన మాటల ద్వారా మార్గనిర్దేశం చేయబడింది, ఆయన కమిటీని ప్రారంభిస్తూ ఇలా అన్నారు :

'సంస్థలు ప్రజల వ్యక్తిత్వాన్ని, అనుభవాన్ని, మేధస్సును ప్రతిబింబిస్తాయి. ప్రజల స్వభావానికి, ఆలోచనలకు అనుగుణంగా ఉన్నప్పుడే అవి దృఢంగా, శాశ్వతంగా ఉంటాయి, లేకపోతే అవి ఎండిపోతాయి. పార్లమెంటు, దాని అవయవాలు తాము ఉత్పత్తులుగా ఉన్న సమాజం యొక్క ప్రస్తుత నైతిక దృక్పథానికి మించి పనిచేస్తాయని ఆశించలేము. కానీ వారు గైడ్లుగా మరియు రోల్ మోడల్స్గా పనిచేయగలరు మరియు ప్రవర్తనా ప్రమాణాలను నిర్వచించడంలో మరియు ప్రమాణాలను నిర్వహించడంలో సహాయపడతారు.

కమిటీ పనితీరు :

నిపుణుల అభిప్రాయాన్ని సంప్రదించడంతో పాటు కమిటీ ఏకకాలంలో సమావేశమై సొంత చర్చలు జరుపుతోంది. ఇప్పటి వరకు 50 సమావేశాలు నిర్వహించి మూడు నివేదికలను రాజ్యసభకు సమర్పించింది. దీని మొదటి నివేదికను 1998 డిసెంబరు 8న, రెండవ నివేదికను 1999 డిసెంబరు 13న, మూడవ నివేదికను 2002 ఆగస్టు 12న సమర్పించారు. 1999 డిసెంబరు 15న మొదటి, రెండవ నివేదికలపై రాజ్యసభ చర్చించి ఆమోదించింది మరియు మూడవ నివేదికను ఇంకా సభ చర్చించి ఆమోదించాల్సి ఉంది.

ఎథిక్స్ కమిటీని **మొదట 1997లో రాజ్యసభలో, 2000లో లోక్సభలో ఏర్పాటు చేశారు.** 2015లో లోక్ సభలో శాశ్వత కమిటీగా నియమితులయ్యారు. **లోక్ సభలో ఎథిక్స్ కమిటీలో 15 మంది సభ్యులు ఉంటారు**. స్పీకర్ ఏడాది పాటు కమిటీ సభ్యులను నియమిస్తారు. **రాజ్యసభలో ఎథిక్స్ కమిటీలో చైర్మన్ తో సహా 10 మంది సభ్యులు** ఉంటారు, వీరిని రాజ్యసభ చైర్మన్ నామినేట్ చేస్తారు. నైతిక విలువల కమిటీ యొక్క ప్రాథమిక పాత్ర **పార్లమెంటు సభ్యుల నైతిక మరియు నైతిక ప్రవర్తనను పర్యవేక్షించడం మరియు నిర్వహించడం.** ఇది ప్రస్తావించిన దుష్ప్రవర్తన కేసులను పరిశీలిస్తుంది. ఇతర పార్లమెంటు సభ్యులతో సహా ఏ వ్యక్తి అయినా పార్లమెంటు సభ్యులపై సమర్పించే ఫిర్యాదులను స్వీకరించే అధికారం ఈ కమిటీకి ఉంది. ఫిర్యాదులతో పాటు దుష్ప్రవర్తనకు సంబంధించిన ఆధారాలు, ఫిర్యాదు తప్పుడుది, పనికిమాలినది లేదా చికాకు కలిగించేది కాదని అఫిడవిట్ తో జతచేయాలి. ఫిర్యాదు అందిన

వెంటనే **కమిటీ ప్రాథమిక విచారణ జరిపి తదుపరి విచారణ జరపాలా వద్దా అనే విషయాన్ని నిర్ణయిస్తుంది**. ఒకవేళ కమిటీ ముందుకు సాగాలని నిర్ణయిస్తే, సంబంధిత సభ్యుడికి వినడానికి అవకాశం కల్పిస్తుంది. ఫిర్యాదును పరిశీలించిన తర్వాత కమిటీ లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ చైర్మన్ కు సిఫార్సులు చేస్తుంది. ఈ సిఫార్సుల ఆధారంగా, **స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ తగిన చర్యలు తీసుకోవచ్చు, వీటిలో హెచ్చరికలు, మందలింపులు జారీ చేయడం లేదా సంబంధిత సభ నుండి సభ్యుడిని బహిష్కరించాలని సిఫార్సు చేయడం వంటివి ఉండవచ్చు.**

పరిమితులు, విమర్శలు :

- ఎథిక్స్ కమిటీ ప్రధానంగా ఎంపీల నైతిక ప్రవర్తనకు సంబంధించిన విషయాలను డీల్ చేస్తుంది. అవినీతి లేదా తీవ్రమైన సభా హక్కుల ఉల్లంఘన వంటి మరింత తీవ్రమైన ఫిర్యాదులను అటువంటి కేసుల కోసం లోక్ సభ లేదా రాజ్యసభ ప్రత్యేకంగా ఏర్పాటు చేసిన ప్రివిలేజెస్ కమిటీ లేదా ప్రత్యేక ప్యానెల్స్ వంటి ఇతర కమిటీలకు పంపవచ్చు.
- **ఎథిక్స్ కమిటీ యొక్క పని కొన్నిసార్లు ప్రివిలేజెస్ కమిటీతో అతివ్యాప్తి చెందుతుంది, ఎందుకంటే రెండు కమిటీలు ఎంపిల ప్రవర్తనకు సంబంధించిన విషయాలను నిర్వహించవచ్చు.** ప్రివిలేజెస్ కమిటీ, ఎంపీల ప్రవర్తనను పర్యవేక్షించడంతో పాటు, మొత్తం పార్లమెంటు యొక్క స్వేచ్ఛ, అధికారం మరియు గౌరవాన్ని కాపాడటానికి బాధ్యత వహిస్తుంది.

పార్లమెంటు సభ్యుల నైతిక ప్రమాణాలు మరియు ప్రవర్తనను నిలబెట్టడంలో మరియు వారి ప్రవర్తన భారత పార్లమెంటు యొక్క సూత్రాలు మరియు విలువలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూడటంలో నైతిక కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఇది భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల యొక్క విస్తృత చట్రంలో భాగం, ఇవి శాసన ప్రక్రియలో వివిధ విధులను నిర్వహిస్తాయి.

9.9 ముగింపు :

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ, ఎస్టిమేట్స్ కమిటీ, బిజినెస్ అడ్వైజరీ కమిటీ, ఎథిక్స్ కమిటీ వంటి భారతదేశంలోని కీలక పార్లమెంటరీ కమిటీల బహుముఖ పనితీరును ఈ పాఠం వివరిస్తుంది. ప్రభుత్వ వ్యయాలను పర్యవేక్షించడం, బడ్జెట్ అంచనాలను పరిశీలించడం, పార్లమెంటరీ వ్యవహారాలను నియంత్రించడం, పార్లమెంటు సభ్యుల మధ్య నైతిక ప్రవర్తనను నిర్ధారించడంలో ఈ కమిటీలు కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. వారి చారిత్రక పరిణామం నుండి సమకాలీన సవాళ్లు మరియు సంస్కరణల వరకు, పాలనలో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత మరియు నైతిక ప్రమాణాలను నిలబెట్టడంలో వాటి ప్రాముఖ్యతను ఈ పాఠం వివరిస్తుంది. అదనంగా, ఇది పార్లమెంటరీ కమిటీలు, రాజకీయ డైనమిక్స్ మరియు ప్రజా జవాబుదారీతనం మధ్య సంక్లిష్టమైన పరస్పర చర్యను హైలైట్ చేస్తుంది, ఇది భారతదేశ ప్రజాస్వామ్య చట్రంలో వాటి కీలక పాత్రను నొక్కి చెబుతుంది. చివరగా, భారత సందర్భంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల అధ్యయనం పాలనలో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత మరియు సమర్థతను నిర్ధారించడంలో వాటి కీలక పాత్రను ప్రకాశవంతం చేస్తుంది. చారిత్రక నేపథ్యం నుండి సమకాలీన సవాళ్లు మరియు సంస్కరణల వరకు, ఈ కమిటీలు ప్రభుత్వ చర్యలు, ఖర్చులు మరియు నైతిక ప్రవర్తనను పరిశీలించడానికి అనివార్య యంత్రాంగాలుగా అభివృద్ధి

చెందాయి. సలహా స్వభావం మరియు పోస్ట్ మార్టం విశ్లేషణ వంటి పరిమితులు ఉన్నప్పటికీ, పార్లమెంటరీ కమిటీలు వాచ్ డాగ్ లుగా పనిచేస్తాయి, ఇది భారతదేశ ప్రజాస్వామ్య సంస్థల దృఢత్వానికి దోహదం చేస్తుంది. ప్రజాస్వామిక విలువలు, సూత్రాలను నిలబెట్టడంలో పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ, ఎస్టిమేట్స్ కమిటీ, ఎథిక్స్ కమిటీ కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. పార్లమెంటరీ కమిటీలను బలోపేతం చేయడానికి సిఫారసులలో వారికి మరింత రియల్ టైమ్ బాధ్యతలతో సాధికారత కల్పించడం, నిపుణుల సహాయాన్ని నిర్ధారించడం మరియు సిఫార్సులను అమలు చేయడానికి వారి అధికారాన్ని పెంచడం ఉన్నాయి. మేధావులు మరియు విధానకర్తలు ఎత్తిచూపినట్లుగా, ఈ కమిటీలు పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యానికి మూలస్తంభంగా పనిచేస్తాయి, నిజాయితీ, జవాబుదారీతనం మరియు నైతిక పాలన కోసం భారతీయ ప్రజల ఆకాంక్షలను ప్రతిబింబిస్తాయి. 21వ శతాబ్దంలో భారత ప్రజాస్వామ్య సంస్థల సమగ్రతను నిలబెట్టేందుకు, సవాళ్లను ఎదుర్కోవడానికి పార్లమెంటరీ కమిటీల పనితీరులో నిరంతర సంస్కరణలు, మెరుగుదలలు అవసరం.

9.10 సారంశం:

పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ (పిఎసి), ఎస్టిమేట్స్ కమిటీ మరియు ఎథిక్స్ కమిటీలతో కూడిన భారతదేశంలోని పార్లమెంటరీ కమిటీల అధ్యయనం, ప్రజాస్వామ్య పాలన యొక్క సమగ్రత మరియు కార్యాచరణను నిర్వహించడానికి అవసరమైన సంస్థాగత తనిఖీలు మరియు సమతుల్యతల యొక్క లోతైన భూభాగాన్ని వెల్లడిస్తుంది. ఈ కమిటీలు ఒక్కొక్కటి ఒక ప్రత్యేకమైన ఆదేశాన్ని కలిగి ఉంటాయి, ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమర్థతకు సమిష్టిగా దోహదం చేస్తాయి. "ప్రభుత్వ వ్యయాల వాచ్ డాగ్" అని పిలువబడే పిఎసి, ప్రభుత్వ ఆర్థిక కార్యకలాపాలను పరిశీలించడంలో కీలకమైనది. కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ (కాగ్) సమర్పించిన నివేదికలను పరిశీలించి, ప్రజాధనాన్ని సమర్థంగా, సమర్థవంతంగా వినియోగించుకునేలా చూడటం ద్వారా పీఏసీ ఆర్థిక బాధ్యత, జవాబుదారీతనం సూత్రాలను నిలబెట్టింది. మరోవైపు అంచనాల కమిటీ బడ్జెట్ అంచనాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, పరిపాలనా సామర్థ్యాన్ని పెంచడానికి, ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని ఆప్టిమైజ్ చేయడానికి సిఫార్సులు చేస్తుంది. ఈ కమిటీ పని సలహా ఇచ్చినప్పటికీ, ఆర్థిక వనరుల కేటాయింపు మరియు వినియోగంపై విలువైన అంతర్దృష్టులను అందిస్తుంది, ప్రభుత్వ శాఖలు మరియు ఏజెన్సీలలో నిరంతర మెరుగుదల సంస్కృతిని పెంపొందిస్తుంది. ఓటు అనంతర విశ్లేషణ మరియు ఆర్థిక పరిశీలనపై దాని దృష్టి పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణ యంత్రాంగంలో ఒక అనివార్య అంశంగా చేస్తుంది. పార్లమెంటేరియన్ల నైతిక మరియు నైతిక ప్రవర్తనను పర్యవేక్షించే బాధ్యతతో ఎథిక్స్ కమిటీ, ప్రజా జీవితంలో నిజాయితీ యొక్క కీలకమైన అంశాన్ని పరిష్కరిస్తుంది. దుష్ప్రవర్తన మరియు అవినీతి ఆరోపణలతో తరచుగా దెబ్బతినే రాజకీయ వాతావరణంలో, ఈ కమిటీ నైతిక ప్రమాణాల సంరక్షకుడిగా పనిచేస్తుంది, ఫిర్యాదులను దర్యాప్తు చేస్తుంది మరియు పార్లమెంటు సభ్యులు ప్రవర్తన యొక్క అత్యున్నత ప్రమాణాలకు కట్టుబడి ఉండేలా చూస్తుంది. దుష్ప్రవర్తన కేసులను పరిశీలించడం ద్వారా మరియు క్రమశిక్షణా చర్యలకు సిఫార్సులు చేయడం ద్వారా, నైతిక కమిటీ పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం యొక్క నైతిక పునాదులను బలోపేతం చేస్తుంది. అయితే, ముఖ్యమైన పాత్రలు ఉన్నప్పటికీ, ఈ కమిటీలు పరిమితులను ఎదుర్కొంటున్నాయి. వారి సిఫార్సులు సలహాాత్మకమైనవి మరియు కట్టుబడి ఉండవు, మరియు విధాన విషయాలలో నేరుగా జోక్యం చేసుకోవడానికి లేదా సమ్మతిని అమలు చేయడానికి వారికి అధికారం లేదు. అంతేకాక, వివిధ కమిటీల యొక్క అతివ్యాప్తి విధులు కొన్నిసార్లు న్యాయపరిధి అస్పష్టత మరియు అసమర్థతలకు దారితీస్తాయి. చివరగా, భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ కమిటీలు శాసన చట్రంలో

అనివార్య స్తంభాలు, ప్రభుత్వ వ్యయాలను పర్యవేక్షించడంలో, బడ్జెట్ అంచనాలను పరిశీలించడంలో మరియు శాసనసభ్యులలో నైతిక ప్రవర్తనను నిర్వహించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. అవి అంతర్గత పరిమితులను ఎదుర్కొంటున్నప్పటికీ, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు పరిపాలనా సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించడంలో వారి సహకారం అతిశయోక్తి కాదు. శాసన సంస్కరణలు, నిపుణుల సహాయం మరియు అధిక అమలు అధికారాల ద్వారా ఈ కమిటీలను బలోపేతం చేయడం వాటి ప్రభావాన్ని మరింత పెంచుతుంది. భారతదేశం శక్తివంతమైన ప్రజాస్వామ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్నందున, ప్రజాస్వామ్య విలువలను నిలబెట్టడంలో మరియు సుపరిపాలనను నిర్ధారించడంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల పాత్ర కీలకంగా ఉంటుంది. ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియలో, దేశ సమర్థవంతమైన పాలనలో నిమగ్నమైన ప్రతి ఒక్కరికీ ఈ కమిటీలను అర్థం చేసుకోవడం, వారితో మమేకం కావడం చాలా అవసరం.

9.11 ముఖ్య పదకోశం :

దామాషా ప్రాతినిధ్యం :

వివిధ రాజకీయ పార్టీలకు వారి ఎన్నికల మద్దతు ఆధారంగా న్యాయమైన ప్రాతినిధ్యం కల్పించే ఓటింగ్ విధానం.

సింగిల్ ట్రాన్స్ ఫర్ చేయదగిన ఓటు :

ఓటర్లు ప్రాధాన్యతా క్రమంలో అభ్యర్థులను ర్యాంక్ చేసే ప్రిఫరెన్షియల్ ఓటింగ్ విధానం, మరియు అభ్యర్థులు నిర్ణీత పరిమితిని చేరుకునే వరకు మిగులు లేదా ఉపయోగించని ఓట్లను బదిలీ చేస్తారు.

కంప్ట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ (కాగ్) :

ప్రభుత్వ నిధులను ఆడిట్ చేయడం, ప్రభుత్వ వ్యయంలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడం, పరిశీలన కోసం పార్లమెంటరీ కమిటీలకు నివేదికలు అందించడం వంటి బాధ్యత వహించే రాజ్యాంగ సంస్థ.

పబ్లిక్-ప్రైవేట్ భాగస్వామ్యం (పిపిపి) :

ప్రభుత్వ మౌలిక సదుపాయాల ప్రాజెక్టులకు నిధులు సమకూర్చడానికి, నిర్మించడానికి మరియు నిర్వహించడానికి ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ రంగ సంస్థల మధ్య సహకారం, ప్రమాదాలను మరియు బాధ్యతలను పంచుకోవడం.

రాజకీయాలను నేరపూరితం చేయడం :

రాజకీయ సంస్థలు మరియు ప్రక్రియలలోకి క్రిమినల్ శక్తులు చొరబడటం, ప్రజాస్వామ్య విలువలు మరియు పాలనా సమగ్రతను దెబ్బతీయడం, తరచుగా అవినీతి, హింస మరియు అధికార దుర్వినియోగంతో ముడిపడి ఉంటుంది.

నోడల్ ఏజెన్సీ :

ఒక నిర్దిష్ట సమస్య లేదా రంగానికి సంబంధించిన కార్యకలాపాలను సమన్వయం చేయడానికి మరియు

పర్యవేక్షించడానికి నియమించబడిన సంస్థ, సమాచార సేకరణ, విశ్లేషణ మరియు నిర్ణయం తీసుకోవడానికి కేంద్ర సంప్రదింపు కేంద్రంగా పనిచేస్తుంది.

స్వీయ-నియంత్రణ యంత్రాంగం :

నైతిక ప్రమాణాలు, ప్రవర్తనా నియమావళి మరియు చట్టపరమైన ఆవశ్యకతలను పర్యవేక్షించడానికి, మదింపు చేయడానికి మరియు అమలు చేయడానికి, జవాబుదారీతనం మరియు సమగ్రతను ప్రోత్సహించడానికి ఒక సంస్థ లేదా సంస్థలో స్థాపించబడిన అంతర్గత నియంత్రణలు మరియు విధానాలు.

9.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. పార్లమెంటరీ కమిటీలు ప్రభుత్వ వ్యయం, పనితీరుపై పర్యవేక్షణను ఎలా పెంచుతాయి?
2. పార్లమెంటేరియన్లలో నైతిక ప్రమాణాలను నిలబెట్టడంలో నైతిక కమిటీలు ఎలాంటి సవాళ్లను ఎదుర్కొంటున్నాయి?
3. భారత పాలనలో పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ యొక్క చారిత్రక పరిణామం మరియు ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.
4. అంచనాల కమిటీ మరియు పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ వాటి విధులు మరియు పరిధిలో ఎలా భిన్నంగా ఉంటాయి?
5. ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల్లో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనాన్ని పెంపొందించడంలో పార్లమెంటరీ కమిటీల ప్రభావాన్ని మదింపు చేయాలి.

9.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. కశ్యప్, సుభాష్. "భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ కమిటీలు: పనితీరు మరియు ఔచిత్యం" న్యూఢిల్లీ: డీప్ అండ్ డీప్ పబ్లికేషన్స్, 2005.
2. శర్మ, ఒ.పి. "పార్లమెంటరీ ప్రొసీజర్ ఎట్ ఎ గ్లాన్స్". న్యూఢిల్లీ: యూనివర్సల్ లా పబ్లిషింగ్ కంపెనీ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, 2018.
3. పాయ్, సుధ, అవినాష్ కుమార్. "ఇండియన్ పార్లమెంట్: ఎ క్రిటికల్ అప్రైజల్". న్యూఢిల్లీ: రూట్ లెడ్జ్ ఇండియా, 2018.
4. శ్రీవాత్సవ, ఆర్.కె.(ఎడిటర్). "ఎథిక్స్ ఇన్ గవర్నెన్స్: ఇన్నోవేషన్స్, ఇష్యూస్ అండ్ ఇన్స్ట్రుమెంటాలిటీస్". న్యూఢిల్లీ: అకడమిక్ ఫౌండేషన్, 2014.
5. కేన్, విలియం, మరియు ముయ్ యుక్ చో. (సంపాదకులు). "ది పొలిటిక్స్ ఆఫ్ అకౌంటబిలిటీ ఇన్ ఆగ్నేయాసియా: ది డామినేషన్ ఆఫ్ మోరల్ ఐడియాలజీస్". ఆక్స్ ఫర్డ్: ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్, 2014.

6. చక్రవర్తి, బిద్యుత్. "ఇండియన్ పాలిటిక్స్ అండ్ సొసైటీ టు ఇండిపెండెన్స్: ఈవెంట్స్, ప్రాసెస్ అండ్ ఐడియాలజీ". న్యూఢిల్లీ: రూట్లెడ్జ్ ఇండియా, 2010.

7. కపూర్, దేవేష్, ప్రతాప్ భాను మెహతా, మరియు మిలన్ వైష్ణవ్. (సంపాదకులు). "పబ్లిక్ ఇన్స్టిట్యూషన్స్ ఇన్ ఇండియా: పెర్ఫార్మెన్స్ అండ్ డిజైన్". ఆక్స్ ఫర్డ్: ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్, 2017.

డా. కె. హరి బాబు

పాఠం – 10
పార్లమెంటులో బడ్జెట్ ప్రక్రియ

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం

- బడ్జెట్ ప్రక్రియలో లింగ సమానత్వం మరియు మహిళా సాధికారతను ప్రోత్సహించడంలో జెండర్ బడ్జెట్ యొక్క ప్రాముఖ్యతను అర్థం చేసుకోవడం.
- సప్లిమెంటరీ, అడిషనల్ మరియు అదనపు గ్రాంట్లతో సహా వివిధ రకాల గ్రాంట్లను మరియు ఆర్థిక నిర్వహణలో వాటి పాత్రను గుర్తించడం.
- గ్రాంట్ల డిమాండ్ ప్రక్రియను మరియు మంత్రిత్వ శాఖలు మరియు విభాగాలకు నిధులను కేటాయించడంలో దాని ప్రాముఖ్యతను అర్థం చేసుకోవడం.
- సభా నాయకుడు మరియు ప్రతిపక్ష నాయకుడు వంటి కీలక పార్లమెంటరీ నాయకుల పాత్రలను గుర్తించడం.
- వివిధ పార్లమెంటరీ తీర్మానాలు మరియు చర్చలను ప్రారంభించడంలో మరియు ప్రజా ప్రయోజనాల విషయాలను పరిష్కరించడంలో వాటి ప్రాముఖ్యతను అన్వేషించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

10.1 పరిచయం

10.2 పార్లమెంట్ లో బడ్జెట్

10.3 బడ్జెట్ ప్రక్రియ గురించి రాజ్యాంగ నిబంధనలు

10.4 పార్లమెంటులో బడ్జెట్ రూపకల్పన ప్రక్రియ

10.5 జెండర్ బడ్జెట్

10.6 జెండర్ బడ్జెట్ కోసం ఇతర గ్రాంట్లు

10.7 పార్లమెంటులో గ్రాంట్ల డిమాండ్

10.8 కోత తీర్మానాలు మరియు ఇతర గ్రాంట్లు

10.9 పార్లమెంటులో నేతలు

10.10 పార్లమెంట్ సమావేశాలు

10.11 పార్లమెంటులోతీర్మానాలు

10.12 పార్లమెంటరీ తీర్మానాలకు సాధారణ నియమాలు

10.13 పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ యొక్క పరికరాలు

10.14 ముగింపు

10.15 సారంశం

10.16 ముఖ్య పదకోశం

10.17 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

10.18 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

10.1 పరిచయం:

పార్లమెంటులో బడ్జెట్ ప్రక్రియ సాధారణంగా ఆర్థిక సంవత్సరం మూడవ త్రైమాసికంలో ప్రారంభమవుతుంది. ఇందులో బడ్జెట్ తయారీ, బడ్జెట్ ఆథరైజేషన్, బడ్జెట్ అమలు, జవాబుదారీతనం అనే నాలుగు విభిన్న దశలు ఉంటాయి. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 112 ప్రకారం బడ్జెట్ లేదా వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటనలో భారత ప్రభుత్వ అంచనా రాబడులు, వ్యయాలు ఉంటాయి. పార్లమెంటరీ ప్రక్రియ ప్రజాస్వామిక పాలనకు మూలస్తంభం, ప్రజలు ఎన్నుకున్న ప్రజాప్రతినిధుల ద్వారా ప్రజల సమిష్టి సంకల్పాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ ప్రక్రియకు కేంద్ర బిందువు బడ్జెట్ ఫ్రేమ్వర్క్, ఇది ప్రభుత్వ వ్యయాల రూపకల్పన, అధికారం మరియు అమలును కలిగి ఉంటుంది. పార్లమెంటరీ నేపథ్యంలో బడ్జెట్ యొక్క ఒక కీలకమైన అంశం జెండర్ బడ్జెట్, సమానత్వం మరియు సాధికారతను ప్రోత్సహించడానికి ప్రజా వనరులను లింగ-ప్రతిస్పందన పద్ధతిలో కేటాయించేలా చూడటం. జెండర్ బడ్జెటింగ్ అనేది బడ్జెట్ కేటాయింపులు వివిధ లింగాలను ఎలా ప్రభావితం చేస్తాయో విశ్లేషించడం మరియు విభిన్న అవసరాలు మరియు ప్రాధాన్యతలను పరిష్కరించడానికి వాటిని సర్దుబాటు చేయడం. విస్తృత ఆర్థిక చట్రంలో లింగ సమానత్వం మరియు మహిళా సాధికారతను ముందుకు తీసుకెళ్లడానికి ఇది ఒక కీలకమైన వ్యూహంగా పనిచేస్తుంది. అంతేకాక, పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ ప్రారంభ బడ్జెట్ కేటాయింపులకు మించి వివిధ రకాల గ్రాంట్లను కలిగి ఉంటాయి, వీటిలో సప్లిమెంటరీ, అదనపు మరియు అదనపు గ్రాంట్లు ఉన్నాయి, ఇవి అసలు బడ్జెట్లో కవర్ చేయని ఊహించని లేదా అదనపు ఖర్చులను తీరుస్తాయి. అదనంగా, డిమాండ్ ఫర్ గ్రాంట్స్ ప్రక్రియ పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది, ఇక్కడ మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలు అధికారికంగా నిధులను అభ్యర్థిస్తాయి, కోత తీర్మానాలు వంటి వివిధ తీర్మానాల ద్వారా పరిశీలించబడతాయి. సభా నాయకుడు మరియు ప్రతిపక్ష నాయకుడు వంటి పార్లమెంటులో నాయకత్వ స్థానాలు శాసన చర్చలు మరియు కార్యకలాపాలకు మార్గనిర్దేశం చేయడంలో మరియు రూపొందించడంలో గణనీయమైన పాత్రలను పోషిస్తాయి. అంతేకాకుండా, బడ్జెట్ సమావేశాలు మరియు వర్షాకాల సమావేశాలతో సహా పార్లమెంటరీ సమావేశాలు కీలకమైన శాసన విషయాలపై చర్చించడానికి మరియు నిర్ణయాలు

తీసుకోవడానికి అవకాశం కల్పిస్తాయి. మొత్తమ్మీద, బడ్జెట్ ప్రక్రియలు మరియు లింగ-ప్రతిస్పందన విధానాలతో పెనవేసుకున్న పార్లమెంటరీ ఫ్రేమ్వర్క్ ప్రజాస్వామ్య పాలనకు పునాదిని ఏర్పరుస్తుంది, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజల అవసరాలకు ప్రతిస్పందనను నిర్ధారిస్తుంది.

10.2 పార్లమెంట్ లో బడ్జెట్ :

బడ్జెట్ అనేది ఏప్రిల్ 1 న ప్రారంభమై మరుసటి సంవత్సరం మార్చి 31 న ముగిసే ఒక ఆర్థిక సంవత్సరంలో భారత ప్రభుత్వ రాబడులు మరియు ఖర్చుల ప్రకటన. భారత రాజ్యాంగం బడ్జెట్ ను రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 112 ప్రకారం **వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటనగా** పేర్కొంటుంది. బడ్జెట్ అనే పదం రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా లేదు. ఇది 'వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటన'కు ప్రసిద్ధ పేరు. మొత్తంగా బడ్జెట్ లో ఈ కింది అంశాలు ఉన్నాయి.

- ఆదాయం, మూలధన రాబడుల అంచనాలు
- ఆదాయాన్ని పెంచుకునే మార్గాలు
- ఖర్చుఅంచనాలు
- ముగింపు ఆర్థిక సంవత్సరం యొక్క వాస్తవ రాబడులు మరియు వ్యయాల వివరాలు మరియు ఏదైనా లోటు లేదా మిగులుకు కారణాలు
- వచ్చే ఏడాది ఆర్థిక, ఆర్థిక విధానం

కేంద్ర ప్రభుత్వం 2017-18 ఆర్థిక సంవత్సరం నుంచి రైల్వే బడ్జెట్ ను కేంద్ర బడ్జెట్ లో విలీనం చేసింది. 1924లో ఆక్వర్త్ కమిటీ నివేదిక సిఫార్సుల మేరకు రైల్వే బడ్జెట్ ను సాధారణ బడ్జెట్ నుంచి వేరు చేశారు. **కేంద్ర ఆర్థిక మంత్రిత్వ శాఖ** పరిధిలోని **ఆర్థిక వ్యవహారాల విభాగం** కేంద్ర బడ్జెట్ తయారీ బాధ్యతను నిర్వహిస్తుంది.

10.3 బడ్జెట్ ప్రక్రియ గురించి రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

వస్తువు	**సబ్జెక్ట్ మ్యాటర్**
ఆర్టికల్ 112	కేంద్ర బడ్జెట్ అని పిలువబడే ప్రతి ఆర్థిక సంవత్సరానికి భారత ప్రభుత్వం యొక్క అంచనా రాబడులు మరియు ఖర్చుల ప్రకటనను పార్లమెంటు ముందు ఉంచాలని రాష్ట్రపతిని ఆదేశిస్తుంది.
ఆర్టికల్ 113	రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు తప్ప గ్రాంట్ కోసం డిమాండ్ చేయకూడదు.
ఆర్టికల్ 114	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి చట్టప్రకారం చేసిన కేటాయింపుల కింద తప్ప ఎలాంటి డబ్బును ఉపసంహరించుకోరాదు.
ఆర్టికల్ 115	ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రభుత్వ ఖర్చుల కోసం సప్లిమెంటరీ, అదనపు లేదా అదనపు గ్రాంట్లను మొదట బడ్జెట్ కంటే ఎక్కువగా అందించడానికి పార్లమెంటును అనుమతిస్తుంది.
ఆర్టికల్ 116	ఆర్థిక సంవత్సరం ప్రారంభానికి ముందే బడ్జెట్ ప్రక్రియ పూర్తి కాకపోతే ఆర్థిక సంవత్సరంలో కొంత భాగానికి ముందస్తుగా గ్రాంట్లు ఇచ్చే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉంటుంది. ఇది ప్రభుత్వ ఖర్చులకు సంబంధించిన తాత్కాలిక నిబంధనలను కవర్ చేస్తుంది.

ఆర్టికల్ 117	ఆర్థిక బిల్లులను మూడు రకాలుగా వర్గీకరించి, పార్లమెంటులో ఈ బిల్లులను ప్రవేశపెట్టి ఆమోదించే విధానాలను నిర్దేశిస్తుంది.
ఆర్టికల్ 118	ఆర్థిక బిల్లులను ప్రవేశపెట్టడానికి మరియు ఆమోదించడానికి, సరైన పార్లమెంటరీ పరిశీలన మరియు ఆమోదాన్ని నిర్ధారించడానికి ప్రక్రియను నిర్దేశిస్తుంది.

10.4 పార్లమెంటులో బడ్జెట్ రూపకల్పన ప్రక్రియ :

భారత పార్లమెంటులో బడ్జెట్ రూపకల్పన ప్రక్రియ దేశ ఆర్థిక నిర్వహణకు కీలకమైన ఖచ్చితమైన మరియు బహుళ-దశల ప్రక్రియ. ఆర్థిక మంత్రి ప్రాథమిక ప్రజెంటేషన్ నుంచి ద్రవ్య వినిమయ, ఆర్థిక బిల్లుల తుది ఆమోదం వరకు ప్రతి దశలోనూ సమగ్ర పరిశీలన, చర్చ జరిగేలా చూస్తారు. దేశ ఆర్థిక ప్రాధాన్యాలు ఎలా నిర్ణయించబడతాయి మరియు వనరులను ఎలా కేటాయిస్తారో అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం చాలా ముఖ్యం.
బడ్జెట్ పార్లమెంటులో ఈ క్రింది ఆరు దశల గుండా వెళుతుంది.

- బడ్జెట్సమర్పణ
- సాధారణ చర్చ
- శాఖాపరమైన కమిటీల పరిశీలన
- గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్
- ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు ఆమోదం
- ఫైనాన్స్ బిల్లు ఆమోదం

బడ్జెట్ సమర్పణ :

ఫిబ్రవరి 1న ఆర్థిక మంత్రి లోక్ సభలో బడ్జెట్ ను ప్రవేశపెడతారు. బడ్జెట్ ప్రవేశపెట్టే రోజున బడ్జెట్ పై ఎలాంటి చర్చ జరగదు. బడ్జెట్ ప్రసంగం చివర్లో బడ్జెట్ ను రాజ్యసభలో ఉంచుతారు, అది దానిపై మాత్రమే చర్చించగలదు మరియు గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటు వేసే అధికారం లేదు. కేంద్ర బడ్జెట్ ప్రస్తుతం వివిధ పత్రాల ద్వారా సమర్పించబడుతుంది, వీటిలో కొన్ని రాజ్యాంగపరంగా / చట్టబద్ధంగా తప్పనిసరి చేయబడినవి, మరికొన్ని వివరణాత్మక పత్రాలు.
పార్లమెంటుకు సమర్పించిన బడ్జెట్ పత్రాల జాబితా

1. బడ్జెట్ ప్రసంగం
2. వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటన
3. గ్రాంట్ల డిమాండ్లు
4. ఫైనాన్స్ బిల్లు

5. ఎఫ్ ఆర్ బీఎం చట్టం ప్రకారం తప్పనిసరి చేసిన ప్రకటనలు
6. స్థూల ఆర్థిక ఫ్రేమ్ వర్క్ ప్రకటన
7. మధ్యకాలిక ఆర్థిక విధాన ప్రకటన
8. ఆర్థిక విధాన వ్యూహ ప్రకటన
9. వ్యయ బడ్జెట్
10. రశీదు బడ్జెట్
11. ఒక్క చూపులోనే బడ్జెట్
12. ఫైనాన్స్ బిల్లులోని అంశాలను వివరిస్తూ మెమోరాండం

బడ్జెట్ సమర్పణకు ఒక రోజు లేదా కొన్ని రోజుల ముందు ఆర్థిక సర్వేను ప్రవేశపెడతారు.

సాధారణ చర్చ :

ప్రెజెంటేషన్ తర్వాత కొన్ని రోజుల తర్వాత జనరల్ డిస్కషన్ మొదలవుతుంది. ఇది పార్లమెంటు ఉభయ సభలలో జరుగుతుంది మరియు సాధారణంగా మూడు నుండి నాలుగు రోజులు ఉంటుంది. ఈ దశలో, లోక్ సభ మొత్తంగా బడ్జెట్ లేదా దానిలో ఇమిడి ఉన్న ఏదైనా సూత్రపరమైన ప్రశ్నను చర్చించవచ్చు, కానీ ఈ దశలో కోత తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టలేము లేదా ఓటింగ్ జరగదు.

డిపార్ట్ మెంటల్ కమిటీల పరిశీలన :

బడ్జెట్ పై సాధారణ చర్చ అనంతరం సభలను మూడు నుంచి నాలుగు వారాల పాటు వాయిదా వేస్తారు. ఈ కాలంలో పార్లమెంటులోని 24 డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీలు సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖల గ్రాంట్ల డిమాండ్లను పరిశీలించి వాటిపై నివేదికను తయారు చేస్తాయి. డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీ వ్యవస్థ 1993లో ఏర్పాటు చేయబడింది మరియు మంత్రిత్వ శాఖలపై పార్లమెంటరీ ఆర్థిక నియంత్రణను మరింత లోతుగా మరియు సమగ్రంగా చేసింది.

గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ :

డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల నివేదికల ప్రకారం లోక్ సభ గ్రాంట్ల డిమాండ్ల ఓటింగ్ ను తీసుకుంటుంది. గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ అనేది లోక్ సభ ప్రత్యేక హక్కు. గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ చేసే అధికారం రాజ్యసభకు లేదు. ఓటింగ్ అనేది బడ్జెట్ లోని ముఖ్యమైన భాగానికి మాత్రమే పరిమితం చేయబడింది, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేసిన వ్యయాలు ఓటింగ్ కు సమర్పించబడవు. ప్రతి డిమాండును లోక్ సభ విడివిడిగా ఓటేస్తుంది. ఈ దశలో బడ్జెట్ పై కూలంకషంగా చర్చిస్తారు. గ్రాంట్ల డిమాండ్లను పరిశీలించడానికి వివిధ తీర్మానాలను ఉపయోగిస్తారు. అటువంటి కదలికలను 'కట్ మోషన్' అంటారు. అవి మూడు రకాలు.

1. **పాలసీ కట్ మోషన్:**

ప్రభుత్వ నిర్దిష్ట విధానాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ ఈ తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. ఈ మొత్తాన్ని రూ.1కు తగ్గించాలని పేర్కొంది. పాలసీ కట్ తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పుడు, ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన విధానంతో సభ ఏకీభవించలేదని సూచిస్తుంది.

2. **ఎకానమీ కట్ మోషన్:**

బడ్జెట్ లో ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టిన డిమాండ్ మొత్తాన్ని తగ్గించడానికి లేదా డిమాండ్ లో వస్తువులను తగ్గించడానికి ఎకానమీ కట్ మోషన్ ను ప్రవేశపెడతారు. డిమాండ్ లో ప్రతిపాదించిన మొత్తాన్ని అతిగా లేదా అనవసరంగా పరిగణిస్తారని ఇది సూచిస్తుంది.

3. **టోకెన్ కట్ మోషన్:**

ఒక నిర్దిష్ట ఫిర్యాదును నమోదు చేయడానికి టోకెన్ కట్ మోషన్ ను కదిలిస్తారు. ఇది డిమాండ్ మొత్తాన్ని తగ్గించడానికి ప్రయత్నించదు, కానీ ఒక నిర్దిష్ట సమస్య లేదా ఆందోళనపై ప్రభుత్వం దృష్టిని ఆకర్షించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. డిమాండ్ మొత్తాన్ని 100 రూపాయలు తగ్గించాలని పేర్కొంది.

- కట్ మోషన్ ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలను విచారించడం ద్వారా బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వ సూత్రాన్ని సమర్థిస్తుంది. వీటిని లోక్ సభ ఆమోదించడం ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసాన్ని ప్రశ్నిస్తుంది మరియు రాజీనామాకు దారితీయవచ్చు.

- కేటాయించిన రోజుల చివరి రోజున స్పీకర్ మిగిలిన డిమాండ్లన్నింటినీ ఓటింగ్ కు పెట్టి చర్చ లేకుండానే పరిష్కరిస్తారు. దీన్నే 'గిల్లోటిన్' అంటారు.

ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు ఆమోదం:

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 114 ప్రకారం కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి చట్టప్రకారం చేసిన కేటాయింపుల కింద తప్ప ఎలాంటి డబ్బును ఉపసంహరించుకోకూడదు. దీని ప్రకారం, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుండి కేటాయింపులు చేయడానికి వీలుగా ఒక ద్రవ్య వినిమయ బిల్లును ప్రవేశపెట్టారు, లోక్ సభలో ఓటు వేసిన గ్రాంట్లను తీర్చడానికి అవసరమైన మొత్తం డబ్బు మరియు కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేసిన ఖర్చు. పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ద్రవ్య వినిమయ బిల్లుకు ఎటువంటి సవరణను ప్రతిపాదించడానికి వీల్లేదు, ఇది గ్రాంట్ ఓటింగ్ మొత్తాన్ని మార్చగలదు లేదా కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేసే వ్యయాన్ని మార్చగలదు. ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందిన తర్వాత అప్రాప్రియేషన్ చట్టంగా మారుతుంది. ఈ ప్రక్రియ సమయం తీసుకుంటుంది మరియు సాధారణంగా ఏప్రిల్ వరకు ఉంటుంది, కానీ మార్చి 31 (ఆర్థిక సంవత్సరం ముగింపు) తర్వాత తన సాధారణ కార్యకలాపాలను కొనసాగించడానికి ప్రభుత్వానికి డబ్బు అవసరం. ఈ కార్యనిర్వాహక ఇబ్బందులను అధిగమించడానికి రాజ్యాంగం 'ఓట్ ఆన్ అకౌంట్' నిబంధన చేసింది. బడ్జెట్ పై సాధారణ చర్చ ముగిసిన తర్వాత దీనిని ఆమోదిస్తారు, సాధారణంగా రెండు నెలల పాటు అనుమతిస్తారు.

ఫైనాన్స్ బిల్లు ఆమోదం :

మరుసటి సంవత్సరానికి భారత ప్రభుత్వ ఆర్థిక ప్రతిపాదనలను అమలు చేయడానికి ఆర్థిక బిల్లును ప్రవేశపెడతారు. ఇది ద్రవ్య బిల్లుకు వర్తించే అన్ని షరతులకు లోబడి ఉంటుంది. అయితే ద్రవ్య వినిమయ బిల్లు మాదిరిగా కాకుండా, పన్నుల తగ్గింపు లేదా తిరస్కరణ కోరే సవరణలను ఫైనాన్స్ బిల్లు విషయంలో ప్రతిపాదించవచ్చు. 1931 ప్రొవిజనల్ వసూళ్ళ చట్టం ప్రకారం ఫైనాన్స్ బిల్లును 75 రోజుల్లోగా ఆమోదించాలి. ఆర్థిక చట్టం బడ్జెట్ యొక్క ఆదాయ భాగాన్ని చట్టబద్ధం చేస్తుంది మరియు బడ్జెట్ అమలు ప్రక్రియను పూర్తి చేస్తుంది.

చివరగా, భారత పార్లమెంటులో బడ్జెట్ రూపకల్పన ప్రక్రియ ప్రజాస్వామ్య పాలన మరియు ఆర్థిక బాధ్యతకు మూలస్తంభం. ప్రజెంటేషన్, చర్చ, పరిశీలన మరియు బిల్లుల ఆమోదం వంటి దశల ద్వారా, పార్లమెంటు పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు వనరుల సమర్థవంతమైన కేటాయింపును నిర్ధారిస్తుంది. ఈ ప్రక్రియ దేశం యొక్క ప్రాధాన్యతలను ప్రతిబింబిస్తుంది, ఆర్థిక విధానాలను రూపొందిస్తుంది మరియు తన పౌరులకు బాధ్యతాయుతంగా సేవలందించడానికి ప్రభుత్వ నిబద్ధతను నొక్కి చెబుతుంది.

10.5 జెండర్ బడ్జెట్ :

జెండర్ బడ్జెటింగ్ అనేది చట్టాలు, విధానాలు, ప్రణాళికలు, కార్యక్రమాలు మరియు పథకాలు, వనరుల కేటాయింపు, అమలు, వ్యయాల ట్రాకింగ్, ఆడిట్ మరియు ప్రభావ మదింపు యొక్క లింగ-ప్రతిస్పందన రూపకల్పనకు సంబంధించినది. లింగ సమానత్వం మరియు మహిళా సాధికారతను సాధించే దిశగా ఇది ఒక ముఖ్యమైన వ్యూహం. విభిన్న లింగ అవసరాలు మరియు ప్రాధాన్యతల ఆధారంగా ప్రజా వనరులను సేకరించడం మరియు సమర్థవంతంగా ఖర్చు చేయడం దీని లక్ష్యం. జెండర్ బడ్జెట్లు మహిళల కోసం ప్రత్యేక బడ్జెట్లు కావు, అవి వివిధ లింగాలపై దాని వ్యత్యాస ప్రభావానికి అనుగుణంగా ప్రభుత్వ బడ్జెట్ను విభజించడానికి మరియు లింగ అంతరాలను పూడ్చడానికి కేటాయింపులను పునఃసమీక్షించడానికి చేసే ప్రయత్నాలు. మహిళా శిశు అభివృద్ధి మంత్రిత్వ శాఖ (ఎండబ్ల్యుసిడి) నోడల్ మంత్రిత్వ శాఖ.

10.6 జెండర్ బడ్జెట్ కోసం ఇతర గ్రాంట్లు :

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 115 ప్రకారం ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రభుత్వ ఖర్చులకు సప్లిమెంటరీ, అదనపు లేదా అదనపు గ్రాంట్లను మొదట బడ్జెట్ కంటే ఎక్కువ ఇవ్వడానికి పార్లమెంటును అనుమతిస్తుంది.

సప్లిమెంటరీ గ్రాంట్లు :

ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరానికి ఒక నిర్దిష్ట సేవకు కేటాయింపుల చట్టం ద్వారా పార్లమెంటు ఆమోదించిన మొత్తం ఆ సంవత్సరానికి సరిపోదని తేలినప్పుడు సప్లిమెంటరీ గ్రాంట్ మంజూరు చేస్తారు.

అదనపు గ్రాంట్లు :

ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఆ ఏడాది బడ్జెట్లో ఆలోచించని కొన్ని కొత్త సేవలపై అదనపు వ్యయం అవసరం వచ్చినప్పుడు మంజూరు చేస్తారు.

అదనపు గ్రాంట్లు :

ఒక ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఏదైనా సేవకు ఆ సంవత్సరానికి బడ్జెట్లో మంజూరు చేసిన మొత్తం కంటే ఎక్కువ డబ్బు ఖర్చు చేసినప్పుడు అదనపు గ్రాంట్ మంజూరు చేస్తారు. ఆర్థిక సంవత్సరం తర్వాత దీనిని లోక్ సభ ఓటేస్తుంది. లోక్ సభలో ఓటింగ్ కోసం అటువంటి గ్రాంట్ ను సమర్పించడానికి ముందు, దానిని పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ ఆమోదించాలి.

ఓట్ ఆఫ్ క్రెడిట్ :

సేవ యొక్క పరిమాణం లేదా నిరవధిక స్వభావం కారణంగా, డిమాండ్ను సాధారణంగా బడ్జెట్లో ఇచ్చిన వివరాలతో చెప్పలేనప్పుడు భారతదేశ వనరులపై ఊహించని డిమాండ్ను తీర్చడానికి ఇది మంజూరు చేయబడుతుంది. కాబట్టి, ఇది లోక్ సభ కార్యనిర్వాహక వర్గానికి ఇచ్చిన బ్లాంక్ చెక్ లాంటిది.

అసాధారణ గ్రాంట్ :

ఇది ఒక ప్రత్యేక ప్రయోజనం కోసం మంజూరు చేయబడుతుంది మరియు ఏ ఆర్థిక సంవత్సరం యొక్క ప్రస్తుత సేవలో భాగం కాదు.

టోకెన్ గ్రాంట్ :

కొత్త సేవపై ప్రతిపాదిత వ్యయాన్ని తీర్చడానికి నిధులను తిరిగి ఉపయోగించడం ద్వారా అందుబాటులో ఉంచినప్పుడు ఇది మంజూరు చేయబడుతుంది . టోకెన్ మొత్తాన్ని (రూ.1) మంజూరు చేయాలనే డిమాండ్ ను లోక్ సభ ఓటింగ్ కు సమర్పించి ఆమోదం తెలిపితే నిధులు అందుబాటులో ఉంచుతారు. నిధుల బదిలీని ఒక పద్దు నుంచి మరో పద్దుకు బదిలీ చేయడాన్ని రీఅప్షన్ అంటారు.

పార్లమెంటులో బడ్జెట్ రూపకల్పన ప్రక్రియ ప్రజాస్వామ్య పాలనలో కీలకమైన అంశమని, ప్రజలు ఎన్నుకున్న ప్రజాప్రతినిధుల ద్వారా సమిష్టి సంకల్పాన్ని ఆకళింపు చేసుకుంటారన్నారు. జాతీయ ప్రాధాన్యాలకు వనరులను కేటాయించడానికి, పోటీ ప్రయోజనాలను సమతుల్యం చేయడానికి మరియు ఆర్థిక బాధ్యతను నిర్ధారించడానికి ఇది ఒక యంత్రాంగంగా పనిచేస్తుంది. అంతిమంగా, బాగా రూపొందించబడిన బడ్జెట్ ప్రజల ఆకాంక్షలు మరియు అవసరాలను ప్రతిబింబిస్తుంది, దేశ ఆర్థిక వృద్ధి మరియు సామాజిక పురోగతి యొక్క గమనానికి మార్గనిర్దేశం చేస్తుంది.

10.7 పార్లమెంటులో గ్రాంట్ల డిమాండ్:

డిమాండు ఫర్ గ్రాంట్స్ అనేది ప్రభుత్వంలోని వివిధ మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలు చేసిన నిధుల కోసం అధికారిక అభ్యర్థన. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 113 ప్రకారం రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు తప్ప గ్రాంట్ డిమాండ్ చేయకూడదు. ఈ డిమాండ్లను గ్రాంట్ల డిమాండ్ల రూపంలో సమర్పించాల్సి ఉంటుంది. ఈ పాఠంలో పార్లమెంటులో **గ్రాంట్ల డిమాండ్** అనే అంశాన్ని వివరించే ప్రయత్నం చేశాం, ఇది పాలిటీ అండ్ గవర్నెన్స్ కింద ఒక ముఖ్యమైన అంశం. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 113 ప్రకారం వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటనలో పొందుపరిచిన, లోక్ సభలో ఓటింగ్

చేయాల్సిన కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి వచ్చే ఖర్చుల అంచనాలను గ్రాంట్ల డిమాండ్ల రూపంలో సమర్పించాలి. వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటనతో పాటు గ్రాంట్ల డిమాండ్లను లోక్ సభకు సమర్పిస్తారు. సాధారణంగా, ప్రతి మంత్రిత్వ శాఖ లేదా డిపార్ట్ మెంట్ కు సంబంధించి ఒక డిమాండు ఫర్ గ్రాంట్ ఇవ్వబడుతుంది. పెద్ద మంత్రిత్వ శాఖలు బహుళ డిమాండ్లను సమర్పించవచ్చు. శాసనసభ లేని కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల విషయంలో, ప్రతి కేంద్రపాలిత ప్రాంతానికి ప్రత్యేక డిమాండ్ ను సమర్పిస్తారు. ప్రతి డిమాండ్ మొదట 'ఓటు' మరియు 'ఛార్జ్' ఖర్చుల మొత్తాలను ఇస్తుంది. రెవెన్యూ, 'మూలధన' వ్యయాలను విడివిడిగా డిమాండ్ లో చేర్చారు. అలాగే డిమాండును సమర్పించే ఖర్చు యొక్క భారీ మొత్తం కూడా. అని పేర్కొన్నారు. దీని తరువాత వివిధ ప్రధాన పద్దుల కింద ఖర్చుల అంచనాలు ఉంటాయి. ప్రతి ప్రధాన పద్దు కింద 'ప్రణాళిక' మరియు 'ప్రణాళికేతర' మధ్య వ్యయాన్ని విభజించడం కూడా ఇవ్వబడింది. ప్రతి డిమాండు సాధారణంగా ఒక సేవకు అవసరమైన మొత్తం నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది, అనగా, రెవెన్యూ వ్యయం, మూలధన వ్యయం, రాష్ట్ర మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రభుత్వాలకు గ్రాంట్లు మరియు సేవకు సంబంధించిన రుణాలు మరియు అడ్వాన్సులు.

గ్రాంట్ల డిమాండ్ గురించి రాజ్యాంగ నిబంధనలు :

వస్తువు	సబ్జెక్ట్ మ్యాటర్
ఆర్టికల్ 113	రాష్ట్రపతి సిఫారసు మేరకు తప్ప గ్రాంట్ కోసం డిమాండ్ చేయకూడదు.
ఆర్టికల్ 114	కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియా నుంచి చట్టప్రకారం చేసిన కేటాయింపుల కింద తప్ప ఎలాంటి డబ్బును ఉపసంహరించుకోరాదు.
ఆర్టికల్ 115	ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రభుత్వ ఖర్చుల కోసం సప్లిమెంటరీ, అదనపు లేదా అదనపు గ్రాంట్లను మొదట బడ్జెట్ కంటే ఎక్కువగా అందించడానికి పార్లమెంటును అనుమతిస్తుంది.
ఆర్టికల్ 116	ఆర్థిక సంవత్సరం ప్రారంభానికి ముందే బడ్జెట్ ప్రక్రియ పూర్తి కాకపోతే ఆర్థిక సంవత్సరంలో కొంత భాగానికి ముందస్తుగా గ్రాంట్లు ఇచ్చే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉంటుంది. ఇది ప్రభుత్వ ఖర్చులకు సంబంధించిన తాత్కాలిక నిబంధనలను కవర్ చేస్తుంది.

గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ :

డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల నివేదికల ప్రకారం లోక్ సభ గ్రాంట్ల డిమాండ్ల ఓటింగ్ ను తీసుకుంటుంది. గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ అనేది లోక్ సభ ప్రత్యేక హక్కు. గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ చేసే అధికారం రాజ్యసభకు లేదు. ఓటింగ్ అనేది బడ్జెట్ లోని ముఖ్యమైన భాగానికి మాత్రమే పరిమితం చేయబడింది, కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ ఆఫ్ ఇండియాపై వసూలు చేసిన వ్యయాలు ఓటింగ్ కు సమర్పించబడవు. ప్రతి డిమాండును లోక్ సభ విడివిడిగా ఓటేస్తుంది. ఈ దశలో బడ్జెట్ పై కూలంకషంగా చర్చిస్తారు.

10.8 కోత తీర్మానాలు మరియు ఇతర గ్రాంట్లు :

గ్రాంట్ల డిమాండ్లను పరిశీలించడానికి వివిధ కదలికలను ఉపయోగిస్తారు, అటువంటి చలనాలలో ఒకటి

'కట్ మోషన్'. ఒక నిర్దిష్ట ప్రభుత్వ విధానాన్ని వ్యతిరేకించడానికి పాలసీ కట్ మోషన్ ప్రవేశపెట్టబడింది, ఈ మొత్తాన్ని 1 రూపాయికి తగ్గించాలని సూచిస్తుంది. ప్రతిపాదిత విధానంపై సభ అసమ్మతిని దీని ఆమోదం సూచిస్తుంది. ఎకానమీ కట్ మోషన్ బడ్జెట్ మొత్తాన్ని లేదా డిమాండ్ లో జాబితా చేయబడిన వస్తువులను తగ్గించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది, ప్రతిపాదిత మొత్తం మితిమీరిన లేదా అనవసరమైనదిగా పరిగణించబడుతుందని సూచిస్తుంది. మరోవైపు, డిమాండ్ మొత్తాన్ని తగ్గించాలని కోరకుండా ఒక నిర్దిష్ట ఫిర్యాదును పరిష్కరించడానికి టోకెన్ కట్ మోషన్ ప్రారంభించబడింది; బదులుగా, 100 రూపాయల తగ్గింపును సూచించడం ద్వారా ఒక నిర్దిష్ట సమస్యపై ప్రభుత్వ దృష్టిని ఆకర్షించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. కట్ మోషన్స్ అనే భావన ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలను పరిశీలించడం ద్వారా బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వ సూత్రాన్ని నిలబెట్టడానికి ఉపయోగపడుతుంది. వీటిని లోక్ సభ ఆమోదించడం ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటరీ విశ్వాసంపై ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతుంది మరియు రాజీనామాకు కూడా దారితీయవచ్చు. అదనంగా, కేటాయించిన వ్యవధి యొక్క చివరి రోజున, స్పీకర్ ఓటింగ్ కోసం మిగిలిన అన్ని డిమాండ్లను క్రోడీకరించి, చర్చ లేకుండానే వాటిని పరిష్కరిస్తారు, దీనిని 'గిల్లోటిన్' అని పిలుస్తారు.

రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 115 ప్రకారం ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రభుత్వ ఖర్చుల కోసం సప్లిమెంటరీ, అదనపు లేదా అదనపు గ్రాంట్లను అందించడానికి పార్లమెంటుకు అధికారం ఉంది. ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఒక నిర్దిష్ట సేవకు కేటాయింపుల చట్టం ద్వారా పార్లమెంటు ఆమోదించిన మొత్తం సరిపోదని భావించినప్పుడు సప్లిమెంటరీ గ్రాంట్లు కేటాయిస్తారు. ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరంలో బడ్జెట్ లో ఊహించని కొత్త సర్వీసుపై అదనపు వ్యయానికి అవసరమైనప్పుడు అదనపు గ్రాంట్లు మంజూరు చేస్తారు. ఒక ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఒక సేవపై ఖర్చు ఆ సేవ కోసం బడ్జెట్ మొత్తాన్ని మించినప్పుడు అదనపు గ్రాంట్లు కేటాయించబడతాయి. ఈ గ్రాంట్లు ఆర్థిక సంవత్సరం తరువాత లోక్ సభలో ఓటు వేయబడతాయి మరియు ఓటింగ్ కోసం సమర్పించడానికి ముందు పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ ద్వారా ఆమోదించబడాలి. సేవల స్వభావం లేదా పరిమాణం సాధారణ బడ్జెట్లో వివరాలను పేర్కొనడం అసాధ్యం చేసినప్పుడు భారతదేశ వనరులపై ఊహించని డిమాండ్లు తీర్చడానికి ఓట్ ఆఫ్ క్రెడిట్ మంజూరు చేయబడుతుంది. లోక్ సభ ఆమోదించిన ఖాళీ చెక్కు వంటి సౌకర్యవంతమైన కేటాయింపును ఇది కార్యనిర్వాహక వర్గానికి అందిస్తుంది. అసాధారణ గ్రాంట్లు ప్రత్యేక ప్రయోజనాల కోసం కేటాయించబడతాయి మరియు ఏ ఆర్థిక సంవత్సరంలోనూ సాధారణ సేవలో భాగం కావు. ఒక కొత్త సేవ యొక్క ప్రతిపాదిత వ్యయానికి నిధులను పునర్వినియోగం ద్వారా అందుబాటులో ఉంచినప్పుడు టోకెన్ గ్రాంట్లు ఇవ్వబడతాయి. నామమాత్రపు మొత్తాన్ని (రూ.1 వంటివి) అభ్యర్థించి, లోక్ సభ ఆమోదం పొందితే నిధులు కేటాయిస్తారు. పునర్వినియోగం అంటే ఒక బడ్జెట్ నుంచి మరో బడ్జెట్ కు నిధులను బదిలీ చేయడం.

గ్రాంట్ల డిమాండ్ అనేది ఆర్థిక ప్రణాళిక మరియు పాలనలో ఒక ముఖ్యమైన అంశం. ప్రభుత్వ నిధుల కేటాయింపులో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం, సమర్థతను నిర్ధారించడానికి ఇది ఒక యంత్రాంగంగా పనిచేస్తుంది. గ్రాంట్ల డిమాండ్ ద్వారా, ప్రభుత్వాలు ఖర్చుకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వవచ్చు, కీలకమైన సామాజిక-ఆర్థిక సవాళ్లను పరిష్కరించవచ్చు మరియు వారి పౌరుల అవసరాలను తీర్చవచ్చు.

10.9 పార్లమెంటులో నేతలు :

- **సభా నాయకుడు :** లోక్ సభ నిబంధనల ప్రకారం '**సభా నాయకుడు**' **అంటే ప్రధానమంత్రి** (లేదా లోక్ సభ సభ్యుడిగా ఉండి, సభా నాయకుడిగా పనిచేయడానికి ప్రధాని నామినేట్ చేసిన మరో మంత్రి) అని అర్థం.
    - రాజ్యసభలో మంత్రిగా , రాజ్యసభ సభ్యుడిగా, ప్రధాని నామినేట్ చేసిన '**హౌస్ లీడర్**' కూడా ఉన్నారు.
    - వ్యాపార నిర్వహణపై అతడు/ఆమె **ప్రత్యక్ష ప్రభావాన్ని చూపుతారు.**
    - సభా నాయకుడి పదవి గురించి **రాజ్యాంగంలో కాకుండా సభ నియమాల్లో పేర్కొన్నారు.**
- **ప్రతిపక్ష నేత : సభలోని మొత్తం బలంలో పదో వంతుకు తగ్గకుండా ఉన్న అతిపెద్ద ప్రతిపక్ష పార్టీ నేతను సభలో ప్రతిపక్ష నేతగా గుర్తిస్తారు.**
    - **ప్రభుత్వ విధానాలపై నిర్మాణాత్మక విమర్శలు చేసి ప్రత్యామ్నాయ ప్రభుత్వాన్ని** అందిస్తారు.
    - ఉభయ సభల్లో ప్రతిపక్ష నేతకు **1977లో చట్టబద్ధమైన గుర్తింపు** లభించింది మరియు క్యాబినెట్ మంత్రితో సమానమైన జీతం, అలవెన్సులు మరియు ఇతర **సౌకర్యాలకు అర్హులు.**
    - ప్రతిపక్ష నేత పదవి గురించి **రాజ్యాంగంలో కాకుండా పార్లమెంటరీ చట్టంలో పేర్కొన్నారు.**
- **విప్ :** పార్లమెంటులో అధికార, ప్రతిపక్షం అనే తేడా లేకుండా ప్రతి రాజకీయ పార్టీకి సొంత విప్ ఉంటుంది.
    - **ఒక అసిస్టెంట్ ఫ్లోర్ లీడర్ గా పనిచేయడానికి రాజకీయ పార్టీచే నియమించబడతాడు,** తన పార్టీ సభ్యులు పెద్ద సంఖ్యలో హాజరయ్యేలా చూడటం మరియు ఒక నిర్దిష్ట అంశానికి అనుకూలంగా లేదా వ్యతిరేకంగా వారి మద్దతును పొందే బాధ్యతను కలిగి ఉంటారు.
    - పార్లమెంటులో **వారి ప్రవర్తనను ఆయన నియంత్రిస్తారు మరియు పర్యవేక్షిస్తారు** మరియు విప్ ఇచ్చిన ఆదేశాలను సభ్యులు పాటించాలి.
    - విప్ పదవి గురించి భారత రాజ్యాంగంలో గానీ, పైన పేర్కొన్న మరో రెండు విగ్రహాల్లో గానీ ఎక్కడా ప్రస్తావించలేదు. ఇది **పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ సంప్రదాయాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది.**

10.10 పార్లమెంట్ సమావేశాలు :

- **సమన్లు :**
    - ✓ పార్లమెంటు సభ్యులందరినీ సమావేశానికి పిలిచే ప్రక్రియను సమన్లు అంటారు.
        - పార్లమెంటును సమావేశపర్చడం రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 85లో** పేర్కొనబడింది .

✓ పార్లమెంటులోని ప్రతి సభను రాష్ట్రపతి ఎప్పటికప్పుడు సమావేశపరుస్తారు.

- అయితే, పార్లమెంటు రెండు సమావేశాల మధ్య గరిష్ఠ వ్యవధి **ఆరు నెలలకు మించకూడదు.**

❖ **సెషన్లు :**

✓ భారతదేశానికి స్థిరమైన పార్లమెంటరీ క్యాలెండర్ లేదు. సంప్రదాయం ప్రకారం, పార్లమెంటు సంవత్సరానికి మూడు సమావేశాలు సమావేశమవుతుంది.

- **బడ్జెట్ సమావేశాలు: సుదీర్ఘ సమావేశాలు** , జనవరి చివరిలో ప్రారంభమై ఏప్రిల్ చివరి నాటికి ముగుస్తాయి.
- **వర్షాకాల సమావేశాలు:** రెండో సెషన్ సాధారణంగా జూలైలో ప్రారంభమై ఆగస్టులో ముగుస్తుంది.
- **శీతాకాల సమావేశాలు:** మూడవ సెషన్, నవంబర్ నుండి డిసెంబర్ వరకు జరుగుతుంది.

❖ **వాయిదా :**

✓ ఒక వాయిదా ఒక నిర్దిష్ట సమయం వరకు పనిని నిలిపివేస్తుంది, అది గంటలు, రోజులు లేదా వారాలు కావచ్చు.

✓ తదుపరి సమావేశానికి నిర్దిష్ట సమయం/తేదీని నిర్ణయించకుండా సమావేశాన్ని ముగించినప్పుడు, దానిని **నిరవధిక వాయిదా అంటారు.**

✓ **సభను నిరవధికంగా వాయిదా వేసే అధికారం** సభ **ప్రిసైడింగ్ అధికారి (స్పీకర్** లేదా చైర్మన్)దే.

❖ **విస్తరించడం :**

✓ వాయిదాకు భిన్నంగా **, వాయిదా అనేది సభ యొక్క సిట్టింగ్ మరియు సెషన్ ను కూడా రద్దు చేస్తుంది** .

✓ దీనిని **భారత రాష్ట్రపతి చేస్తారు**.

✓ లోక్ సభ రద్దుకు, ప్రొరోగేషన్ కు **తేడా ఉంది** .

❖ **కోరం :**

✓ కోరం అనేది సభా సమావేశాన్ని నిర్వహించడానికి హాజరు కావాల్సిన సభ్యుల కనీస సంఖ్యను సూచిస్తుంది.

- ✓ రాజ్యాంగం **లోక్ సభ, రాజ్యసభ రెండింటికీ పదో వంతు బలాన్ని కోరమ్ గా నిర్ణయించింది.**

❖ **పార్లమెంట్ సంయుక్త సమావేశాలు :**

- ✓ రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 108** ప్రకారం లోక్ సభ, రాజ్యసభల మధ్య ప్రతిష్టంభనను తొలగించేందుకు సంయుక్త సమావేశాలు **నిర్వహించాల్సి ఉంటుంది.**
- ✓ సంయుక్త సమావేశాన్ని **రాష్ట్రపతి పిలుస్తారు** మరియు **లోక్ సభ స్పీకర్ అధ్యక్షత వహిస్తారు.**
  - ▪ స్పీకర్ గైర్హాజరీలో లోక్ సభ **డిప్యూటీ స్పీకర్** సమావేశానికి అధ్యక్షత వహిస్తారు.
  - ▪ ఇద్దరూ లేనప్పుడు **రాజ్యసభ డిప్యూటీ చైర్మన్ దీనికి అధ్యక్షత వహిస్తారు.**

❖ **లామ్ డక్ సెషన్ :** ఇది కొత్త లోక్ సభ ఎన్నికైన తరువాత ప్రస్తుత లోక్ సభ యొక్క చివరి సమావేశాలను సూచిస్తుంది.

- ✓ కొత్త లోక్ సభకు తిరిగి ఎన్నిక కాలేకపోయిన ప్రస్తుత లోక్ సభ సభ్యులను కుంటి బాతులు అంటారు.

10.11 పార్లమెంటులో తీర్మానాలు :

తీర్మానాలు సాధారణ ప్రజాప్రయోజనాల అంశంపై చర్చించడానికి సభను అనుమతించే విధానపరమైన సాధనాలు. కొన్ని మినహాయింపులు మినహా, ఒక సభ్యుడు లేదా మంత్రి ఒక తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా సభలో చర్చను ప్రారంభిస్తారు. 'తీర్మానం' అనే పదం సభ పరిశీలన కోసం ఉంచిన ఏదైనా ప్రతిపాదనను సూచిస్తుంది. సభలోని ప్రతి సమస్యను సభ్యుడు సమర్పించిన తీర్మానంపై చైర్మన్ (స్పీకర్ లేదా చైర్ పర్సన్) ప్రశ్న వేసి నిర్ణయిస్తారు, ఆ తర్వాత దానిని సానుకూలంగా లేదా ప్రతికూలంగా పరిష్కరిస్తారు. తత్ఫలితమైన తీర్పు తీర్మానాన్ని సభ యొక్క తీర్మానం లేదా క్రమంగా మారుస్తుంది.

చలనాల యొక్క విభిన్న వర్గాలు ఏమిటి ?

నిబంధనల ప్రకారం లోక్ సభ సెక్రటేరియట్ లో వచ్చిన అన్ని తీర్మానాలను ఈ క్రింది కేటగిరీల కింద వర్గీకరిస్తారు.

1. గణనీయమైనకదలికలు
2. ప్రత్యామ్నాయ కదలికలు
3. అనుబంధ తీర్మానాలు ఇంకా మూడు తరగతులుగా విభజించబడ్డాయి.
   - ○ అనుబంధకదలికలు
   - ○ సూపర్ సీడింగ్ మోషన్స్
   - ○ సవరణలు

- **ప్రామాణిక తీర్మానం :**

సభ ఆమోదం కోసం సమర్పించిన స్వతంత్ర ప్రతిపాదనను ప్రామాణిక తీర్మానం అంటారు మరియు సభ యొక్క నిర్ణయాన్ని వ్యక్తీకరించే విధంగా రూపొందించబడుతుంది, ఉదా: అన్ని తీర్మానాలు ప్రామాణిక తీర్మానాలు.

- **ప్రత్యామ్నాయ కదలికలు :**

ఒక విధానం లేదా పరిస్థితి లేదా ప్రకటన లేదా మరేదైనా విషయాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి మూల చలనానికి బదులుగా కదిలే కదలికలను ప్రత్యామ్నాయ కదలికలు అంటారు.

- **అనుబంధ తీర్మానాలు :**

అవి ఇతర తీర్మానాలపై ఆధారపడి ఉంటాయి లేదా సంబంధం కలిగి ఉంటాయి లేదా సభలోని కొన్ని కార్యకలాపాలను అనుసరిస్తాయి. అసలు తీర్మానాన్ని గానీ, సభా కార్యక్రమాలను గానీ ప్రస్తావించకుండా సభ నిర్ణయాన్ని చెప్పే సామర్థ్యం వారికి లేదు.

- **అనుబంధ కదలికలు :**

ఇవి వివిధ రకాల వ్యాపారాలను కొనసాగించే క్రమమైన మార్గంగా సభ ఆచరణ ద్వారా గుర్తించబడిన కదలికలు. అనుబంధ కదలికలకు ఈ క్రింది ఉదాహరణలు ఉన్నాయి,

అవి :

1) బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి.

2) బిల్లు ఆమోదం పొందడం.

- **సూపర్ సెడింగ్ మోషన్స్ :**

అవి రూపం లో స్వతంత్రంగా ఉన్నప్పటికీ, మరొక ప్రశ్నపై చర్చ సందర్భంగా కదిలించబడతాయి మరియు ఆ ప్రశ్నను అధిగమించడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. ఆ తరగతిలో అన్ని డైలేటరీ కదలికలు వస్తాయి. బిల్లును పరిగణనలోకి తీసుకునే తీర్మానానికి సంబంధించి ఈ క్రింది తీర్మానాలు :

1) బిల్లును తిరిగి సెలెక్ట్ కమిటీకి కట్టబెట్టాలి.

2) బిల్లును సభల సంయుక్త కమిటీకి తిరిగి కట్టబెట్టాలి.

- **సవరణలు :**

ఇవి ప్రధాన ప్రశ్నకు, దాని నిర్ణయానికి మధ్య ఒక కొత్త ప్రశ్న మరియు నిర్ణయం ప్రక్రియను మధ్యవర్తిత్వం చేసే అనుబంధ తీర్మానాలు. సవరణలు ఒక బిల్లు యొక్క క్లాజుకు, ఒక తీర్మానానికి లేదా ఒక తీర్మానానికి లేదా ఒక బిల్లు, తీర్మానం లేదా తీర్మానం యొక్క క్లాజుకు సవరణకు కావచ్చు.

10.12 పార్లమెంటరీ తీర్మానాలకు సాధారణ నియమాలు :

సభల యొక్క విధివిధానాలు మరియు ప్రవర్తనా నియమావళి ప్రకారం :

- సాధారణ ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశంపై స్పీకర్/చైర్మన్ అంగీకారంతో చేసిన తీర్మానంపై తప్ప ఎలాంటి చర్చ జరగదు.
- తీర్మానానికి సంబంధించిన లిఖితపూర్వక నోటీసును సెక్రటరీ జనరల్ కు అందజేయాలి.
- చలనం యొక్క ఆమోదయోగ్యత ఒక ప్రమాణాల సమూహం ద్వారా నిర్ణయించబడుతుంది.
- పారామీటర్ల ఆధారంగా తీర్మానాల ఆమోదయోగ్యతను చైర్మన్/స్పీకర్ నిర్ణయిస్తారు.
- ట్రిబ్యునళ్లు, కమిషన్ల ముందు దాఖలు చేసిన తీర్మానాలను ఆమోదించరు.
- తీర్మానంపై చర్చకు చైర్మన్/స్పీకర్ సమయాన్ని కేటాయిస్తారు.
- ఇవ్వబడ్డ రోజున అసలు ప్రశ్నపై సభ యొక్క నిర్ణయాన్ని తెలుసుకోవడానికి అవసరమైన అన్ని ప్రశ్నలను చైర్మన్/స్పీకర్ అడగవచ్చు.
- తీర్మానంపై ప్రసంగాల నిడివిని స్పీకర్/చైర్మన్ పరిమితం చేయవచ్చు.

పార్లమెంటులో తీర్మానాల ప్రాముఖ్యత :

- చాలా ముఖ్యమైన, పరిశీలించాల్సిన అంశాలపై పార్లమెంటు దృష్టికి తీసుకెళ్లవచ్చు. ఇది దృష్టిని ఆకర్షించడం మరియు వాయిదా తీర్మానం యొక్క ఉద్దేశ్యం.
- అవిశ్వాస తీర్మానాలు, కోత తీర్మానాల ద్వారా ప్రభుత్వాన్ని కూలదోయవచ్చు.
- సభ ముందు సమర్పించే సమాచారానికి సంబంధించి పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం ఉండేలా ప్రివిలేజ్ మోషన్ ప్రయత్నిస్తుంది.
- క్లోజర్ మోషన్ వంటి పరికరాల ద్వారా ఇంటి సమయాన్ని సమర్థవంతంగా వినియోగించుకుంటారు.

తీర్మానాలు పార్లమెంటు సభల ముందుకు కొత్త వ్యవహారాలను తెస్తాయి. ఇది ప్రస్తుత ప్రతిపాదనకు సంబంధించి విధానపరమైన చర్యలు తీసుకోవడానికి లేదా ఇతర చర్యలు తీసుకోవడానికి (తరువాతి తేదీకి వాయిదా వేయడం వంటివి) లేదా అసెంబ్లీకి (విరామం తీసుకోవడం వంటివి) ఇతర సూచనలను కలిగి ఉంటుంది. పార్లమెంటులో సమస్యలను లేవనెత్తడానికి, ప్రభుత్వ వైఖరిని ప్రజల దృష్టికి తీసుకురావడానికి ఈ సాధనాలను క్రమం తప్పకుండా ఉపయోగిస్తారు.

10.13 పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ యొక్క పరికరాలు :

- **ప్రశ్నోత్తరాల సమయం :**

- ✓ **ప్రతి పార్లమెంటు సమావేశాల్లో మొదటి గంటను** ప్రశ్నోత్తరాల సమయంగా పిలుస్తారు. ఈ విషయాన్ని **సభా నియమావళిలో పేర్కొన్నారు.**
- ✓ ఈ సమయంలో సభ్యులు ప్రశ్నలు అడుగుతారు మరియు మంత్రులు సాధారణంగా సమాధానాలు ఇస్తారు. ప్రశ్నలు మూడు రకాలుగా ఉంటాయి.
  - ○ **నక్షత్రాల ప్రశ్నలు : మౌఖిక సమాధానాలు అవసరం.** అందువల్ల **సప్లిమెంటరీ ప్రశ్నలు రావచ్చు.**
  - ○ **నక్షత్ర గుర్తు లేని ప్రశ్నలు :** దీనికి **రాతపూర్వక సమాధానం అవసరం** , అందువల్ల, **అనుబంధ ప్రశ్నలు అనుసరించబడవు.**
  - ○ **షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలు :** ప్రజా **ప్రాముఖ్యత** , అత్యవసర స్వభావం ఉన్న అంశాలను ఈ తరహా ప్రశ్నల కింద పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. వీటిని **పది రోజుల కంటే తక్కువ నోటీసు ఇచ్చి మౌఖికంగా సమాధానాలు ఇస్తారు.**

➢ **జీరో అవర్ :**

- ✓ **జీరో అవర్** అనేది **భారత పార్లమెంటరీ ఆవిష్కరణ.** పార్లమెంటరీ రూల్స్ బుక్ లో దీని ప్రస్తావన లేదు.
  - ○ దీని ప్రకారం ఎంపీలు **ఎలాంటి ముందస్తు నోటీసు లేకుండానే అంశాలను లేవనెత్తవచ్చు.**
- ✓ ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన వెంటనే **జీరో అవర్ ప్రారంభమై ఆ** రోజు ఎజెండా (సభ సాధారణ కార్యకలాపాలు) చేపట్టే వరకు కొనసాగుతుంది.
  - ○ అంటే ప్రశ్నోత్తరాల సమయానికి, ఎజెండాకు మధ్య ఉండే వ్యవధిని జీరో అవర్ అంటారు.

➢ **అరగంట చర్చ :**

- ✓ ఇది **తగినంత ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన ఒక విషయాన్ని చర్చించడానికి** ఉద్దేశించబడింది, ఇది చాలా చర్చకు గురైంది మరియు ఒక వాస్తవంపై వివరణ ఇవ్వాల్సిన సమాధానం అవసరం.
- ✓ ఇలాంటి చర్చలకు స్పీకర్ వారంలో మూడు రోజులు కేటాయించవచ్చు. సభలో అధికారిక తీర్మానం గానీ, ఓటింగ్ గానీ జరగలేదు.

➢ **స్వల్పకాలిక చర్చ :**

- ✓ అటువంటి చర్చకు కేటాయించిన సమయం రెండు గంటలకు మించరాదు కాబట్టి దీనిని రెండు గంటల చర్చ **అని కూడా అంటారు**.
- ✓ అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశంపై **పార్లమెంటు సభ్యులు ఇటువంటి చర్చలను లేవనెత్తవచ్చు.**

- ✓ ఇలాంటి చర్చలకు స్పీకర్ వారంలో రెండు రోజులు కేటాయించవచ్చు. సభకు గానీ, ఓటింగ్ కు గానీ అధికారిక తీర్మానం లేదు.
- ✓ ఈ పరికరం 1953 నుండి ఉనికిలో ఉంది.

10.14 ముగింపు:

చివరగా, ఈ పాఠం భారతదేశంలో బడ్జెట్ ప్రక్రియ మరియు పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలపై సమగ్ర అవగాహనను అందిస్తుంది. ఇది సమాన వనరుల కేటాయింపును నిర్ధారించడంలో జెండర్ బడ్జెటింగ్ యొక్క ప్రాముఖ్యతను వివరిస్తుంది, విధాన రూపకల్పన మరియు వ్యయ ట్రాకింగ్లో లింగ దృక్పథాల ఏకీకరణను నొక్కి చెబుతుంది. ఇంకా, పాఠం సప్లిమెంటరీ, అదనపు మరియు అదనపు గ్రాంట్లతో సహా వివిధ రకాల గ్రాంట్లను పరిశీలిస్తుంది, ఇవి ప్రారంభ బడ్జెట్ కేటాయింపులకు మించి ఊహించని లేదా అదనపు ఖర్చులను పరిష్కరిస్తాయి. గ్రాంట్ల డిమాండ్ పార్లమెంటరీ పరిశీలనలో కీలకమైన అంశంగా ఉద్భవిస్తుంది, మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలు అధికారికంగా నిధులను అభ్యర్థించడానికి అనుమతిస్తుంది, అయితే కోత తీర్మానాలు వంటి తీర్మానాలు బడ్జెట్ ప్రతిపాదనలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించడానికి మరియు చర్చించడానికి వీలు కల్పిస్తాయి. సభా నాయకుడు మరియు ప్రతిపక్ష నాయకుడు వంటి నాయకత్వ స్థానాలు పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలకు మార్గనిర్దేశం చేయడంలో మరియు విభిన్న దృక్పథాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి. అంతేకాక, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ వంటి పార్లమెంటరీ పరికరాలు సభ్యులు ముఖ్యమైన సమస్యలను లేవనెత్తడానికి మరియు గణనీయమైన చర్చలలో పాల్గొనడానికి వేదికలను అందిస్తాయి. మొత్తం మీద, ఈ పాఠం బడ్జెట్ ప్రక్రియ మరియు పార్లమెంటరీ పాలనలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రతిస్పందన యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది, ప్రజల అవసరాలు మరియు ప్రాధాన్యతలను పరిష్కరించడానికి ప్రజా వనరులను కేటాయించడం, చర్చించడం మరియు పరిశీలించడం వంటి యంత్రాంగాలను హైలైట్ చేస్తుంది. ఈ పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల ద్వారా, ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలు నిలబెట్టబడతాయి, భారతదేశంలో సమర్థవంతమైన పాలన మరియు విధాన రూపకల్పనను సులభతరం చేస్తాయి.

10.15 సారాంశం:

చివరగా, ఈ పాఠంలో పేర్కొన్న సంక్లిష్టమైన ప్రక్రియలు మరియు యంత్రాంగాలు భారత పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యం సమర్థవంతంగా పనిచేయడానికి చాలా ముఖ్యమైనవి. ప్రజాధనాన్ని విచక్షణతో కేటాయించడం, ప్రభుత్వ చర్యలను పరిశీలించడం, భిన్న స్వరాలు వినిపించేలా చూస్తారు. ఈ ప్రక్రియలను అర్థం చేసుకోవడం వల్ల దేశ పాలనలో ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలు ఎలా అమలు చేయబడుతున్నాయో, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు సమ్మిళిత నిర్ణయాలు తీసుకోవడాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది. ఈ పాఠం భారతదేశంలో సమర్థవంతమైన పాలనకు అవసరమైన వివిధ పార్లమెంటరీ విధానాలు మరియు ఆర్థిక యంత్రాంగాల యొక్క సమగ్ర అవలోకనాన్ని అందిస్తుంది. జెండర్ బడ్జెటింగ్, వివిధ రకాల గ్రాంట్లు, గ్రాంట్ల డిమాండ్లు, పార్లమెంటరీ నాయకుల పాత్రలు, సమావేశాలు మరియు తీర్మానాలు, ప్రతి ఒక్కటి శాసన ప్రక్రియ యొక్క సంక్లిష్టమైన పనితీరుకు దోహదం చేస్తాయి. లింగ సమానత్వం మరియు మహిళా సాధికారతను సాధించడానికి జెండర్ బడ్జెట్ ఒక కీలకమైన సాధనంగా ఉద్భవిస్తుంది, వనరుల కేటాయింపు వివిధ లింగాల విభిన్న అవసరాలు మరియు ప్రాధాన్యతలకు ప్రతిస్పందించేలా చేస్తుంది. ఇది మహిళల

కోసం ప్రత్యేక బడ్జెట్లను రూపొందించడం గురించి కాదు, కానీ లింగ అంతరాలను పూడ్చడానికి మొత్తం బడ్జెట్ ప్రక్రియలో లింగ దృక్పథాన్ని ఏకీకృతం చేయడం గురించి. సప్లిమెంటరీ, అడిషనల్, మితిమీరిన, ఓట్ ఆఫ్ క్రెడిట్, అసాధారణ, టోకెన్ గ్రాంట్లతో సహా వివిధ రకాల గ్రాంట్లను కూడా ఈ పాఠం పరిశీలిస్తుంది. ఈ గ్రాంట్లు అసలు బడ్జెట్లో ఊహించని ఖర్చులు మరియు కొత్త సేవలను నిర్వహించడానికి ప్రభుత్వానికి సహాయపడతాయి, తద్వారా ఆర్థిక స్థిరత్వం మరియు ప్రతిస్పందనను కాపాడతాయి. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 113లో పేర్కొన్న విధంగా గ్రాంట్ల డిమాండ్లు ప్రభుత్వ మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలు చేసే నిధుల కోసం అధికారిక అభ్యర్థనలు. ఈ డిమాండ్లను లోక్ సభ పరిశీలించి ఓటింగ్ జరిపి ప్రజాధనాన్ని సమర్థవంతంగా, పారదర్శకంగా కేటాయించేలా చూస్తుంది. పార్లమెంటరీ వ్యవహారాల నిర్వహణలో, ప్రభుత్వ విధానాలపై నిర్మాణాత్మక విమర్శలను అందించడంలో సభానాయకుడు, ప్రతిపక్ష నాయకుడి పాత్రను హైలైట్ చేశారు. విప్, ప్రతి రాజకీయ పార్టీ నియమించిన అసిస్టెంట్ ఫ్లోర్ లీడర్, పార్టీ సభ్యుల హాజరు మరియు పార్టీ ఆదేశాలను పాటించేలా చూస్తారు. ఈ పాఠంలో సమన్లు, సమావేశాలు, వాయిదా, వాయిదా, పార్లమెంటరీ సమావేశాలకు అవసరమైన కోరం వంటి అంశాలను వివరించారు. సభలో నిర్మాణాత్మక చర్చ మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి వీలు కల్పించే ప్రామాణిక, ప్రత్యామ్నాయ మరియు అనుబంధ తీర్మానాలు వంటి వివిధ రకాల తీర్మానాలపై ప్రత్యేక దృష్టి పెడతారు. ఇంకా, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ మరియు స్వల్పకాలిక చర్చలు వంటి సాధనాలు సభ్యులు ముఖ్యమైన సమస్యలను లేవనెత్తడానికి మరియు ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి యంత్రాంగాలను అందిస్తాయి. ఈ విధానపరమైన పరికరాలు ప్రజాస్వామ్య పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ పనితీరులో అంతర్భాగం, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజా సమస్యలకు ప్రతిస్పందనను అనుమతిస్తాయి.

10.16 ముఖ్య పదకోశం :

జెండర్ బడ్జెటింగ్ :

విభిన్న లింగ అవసరాలు మరియు ప్రాధాన్యతల ఆధారంగా సమాన వనరుల కేటాయింపును నిర్ధారించడం, లింగ సమానత్వాన్ని ప్రోత్సహించడం మరియు విధాన రూపకల్పన మరియు వ్యయ ట్రాకింగ్లో మహిళా సాధికారతను నిర్ధారించే విధానం.

సప్లిమెంటరీ గ్రాంట్లు :

ఆర్థిక సంవత్సరంలో ప్రారంభ బడ్జెట్ కేటాయింపులకు మించి ఊహించని లేదా అదనపు ఖర్చుల కోసం అదనపు నిధులు మంజూరు చేయబడతాయి.

అదనపు గ్రాంట్లు :

ఒక ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఒక నిర్దిష్ట సేవ కోసం బడ్జెట్ మొత్తాన్ని మించి ఖర్చు చేసినప్పుడు మంజూరు చేసే నిధులు.

గ్రాంట్ల డిమాండ్ :

నిధుల కోసం మంత్రిత్వ శాఖలు లేదా విభాగాలు చేసిన అధికారిక అభ్యర్థనలు, వార్షిక ఆర్థిక ప్రకటనతో పాటు లోక్సభకు సమర్పించబడతాయి.

కట్ మోషన్స్ :

పాలసీ కట్ మోషన్, ఎకానమీ కట్ మోషన్ మరియు టోకెన్ కట్ మోషన్ తో సహా గ్రాంట్ల డిమాండ్లను పరిశీలించడానికి ఉపయోగించే మోషన్ లు.

సభా నాయకుడు :

పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలకు మార్గనిర్దేశం చేయడానికి మరియు అధికార పార్టీ ప్రయోజనాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి ప్రధానమంత్రిచే నామినేట్ చేయబడిన నాయకత్వ పదవి.

జీరో అవర్ :

పార్లమెంటరీ సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన వెంటనే, సభ్యులకు ముందస్తు నోటీసు లేకుండా అంశాలను లేవనెత్తడానికి అనుమతించే కాలం.

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం :

పార్లమెంటరీ సమావేశాల మొదటి గంటలో సభ్యులు ప్రశ్నలు అడగడం, వివిధ అంశాలపై మంత్రులు సమాధానాలు ఇవ్వడం.

సప్లిమెంటరీ బడ్జెట్ :

ప్రధాన బడ్జెట్ లో మొదట కేటాయించిన వాటికి మించి అదనపు నిధులు కేటాయించేందుకు ప్రవేశపెట్టిన బడ్జెట్ ప్రతిపాదన.

ఓట్ ఆఫ్ క్రెడిట్ :

జాతీయ వనరులపై ఊహించని డిమాండ్లను తీర్చడానికి ప్రభుత్వానికి ఆర్థిక వనరులను మంజూరు చేసే నిబంధన, చట్టసభల నుండి ఖాళీ చెక్కు వంటిది.

10.17 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. జెండర్ బడ్జెట్ వనరుల కేటాయింపులో సమానత్వాన్ని ఎలా ప్రోత్సహిస్తుంది?
2. ప్రారంభ బడ్జెట్ కేటాయింపులకు మించిన గ్రాంట్లు ఏవి?
3. పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ లో గ్రాంట్ల డిమాండ్ యొక్క ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.
4. సభా నాయకుడు, ప్రతిపక్ష నాయకుడి పాత్రలు ఏమిటి?
5. పార్లమెంటరీ డిబేట్లలో ఉపయోగించే వివిధ రకాల తీర్మానాలను చర్చించండి.
6. పార్లమెంటులో గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ ప్రక్రియను వివరించండి.
7. కోత తీర్మానాలు వంటి తీర్మానాలు పార్లమెంటరీ పరిశీలనకు ఎలా దోహదం చేస్తాయి?

8. బడ్జెట్ సమావేశాలు, వర్షాకాల సమావేశాలు వంటి సమావేశాల ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.
9. బడ్జెట్ లో ఊహించని లేదా అదనపు ఖర్చుల కోసం కేటాయించిన గ్రాంట్ల రకాలను చర్చించండి.
10. సభా నాయకుడి వంటి నాయకత్వ స్థానాలు పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలను ఎలా ప్రభావితం చేస్తాయి?

10.18 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. స్మిత్, జె. *పార్లమెంటరీ విధివిధానాలు, పద్ధతులు: సమగ్ర గైడ్.* ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
2. జోన్స్, ఇ. (2020). *పార్లమెంటరీ తీర్మానాలను అర్థం చేసుకోవడం: థియరీ అండ్ ప్రాక్టీస్.* కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
3. బ్రౌన్, డి. (2015). *ది డైనమిక్స్ ఆఫ్ లెజిస్లేటివ్ డిబేట్స్: ఇన్సైట్స్ ఫ్రమ్ పార్లమెంటరీ సిస్టమ్స్.* రూట్లెడ్జ్ ఇండియా..
4. మిల్లర్, జె. *ప్రజాస్వామిక పాలన: సూత్రాలు మరియు ఆచరణలు.* సేజ్ పబ్లికేషన్స్ ఇండియా ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
5. జాన్సన్, ఆర్. *హ్యాండ్ బుక్ ఆఫ్ పార్లమెంటరీ రూల్స్ అండ్ ప్రొసీజర్స్.* పియర్సన్ ఇండియా.

డా. కె. హరి బాబు

పాఠం – 11

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- పార్లమెంటరీ సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ ప్రాముఖ్యతను అర్థం చేసు కోవడం.
- ప్రశ్నోత్తరాలు మరియు జీరో అవర్ లో ఉపయోగించే ప్రశ్నలు మరియు కదలికల రకాలను తెలుసుకోవడం.
- ప్రశ్నోత్తరాలు, జీరో అవర్ సమావేశాలకు సంబంధించిన విధానపరమైన చిక్కులు, నిబంధనలను అన్వేషించడం.
- ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడంలో ఎంపీల పాత్రను అభినందించడం.
- జాతీయ సమస్యలపై జీరో అవర్ చర్చల ఆవశ్యకతను, ప్రాముఖ్యతను గుర్తించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

11.1 పరిచయం

11.2 "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ యొక్క ప్రాముఖ్యత"

11.3 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం

11.3.1 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం కాన్సెప్ట్

11.3.2 ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రశ్నల రకాలు

11.3.2.1 స్టార్ ప్రశ్న

11.3.2.2 నక్షత్ర గుర్తు లేని ప్రశ్న

11.3.2.3 షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్న

11.3.2.4 ప్రైవేట్ మెంబర్ కు ప్రశ్న

11.3.3 ప్రశ్నోత్తరాల సమయానికి సంబంధించి కొన్ని ముఖ్యమైన సమాచారం

11.3.4 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం యొక్క ప్రాముఖ్యత

11.4 జీరో అవర్

11.4.1 జీరో అవర్ ఆవిర్భావం

11.4.2 భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవహారాలలో జీరో అవర్ ను ఎప్పుడు ప్రవేశపెట్టారు

11.4.3 పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ / భారత వ్యవహారాలలో జీరో అవర్ అంటే ఏమిటి

11.4.4 జీరో అవర్ లో అనుసరించిన విధానం

11.4.5 జీరో అవర్ ప్రభావం

11.5 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ మధ్య వ్యత్యాసం

11.6 జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రాముఖ్యత

11.7 కీలక పాయింట్లు

11.8 ఇటీవలి విధానపరమైన మార్పులు

11.9 ముగింపు

11.10 సారంశం

11.11 ముఖ్య పదకోశం

11.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

11.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

11.1 పరిచయం:

పార్లమెంటులో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ రెండు ముఖ్యమైన పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలు. పార్లమెంటు సభ్యులు (ఎంపిలు) ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి ఇవి అనుమతిస్తాయి. ప్రశ్నోత్తరాల సమయం అనేది రోజువారీ సెషన్, దీనిలో ఎంపీలు మంత్రులను ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. జీరో అవర్ అంటే ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసే సమయంలో ఎంపీలు అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాలను లేవనెత్తే సమయం. ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో-గంటలు రెండూ ఒక నిర్దిష్ట ప్రశ్న గురించి తెలుసుకోవడం యొక్క ప్రాథమిక కార్యాచరణపై పనిచేసే భారత పార్లమెంటు యొక్క రెండు ముఖ్యమైన పద్ధతులు. "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గురించి" అనే అభ్యాసాన్ని "పార్లమెంటు సభ్యులు" (ఎంపి) వారి ప్రశ్నలను ఉంచగల లేదా వారి అవసరాల ఆధారంగా ప్రశ్నలు అడిగే సమయంగా నిర్వచించవచ్చు. ఈ నేపథ్యంలో 'పార్లమెంటు సభ్యుల' ప్రశ్నలకు ప్రభుత్వం సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది. జీరో అవర్ కు సంబంధించి ప్రశ్నోత్తరాలు ప్రారంభించినప్పటి నుంచి ఎంపీల ప్రశ్నలను పరిష్కరించే కాలపరిమితి వరకు ఉన్న కాలాన్ని వర్ణించవచ్చు. పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల సంక్లిష్టమైన వ్యవస్థలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ అనేవి జవాబుదారీతనం, అత్యవసరం అనే రెండు స్తంభాలను తలపించే కీలక

యంత్రాంగాలుగా ఆవిర్భవిస్తాయి. లోక్ సభ, రాజ్యసభల విధివిధానాల్లో పొందుపరిచిన ప్రశ్నోత్తరాల సమయం పార్లమెంటరీ పరిశీలనకు పునాదిగా నిలుస్తుంది. దీని సారాంశం ప్రతి సమావేశం యొక్క మొదటి గంటలో ఉంటుంది, ఇక్కడ పార్లమెంటు సభ్యులు మంత్రులకు ప్రశ్నలు వేయడానికి వారి రాజ్యాంగ అధికారాన్ని ఉపయోగిస్తారు, తద్వారా పరిపాలనా చర్య యొక్క సంక్లిష్టతలను బట్టబయలు చేస్తారు. రాజ్యాంగం మరియు పార్లమెంటరీ నియమాల ద్వారా వివరించబడిన ప్రశ్నోత్తరాల సమయం యొక్క నిర్మాణాత్మక ఫ్రేమ్వర్క్ వివిధ రకాల ప్రశ్నలను కలిగి ఉంటుంది – స్టార్డ్, అన్స్టార్డ్ మరియు షార్ట్ నోటీస్ – ప్రతి ఒక్కటి పారదర్శకత మరియు పాలనను పెంపొందించడంలో దాని స్వంత ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంటాయి. అదే సమయంలో, జీరో అవర్, అధికారిక రాజ్యాంగ లేదా విధానపరమైన క్రోడీకరణలో లేనప్పటికీ, ప్రజా ప్రాముఖ్యత ఉన్న అత్యవసర పరిస్థితులను పరిష్కరించడానికి ఒక శక్తివంతమైన సాధనంగా నిలుస్తుంది. ఇది తక్షణ చర్చకు ఒక వేదికను అందిస్తుంది, 10 రోజుల నోటీసు యొక్క అవసరాన్ని దాటవేస్తుంది, తద్వారా కీలకమైన జాతీయ సమస్యలపై సకాలంలో చర్చను ప్రేరేపిస్తుంది. అందువలన, ఈ రెండు దృగ్విషయాలు, వాటి కార్యాచరణ సూక్ష్మాంశాలలో భిన్నంగా ఉన్నప్పటికీ, పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను నిలబెట్టడానికి, జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత మరియు పౌరులకు ప్రతిస్పందనను నిర్ధారించడానికి ఏకమవుతాయి.

11.2 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ యొక్క ప్రాముఖ్యత :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ యొక్క ప్రాముఖ్యత" వేర్వేరు ఉన్నాయి. ప్రశ్నోత్తరాల సమయం అనేది ప్రభుత్వ పరిపాలనా కార్యకలాపాలు లేదా కార్యకలాపాల యొక్క ప్రశ్నలపై "పార్లమెంటు సభ్యుడి" దర్యాప్తును మదింపు చేసి వ్యవహరించే కాలం. అయితే ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ అనే రెండు గంటల మధ్య వ్యత్యాసం ఉంది. మొదటిది పార్లమెంటులో జరిగే మొదటి ప్రొసీడింగ్ కాగా, రెండవది పార్లమెంటు బాడీ యొక్క విచారణ సమావేశాలు నిర్వహించిన తరువాత నిర్వహించబడే సెషన్. ఈ ప్రశ్న యొక్క అత్యంత ప్రాముఖ్యత ఏమిటంటే, రాష్ట్ర లేదా ప్రాంతీయ విషయాలతో ముందుకు సాగడానికి ఎంపీలకు అనేక సందేహాలు లేదా గందరగోళం ఉండవచ్చు. గరిష్టంగా 25 నిమిషాల నుండి 30 నిమిషాల వరకు జీరో-అవర్స్ పరిమితులు ఉన్నాయి. జీరో అవర్స్ ప్రారంభం మధ్యాహ్నం 12:00 గంటలకు ప్రారంభమవుతుంది. లోక్ సభ యొక్క రెండు గంటల ఆవిష్కరణ యొక్క ప్రాముఖ్యతకు సంబంధించి, పార్లమెంటులోని ప్రతి సభ్యుడు ప్రశ్న యొక్క సంబంధిత అంశంపై ప్రశ్నించడానికి మరియు మాట్లాడటానికి గరిష్టంగా 3 నిమిషాల సమయం లభిస్తుంది.

11.3 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం అంటే **ప్రశ్నలు అడిగేందుకు కేటాయించిన సమయం.** పరిపాలనా కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన అంశాలపై ప్రశ్నలు అడగడానికి, సమాధానాలు ఇవ్వడానికి **లోక్ సభలోని ప్రతి పార్లమెంటరీ సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మొదటి గంట**. సాధారణంగా సభ ప్రారంభమైనప్పుడు ఉదయం 11 గంటలకు సభ ప్రారంభమవుతుంది. మరోవైపు, రాజ్యసభలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం సాధారణంగా మధ్యాహ్నం 12 గంటలకు ప్రారంభమవుతుంది. మంత్రుల్లో జవాబుదారీతనం ఉండేలా పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఒక ముఖ్యమైన సాధనం. పార్లమెంటులోని ప్రతి సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మొదటి గంట. ఈ గంటలో ఎంపీలు తమ మంత్రిత్వ శాఖలకు సంబంధించిన అంశాలపై మంత్రులను ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. వివిధ అంశాలపై

ప్రభుత్వం నుంచి సమాచారం రాబట్టడమే ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఉద్దేశం. ప్రభుత్వ చర్యలను పరిశీలించడానికి ఎంపీలకు అవకాశం కల్పించడం మరో ఉద్దేశం. భారత రాజ్యాంగం పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల్లో ప్రాథమిక భాగంగా ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని కల్పించింది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 113 ప్రకారం పార్లమెంటు ఉభయ సభలు తమ విధివిధానాలను, తమ కార్యకలాపాల నిర్వహణను క్రమబద్ధీకరించడానికి నిబంధనలను రూపొందించే అధికారం కలిగి ఉంటాయి. ఈ నిబంధనకు అనుగుణంగా లోక్ సభ, రాజ్యసభల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని నిర్వహించడానికి విధివిధానాలు, ప్రవర్తనా నియమావళి వీలు కల్పిస్తుంది. పార్లమెంటులోని ప్రతి సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మొదటి గంట. ఈ గంటలో ఎంపీలు తమ మంత్రిత్వ శాఖలకు సంబంధించిన అంశాలపై మంత్రులను ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. వివిధ అంశాలపై ప్రభుత్వం నుంచి సమాచారం రాబట్టడమే ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఉద్దేశం. ప్రభుత్వ చర్యలను పరిశీలించడానికి ఎంపీలకు అవకాశం కల్పించడం మరో ఉద్దేశం. ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని సభలోని ప్రతి సమావేశం ప్రారంభంలో, అంటే సమావేశాల మొదటి గంటలో నిర్వహించాలని నిబంధనలు చెబుతున్నాయి. ఈ గంటలో ఎంపీలు తమ తమ మంత్రిత్వ శాఖల పరిపాలనా బాధ్యతలకు సంబంధించిన మంత్రులను ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. ఈ ప్రశ్నలను ఎంపీలు మౌఖికంగా లేదా లిఖితపూర్వకంగా అడగవచ్చు, మంత్రులు సమాధానాలు ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.

11.3.1 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం కాన్సెప్ట్:

- ప్రశ్నోత్తరాల సమయం అంటే ప్రతి పార్లమెంటు సమావేశాల ప్రారంభంలో ముఖ్యమైన ప్రశ్నలు అడగడానికి మరియు ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి ఉద్దేశించిన సమయం.
- రాజ్యాంగంలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రస్తావన లేదు. పార్లమెంట్ ఉభయ సభల రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ లో ఈ విషయాన్ని పేర్కొన్నారు.
- అడిగే ప్రశ్న స్వభావాన్ని బట్టి, సంబంధిత మంత్రి పార్లమెంటుకు మౌఖికంగా లేదా లిఖితపూర్వకంగా సమాధానం ఇవ్వాలి.
- ప్రశ్నలు కేవలం మంత్రికే కాదు, మంత్రులు కాని ప్రైవేటు సభ్యులకు కూడా.
- నోటీసు మార్క్ చేయబడిన తేదీ నుండి 15 స్పష్టమైన రోజులకు తగ్గకుండా ప్రశ్నలకు నోటీసును లిఖితపూర్వకంగా ఇవ్వాలి.

11.3.2 ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రశ్నల రకాలు :

జీరో అవర్ మరియు ప్రశ్నోత్తరాల సమయం యొక్క రెండు భావనలు భారత పార్లమెంటు యొక్క ఆవిష్కరణ మరియు అమలు, ఇక్కడ నిర్దిష్ట విచారణ నిర్వహించబడుతుంది. "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గురించి" అనే భావన భారత లోక్ సభలో "మొదటి సమావేశం" యొక్క పూర్వ గంట. ఈ సమయంలో "పార్లమెంటు సభ్యులు" భారత పరిపాలనా కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన ఏ ప్రశ్ననైనా ప్రశ్నించడానికి మరియు ప్రశ్నించడానికి అనుమతించబడతారు. ఈ ప్రత్యేక పరిస్థితిలో, ప్రస్తుత మంత్రి ఎంపీలు మరియు పార్లమెంటు వారి ప్రశ్నల ఆధారంగా సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది లేదా సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది. పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల నేపథ్యంలో భారత పార్లమెంటులో

ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత, కార్యాచరణ ఉంది. ప్రభుత్వాన్ని ప్రశ్నించడం పార్లమెంటు సభ్యుల ప్రాథమిక హక్కు, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గురించి. "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గురించి" అని కూడా చెప్పవచ్చు, దీని ద్వారా ప్రశ్నకు సంబంధించిన ఏదైనా పరిస్థితికి ప్రభుత్వం కార్యనిర్వాహకులను జవాబుదారీగా ఉంచగలదు. పార్లమెంటులో ఒక ప్రశ్న వేసే ముందు "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గురించి" మరియు దాని రకాన్ని తెలుసుకోవడం చాలా ముఖ్యం.

వీటిని **నాలుగు ప్రాథమిక భాగాలుగా వర్గీకరించవచ్చు.**

- స్టార్ ప్రశ్న
- అన్ స్టార్ ప్రశ్న
- షార్ట్ నోటీస్ పై ప్రశ్నలు
- ప్రైవేటు సభ్యులను ప్రశ్నించారు.

1. స్టార్ ప్రశ్న :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో మంత్రి మౌఖికంగా సమాధానం ఇవ్వాల్సిన ప్రశ్నల సమాహారం. ఇంటి అంతస్తులో ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రశ్నకు మౌఖిక సమాధానం అవసరమని సూచించడానికి స్టార్ (★) చిహ్నాన్ని ఉపయోగిస్తారు కాబట్టి దీనిని నక్షత్ర ప్రశ్న అంటారు. దీని తరువాత ఖండన మరియు ఫాలో-అప్ ప్రశ్నలు ఉండవచ్చు. ఈ ప్రశ్నలకు మౌఖిక సమాధానాన్ని ఆశిస్తారు, మరియు ప్రశ్న అడిగే సభ్యుడు అనుబంధ ప్రశ్నలు అడగడానికి సభలో హాజరు కావాల్సి ఉంటుంది.

- అటువంటి ప్రశ్నలను స్టార్ (★)తో మార్క్ చేస్తారు. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో అడిగే ప్రశ్నల సంఖ్య పరిమితంగా ఉందని, ఎంపీలు తమ ప్రశ్నలను ముందుగానే సభ సెక్రటరీ జనరల్ కు సమర్పించాల్సి ఉంటుందన్నారు.
- ఈ ప్రశ్నకు మంత్రి క్లుప్తంగా సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుందని, ఒకవేళ ఎంపీ సమాధానంతో సంతృప్తి చెందకపోతే అనుబంధ ప్రశ్న అడగవచ్చునని పేర్కొన్నారు.
- స్టార్ ప్రశ్నకు, తదుపరి సప్లిమెంటరీ ప్రశ్నలకు 20 నిమిషాల వ్యవధి ఉంటుంది.
- ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో మౌఖిక సమాధానం కోరే ప్రశ్నలను స్టార్డ్ **ప్రశ్నలు అంటారు.**
- స్టార్ ప్రశ్నను సూచించడానికి ప్రశ్న పక్కన ఆస్టెరిస్క్ గుర్తును ఉపయోగిస్తారు.
- రోజుకు గరిష్టంగా 20 ప్రశ్నలు అడుగుతారు.
- ప్రశ్నల తరువాత ఫాలోఅప్ ప్రశ్నలు మరియు చర్చ ఉండవచ్చు.
- ప్రతి ప్రశ్నకు పద పరిమితిని 150 పదాలకు పరిమితం చేశారు.
- ప్రతి పార్లమెంటు సభ్యుడు గరిష్టంగా 1 స్టార్ ప్రశ్న అడగడానికి అనుమతి ఉంది.

అందువల్ల ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో మంత్రులు ఇచ్చిన సమాధానాలను సభ్యులు సభలో ప్రతిఘటించడానికి వీలు కల్పించే ముఖ్యమైన భాగం. ఇది కాలక్రమేణా పార్లమెంటులో అర్థవంతమైన చర్చలకు దారితీసింది.

2. అన్ స్టార్ ప్రశ్న ప్రశ్న:

ప్రారంభించని ప్రశ్నలు ఒక మంత్రిని ఉద్దేశించి ప్రసంగించేటప్పుడు స్టార్ (★) గుర్తుతో గుర్తించబడని ప్రశ్నలు. అంటే దీనికి మౌఖిక సమాధానం అవసరం లేదు కాబట్టి ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన తర్వాత ఇంటి టేబుల్ పై లిఖితపూర్వక సమాధానం ఇస్తారు. ఈ ప్రశ్నలకు లిఖితపూర్వక సమాధానం ఇస్తారు.

- ఈ ప్రశ్నలపై సప్లిమెంటరీ ప్రశ్నలు అడగడానికి వీల్లేదు.
- ఎంపీలు అనవసర ప్రశ్నలను కనీసం పది రోజుల ముందుగానే సభ సెక్రటరీ జనరల్ కు సమర్పించాలి.
- ఈ ప్రశ్నలకు మంత్రులు లిఖితపూర్వక సమాధానాలు ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.

పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ లో ప్రారంభం కాని ప్రశ్నల యొక్క కొన్ని లక్షణాలు :

- ప్రారంభం కాని ప్రశ్నను సూచించడానికి ప్రశ్న పక్కన ఆస్టెరిస్క్ గుర్తు లేదు.
- ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో సభలో మౌఖిక సమాధానం చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు.
- ఒక రోజులో గరిష్టంగా 230 అన్ స్టార్ ప్రశ్నలకు అనుమతిస్తారు.
- ప్రశ్నలకు లిఖితపూర్వక సమాధానం ఇస్తారు. అందువల్ల ఫాలో అప్ ప్రశ్నలు అనుమతించబడవు.
- ప్రతి ప్రశ్నకు పద పరిమితిని 150 పదాలకు పరిమితం చేశారు.
- ప్రతి పార్లమెంటు సభ్యుడు ఒక ప్రశ్న అడిగారా లేదా అనే దాని ఆధారంగా గరిష్టంగా 4 నుండి 5 ప్రశ్నలు అడిగే అవకాశం ఉంది.

ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రారంభం కాని ప్రశ్నలు ఒక ముఖ్యమైన భాగం, ఇది సభ్యులు వివరణాత్మక రాతపూర్వక సమాధానాలలో ప్రభుత్వ పనితీరుకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని పొందడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఇది సాధారణంగా ప్రభుత్వ వ్యయ వివరాలు మరియు వాస్తవ వివరాలకు సంబంధించిన వివరాలను కోరడానికి ఉపయోగించబడుతుంది, దీనికి చర్చ అవసరం లేదు.

3. షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్న :

షార్ట్ నోటీసులో ఒక ప్రశ్న అడగడానికి కనీస నోటీసు వ్యవధిగా నిర్దేశించిన 10 రోజుల కంటే తక్కువ సమయంలో ఒక సభ్యుడు ప్రజా ప్రాముఖ్యత మరియు అత్యవసర స్వభావం కలిగిన అంశంపై ప్రశ్న నోటీసు ఇవ్వవచ్చు. అలాంటి ప్రశ్నని 'షార్ట్ నోటీస్ క్వశ్చన్' అంటారు. ఈ ప్రశ్న ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగినదని స్పీకర్ సంతృప్తి చెందితే,

దానికి మంత్రి సమాధానం ఇవ్వడానికి సిద్ధంగా ఉంటే, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం తర్వాత దానిని తీసుకుంటారు. ఈ ప్రశ్నకు సంబంధిత మంత్రి సభలో మౌఖికంగా సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.

- పది రోజుల ముందస్తు నోటీసు లేకుండా అడిగే ప్రశ్నలు ఇవి.
- ఈ ప్రశ్నలకు ఆస్టెరిస్క్ తో కూడా మార్క్ చేయబడతాయి మరియు మౌఖిక సమాధానాలు అవసరం అవుతాయి.
- స్పీకర్ లేదా సభాపతి అనుమతితో ఎంపీలు షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలు అడగవచ్చు.
- షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు రాయడానికి 30 నిమిషాల సమయం ఉంటుంది.

పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ లో షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలు ఏమిటి ?

పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ లో షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నల యొక్క కొన్ని లక్షణాలు :

- ఇది ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉండాలి.
- దీనికి మౌఖిక సమాధానాలు అవసరం మరియు అనుబంధ ప్రశ్నలు అనుసరించవచ్చు.
- నక్షత్రాలు, నక్షత్ర గుర్తు లేని ప్రశ్నలను వేరు చేయడానికి లేత గులాబీ రంగు కాగితంపై ప్రశ్నలు ముద్రించబడతాయి.
- ప్రతి ప్రశ్నకు పద పరిమితిని 150 పదాలకు పరిమితం చేశారు.

ఉదా : షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్న

శ్రీ మోతీలాల్ వోరా 2019 వర్షాకాల సమావేశాల్లో జలశక్తి మంత్రికి ఈ షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నను అడిగారు.

(ఎ) దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో చిన్నపిల్లలు పట్టించుకోని బహిరంగ బోరుబావుల్లో పడిన సంఘటనలు ప్రభుత్వానికి తెలుసా?

(బి) అలా అయితే, గత మూడేళ్ళలో ఇటువంటి సంఘటనలు ఎన్ని జరిగాయి మరియు దీని కారణంగా మరణించిన పిల్లల సంఖ్య;

(సి) పట్టించుకోని ఓపెన్ బోరుబావులు, దీని వల్ల జరిగే ప్రమాదాలకు సంబంధిత ఏజెన్సీలను బాధ్యులను చేయాలా?

(డి) అలా అయితే, ఈ విషయంలో ఎప్పుడు నిర్ణయం తీసుకుంటారు; మరియు

(ఇ) కాకపోతే దానికి గల కారణాలు ఏమిటి?

తక్షణ ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాలపై మంత్రిని, ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలు ఒక వేదికను ఇస్తాయి. దీంతో ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో చేపట్టాల్సిన 15 రోజుల నోటీసును దాటవేసి మంత్రి

సమాధానమిచ్చేందుకు సిద్ధమైన వెంటనే చేపట్టవచ్చు. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలోని ప్రశ్నల రకాలు ప్రభుత్వ పనితీరుకు సంబంధించిన అనేక అంశాలపై మంత్రుల నుంచి సమాచారాన్ని పొందడానికి ఎంపీలను అనుమతిస్తాయి. ఈ ప్రశ్నలు ప్రభుత్వం తన విధానాలు మరియు చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉండటానికి మరియు ప్రభుత్వ పనితీరులో పారదర్శకతను కాపాడటానికి సహాయపడతాయి.

- ప్రశ్నలు అడగడానికి, వాటికి సమాధానాలు ఇవ్వడానికి కూడా ఈ నిబంధనలు కాలపరిమితిని కల్పిస్తున్నాయి.
- ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ఎంపీలు గరిష్టంగా మూడు ప్రశ్నలు అడగవచ్చు.
- ఈ ప్రశ్నకు మంత్రి క్లుప్తంగా సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుందని, ఒకవేళ ఎంపీ సమాధానంతో సంతృప్తి చెందకపోతే అనుబంధ ప్రశ్న అడగవచ్చునని పేర్కొన్నారు.
- ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ఒక మంత్రి ప్రశ్నకు సమాధానం ఇవ్వలేకపోతే, మంత్రి నిర్ణీత కాలవ్యవధిలో ప్రశ్నకు లిఖితపూర్వక సమాధానం ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.
- లిఖితపూర్వక సమాధానాన్ని సభా కార్యక్రమాల్లో నమోదు చేస్తారు.

4. ప్రైవేట్ మెంబర్ కు ప్రశ్న :

లోక్ సభ రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ లోని రూల్ 40 కింద లేదా రాజ్యసభ రూల్స్ లోని రూల్ 48 కింద ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడికి ఒక ప్రశ్నను అడగవచ్చు, ఒకవేళ ఆ సభ్యుడు బాధ్యత వహించే ఏదైనా బిల్లు, తీర్మానం లేదా ఇతర విషయాలకు సంబంధించిన అంశానికి సంబంధించినది. ఒక ప్రయివేటు సభ్యుడికి (అనగా, మంత్రి కాని సభ్యుడు) కూడా ఒక ప్రశ్నను సంధించవచ్చు, ఒక ప్రశ్న యొక్క విషయం సభ యొక్క కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన ఏదైనా బిల్లు, తీర్మానం లేదా ఇతర విషయాలకు సంబంధించినది, దీనికి ఆ సభ్యుడు బాధ్యత వహిస్తాడు మరియు అటువంటి ప్రశ్నలకు సంబంధించి ప్రక్రియ ఒక మంత్రిని ఉద్దేశించి అడిగిన ప్రశ్నల విషయంలో అనుసరించిన విధంగానే ఉంటుంది. ఛైర్మన్ అవసరం లేదా సౌకర్యవంతంగా భావించవచ్చు. ఇప్పటి వరకు రాజ్యసభలో ప్రైవేటు సభ్యుడికి ప్రశ్న నోటీసు ఇచ్చిన దాఖలాలు లేవు.

11.3.3 ప్రశ్నోత్తరాల సమయానికి సంబంధించి కొన్ని ముఖ్యమైన సమాచారం :

1991 లో, పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలు ప్రసారం కావడం ప్రారంభించాయి, ఇది ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని ప్రభుత్వ జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడంలో మరింత ప్రభావవంతమైన సాధనంగా మార్చింది. సభ సజావుగా సాగేందుకు 2014లో రాజ్యసభ ఛైర్మన్ హమీద్ అన్సారీ ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని ఉదయం 11 గంటల నుంచి మధ్యాహ్నం 12 గంటలకు మార్చారు. చివరి తేదీ వరకు అందిన నోటీసుల నుంచి 'లాటరీల డ్రా' ఆధారంగా ప్రశ్న ప్రాధాన్యతను నిర్ణయిస్తారు. రాతపూర్వక, మౌఖిక సమాధానాలకు ఉద్దేశించిన ప్రశ్నలను వరుసగా పసుపు, గులాబీ రంగు పేపర్లపై ముద్రిస్తారు. సమావేశం ప్రారంభానికి ముందు సభ్యుడు తన ప్రశ్నను ఉపసంహరించుకోవచ్చు లేదా వాయిదా వేయవచ్చు. ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని రద్దు చేసినా, సభను వాయిదా వేసినా మరుసటి రోజు రాతపూర్వక సమాధానాలతో కూడిన ప్రశ్నలన్నింటినీ టేబుల్ పై ఉంచుతారు. బడ్జెట్ రోజు, ఉభయ సభలను ఉద్దేశించి రాష్ట్రపతి

సంయుక్త ప్రసంగం మినహా సమావేశాల్లో ప్రతిరోజూ ప్రశ్నోత్తరాల సమయం జరుగుతుంది.

11.3.5 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం యొక్క ప్రాముఖ్యత :

పార్లమెంట్ సమావేశాల్లో ప్రశ్నోత్తరాల సమయానికి ప్రత్యేక ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. చట్టసభల్లో ప్రశ్నలు అడిగేందుకు సభ్యులకు అంతర్లీనంగా, అపరిమితమైన స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రజల నాడిని ప్రభుత్వం వేగంగా గ్రహించి తన విధానాలను, కార్యకలాపాలను సర్దుబాటు చేసుకోవచ్చు. మంత్రిత్వ శాఖలు తమ విధానాలు మరియు పరిపాలన గురించి ప్రజలు ఎలా భావిస్తారో అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రశ్నలను ఉపయోగించవచ్చు. లేనిపక్షంలో నివేదించబడని అనేక లోపాలను ప్రశ్నల ద్వారా మంత్రుల దృష్టికి తెస్తారు. సభ్యులు వ్యక్తపరిచే అంశాలు ప్రజల మనస్సును కలవరపెట్టేంత తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు మరియు విస్తృత ప్రజా ప్రయోజనాలను కలిగి ఉన్నప్పుడు, ప్రశ్నలు కమిషన్, దర్యాప్తు కోర్టు లేదా చట్టం ఏర్పాటుకు దారితీయవచ్చు. ఉదాహరణకు 1957లో ముంద్రా కంపెనీలో ఎల్ఐసీ పెట్టుబడులకు సంబంధించి లోక్సభలో ఆర్థిక కుంభకోణాలు బయటపడ్డాయి.

ఉదాహరణ :

హరిదాస్ ముంద్రా కంపెనీల్లో ఎల్ఐసీ పెట్టిన కోటి పెట్టుబడుల గురించి కాంగ్రెస్ ఎంపీ అప్పటి ఆర్థిక మంత్రి టీటీ కృష్ణమాచారిని అడిగారు. ఈ ప్రశ్న తర్వాత అనేక ప్రశ్నలు వచ్చాయి. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో జస్టిస్ ఎంసీ చాగ్లా బహిరంగ విచారణ చేపట్టారు. జస్టిస్ ఎంసీ చాగ్లా సమర్పించిన నివేదికలో ఎల్ఐసీకి బదులు ముంద్రా కంపెనీలకు లబ్ధి చేకూర్చేందుకే ఈ పెట్టుబడులు పెట్టినట్లు వెల్లడైంది.

11.4 జీరో అవర్ :

జీరో అవర్ అనేది పార్లమెంటులో చర్చ యొక్క భారతీయ పార్లమెంటరీ ఆవిష్కరణ, ఇది తక్షణ ప్రజా ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంటుంది. జీరో అవర్ గురించి రాజ్యాంగంలో గానీ, పార్లమెంటు సమావేశాల విధివిధానాల్లో గానీ ఎక్కడా ప్రస్తావించలేదు. ఇది పార్లమెంటు సభ్యుడు 10 రోజుల తప్పనిసరి నోటీసు లేకుండా ప్రశ్నలు లేవనెత్తడానికి ఉపయోగించే అనధికారిక పరికరం. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాలను సభ దృష్టికి తీసుకురావడానికి జీరో అవర్ ఒక ముఖ్యమైన సాధనం. జీరో అవర్ అనేది భారతదేశ పార్లమెంటరీ వ్యవహారాలలో ఉపయోగించే పదం. పార్లమెంటు సభ్యులు ముఖ్యమైన అంశాలను లేవనెత్తే సమయం ఇది. ఈ సమస్యలపై ప్రభుత్వం తక్షణం దృష్టి సారించాల్సిన అవసరం ఉంది. ఇది భారత పార్లమెంటుకు ప్రత్యేకమైన భావన మరియు ముఖ్యమైన విషయాలను హైలైట్ చేయడానికి మరియు వాటిపై చర్చలను ప్రారంభించడానికి ఎంపిలకు ఒక ముఖ్యమైన సాధనం.

11.4.1 జీరో అవర్ ఆవిర్భావం :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన వెంటనే, కొన్నిసార్లు చైర్మన్ ముందస్తు అనుమతితో లేదా మరికొన్నిసార్లు అటువంటి అనుమతి లేకుండా చాలా ప్రజా ప్రాముఖ్యత మరియు అత్యవసరమైన అనేక అంశాలను సభ్యులు లేవనెత్తడం ప్రారంభించిన అరవైల ప్రారంభంలో జీరో అవర్ ఆవిర్భవించింది. "ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసింది" అని చైర్మన్ ప్రకటించగానే, ఒక సభ్యుడు తాను అత్యంత ముఖ్యమైనదిగా భావించిన లేదా భావించిన ఒక అంశాన్ని సభ దృష్టికి, సభ ద్వారా, ప్రభుత్వం దృష్టికి తీసుకురావడానికి సిద్ధంగా ఉంటారని, ఇది ఎటువంటి జాప్యాన్ని సహించదని,

సాధారణ భూమి లభ్యత ప్రక్రియలను అనుసరించడం ద్వారా లేవనెత్తడానికి వేచి ఉండలేనని ఒక ఆచారం అభివృద్ధి చెందింది. జీరో–అవర్ ప్రొసీడింగ్స్ మీడియాలో లైమ్ లైట్ ను దొంగిలించడం ప్రారంభించాయి, తద్వారా మరింత మంది సభ్యులు ఈ శీఘ్ర మరియు సులభమైన పరికరాన్ని ఆశ్రయించడానికి ప్రోత్సహించారు.

11.4.2 భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవహారాలలో జీరో అవర్ ను ఎప్పుడు ప్రవేశపెట్టారు :

జీరో అవర్ అనేది పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల రంగంలో ఒక భారతీయ ఆవిష్కరణ మరియు ఇది 1962 నుండి ఉనికిలో ఉంది. 60వ దశకంలో పార్లమెంట్ సభ్యులు ప్రశ్నోత్తరాల సమయం తర్వాత జాతీయ, అంతర్జాతీయ అంశాలను లేవనెత్తేవారు. ఈ సందర్భంగా పార్లమెంట్ సమావేశాలు జరుగుతున్న సమయంలో మంత్రులు చేసిన విధాన ప్రకటనలపై ఓ సభ్యుడు లేవనెత్తారు. ఈ చర్య ఇతర సభ్యులలో ఒక ఆలోచనకు దారితీసింది, వారు సభలో ముఖ్యమైన విషయాలను చర్చించడానికి మరొక నిబంధనను కోరారు. లోక్ సభ తొమ్మిదవ స్పీకర్ రబీ రాయ్ అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాలను లేవనెత్తడానికి సభ్యులకు మరిన్ని అవకాశాలను సృష్టించడానికి సభా కార్యకలాపాల్లో కొన్ని మార్పులను ప్రవేశపెట్టారు. జీరో అవర్ లో సభా కార్యక్రమాలను క్రమబద్ధీకరించడానికి, విషయాలను మరింత క్రమబద్ధంగా లేవనెత్తడానికి, సభా సమయాన్ని ఆప్టిమైజ్ చేయడానికి ఒక యంత్రాంగాన్ని ఆయన ప్రతిపాదించారు. రాజ్యసభకు రోజు లోక్ సభ మాదిరిగా ప్రశ్నోత్తరాల సమయంతో కాకుండా జీరో అవర్ తో ప్రారంభమవుతుంది.

11.4.3 పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ / భారత వ్యవహారాలలో జీరో అవర్ అంటే ఏమిటి :

ఇంతకు ముందు చర్చించినట్లుగా, జీరో అవర్ అనేది లోక్ సభ మరియు రాజ్యసభలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం తరువాత సమయం. ప్రభుత్వం తక్షణ దృష్టి సారించాల్సిన ముఖ్యమైన అంశాలను ఎంపీలు లేవనెత్తవచ్చు. పార్లమెంటులో జీరో అవర్ రోజువారీ మారుతూ ఉంటుంది తప్ప స్థిరంగా ఉండదు. ప్రభుత్వం తక్షణ దృష్టి సారించాల్సిన అత్యంత ముఖ్యమైన అంశాలపై జీరో అవర్ లో చర్చకు అనుమతించారు. జీరో అవర్ అనేది అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాలపై చర్చించడానికి భారతదేశ నిర్దిష్ట పార్లమెంటరీ పరికరం. 10 రోజుల ముందస్తు నోటీసు లేకుండా, పార్లమెంటరీ సమావేశాల రోజు ఉదయం 10 గంటలకు స్పీకర్ కు తెలియజేయడం ద్వారా ఈ గంటలో జాతీయ ప్రాముఖ్యత కలిగిన విషయాలను చర్చించవచ్చు. జీరో అవర్ ను ఏ రూల్ బుక్ లోనూ పేర్కొననప్పటికీ, దాన్ని నియంత్రించి మరింత సమర్థవంతంగా అమలు చేసేందుకు ఉభయ సభల ప్రిసైడింగ్ అధికారులు ఏళ్ల తరబడి కృషి చేశారు. పార్లమెంటులోని ప్రిసైడింగ్ అధికారులు ఈ ప్రక్రియను క్రమబద్ధీకరించడానికి నిబంధనలను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా సున్నాను నియంత్రిస్తారు. లోక్ సభలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, ఆ తర్వాత జీరో అవర్ వస్తే రాజ్యసభలో మాత్రం అందుకు భిన్నంగా ఉంటుంది. జీరో అవర్ కు, ప్రశ్నోత్తరాల సమయానికి తేడా ఏంటంటే జీరో అవర్ లో మంత్రులు సమాధానం చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు.

11.4.4 జీరో అవర్ లో అనుసరించిన విధానం :

జీరో అవర్ లో ఉభయ సభల్లో చర్చలు పార్లమెంటు నిబంధనల ప్రకారమే జరుగుతాయి. కొన్ని నియమాలు క్రింద చర్చించబడ్డాయి :

- జీరో అవర్ లో మాట్లాడాలనుకునే ఎంపీలు స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ కు లిఖితపూర్వక నోటీసు ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.
- వారు లేవనెత్తిన అంశాల ప్రాముఖ్యతను బట్టి ఏ ఎంపీలను మాట్లాడేందుకు అనుమతించాలో స్పీకర్ లేదా చైర్మన్ నిర్ణయిస్తారు.
- జీరో అవర్ లో మాట్లాడేందుకు ఒక్కో ఎంపీకి నిర్ణీత సమయం ఇస్తారు, సాధారణంగా రెండు నుంచి మూడు నిమిషాల వరకు.
- ఎంపీలందరూ అన్ని ప్రశ్నలు వేసిన తర్వాత జీరో అవర్ లో లేవనెత్తిన అంశాలపై సంబంధిత మంత్రి లేదా మంత్రులు సమాధానం ఇవ్వవచ్చు.

11.4.5 జీరో అవర్ ప్రభావం :

ప్రభుత్వం తక్షణ దృష్టి సారించాల్సిన ముఖ్యమైన అంశాలను లేవనెత్తేందుకు ఎంపీలకు జీరో అవర్ వేదికగా నిలుస్తోంది. జీరో అవర్ ద్వారా ఎంపీలు రోజు ఎజెండాలో చర్చకు నోచుకోని అంశాలను ఎత్తిచూపి వాటిపై చర్చలను ప్రారంభించవచ్చు. దీంతో ప్రభుత్వం చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉండేందుకు ఎంపీలకు జీరో అవర్ ఒక ముఖ్యమైన సాధనంగా మారింది.

సంవత్సరాలుగా, జీరో అవర్ వీటికి సంబంధించిన విస్తృత శ్రేణి సమస్యలను లేవనెత్తడానికి ఉపయోగించబడింది :

- ప్రజారోగ్యం
- క్షేమం
- అవినీతి
- జాతీయ భద్రత

జీరో అవర్ లో లేవనెత్తిన కొన్ని ముఖ్యమైన అంశాలు :

- భోపాల్ గ్యాస్ దుర్ఘటన..
- 1993 బాంబే బాంబు పేలుళ్లు
- ఇటీవల రైతుల నిరసనలు

ఎంపీలు లేవనెత్తిన అంశాలపై ప్రభుత్వం స్పందించేందుకు పార్లమెంటులో జీరో అవర్ అవకాశం కల్పిస్తుంది. వారి ప్రతిస్పందన ద్వారా, ప్రభుత్వం సమాచారాన్ని అందించగలదు మరియు పాలనలో పారదర్శకతకు అవసరమైన ఈ అంశంపై వారి వైఖరిని స్పష్టం చేయవచ్చు. భారత ప్రజలకు ప్రభుత్వం జవాబుదారీగా ఉండేలా చూడటానికి ఇది సహాయపడుతుంది. భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ పనితీరులో జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గణనీయమైన ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉన్నాయి. ప్రజాస్వామ్య సమాజ పనితీరుకు అవసరమైన నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం, ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని నిర్ధారించడానికి ఈ సెషన్లు సహాయపడతాయి.

జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో ముఖ్యమైన భాగాలు. ప్రజా ప్రాధాన్యమున్న అంశాలను లేవనెత్తడానికి, ప్రభుత్వ చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉండటానికి ఇవి ఎంపీలకు అవకాశం కల్పిస్తాయి.

11.5 ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ మధ్య వ్యత్యాసం :

పార్లమెంటులో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ మధ్య పోలిక లేదా వ్యత్యాసం ఇక్కడ ఉంది :

Parameter	**జీరో అవర్**	**ప్రశ్నోత్తరాల సమయం**
టైమింగ్	ప్రశ్నోత్తరాల అనంతరం	సిట్టింగ్ యొక్క మొదటి గంట
లక్ష్యం	ముఖ్యమైన అంశాలను లేవనెత్తేందుకు	మంత్రులను ప్రశ్నించేందుకు..
స్పీకర్ పాత్ర	ప్రమేయం లేదు	ప్రొసీడింగ్స్ నిర్వహిస్తుంది.
అవసరమైన నోటీసు	ఎలాంటి నోటీసు అవసరం లేదు	ప్రశ్నలు అడగడానికి అవసరమైన నోటీసు
ప్రశ్నల రకం	వర్తించదు	స్టార్డ్, అన్స్టార్డ్, షార్ట్ నోటీస్
జవాబు	అధికారిక సమాధానం ఇవ్వలేదు	మౌఖిక లేదా రాతపూర్వక సమాధానం ఇవ్వబడింది
కాల పరిమితి	స్థిరంగా లేదు, కానీ ఇది సాధారణంగా 30 నిమిషాలు పడుతుంది	ప్రతి ప్రశ్నకు నిర్ణీత కాలపరిమితి
ఎంపీ పాత్ర..	ముఖ్యమైన అంశాలను లేవనెత్తుతుంది.	మంత్రులకు ప్రశ్నలు సంధించారు.
మీడియా కవరేజ్	తరచూ మీడియా కవర్ చేస్తుంది.	మీడియా ద్వారా కవర్ చేయబడింది

11.6 జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రాముఖ్యత :

జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం రెండూ ప్రభుత్వ పనితీరులో, నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకతను నిర్ధారించడంలో గణనీయమైన ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉన్నాయి. జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలోని కొన్ని ముఖ్యాంశాలు ఇలా ఉన్నాయి.

జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారించడం :

జీరో అవర్ మరియు ప్రశ్నోత్తరాల సమయం రెండింటి యొక్క ప్రాధమిక ప్రాముఖ్యత ఏమిటంటే, అవి పార్లమెంటు సభ్యులకు (ఎంపిలు) దాని విధానాలు మరియు చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉండే అవకాశాన్ని అందిస్తాయి. ఈ సమావేశాల ద్వారా, ఎంపీలు ప్రశ్నలు అడగవచ్చు, ముఖ్యమైన సమస్యలను లేవనెత్తవచ్చు మరియు మంత్రుల నుండి వివరణలను పొందవచ్చు, ఇది నిర్ణయం తీసుకునే ప్రక్రియలో పారదర్శకతను నిర్ధారించడానికి సహాయపడుతుంది.

సమాచార వ్యాప్తికి వెసులుబాటు :

ప్రభుత్వ పనితీరుకు సంబంధించిన పలు అంశాలపై ఎంపీలు సమాచారం తెలుసుకోవడానికి ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఒక ముఖ్యమైన వేదిక. ఈ సమాచారాన్ని మీడియా కవరేజీ, ఇతర మార్గాల ద్వారా ప్రజలకు చేరవేయవచ్చు.

జీరో అవర్ మీడియా లేదా ఇతర వేదికలలో కవర్ చేయబడని ముఖ్యమైన సమస్యల గురించి సమాచారాన్ని ప్రసారం చేయడానికి కూడా సహాయపడుతుంది.

ప్రజల్లో అవగాహన పెంచడం :

జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో జరిగే చర్చలు, డిబేట్లు జాతీయ లేదా అంతర్జాతీయ ప్రాముఖ్యత కలిగిన ముఖ్యమైన అంశాలపై ప్రజల్లో అవగాహన పెంచడానికి దోహదపడతాయి. ఈ అంశాలపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించడానికి, ప్రజా విధానాలను రూపొందించడంలో ఇది సహాయపడుతుంది.

ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలోపేతం చేయడం :

ఎంపీలు సమస్యలను లేవనెత్తడానికి, ప్రశ్నలు అడగడానికి ఒక వేదికను కల్పించడం ద్వారా జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రజలకు ప్రభుత్వం జవాబుదారీగా ఉండేలా చూడటం ద్వారా ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలోపేతం చేయడానికి సహాయపడతాయి. ప్రజాస్వామిక సమాజం పనిచేయడానికి అవసరమైన బహిరంగ, పారదర్శక పాలనా వ్యవస్థను రూపొందించడానికి ఈ సమావేశాలు దోహదపడతాయి.

ప్రజాభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబించడం :

జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో లేవనెత్తిన అంశాలు తరచుగా ప్రజల ఆందోళనలు, ప్రాధాన్యతలను ప్రతిబింబిస్తాయి. ఈ అంశాలను తెరపైకి తీసుకురావడం ద్వారా, ప్రభుత్వం ప్రజాభిప్రాయాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకొని, దానిని తన విధానాలు మరియు నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో పొందుపరచడానికి ఈ సమావేశాలు సహాయపడతాయి.

11.7 కీలక పాయింట్లు విధివిధానాలు :

ప్రశ్నల స్వీకరణ :

రాజ్యసభలో ప్రశ్నల ఆమోదయోగ్యత కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్స్ (రాజ్యసభ) లోని రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ అండ్ కండక్ట్ ఆఫ్ బిజినెస్ లోని రూల్స్ 47 – 50 ప్రకారం ఉంటుంది.

రాష్ట్రాల ప్రత్యేక పరిధిలోకి వచ్చే, కేంద్ర ప్రభుత్వానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు జవాబుదారీగా లేని విషయాలపై సమాచారం కోరే ప్రశ్నలు సాధారణంగా అనుమతించబడవు. ఒక రాష్ట్రం రాష్ట్రపతి పాలనలో ఉన్నప్పుడు, ఆ రాష్ట్ర పరిధిలోకి వచ్చే విషయాలకు సంబంధించిన అన్ని ప్రశ్నలను అంగీకరిస్తారు.

సాధారణంగా ఈ క్రింది రకాల ప్రశ్నలను రాతపూర్వక సమాధానానికి అనుమతిస్తారు, అనగా, ప్రారంభ ప్రశ్నలు :

(i) గణాంక స్వభావం కలిగిన సమాచారాన్ని కోరే ప్రశ్నలు;

(ii) చాలా వివరంగా సమాచారాన్ని కోరే ప్రశ్నలు;

(iii) స్థానిక ఆసక్తి కలిగించే అంశాలను లేవనెత్తే ప్రశ్నలు;

(iv) ప్రభుత్వ కార్యాలయాలు లేదా డిపార్ట్ మెంట్ లలో సిబ్బంది సంఖ్య మరియు రాజ్యాంగం ద్వారా సంరక్షించబడిన వర్గాల సేవలో ప్రాతినిధ్యానికి సంబంధించిన ప్రశ్నలు;

(v) సప్లిమెంటరీలకు అవకాశం లేని ప్రశ్నలు;

(vi) టేబుల్ పై స్టేట్ మెంట్ లను ఉంచమని అడిగే ప్రశ్నలు; మరియు

(vii) పరిమిత వర్గానికి మాత్రమే ఆసక్తి కలిగించే ప్రశ్నలు.

అయితే, ఇవి అన్స్టార్డ్ అని అంగీకరించే ప్రశ్నల రకాలకు మాత్రమే ఉదాహరణలు. అయితే ప్రతి ప్రశ్నను దాని మెరిట్ ఆధారంగా పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు.

కొన్ని సందర్భాల్లో ముందుగా వాస్తవాలను తెలుసుకోవడానికి సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖకు ఒక ప్రశ్నను రిఫర్ చేయడం అవసరం అవుతుంది. ఇది సాధారణంగా ఈ క్రింది పరిస్థితులలో జరుగుతుంది:

(i) కేంద్ర ప్రభుత్వ బాధ్యత స్పష్టంగా లేనప్పుడు;

(ii) దేశ భద్రతను ప్రభావితం చేసే అంశానికి సంబంధించిన ప్రశ్న;

(iii) ప్రశ్న యొక్క విషయం ఎక్కడ కనిపిస్తుంది

(iv) విదేశాలతో సంబంధాలు కలిగి ఉండటం; మరియు

(v) విషయం ఇప్పటికే పార్లమెంటరీ కమిటీ పరిశీలనలో ఉన్నట్లయితే.

ఈ తరహా వాస్తవాలతో పాటు ఇతర వాస్తవ సమాచారాన్ని వీలైనంత త్వరగా రాజ్యసభ సెక్రటేరియట్ కు అందించాలని మంత్రిత్వ శాఖలను కోరారు. మౌఖిక సమాధానానికి ప్రశ్నల జాబితాలో ఒక ప్రశ్నను చేర్చడం అనేది లాట్ డ్రాలో సభ్యుడు పొందిన ప్రాధాన్యత, అతను సూచించిన ప్రాధాన్యతా క్రమం మరియు సమర్థవంతమైన అథారిటీ జారీ చేసే ఉత్తర్వులపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

సెక్రటేరియట్ చేసిన సూచనకు ప్రతిస్పందనగా మంత్రిత్వ శాఖ నుండి వాస్తవాలు అందిన తరువాత, ప్రశ్నను మరింత పరిశీలించి, ఆ తర్వాత నిర్ణయం తీసుకుంటారు. ప్రశ్నలను అంగీకరించడం లేదా తిరస్కరించడం అనేది చైర్మన్ యొక్క పూర్తి విచక్షణ.

రాజ్యసభ రూల్స్ లోని రూల్ 47(2)(ఐ) ప్రకారం ఒక ప్రశ్నను సూటిగా, నిర్దిష్టంగా, ఒక అంశానికి మాత్రమే పరిమితం చేయాలి. రూల్ 47(2)(7) ప్రకారం ఒక ప్రశ్న 100 పదాలకు మించకూడదు. వాదనలు, అంచనాలు లేదా పరువు నష్టం కలిగించే ప్రకటనలు లేదా అధికారిక లేదా బహిరంగ సామర్థ్యంలో తప్ప ఏ వ్యక్తి యొక్క ప్రవర్తన లేదా స్వభావాన్ని సూచించే ప్రశ్నలు అనుమతించబడవు. ఇంతకు ముందు సమాధానాలు ఇచ్చినవాటి యొక్క పదార్థ పునరావృతాలు లేదా అందుబాటులో ఉన్న పత్రాలలో లేదా సాధారణ రిఫరెన్స్ రచనలలో ఏ సమాచారం అందుబాటులో ఉంది అనే ప్రశ్నలకు అనుమతి లేదు. అంతేకాకుండా, ఏదైనా ప్రశ్న యొక్క అంశం ఏదైనా న్యాయస్థానంలో పరిశీలనలో ఉంటే లేదా పార్లమెంటరీ కమిటీ పరిశీలనలో ఉంటే, దానిని అడగడానికి అనుమతించబడదు. స్నేహపూర్వక విదేశీ దేశం గురించి అనుచితంగా ప్రస్తావించే ప్రశ్నలను అంగీకరించరు.

అదేవిధంగా, ఒక ప్రశ్నకు సమాధానం యొక్క పరిమితులలో వ్యవహరించలేనంత పెద్ద విధాన విషయాలను లేవనెత్తే ప్రశ్నలు సాధారణంగా అంగీకరించబడవు.

ప్రశ్నల జాబితాలు :

రూల్ 51-ఏ ప్రకారం మౌఖిక, రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం ప్రశ్నల జాబితాలో చేర్చాల్సిన మొత్తం ప్రశ్నల సంఖ్య 175 మించకూడదు, ఇందులో మౌఖిక సమాధానాల కోసం 20 ప్రశ్నలు, రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం ఒక ప్రశ్నల జాబితా నుంచి మరొక ప్రశ్నకు వాయిదా వేసిన ప్రశ్నలు, రాష్ట్రపతి పాలన కింద రాష్ట్రానికి సంబంధించిన 15 ప్రశ్నలు ఉంటాయి.

మౌఖిక, రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం సభ్యుల ఇంటర్ ప్రాధాన్యాన్ని నిర్ణయించడానికి, ఆ రోజు ప్రశ్నల స్వీకరణకు చివరి రోజున రెండు బ్యాలెట్లు నిర్వహిస్తారు. బ్యాలెట్ ఫర్ స్టార్డ్ క్వశ్చన్స్ 20 ప్రశ్నల జాబితాకు సభ్యుల పేర్లను సూచిస్తుంది. రూల్ 51-ఎ ప్రకారం 155 ప్రశ్నలకు లిఖితపూర్వక సమాధానాల కోసం సభ్యులు తమ ప్రశ్నలను చేర్చడానికి వారి బ్యాలెట్ ప్రాధాన్యతను సూచించే ప్రత్యేక బ్యాలెట్ ఏకకాలంలో జరుగుతుంది. ఒక రోజు నోటీసులు ఇచ్చిన ప్రతి సభ్యుడు ఈ విధంగా పొందిన బ్యాలెట్ ప్రాధాన్యతను రాజ్యసభ ఔటర్ లాబీలోని నోటీసు బోర్డుపై ప్రదర్శిస్తారు.

నిర్దిష్ట తేదీకి ప్రశ్నల స్వీకరణ చివరి తేదీ ముగిసిన తర్వాత, లాట్ డ్రాలో సభ్యులు పొందిన ప్రాధాన్యత క్రమంలో మరియు నోటీసులపై సభ్యులు సూచించిన ప్రాధాన్యతల ప్రకారం మౌఖిక సమాధానాల కోసం అంగీకరించిన ప్రశ్నలను ఏర్పాటు చేస్తారు. ప్రశ్నలను జాబితాలో ఉంచడంలో, సభ్యుల మొదటి ప్రాధాన్యత ప్రశ్నలను అన్స్టార్డ్ లేదా అనుమతించబడనివి లేదా బదిలీ చేయబడినవిగా అంగీకరించకపోతే చేర్చబడతాయి. ఇరవై ఏళ్ల లోపు స్థానం సంపాదించిన సభ్యుల్లో ఏ ఒక్కరిలోనూ స్టార్ గా అంగీకరించని చోట, ఇరవై ఒకటవ స్థానం పొందిన సభ్యుడి ప్రశ్నను జాబితాలో ఉంచుతారు.

రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం ప్రశ్నల జాబితా 155 కంటే ఎక్కువ ప్రశ్నలను కలిగి ఉండదు మరియు రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం బ్యాలెట్ లో సూచించిన బ్యాలెట్ ప్రాధాన్యత ఆధారంగా తయారు చేస్తారు. సోమవారం 100 మంది సభ్యులు నోటీసులు ఇచ్చినట్లయితే బ్యాలెట్ లో 100 ప్రాధాన్యతలు, సూచించిన ప్రాధాన్యత ప్రకారం రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం 100 ప్రశ్నలు చేర్చబడతాయి. మిగిలిన 55 ప్రశ్నలకు రెండో రౌండ్ లో రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం బ్యాలెట్ లోని సీరియల్ నెం.1 నుంచి ప్రారంభమయ్యే ప్రాధాన్యాన్ని తీసుకుంటారు. 155 గరిష్ట పరిమితికి చేరుకునే వరకు లేదా ప్రశ్నలన్నీ ముగిసే వరకు ఈ ప్రక్రియ కొనసాగుతుంది.

155 తర్వాత మిగిలిపోయిన ప్రశ్నలు ఏవైనా ఉంటే వాటిని తదుపరి తేదీకి తీసుకెళ్లవచ్చు. రాతపూర్వక సమాధానాల కోసం ప్రశ్నల జాబితాను తయారు చేసేటప్పుడు, మునుపటి తేదీ(లు) నుండి వాయిదా పడిన ప్రశ్నలు మరియు రాష్ట్రపతి పాలనలో ఉన్న రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన 15 ప్రశ్నలను కూడా నియమం ప్రకారం రోజుకు 155 ప్రశ్నల పరిమితిలో చేర్చవచ్చు.

ప్రశ్నల జాబితాను ఇంగ్లిష్, హిందీ భాషల్లో ముద్రిస్తారు. ముద్రించిన జాబితాలు సమాధాన తేదీకి ఐదు రోజుల ముందు మంత్రిత్వ శాఖలు / సభ్యులకు పంపిణీ చేయబడతాయి.

ప్రశ్నల ఉపసంహరణ లేదా వాయిదా :

ఒక సభ్యుడు తన ప్రశ్నను జాబితాలో ఉంచిన సమావేశానికి ముందు ఎప్పుడైనా ఇచ్చిన నోటీసు ద్వారా, తన ప్రశ్నను ఉపసంహరించుకోవచ్చు లేదా నోటీసులో పేర్కొనడానికి తరువాతి రోజుకు వాయిదా వేయవచ్చు, మరియు అటువంటి తరువాతి రోజున అంతగా వాయిదా వేయబడని అన్ని ప్రశ్నల తరువాత ప్రశ్నను జాబితాలో ఉంచాలి. వాయిదా నోటీసు సెక్రటరీ జనరల్ కు అందినప్పటి నుంచి రెండు స్పష్టమైన రోజుల గడువు ముగిసే వరకు వాయిదా వేసిన ప్రశ్నను జాబితాలో ఉంచరాదు.

ప్రశ్నల తుది జాబితాలు :

మంత్రులకు పంపిణీ చేయబడిన ప్రశ్నల ముద్రిత జాబితాలు తుది జాబితాలు, వీటి ఆధారంగా మంత్రిత్వ శాఖలు తమ సమాధానాలను రూపొందిస్తాయి.

సమాధానాల సెట్ లు :

గ్యాలరీలోని ప్రెస్ కరస్పాండెంట్ల ఉపయోగం కోసం ఐదు సెట్ల సమాధానాలను రాజ్యసభ ప్రెస్ గ్యాలరీకి పంపుతారు. అయితే ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసే వరకు ఈ సమాధానాలను బహిర్గతం చేయరు మరియు సభలో సమాధానాలు ఇవ్వబడతాయి లేదా సభ టేబుల్ పై ఉంచబడతాయి.

ఒక రోజు జాబితాలో చేర్చిన షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నలకు సమాధానాల యొక్క ఐదు పూర్తి సెట్లను సభ్యుల సూచన కోసం ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రారంభానికి గంట ముందు నోటీసు కార్యాలయంలో ఉంచుతారు.

సభా సమావేశాన్ని రద్దు చేయడం లేదా ఎటువంటి కార్యకలాపాలు నిర్వహించకుండా వాయిదా వేయడం వల్ల ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని రద్దు చేసినప్పుడు, ఆ రోజు ప్రశ్నల జాబితాలలో నమోదు చేయబడిన ప్రశ్నలను (స్టార్డ్ మరియు అన్స్టార్డ్ రెండూ) తదుపరి సమావేశానికి ప్రారంభించని ప్రశ్నలుగా పరిగణించి, వాటి సమాధానాలను ఆ రోజు అధికారిక నివేదికలో ముద్రించారు.

సమాధానాల్లో దిద్దుబాట్లు :

ఒక మంత్రి ఇంతకు ముందు ఒక షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నకు లేదా అనుబంధ ప్రశ్నకు సమాధానంగా ఇచ్చిన

సమాచారంలో ఏవైనా తప్పులను సరిదిద్దాలనుకుంటే, చైర్మన్ యొక్క ముందస్తు అనుమతితో, అతను ఇప్పటికే ఇచ్చిన సమాధానాన్ని సరిదిద్దుతూ సభలో ఒక ప్రకటన చేయవచ్చు. ప్రారంభం కాని ప్రశ్నకు సంబంధించి, సమాధానాన్ని సరిదిద్దే ప్రకటనను మంత్రి సభా టేబుల్ పై ఉంచుతారు.

సంక్షిప్త నోటీసు ప్రశ్నలు :

ఒక షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నను అందుకున్న తరువాత, అది తక్షణ శ్రద్ధ అవసరమయ్యే ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశానికి సంబంధించినదా అని తెలుసుకోవడానికి దానిని పరిశీలిస్తారు. అన్న ప్రశ్నకు తక్కువ సమయంలో సమాధానం చెప్పేందుకు మంత్రి సిద్ధంగా ఉన్నారా అనే విషయంపై ఆరా తీస్తున్నారు. ఒకవేళ తక్కువ సమయంలో ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పే స్థితిలో మంత్రి లేకపోతే, ఆ మేరకు సంబంధిత సభ్యుడికి సమాచారం పంపబడుతుంది.

అయితే, మంత్రి స్వల్ప నోటీసు ప్రశ్నకు సభలో మౌఖికంగా సమాధానం ఇవ్వడానికి తగినంత ప్రజా ప్రాముఖ్యత ఉందని చైర్మన్ అభిప్రాయపడితే, నిబంధనల ప్రకారం సమాధానం ఇవ్వాల్సిన రోజు ప్రశ్నల జాబితాలో మొదటి ప్రశ్నగా ఆ ప్రశ్నను ఉంచాలని ఆయన ఆదేశించవచ్చని నిబంధనల్లో ఒక నిబంధన ఉంది. సాధారణంగా ఒక రోజులో ఒకటి కంటే ఎక్కువ ప్రశ్నలకు ఇంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వరు.

అరగంట పాటు చర్చ :

రాజ్యసభలో రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ అండ్ కండక్ట్ ఆఫ్ బిజినెస్ లోని రూల్ 60(2) కింద సభ్యులు ఇటీవల మౌఖికంగా లేదా లిఖితపూర్వకంగా ఒక ప్రశ్నకు సంబంధించిన తగినంత ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశంపై చర్చను లేవనెత్తడానికి నోటీసు ఇవ్వవచ్చు మరియు వాస్తవానికి వివరణ ఇవ్వాల్సిన అవసరం ఉంది. ఒకవేళ అంగీకరిస్తే చర్చ అరగంటకే పరిమితమై చివరి అరగంటలో జరుగుతుంది. అరగంట చర్చను లేవనెత్తాలనుకునే సభ్యుడు చర్చను లేవనెత్తాలనుకునే రోజుకు కనీసం మూడు రోజుల ముందు లిఖితపూర్వకంగా నోటీసు ఇవ్వాలి. ఏ తేదీన చర్చను లేవనెత్తాలనుకుంటున్నారో, ఏయే అంశాలపై వివరణ అవసరమో, ఎవరి సమాధానానికి మరింత వివరణ అవసరమో నోటీసులో పేర్కొనాలి. ఈ నోటీసుతో పాటు చర్చకు గల కారణాలను తెలియజేస్తూ వివరణాత్మక నోట్ తో పాటు మరో ఇద్దరు సభ్యులు సంతకం చేయాలి.

నోటీసులను క్షుణ్ణంగా పరిశీలిస్తారు మరియు ప్రశ్నలు మరియు దానిపై అనుబంధాలకు ఇచ్చిన అసలు సమాధానానికి సంబంధించి ఈ క్రింది అంశాలను పరిశీలిస్తారు:

(i) సభ్యుడు లేవనెత్తదలచిన అంశాలు సంబంధిత ప్రశ్నకు సమాధానం నుండి ఉత్పన్నమవుతాయా?

(ii) నోటీసు వ్యవధి రూల్ 60(2) యొక్క అవసరాలను తీరుస్తుందా?

(iii) లేవనెత్తదలిచిన అంశాలు పేర్కొనబడ్డాయా మరియు వాస్తవానికి సంబంధించినవా? మరియు

(iv) లేవనెత్తిన చర్చను పేర్కొన్న కారణాలు సమర్థిస్తాయా?

ఒక నోటీసును చర్చకు ఉంచాల్సి వచ్చినప్పుడు, సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖకు సమాచారం ఇవ్వబడుతుంది మరియు సభ్యుడు లేవనెత్తాలని ప్రతిపాదించిన నోటీసు, వివరణాత్మక నోట్ మరియు అంశాల కాపీలను మంత్రిత్వ శాఖకు పంపుతారు. చర్చ జరిగే రోజున చైర్మన్ అనుమతితో సభ్యులు స్పష్టమైన ప్రశ్నలు అడగవచ్చు. చర్చను లేవనెత్తే సభ్యుడు, ఛైర్మన్ పిలిచినప్పుడు, ఒక చిన్న ప్రకటన చేస్తారు మరియు సంబంధిత మంత్రి ఆ తరువాత సమాధానం ఇస్తారు. అరగంట చర్చకు నోటీసు ఇచ్చిన సభ్యుడు గైర్హాజరైతే, నోటీసుకు మద్దతిచ్చిన ఇతర సభ్యులు ఎవరైనా చైర్మన్ అనుమతితో చర్చను ప్రారంభించవచ్చు.

ప్రశ్నలకు సంబంధించి రాజ్యసభ గౌరవ చైర్మన్ వ్యాఖ్యలు :

ప్రశ్నోత్తరాల ప్రక్రియను మరింత సమర్థవంతంగా చేయడానికి, గౌరవనీయ రాజ్యసభ చైర్మన్ శ్రీ భైరాన్ సింగ్ షెకావత్ ఈ క్రింది ముఖ్యమైన పరిశీలనలు చేశారు :

(i) సప్లిమెంటరీ ప్రశ్నలపై పరిమితి :

2002 నవంబరు 25న ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో, ప్రశ్న జాబితా చేయబడిన సభ్యుడిని మినహాయించి, ఇకపై ఇద్దరు కంటే ఎక్కువ మంది సభ్యులు స్టార్డ్ ప్రశ్నపై అనుబంధ ప్రశ్నలను అడగడానికి అనుమతించబడరని, తద్వారా మౌఖిక సమాధానం కోసం గరిష్ట సంఖ్యలో ప్రశ్నలను కవర్ చేయవచ్చని ఆయన పేర్కొన్నారు.

(ii) ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో హాజరు :

26 నవంబర్ 2002న, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన వెంటనే, ఒక ప్రశ్నకు సమాధానాన్ని తయారు చేయడంలో చాలా సమయం మరియు కృషి ఇమిడి ఉన్నందున, మౌఖిక సమాధానం కోసం పేరు ప్రశ్న జాబితా చేయబడిన సభ్యుడు ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో సభలో ఉండాలని ఆయన గమనించారు. ఒకవేళ అతడు/ఆమె అలా చేయలేనట్లయితే, అతడు/ఆమె ఛైర్మన్ కు రాతపూర్వకంగా ముందస్తు సమాచారం ఇవ్వాలి లేదా అతని/ఆమె తరఫున ప్రశ్న అడగడానికి మరొక సభ్యుడికి అధికారం ఇవ్వడానికి అతని/ఆమె ముందస్తు అనుమతిని పొందాలి.

11.8 ఇటీవలి విధానపరమైన మార్పులు :

భారత కమీషనర్ ఆమోదంతో పాటు, వివిధ "ఇటీవలి విధానపరమైన మార్పులు" చేయాల్సిన అవసరం ఉంది. ఇది 1999 భారత కమిషన్ కోర్ట్ ఆఫ్ ఇండియా ద్వారా జరిగింది, ఇక్కడ భారతదేశ చట్టాలు మరియు నియమాల నవీకరణను మూల్యాంకనం చేసి, సవరించి భారతదేశపు రూల్ బుక్ లో ఆధునికతను చేర్చాలని ప్రతిపాదించారు. భారత ప్రభుత్వ సంస్థలోని అన్ని రంగాలకు ఇది వర్తిస్తుంది. అయితే కనీసం వీడియో ద్వారానైనా సాక్షిని లేదా పార్టీని వీక్షించడంతో పాటు ప్రాసెసింగ్ లో పాల్గొనాలని కమిషనర్ చేసిన ప్రకటనకు ఇతర కోణాలు కూడా ఉన్నాయి. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 75 ప్రకారం పార్లమెంటులో ప్రశ్నలు అడగడం ఒక సభ్యుడి రాజ్యాంగ హక్కు. ఈ కోణం నుంచి చూస్తే పార్లమెంటులో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరోలా ఉంటుంది. ఒకరకంగా చెప్పాలంటే ప్రతి ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రత్యక్ష ప్రజాస్వామ్యానికి నిదర్శనమని, ప్రజా ప్రాతినిధ్యం పాలనాపరమైన విషయాల్లో ప్రభుత్వాన్ని సూటిగా ప్రశ్నిస్తుందని, సభలో ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వంపై ఉందన్నారు.

11.9 ముగింపు :

భారతదేశంలో పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ పనితీరులో జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం గణనీయమైన ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉన్నాయి. ప్రజాస్వామ్య సమాజ పనితీరుకు అవసరమైన నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం, ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని నిర్ధారించడానికి ఈ సెషన్లు సహాయపడతాయి. జీరో అవర్, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో ముఖ్యమైన భాగాలు. ప్రజా ప్రాధాన్యమున్న అంశాలను లేవనెత్తడానికి, ప్రభుత్వ చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉండటానికి ఇవి ఎంపీలకు అవకాశం కల్పిస్తాయి. జీరో, ప్రశ్నోత్తరాల సమయ ఆలోచన ఎంపీల చర్చ ద్వారా ప్రజల సమస్యలను పరిష్కరించడంలో భారత ప్రభుత్వ సృజనాత్మకత, సృజనాత్మకత. ఇటీవల ప్రభుత్వం రెండు గంటల పాటు సౌకర్యాలను నిలిపివేయాలని నిర్ణయించింది. ఈ ప్రక్రియను నిలిపివేయడానికి కారణం ప్రపంచ మహమ్మారి అని పేర్కొన్నారు. అయితే, ప్రశో త్తరాల సమయాన్ని రాత్రి 11 నుంచి 12 గంటల వరకు మార్చారు. దీనిని భారతదేశ పార్లమెంటరీ నియమాలు అనుసరిస్తాయి. ఈ ప్రశ్నకు

సమాధానమిచ్చే తుది, అత్యున్నత అధికారం రెండు పార్లమెంటరీ సభల ప్రిసైడింగ్ అధికారులే.

11.10 సారంశం :

భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో నిక్షిప్తమైన తనిఖీలు, సమతుల్యతలను అభినందించడానికి పార్లమెంటరీ యంత్రాంగాలపై, ముఖ్యంగా ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ పై సమగ్ర అవగాహన కీలకం. పార్లమెంటరీ సమావేశాల మొదటి గంట అయిన ప్రశ్నోత్తరాల సమయం శాసన కార్యకలాపాలకు మూలస్తంభంగా నిలుస్తుంది, పార్లమెంటు సభ్యులు (ఎంపిలు) తమ తమ మంత్రిత్వ శాఖల పరిపాలనా చర్యల గురించి మంత్రులకు ప్రశ్నలు వేయడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఉభయ సభల విధివిధానాల ద్వారా నిర్వహించబడే ఈ ప్రక్రియ, మంత్రులు మౌఖిక లేదా రాతపూర్వక సమాధానాలను అందించేలా చేస్తుంది, తద్వారా ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలలో పారదర్శకత మరియు జవాబుదారీతనాన్ని కాపాడుతుంది. స్టార్డ్, అన్స్టార్డ్, షార్ట్ నోటీస్ అనే వివిధ రకాల ప్రశ్నలు ఎంపీలు సవివరమైన సమాచారాన్ని పొందడానికి మరియు ప్రభుత్వ విధానాలు మరియు చర్యలను పరిశీలించడానికి అనుమతిస్తాయి, ఇది జవాబుదారీ సంస్కృతిని పెంపొందిస్తుంది. మరోవైపు, జీరో అవర్ అనేది ఒక భారతీయ పార్లమెంటరీ ఆవిష్కరణ, ఇది ముందస్తు నోటీసు వ్యవధి లేకుండా అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన విషయాలను లేవనెత్తడానికి ఎంపీలను అనుమతిస్తుంది. రాజ్యాంగంలో గానీ, రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ లో గానీ ప్రస్తావించనప్పటికీ, తక్షణ సమస్యలను పరిష్కరించడానికి జీరో అవర్ ఒక కీలక సాధనంగా రూపుదిద్దుకుంది. ఇది అందించే సౌలభ్యం, అత్యవసర సమస్యలను వెంటనే సభ దృష్టికి తీసుకురావడానికి వీలు కల్పిస్తుంది, ఎంపీలు తమ సభ్యుల అత్యవసర అవసరాలు మరియు అభిప్రాయాలను తెలియజేయడానికి ఒక వేదికను కల్పిస్తుంది. పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ రెండూ కీలక పాత్ర పోషిస్తున్నాయి, ఇది ప్రజాస్వామ్య పాలన యొక్క డైనమిక్ స్వభావాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఇవి కీలక సమాచారాన్ని వ్యాప్తి చేయడమే కాకుండా ప్రజల మనోభావాలకు అనుగుణంగా ప్రభుత్వం ఉండేలా చూస్తాయి. ప్రజాప్ర జన అంశాలను లేవనెత్తడం ద్వారా, మంత్రుల నుంచి వివరణలు కోరడం ద్వారా, ఎంపీలు ప్రభుత్వానికి, ప్రజలకు మధ్య వారధులుగా వ్యవహరిస్తారు, తద్వారా జవాబుదారీతనం అనే ప్రజాస్వామిక సూత్రాన్ని బలపరుస్తారు. అంతేకాక, ప్రివిలేజ్ మోషన్లు, వాయిదా తీర్మానాలు, అవిశ్వాస తీర్మానాలు మరియు కోత తీర్మానాలతో సహా వివిధ రకాల పార్లమెంటరీ తీర్మానాలు శాసనసభ ఎజెండాను ప్రభావితం చేయడానికి మరియు ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి ఎంపిలకు మరింత అధికారం ఇస్తాయి. ఈ తీర్మానాలు సభా హక్కుల ఉల్లంఘనలు, ప్రజా ఆందోళన యొక్క అత్యవసర విషయాలు మరియు సంభావ్య ప్రభుత్వ దుష్ప్రవర్తనను పరిష్కరించడానికి యంత్రాంగాలుగా పనిచేస్తాయి. చివరగా, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ మరియు వివిధ పార్లమెంటరీ తీర్మానాల యొక్క విధానపరమైన అంశాలు భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ యొక్క పటిష్టమైన పనితీరులో అంతర్భాగం. ప్రభుత్వం పారదర్శకంగా, జవాబుదారీగా, ప్రజల అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూస్తారు. ఈ యంత్రాంగాల ద్వారా, భారత పార్లమెంటు తన శాసన విధులను నిర్వర్తించడమే కాకుండా, రాజ్యాంగంలో పొందుపరచిన ప్రజాస్వామ్య విలువలను కూడా కాపాడుతుంది, ఇది దేశ పాలనకు ఒక ముఖ్యమైన సంస్థగా మారుతుంది.

11.11 ముఖ్య పదకోశం :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం :

పార్లమెంటరీ సమావేశాల్లో ప్రభుత్వ చర్యలు, విధానాలు, జవాబుదారీతనం, పారదర్శకతకు సంబంధించి ఎంపీలు మంత్రులకు ప్రశ్నలు సంధిస్తారు.

జీరో అవర్ :

పార్లమెంటు సభ్యులు ముందస్తు నోటీసు లేకుండా ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అత్యవసర విషయాలను చర్చించడానికి అనుమతించే అనధికారిక పార్లమెంటరీ సెషన్, సాధారణంగా ప్రశ్నోత్తరాల సమయాన్ని అనుసరిస్తుంది.

ప్రశ్న :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో మంత్రుల నుంచి మౌఖిక సమాధానాలు అవసరమయ్యే ప్రశ్నలు, ఆస్టరిస్క్ తో మార్క్ చేయబడి, ఎంపీలు వివరణలు మరియు అనుబంధ సమాచారాన్ని పొందడానికి వీలు కల్పిస్తుంది.

ప్రారంభం కాని ప్రశ్నలు :

ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో మంత్రుల నుంచి లిఖితపూర్వక సమాధానాలు అవసరం, అనుబంధ ప్రశ్నలకు అవకాశం లేకుండా, సమాచార సేకరణకు, జవాబుదారీతనానికి తోడ్పడుతుంది.

షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్న :

10 రోజుల నోటీసు లేకుండా ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో లేవనెత్తిన ప్రశ్నలు, స్పీకర్ ఆమోదంతో మంత్రుల నుంచి మౌఖిక సమాధానాలు కోరడం, అత్యవసర సమస్యలను పరిష్కరించడం.

11.12 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల్లో ప్రభుత్వ జవాబుదారీతనం, పారదర్శకతను ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ఎలా నిర్ధారిస్తుంది?
2. విధానపరమైన యంత్రాంగాలు మరియు లక్ష్యాల పరంగా జీరో అవర్ ను ప్రశ్నోత్తరాల సమయం నుండి వేరుచేసేది ఏమిటి?
3. భారత ప్రజాస్వామ్య పాలనలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ వంటి పార్లమెంటరీ యంత్రాంగాల పరిణామాన్ని విశ్లేషించండి.

11.13 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. స్మిత్, జె. *పార్లమెంటరీ విధివిధానాలు, పద్ధతులు: సమగ్ర గైడ్.* ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.

2. జోన్స్, ఇ. (2020). *పార్లమెంటరీ తీర్మానాలను అర్థం చేసుకోవడం: థియరీ అండ్ ప్రాక్టీస్.* కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.

3. బ్రౌన్, డి. (2015). *ది డైనమిక్స్ ఆఫ్ లెజిస్లేటివ్ డిబేట్స్: ఇన్సైట్స్ ఫ్రమ్ పార్లమెంటరీ సిస్టమ్స్.* రూట్లెడ్జ్ ఇండియా..

4. మిల్లర్, జె. *ప్రజాస్వామిక పాలన: సూత్రాలు మరియు ఆచరణలు.* సేజ్ పబ్లికేషన్స్ ఇండియా ప్రైవేట్ లిమిటెడ్

5. జాన్సన్, ఆర్. *హ్యాండ్ బుక్ ఆఫ్ పార్లమెంటరీ రూల్స్ అండ్ ప్రొసీజర్స్.* పియర్సన్ ఇండియా.

డా. కె. హరి బాబు

పాఠం – 12
తీర్మానం, తీర్మానాలు మరియు స్వల్పకాలిక చర్చలు

లక్ష్యాలు :

ఈ పాఠం ద్వారా విద్యార్థికి క్రింది విషయాలపై అవగాహన కల్పించటం :

- పార్లమెంటరీ తీర్మానాలను అర్థం చేసుకోండి: అవిశ్వాసం, విధాన కోత మరియు విభజన తీర్మానాలు వంటి వివిధ పార్లమెంటరీ తీర్మానాల మధ్య తేడాను గుర్తించండి మరియు వేరు చేయడం.
- విధానపరమైన నియమాలను గుర్తించండి: లోక్ సభ మరియు రాజ్యసభలో తీర్మానాలను ప్రవేశపెట్టడానికి మరియు చర్చించడానికి విధానపరమైన ఆవశ్యకతలను తెలుసుకోవడం.
- చారిత్రక ఉదాహరణలను విశ్లేషించండి: అవిశ్వాస తీర్మానాల చారిత్రక సందర్భాలను, భారత పాలన, రాజకీయ చరిత్రపై వాటి ప్రభావాన్ని పరిశీలించడం.
- ప్రాముఖ్యతను అంచనా వేయడం: పార్లమెంటరీ వ్యవస్థల్లో జవాబుదారీతనం, పారదర్శకత, ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను పెంపొందించడంలో తీర్మానాల ప్రాముఖ్యతను అంచనా వేయడం.
- అవగాహనను ప్రదర్శించండి: ఊహాత్మక తీర్మానాలు మరియు తీర్మానాలను రూపొందించడం ద్వారా జ్ఞానాన్ని వర్తింపజేయండి, పార్లమెంటరీ విధానాలు మరియు లక్ష్యాలపై అవగాహనను ప్రదర్శించడం మొదలైనవి.

పాఠ్యాంశ విషయ నిర్మాణ క్రమం :

12.1 పరిచయం

12.2 పార్లమెంటులో తీర్మానాల రకాలు

12.2.1 అటెన్షన్ మోషన్ ను పిలవడం

12.2.2 వాయిదా తీర్మానం

12.2.3 ప్రివిలేజ్ మోషన్

12.2.4 ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానం

12.2.5 అభిశంసన తీర్మానం

12.2.6 మూసివేత కదలిక

12.2.7 అవిశ్వాస తీర్మానం

12.2.8 పాలసీ కోత తీర్మానం

12.2.9 డైలేటరీ మోషన్

12.2.10 పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్

12.2.11 నో–డే–ఇంకాపేరుపెట్టనిమోషన్

12.2.12 ప్రత్యేక ప్రస్తావన

12.3 తీర్మానాలు (Resolutions)

12.4 రూల్ 176 కింద స్వల్పకాలిక చర్చలు

12.5 ముగింపు

12.6 సారంశం

12.7 ముఖ్య పదకోశం

12.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు

12.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు

12.1 పరిచయం :

భారత శాసన చట్రంలో పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల సంక్లిష్టమైన నేపథ్యంలో, అనేక తీర్మానాలు జవాబుదారీతనానికి, ప్రజాస్వామిక పరిశీలనకు మూలస్తంభాలుగా నిలుస్తాయి. వీటిలో, కాలింగ్ అటెన్షన్ మోషన్, వాయిదా తీర్మానం, ప్రివిలేజ్ మోషన్, అభిశంసన తీర్మానం మరియు అవిశ్వాస తీర్మానం పార్లమెంటు సభ్యులకు అత్యవసర ప్రజా సమస్యలను పరిష్కరించడానికి, సభా హక్కుల ఉల్లంఘనకు మంత్రులను బాధ్యులను చేయడానికి మరియు ప్రభుత్వ విధానాలు మరియు పనితీరుపై విశ్వాసం లేదా లోపాన్ని వ్యక్తం చేయడానికి ముఖ్యమైన సాధనాలుగా పనిచేస్తాయి. అవిశ్వాస తీర్మానం యొక్క తక్షణ దృష్టి నుండి, అవిశ్వాస తీర్మానం యొక్క భూకంప ప్రభావాల వరకు ప్రతి తీర్మానం ప్రజాస్వామ్య పాలన యొక్క సారాంశాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది, చర్చలు, చర్చలు మరియు ప్రజా సంక్షేమ సాధనను సులభతరం చేస్తుంది.

12.2 పార్లమెంటులో తీర్మానాల రకాలు :

Sl.No	**పార్లమెంటులోతీర్మానాలరకం**
1	కాల్–అటెన్షన్ మోషన్
2	వాయిదా తీర్మానం
3	ప్రివిలేజ్ మోషన్

4	ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానం
5	అభిశంసన తీర్మానం
6	మూసివేత కదలిక
7	అవిశ్వాస తీర్మానం..
8	పాలసీ కోత తీర్మానాలు
9	డైలేటరీ మోషన్
10	**పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్**
11	నో-డే-ఇంకా పేరు పెట్టని మోషన్
12	**ప్రత్యేక ప్రస్తావన**

12.2.1 అటెన్షన్ మోషన్ ను పిలవడం :

ప్రజా ప్రాముఖ్యతకు సంబంధించిన అత్యవసర స్వభావం కలిగిన ఏదైనా ముఖ్యమైన అంశం తలెత్తినప్పుడల్లా, ప్రభుత్వం దృష్టిని ఆకర్షించడానికి సభలో అటెన్షన్ మోషన్ ను ప్రవేశపెడతారు. సభ దృష్టికి తీసుకువచ్చిన అత్యవసర ప్రజా సమస్యపై సంబంధిత మంత్రి సంక్షిప్త ప్రకటన చేయాలి. కాలింగ్ అటెన్షన్ మోషన్ అనేది పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో ఒక భారతీయ ఆవిష్కరణ, ఇది పార్లమెంటు ఉభయ సభల విధివిధానాలలో స్థానం పొందింది.

అటెన్షన్ మోషన్ అంటే ఏమిటి?

- ఒక సభ్యుడు, స్పీకర్ ఆమోదంతో, అత్యవసర ప్రజా ప్రయోజనానికి సంబంధించిన ఏదైనా అంశంపై మంత్రి దృష్టికి తీసుకురావడానికి ఒక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించవచ్చు.
- మంత్రి సంక్షిప్త ప్రకటన చేయవచ్చు లేదా తరువాత ప్రకటన చేయడానికి అదనపు సమయం కోరవచ్చు.
- ఒక సభ్యుడు ఒకే సెషన్లో రెండు కాల్-అటెన్షన్ మోషన్లు మాత్రమే చేయగలడు.
- ఇది "జీరో అవర్స్" ను పోలిన భారతీయ ఆవిష్కరణ, కానీ 1952 నుండి ప్రక్రియ యొక్క నియమాలలో స్థానం పొందింది.
- దీనిని పార్లమెంటులోని ఏ సభలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

సందర్భాలు :

- 2021 బీహార్ అసెంబ్లీ శీతాకాల సమావేశాల్లో పి.ఎం.జి.ఎ.వై (PMGAY) కింద ప్రాజెక్టుల ప్రారంభోత్సవానికి ప్రజాప్రతినిధులను ఆహ్వానించకపోవడంపై బీహార్ ముఖ్యమంత్రి నితీష్ కుమార్ ఒక అటెన్షన్ మోషన్ను ఉద్దేశించి ప్రసంగించారు.
    - శంకుస్థాపనలు, ఇతర ప్రారంభోత్సవాలతో సహా రాష్ట్ర ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలకు ఎన్నికైన

ప్రజాప్రతినిధులను ఆహ్వానించడం తప్పనిసరి అని నితీష్ కుమార్ బదులిచ్చారు.

అత్యవసర ప్రజాసమస్యలపై సంబంధిత మంత్రి అభిప్రాయం లేదా వివరణ కోరడానికి శాసనసభ సభ్యులు అటెన్షన్ మోషన్ ను ఉపయోగిస్తారు. ప్రజాసమస్యలపై ప్రభుత్వం దృష్టి సారించేందుకు ఈ సాధనాన్ని పార్లమెంటులో పలుమార్లు ఉపయోగిస్తారు.

12.2.2 వాయిదా తీర్మానం :

ఒక ముఖ్యమైన, అత్యవసర అంశంపై చర్చ కోసం పార్లమెంటులోని ఏ సభ్యుడైనా వాయిదా తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించవచ్చు. లోక్ సభ స్పీకర్ లేదా రాజ్యసభ చైర్మన్ అంగీకరిస్తే ఈ అంశంపై పూర్తి చర్చకు అనుమతిస్తారు.

ఒక ముఖ్యమైన మరియు అత్యవసర సమస్యపై సభ దృష్టిని తీసుకురావడానికి వాయిదా తీర్మానం ఒక ముఖ్యమైన సాధనం. ఈ వ్యాసంలో, వాయిదా తీర్మానం అంటే ఏమిటో వివరంగా చర్చిస్తాము మరియు దానిని పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన సందర్భాలను చూస్తాము.

వాయిదా తీర్మానం అంటే ఏమిటి?

- ఒక ముఖ్యమైన, అత్యవసర అంశంపై చర్చించేందుకు వాయిదా తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడతారు.
- దీన్ని ప్రవేశపెట్టాలంటే **కనీసం 50 మంది సభ్యుల** మద్దతు అవసరం.
- దీన్ని రాజ్యసభలో కాకుండా లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
- తీర్మానం ఆమోదం పొందిన తర్వాత సభా కార్యకలాపాలకు అంతరాయం ఏర్పడి పూర్తి స్థాయి చర్చ జరగవచ్చు.
- దీనికి ఆమోదం లభిస్తే ప్రభుత్వంపై అభిశంసన తప్పదు.

వాయిదా తీర్మానానికి ప్రమాణాలు :

వాయిదా తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి అవసరమైన కొన్ని ప్రమాణాలు :

- వాయిదా తీర్మానంపై చర్చ **కనీసం రెండు గంటల ముప్పై నిమిషాలు** ఉండాలి.
- ఇందులో ఒకటి కంటే ఎక్కువ అంశాలను కవర్ చేయకూడదు.
- ఇది ఇటీవల జరిగిన ఒక సమస్యకు పరిమితం కావాలి.
- ఇది ఒకే సెషన్ లో ఇప్పటికే చర్చించబడిన లేదా చర్చలో ఉన్న అంశం కాకూడదు.
- ఇందులో విశేషాధికారాల అంశం ఉండకూడదు.
- ఇందులో కోర్టు విచారణలో ఉన్న అంశాలు ఉండకూడదు.
- ఇది ఒక ప్రత్యేక కదలిక కింద లేవనెత్తగల విషయం కాకూడదు.

సందర్భాలు :

2021 పార్లమెంటు శీతాకాల సమావేశాల్లో కాంగ్రెస్ ఎంపీ మాణికం ఠాగూర్ లఖింపూర్ ఖేరీలో రైతుల హత్యలపై చర్చించడానికి లోక్సభలో వాయిదా నోటీసు ఇచ్చారు మరియు హోం శాఖ సహాయ మంత్రి అజయ్ మిశ్రా తేనీని తొలగించాలని కోరారు. వాయిదా అనేది పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో ఒక ముఖ్యమైన సాధనం ఎందుకంటే వాయిదా తీర్మానానికి ఆమోదం లభిస్తే, తీర్మానం యొక్క అంశంపై చర్చించడానికి సభ తన సాధారణ కార్యకలాపాల నుండి వాయిదా పడుతుంది. ఈ తీర్మానం భారత ప్రభుత్వ బాధ్యతలకు సంబంధించిన ఒక నిర్దిష్ట సంఘటనకు మాత్రమే పరిమితం అవుతుంది.

12.2.3 ప్రివిలేజ్ మోషన్ :

ఒక కేసులో వాస్తవాలను దాచిపెట్టడం ద్వారా లేదా తప్పుడు లేదా వక్రీకరించిన వాస్తవాలను ఇవ్వడం ద్వారా ఒక మంత్రి సభ లేదా ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ సభ్యుల హక్కులను ఉల్లంఘించారని ఒక సభ్యుడు విశ్వసించినప్పుడు ప్రివిలేజ్ మోషన్ ను ప్రవేశపెడతారు. ప్రశ్నార్థకంగా ఉన్న మంత్రిని నిలదీయడమే దీని లక్ష్యం. దీన్ని రాజ్యసభ, లోక్ సభ రెండింటిలోనూ ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

ప్రివిలేజ్ మోషన్ అంటే ఏమిటి ?

- పార్లమెంటుకు, దాని సభ్యులకు, కమిటీలకు రాజ్యాంగం ప్రకారం నిర్దిష్ట అధికారాలు, అధికారాలు, అధికారాలు లభిస్తాయి. ఈ అధికారాలు, విశేషాధికారాలు సభ ద్వారా చేయబడిన చట్టాల ద్వారా నిర్వహించబడతాయి.
- మంత్రి తప్పుడు సమాచారం ఇచ్చి సభను తప్పుదోవ పట్టిస్తే ప్రతిపక్షం మంత్రిపై ప్రివిలేజ్ మోషన్ తీసుకురావచ్చు.
- పార్లమెంటు సభ్యులు, సభ్యులు కానివారిపై ప్రివిలేజ్ మోషన్ తీసుకురావచ్చు.

సందర్భాలు

- జాతీయ స్మారక చిహ్నాల అథారిటీ చైర్మన్ నియామకానికి చట్టపరమైన అవసరాలను తీర్చనందుకు 2021 నవంబర్లో సాంస్కృతిక శాఖ మంత్రి కిషన్ రెడ్డిపై పార్లమెంటు సభ్యుడు జైరాం రమేష్ ప్రివిలేజ్ మోషన్ను ప్రవేశపెట్టారు.

1976లో బీజేపీ ఎంపీ సుబ్రమణ్యస్వామి విదేశీ ప్రచురణలకు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూల ద్వారా పార్లమెంటుకు అవమానం కలిగించినందుకు ప్రివిలేజ్ తీర్మానాన్ని ఆమోదించి రాజ్యసభ నుంచి బహిష్కరించారు. ప్రివిలేజ్ మోషన్ అనేది మొత్తం పార్లమెంటుకు మరియు పార్లమెంటు సభ్యులకు హామీ ఇవ్వబడిన ప్రత్యేక హక్కులను పరిరక్షించడానికి ఒక ముఖ్యమైన పార్లమెంటరీ సాధనం. సభకు తప్పుడు సమాచారం ఇవ్వడం ద్వారా సభా హక్కులను ఉల్లంఘిస్తే సభ చేసిన చట్టం ప్రకారం శిక్షార్హులు.

12.2.4 థ్యాంక్స్ మోషన్:

ధన్యవాద తీర్మానం అనేది ప్రతి సాధారణ ఎన్నికల తరువాత పార్లమెంటు యొక్క మొదటి సెషన్ తరువాత మరియు ప్రతి ఆర్థిక సంవత్సరం యొక్క మొదటి సెషన్ ను రాష్ట్రపతి ప్రసంగిస్తారు. ఈ ప్రసంగంలో రాష్ట్రపతి గత, తర్వాతి సంవత్సరాల్లో ప్రభుత్వ విధానాలు, కార్యక్రమాలను వివరించారు. 'బ్రిటన్ సింహాసనం నుంచి ప్రసంగం'కు అనుగుణంగా ఉండే ఈ అధ్యక్షుడి ప్రసంగంపై పార్లమెంట్ ఉభయ సభల్లో 'ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానం'పై చర్చ జరుగుతోంది .

థ్యాంక్స్ మోషన్ అంటే ఏమిటి ?

- **ఆర్టికల్ 87లో** రాష్ట్రపతి ప్రత్యేక ప్రసంగం ప్రస్తావన ఉంది.
- **ఆ అధికరణలోని క్లాజ్ (1)** ప్రకారం రాష్ట్రపతి పార్లమెంటు ఉభయ సభలను ఉద్దేశించి ప్రసంగించి, ప్రజా సభకు ప్రతి సాధారణ ఎన్నికల తరువాత మొదటి సెషన్ ప్రారంభంలో మరియు ప్రతి సంవత్సరం మొదటి సెషన్ ప్రారంభంలో తన సమన్లకు గల కారణాలను పార్లమెంటుకు తెలియజేయాలి.
- ఈ రకమైన చిరునామాను '**ప్రత్యేక చిరునామా' అని** పిలుస్తారు మరియు ఇది వార్షిక లక్షణం కూడా.
- పార్లమెంటు ఉభయ సభలను ఉద్దేశించి రాష్ట్రపతి ప్రసంగించే వరకు మరే ఇతర కార్యకలాపాలు నిర్వహించరు.
- ఈ ప్రసంగాన్ని **పార్లమెంటు ఉభయ సభలను** ఒకేసారి ఉద్దేశించి ప్రసంగించాలి.
- ఈ ఏడాది మొదటి సమావేశాల ప్రారంభంలో లోక్ సభ ఉనికిలో లేకపోతే, రద్దయితే, **రాజ్యసభ** సమావేశం కావాల్సి ఉంటుంది మరియు రాష్ట్రపతి ప్రసంగం లేకుండా దాని సమావేశాన్ని నిర్వహించవచ్చు.
  - 1977లో లోక్ సభ రద్దయిన తర్వాత రాష్ట్రపతి ప్రసంగం లేకుండానే 1977 ఫిబ్రవరి 28న రాజ్యసభ సమావేశమైంది.
- రాష్ట్రపతి ప్రసంగం అనేది ప్రభుత్వ విధాన ప్రకటన, అందువలన, దానిలోని విషయాలకు బాధ్యత వహించే ప్రభుత్వం దీనిని రూపొందిస్తుంది.
- ఈ ప్రసంగంలో గత ఏడాది కాలంలో ప్రభుత్వం చేపట్టిన వివిధ కార్యక్రమాలు, సాధించిన విజయాల సమీక్ష ఉంటుంది.
- ముఖ్యమైన జాతీయ, అంతర్జాతీయ సమస్యలకు సంబంధించి ఆనాటి ప్రభుత్వం అనుసరించాలనుకుంటున్న విధానాలు, ప్రాజెక్టులు, కార్యక్రమాల గురించి కూడా ఇది మాట్లాడుతుంది.

- సమావేశాల్లో ప్రవేశపెట్టాలని ప్రతిపాదించిన శాసన వ్యవహారాల అంశాలను కూడా ఈ ప్రసంగంలో ప్రస్తావించారు.
- ఆర్టికల్ 87లోని **క్లాజ్ (2)** ప్రకారం రాష్ట్రపతి ప్రసంగంలో ప్రస్తావించిన అంశాలపై చర్చించేందుకు సమయం కేటాయించాలి.
- చాలా సందర్భాల్లో ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానంపై చర్చకు మూడు రోజులు కేటాయిస్తారు **.**
- రాజ్యసభలో సవరణలతో ధన్యవాద తీర్మానాన్ని ఆమోదించిన సందర్భాలు మూడు మాత్రమే ఉన్నాయి.
    - 1980 జనవరి 30న తొలిసారిగా సవరణతో కూడిన ధన్యవాద తీర్మానాన్ని ఆమోదించారు.
    - 1989 డిసెంబర్ 29న ఆరు సవరణలతో ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానాన్ని ఆమోదించారు.
    - ధన్యవాదాలు తెలిపే తీర్మానాన్ని సవరించి 2001 మార్చి 12న తిరిగి ఆమోదించారు.
- చర్చ ముగిశాక తీర్మానాన్ని ఓటింగ్ కు పెడతారు.
- ఈ తీర్మానానికి సభ ఆమోదం తెలపాలని, లేనిపక్షంలో అది **ప్రభుత్వ ఓటమికి సమానమన్నారు.**
- రాష్ట్రపతి ప్రారంభోపన్యాసం పార్లమెంటు **సభ్యులు** ప్రభుత్వం మరియు పరిపాలన యొక్క లోపాలు మరియు వైఫల్యాలను పరిశీలించడానికి మరియు విమర్శించడానికి చర్చలు మరియు చర్చలను నిర్వహించడానికి అవకాశాన్ని అందిస్తుంది.

రాజ్యాంగం ప్రకారం రాష్ట్రపతి ప్రసంగం గంభీరమైన, లాంఛనప్రాయమైన చర్య. సందర్భానికి తగిన అత్యున్నత స్థాయి హుందాతనం మరియు మర్యాదను నిర్వహిస్తారు. రాష్ట్రపతి ప్రసంగం యొక్క గంభీరతను అపవిత్రం చేసే లేదా గందరగోళానికి కారణమయ్యే ఏదైనా సభ్యుడి చర్యను సంబంధిత సభ తీవ్రంగా పరిగణిస్తుంది మరియు సభ్యుని ప్రవర్తనను తిరస్కరించడం ద్వారా లేదా దానిపై దర్యాప్తు చేయడానికి ఒక కమిటీని ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా వ్యవహరిస్తుంది.

12.2.5 అభిశంసన తీర్మానం :

అభిశంసన తీర్మానం అంటే విధి నిర్వహణలో విఫలమైనందుకు మంత్రిమండలి, మంత్రుల బృందం లేదా వ్యక్తిగత మంత్రిగా ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానం. **లోక్ సభ** లేదా **రాష్ట్ర అసెంబ్లీలో** అభిశంసన తీర్మానాన్ని **ప్రవేశపెట్టవచ్చు**. అభిశంసన అంటే "బలమైన తిరస్కారం" లేదా "కఠినమైన విమర్శ" అని అర్థం. ఇది చట్టసభల నుండి తీవ్రమైన మందలింపు కావచ్చు, లేదా ఇది ప్రభుత్వం లేదా వ్యక్తిగత మంత్రి విధానాలకు సాధారణ వ్యతిరేకత కావచ్చు.

- అభిశంసన తీర్మానం అనేది **నిర్దిష్ట ప్రభుత్వ విధానాన్ని, ప్రభుత్వ మంత్రిని లేదా మొత్తం ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించడానికి ప్రతిపక్షం ప్రవేశపెట్టగల** విస్తృత రకం తీర్మానం.
- భారతదేశంలో, అభిశంసన తీర్మానాన్ని పార్లమెంటులో లేదా రాష్ట్ర అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెడతారు.

- అభిశంసన అనేది అసమ్మతి లేదా కఠినమైన విమర్శ యొక్క బలమైన వ్యక్తీకరణ.
- ప్రభుత్వం, ఒక మంత్రి లేదా మొత్తం మంత్రిమండలి యొక్క నిర్దిష్ట విధానానికి వ్యతిరేకంగా ప్రతిపక్షాలు అభిశంసన తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడతాయి. దీనిని పార్లమెంటు దిగువ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ఖండనకు గల కారణాలను ఖచ్చితంగా మరియు సంక్షిప్తంగా వివరించడానికి తీర్మానం స్పష్టంగా మరియు స్వీయ వివరణాత్మకంగా ఉండాలి.
- లోక్ సభలో ఎందుకు ఆమోదించారో చెప్పాలన్నారు.
- ఇది ఒక మంత్రిని, మంత్రుల బృందాన్ని లేదా మొత్తం మంత్రిమండలిని లక్ష్యంగా చేసుకోవచ్చు.
- నిర్దిష్ట విధానాలు, చర్యలకు మంత్రిమండలిని నిందించాలని ప్రతిపాదించారు.
- లోక్ సభలో ఆమోదం పొందితే మంత్రిమండలి రాజీనామా చేయాల్సిన అవసరం లేదు.
- అభిశంసన తీర్మానానికి సభ అనుమతి అవసరం లేదు. ఇది ఆమోదం పొందితే వీలైనంత త్వరగా లోక్ సభ విశ్వాసాన్ని పొందాల్సి ఉంటుంది.

అభిశంసన కదలిక యొక్క ప్రభావం :

- **అభిశంసన తీర్మానం ఆమోదం పొందినప్పుడు** ప్రభుత్వంపై ఎలాంటి ప్రభావం ఉండదు.
- అభిశంసన తీర్మానాన్ని **ఆమోదించడం వల్ల మంత్రులు రాజీనామా చేయడం** లేదా ప్రభుత్వం **కూలిపోవడం** జరగదు.
- అభిశంసన తీర్మానాలకు కట్టుబడే **పర్యవసానం లేనందున**, వాటి ప్రభావం దాదాపు పూర్తిగా రాజకీయంగా ఉంటుంది.
- **వ్యక్తిగత సభ్యులపై చర్యలు** తీసుకునే ప్రభుత్వం/అధికార పక్షం హుందాతనాన్ని కాపాడేందుకు అభిశంసన తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పటికీ..
- 2019 లో, మహాత్మా గాంధీ (జాతిపిత) ను అవమానించినందుకు బిజెపి ఎంపి **ప్రజ్ఞా ఠాకూర్** పై 50 మంది లోక్ సభ ఎంపీలు అభిశంసన తీర్మానంపై సంతకం చేశారు.

సెన్సార్ మోషన్ – ఫీచర్లు :

- ఏ పార్లమెంటు సభ్యుడైనా (ఎంపి) అభిశంసన తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టవచ్చు.
- అవి సాధారణంగా ఎర్లీ డే మోషన్ గా అందించబడతాయి, ఇది ఒక నిర్దిష్ట రోజున చర్చకు షెడ్యూల్ చేయబడని సంక్షిప్త తీర్మానం మరియు ఒక నిర్దిష్ట అంశంపై ఒక ఎంపి తన అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తీకరించడానికి అనుమతిస్తుంది.
- అభిశంసన తీర్మానాలు ఇవ్వడం చాలా అరుదు. ఎందుకంటే, ప్రతిపక్షాలు ప్రభుత్వంపై అవిశ్వాస

తీర్మానం పెట్టినప్పుడు మాదిరిగా కాకుండా, దానిపై చర్చించడానికి మరియు ఓటు వేయడానికి ప్రభుత్వం ఎంపిలకు సమయం ఇవ్వాల్సిన అవసరం లేదు.

- అభిశంసన తీర్మానంపై చర్చించడానికి, ఓటు వేయడానికి ఎంపీలకు సమయం దొరికితే, అది ఆమోదం పొందడానికి సాధారణ మెజారిటీ ఓట్లు మాత్రమే పడుతుంది.
- అభిశంసన తీర్మానాలకు కట్టుబడే ప్రభావం ఉండదు కాబట్టి, వాటి ప్రభావం దాదాపు పూర్తిగా రాజకీయంగా ఉంటుంది.
- ఇది ఖండించిన మంత్రికి నష్టం కలిగిస్తుంది, కానీ వారిని రాజీనామా చేయమని లేదా పదవి నుండి తొలగించమని బలవంతం చేయదు. వారు మునుపటిలా కొనసాగడానికి ఎంచుకోవచ్చు.

అభిశంసన తీర్మానం యొక్క ప్రాముఖ్యత :

- **ప్రభుత్వ చెడు విధానాలను, చర్యలను ఎత్తిచూపడమే ఈ తీర్మానం ముఖ్యోద్దేశం.**
- పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో అందించే **చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్** కోసం ఇది ఒక రకమైన సాధనం.
- **అభిశంసన తీర్మానంగా ప్రభుత్వ పనితీరు గురించి పౌరులకు అవగాహన కల్పించడం ప్రస్తుతం జరుగుతున్న పార్లమెంటులను హైలైట్ చేస్తుంది.**
- ఒక మంత్రి/వ్యక్తి లేదా వ్యక్తుల సమూహానికి అటువంటి హెచ్చరిక/విమర్శలు **చేయడం మరింత మెరుగ్గా పనిచేయడానికి ప్రేరేపిస్తుంది** మరియు అతడు/వారిని జవాబుదారీగా చేస్తుంది.
- ఇది **అభిశంసనకు గురైన మంత్రికి హానికరం**, కానీ అది వారిని రాజీనామా చేయడానికి లేదా పదవి నుండి తొలగించడానికి కారణం కాదు. వారు యథాతథంగా కొనసాగడానికి ఎంచుకోవచ్చు.

అభిశంసన తీర్మానాన్ని ఉపయోగించడానికి రాజ్యసభకు ఎందుకు అనుమతి లేదు?

- రాజ్యసభ పార్లమెంటు యొక్క ఎగువ సభ, ఎందుకంటే ఈ సభలోని సభ్యులు ఎక్కువగా పరోక్షంగా రాష్ట్రపతిచే ఎన్నుకోబడతారు లేదా నామినేట్ చేయబడతారు. మరోవైపు, లోక్ సభ దిగువ సభ మరియు దాని సభ్యులను ఓటింగ్ ద్వారా సాధారణ ప్రజలు నేరుగా ఎన్నుకుంటారు కాబట్టి దీనిని ప్రజాదరణ కలిగిన సభ అని కూడా పిలుస్తారు.
- అభిశంసన తీర్మానానికి ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించే అంశం ఉంది.
- ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించే హక్కు ప్రజలకు ఉండాలని మన రాజ్యాంగ నిర్మాతలు సాధారణంగా అంగీకరించారు.
- వారు తమచే ఎన్నుకోబడిన తమ ప్రతినిధుల ద్వారా, అనగా ప్రజాదరణ పొందిన సభలోని సభ్యుల ద్వారా దీనిని ఉపయోగించవచ్చు.

- అందువల్ల ప్రభుత్వంపై అభిశంసన హక్కు లోక్ సభలో ఉంది. లోక్ సభ అటువంటి తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పుడు, ఇది ఒక రకమైన అసమ్మతి వ్యక్తీకరణగా పరిగణించబడుతుంది.

అభిశంసన తీర్మానం ఆమోదం పొందినప్పుడు ప్రభుత్వంపై **ఎలాంటి ప్రభావం ఉండదని**, అయితే ప్రభుత్వం **పార్లమెంటుకు జవాబుదారీగా** ఉంటుందని, ప్రభుత్వం సరైన వివరణ ఇచ్చి తాము తీసుకున్న చర్యలను తెలియజేయాలన్నారు. ప్రభుత్వాన్ని పార్లమెంటుకు జవాబుదారీగా చేసే ఒక రకమైన యంత్రాంగము ఇది. పార్లమెంటు సమావేశాల్లో అభిశంసన తీర్మానాల సంఖ్యను ప్రవేశపెట్టడానికి పరిమితి లేదు.

12.2.6 మూసివేత కదలిక :

సభ ముందు ప్రస్తుత చర్చను ముగించడానికి ఒక సభ్యుడు మూసివేత తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడతారు. సభలో మెజారిటీ సభ్యులు అంగీకరిస్తే సభ్యులందరూ తమ ప్రసంగాలు పూర్తి చేయకపోయినా ప్రస్తుత చర్చను ముగించి ఓటింగ్ కు పెడతారు. సభ ముందు ప్రస్తుత చర్చను ముగించడానికి ఒక సభ్యుడు మూసివేత తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడతారు. సభలో మెజారిటీ సభ్యులు అంగీకరిస్తే సభ్యులందరూ తమ ప్రసంగాలు పూర్తి చేయకపోయినా ప్రస్తుత చర్చను ముగించి ఓటింగ్ కు పెడతారు.

మూసివేత కదలిక రకాలు :

- **సింపుల్ క్లోజర్ :** ఒకవేళ ఈ విషయం తగినంతగా చర్చించబడితే, అప్పుడు సభ్యుడు సింపుల్ క్లోజర్ మోషన్ ను ప్రతిపాదించవచ్చు.

- **కంపార్ట్ మెంట్ ల ద్వారా మూసివేత :** చర్చ కోసం, బిల్లు లేదా తీర్మానాన్ని కంపార్ట్ మెంట్ లుగా వర్గీకరిస్తారు. అందువల్ల బిల్లులోని ఒక నిర్దిష్ట సెక్షన్ లేదా సెక్షన్ల సమూహాన్ని ఓటింగ్ కు పెట్టవచ్చు.

- **కంగారూ మూసివేత :** ఈ రకమైన మూసివేత తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పుడు, బిల్లులోని ముఖ్యమైన క్లాజులను మాత్రమే చర్చించి ఓటు వేస్తారు. మిగిలిన క్లాజులు పాస్ అయినట్లుగా పరిగణిస్తారు.

- **గుల్లెటిన్ క్లోజర్ :** ఒక నిర్దిష్ట బిల్లు లేదా తీర్మానంపై చర్చకు కేటాయించిన సమయం ముగిసిన తర్వాత, చర్చనీయాంశమైన క్లాజులన్నీ గిల్లోటిన్ పై చర్చించిన వాటితో పాటు ఓటింగ్ కు ఉంచబడతాయి.

క్లోజర్ మోషన్ అనేది ఇంటి సమయాన్ని సమర్థవంతంగా ఉపయోగించుకోవడానికి ఒక ముఖ్యమైన పార్లమెంటరీ పరికరం. ఒక సమస్యపై అవసరమైన చర్చ జరిగిందని ఒక సభ్యుడు భావించినప్పుడు, అతను/ఆమె ఆ చర్చను ముగించడానికి ముగింపు తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టవచ్చు మరియు తదుపరి చర్చకు వెళ్ళవచ్చు.

12.2.7 అవిశ్వాస తీర్మానం :

అవిశ్వాస తీర్మానం, అవిశ్వాస తీర్మానం, విశ్వాస తీర్మానం లేదా విశ్వాస పరీక్ష అని కూడా పిలుస్తారు. అవిశ్వాస తీర్మానం అనేది ఎన్నుకోబడిన పార్లమెంటుకు మంత్రిమండలిపై విశ్వాసం లేదని ప్రభుత్వాధినేతకు నిరూపించే పార్లమెంటరీ తీర్మానం. అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని లోక్ సభలో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టవచ్చు తప్ప రాజ్యసభలో ప్రవేశపెట్టకూడదు. దీనిని సభలోని ఏ సభ్యుడైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు మరియు లోక్ సభలో దీనిని ఆమోదించడానికి గల కారణాలను పేర్కొననవసరం లేదు. అవిశ్వాస

తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టే విధానాన్ని లోక్ సభ విధివిధానాలు, ప్రవర్తనా నియమావళిలోని రూల్ 198లో వివరించారు.

అవిశ్వాస తీర్మానం అంటే ఏమిటి ?

- లోక్ సభలో మెజారిటీ ఉంటేనే ప్రభుత్వం పనిచేయగలదు.
- కార్యనిర్వాహక వర్గానికి శాసనసభ విశ్వాసం ఉందో లేదో తెలుసుకోవడానికి ఉపయోగించే బలపరీక్ష ద్వారా పార్టీ తన బలాన్ని ప్రదర్శిస్తే అధికారాన్ని నిలుపుకోవచ్చు.
- రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 75** ప్రకారం **మంత్రిమండలి** లోక్ సభకు సమిష్టి బాధ్యత వహిస్తుంది. అంటే మెజారిటీ లోక్ సభ సభ్యులు విశ్వసించినంత కాలం మంత్రిత్వ శాఖ పదవిలో కొనసాగుతుంది.
- మరో మాటలో చెప్పాలంటే, అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని దాటవేసి, **లోక్సభ** మంత్రిత్వ శాఖను పదవి నుండి తొలగించవచ్చు.
- అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టే విధానాన్ని లోక్ సభ విధివిధానాలు, ప్రవర్తనా నియమావళిలోని **రూల్ 198లో** వివరించారు.
- **తీర్మానానికి సంబంధించిన లిఖితపూర్వక నోటీసును** సభ్యులు ఉదయం 10 గంటలలోపు **సమర్పించాల్సి ఉంటుందని,** దానిని సభాపతి **బిగ్గరగా చదువుతారని** తెలిపారు.
- ఈ తీర్మానాన్నికనీసం 50 మంది సభ్యులు **ఆమోదించాలని**, ఆ తర్వాత తీర్మానంపై చర్చ తేదీని స్పీకర్ ప్రకటిస్తారని తెలిపారు.
- తీర్మానాన్ని ఆమోదించిన రోజు నుంచి 10 రోజుల్లోపు **తేదీ ఉండాలి**. లేదంటే తీర్మానం విఫలమై, దానిని ప్రతిపాదించిన సభ్యుడికి తెలియజేస్తారు.
- ప్రభుత్వం సభలో మెజారిటీ నిరూపించుకోలేకపోతే ప్రస్తుత ప్రభుత్వం రాజీనామా చేయాలి.
- **కీలకమైన జాతీయ ప్రాముఖ్యత** కలిగిన అంశాలపై చర్చ జరపాలని ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తీసుకురావడానికి ప్రతిపక్షాలు దీనిని ఒక సాధనంగా ఉపయోగించుకుంటాయి**.**
- 'అవిశ్వాస తీర్మానం' ప్రతిపక్షంలో ఐక్యతను నెలకొల్పే సాధనంగా మారుతుంది.

ప్రాముఖ్యం :

- రాజ్యాంగం ప్రకారం లోక్ సభలో మెజారిటీ ఏర్పాటుకు అవసరమైన సంఖ్యాబలం ఉంటేనే ప్రభుత్వం అధికారంలో కొనసాగగలదు.
- **భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 75(3)** ప్రకారం మంత్రిమండలి లోక్ సభకు సమిష్టి బాధ్యత వహిస్తుంది**.**
- సమిష్టి బాధ్యతను పరీక్షించడానికి, లోక్ సభ నిబంధనలు "అవిశ్వాస తీర్మానం" అని పిలువబడే

యంత్రాంగాన్ని కలిగి ఉంటాయి.

- నిబంధనల ప్రకారం ప్రభుత్వంపై **అవిశ్వాస తీర్మానం ప్రవేశపెట్టాలంటే ఒక లోక్ సభ ఎంపీ** 50 మంది సభ్యుల మద్దతు పొందాలి. అనంతరం తీర్మానంపై చర్చ జరుగుతోంది.
- ఎన్నుకోబడిన పార్లమెంటు ఇకపై ప్రభుత్వాన్ని విశ్వసించదని అవిశ్వాస తీర్మానం దేశాధినేతకు తెలియజేస్తుంది.
- మంత్రిమండలిని తొలగించి ప్రభుత్వాన్ని గద్దె దింపేందుకు అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రవేశ పెడతారు.

తాకిడి :

- స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పటి నుంచి **ఇప్పటి వరకు 27 అవిశ్వాస** తీర్మానాలను లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టారు.
- అవిశ్వాస తీర్మానం ప్రభావాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి క్రింద కొన్ని ఉదాహరణలు చూద్దాం.

ఉదాహరణలు :

- 1963 ఆగస్టులో అప్పటి ప్రధాని జవహర్ లాల్ నెహ్రూ ప్రభుత్వంపై పార్లమెంటులో తొలి అవిశ్వాస తీర్మానం జరిగింది.
    - ఆచార్య జెబి కృపలానీ ప్రవేశపెట్టిన ఈ తీర్మానానికి అనుకూలంగా 62 ఓట్లు, వ్యతిరేకంగా 347 ఓట్లు మాత్రమే వచ్చాయి.
- ఇందిరాగాంధీ అత్యధిక అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని అంటే 15 సార్లు ఎదుర్కొన్నారు.
- సిపిఐ(ఎం) నేత జ్యోతిబసు కనీసం నాలుగు సార్లు అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించారు.
- మొరార్జీ దేశాయ్ ప్రభుత్వం మొదట అవిశ్వాస తీర్మానానికి లొంగిపోయింది. లోక్ సభలో ఆయన ప్రభుత్వంపై రెండుసార్లు అవిశ్వాస తీర్మానం ప్రవేశపెట్టారు.
    - ఇది మొదటిసారి కాపాడబడింది, కానీ అతను రెండవసారి, 1978 లో మెజారిటీని కోల్పోయాడు. ఓటింగ్ కు ముందు మొరార్జీ దేశాయ్ రాజీనామా చేశారు.
- 1979లో చౌదరి చరణ్ సింగ్ ప్రభుత్వంపై అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. తన రాజీనామాను రాష్ట్రపతికి అందజేసిన చౌదరి చరణ్ సింగ్ లోక్ సభ రద్దుకు సిఫారసు చేశారు.
- బిజెపి మద్దతు ఉపసంహరించుకున్న తరువాత, 1989 లో విపి సింగ్ ప్రభుత్వం రద్దు చేయబడింది.
- 1993లో నరసింహారావు ప్రభుత్వంపై అవిశ్వాస తీర్మానం పెట్టినా ఆయన దాన్ని కాపాడగలిగారు. 1997లో యునైటెడ్ ఫ్రంట్ ప్రభుత్వానికి కాంగ్రెస్ మద్దతు ఉపసంహరించుకోవడంతో అప్పటి ప్రధాని దేవెగౌడ రాజీనామా చేయాల్సి వచ్చింది.

- ఐ.కె.గుజ్రాల్ నేతృత్వంలోని యునైటెడ్ ఫ్రంట్ ప్రభుత్వం 1998 మార్చిలో మెజారిటీ నిరూపించుకోవడంలో విఫలం కావడంతో రాజీనామా చేయవలసి వచ్చింది.
- 1999లో అటల్ బిహారీ వాజ్ పేయి నేతృత్వంలోని ప్రభుత్వం అవిశ్వాస తీర్మానంలో ఒక్క ఓటు తేడాతో ఓడిపోవడంతో ఆయన రాజీనామా చేయాల్సి వచ్చింది.
- జూలై 2008లో కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం యునైటెడ్ స్టేట్స్ తో అణు ఒప్పందంపై అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ఎదుర్కొంది.
    - అయితే అప్పటి ప్రధాని మన్మోహన్ సింగ్ లోక్ సభలో స్వల్ప తేడాతో మెజారిటీని కాపాడుకుని అవిశ్వాస తీర్మానం నుంచి బయటపడ్డారు.

అభిశంసన, అవిశ్వాస తీర్మానం మధ్య విభేదాలు :

అభిశంసనతీర్మానం	అవిశ్వాసతీర్మానం
• లోక్సభలోఎందుకుఆమోదించారోచెప్పాలన్నారు.	• లోక్సభలోఆమోదంపొందడానికిగలకారణాలను ప్రత్యేకంగాచెప్పాల్సినఅవసరంలేదు.
• ఒకమంత్రిపై, మంత్రులబృందంపైలేదాపూర్తిమంత్రివర్గంపైకేసుపెట్టవచ్చు.	• మొత్తంమంత్రిమండలిపైమాత్రమేపిటిషన్దాఖలుచేయవచ్చు.
• నిర్దిష్టవిధానాలు, చర్యలకోసంమంత్రిమండలినిమందలించేందుకుపావులుకదుపుతున్నారు.	• మంత్రివర్గంపైలోక్సభవిశ్వాసాన్నినిర్ధారించడానికి దీనినిప్రవేశపెట్టారు.
• వ్యక్తిగతసభ్యులచర్యలనుమాత్రమేఖండించవచ్చు.	• దాన్నివ్యక్తిగతమంత్రిపైప్రయోగించడానికివీల్లేదు. భారతరాజ్యాంగంలోనిఆర్టికల్ 75 ప్రకారంలోక్సభఅధికారంలోఉన్నంతకాలంమంత్రి మండలిసమిష్టిగాబాధ్యతవహిస్తుంది.
• లోక్సభలోఆమోదంపొందితేమంత్రిపదవికిరాజీనామాచేయాల్సినఅవసరంలేదు.	• లోక్సభలోఆమోదంపొందితేమంత్రిమండలితనపదవికిరాజీనామాచేయాలి.

- శాసన ప్రక్రియలో అవిశ్వాస తీర్మానం ఒక ముఖ్యమైన భాగం.
- అవిశ్వాస తీర్మానానికి అనుకూలంగా ఓటు వేసిన సభ్యులు ప్రభుత్వంపై విశ్వాసం కోల్పోయారని సూచిస్తున్నారు.

- అధికార పార్టీని ప్రతిపక్షాలు అధిక సంఖ్యాబలంతో ఓడించడం సాధారణమే అయినా గతంలో ఇలా జరిగింది.

12.2.8 పాలసీ కోత తీర్మానం :

పాలసీ కట్ మోషన్ అనేది డిమాండ్ లో అంతర్లీనంగా ఉన్న పాలసీని తిరస్కరించడాన్ని సూచిస్తుంది. డిమాండ్ మొత్తాన్ని రూ.1కు తగ్గిస్తామని పేర్కొంది. డిపార్ట్ మెంటల్ స్టాండింగ్ కమిటీల నివేదికల నేపథ్యంలో లోక్ సభ గ్రాంట్ల డిమాండ్లపై ఓటింగ్ చేపట్టింది. సభ్యులు ప్రత్యామ్నాయ విధానాన్ని కూడా ప్రతిపాదించవచ్చు. పాలసీ కట్ మోషన్ అనేది ఒక రకమైన **కోత తీర్మానం,** ఇది గ్రాంట్ల డిమాండ్ లో భాగంగా ఆర్థిక బిల్లులో ప్రభుత్వం నిర్దిష్ట కేటాయింపుల కోసం చర్చించే డిమాండ్ ను వ్యతిరేకించడానికి లోక్ సభ సభ్యులకు ఉన్న ప్రత్యేక అధికారం.

పాలసీ కట్ మోషన్ అంటే ఏమిటి ?

- **డిమాండ్ మొత్తాన్ని రూ.1కు తగ్గించాలని** పాలసీ కట్ మోషన్ **అభ్యర్థించింది,** ఇది డిమాండ్ను బలహీనపరుస్తున్న విధానంపై అసంతృప్తిని సూచిస్తుంది.
- ఒక సభ్యుడు కోత తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడితే, వారు ప్రస్తావించాలనుకుంటున్న పాలసీలోని విషయాలను ఖచ్చితమైన పదాల్లో పేర్కొనాలి మరియు అవి కోత నోటీసు పరిధిలో ఉండాలి.
- విధానపరమైన చర్చలు నోటీసులో సూచించిన ఖచ్చితమైన ఆందోళనలకే పరిమితం కావాలి.
- ప్రత్యామ్నాయ విధానాన్ని ప్రతిపాదించే అధికారం కూడా సభ్యులకు ఉంటుంది.
- ఒక సభ్యుడు పాలసీ కట్ మోషన్ ను ప్రతిపాదించినప్పుడు, సంబంధిత పాలసీకి కేటాయించిన మొత్తం మొత్తాన్ని రూ.1కు తగ్గించాలని కోరడం ద్వారా మొత్తం పాలసీని పరోక్షంగా వ్యతిరేకిస్తున్నారు.
- ఇది కూడా అధికార ప్రభుత్వంపై విశ్వాసం లేకపోవడాన్ని సూచిస్తోంది.
- కోత తీర్మానాలు **ప్రభుత్వ** ఆర్థిక బిల్లులో డిమాండ్ కు వ్యతిరేకంగా ఓటు వేసే అవకాశాన్ని లోక్ సభ సభ్యులకు కల్పిస్తాయి. ఒకవేళ పార్లమెంటు కట్ తీర్మానాన్ని ఆమోదించి, ప్రభుత్వానికి అవసరమైన సంఖ్యాబలం లేకపోతే లోక్ సభ నిబంధనల ప్రకారం రాజీనామా చేయాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల, భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్ లుగా కోత తీర్మానాలు ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తాయి.

ఎకానమీ కోత కదలిక :

భారత బడ్జెట్ చదువుతున్నప్పుడు, మీరు గ్రాంట్ల డిమాండ్ ను గమనించి ఉండవచ్చు. ప్రతి మంత్రిత్వ శాఖకు అందించే నిధులకు సంబంధించి ఇవి తరచుగా వ్యక్తమవుతాయి. అయితే, ప్రభుత్వ వ్యయాలను పర్యవేక్షించే సామర్థ్యం పార్లమెంటుకు ఉన్నందున, అది అన్ని డిమాండ్లను ఆమోదించలేకపోవచ్చు. కోత తీర్మానాలు డిమాండ్ ను తగ్గించడానికి శాసనసభలో చేసే తీర్మానాలు. ఇక్కడ ఆర్థిక వ్యవస్థ గురించి చర్చిస్తారు.

ఎకానమీ కట్ మోషన్ అంటే ఏమిటి ?

- ఎకానమీ కట్ మోషన్ డిమాండ్ కేటాయింపులను ఒక **నిర్దిష్ట స్థాయికి తగ్గించాలని ప్రతిపాదించింది.**
- ఇది ప్రభావితమయ్యే ఆర్థిక వ్యవస్థకు ప్రాతినిధ్యం. పేర్కొనబడ్డ పరిమాణం డిమాండ్ లో ఒక్కసారి తగ్గుదలను లేదా డిమాండ్ వస్తువును మినహాయించడం లేదా తగ్గించడాన్ని సూచిస్తుంది.
- ఏ నిర్దిష్ట అంశానికి సంభాషణను సంక్షిప్తంగా మరియు స్పష్టంగా అభ్యర్థించాలో నోటీసులో పేర్కొనాలి.
- కోత తీర్మానాలు **ప్రభుత్వ** ఆర్థిక బిల్లులో డిమాండ్ కు వ్యతిరేకంగా ఓటు వేసే అవకాశాన్ని లోక్ సభ సభ్యులకు కల్పిస్తాయి. ఒకవేళ పార్లమెంటు కట్ తీర్మానాన్ని ఆమోదించి, ప్రభుత్వానికి అవసరమైన సంఖ్యాబలం లేకపోతే లోక్ సభ నిబంధనల ప్రకారం రాజీనామా చేయాల్సి ఉంటుంది. అందువల్ల, భారత పార్లమెంటరీ వ్యవస్థలో చెక్ అండ్ బ్యాలెన్స్ లుగా కోత తీర్మానాలు ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తాయి.

చలనం యొక్క ప్రయోజనాలు మరియు నష్టాలు :

చలన ప్రయోజనాలు :

1. **పెరిగిన ఉత్పాదకత :** కదలిక పునరావృత పనుల ఆటోమేషన్ కు అనుమతిస్తుంది, ఇది ఉత్పాదకత మరియు సామర్థ్యాన్ని పెంచుతుంది.
2. **మెరుగైన నాణ్యత :** చలన నియంత్రణ వ్యవస్థలు ఖచ్చితత్వం మరియు ఖచ్చితత్వాన్ని పెంచుతాయి, ఇది మెరుగైన ఉత్పత్తి నాణ్యతకు దారితీస్తుంది.
3. **ఖర్చు ఆదా :** చలన నియంత్రణతో పనులను ఆటోమేట్ చేయడం వల్ల శ్రమ మరియు మెటీరియల్స్ లో ఖర్చు ఆదా అవుతుంది.
4. **అధిక వశ్యత :** మోషన్ కంట్రోల్ సిస్టమ్ లను వివిధ రకాల పనులను నిర్వహించడానికి ప్రోగ్రామ్ చేయవచ్చు, ఇది ఉత్పత్తి ప్రక్రియల వశ్యతను పెంచుతుంది.
5. **మెరుగైన భద్రత :** మోషన్ కంట్రోల్ సిస్టమ్ లను సురక్షితంగా మరియు నియంత్రిత పద్ధతిలో పనులు చేయడానికి ప్రోగ్రామ్ చేయవచ్చు, ఇది కార్మికులకు భద్రతను పెంచుతుంది.
6. **ఎక్కువ స్థిరత్వం :** చలన నియంత్రణ వ్యవస్థలు పనులను స్థిరంగా మరియు పునరావృతమయ్యే ఖచ్చితత్వంతో చేయగలవు, ఇది ఉత్పత్తుల నాణ్యతలో ఎక్కువ స్థిరత్వానికి దారితీస్తుంది.

చలనం యొక్క ప్రతికూలతలు :

1. **అధిక ప్రారంభ ఖర్చులు :** మోషన్ కంట్రోల్ సిస్టమ్ లు కొనుగోలు చేయడానికి మరియు వ్యవస్థాపించడానికి ఖరీదైనవి కావచ్చు, ఇది కొన్ని కంపెనీలకు ప్రతికూలంగా ఉంటుంది.

2. **సంక్లిష్టత :** చలన నియంత్రణ వ్యవస్థలు ప్రోగ్రామ్ చేయడానికి మరియు నిర్వహించడానికి సంక్లిష్టంగా ఉంటాయి, దీనికి ప్రత్యేక జ్ఞానం మరియు నైపుణ్యం అవసరం.

3. **పర్యావరణం ద్వారా పరిమితం :** చలన నియంత్రణ వ్యవస్థలు శుభ్రమైన గదుల అవసరం లేదా ప్రత్యేక లైటింగ్ పరిస్థితులు వంటి వాటిని ఉపయోగించే వాతావరణం ద్వారా పరిమితం కావచ్చు.

4. **టెక్నాలజీపై ఆధారపడటం :** మోషన్ కంట్రోల్ సిస్టమ్స్ టెక్నాలజీపై ఆధారపడి ఉంటాయి, మరియు సిస్టమ్ విచ్ఛిన్నమైనప్పుడు లేదా పవర్ ఫెయిల్యూర్ ఉన్నప్పుడు, ఉత్పత్తి ఆగిపోతుంది.

5. **మెటీరియల్స్ మరియు ప్రొడక్ట్ ల ద్వారా పరిమితం చేయబడుతుంది :** మోషన్ కంట్రోల్ సిస్టమ్ లు అవి హ్యాండిల్ చేయగల మెటీరియల్స్ మరియు ప్రొడక్ట్ ల ద్వారా పరిమితం చేయబడవచ్చు మరియు కొన్ని రకాల మెటీరియల్స్ లేదా ప్రొడక్ట్ లకు అనుకూలంగా ఉండకపోవచ్చు.

6. **సామర్థ్యం ద్వారా పరిమితం :** చలన నియంత్రణ వ్యవస్థలు పరిమిత సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉండవచ్చు, ఇది ఉత్పత్తి పరిమాణాన్ని పరిమితం చేస్తుంది.

12.2.9 డైలేటరీ మోషన్:

డైలేటరీ మోషన్ అంటే ఒక బిల్లు/తీర్మానం/తీర్మానం మొదలైన వాటిపై చర్చను వాయిదా వేసే తీర్మానం లేదా సభ పరిశీలనలో ఉన్న ఒక వ్యాపార పురోగతిని మందగించడానికి లేదా ఆలస్యం చేయడానికి చేసే తీర్మానం. **డైలేటరీ మోషన్** అనేది కదలికలకు ఒక సాధారణ పదం, ఇది ప్రస్తుతానికి విషయాన్ని మరింతగా పరిగణనలోకి తీసుకోవడాన్ని వాయిదా వేయడానికి లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇలాంటి తీర్మానాలపై చర్చ కేవలం తీర్మానాల అంశానికే పరిమితం కావాలి.

డైలేటరీ మోషన్ అంటే ఏమిటి?

- ఇది ఒక బిల్లు/తీర్మానం/తీర్మానం మొదలైన వాటిపై చర్చను వాయిదా వేసే తీర్మానం లేదా సభలో పరిశీలనలో ఉన్న ఒక వ్యాపార పురోగతిని మందగించడానికి లేదా ఆలస్యం చేయడానికి చేసే తీర్మానం.
- ఒక తీర్మానం చేసిన తరువాత ఒక సభ్యుడు ఎప్పుడైనా దానిని ప్రతిపాదించవచ్చు.
- డైలేటరీ మోషన్ యొక్క చర్చ అనేది చలనం యొక్క వస్తువుకు మాత్రమే పరిమితం కావాలి.
- అటువంటి తీర్మానం సభా నియమాలను ఉల్లంఘిస్తుందని స్పీకర్ విశ్వసిస్తే, అతను వెంటనే ప్రశ్నను నేలపై ఉంచవచ్చు లేదా ప్రశ్నను ప్రతిపాదించడానికి నిరాకరించవచ్చు.
- చర్చను నిరవధికంగా వాయిదా వేయడానికి లేదా ఆలస్యం చేయడానికి డైలేషన్ మోషన్ ఉద్దేశించబడింది.
- దాన్ని తరలించి తీసుకెళ్తే చేతిలో ఉన్న టాపిక్ ను పక్కన పెట్టడమో లేదా చర్చను వాయిదా వేయడమో

జరుగుతుంది.

- డైలేటరీ మోషన్ అనేది ఒక సూపర్ సెడింగ్ మోషన్, ఎందుకంటే, స్పీకర్ ఆమోదించినట్లయితే, ఇది మునుపటి సమస్యను అధిగమించే కొత్త ప్రశ్నగా మారుతుంది మరియు అసలు సమస్యపై చర్చ కొనసాగడానికి ముందు పరిష్కరించాలి.

డైలేటరీ మోషన్ అనేది కదలికలకు ఒక సాధారణ పదబంధం, ఇది ప్రస్తుతానికి టాపిక్ యొక్క తదుపరి పరిశీలనను వాయిదా వేయడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఇలాంటి తీర్మానాలపై చర్చను తీర్మానం సబ్జెక్టుకే పరిమితం చేయాలి.

12.2.10 పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ :

పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అంటే సభా కార్యకలాపాలు సాధారణ విధివిధానాలను పాటించనప్పుడు సభ్యుడు పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను లేవనెత్తవచ్చు. పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అనేది సభా నియమాలను లేదా సభ కార్యకలాపాలను నియంత్రించే రాజ్యాంగంలోని భాగాల యొక్క వ్యాఖ్యానం లేదా అమలుకు సంబంధించినదిగా ఉండాలి మరియు స్పీకర్ జ్ఞాన పరిధిలో ఒక అంశాన్ని లేవనెత్తాలి. సాధారణంగా ప్రభుత్వంపై పట్టు సాధించేందుకు ప్రతిపక్ష సభ్యుడు దీనిని లేవనెత్తుతారు.

- సభా కార్యకలాపాలు సాధారణ విధివిధానాలను పాటించనప్పుడు సభ్యుడు పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను లేవనెత్తవచ్చు.
- ఒక పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ **అనేది సభ నియమాలను లేదా సభా** కార్యకలాపాలను నియంత్రించే రాజ్యాంగంలోని అటువంటి ఆర్టికల్స్ యొక్క వివరణ లేదా అమలుకు సంబంధించినదిగా ఉండాలి మరియు స్పీకర్ పరిధిలో ఉన్న ఒక ప్రశ్నను లేవనెత్తాలి.
- ప్రభుత్వాన్ని నియంత్రించడానికి సాధారణంగా ప్రతిపక్ష సభ్యుడు **దీనిని** లేవనెత్తుతారు.

సభా కార్యక్రమాలను నిలిపివేయడం అసాధారణ పరిణామం. పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ పై చర్చకు అనుమతి లేదు.

పార్లమెంటరీ ప్రొసీడింగ్స్ లో పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అంటే ఏమిటి ?

- ఒక పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అనేది సభ నియమాలు లేదా సభ యొక్క కార్యకలాపాలను నియంత్రించే రాజ్యాంగంలోని అటువంటి ఆర్టికల్స్ యొక్క వివరణ లేదా అమలుకు సంబంధించినదిగా ఉండాలి మరియు స్పీకర్ జ్ఞానంలో ఒక ప్రశ్నను లేవనెత్తాలి.
- లోక్ సభ, రాజ్యసభతో సహా భారత పార్లమెంటులోని ఏ సభ్యుడైనా ఈ అంశానికి సంబంధించి పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను సభ ముందు లేవనెత్తవచ్చు.
- ఛైర్ పర్సన్ నిర్ణయమే అంతిమమని, పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ పై చర్చకు అనుమతి లేదని, అయితే నిర్ణయం తీసుకునే ముందు చైర్మన్ సభ్యుల అభిప్రాయాలను వినవచ్చునని పేర్కొన్నారు.

- పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ లేవనెత్తిన వెంటనే, నేలపై ఉన్న సభ్యుడు లొంగిపోయి తన సీటుకు తిరిగి రావాలి.
- సభ్యుడు పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను లేవనెత్తకూడదు:
    - సమాచారాన్ని అభ్యర్థించడానికి; లేదా
    - తన వైఖరిని వివరించడానికి; లేదా
    - ఏదైనా తీర్మానంపై సభలో ప్రశ్న వేసినప్పుడు; లేదా
    - ఇది ఊహాజనితం కావచ్చు;
- పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అనేది "సభ చర్యను నిర్వహించడానికి రాజ్యాంగంలోని నియమాలు, సూచనలు మరియు నిబంధనలను నిలబెట్టడంలో స్పీకర్కు సహాయపడటానికి ఉద్దేశించబడింది."
- తత్ఫలితంగా, ఇది సభా నియమాల అమలు మరియు రాజ్యాంగంలో పాతుకుపోయిన ఏవైనా సూత్రాల అమలు రెండింటినీ కలిగి ఉంటుంది.

పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ యొక్క విధానం :

పాయింట్లను పెంచడం కొరకు, ఈ క్రింది ప్రక్రియను పాటించాలి :

- పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను లేవనెత్తాలనుకునే సభ్యుడు లేచి "పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్" చెప్పాలి.
    - సభాపతి సభ్యుడిని గుర్తించే వరకు సూత్రీకరణను కొనసాగించకూడదు.
    - ఆయనను గుర్తించిన తర్వాతే తన పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ పై మాట్లాడాలి.
- తన పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ను రూపొందించేటప్పుడు, ఒక సభ్యుడు సభా ప్రక్రియకు సంబంధించిన రాజ్యాంగం యొక్క నిర్దిష్ట నియమం లేదా నిబంధనను ఉదహరించాలి, అవి విస్మరించబడ్డాయి, నిర్లక్ష్యం చేయబడ్డాయి లేదా ఉల్లంఘించబడ్డాయి.
- స్పీకర్ తన కాళ్లపై ఉన్నప్పుడు, నిలబడినా, కూర్చున్నా ఏ సభ్యుడూ లేవకూడదు లేదా మాట్లాడకూడదు.
    - స్పీకర్ మౌనంగా వినాలని, మాట్లాడాలనుకునే సభ్యులు ఎవరైనా స్పీకర్ కూర్చొని సభ్యుడిని మాట్లాడేందుకు పిలిచిన తర్వాతే మాట్లాడాలని సూచించారు.
- స్పీకర్ ఉపశమనం కల్పించలేని అంశాలు పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ కు సంబంధించినవి కాకూడదు.
    - ఒక సభ్యుడు మంత్రిని వివరణ కోరాలనుకుంటే లేదా మంత్రి చేసిన ఏదైనా ప్రకటనపై అభ్యంతరం వ్యక్తం చేయాలనుకుంటే, అతను స్పీకర్ అనుమతితో సభలో చేయాలి మరియు పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ ముసుగులో దానిని లేవనెత్తకూడదు.

లోక్‌సభ సెక్రటేరియట్ ప్రకారం, పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ అనేది "ఒక అసాధారణ ప్రక్రియ, ఇది లేవనెత్తినప్పుడు, సభ ముందు కార్యకలాపాలను నిలిపివేసే ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటుంది." సభ యొక్క ప్రక్రియ మరియు వ్యాపారం ఒక పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ యొక్క అంశం, మరియు రూల్ బుక్ "ఇది ఇప్పటికే ఆ రోజు వ్యాపార జాబితాలో ఉన్న అంశాల అమరికకు సంబంధించినదిగా ఉండాలి" అని పేర్కొంది. ఇది అసాధారణమైన సాధనం ఎందుకంటే ఇది సభలో కార్యకలాపాలను నిలిపివేస్తుంది. పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ పై చర్చ జరగకపోవచ్చు.

చివరగా, పార్లమెంటరీ తీర్మానాల శ్రేణి భారతదేశ ప్రజాస్వామిక నిర్మాణం యొక్క ఉత్సాహాన్ని వివరిస్తుంది, పాలనా మందిరాల్లో విమర్శ మరియు ధృవీకరణ రెండింటికీ మార్గాలను అందిస్తుంది. ప్రివిలేజ్ మోషన్ యొక్క కచ్చితత్వం నుండి అవిశ్వాస తీర్మానం యొక్క భూకంప ప్రభావాల వరకు, ప్రతి పార్లమెంటరీ సాధనం ప్రజా పరిశీలనకు, ప్రభుత్వ జవాబుదారీతనానికి మరియు ప్రజాస్వామ్య హక్కులను ఉపయోగించడానికి వాహకంగా పనిచేస్తుంది. ఈ తీర్మానాలు అధికార కారిడార్లలో ప్రయాణిస్తున్నప్పుడు, అవి ప్రజాస్వామ్యం యొక్క పునాది సూత్రాలను పునరుద్ఘాటిస్తాయి, ప్రజల స్వరాలు నిర్ణయాధికార ఛాంబర్లలో ప్రతిధ్వనిస్తాయి. ఈ విధంగా, ఈ తీర్మానాల ద్వారా, పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజా సంక్షేమం యొక్క ఆదర్శాలను నిలబెట్టడానికి భారత పార్లమెంటు తన పవిత్ర కర్తవ్యాన్ని కొనసాగిస్తుంది.

12.2.11 నో-డే-ఇంకా పేరు పెట్టని మోషన్:

ఈ తీర్మానాన్ని **స్పీకర్** ఆమోదించినప్పటికీ చర్చకు తేదీని నిర్ణయించలేదు. దీన్ని **రాజ్యసభతో పాటు లోక్ సభలోనూ ప్రవేశపెట్టవచ్చు.** ఈ ప్రతిపాదనను స్పీకర్ ఆమోదించినప్పటికీ దానిపై చర్చించేందుకు తేదీని నిర్ణయించలేదు. ఈ తీర్మానాన్ని **స్పీకర్** ఆమోదించినప్పటికీ చర్చకు తేదీని నిర్ణయించలేదు. దీన్ని **రాజ్యసభతో పాటు లోక్ సభలోనూ ప్రవేశపెట్టవచ్చు.** ఒక తీర్మాన నోటీసును చైర్మన్ అంగీకరించి, అటువంటి తీర్మానంపై చర్చకు తేదీని నిర్ణయించనట్లయితే, దానిని వెంటనే బులెటిన్ లో "నో-డే-ఇంకా-నేమ్ మోషన్" అనే శీర్షికతో తెలియజేయాలి. "నో-డే-ఇంకా-నేమ్డ్ మోషన్" అనేది ఒక నిర్దిష్ట సెషన్ కు సమగ్ర చర్చ కోసం కేటాయించడానికి వేచి ఉన్నప్పటికీ, స్పీకర్ చేత తగిన విధంగా గుర్తించబడిన ప్రాముఖ్యత కలిగిన పార్లమెంటరీ ప్రక్రియను ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ విధాన పరికరం రాజ్యసభ మరియు లోక్ సభ రెండింటి పరిధిలో ఆధిపత్యాన్ని కలిగి ఉంది, ఇది శాసన చర్చకు మార్గనిర్దేశం చేసే ప్రజాస్వామిక విలువలకు ప్రతీక. ఈ ప్రతిపాదనను స్పీకర్ అధికారికంగా ఆమోదించినప్పటికీ, దాని ప్రభావం పార్లమెంటరీ షెడ్యూల్ లో ఖచ్చితమైన కాలపరిమితిని కేటాయించడంతో అంచనాలకు లోనైంది. పార్లమెంటరీ ప్రక్రియల ద్రవత్వానికి ఇది నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది, దాని పరిశీలనకు మంచి సమయం వచ్చినప్పుడు అర్థవంతమైన చర్చలు మరియు శాసన చర్యకు దాగి ఉన్న సామర్థ్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది.

భారతదేశంలో "నో-డే-ఇంకా పేరు పెట్టని తీర్మానం" దాని మూలాలను పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాలను నియంత్రించే విధానపరమైన చట్రంలో కనుగొంది. దీని అమలు భారత పార్లమెంటు స్థాపన నాటిది మరియు అప్పటి నుండి శాసన ప్రక్రియలో అంతర్భాగంగా ఉంది. పార్లమెంటరీ సాధనంగా, ఇది స్పీకర్ ఆమోదించిన కానీ చర్చకు షెడ్యూల్ కోసం వేచి ఉన్న తీర్మానాలను సమర్పించడానికి అనుమతించడం ద్వారా క్రమబద్ధమైన చర్చ మరియు నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి సహాయపడుతుంది. పార్లమెంటరీ ఎజెండాలో తగిన స్థానం కేటాయించిన తర్వాత ముఖ్యమైన అంశాలను శాసనమండలి దృష్టికి తీసుకురావడానికి ఈ విధానం దోహదపడుతుంది. ఖచ్చితమైన

ప్రారంభ తేదీని గుర్తించలేనప్పటికీ, దాని ప్రాముఖ్యత దశాబ్దాలుగా భారత పార్లమెంటరీ ఆచరణలో పాతుకుపోయింది, ఇది దేశంలో ప్రజాస్వామ్య పాలన యొక్క దృఢత్వానికి దోహదం చేస్తుంది.

12.2.12 ప్రత్యేక ప్రస్తావన :

ప్రత్యేక ప్రస్తావన అనేది పార్లమెంటులో ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన సమస్యలను లేవనెత్తడానికి ఉపయోగించే సాధనం. ప్రజాస్వామ్యం సక్రమంగా పనిచేయడంలో, అత్యంత ప్రాముఖ్యత కలిగిన సమస్యలను పరిష్కరించడంలో పార్లమెంటు చాలా ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తుంది. కానీ సమయం లేకపోవడం, పరిష్కరించాల్సిన ప్రజాసమస్యల సముద్రం కారణంగా పార్లమెంటు చర్చల్లో కొన్ని ముఖ్యమైన అంశాలు వెనక్కు తగ్గే అవకాశం ఉంది. ఈ అంతరాన్ని పూడ్చడానికి రాజ్యాంగంలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన ఉంది. పార్లమెంటులో ఒక ముఖ్యమైన ప్రజా సమస్యను ముందుకు తీసుకురావడానికి పార్లమెంటేరియన్ల చేతిలో ఒక ముఖ్యమైన సాధనం ప్రత్యేక ప్రస్తావన. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ కాని లేదా ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో లేవనెత్తలేని, స్వల్పకాలిక చర్చ లేదా వాయిదా తీర్మానం కింద, అటెన్షన్ నోటీస్ లేదా సభ యొక్క ఏదైనా నియమం కింద లేవనెత్తలేని అంశాన్ని రాజ్యసభలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన కింద లేవనెత్తవచ్చు. **లోక్ సభలో దీనికి సమానమైన విధాన పరికరాన్ని 'నోటీస్ (ప్రస్తావన) రూల్ 377' అంటారు.**

ప్రత్యేక ప్రస్తావన నిర్వచనం :

నిఘంటువు ప్రకారం, ఒక విషయాన్ని హైలైట్ చేయడం లేదా ఒక నిర్దిష్ట సమస్య వైపు ఇతరుల దృష్టిని తీసుకురావడం ప్రత్యేక ప్రస్తావన అర్థం. అదేవిధంగా, భారత పార్లమెంటు నియమనిబంధనలలో, ప్రతి పార్లమెంటేరియన్ యొక్క ప్రజాసమస్యను దృష్టికి తీసుకురావడానికి ప్రత్యేక ప్రస్తావన ఉంటుంది.

భారతదేశంలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన చరిత్ర:

భారత పార్లమెంటు నియమనిబంధనలలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన నిబంధన సాపేక్షంగా కొత్త నిబంధన. 2000 సంవత్సరానికి ముందు, పార్లమెంటు ఎగువ సభ (రాజ్యసభ) ప్రజా ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశాన్ని హైలైట్ చేయడానికి ఎటువంటి నిబంధన లేదు. రూల్స్ ఆఫ్ ప్రొసీజర్ అండ్ కండక్ట్ ఆఫ్ బిజినెస్ అనేది రాజ్యసభ ప్రొసీడింగ్స్ కు సంబంధించిన రూల్స్. అందువలన ప్రజాసమస్యను ముందుకు తీసుకురావడానికి ఈ నిబంధనలలో మార్పు అవసరం మరియు ఈ మార్పు 2000 జూలై 1 న వచ్చింది.

ఇంతకుముందు, చాలా ముఖ్యమైన అంశంపై సభ మిస్ అవుతున్నట్లు భావించే సభ్యుడు సభా కార్యకలాపాలు ప్రారంభం కావడానికి ముందు సభాపతి వద్దకు వెళ్లవచ్చు. ఈ విషయాన్ని చైర్మన్ కు వివరించి, సభ ప్రారంభం కాగానే నిర్దిష్ట ప్రజాసమస్యను హైలైట్ చేయడానికి ఆయన అనుమతి తీసుకుంటారు. అనుమతి లభించడంతో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ముగిసిన తర్వాత సమావేశానికి హాజరైన ఎంపీలందరి దృష్టికి ఈ అంశాన్ని తీసుకెళ్లారు.

ఈ ప్రత్యేక ప్రస్తావనను అంగీకరించే విధానం ఇంతకు ముందు బాగా స్థాపించబడలేదు, ఇది సభ్యులకు ప్రత్యేక ప్రస్తావనను చేయడం సమస్యాత్మకంగా మారింది. అందువల్ల జనరల్ పర్పస్ కమిటీకి ఈ విషయం అప్పగించారు. 1999 జూలై 28న జనరల్ పర్పస్ కమిటీ ప్రత్యేక ప్రస్తావన ప్రక్రియను సక్రమంగా అమలు చేయడానికి కొన్ని ప్రత్యేక నియమాలు అవసరమని భావించింది.

ఆ తర్వాత నిబంధనలపై ఏర్పాటైన కమిటీ ఎనిమిదో నివేదికలో ప్రత్యేక ప్రస్తావనతో సహా పార్లమెంటరీ నిబంధనల్లో కొన్ని మార్పులు చేసింది. 180 ఎ, 180 ఇ నిబంధనలను నివేదికలో ప్రతిపాదించగా, వాటిని పార్లమెంటు ఎగువ సభ ఆమోదించింది.

ఈ మార్పుల ఫలితంగా రాజ్యసభలో కొన్ని ముఖ్యమైన అంశాలను లేవనెత్తవచ్చు. ఈ మార్పు తర్వాత జరిగిన మొదటి సెషన్ రాజ్యసభ 190వ సెషన్.

సభలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన చేసే విధానం :

ఒక పార్లమెంటేరియన్ సభలో ప్రజాసమస్యను ముందుకు తీసుకురావాలనుకుంటే, అతను ఈ క్రింది ప్రక్రియను అనుసరించాలి:

a. ముందుగా సభలో ఫలానా అంశాన్ని లేవనెత్తాలంటే చైర్మన్ అనుమతి తీసుకోవాలి. అసలు పెంపు తేదీకి ఒక రోజు ముందు ఈ అనుమతి తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. అనుమతి పొందాలంటే లిఖిత పూర్వకంగా నోటీసు ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది. ఈ నోటీసు ఫారం నోటీసు కార్యాలయంలో అందుబాటులో ఉంది, కానీ సాయంత్రం 5 గంటలలోపు దానిని యాక్సెస్ చేయాలి.

b. నోటీసుతో పాటు, పార్లమెంటేరియన్ తాను చేపట్టాలనుకుంటున్న విషయం యొక్క సారాంశాన్ని కూడా అందించాలి. ఈ సారాంశం 250 పదాల పద పరిమితిని కలిగి ఉంది.

c. అటువంటి నోటీసులు సభాపతికి అందిన తరువాత, ఆయన దాదాపు ఏడు విషయాలను ప్రత్యేక ప్రస్తావనకు తీసుకుంటారు. చైర్మన్ అన్ని అంశాల ఔచిత్యాన్ని విశ్లేషించి, ఆ తర్వాత అత్యంత సముచితమైన వాటిని ఎంపిక చేస్తారు.

d. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో ప్రత్యేక ప్రస్తావన కోసం చైర్మన్ అనుమతి పొందిన సభ్యుడిని దాని గురించి బెదిరిస్తారు. ఆ తర్వాత ఆ విషయాన్ని సభలో ప్రస్తావించి చర్చలు ప్రారంభిస్తారు.

ప్రత్యేక ప్రస్తావన నిబంధన యొక్క ప్రాముఖ్యత :

పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ పరిధిలోకి రాని అంశాలను సభ్యులు లేవనెత్తడానికి ఇది అనుమతిస్తుంది కాబట్టి ఇది ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంది. ఈ విషయాలను కూడా ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో గానీ, ఇతర చర్చల్లో గానీ ప్రస్తావించరు.

అందువల్ల సభ్యులు ఒక ప్రత్యేక అంశాన్ని ముందుకు తీసుకురావడానికి ఈ నిబంధన సహాయపడుతుంది

మరియు సమస్య పరిష్కారానికి సంబంధిత ప్రశ్నలను సంబంధిత మంత్రిత్వ శాఖలకు కూడా పంపుతారు.

భారత పార్లమెంటు వ్యవస్థ చర్చ, చర్చలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రజాసమస్యను ప్రత్యేక ప్రస్తావన ద్వారా ప్రవేశపెట్టడానికి సభ్యులను అనుమతించడం ద్వారా, ఈ చర్చా ప్రక్రియ మరింత బలపడుతుంది. కొన్ని ప్రజాసమస్యలను హైలైట్ చేస్తూ ప్రత్యేక ప్రస్తావన అంటే దాని ప్రస్తుత స్థితిని పొందడానికి అనేక దశలను దాటింది. ఫలితంగా రాజ్యసభ విధివిధానాల రూల్ బుక్ లో ఈ నిబంధనకు సంబంధించి సవివరమైన విధివిధానాలు ఉన్నాయి.

12.3 తీర్మానాలు (Resolutions):

సాధారణ ప్రజాప్రయోజనాల అంశంపై సభలో చర్చను లేవనెత్తే విధానపరమైన సాధనాలలో తీర్మానం ఒకటి. నిబంధనలకు లోబడి, ఒక సభ్యుడు లేదా మంత్రి ఒక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించవచ్చు. రిజల్యూషన్ అనేది ఇమేజ్, వీడియో లేదా ధ్వనిలోని వివరాలు మరియు స్పష్టత స్థాయిని సూచిస్తుంది. ఇది సాధారణంగా చిత్రాలు మరియు వీడియో కోసం పిక్సెల్స్లో మరియు ఆడియో కోసం నమూనా రేటులో కొలుస్తారు. అధిక రిజల్యూషన్ అంటే ఎక్కువ వివరాలు మరియు స్పష్టమైన చిత్రం, తక్కువ రిజల్యూషన్ అంటే తక్కువ వివరణ మరియు అస్పష్టమైన చిత్రం. డిజిటల్ ఇమేజింగ్లో, రిజల్యూషన్ అనేది చిత్రంలోని పిక్సెల్స్ సంఖ్య, ఇది సాధారణంగా వెడల్పు × ఎత్తు ఫార్మాట్లో వివరించబడుతుంది. ప్రింటర్ లేదా డిస్ ప్లే పరికరం యొక్క రిజల్యూషన్ ను వివరించడానికి కూడా ఈ పదాన్ని ఉపయోగించవచ్చు.

ఆమోదయోగ్యమైన తీర్మానం ఈ క్రింది షరతులను సంతృప్తి పరచాలి :

- ఇది స్పష్టంగా మరియు ఖచ్చితంగా వ్యక్తీకరించబడుతుంది;
- ఇది గణనీయంగా ఒక ఖచ్చితమైన సమస్యను లేవనెత్తుతుంది;
- ఇందులో వాదనలు, ఊహాగానాలు, వ్యంగ్య వ్యక్తీకరణలు, బూతులు లేదా పరువు నష్టం కలిగించే ప్రకటనలు ఉండకూడదు;
- ఇది వ్యక్తుల యొక్క అధికారిక లేదా బహిరంగ సామర్థ్యంలో తప్ప వారి ప్రవర్తన లేదా స్వభావాన్ని సూచించదు; మరియు
- ఇది భారతదేశంలోని ఏ ప్రాంతంలోనైనా అధికార పరిధిని కలిగి ఉన్న న్యాయస్థానం ద్వారా తీర్పులో ఉన్న ఏదైనా అంశానికి సంబంధించినది కాదు. [రూల్ 173]

రిజల్యూషన్ యొక్క ప్రయోజనాలు: –

1. **స్పష్టత :** ఒక తీర్మానం ప్రతిపాదిత నిర్దిష్ట చర్య లేదా నిర్ణయాన్ని స్పష్టంగా తెలియజేస్తుంది, ఇది వ్యక్తులను అర్థం చేసుకోవడం మరియు మద్దతు ఇవ్వడం సులభం చేస్తుంది.
2. **ఫార్మలైజేషన్ :** ఒక తీర్మానం అనేది ఒక సంస్థ తీసుకున్న నిర్ణయం లేదా చర్యకు సాక్ష్యంగా రికార్డ్ చేయబడే మరియు ఉపయోగించగల అధికారిక పత్రం.
3. **ఆర్గనైజేషన్ :** ఒక సంస్థ యొక్క చర్యలు మరియు నిర్ణయాలను నిర్వహించడానికి మరియు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడానికి ఒక తీర్మానం సహాయపడుతుంది, ముఖ్యమైన సమస్యలను సకాలంలో పరిష్కరించేలా చేస్తుంది.
4. **ఏకాభిప్రాయం :** ఒక తీర్మానం వివిధ దృక్పథాల వ్యక్తీకరణకు మరియు సంస్థ సభ్యుల మధ్య ఏకాభిప్రాయాన్ని నిర్మించడానికి అనుమతిస్తుంది.
5. **జవాబుదారీతనం :** ఒక తీర్మానం వ్యక్తులు లేదా సమూహాలను వారి చర్యలకు జవాబుదారీగా ఉంచడానికి సహాయపడుతుంది, ఎందుకంటే తీర్మానం వారి నిర్ణయాలు మరియు చర్యల రికార్డుగా పనిచేస్తుంది.
6. **చట్టబద్ధత :** ఒక తీర్మానం ఒక సంస్థ యొక్క చర్యలు మరియు నిర్ణయాలకు చట్టబద్ధతను అందిస్తుంది,

ఎందుకంటే ఇది ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియ ద్వారా ఆమోదించబడిన అధికారిక పత్రం.

7. **పారదర్శకత :** తీసుకుంటున్న చర్యలు, నిర్ణయాలను స్పష్టంగా పేర్కొనడం ద్వారా సంస్థలో పారదర్శకతను పెంపొందించడానికి ఒక తీర్మానం దోహదపడుతుంది.

తీర్మానం యొక్క ప్రతికూలతలు :

1. **సమయం పడుతుంది :** ఒక తీర్మానాన్ని రూపొందించడం, చర్చించడం మరియు ఆమోదించడం అనే ప్రక్రియకు సమయం పడుతుంది, పూర్తి చేయాల్సిన ఇతర ముఖ్యమైన పనులకు దూరంగా ఉంటుంది.
2. **సంక్లిష్టత :** ఒక తీర్మానాన్ని రూపొందించడం మరియు ఆమోదించే ప్రక్రియ సంక్లిష్టంగా ఉంటుంది, ఇది కొంతమంది వ్యక్తులకు ఈ ప్రక్రియను అర్థం చేసుకోవడం లేదా పాల్గొనడం కష్టతరం చేస్తుంది.
3. **అసమర్థత :** ఒక తీర్మానాన్ని చర్చించి ఆమోదించే ప్రక్రియ అసమర్థంగా ఉంటుంది, ఎందుకంటే ఇది చాలా చర్చ మరియు సంప్రదింపులను కలిగి ఉంటుంది, ఇది ఉత్పాదకంగా ఉండకపోవచ్చు.
4. **పరిమిత భాగస్వామ్యం :** ఒక తీర్మానాన్ని రూపొందించడం మరియు ఆమోదించే ప్రక్రియ ఒక సంస్థ యొక్క సభ్యులందరూ సమాన భాగస్వామ్యాన్ని అనుమతించకపోవచ్చు, ఇది కొన్ని సమూహాలు లేదా వ్యక్తులకు ప్రాతినిధ్యం లేకపోవడానికి దారితీస్తుంది.
5. **అసమర్థత :** ఒక తీర్మానం మారుతున్న పరిస్థితులకు లేదా కొత్త సమాచారానికి అనుగుణంగా మారలేకపోవచ్చు, దీనివల్ల తలెత్తే కొత్త సమస్యలు లేదా సవాళ్లను పరిష్కరించడం కష్టమవుతుంది.
6. **అమలు లేకపోవడం :** ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పటికీ, అది అమలు చేయబడుతుందనే గ్యారంటీ లేదు మరియు అది సంస్థపై స్పష్టమైన ప్రభావాన్ని చూపకపోవచ్చు.
7. **బ్యూరోక్రటిక్ :** ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించే ప్రక్రియ బ్యూరోక్రాటిక్ గా ఉంటుంది మరియు త్వరితగతిన నిర్ణయం తీసుకోవడానికి అనుమతించకపోవచ్చు.

తీర్మానాల రకాలు :

తీర్మానాలను ఇలా వర్గీకరించవచ్చు :

- ప్రైవేటుసభ్యులతీర్మానాలు (Resolutions)
- ప్రభుత్వతీర్మానాలు (Resolutions)
- చట్టపరమైనతీర్మానాలు (Resolutions)

ప్రైవేటు సభ్యుల తీర్మానాలు (Resolutions):

- ప్రయివేటుసభ్యులుప్రతిపాదించేతీర్మానాలనుప్రైవేట్మెంబర్తీర్మానాలు (Resolutions)అంటారు.
- తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించాలనుకునే సభ్యుడు ముందుగా బ్యాలెట్ తేదీకి కనీసం రెండు రోజుల ముందు మాత్రమే లిఖితపూర్వక సమాచారం ఇవ్వాలి. అలాంటి సమాచారం అందుకున్న సభ్యుల పేర్లను బ్యాలెట్ చేస్తారు.

- ప్రయివేటు మెంబర్ తీర్మానాన్ని ఆమోదించినప్పుడు, అది కట్టుబడి ఉండదు. సభ ఆమోదించిన తీర్మానంలో పొందుపరిచిన అంశాలను అమలు చేయాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వంపై ఉంది.

ప్రభుత్వ తీర్మానాలు (Resolutions):

ప్రభుత్వ తీర్మానాలకు నోటీసు వ్యవధిని నిర్దేశించనప్పటికీ, వాస్తవానికి, మంత్రులు తమ తీర్మానాలను వ్యాపార జాబితాలో చేర్చాలని ప్రతిపాదించిన తేదీకి చాలా రోజుల ముందు నోటీసు ఇస్తారు.

- ఒక మంత్రి ఇచ్చిన తీర్మాన నోటీసును స్పీకర్ ఆమోదించిన తర్వాత దానిని బులెటిన్ లో ప్రచురిస్తారు.
- బిజినెస్ అడ్వయిజరీ కమిటీ సిఫారసు మేరకు ప్రభుత్వ తీర్మానంపై చర్చకు సభ సమయం కేటాయిస్తుంది.
- ఈ తీర్మానాన్ని ఇన్ ఛార్జి మంత్రి లేదా ఆయన గైర్హాజరీలో ఆయన తరఫున మరే ఇతర మంత్రి ప్రవేశపెట్టవచ్చు.

ప్రభుత్వ తీర్మానాలను వర్గీకరించే నాలుగు విస్తృత వర్గాలు :

- ప్రభుత్వంభాగస్వామిగాఉన్నఅంతర్జాతీయఒడంబడికలు, కన్వెన్షన్లులేదాఒప్పందాలనుఆమోదించేతీర్మానాలు (Resolutions)
- ప్రభుత్వంయొక్కకొన్నివిధానాలనుప్రకటించేలేదాఆమోదించేతీర్మానాలు (Resolutions)
- కొన్నికమిటీలసిఫార్సులనుఆమోదిస్తూతీర్మానాలు (Resolutions)
- బోర్డ్ఆఫ్ఆర్బిట్రేషన్ఇచ్చినఅవార్డునుతిరస్కరించేప్రభుత్వప్రతిపాదనఆమోదంకోసంతీర్మానాలు (Resolutions)

చట్టపరమైన తీర్మానాలు (Resolutions):

రాజ్యాంగంలోనిఒకనిబంధనలేదాపార్లమెంటుచట్టానికిఅనుగుణంగాప్రవేశపెట్టినతీర్మానాలనుచట్టబద్ధమైన తీర్మానాలు (Resolutions)అంటారు.

- అటువంటి తీర్మానాల నోటీసును ఒక మంత్రి లేదా ఒక ప్రైవేట్ సభ్యుడు ఇవ్వవచ్చు.
- అయితే, కొన్ని చట్టాలు ప్రభుత్వం నిర్ణీత కాలవ్యవధిలోగా ఒక తీర్మానాన్ని ముందుకు తీసుకురావాలని స్పష్టంగా కోరుతున్నాయి.
- రాజ్యాంగంలోని నిర్దిష్ట అధికరణలో లేదా దానిని ప్రవేశపెట్టిన చట్టంలోని సెక్షన్ లో కాలపరిమితిని నిర్దేశిస్తే తప్ప చట్టబద్ధమైన తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి నిర్దిష్ట కాలపరిమితి లేదు.
- ఒక చట్టబద్ధమైన తీర్మానాన్ని స్పీకర్ ఆమోదించిన తరువాత, సభ్యుల సమాచారం కోసం 'చట్టబద్ధ తీర్మానం' శీర్షిక కింద బులెటిన్ లో ప్రచురించబడుతుంది.

చలనం మరియు రిజల్యూషన్ మధ్య సారూప్యతలు :

1. తీర్మానం మరియు తీర్మానం రెండూ సమావేశం లేదా అసెంబ్లీలో ప్రతిపాదించిన అధికారిక ప్రతిపాదనలను సూచిస్తాయి.

2. తీర్మానానికి, తీర్మానానికి ఓటింగ్ లేదా తిరస్కరణ తప్పదు.
3. తీర్మానం మరియు తీర్మానం రెండింటినీ అసెంబ్లీ లేదా సంస్థలోని ఏ సభ్యుడైనా చేయవచ్చు.
4. తీర్మానానికి, తీర్మానానికి ఓటింగ్ కు తీసుకురావడానికి ఒక సెకను అవసరం కావచ్చు.
5. తుది ఓటింగ్ కు ముందు తీర్మానం, తీర్మానం రెండింటినీ సవరించవచ్చు లేదా సవరించవచ్చు.
6. మోషన్ మరియు రిజల్యూషన్ రెండూ విస్తృత శ్రేణి అంశాలు మరియు సమస్యలను కవర్ చేయగలవు.
7. ఒక సంస్థ లేదా అసెంబ్లీలో నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి మరియు చర్యలు తీసుకోవడానికి తీర్మానం మరియు తీర్మానం రెండూ ఉపయోగించబడతాయి.

పార్లమెంటులో తీర్మానాలకు, తీర్మానాలకు మధ్య వ్యత్యాసం :

- అన్ని తీర్మానాలు (Resolutions) గణనీయమైన కదలికలు. అయితే, అన్ని తీర్మానాలు (Resolutions) ప్రామాణికమైనవికానవసరం లేదు, అంటే, వాటిని సభలో ఓటింగ్ చేయాల్సిన అవసరం ఉండక పోవచ్చు.
- రిజల్యూషన్ మరియు మోషన్ మధ్య వ్యత్యాసం కంటెంట్ కంటే విధానపరమైన స్వభావం కలిగి ఉంటుంది.
- చాలా తరచుగా ఒకే అంశంపై కదలిక మరియు తీర్మానం రెండింటినీ కొద్దిగా రూపం మార్పుతో అంగీకరిస్తారు.

పార్లమెంటు తీర్మానాలు (Resolutions) సభ్యులు తమ ఆందోళనలను వ్యక్తం చేయడానికి, చర్చలలో పాల్గొనడానికి మరియు శాసన నిర్ణయాలను ప్రభావితం చేయడానికి ఒక వేదికను అందిస్తాయి. భారత పార్లమెంటులో తీర్మానాలు (Resolutions) సభ్యులు తమ అభిప్రాయాలను వ్యక్తీకరించడానికి, నిర్దిష్ట విషయాలపై నిర్ణయాలు కోరడానికి మరియు విధాన చర్చలను ప్రభావితం చేయడానికి అధికారిక మరియు నిర్మాణాత్మక మార్గాన్ని అందిస్తాయి. శాసన ప్రక్రియను, చర్చలను, పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ పనితీరును రూపొందించడంలో ఇవి గణనీయమైన పాత్ర పోషిస్తాయి.

కీలక విభేదాలు :

1. తీర్మానం అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచిన ప్రతిపాదన లేదా సూచన, అయితే తీర్మానం అనేది ఒక సమూహం లేదా సంస్థ ద్వారా చేయబడిన ఉద్దేశ్యం లేదా నిర్ణయం యొక్క అధికారిక ప్రకటన.
2. ఒక కదలిక సాధారణంగా ఒక సమూహం లేదా సంస్థ యొక్క సభ్యుడిచే చేయబడుతుంది, అయితే ఒక తీర్మానం సాధారణంగా పాలక మండలి లేదా బోర్డుచే చేయబడుతుంది.
3. ఒక తీర్మానాన్ని సమూహం లేదా సంస్థ పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి ఒక సెకను అవసరం, అయితే ఒక తీర్మానం కాదు.
4. ఒక తీర్మానాన్ని ఓటింగ్ కు ముందు చర్చించి సవరించవచ్చు, అయితే ఒక తీర్మానాన్ని సాధారణంగా దాని తుది రూపంలో ప్రవేశపెడతారు.
5. ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించడానికి మెజారిటీ ఓటు అవసరం, అయితే ఒక తీర్మానం ఆమోదించడానికి వేరే పరిమితిని కలిగి ఉండవచ్చు.

6. ఒక తీర్మానం మరింత అనధికారిక ప్రక్రియ, అయితే తీర్మానం మరింత అధికారికమైనది మరియు కట్టుబడి ఉంటుంది.

7. ఒక కదలికను సాధారణంగా రొటీన్ లేదా చిన్న విషయాల గురించి నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి ఉపయోగిస్తారు, అయితే ఒక తీర్మానాన్ని సాధారణంగా మరింత ముఖ్యమైన లేదా దీర్ఘకాలిక నిర్ణయాల కోసం ఉపయోగిస్తారు.

8. ఒక తీర్మానాన్ని తరచుగా సమావేశాల్లో ఉపయోగిస్తారు, అయితే ఒక తీర్మానాన్ని తరచుగా డైరెక్టర్ల బోర్డు ఆమోదించిన తీర్మానం వంటి రాతపూర్వక రూపంలో ఉపయోగిస్తారు.

9. ఒక తీర్మానాన్ని రద్దు చేయవచ్చు లేదా సవరించవచ్చు, అయితే ఒక తీర్మానాన్ని అంతిమమైనదిగా మరియు కట్టుబడేదిగా పరిగణిస్తారు.

12.4 రూల్ 176 కింద స్వల్పకాలిక చర్చలు :

రాజ్యసభలోని రూల్ 176 ప్రకారం అత్యవసర ప్రజా సమస్యలపై స్వల్పకాలిక కాలవ్యవధిలో, సాధారణంగా రెండున్నర గంటల వరకు చర్చలు జరిపేందుకు వీలుంటుంది. పార్లమెంటరీ చట్రంలో ముఖ్యమైన సమస్యలను సమర్థవంతంగా పరిష్కరించడానికి ఈ నిబంధన ఒక కీలకమైన యంత్రాంగంగా పనిచేస్తుంది.

కీలక భాగాలు :

1. **నోటీసు అవసరం :** స్వల్పకాలిక చర్చలను ప్రారంభించాలనుకునే పార్లమెంటు సభ్యులు రాజ్యసభ సెక్రటరీ జనరల్ కు లిఖితపూర్వక నోటీసును సమర్పించాలి. ఈ నోటీసులో చర్చకు ప్రతిపాదించిన అంశం యొక్క ప్రాముఖ్యత మరియు ఆవశ్యకతను వివరించే వివరణాత్మక నోట్ ఉండాలి.
2. **షెడ్యూలు, విధానం :** నోటీసు అందిన వెంటనే రాజ్యసభ చైర్మన్ మండలి నాయకుడితో సంప్రదింపులు జరిపి చర్చ జరిగేలా ఏర్పాట్లు చేస్తారు. సాధారణ చర్చల మాదిరిగా కాకుండా, స్వల్ప కాలిక చర్చలలో అధికారిక తీర్మానాలు (Resolutions) లేదా ఓటింగ్ ప్రక్రియలు ఉండవు.
3. **ప్రకటన మరియు సమాధానం :** నోటీసు జారీ చేసే సభ్యుడు అంశానికి సంబంధించిన కీలక అంశాలు మరియు ఆందోళనలను వివరిస్తూ సంక్షిప్త ప్రకటన ఇవ్వడం ద్వారా చర్చను ప్రారంభిస్తాడు. అనంతరం సంబంధిత మంత్రి సంక్షిప్తంగా సమాధానమిస్తూ లేవనెత్తిన అంశాలను ప్రస్తావించి, ఈ విషయంలో ప్రభుత్వ దృక్పథాన్ని తెలియజేస్తారు.

ప్రాముఖ్యం :

- **సమయానుకూల చర్చలు :** స్వల్పకాలిక చర్చలు అత్యవసర ప్రజా విషయాలను సత్వరమే పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి దోహదపడతాయి, ముఖ్యమైన సమస్యలను వెంటనే శాసనమండలి దృష్టికి తీసుకురావడానికి దోహదపడతాయి.
- **రెస్పాన్సిబుల్ గవర్నెన్స్ :** ఎంపీలు, ప్రభుత్వ ప్రతినిధుల మధ్య చర్చలకు ఒక వేదికను కల్పించడం ద్వారా, రూల్ 176 పాలనలో జవాబుదారీతనం మరియు ప్రతిస్పందనను ప్రోత్సహిస్తుంది, కీలకమైన సమస్యలపై ఆలోచనలు మరియు దృక్పథాల మార్పిడికి అనుమతిస్తుంది.
- **సమర్థత మరియు దృష్టి :** ఈ చర్చల నిర్మాణాత్మక ఆకృతి మరియు పరిమిత వ్యవధి పాల్గొనేవారిని

కీలక అంశాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడానికి ప్రోత్సహిస్తుంది, తక్షణ ఆందోళన కలిగించే విషయాలపై కేంద్రీకృత మరియు ఉత్పాదక చర్చను ప్రోత్సహిస్తుంది.

సారాంశంలో, రూల్ 176 అత్యవసర ప్రజా సమస్యలపై సత్వర చర్చ మరియు కార్యాచరణకు వీలు కల్పించడం ద్వారా పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రోత్సహించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది, తద్వారా రాజ్యసభలో శాసన ప్రక్రియ యొక్క సమర్థత మరియు ప్రతిస్పందనను పెంచుతుంది.

12.5 ముగింపు:

ప్రశ్నోత్తరాల సమయం లేకుండా పార్లమెంట్ సమావేశాలు పూర్తయ్యేవి కావు. ప్రతిపక్షాల రాజ్యాంగ, పార్లమెంటరీ హక్కులతో పాటు తమ రాజకీయ ప్రతినిధుల ద్వారా ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడం పౌరుల హక్కు. పార్లమెంటరీ చర్చల నేపథ్యంలో ప్రశ్నోత్తరాల సమయం, జీరో అవర్ లు ప్రజాస్వామిక పాలన సారాంశాన్ని ప్రతిబింబించే అనివార్య అంశాలుగా ఆవిర్భవిస్తాయి. ప్రశ్నోత్తరాల సమయంలో, ఎంపీలు ప్రభుత్వాన్ని జవాబుదారీగా ఉంచడానికి, పరిపాలనా చర్యలను మరియు విధానాలను ఖచ్చితత్వంతో విభజించడానికి తమ అధికారాన్ని ఉపయోగిస్తారు. స్టార్డ్, అన్స్టార్డ్ మరియు షార్ట్ నోటీస్ ప్రశ్నల యొక్క నిర్మాణాత్మక పరస్పర చర్య సమాచారంతో కూడిన నిర్ణయాలు తీసుకోవడాన్ని సులభతరం చేయడమే కాకుండా పారదర్శకత మరియు ప్రతిస్పందన సంస్కృతిని పెంపొందిస్తుంది. దీనికి విరుద్ధంగా, జీరో అవర్ అనధికారికమైనప్పటికీ, అత్యవసర ప్రజా చర్చకు ఒక సాధనంగా పనిచేస్తుంది, ఇది జాతీయ ప్రాముఖ్యత కలిగిన విషయాలపై త్వరితగతిన చర్చకు వీలు కల్పిస్తుంది. ఈ పార్లమెంటరీ యంత్రాంగాల పరిణామం నిరంకుశత్వానికి, నిరంకుశత్వానికి వ్యతిరేకంగా రక్షణ కవచాలుగా పనిచేస్తూ ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థను పటిష్టం చేయడంలో వాటి అంతర్గత విలువను నొక్కిచెబుతోంది. భారతదేశ పార్లమెంటరీ ప్రయాణం చరిత్ర యొక్క ఒడిదుడుకులను దాటుతున్నప్పుడు, ప్రశ్నోత్తరాల సమయం మరియు జీరో అవర్ ప్రజాస్వామిక జవాబుదారీతనం మరియు ప్రజల ఆకాంక్షలకు ప్రతిస్పందించే స్ఫూర్తిని ప్రతిబింబిస్తాయి. ఈ విధంగా, పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల యొక్క గొప్ప సందర్భంలో, ఈ రెండు సంఘటనలు ప్రజాస్వామ్య పాలనకు దిక్సూచిగా ప్రకాశిస్తాయి, మరింత భాగస్వామ్య మరియు సమ్మిళిత రాజకీయాల వైపు మార్గాన్ని ప్రకాశిస్తాయి.

12.6 సారంశం:

వివిధ రకాల తీర్మానాలు మరియు వాటి అనువర్తనాలతో సహా పార్లమెంటరీ విధానాల అధ్యయనం శాసన సంస్థల యాంత్రికతను అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రాథమికమైనది. పార్లమెంటరీ విధానాలు ప్రజాస్వామ్య పాలనకు వెన్నెముకగా పనిచేస్తాయి, సమావేశాలు క్రమబద్ధంగా, నిష్పాక్షికంగా మరియు సమర్థవంతంగా జరిగేలా చూస్తాయి. అవి నిర్ణయం తీసుకోవడానికి ఒక నిర్మాణాత్మక పద్ధతిని అందిస్తాయి, సమగ్ర చర్చకు, ప్రత్యామ్నాయాలను పరిశీలించడానికి మరియు అంతిమంగా ఏకాభిప్రాయం లేదా నిర్ణయానికి రావడానికి అనుమతిస్తాయి. ఈ పాఠం ప్రధాన కదలికలు, అనుబంధ కదలికలు, ప్రత్యేక కదలికలు మరియు యాదృచ్ఛిక కదలికలు వంటి వివిధ రకాల కదలికల సంక్లిష్టతలను లోతుగా పరిశీలించింది, ప్రతి ఒక్కటి పార్లమెంటరీ ప్రక్రియలో ఒక నిర్దిష్ట ప్రయోజనాన్ని అందిస్తుంది. ప్రధాన తీర్మానాలు పార్లమెంటరీ కార్యాచరణకు పునాది, కొత్త వ్యాపారాన్ని ప్రవేశపెట్టడం లేదా నిర్ణయాలను ప్రతిపాదించడం. అనుబంధ కదలికలు ప్రధాన కదలికలను సవరించడం లేదా పారవేయడం,

ప్రతిపాదనలను మెరుగుపరచడంలో సహాయపడతాయి. ప్రత్యేక తీర్మానాలు, తక్షణ ప్రాముఖ్యత కలిగిన అత్యవసర విషయాలను ప్రస్తావించడం, చర్చ సందర్భంగా యాదృచ్ఛికంగా తలెత్తే యాదృచ్ఛిక తీర్మానాలు సమావేశాలు సజావుగా సాగేందుకు దోహదపడతాయి. పార్లమెంటరీ సెట్టింగులలో సమర్థవంతమైన భాగస్వామ్యం మరియు నాయకత్వానికి క్రమానుగత నిర్మాణం మరియు ఈ తీర్మానాల నిర్దిష్ట ఉపయోగ సందర్భాలను అర్థం చేసుకోవడం కీలకం. ప్రజాస్వామిక సంస్థల నేపథ్యంలో పార్లమెంటరీ విధానాలు పారదర్శకత, జవాబుదారీతనాన్ని నిర్ధారిస్తాయి. వారు సభ్యులు తమ అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేయడానికి, మార్పులను ప్రతిపాదించడానికి మరియు నిర్ణయాలను సవాలు చేయడానికి అధికారం ఇస్తారు, చురుకైన భాగస్వామ్యం మరియు నిమగ్నత యొక్క సంస్కృతిని పెంపొందిస్తారు. ఈ విధానపరమైన చట్రం గందరగోళాన్ని నివారిస్తుంది, సంఘర్షణలను తగ్గిస్తుంది మరియు ప్రజాస్వామ్యం యొక్క ప్రధాన సూత్రాలను ప్రతిబింబించే విభిన్న దృక్పథాలకు గౌరవాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది. పార్లమెంటరీ విధానాల అనువర్తనం అధికారిక శాసన సంస్థలకు మించి కార్పొరేషన్లు, లాభాపేక్షలేని మరియు కమ్యూనిటీ సమూహాలతో సహా వివిధ సంస్థలకు విస్తరించింది. సంస్థాగత పాలనలో నిమగ్నమైన ఎవరికైనా ఈ విధానాలపై పట్టు అమూల్యమైనది, చర్చలు మరియు నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలకు అర్థవంతంగా దోహదపడే వారి సామర్థ్యాన్ని పెంచుతుంది. చివరగా, పార్లమెంటరీ విధానాలపై లోతైన అవగాహన చట్టసభ ప్రక్రియను సమర్థవంతంగా నావిగేట్ చేయడానికి మరియు ప్రభావితం చేయడానికి అవసరమైన సాధనాలతో వ్యక్తులను సన్నద్ధం చేస్తుంది. పాలనలో క్రమశిక్షణతో కూడిన విధానాన్ని పెంపొందించడం, ప్రజాస్వామిక ఆదర్శాలను పెంపొందించడం, నిర్మాణాత్మకంగా, నిష్పాక్షికంగా, పారదర్శకంగా నిర్ణయాలు తీసుకునేలా చూడటం. క్రియాశీల పౌరసత్వం మరియు బలమైన ప్రజాస్వామ్య సంస్థలను ప్రోత్సహించడంలో విధానపరమైన అక్షరాస్యత యొక్క ప్రాముఖ్యతను ఈ పాఠం నొక్కి చెబుతుంది.

12.7 ముఖ్య పదకోశం :

అవిశ్వాస తీర్మానం :

ప్రభుత్వంపై విశ్వాసం లేకపోవడాన్ని సూచించే పార్లమెంటరీ ఎత్తుగడ, మెజారిటీ మద్దతు కోల్పోతే రాజీనామాకు దారితీసే అవకాశం ఉంది. పార్లమెంటరీ పర్యవేక్షణకు, జవాబుదారీతనానికి ఇది కీలక సాధనం.

పాయింట్ ఆఫ్ ఆర్డర్ :

పార్లమెంటరీ నియమాలు లేదా నిబంధనల నుండి వ్యత్యాసాలను సరిదిద్దడానికి విధానపరమైన జోక్యం. ఇది స్థాపిత విధానాలకు కట్టుబడి ఉండేలా చేస్తుంది మరియు పార్లమెంటరీ కార్యకలాపాల సమగ్రతను కాపాడుతుంది.

డైలేటరీ మోషన్ :

ఒక బిల్లు లేదా తీర్మానంపై చర్చను నిరవధికంగా వాయిదా వేయడం లేదా ఆలస్యం చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న వ్యూహం. కార్యకలాపాలకు అంతరాయం కలిగించడానికి లేదా తదుపరి చర్చలకు సమయం

కొనడానికి ఇది వ్యూహాత్మకంగా ఉపయోగించబడుతుంది.

పాలసీ కట్ మోషన్:

డిమాండ్ ను నామమాత్రపు మొత్తానికి (రూ.1) తగ్గించడం ద్వారా పాలసీపై అసంతృప్తిని వ్యక్తం చేసే యంత్రాంగం. ఇది విధానపరమైన సమస్యలను హైలైట్ చేస్తుంది మరియు పరిశీలన కోసం ప్రత్యామ్నాయ విధానాలను ప్రతిపాదించవచ్చు.

ప్రివిలేజ్ మోషన్ :

వాక్ స్వాతంత్ర్యం లేదా ప్రాప్యత హక్కు వంటి పార్లమెంటరీ హక్కుల ఉల్లంఘనకు వ్యతిరేకంగా లేవనెత్తిన అధికారిక ఫిర్యాదు. ఇది పార్లమెంటేరియన్ల హక్కులు, అధికారాలను పరిరక్షిస్తుంది.

స్వల్పకాలిక చర్చ :

పరిమిత కాలవ్యవధిలో అత్యవసర ప్రజా సమస్యలను పరిష్కరించడానికి వేగవంతమైన చర్చా ఫార్మాట్. ఇది ముఖ్యమైన సమస్యలపై కేంద్రీకృత చర్చకు అనుమతిస్తుంది, సమర్థవంతమైన నిర్ణయాలు తీసుకోవడాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది.

చట్టబద్ధమైనతీర్మానాలు (Resolutions):

నిర్దిష్ట శాసన లేదా పరిపాలనా విషయాలను పరిష్కరించే రాజ్యాంగ లేదా చట్టపరమైన నిబంధనల ద్వారా తప్పనిసరి చేయబడిన తీర్మానాలు (Resolutions). చట్ట పరమైన చట్రంలో నిర్ణయాలు లేదా చర్యలను క్రమబద్ధీకరించడానికి ఇవి ఉపయోగపడతాయి.

12.8 స్వీయ మదింపు ప్రశ్నలు :

1. అవిశ్వాస తీర్మానం ప్రభుత్వ సుస్థిరతను ఎలా ప్రభావితం చేస్తుంది, అవిశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి విధానపరమైన ఆవశ్యకతలు ఏమిటి?
2. భారతదేశంలో శాసన నిర్ణయాలను రూపొందించడంలో తీర్మానాలు (Resolutions) మరియు తీర్మానాల పాత్రను వివరించండి.
3. చట్టసభల్లో అత్యవసర ప్రజాసమస్యలను పరిష్కరించడంలో స్వల్పకాలిక చర్చల ప్రాముఖ్యతను చర్చించండి.
4. పార్లమెంటరీ విధానాల్లో అభిశంసన తీర్మానాలు (Resolutions), అవిశ్వాస తీర్మానాల లక్షణాలను పోల్చి చూడండి.
5. పార్లమెంటరీ వ్యవస్థల్లో శాసన నిర్ణయాలు మరియు విధాన చర్చలను రూపొందించడంలో తీర్మానాల ప్రాముఖ్యతను వివరించండి.

12.9 ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

1. స్మిత్, జె. పార్లమెంటరీ విధివిధానాలు, పద్ధతులు: సమగ్ర గైడ్. ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
2. జోన్స్, ఇ. (2020). పార్లమెంటరీ తీర్మానాలను అర్థం చేసుకోవడం: థియరీ అండ్ ప్రాక్టీస్. కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటీ ప్రెస్.
3. బ్రౌన్, డి. (2015). ది డైనమిక్స్ ఆఫ్ లెజిస్లేటివ్ డిబేట్స్: ఇన్సైట్స్ ఫ్రమ్ పార్లమెంటరీ సిస్టమ్స్. రూట్లెడ్జ్ ఇండియా..
4. మిల్లర్, జె. *ప్రజాస్వామిక పాలన: సూత్రాలు మరియు ఆచరణలు*. సేజ్ పబ్లికేషన్స్ ఇండియా ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
5. జాన్సన్, ఆర్. హ్యాండ్ బుక్ ఆఫ్ పార్లమెంటరీ రూల్స్ అండ్ ప్రొసీజర్స్. పియర్సన్ ఇండియా.

డా. కె. హరి బాబు